

RIKSDAGENS REVISORERS
BERÄTTELSE

OM DEN ÅR 1942 AV DEM VERKSTÄLLDA GRANSKNING

AV

STATSVERKETS

JÄMTE DÄRTILL HÖRANDE FONDERS TILLSTÅND,
STYRELSE OCH FÖRVALTNING

FÖR TIDEN 1 JULI 1941—30 JUNI 1942

DEL I

REVISORERNAS UTTALANDEN

STOCKHOLM 1943
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

429252

Innehållsförteckning.

	Sid.
<i>Andra huvudtiteln.</i>	
<i>Justitiedepartementet.</i>	
Domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål ..	2
Begränsning av krigsrättsförfarandet i vissa ärenden.....	4
<i>Fjärde huvudtiteln.</i>	
<i>Försvarsdepartementet.</i>	
Medelsanvändningen vid försvarsväsendet.....	7
Värnpliktigas inkallelser till beredskapstjänstgöring.....	8
Krigspermission för skördearbete.....	15
Rätt för viss försvarsväsendet tillhörande personal att från kro- nans förråd utbekomma proviantartiklar	16
Rätt för viss försvarsväsendet tillhörande personal att från kro- nans matinrättningar utbekomma portion.....	21
Terminslön till fast anställd personal under krigspermission och viss tjänstledighet.....	25
Kassation av viss intendenturmateriel.....	26
Handläggningen av visst ärende vid arméförvaltningens intenden- turdepartement	28
<i>Femte huvudtiteln.</i>	
<i>Socialdepartementet.</i>	
Redovisning av vissa medel hos länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län	36
Försvarsassistenternas verksamhet	36
Kostnader för bevakning av hamnar	40
Kostnader för bevakning av explosiva varor	44
Kostnaderna för inlösen och förvaring av vapen	45
<i>Sjätte huvudtiteln.</i>	
<i>Kommunikationsdepartementet.</i>	
Iakttagelser beträffande statsbidrag till vägunderhåll	52
Iakttagelser rörande intagande av enskilda vägar till allmänt un- derhåll beträffande vinterväghållningen	56
Vissa iakttagelser rörande tjänstebrevsrätten.....	59
<i>Sjunde huvudtiteln.</i>	
<i>Finansdepartementet.</i>	
Vissa iakttagelser beträffande besparingsåtgärder inom allmänna civilförvaltningen	64

	Sid.
Särskild lönedomstol	68
Sjukledigheter och sjukvårdskostnader inom civila statsförvaltningen	79
Vissa iakttagelser rörande taxeringskontrollen	106
Beskattningen av sjukvårdsförmåner	110
Ränta vid restitution av utskylder	112
Viss fråga rörande statskontorets medelsförvaltning	119
Tullbehandling av spritdrycker och viner vid införsel genom Vin- och spritcentralen.....	120
Mynt- och justeringsverkets försäljningar av silver	127

Åttonde huvudtiteln.

Ecklesiastikdepartementet.

Försäkring för olycksfall i arbete av lärare vid folkskoleväsendet	130
Tiden för utgivandet av tillägg till grundkatalogen över böcker för folk- och skolbibliotek.....	133

Nionde huvudtiteln.

Jordbruksdepartementet.

Klassificering av kött	135
Statens sekundärlånefond för jordbrukare	143
Jordbruksekonomisk undersökning	146
Svenska smörprovningarna	152
Forsknings- och försöksverksamheten på mejerihanteringsområde	160

Tionde huvudtiteln.

Handelsdepartementet.

Uppvärmning av nya lotsfartyget Gävle.....	173
--	-----

Tolfta huvudtiteln.

Pensionsväsendet.

Utbetalning av vissa pensioner och understöd inom försvarsväsendet	175
Vissa av statsverket från prästerskapets änke- och pupillkassa övertagna kassalån	178

Affärsdrivande verken.

Övertidsersättning vid statens järnvägars kontrollkontor	185
--	-----

Ekonomiska översikter.

Statsverkets inkomster och utgifter	190
Vissa uppgifter angående statens tillgångar och skulder	192

Riksdagens revisorer, vilka nedannämnda dag fullbordat den granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1941—30 juni 1942 samt, beträffande vissa verk, kalenderåret 1941, som jämlikt § 72 riksdagsordningen och § 2 av instruktionen för riksdagens revisorer tagit sin början den 16 sistlidne september, få härmed avgiva berättelse över den sålunda verkställda granskningen.

ANDRA HUVUDTITELN.

Justitiedepartementet.

§ 1.

Domstols be-
hörighet i
fråga om
upptagande
av vissa
brottmål.

Huvudregeln angående laga domstol i brottmål enligt 10 kap. 21 § rättegångsbalken är att dessa mål skola handläggas och avdömas av allmän underrätt i den ort där den brottsliga gärningen blivit begången. I lagrummet lämnas tillika särskilda föreskrifter för det fall att en person begått brott inom olika domstolars domvärjo. De olika domstolarna skola i tur och ordning rannsaka, envar angående det inom dess domvärjo begångna brottet, samt pröva huruvida den tilltalade är saker till detta brott eller icke. Utmätandet av straff för de brott, till vilka den tilltalade förklarats saker, tillhör emellertid den domstol vid vilken den sista rannsakingen äger rum. I fråga om mindre brott — d. v. s. brott, som finnes förskylla böter — ankommer det dock å domstolens prövning, huruvida förvisning bör äga rum.

Från den angivna huvudregeln, att brottmål skola handläggas och prövas av domstolen i gärningsorten, gör lagen den 22 februari 1924 (nr 23) angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål ett undantag. Enligt denna lag äger nämligen allmän underrätt, där en person står under åtal för brott begånget inom dess domvärjo, att under vissa förutsättningar rannsaka och döma angående brott, som av honom föröfvats inom annan allmän underrätts domvärjo. Förutsättningarna härför äro, att förfarandet kan ske utan men för utredningens fullständighet och det eljest med hänsyn till kostnader och andra omständigheter, finnes lämpligt. Lagen äger dock icke tillämpning då fråga är om brott, som det tillkommer specialdomstol — t. ex. krigsdomstol — att handlägga.

I den nya rättegångsbalken den 18 juli 1942 (nr 740) — om vars ikraftträdande Konungen med riksdagen skall förordna — hava bestämmelser om rättegången i brottmål meddelats i 19 kapitlet. Enligt dessa bestämmelser är laga domstol i brottmål rätten i den ort, där brottet förövades. Har någon förövat flera brott, må åtal för samtliga brotten upptagas av den rätt, som är behörig att upptaga åtal för något av dem, om denna med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt. Skall fråga om ansvar upptagas av annan myndighet än domstol eller av särskild domstol, äge vad i berörda kapitel stadgas ej tillämpning.

I fråga om upprätthållande av de speciella forumföreskrifterna anförde föredragande departementschefen vid framläggande av förslag till lag an-

gående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål i propositionen nr 3 till 1924 års riksdag bland annat, att från kretsen av de mål, vilka skulle kunna upptagas av annan domstol än den enligt då gällande regler därtill behöriga, uteslöte lagförslaget vidare de mål, vilka på grund av särskilda föreskrifter skulle handläggas av specialdomstol eller eljest vid speciellt forum. Någon uppräknig av de olika slag av brottmål, vilka sålunda enligt förslaget skulle undantagas, syntes icke vara erforderlig. Departementschefen inskränkte sig till att erinra, att vissa brottmål tillhörde överrätts omedelbara upptagande samt att andra dylika mål skulle handläggas av specialdomstol, såsom kammarrätten, krigsdomstol, vattendomstol, kyrkligt konsistorium o. s. v. I åtskilliga fall vore rådhusrätt uteslutande behörig såsom första instans, t. ex. i tryckfrihetsmål, mål angående vissa förbrytelser, som omförmäldes i sjölagen, tullstadgan, förordningen angående lotsverket, kungörelsen den 9 november 1836 angående uppgörande av posträtter m. m. jämte åtskilliga andra författningar, och i några av dessa fall vore viss rådhusrätt ensam behörig, såsom t. ex. enligt den sistnämnda författningen rådstuvurätten i länets residensstad o. s. v. Vad tryckfrihetsbrotten anginge, vore de om dem gällande bestämmelserna av grundlags natur och berördes följaktligen icke av en lagändring i enlighet med förslaget. Ej heller i övrigt avsågs, att ett bifall till detsamma skulle medföra någon ändring därutinnan, att vid sammanträffande av brott förvisning av mål skulle ske i den utsträckning, som erfordrades för att bestämmelserna angående vissa måls behandling vid särskilt forum bleve iakttagna.

För den ståndpunkt förslaget alltså intoge i fråga om upprätthållande av samtliga då gällande speciella forumföreskrifter kunde visserligen icke, i varje fall ej genomgående, åberopas tvingande sakskaäl. En ändring av de allmänna reglerna angående forum, vilken icke ginge längre än till att giva domstolen en diskretionär befogenhet att under lämplighetshänsyn avvika från dessa regler, skulle ganska visst utan skada kunna gälla åtminstone även för ett eller annat av de fall, då de speciella forumbestämmelserna skulle tillämpas. Men det kunde näppeligen anses riktigt eller lämpligt att i samband med här närmast föreliggande spörsmål och särskilt med hänsyn till den blivande lagens karaktär av ett efter all sannolikhet jämförelsevis kortvarigt provisorium upptaga också frågan om dessa föreskrifters ovillkorliga berättigande i varje särskilt fall. Till att avbida denna frågas lösning i och med den allmänna reformeringen av vårt rättegångsväsen funnes så mycket större anledning som frågan otvivelaktigt hade ringa betydelse i då förevarande sammanhang. Praktiskt sett synes härvid hänsyn vara att taga endast till krigsdomstolarna, och beträffande dessa påginge sedan någon tid, oberoende av arbetet på den stora processreformen, särskild utredning angående deras avskaffande under fredstid.

Det av departementschefen i ovanberörda proposition ifrågasatta avskaffandet under fredstid av krigsdomstolarna har icke kommit till stånd. Den pågående utbyggnaden av försvarsorganisationen har i stället medfört en ök-

Revisorernas
uttalande.

ning av antalet av ifrågavarande domstolar. Såsom en följd härav har antalet av de vid krigsrätterna handlagda målen visat en betydande ökning.

Revisorerna hava vid granskning av krigsrätternas protokoll samt de från regements- respektive stationskrigsrätterna till statistiska centralbyrån insända arbetsredogörelserna för de senaste åren iakttagit, att den inträdda ökningen av antalet handlagda mål jämväl medfört en ökning av antalet fall, då förvisning från allmän domstol till krigsdomstol eller omvänt ägt rum. Sådan förvisning har med hänsyn till gällande bestämmelser måst ske jämväl i sådan fall, då fullständig utredning om samtliga brott förebragts vid den första domstolen.

Denna anordning har enligt revisorernas mening medfört betydande olägenheter, såsom förlängd häktningstid för tilltalade, fångtransporter, rättgångsbiträdes kostnader för resor och för inställelse vid domstol, två eller flera domstolars handläggning av ett mål och två eller flera åklagares personliga utförande av talan i målet.

Med hänsyn till det ovan anförda vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke de i lagen den 22 februari 1924 angående domstols behörighet i fråga om upptagande av vissa brottmål givna bestämmelserna böra utsträckas att omfatta jämväl krigsdomstolar.

§ 2.

Revisorerna hava vid sin granskning av krigsrätternas protokoll uppmärksammat, att av de vid krigsrätterna handlagda målen och ärendena ett betydande antal äro betingade av förlust av eller skada å kronans egendom.

Till belysande av den omfattning i vilken dylika ärenden hänskjutas till prövning vid krigsrätt intages här nedan en sammanställning för år 1940 och 1941 avseende dels totalantalet vid regementskrigsrätterna (stationskrigsrätterna) handlagda mål och ärenden dels ock det antal av ifrågavarande ärenden som avsett förlust av eller skada å kronans egendom.

Revisorerna hava jämväl uppmärksammat, att krigsfiskalerna i hithörande ärenden i de flesta fall icke framställa något ersättningsyrkande samt att krigsrätternas utslag i det övervägande antalet fall är friande. Såsom exempel härå må nämnas, att av 42 ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom, som under tiden januari—maj 1940 handlagts vid en viss regementskrigsrätt, talan av krigsfiskalen endast framställdes i 3 ärenden. Krigsrättens utslag i berörda ärenden var friande utom i ett fall, där regementskrigsrätten biföll den av krigsfiskalen förda ersättningstalan å 69 kronor 50 öre. Vidare har uppmärksamrats, att i vissa fall krigsrätt sammanträtt endast för behandling av hithörande ärenden. Sålunda har år 1940 vid en viss fältkrigsrätt sammanträde hållits allenast för handläggning av ett ärende angående en förkommen hjälm, uppskattad till ett värde av 9 kronor. Krigsfiskalen förde icke någon ersättningstalan i berörda ärende och fältkrigsrättens utslag var friande. Revisorerna hava slutligen uppmärksammat, att ärenden angående förkommen materiel till så obetydligt värde som omkring 10 kronor varit föremål för handläggning vid upprepade tillfällen.

Begränsning
av krigsrätts-
förfarandet
i vissa
ärenden.

Regementskriksrätt (Stationskriksrätt)	1 9 4 0			1 9 4 1		
	Ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom	Totala antalet		Ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom	Totala antalet	
		mål	ären- den		mål	ären- den
Svea livgarde	46	18	46	107	119	122
Värmlands regemente.....	3	6	4	32	58	40
Livregementets grenadjärer.....	—	18	2	7	183	14
Livgrenadjärregementet	—	14	—	19	61	19
Jämtlands fältjägerregemente	10	10	13	30	102	32
Norra skånska infanteriregementet....	9	2	9	80	116	83
Södra skånska infanteriregementet....	9	26	11	51	80	65
Upplands regemente	16	4	17	77	90	78
Skaraborgs regemente	2	7	2	42	47	42
Södermanlands regemente.....	6	2	6	15	26	18
Kronobergs regemente	—	3	2	8	51	9
Jönköpings-Kalmar regemente.....	1	3	1	6	34	6
Dalregementet	—	20	2	—	33	4
Hälsinge regemente.....	4	14	4	21	66	21
Älvsborgs regemente	—	9	2	9	45	12
Hallands regemente	8	1	8	35	65	35
Bohusläns regemente	—	2	—	27	130	32
Gotlands infanteriregemente	—	—	—	39	92	43
Norrbottnens regemente.....	—	—	—	32	83	48
Västerbottnens regemente	—	16	—	9	86	9
Västernorrlands regemente	2	14	2	21	142	22
Livregementet till häst	2	11	3	64	71	121
Skånska kavalleriregementet.....	—	6	—	68	132	72
Livregementets husarer	—	4	—	31	20	34
Norrlands dragonregemente	5	17	6	8	55	9
Svea artilleriregemente.....	10	26	13	161	97	179
Göta artilleriregemente.....	12	40	17	86	238	89
Wendes artilleriregemente.....	8	4	8	45	81	54
Norrlands artilleriregemente.....	—	1	—	32	51	36
Norrbottnens artillerikår	—	—	—	35	30	37
Smålands arméartilleriregemente.....	41	7	44	166	34	169
Gotlands artillerikår	—	—	—	39	59	44
Bodens artilleriregemente	—	2	1	—	—	—
Karlsborgs luftvärnsregemente.....	6	4	8	25	13	29
Östgöta luftvärnsregemente.....	1	1	1	16	22	16
Stockholms luftvärnsregemente	—	—	—	7	9	9
Svea ingenjörkår	1	6	2	77	51	105
Göta ingenjörkår	—	1	—	8	19	8
Bodens ingenjörkår	—	—	—	37	44	43
Signalregementet	6	4	7	5	26	7
Svea trängkår	1	4	1	15	41	15
Göta trängkår	2	3	3	17	23	19
Norrlands trängkår.....	—	15	—	12	60	13
Skånska trängkåren	—	1	—	16	38	16
Vaxholms kustartilleriregemente.....	152	96	156	192	301	196
Karlskrona kustartilleriregemente	14	37	15	14	187	19
Gotlands kustartillerikår	5	2	5	49	85	51
Västmanlands flygflottilj.....	2	1	2	8	38	11
Roslagens flygflottilj.....	—	—	—	7	24	12
Östgöta flygflottilj.....	—	—	—	7	11	7
Jämtlands flygflottilj	—	7	—	13	22	17
Flygkrikskolan	—	8	—	3	17	4
Västgöta flygflottilj.....	—	—	—	14	8	15
Skaraborgs flygflottilj.....	—	—	—	6	17	7
Svea flygflottilj	—	—	—	12	15	13

Regementskrigsrätt (Stationskrigsrätt)	1 9 4 0			1 9 4 1		
	Ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom	Totala antalet		Ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom	Totala antalet	
		mål	ären- den		mål	ären- den
Göta flygflottilj	—	—	—	13	28	14
Tionde flygflottiljen	—	—	—	9	14	9
Södermanlands flygflottilj	—	—	—	—	1	1
Norrbottnens flygbaskår	—	—	—	—	4	—
Stockholms örlogsstation	7	72	7	40	329	40
Karlskrona örlogsstation	5	34	6	18	301	18
Summa	396	603	436	2 042	4 325	2 315

Revisorernas
uttalande.

Såsom av det ovan anförda framgår överlämnas i mycket stor utsträckning ärenden angående förlust av eller skada å kronans egendom till handläggning vid krigsrätt. Detta har enligt vad revisorerna vid sin granskning uppmärksammat i avsevärd utsträckning varit fallet jämväl då värdet av den förlorade eller skadade egendomen varit ringa. Viss begränsning finnes likväl redan nu föreskriven genom det stadgandet i gällande reglementen, att ifrågavarande ärenden skola hänskjutas till krigsrätt, därest vederbörande chef finner detta påkallat av i saken yppade omständigheter eller med hänsyn till det skadades eller förlorades värde. Revisorerna hava uppmärksammat, att krigsrätternas utslag i berörda ärenden i allmänhet varit frände.

Utan att fatta ståndpunkt till frågan om vilka åtgärder, som böra vidtagas för att genomföra en begränsning av antalet hithörande ärenden, som komma under krigsrätts prövning, vilja revisorerna erinra, att en möjlighet härtill står till buds genom att föreskriva, att dylika ärenden icke få hänskjutas till krigsrätt, försåvitt icke det beräknade värdet å egendomen uppgår till visst bestämt belopp. Revisorerna vilja i detta sammanhang jämväl erinra om den enligt disciplinstadgan för personalen vid statens järnvägar åt järnvägsstyrelsen, distriktsförvaltning, distriktschef m. fl. myndigheter givna bestraffningsrätten. Jämlikt disciplinstadgan kan befattningshavare, som är vållande till skada å eller förlust av järnvägen tillhörig egendom, efter förhör i närvaro av befäl ådömas böter, motsvarande 1—10 dagars lön.

Med hänsyn till de kostnader och den tidsutdräkt som äro förenade med förfarande vid krigsrätt vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida icke utredning bör ske i syfte att begränsa antalet hithörande ärenden, som hänskjutas till krigsrätt.

FJÄRDE HUVUDTITELN.

Försvarsdepartementet.

§ 3.

Under § 3 i sin berättelse framhöllo 1941 års revisorer, att, ehuru åtskilliga organisatoriska förbättringar genom såväl militära som andra myndigheters försorg vidtagits och genom ingripanden, som i uppmärksammade särskilda fall ägt rum, tidigare förekommande missförhållanden kunnat rättas, de militära myndigheternas dispositioner och medelsförvaltning allt fortfarande gåve anledning till erinringar i vissa hänseenden. Sålunda hade bristande samarbete de militära myndigheterna emellan och otillfredsställande planläggning av de anbefallda arbetsuppgifterna i åtskilliga fall lett till att anslag, som ställts till förfogande, väsentligt överskridits utan att därför det ursprungligen förutsatta resultatet kunnat uppnås.

Medels-
användningen
vid försvars-
väsendet.

Vid sina resor hava innevarande års revisorer besökt vissa militära anstalter samt därvid gjort iakttagelser, vilka sedermera varit föremål för behandling inom revisionen. I anslutning till under resorna och under granskningsarbetet gjorda iakttagelser hava revisorerna införskaffat kompletterande uppgifter samt samrått med vissa sakkunniga på olika områden. Vid sin granskning hava revisorerna i regel undvikit att upptaga frågor, som varit föremål för krisrevisionens handläggning. Revisorerna hava sålunda genom muntliga föredragningar av tjänstemän hos krisrevisionen gjort sig underrättade rörande krisrevisionens arbetsformer, om vilka delar inom försvarsförvaltningen, som särskilt varit föremål för krisrevisionens uppmärksamhet, samt om de resultat, vartill krisrevisionens åtgöranden i olika hänseenden lett.

Med hänsyn till den av krisrevisionen fortlöpande bedrivna granskningsverksamheten beträffande ändamålsenligheten av förvaltningsåtgärder inom försvaret hava revisorerna i likhet med föregående års revisorer ansett sig endast behöva bilda sig en allmän uppfattning rörande förhållandena inom förevarande område, varvid revisorerna emellertid funnit anledning att i sin berättelse beträffande några fall göra vissa uttalanden.

Revisorerna hava genom sin granskning av medelsanvändningen inom försvaret och av vad revisorerna härom i övrigt inhämtat kunnat konstatera att de militära myndigheternas anslagsdispositioner och medelsförvaltning alltjämt giva anledning till erinringar. Sålunda hava på grund av bristfällig planering av arbeten anslagsöverskridanden ägt rum. Ehuru i vissa hänseenden förbättringar i de militära myndigheternas medelsförvaltning kunnat iaktta-

gas. äro revisorerna dock av den uppfattningen, att de av ifrågavarande myndigheter vidtagna förvaltningsåtgärderna icke alltid utförts med den ekonomiska omsorg, som med hänsyn till statens intresse varit tillbörlig.

Innevarande års riksdag har fattat beslut angående den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter. Såsom synnerligen viktiga led i den beslutade utbyggnaden ingå materielanskaffning och byggnadsverksamhet. Med hänsyn till de avsevärda anslagsmedel, som komma att ställas till förfogande för sagda ändamål, vilja revisorerna framhålla den synnerliga betydelsen av att medelsanvändningen sker med största möjliga ekonomiska planmässighet. Härvid förutsätta revisorerna, att landets tekniska, ekonomiska och produktiva krafter så långt det sig göra låter effektivt utnyttjas.

§ 4.

Värnpliktigas
inkallelser
till bered-
skapstjänst-
göring.

Den sedan början av september månad 1939 intagna förstärkta försvarsberedskapen har ställt stora krav på vårt lands krigsdugliga manliga befolkning i värnpliktsåldern. De flesta värnpliktiga hava varit inkallade till beredskapstjänstgöring, och många hava måst tjänstgöra i flera omgångar under sammanlagt en lång tidsrymd. För många har beredskapstjänstgöringen trots betydande ekonomiska bidrag och annat stöd från statens sida inneburit ekonomiskt avbräck eller andra kännbara olägenheter. Ännu finnes dock ett antal värnpliktiga, vilka av en eller annan orsak undgått inkallelse till beredskapstjänstgöring. Detta förhållande, att inkallelserna drabbat de värnpliktiga olika hårt, har medfört en viss irritation på många håll. Man har krävt större rättvisa i inkallelserna. Revisorerna hava gjort sig underrättade om de omständigheter, som närmast påverkat ojämnheten i inkallelserna till beredskapstjänstgöring.

Enligt 1925 års försvarsbeslut skulle årligen endast ett visst, en gång för alla fastställt antal vapenföra värnpliktiga uttagas till linjetjänst och bibringades egentlig soldatutbildning. Övriga vapenföra värnpliktiga skulle uttagas till ersättningsreserven. Av dem skulle en begränsad del tagas i anspråk för yrkestjänst eller handräckningstjänst, under det att återstoden under de första åren icke avsågs bliva inkallad till någon form av tjänstgöring. Den kategoriklyvning, som sålunda var anbefalld genom ifrågavarande försvarsbeslut, medförde, att årligen ett betydande antal fullt vapenföra män undandrogas vapenutbildning.

Under den tid, då endast en begränsad del av de vapenföra värnpliktiga bibringades soldatutbildning, kunde en synnerligen sträng gallring företagas vid inskrivningsförrättningarna. De värnpliktiga skulle ju kanske under alla omständigheter undgå fredsinkallelse. Besiktningensreglementet, som låg till grund för inskrivningsläkarnas och truppförbandsläkarnas arbete, var också tidigare utformat med hänsyn till en sträng gallring. Att de ifrågavarande läkarna under sådana förhållanden i tveksamma fall hellre friade än fällde, är naturligt. Resultatet blev också, att antalet från värnpliktens fullgörande på grund av lyte, bestående sjukdom m. m. under åren efter 1925 frikallade blev betydande. Erfarenheterna från under innevarande år företagna

efterbesiktningar av förut frikallade hava givit vid handen, att frikallelser i stor utsträckning förekommit utan att grundade skäl därtill förelegat. Det må erinras, att de som på grund av kroppsfel frikallats från värnpliktens fullgörande efter frikallelsen icke längre voro åtkomliga för de militära myndigheterna. I samband med frikallelsen avfördes de nämligen helt och hållet ur de militära registren. Man hade sålunda praktiskt taget avstått från deras insats inom den militära organisationens ram.

Vad som anförts beträffande frikallelserna på grund av kroppsfel gällde i viss mån också befrielse från tjänstgöring under fredstid på grund av försörjningsskäl. Under åren efter 1925 beviljades på grund av angivna skäl med stöd av bestämmelserna i dåvarande värnpliktslag befrielse från tjänstgöring under fredstid åt ett betydande antal värnpliktiga. Av dessa hade säkerligen ett icke obetydligt antal befriats från värnpliktstjänstgöring utan att skälen varit särskilt ömmande, och många hade efter tidpunkten för befrielsen ernått en tryggad ekonomisk ställning och voro kanske bättre lottrade än många av dem, som senare inkallats till beredskapstjänstgöring. Men vid tidpunkten för intagande av förstärkt försvarsberedskap voro de icke utbildade och kunde icke utan vidare tagas i anspråk för beredskapstjänstgöring.

En särskild form av befrielse från viss fredstjänstgöring meddelades på grund av beslut vid 1933 års riksdag en del av de värnpliktiga, som under år 1933 skulle hava inkallats antingen till påbörjande av dem åliggande första tjänstgöring eller för fullgörande av repetitionsövning.

Enligt vid tidpunkten för intagande av förstärkt försvarsberedskap gällande planer kunde endast en mindre del av befälsbefattningarna besättas med personal på aktiv stat. Huvuddelen av befälspersonalen var avsedd att rekryteras med reservpersonal eller värnpliktiga. Det värnpliktiga befälet utgjordes förutom av A-klassare — f. d. fast anställda — dels av B-klassare — studenter och likställda — dels ock av värnpliktiga i allmänhet, som uttagits för utbildning till underbefäl eller fackmän. Det för beredskapstjänstgöring tillgängliga antalet B-klassare har för tillgodoseende av befälsbehovet i första hand vid fältförbanden måst tagas i anspråk i betydligt större utsträckning än vad som i allmänhet skett beträffande övriga värnpliktiga.

En i ett flertal grenar inom samma truppslag utbildad värnpliktig kan krigsplaceras i ett flertal olika befattningar allt efter föreliggande behov, varigenom hans användbarhet inom krigsorganisationen avsevärt ökas.

Den i 1925 och 1936 års värnpliktslagar föreskrivna korta utbildningstiden — 140 respektive 180 dagars utbildning för huvuddelen av de värnpliktiga — medgav icke, att de värnpliktiga bibringades en tillräckligt allsidig militär utbildning. På grund av den korta utbildningstiden hade de militära myndigheterna tvungits att specialisera utbildningen. Denna specialisering har under tiden för den förstärkta försvarsberedskapen inverkat på inkallelserna till beredskapstjänstgöring. Brist på i vissa befattningar utbildade ersättare har nämligen stundom medfört, att avlösning av enstaka förband eller enskilda värnpliktiga icke alltid kunnat ske vid den tidpunkt, som rätt-

visan krävt. Härvid hava samma synpunkter gjort sig gällande som beträffande det värnpliktiga befälet, som måst tjänstgöra längre tid än övriga värnpliktiga på grund av att kompetent personal för avlösning saknats.

Enligt det före innevarande år gällande systemet för de värnpliktigas rullföring och redovisning registrerades de värnpliktiga med vissa undantag genom försorg av särskilda från truppförbanden helt skilda rullföringsmyndigheter, rullförings- och landstormsområdesbefälhavare. Vid inkallelse till tjänstgöring i fred överlämnades till truppförbanden registreringshandlingarna för de värnpliktiga, som inkallats till tjänstgöring. Vid avslutandet av ifrågavarande tjänstgöring återställdes handlingarna i fråga till rullföringsmyndigheterna. Motsvarande förfaringssätt skulle gälla vid mobilisering. Detta system medgav icke individuell krigsplacering redan i fred annat än beträffande ett fåtal för befälstjänst avsedda värnpliktiga samt av vissa specialister. Svårigheter förelågo därför att redan i omedelbart samband med inkallelsen placera de värnpliktiga enligt principen »rätt man på rätt plats».

Enligt det system för inkallelse av värnpliktiga, som tillämpats före innevarande år, ställdes vid mobilisering det stora flertalet värnpliktiga till truppförbandens förfogande årsklassvis. Inkallelse till krigstjänstgöring skulle vid mobiliseringstillfälle eller vid anbefallande av förstärkt försvarsberedskap ske genom offentlig kungörelse. Endast i undantagsfall skulle de värnpliktiga inkallas medelst personlig order. Detta förfaringssätt var summariskt och medgav icke den personliga handläggning av inkallelserna som var önskvärd.

I och med genomförandet av 1941 års värnpliktslag har övningstiden ökats, så att alla nytillkommande årsklasser av värnpliktiga kunna bibringas en allsidigare utbildning, än vad som tidigare varit möjligt. Jämväl de enligt det gamla systemet ensidigt utbildade specialisterna hava under beredskaps-tjänstgöringen erhållit en allsidig utbildning. Så småningom komma dessa förbättringar att giva möjlighet till smidigare anpassning och större rättvisa vid inkallelserna.

Redan under år 1939 påbörjades efterutbildning av ovan omhandlade ersättningsreservister i så stor omfattning som utbildningsapparaten medgav. Det var emellertid icke möjligt att på den korta tid, som skulle varit önskvärd, låta samtliga ifrågavarande värnpliktiga genomgå utbildning. Den begränsade tillgången på lämpligt utbildningsbefäl samt det disponibla förläggningsutrymmet kom därvid att spela en avgörande roll. Det nu angivna förhållandet har medfört, att många äldre värnpliktiga länge undgått inkallelse helt enkelt på grund av att de icke varit utbildade och emedan utbildningsbefäl i tillräcklig omfattning under beredskapstiden icke stått till förfogande. Numera har dock det allra största flertalet av de forna ersättningsreservisterna erhållit utbildning och därigenom i en eller annan form blivit användbara i krigsorganisationen samtidigt som de ökat möjligheterna till avlösning för övriga värnpliktiga.

Jämväl de värnpliktiga, som av försörjningsskäl befriats från värnpliktens fullgörande under fredstid, samt de, som genom 1933 års riksdagsbeslut be-

friats från viss tjänstgöringsskyldighet, hava numera i stor utsträckning inkallats för utbildning och beredskapstjänstgöring. Efter tillkomsten av 1941 års värnpliktslag medges icke annat än i enstaka fall befrielse från tjänstgöring på grund av försörjningsskäl.

Innevarande år har ett nytt besiktningssystem utfärdats. Bestämmelserna i nämnda reglemente äro betydligt strängare än i förut gällande besiktningssystemet. Endast sådana värnpliktiga, som på grund av svag kroppsbeskaffenhet med visshet icke kunna nyttiggöras i den militära organisationen bliva numera frikallade från all tjänstgöring.

I samband med den år 1941 verkställda beredskapsmönstringen erhöles uppgifter angående dem, som före år 1941 frikallats från värnpliktens fullgörande. Efter granskning genom läkares försorg av de vid beredskapsmönstringen erhållna uppgifterna m. m. erhöles en överblick över det antal frikallade, som kunde ifrågakomma för efterbesiktning och eventuell återinskrivning såsom värnpliktiga. Ifrågavarande frikallade, samlanlagt i hela landet omkring 70,000, hava genom personliga order kallats till inskrivningsområdesvis under sommaren 1942 anordnade efterbesiktningar. Vid dessa befunnos omkring 56,000 numera dugliga till krigstjänst och blevo därför inskrivna. Att försvarsväsendet sålunda genom efterbesiktningarna tillförts ett betydande antal värnpliktiga kommer jämväl att efter hand medverka till en jämnare fördelning av beredskapstjänsten.

Under den gångna beredskapstiden har befälskadrens omfattning successivt ökats. Detta gäller såväl fast anställt som värnpliktigt befäl. Denna ökning har medfört större avlösningsmöjligheter för det värnpliktiga befälet samt underlättat efterutbildningen av äldre värnpliktiga.

Genom antagandet av 1941 års värnpliktslag fastställdes grunderna för ett nytt system för de värnpliktigas inskrivning och redovisning. De närmare bestämmelserna för detta systems organisatoriska utformning och tillämpning äro meddelade i 1941 års inskrivningsförfordning. Det nya inskrivnings- och personalredovisningsväsendet är grundat på de erfarenheter, som vunnits vid organiseringen under den rådande förstärkta försvarsberedskapen.

Den nya värnpliktsregistreringen omfattar dels truppregistrering, avsedd för de värnpliktigas redovisning i fråga om tjänstgöring och krigsanvändning, dels lokalregistrering, avsedd för de värnpliktigas territoriella redovisning, dels ock central hålkortsregistrering av rikets samtliga värnpliktiga. De förutvarande rullföringsmyndigheterna hava avskaffats.

Vid förband sker truppregistrering av värnpliktiga, vilka där skola fullgöra ordinarie tjänstgöring eller tagas i anspråk vid krigsorganisering. Lokalregistrering av samtliga inom inskrivningsområde kyrkobokförda värnpliktiga äger rum vid inskrivningsexpedition. Sådan expedition finnes inrättad vid varje infanteriregemente (i fråga om Södermanlands och Skaraborgs inskrivningsområden vid Södermanlands respektive Skaraborgs pansarregemente). Vid inskrivningsexpedition sker jämväl viss truppregistrering, nämligen bland annat av dem som jämlikt uppskovskungörelsen beviljats upp-

skov med inställelse till värnpliktstjänstgöring vid mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap samt av tillfälligt frikallade. Den centrala hålkortsregistreringen jämte viss truppregistrering äger rum vid centrala värnpliktsbyrån.

Enligt det nya systemet rullföras sålunda de värnpliktiga i huvudsak vid truppförbanden i stället för genom försorg av särskilda rullföringsmyndigheter, vilket möjliggör en tillfredsställande registrering av de värnpliktigas militära och civila kvalifikationer i olika hänseenden samt av dem fullgjord tjänstgöring. Registreringen direkt vid förbanden avser att söka möjliggöra en genomtänkt krigsplacering av varje enskild värnpliktig redan i fred. Inkallelserna till militär tjänstgöring såväl i fred som krig ske genom truppförbandens egen försorg och i allmänhet genom personliga order. Det blir icke längre fråga om inkallelse av hela årsklasser eller delar av sådana. Systemet möjliggör nämligen inkallandet av vissa bestämda krigsförband och vissa bestämda enskilda värnpliktiga. Även om det nya systemet ännu icke hunnit att i väsentlig grad göra sig gällande, hava genom detsamma bättre förutsättningar skapats för ett smidigt avlösningsförfarande genom truppförbandschefernas försorg under hänsynstagande i möjligaste mån till de enskilda värnpliktigas personliga förhållanden.

Hur lång utbildningstiden än är, kunna de värnpliktiga icke utbildas i all tjänst. En värnpliktig måste utbildas inom det truppslag han tilldelats. Omplacering mellan olika truppslag kan i allmänhet icke verkställas utan föregående tidsödande omskolning. Detta förhållande har medfört, att vid vissa specialtruppslag, såsom luftvärnet och kustartilleriet, där personaltillgången tidigare varit förhållandevis ringa och tjänsternas natur krävt en förhållandevis omfattande beredskap, de värnpliktiga kommit att tagas i anspråk i högre grad än vid t. ex. infanteriet, där personaltillgången varit större. I den mån utbildning av äldre värnpliktiga hinner slutföras, komma möjligheterna för avlösnings att ökas. Inom ett och samma truppslag kommer dock alltjämt en viss specialisering att bestå. Av denna anledning kommer en viss ojämnhet i inkallelserna att kvarstå.

Av mobiliseringstekniska skäl och med hänsyn till önskvärdheten av att skapa stadga i fråga om de värnpliktigas registrering och redovisning har omplacering av värnpliktiga mellan olika förband icke ansetts kunna verkställas i den omfattning, som skulle varit önskvärd, om det endast gällt att skapa rättvisa i fråga om beredskapsinkallelserna. Det har sålunda hänt, att värnpliktiga, som äro krigsplacerade vid ett förband, vilket ofta måst tagas i anspråk, blivit inkallade endast därför att förbandet som sådant organiserats.

De olika truppförbanden, örlogsstationerna och flygförbanden erhålla huvuddelen av sina värnpliktiga från vissa geografiskt bestämda områden. Att utan vidare ändra denna territoriella rekryteringsgrund är icke möjligt. Detta förhållande medför emellertid, att vid vissa truppförband, t. ex. i övre Norrland, där befolkningstätheten är förhållandevis ringa, mindre antal värnpliktiga stå till förfogande för avlösnings än vid truppförbanden i t. ex. Stockholmstrakten. Stockholm har omkring en tiondel av landets befolkning, men

truppförbanden i Stockholm kunna av praktiska skäl icke organisera en tiondel av landets samtliga lokalförsvars- och fältförband. Av organisatoriska skäl är det i allmänhet icke utan vidare möjligt att utnyttja överskott av värnpliktiga i en del av landet för avlösningar i en annan del.

Enligt gällande uppskovskungörelse kan uppskov med inställelse till värnpliktstjänstgöring vid mobilisering ifrågakomma bland annat för värnpliktiga, vilkas användning i civil sysselsättning är oundgängligen nödvändig för att trygga statslivets jämna gång eller undvika mera allmänt kännbara rubbningar inom samhället eller för att upprätthålla verksamheten vid verk, som är uppfört i krigsindustriregistret eller eljest är av synnerlig vikt för rikets militära eller ekonomiska försvarsberedskap eller vilka äro anställda och vid mobilisering oundgängligen behöfliga vid verk, varmed militär myndighet träffat avtal angående tillhandahållande vid mobilisering av förnödenheter eller tjänstbarheter, avseende krigsmaktens ställande på krigsfot, eller vilkas medverkan eljest befinnes nödvändig för mobiliseringens planliga förlopp.

Värnpliktiga, för vilka uppskov kan ifrågakomma, hänföras till uppskovsgrupp I eller uppskovsgrupp II. Uppskovsgrupp I omfattar värnpliktiga vid de verk och i de befattningar, anställningar, uppdrag eller yrken, som angivas i en vid uppskovskungörelsen fogad bilaga. Uppskovsgrupp II omfattar övriga värnpliktiga. För värnpliktiga, som hänföras till uppskovsgrupp I, utställer i uppskovskungörelsen angiven verkschef uppskovsbevis. Beslut om uppskov beträffande värnpliktiga tillhörande uppskovsgrupp II meddelas i huvudsak av statens arbetsmarknadskommission.

Det nu tillämpade systemet för beviljande av mobiliseringsuppskov kan giva anledning till skenbara orättvisor. Vid ett industriföretag, som fått rätt till mobiliseringsuppskov endast för ett begränsat antal värnpliktiga, utställas i huvudsak uppskovsbevis för de tjänstemän och arbetare, som företagets ledning önskar skola erhålla uppskov. Dessa få sålunda med bibehållna avlöningsförmåner stanna kvar i sina innehavande befattningar, under det att den övriga värnpliktiga personalen efter hand inkallas och får vidkännas ekonomiskt avbräck och andra med militärtjänstgöringen förenade olägenheter.

Uppskovens antal skulle hava kunnat minskas, om lagen om allmän tjänsteplikt tagits i anspråk. Statsmakterna hava emellertid icke velat vidtaga så ingripande åtgärder. Uppskovsförfarandet måste därför allt fortfarande tillämpas i hittillsvarande utsträckning. I avsikt att något minska de med uppskovsväsendet förenade olägenheterna hava försvarsgrenscheferna emellertid erhållit medgivande att i omgångar under kortare tid inkalla värnpliktiga, som åtnjuta mobiliseringsuppskov. Ett visst antal sådana värnpliktiga hava på grund härav inkallats till beredskapstjänstgöring.

De olika förbandens avlösning sker i allmänhet efter ett visst uppgjort system under hänsynstagande såväl till militära synpunkter som till de enskilda värnpliktigas intressen. Snabbt inträffade ändringar i det utrikespolitiska läget kunna emellertid föranleda väsentliga rubbningar i den uppgjorda planen. Det kan bliva nödvändigt att återinkalla ett förband, som

nyligen hempermitterats eller att kvarhålla i tjänst ett antal värnpliktiga, som just skulle hempermitteras, allt förhållanden, som de militära myndigheterna icke kunna motverka men som lätt kunna giva anledning till missförstånd och intryck av bristande planläggning.

Erfarenheterna från det pågående kriget bearbetas efter hand inom de högre militära staberna och giva tid efter annan anledning till ändringar i den bestående krigsorganisationen. Förbandens sammansättning kunna undergå förändringar jämväl av andra anledningar, t. ex. på grund av uppsättningar av nya förband. Dessa ändringar kunna medföra, att värnpliktiga överflyttas från ett förband, där de haft lång tjänstgöring, till ett annat förband, där de värnpliktiga i allmänhet fullgjort endast en kort tids tjänstgöring. Ändringarna i fråga kunna också föranleda, att ett förband i dess helhet inkallas för att organisationen skall bliva slutgiltig och de värnpliktiga orienterade om sina befattningar. Kravet på en snabb mobilisering av förbandet gör det nödvändigt, att man vidtager sådana åtgärder.

Tidpunkten för organiseringen av ett förband kan inverka på det sätt, varpå inkallelserna till förbandet ifråga verka. Många värnpliktiga kunna endast med svårigheter avvaras i sitt civila arbete på sommaren. Så är fallet med t. ex. jordbruksarbetare. Under vintern kunna dessa emellertid avvaras hemma. De förband, de tillhöra, skola emellertid kanske icke organiseras under vintern men väl under sommaren och med hänsyn härtill måste inkallelsen trots olägenheterna för många värnpliktiga också äga rum under sommaren. Ur försörjningssynpunkt förekommer dock i betydande omfattning hempermittering av jordbrukare. I fråga om det sammanlagda antalet hempermitterade jordbrukare hava de militära myndigheterna ett visst inflytande. Hempermitteringen regleras dock helt av civila myndigheter och på deras ansvar. Även andra kategorier, t. ex. skogsarbetare, arbetare i torvindustrin och vissa andra industrier samt fiskare, hava hempermitterats eller i annan form fått ledighet från beredskapstjänstgöringen för att utföra för samhället nödvändigt arbete.

Revisorernas
uttalande.

Såsom av det ovan anförda framgår lägga vissa huvudsakligen militära skäl hinder i vägen för att åvägbringa full rättvisa i fråga om inkallelserna av värnpliktiga till beredskapstjänstgöring. De efter hand vidtagna åtgärderna i syfte att få till stånd en jämnare fördelning av inkallelserna till beredskapstjänstgöring torde emellertid hava medfört viss förbättring i förevarande hänseende.

Åtskilligt återstår dock att göra på detta område. Framhållas må här den kontroll av fullgjord beredskapstjänstgöring, som kan åvägbringas genom en närmare granskning av de uppgifter angående av värnpliktiga fullgjord beredskapstjänstgöring, som återfinnas å de vid vederbörande truppregistreringsmyndigheter förda stamkortet. Vidare torde i betydligt större utsträckning än hittills skett värnpliktiga, som åtnjuta mobiliseringsuppskov, kunna inkallas till beredskapstjänstgöring.

§ 5.

I underdånig skrivelse den 6 november 1940 förklarade överbefälhavaren över rikets försvarskrafter att han, på grund av att krigsavlöningsreglementets bestämmelser om ledighet och förmåner härunder i viss mån voro ofullständiga och därjämte icke tolkats enhetligt, hade för avsikt att utgiva enhetliga bestämmelser i detta avseende i enlighet med ett skrivelsen bifogat utkast. Överbefälhavaren hemställde därför, att han måtte bemyndigas att utfärda bestämmelser i enlighet med berörda utkast eller att Kungl. Maj:t måtte utfärda erforderliga bestämmelser i angiven riktning.

Krigsper-
mission för
skördearbete.

Enligt överbefälhavarens förslag till bestämmelser skulle följande former av ledighet kunna förekomma, nämligen permission, tjänstledighet och hempermittering. Med permission — varunder krigslön och i förekommande fall familjebidrag bibehölles — avsåges bland annat sådan permission, som meddelades personalen vid förband eller annan personalgrupp och som avsåges i 14 § 1 mom. krigsavlöningsreglementet. Nämda form av permission vore av kollektiv art och meddelades exempelvis vid jul, nyår, påsk och midsommar samt för skördearbete och dylikt, allt enligt av överbefälhavaren för varje särskilt fall utfärdade bestämmelser.

I sitt över överbefälhavarens omhandlade förslag till bestämmelser avgivna utlåtande erinrade försvarsväsendets lönenämnd, att enligt överbefälhavarens utkast skulle i sådan permisson, som avsåges i 14 § 1 mom. krigsavlöningsreglementet, inbegripas, bland annat, kollektivt meddelad permission för fullgörande av skördearbete och dylikt och att det föreslagits att under sådan permission krigslönen skulle få behållas, varjämte värnpliktiga skulle fortfarande utfå krigsfamiljebidrag. För fall, varom nu sagts, kunde lönenämnden, då här vore fråga om ledighet i förvärvssyfte, för sin del ej finna skäligen, att personalen bibehölles vid krigslön. Enligt lönenämndens uppfattning borde ledighet för deltagande i skördearbete och dylikt i stället hänföras till sådan hempermittering, som åsyftades i utkastet. Lönenämnden förutsatte, att en häremot svarande omredigering av utkastet komme till stånd.

Genom brev till överbefälhavaren över rikets försvarskrafter den 6 december 1940 (nr 986) har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser angående ledighet för personal, å vilken krigsavlöningsreglementet är tillämpligt (krigsledighetsbestämmelser). Enligt nämnda bestämmelser beviljas ledighet i form av permission, krigspermission, tjänstledighet eller hempermittering.

Med krigspermission avses sådan i 14 § 1 mom. krigsavlöningsreglementet omfördad permission, som meddelas personalen vid visst förband eller annan personalgrupp. Krigspermission beviljas vid kortvarigare uppehåll i tjänstgöringen samt eljest för att bereda personalen vila och rekreation. Under krigspermission bibehålles rätt till krigslön och familjebidrag. Med hempermittering förstås avbrott i tjänstgöring under viss tid eller tills vidare för återgång till civil verksamhet. Under hempermittering åtnjutes ej krigslön eller övriga med krigstjänstgöring förenade förmåner. Ersättning för resa

inom riket i samband med hempermittering skall utgå med motsvarande tilllämpning av stadgandena i 13 § krigsavlöningsreglementet, dock att vid hempermittering för skördearbete eller liknande ändamål ersättningen må avse färd från tjänstgöringsorten till annan ort inom riket, som vederbörande chef med hänsyn till ändamålet med ledigheten bestämmer, ävensom återresa.

I detta sammanhang må erinras, att Kungl. Maj:t genom brev den 13 juni 1941 förordnat, att värnpliktiga må — utan hinder av vad däremot finnes stadgat i gällande krigsförplägnadsbestämmelser — vid krigspermission eller tjänstledighet av längre varaktighet än två dygn, såframt rätt till krigslön bibehålles, komma i åtnjutande av ersättning för krigsportion enligt för dylik ersättning meddelade särskilda föreskrifter.

Under innevarande höst har vid armén för deltagande i jordbruksarbete viss skördeledighet i form av krigspermission meddelats.

Revisorernas
uttalande.

Såsom av det ovan anförda framgår har krigsledighet för skördearbete beviljats i form av krigspermission. De sålunda permitterade värnpliktiga hava med hänsyn härtill under sagda ledighet fått bibehålla krigslön, ersättning för krigsportion och i förekommande fall familjebidrag.

Med hänsyn till vad här ovan återgivits rörande bestämmelserna om krigsledighet finna revisorerna det uppenbart, att ledighet för nu ifrågavarande ändamål icke är hänförlig till krigspermission utan bör betraktas som hempermittering, varunder krigslön, ersättning för krigsportion och familjebidrag icke må åtnjutas. Vad sålunda förekommit hava revisorerna ansett vara av den vikt, att de velat fästa riksdagens uppmärksamhet därå.

§ 6.

Rätt för viss
försvars-
väsendet till-
hörande per-
sonal att från
kronans för-
råd utbekom-
ma proviant-
artiklar.

Enligt bestämmelser i vederbörliga förvaltningsreglementen hava officerare och underofficerare med vederlikar sedan gammalt åtnjutit rätt att från kronans förråd och dylika anstalter mot ersättning utbekomma proviantartiklar.

För *arméns* vidkommande finnas närmare bestämmelser härutinnan meddelade dels i det av Kungl. Maj:t den 18 juni 1937 utfärdade intendenturunderhållsreglementet dels ock i den av arméförvaltningens intendenturdepartement den 28 juni 1939 utfärdade intendenturunderhållsinstruktionen.

Enligt § 6 intendenturunderhållsreglementet må officer, underofficer och vederlike på aktiv stat, personal som upprätthåller i stat uppförd arvodesbefattning, civil personal vid regementes verkstäder, personal anställd vid marketenteri- eller annan affärsrörelse, som drives för lägerkassas räkning, samt fast anställt manskap för sig och hushållsmedlemmar, som av dem försörjas, mot kontant ersättning utbekomma proviantartiklar i den utsträckning, vederbörande regementschef eller högre myndighet, som har uppsikt över förplägnaden, prövar så kunna ske och med hänsyn till antalet hushållsmedlemmar m. m. finner erforderligt, dock under villkor att kronans rätt och fördel icke i något avseende trädes för när. Denna förmån har likväl

icke avseende å sådana artiklar — kött, fläsk eller dylikt — från vilka vissa delar av bättre beskaffenhet kunna avskiljas. För utbekomna proviantartiklar erlägges ersättning efter taxa, vilken fastställes av regementschefen med ledning av gällande upphandlingspriser och med hänsyn tagen till magasinerings- och övriga kostnader.

I avseende å försäljningens ordnande gäller enligt § 3 intendenturunderhållsinstruktionen, att endast sådana proviantartiklar få försäljas, som vid regementet ingå i manskapets utspisning och intagits i vederbörligt magasin. Artiklarna skola uttagas genom särskilt ombud, utsett av regementschefen. Till detta ombud avlämna köparna uppgifter enligt fastställt formulär å de varor, de önska utbekomma, varefter ombudet sammanställer dessa till en gemensam rekvisition, vilken jämte uppgifterna inlämnas till regementsintendenten. Sedan erforderlig granskning av dessa handlingar ägt rum, tecknar regementsintendenten utlämningsorder å rekvisitionen och överlämnar densamma till vederbörande uppbördsman. Utlämningen av varorna till ombudet sker sedermera å av regementschefen bestämda tider, vilka beträffande proviantartiklar böra om möjligt sammanfalla med proviantutvägningen vissa dagar. Uti ovannämnda uppgifter skall angivas antalet till köparens hushåll hörande medlemmar. Uppgifterna skola, såvida icke särskilda förhållanden påkalla undantag, omfatta artiklar för högst en månads behov för vederbörandes hushåll.

Ersättning för till enskilda köpare försålda varor utgår enligt särskild taxa, som regementschefen fastställer för varje upphandlingsperiod vid regementet. Vid uppgörandet av nämnda taxa skola upphandlingspriser ökas med minst 5 — beträffande ost och potatis med minst 10 — procent för täckande av regementets magasinerings- m. fl. kostnader.

I fråga om varornas överlämnande till de enskilda köparna, ersättningsen erläggande samt ombudets medverkan härvid utfärdar regementschefen erforderliga föreskrifter under iakttagande bland annat av att manskap icke får utan frivilligt åtagande användas för varudistributionen från ombudet till de enskilda köparna samt att ersättningen skall inlevereras före den 15 i månaden näst efter den, då varorna utlämnats.

I avseende å utbekommandet av proviantartiklar från *flygvapnets* förråd gälla i tillämpliga delar samma bestämmelser som vid armén.

För *marinens* vidkommande hava bestämmelser om utbekommande av proviantartiklar meddelats dels i reglemente för marinen, del I B § 18 och del III B § 217 dels ock i av marinförvaltningen den 30 juni 1937 utfärdade »Föreskrifter för tillhandahållande åt enskilda av förnödenheter m. m. från marinens förråd och inrättningar», efter ändring den 30 augusti 1939 benämnda »Föreskrifter för tillhandahållande av naturaförmåner».

Enligt i reglementet intagna bestämmelser äger envar av marinens personal, som ej tillhör reserven och icke åtnjuter naturaportion, rätt att, därest stationschef respektive regementschef prövar så kunna ske, för sig och eget hushåll utbekomma artiklar från proviantuppbörd mot ersättning efter taxa, som fastställes av bemälda chef, dock under villkor att kronans rätt och

fördel icke i något avseende härigenom trädes för när. Denna bestämmelse gäller likväl icke dels beträffande sådana artiklar, kött, fläsk eller dylikt, från vilka vissa delar av bättre beskaffenhet kunna avskiljas och genom vilkas tillhandahållande på nämnda sätt manskapets rätt skulle kunna tänkas bliva kränkt, dels ock beträffande sådana andra artiklar, vilka enligt av marinförvaltningen utfärdade föreskrifter skola vara från bestämmelserna undantagna.

Såsom framgår av de av marinförvaltningen den 30 juni 1937 utfärdade föreskrifterna äger utlämningen av proviantartiklar vid marinen rum ej blott direkt från vederbörande matinrättnings proviantuppbörder utan i viss utsträckning jämväl från för ändamålet särskilt inrättade proviantbodar. Proviantbod finnes för närvarande inrättad endast vid Karlskrona örlogsstation. En vid Stockholms örlogsstation tidigare anordnad proviantbod har avvecklats.

De artiklar, som tillhandahållas i proviantbod, anskaffas från kronans förråd och inrättningar. Varor från kronans förråd eller inrättningar pris-sätts vid utlämning till proviantbod efter inköpspris, ökat med omkostnadsprocent. Utlämning av varor från proviantuppbörd sker efter sålunda beräknade priser. Vid utlämning från proviantbod påläggess dessutom omkostnadsprocent för täckande av driftkostnader såsom lokalhyra, avlöningar m. m. Varuinköpen i proviantbodarna eller proviantuppbörderna få ske endast efter skriftlig rekvisition och mot kontant betalning.

Övervakandet och ledningen av verksamheten och driften vid proviantbod utövas av en kontrollant. Proviantförsäljningen handhaves av en föreståndare, tillika uppbördsman. Såsom föreståndare får icke ifrågakomma beställningshavare på aktiv stat och ej heller annan befattningshavare, som omhänderhar under kronans förvaltning stående proviant- eller penninguppbörd. Kostnaderna för personalens avlöning m. m. inräknas i den omkostnadsprocent, som påläggess varupriserna för täckande av belöpande driftskostnader.

Revisorerna, som inhämtat uppgifter från ett stort antal militära förband angående försäljningen av proviantartiklar från kronans förråd, vilja såsom exempel å omfattningen av ifrågavarande försäljningsverksamhet anföra, att vid nuvarande Södermanlands pansarregemente (förut Södermanlands regemente) under budgetåren 1937/38 och 1938/39 proviantartiklar beställts av i medeltal 191 personer för månad.

Under nuvarande beredskapsförhållanden, då krigsförplägnadsbestämmelser äro satta i kraft med avseende å vederbörliga i och för den förstärkta försvarsberedskapen organiserade förband, medgives icke försäljning till enskilda av proviantartiklar från kronans förråd. Proviantboden vid Karlskrona örlogsstation tillhandahåller dock alltjämt proviantartiklar. Enligt vad revisorerna inhämtat har omsättningen vid proviantboden under de tre senaste budgetåren uppgått till följande belopp nämligen

budgetåret 1938/39	c:a 270,000 kronor
» 1939/40	» 245,000 »
» 1940/41	» 200,000 »
» 1941/42	» 211,000 »

1917 års militära avlöningssakkunniga (betänkandet sid. 300) framhöllo önskvärdheten av att en utredning komme till stånd för belysande av frågan, huruvida och i sådant fall i vilken utsträckning bland annat nu angivna förmån borde fortfarande tillkomma personalen.

Såväl 1918 års som 1930 års militäravlöningssakkunniga hava jämväl berört ifrågavarande spörsmål.

1936 års lönekommitté upptog i sitt betänkande med förslag till militärt avlöningsreglemente frågan om personalens rätt att utbekomma proviantartiklar till behandling.

Lönekommittén förklarade, att från privata köpmannaorganisationers sida hade vid upprepade tillfällen framhållits såsom ett önskemål, att frågan om den statliga detaljhandel, som förekomme inom försvarsväsendet, måtte göras till föremål för närmare överbäggande och att den personalen tillförsäkrade rätten att utbekomma proviantartiklar från kronans förråd och inättningar måtte bringas till upphörande. Önskemål i sådan riktning hade framställts till lönekommittén från Sveriges köpmannaförbund och Stockholms handelskammare.

I syfte att erhålla en närmare belysning av den föreliggande frågan hade lönekommittén anmodat arméförvaltningens intendenturdepartement samt marin- och flygförvaltningarna att meddela upplysning, huruvida ifrågavarande militärpersonalen tillagda förmån ur statens synpunkt ansåges medföra olägenheter i förvaltningshänseende, med hänsyn till eventuella svårigheter att förebygga missbruk eller eljest, samt huruvida dylika olägenheter, i den mån sådana föreläge, ansåges kunna uppvägas av de fördelar av omsättning i förråden och dylikt, som kunde vara förenade med förmånens utnyttjande. Därjämte hade kommittén anhållit om närmare redogörelse dels angående det sätt, varpå utlämningen av proviantartiklar m. m. i praktiken vore närmare organiserad — varvid tillika begärts uppgift, i vad mån i samband med utlämning av proviantartiklar från kronans förråd förekomme försäljning av direkt i den öppna marknaden upphandlade varor — dels också vitt angående armén och flygvapnet, rörande den omfattning, vari rätten att utbekomma varor av personalen begagnats.

I anledning härav hade nämnda ämbetsverk, efter hörande av underlydande lokalmyndigheter, till kommittén inkommit med utredning i de begärda hänseendena.

Av vad de hörda myndigheterna anför, hade lönekommittén bibragts den uppfattningen, att den förmån, om vilken här vore fråga, i allmänhet icke kunde anses representera någon mera avsevärd ekonomisk fördel för personalen vid försvarsväsendet. Rätten till inköp av proviant torde stundom — väsentligen beroende på lokala förhållanden — hava inneburit en viss

lättnad för en del av personalen, men möjligheterna till utnyttjande av denna rätt hade varit ganska ojämna. Dess ekonomiska värde syntes under alla förhållanden hava varit tämligen obetydligt.

Med hänsyn härtill syntes — såsom även 1930 års militärlöningsakkunniga uttalat — anledning icke föreligga att betrakta ifrågavarande förmån ur synpunkten av något samband med en lönebestämning för den militära personalen. Så hade veterligen ej heller tidigare varit förhållandet. Ifrågavarande rekvisitionsrättighet var före 1921 års löneroglering utformad helt vid sidan av avlöningsbestämmelserna, och i förarbetena till nämnda löneroglering förekomme ingenting, som gäve anledning antaga, att inregistrerandet i avlöningsreglementet av denna sedan gammalt gällande rättighet i någon mån utövat inflytande på löneavvägningen. Det syntes icke föreligga något skäl att anlägga ett annat betraktelsesätt. Att generellt sammankoppla en eventuell rätt för personalen till rekvisitioner ur kronans förråd med lönebestämningen eller med avlöningsföreskrifternas utformning syntes därför icke vara påkallat. Det syntes icke lönekommittén vara erforderligt eller lämpligt att i avlöningsreglementet intaga några bestämmelser om ifrågavarande naturaförmån. Den i ämnet förda diskussionen hade visat, att ett upptagande i avlöningsförfattningarna av vissa rättigheter för personalen i förevarande hänseende lätt ingäve en missvisande föreställning om en personalen tillkommande avlöningsförmån. En eventuell möjlighet att rekvirera vissa förnödenheter borde emellertid icke, lika litet som de vid vissa affärsverk för närvarande förekommande s. k. förmånerna av mindre värde (fri telefon vid telegrafverket, fria resor vid statens järnvägar, fri elektrisk belysning vid statens vattenfallsverk), betraktas såsom avlöningsförmån. Ur denna synpunkt finnes ej heller för staten någon anledning att genom stadgande i avlöningsreglementet garantera personalen en bestående rätt i detta avseende. I den mån det ansåges ur tjänstesynpunkt önskvärt eller eljest lämpligt, att kronan mot ersättning fullgjorde vissa naturaprestationer, syntes föreskrifter härom böra meddelas i annan ordning än genom avlöningsbestämmelser.

I enlighet med den uppfattning, som lönekommittén sålunda angivit, hade kommittén i sitt förslag till militärt avlöningsreglemente icke upptagit något stadgande om ifrågavarande naturaförmån. Frågan om bibehållande eller avskaffande av nämnda förmån borde enligt kommitténs mening göras till föremål för överväganden utan samband med lönefrågan. Kommittén saknade vid sådant förhållande anledning att för egen del intaga någon bestämd ståndpunkt eller utarbeta något förslag i detta hänseende. Med avseende å försäljningen av proviant ur kronans förråd hade kommittén av den verkställda utredningen fått det allmänna intrycket, att den på denna punkt framställda kritiken överdrivit frågans betydelse samt att befogade anledningar till anmärkning mot bristande kontroll knappast kunde sägas föreligga. Erfarenheten hade dock visat, att denna försäljning kunde giva anledning till friktioner, och det vore vidare tydligt, att densamma i viss mån medförde ökat arbete för förvaltningspersonalen. Ur nämnda synpunk-

ter kunde goda skäl anföras för ett avskaffande av denna försäljningsverksamhet.

I proposition nr 245 till 1939 års riksdag anförde föredragande departementschefen, att vad lönekommittén sålunda anfört och föreslagit av de hörda myndigheterna i huvudsak hade lämnats utan erinran. För egen del kunde departementschefen instämma i de synpunkter, åt vilka lönekommittén givit uttryck vid behandlingen av förevarande spörsmål.

Under § 10 i sin berättelse påtalade 1936 års revisorer vissa förhållanden i samband med den vid marinens proviantbodars bedrivna försäljningsrörelsen. Med hänsyn till rörelsens betydande omfattning syntes det revisorerna, som om proviantbodarnas förnämsta ändamål blivit att tillgodose marinens personal med varor till lägre priser än i den allmänna detaljhandeln gällande. Vad särskilt beträffade den då vid Stockholms örlogsstation anordnade proviantboden, hade revisorerna med hänsyn till faran för missbruk funnit betänkligt, att inköpsrätten icke vore begränsad i fråga om varukvantiteten. Revisorerna förklarade sig icke vilja närmare ingå på frågan, huruvida den militärpersonalen tillförsäkrade förmånen att av kronans förråd utbekomma vissa artiklar kunde anses lämplig, men förutsatte, att denna fråga komme under omprövning i samband med den inom 1936 års lönekommitté pågående avlöningsrevisionen. Såsom i det föregående framhållits har efter revisorernas berörda påpekande den vid Stockholms örlogsstation tidigare anordnade proviantboden numera avvecklats.

Revisorernas
uttalande.

Frågan om rätt för viss försvarsväsendet tillhörande personal att från kronans förråd utbekomma proviantartiklar har, såsom förut erinrats, vid flera tillfällen varit föremål för uppmärksamhet; därvid förutsattes, att frågan borde göras till föremål för omprövning. Någon sådan har emellertid icke kommit till stånd. Särskilt må framhållas att 1936 års lönekommitté ur särskilt angivna synpunkter ansett goda skäl kunna anföras för ett avskaffande av ifrågavarande försäljningsverksamhet och att statsmakterna icke haft något att erinra mot detta lönekommitténs uttalande.

Även revisorerna hava kommit till den uppfattningen, att den militärpersonalen — huvudsakligen under fredstid — tillförsäkrade förmånen att få inköpa proviantartiklar från kronans förråd icke bör bibehållas.

§ 7.

Officerare och underofficerare med vederlikar hava sedan gammalt åtnjutit rätt att mot ersättning utbekomma tillagad portion från kronans matinrättningar.

För *arméns* vidkommande finnas bestämmelser härutinnan meddelade dels i det av Kungl. Maj:t den 18 juni 1937 utfärdade intendenturunderhållsreglementet dels ock i den av arméförvaltningens intendenturdepartement den 28 juni 1939 utfärdade intendenturunderhållsinstruktionen.

Enligt § 6 mom. 1 intendenturunderhållsreglementet må officer, underofficer och vederlike på aktiv stat, personal som upprätthåller i stat uppförd ar-

Rätt för viss
försvars
väsendet till-
hörande per-
sonal att från
kronans mat-
inrättningar
utbekomma
portion.

vodesbefattning, civil personal vid regementes verkstäder samt personal anställd vid marketenteri eller annan affärsrörelse, som drives för lägerkassas räkning, enligt vederbörande regementschef's prövning, vid regementet utbekomma tillagad portion mot erläggande av kontant ersättning därför. Enahanda förmån tillkommer officer, underofficer och vederlike över stat, å övergångsstat, reservstat och i reserv under fullgörande av författningsenlig tjänstgöring.

Ersättning erlägges för utbekommen portion med belopp, som intendenturdepartementet äger fastställa med ledning av vid armén gällande normalportionspris och med hänsyn tagen till magasinerings- och tillagningskostnader.

Med avseende å rätten att mot ersättning utbekomma tillagad portion gälla vid *flygvapnet* i tillämpliga delar samma bestämmelser som vid armén.

Beträffande *marinen* hava bestämmelser om naturaportion mot ersättning meddelats dels i reglemente för marinen, del 1 B § 17 och del III B § 217, dels ock i av marinförvaltningen den 30 juni 1937 utfärdade »Föreskrifter för tillhandahållande åt enskilda av förnödenheter m. m. från marinens förråd och inrättningar» numera benämnda »Föreskrifter för tillhandahållande av naturaförmåner».

Enligt bestämmelser i ovannämnda reglementen må mot erläggande av fastställd ersättning militär och civilmilitär personal på aktiv stat vid marinen, som ej åtnjuter naturaportion, samt motsvarande reservpersonal under fullgörande av tjänstgöring vid marinen ävensom för marinens räkning ssyselsatta arbetare efter därom hos vederbörande chef gjord skriftlig anhållan kunna erhålla naturaportion eller del därav i marinen tillhörande matinrättning. Likaledes må vid marinens sjukhus tjänstgörande läkare därstädes uttaga portion mot ersättning. Manskap, som i stället för portion in natura uppbär kontant ersättning, må i den mån tjänstgöringsförhållandena därtill giva anledning utbekomma del av portion mot erläggande av däremot svarande kontant ersättning.

Genom ämbetskrivelse den 19 juni 1942 har Kungl. Maj:t från och med den 1 juli 1942 tillsvidare medgivit, att — utan hinder av i intendenturunderhållsreglementet meddelade bestämmelser angående utbekommande av portion — i § 6 mom. 1 nämnda reglemente avsedd personal vid armén ävensom fast anställt manskap vid armén, som i stället för portion in natura uppbär kontant portionsgottgörelse, må, i den mån intendenturdepartementet med hänsyn till föreliggande tjänstgöringsförhållanden prövar skäl därtill vara för handen, i enlighet med av departementet meddelade närmare föreskrifter utbekomma för manskapsutspisningen vid vederbörligt truppförband (motsvarande formation) tillagad frukost (första och andra frukost) eller middagsmål mot erläggande av 50 procent av för hel dagsportion fastställd ersättning. Motsvarande medgivande har av Kungl. Maj:t lämnats jämväl för flygvapnets vidkommande.

Under nuvarande beredskapsförhållanden, då krigsförplägnadsbestämmelser äro satta i kraft med avseende å vederbörliga i och för den förstärkta för-

svarsberedskapen organiserade förband, erlägges ersättning för utbekommen krigsportion med särskilda av arméförvaltningens intendenturdepartement respektive marin- och flygförvaltningarna fastställda belopp. Dylig ersättning har från och med den 1 oktober 1942 fastställts att utgå med 1 krona 90 öre (för krigsskeppsportion med 2 kronor 10 öre).

1917 års militära avlöningssakkunniga framhöllo önskvärdheten av att en utredning komme till stånd för belysande av frågan, huruvida och i sådant fall i vilken utsträckning bland annat här omhandlade förmån borde fortfarande tillkomma personalen.

Såväl 1918 års som 1930 års militäravlöningssakkunniga hava jämväl berört ifrågakarande spörsmål.

1936 års lönekommitté upptog i sitt betänkande med förslag till militärt avlöningsreglemente frågan om personalens rätt att mot ersättning utbekomma tillagad portion till behandling. Lönekommittén infortrade under utredningsarbetet yttranden från arméförvaltningens intendenturdepartement samt marin- och flygförvaltningarna.

1936 års lönekommitté uttalade, att det ekonomiska värdet av omhandlade förmån torde hava varit tämligen obetydligt. Med hänsyn härtill syntes anledning icke föreligga att betrakta ifrågakarande förmån ur synpunkten av något samband med en lönebestämning för den militära personalen. Vid sådant förhållande ansåge lönekommittén det icke vara erforderligt eller lämpligt att i avlöningsreglementet intaga några bestämmelser om berörda naturaförmån. Frågan om bibehållande eller avskaffande av förmånen borde enligt lönekommitténs mening göras till föremål för överväganden utan samband med lönefrågan. Kommittén saknade vid sådant förhållande anledning att för egen del intaga någon bestämd ståndpunkt eller utarbeta något förslag i dessa hänseenden. Beträffande utlämnandet av portion in natura ville kommittén allenast framhålla, att under fältmässiga övningar liksom i vissa andra fall, då på grund av förläggnings- eller tjänstgöringsförhållanden svårigheter förelåge att på annat sätt ordna personalens mathållning, en dylig naturaprestation torde vara betingad av ett bestämt tjänstintresse, vadan någon inskränkning i rekvisitionsrätten för dylika fall icke rimligen kunde komma i fråga. Under vanliga tjänstgörings- och förläggningsförhållanden kunde ett tillhållande av portion in natura åt officerare och underofficerare med vederlikar icke på samma sätt motiveras ur tjänstintressets synpunkt, men å andra sidan syntes nämnvärd olägenhet för statens vidkommande näppeligen vara förenad med en sådan naturaprestation, under förutsättning likväl att effektiv kontroll utövades, så att missbruk förebyggdes.

I propositionen nr 245 till 1939 års riksdag förklarade föredragande departementschefen sig för egen del kunna instämma i de synpunkter, åt vilka lönekommittén givit uttryck vid behandlingen av förevarande spörsmål.

Revisorerna hava genom förfrågningar hos intendenterna vid arméns, marinens och flygvapnets förband gjort sig underrättade om i vilken utsträckning medgivande lämnats personal, som jämlikt gällande bestämmelser är berättigad att mot ersättning utbekomma tillagad portion eller del av por-

tion, att medtaga dylik portion till familjebostaden för förtäring därstädes. Härvid har framgått, att vid de flesta förband medtagande av portion till familjebostad sker i icke obetydlig omfattning. Sålunda må nämnas att vid nedan angivna förband tillagad portion medtages till familjebostad av följande antal personer.

Norra skånska infanteriregementet	15	personer
Hälsinge regemente	42	»
Älvsborgs regemente	20	»
Livregementet till häst	29	»
Södermanlands pansarregemente	43	»
Norrlands artilleriregemente	20	»
Norrbottnens artillerikår	24	»
Östgöta luftvärnsregemente	30	»
Signalregementet	25	»
Skånska trängkåren	15	»
Västmanlands flygflottilj	20	»
Jämtlands flygflottilj	15	»
Flygkrigsskolan	54	»
Västgöta flygflottilj	20	»
Tionde flygflottiljen	35	»

Det må nämnas att bland de 157 befattningshavare vid Norrbottens regemente som uppgivits äga rätt att medtaga tillagad portion till bostaden för förtäring därstädes ett antal av 35 innehava befattningar såsom köksbiträden.

Vid ett fåtal förband har berörda förfarande förbjudits. Sålunda må nämnas att vid Norrlands dragonregemente personalen icke medgives att inköpa portion för förtäring annorstädes än vid matinrättningen respektive mäs-sarna. Vid Stockholms örlogsstation och Vaxholms kustartilleriregemente medgives personalen icke att medtaga portion till familjebostaden. Dylikt förbud har jämväl meddelats personalen vid Karlskrona örlogsstation och Karlskrona kustartilleriregemente. Genom marindistriktsorder den 16 april 1942, nr E: 2, har nämligen befälhavande amiralen i Sydkustens marindistrikt stadgat, att personal, som enligt gällande bestämmelser är berättigad att kostnadsfritt eller mot ersättning erhålla tillagad portion från matinrättning, skall intaga portionen i vederbörande matinrättning eller särskild mässlokal. Avhämtning av tillagad portion för förtäring i hemmet är förbjuden.

I detta sammanhang må erinras, att arméförvaltningens intendenturdepartement i sina den 30 december 1941 utfärdade »Föreskrifter beträffande förplägnad, drivmedel samt undervisning och övningar» under gemensamma bestämmelser anfört att det i nuvarande läge, då landet måste i hushållningshänseende beträffande erforderliga råvaror inom olika områden räkna med praktiskt taget total avspärrning, vore av synnerlig vikt att alla åtgärder vidtogos, som kunde vara ägnade att minska åtgången av förnödenheter av olika slag vid truppförbanden. Varje förvaltningsmyndighet måste i utövandet av sin verksamhet noggrant beakta, att alla de föreskrifter utfärdades och

kontrollåtgärder vidtogos, som vore ägnade att befrämja en god hushållning vid truppförbanden. Före inköp eller beställningar av förnödenheter skulle noggrant övervägas om verkligt behov förelåge. Allt befäl måste bibringas klar insikt om allvaret och allas ansvar i här berörda avseenden. Endast härigenom kunde arméns beredskap i oförmälda hänseenden bevaras och onödiga kostnader för statsverket undvikas.

Såsom av det ovan anförda framgår förekommer i icke obetydlig omfattning att rekvirerad portion medtages till familjebostaden för förtäring därstädes. Med hänsyn till att denna förmån kan utnyttjas på icke avsett sätt anse revisorerna att i gällande förvaltningsreglementen beträffande rätten att mot ersättning utbekomma portion bör intagas en bestämmelse, att rekvirerad portion icke får medtagas till familjebostad. En sådan bestämmelse synes revisorerna även stå i god överensstämmelse med de synpunkter, som kommit till uttryck i arméförvaltningens intendenturdepartements ovan berörda föreskrifter.

Revisorernas
uttalande.

§ 8.

Jämlikt 9 § 2 mom. krigsavlöningsreglementet bibehålles krigslön under tjänstledighet eller permission, därest icke Kungl. Maj:t för visst fall annorlunda förordnar; och skall därvid terminslönen utgå efter den vid ledighetens början tillämpade tariffen. Krigsavlöningsreglementet skall enligt kungörelsen den 6 december 1940 (nr 985) om ändrad lydelse av kungörelsen den 19 januari 1940 (nr 51) med särskilda bestämmelser angående tillämpning av krigsavlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 278) tillämpas, förutom vid mobiliserade delar av krigsmakten, jämväl vid sådana icke mobiliserade delar av krigsmakten, vilka enligt gällande bestämmelser vid förstärkt försvarsberedskap organiserats såsom neutralitetsvakt, ävensom beträffande personal, som inkallats till tjänstgöring i anledning av förstärkt försvarsberedskap. I anslutning till förstnämnda kungörelse har Kungl. Maj:t genom brev till överbefälhavaren över rikets försvarskrafter den 6 december 1940 (nr 986) meddelat kompletterande och sammanfattande bestämmelser angående ledighet för personal, å vilken krigsavlöningsreglementet är tillämpligt (krigsledighetsbestämmelser).

Terminslön
till fast an-
ställd perso-
nal under
krigspermis-
sion och viss
tjänstledig-
het.

Ledighet beviljas enligt nämnda bestämmelser bland annat i form av krigspermission eller tjänstledighet. Med krigspermission avses sådan i 14 § 1 mom. krigsavlöningsreglementet oförmäld permission, som meddelas personalen vid visst förband eller annan personalgrupp. Sådan permission beviljas vid kortvarigare uppehåll i tjänstgöringen samt eljest för att bereda personalen vila och rekreation. Med tjänstledighet avses bland annat ledighet, som meddelas på grund av sjukdom, angelägenhet av betydelse för det allmänna eller enskild angelägenhet av vikt samt ledighet för beredande av vila och rekreation i fall, då ledigheten ej är att hänföra till krigspermission. Under krigspermission och här avsedd tjänstledighet bibehålles rätt till krigs-

lön. Krigslön utgår för den fast anställda personalen i form av månadslön och terminslön. Ersättning för resekostnad under nämnda slag av ledighet utgår därjämte med vissa särskilt angivna inskränkningar. Beträffande ledighetens längd är i krigsledighetsbestämmelserna stadgat, att vid beviljande av krigspermission och av tjänstledighet för enskild angelägenhet av vikt eller för beredande av vila och rekreation i fall, då ledigheten ej är att hänföra till krigspermission, bör såsom allmän regel iakttagas, att av nämnda slag av ledighet må för varje tjänstgöringsperiod om två månader sammanlagt högst åtnjutas ledighet under sex dygn, resdagarna oräknade. Den sålunda beräknade ledigheten må sammanslås till längre eller uppdelas på kortare ledighetsperioder. Enligt av överbefälhavaren över rikets försvarskrafter med stöd av krigsledighetsbestämmelserna meddelade närmare bestämmelser om ledighet under krigstjänstgöring skall för fast anställd personal tjänstledighet och krigspermission räknas kalenderårsvis. Har på grund av tjänstgöringsförhållandena en sammanlagd ledighet av 36 dagar icke kunnat beredas beställningshavare före kalenderårets utgång, må han dock, därest tjänstgöringsförhållandena så medgiva, utfå resterande antal ledighetsdagar under första kvartalet nästpåföljande år.

I berörda kungörelse den 6 december 1940 (nr 985) äro särskilda föreskrifter meddelade om terminslön till personal, som avlönas annorledes än såsom värnpliktiga. Sålunda utgår terminslön till ifrågavarande personal allenast vid tjänstgöring under sådana förhållanden, att det vanliga kvarteret icke kan bibehållas. Vid tjänsteresa eller tjänsteförrättning utom den egentliga krigsförläggningssorten och, beträffande personal å aktiv stat, vid kommendering utom fredsörläggningssorten i fall, då flyttningsersättning ej erhålles, äger personalen, oavsett vilket kvarter som användes, utöver eljest utgående särskild ersättning uppbära terminslön eller ett däremot svarande belopp för varje dygn, varav minst sex timmar tagits i anspråk för resan, förrättningen eller kommenderingen. Dygn räknas från klockan 0.

Revisorernas
uttalande.

Med tillämpning av de i krigsledighetsbestämmelserna givna föreskrifterna äger en beställningshavare, som vid kommendering ägt uppbära terminslön, bibehålla densamma under krigspermission eller ovan omhandlad tjänstledighet, vilket förhållande revisorerna vid sin granskning även uppmärksammat.

Enligt revisorernas mening finnes icke någon anledning till att här avsedd personal skall komma i åtnjutande av sådan förmån. Det må erinras, att enligt fredsavlöningsbestämmelserna tjänstgöringstraktamente icke utgår under motsvarande förhållanden.

§ 9.

Kassation av
viss intendenturmateriel.

Bestämmelser rörande kassation av intendenturmateriel äro för arméns vidkommande meddelade i intendenturmaterielreglementet, intendenturmaterielinstruktionen samt av arméförvaltningens intendenturdepartement ut-

färdade föreskrifter beträffande intendentur- och veterinärmaterieltjänsten m. m.

Enligt § 17 intendenturmaterielreglementet äger regementschef, sedan kompanichef beträffande till kompani utlämnad intendenturmateriel samt förrådsförvaltare eller annan personal vid regementet, som redovisar sådan materiel, gjort framställning angående kassation av försliten dylik materiel, att, efter verkställd besiktning, kassera densamma, därest materielen är för användning i tjänsten obrukbar och icke med ekonomisk fördel kan iständsättas. De delar av kasserad materiel, som kunna användas för nytillverkning eller iständsättning eller på annat sätt begagnas, undantagas för sådant ändamål. Vad av den kasserade materielen därefter återstår avyttras genom försäljning för statens räkning. Materiel, som saknar allt värde, må dock enligt beslut av regementschefen direkt avskrivas ur materielredovisningen. Materiel, som, utan att vara försliten, av annan anledning anses oanvändbar eller obehövlig för tjänsten, må efter särskilt medgivande av intendenturdepartementet jämväl försälas. Försäljning av ovan åsyftad intendenturmateriel sker på sätt i upphandlingsförordningen finnes stadgat.

Jämlikt § 9 intendenturmaterielinstruktionen hänföres intendenturmateriel vid kassation till endera av följande grupper, varom anteckning sker i kassationsprotokollet:

- a) materiel, avsedd att vid regementet utnyttjas helt eller delvis till lagningshjälp eller för annat ändamål;
- b) materiel, avsedd att utan vidare åtgärd försälas;
- c) materiel utan allt värde.

För marinens vidkommande äro bestämmelser om kassation meddelade i reglemente för marinen.

Enligt del I B, § 53 av detta reglemente skall vid besiktning iakttagas att för varje artikel eller persedel antecknas, huruvida den befunnits god, reparabel eller kassabel samt att, om kassabel persedel lämpligen kan begagnas såsom material, dess nya benämning jämte mått eller vikt och, om sådan persedel föreslås till försäljning, dess ungefärliga värde bör i besiktningssinstrumentet utsättas. Utan formlig besiktning må kassation icke äga rum. Jämlikt § 59 skall vederbörande myndighet hos marinförvaltningen till försäljning anmäla sådana icke kasserade artiklar, som anses vara för marinen obehövlige eller oanvändbara. Kasserade, för marinen oanvändbara artiklar äger vederbörande förvaltningsmyndighet avyttra på för kronan fördelaktigaste sätt.

Vidkommande flygvapnet gälla i fråga om kassation i tillämpliga delar de för armén fastställda bestämmelserna. Härjämte har flygförvaltningen genom cirkulär den 31 maj 1941, nr 58, meddelat bestämmelser angående kasserad intendenturmateriel.

Revisorerna hava genom förfrågningar hos vissa militära förband gjort sig underrättade om i vilken omfattning kassation under år 1941 skett av skodon och i vilken utsträckning dylika kasserade skodon kommit till användning såsom lagningshjälp, vilket allt framgår av följande sammanställning.

Förband	Antal par kasserade skodon	Skodon, avsedda att användas till lagningshjälp eller för annat ändamål	Skodon avsedda att försäljas	Skodon utan värde
Svea livgarde	1,999	98	1,901	—
Värmlands regemente.....	2,206	171	2,035	—
Jämtlands fältjägarregemente.....	1,739	—	1,739	—
Norra skånska infanteriregementet	823	—	823	—
Dalregementet.....	2,572	809	1,761	2
Bohusläns regemente	3,527	—	3,527	—
Norrbottnens »	1,517	—	1,517	—
Västerbottnens »	716	716	—	—
Stockholms örlogsstation.....	4,256	—	4,256	—
Karlskrona »	4,976	—	4 976	—

De priser, som erhållits vid försäljning av kasserade skodon vid ovan nämnda förband, hava varit mycket varierande. Sålunda må nämnas, att vid Svea livgarde försäljning av lägerskodon skett till ett pris av 1 krona 26 öre per par under det att vid Bohusläns regemente försäljning av dylika skodon skett för i medeltal 6 öre paret. Vid sistnämnda förband har försäljning av marschskodon skett till ett pris av i medeltal 2 öre per par.

Revisorernas
uttalande.

Såsom av det ovan anförda framgår hava kasserade skodon i mycket olika omfattning kommit till användning såsom lagningshjälp. Sålunda hava vid en del förband samtliga kasserade skodon försålts, under det att vid ett förband samtliga dylika skodon kommit till användning vid reparationer.

Revisorerna vilja med hänsyn till vikten av att här avsedd materiel i största möjliga utsträckning tillvaratages ifrågasätta, om icke skodon i betydligt större utsträckning än som skett kunnat komma till användning såsom lagningshjälp.

§ 10.

Handlägg-
ningen av
visst ärende
vid arméför-
valtningens
intendentur-
departement.

Enligt tre extra krigsleveranskontrakt, nr 162 av den 4 december 1939, nr 381 av den 22 januari 1940 samt nr 529 av den 4 april 1940, åtog sig Malmö Yllefabriks A.-B., Malmö, att till arméförvaltningens intendenturdepartement leverera i kontrakten angivna mängder kommisskläde av i kontrakten likaledes angivet slag. Erforderliga kvantiteter fårull skulle tillhandahållas av intendenturdepartementet. Betydande kvantiteter ull, tillhörande kronan, hava i anledning härav under leveranstiden lagrats i bolagets förråd i Furulund utanför Malmö.

Vidare skulle Malmö Yllefabriks A.-B. enligt extra krigsleveranskontrakt nr 694 av den 7 maj 1940 för kronans räkning tillverka 205,000 meter kamgarnsdiagonal, varvid bolaget skulle tillhandahålla all materiel.

Slutligen träffades enligt tilläggskontrakt (extra krigsleveranskontrakt nr 682 av den 14 maj 1940) avtal mellan intendenturdepartementet och bolaget om sådan ändring i leveranserna, att i då återstående leverans enligt extra krigsleveranskontraktet nr 162, 20,000 meter, samt i hela leveransen enligt

extra krigsleveranskontrakten nr 381 och 529 cellul skulle inblandas till 20 procent. Även vid tillverkning av kamgarnsdiagonal skulle enligt särskild överenskommelse inblandas 20 procent cellul.

I av arméförvaltningens intendenturdepartement den 23 april 1937 fastställda bestämmelser rörande tillverkning, leverans och besiktning m. m. av gråbrungrönt kommisskläde modell 23 finnes bland annat föreskrivet, att ullen skall vara väl utsorterad, så att den är fri från styckull, benull och grövre bukull. Stapeln skall vara utvuxen, av medellängd och fri från skruvartade spetsar. Vidare är stadgat, att inblandning i ullmaterialet av s. k. konstull, kalkull, skavull, skinnull, utkammad ull, upprivna garnändar eller ullavfall icke får göras.

I anledning av vissa oegentligheter i samband med tillverkningen för kronans räkning vid Malmö Yllefabriks A.-B. pågår för närvarande rättslig undersökning, varvid bland annat bolagets verkställande direktör är föremål för åtal vid Malmö rådhusrätt.

Revisorerna hava funnit det vara av intresse att taga del av handläggningen hos arméförvaltningens intendenturdepartement av ifrågavarande leveransärende i vad avser tiden innan detsamma blev föremål för rättslig undersökning.

Arméförvaltningens intendenturdepartement, krigsindustriavdelningen, träffade den 15 april 1939 avtal — gällande till och med den 30 september 1942 — med textilingenjören C. W. Asklund angående tjänstgöring såsom besiktningssman för ylleveror vid avdelningens kontroll- och besiktningsssektion. Asklund inkallades till tjänstgöring den 11 december 1939. Vid denna tidpunkt pågingo ännu fredsleveranserna av kläde enligt tidigare uppgjorda avtal. Då tillverkningen ägde rum vid endast ett fåtal fabriker, bland annat Malmö Yllefabriks A.-B., kunde Asklund till en början sköta besiktningen vid samtliga företag.

Vid besiktning den 10 januari 1940 hos Malmö Yllefabriks A.-B. konstaterade Asklund, att i ullpartier, avsedda för tillverkning av statens armékläde modell 23 tunnare, vari enligt kontrakt enbart ull av statens reservförråds lager skulle ingå, utbyte med fabriken egen ull verkstälts. Den i utbyte givna ullen vore lammull samt av en avsevärt kortare typ.

I en av verkställande direktören för Malmö Yllefabriks A.-B., August Schmitz, den 11 januari 1940 avfattad promemoria förklarade denne, att i den tilldelade ullen, New Zealand, B/C, hade i varje parti funnits enstaka balar lammull, vilka emellertid av bolaget utbytts mot reguljär ull utan att bolaget därför ville ställa några ersättningsanspråk. I skrivelse till Asklund den 13 januari 1940 förklarade emellertid Schmitz, att ifrågavarande av bolaget inblandade ullparti avsåg ett ullparti Montevideo A/B Lamm. Schmitz förklarade i nämnda skrivelse vidare, att den för bolaget obehagliga men mycket begränsade avvikelser som skett vid materialutlämningen ej i detta fallet kunde utöva något som helst inflytande. Den brådska som vore rådande för att få fram tygerna hade pressat vissa avdelningar avsevärt och det kunde nog försvaras, att några kilogram ull av annan kvalitet in-

blandats för att få fram ett större spinnparti. Någon dålig avsikt hade givetvis icke förefunnits hos den ansvarige tjänstemannen, churu denne kände det obehagligt att få anmärkning för sin godtrogenhet. Bolaget bestrede bestämt, att det varit mindervärdig ull, som kommit med, men ville i övrigt framhålla, att ullens värde för det dåvarande vore så jämnstruket, att någon besparing från fabriken sida ej kunnat ifrågakomma. Det vore löjligt att tänka sig att fabriken skulle velat tillskansa sig några kronors förtjänst genom ett oärligt förfarande. Bolaget vore ansvarigt för att fordringarna på den av bolaget levererade varan i alla avseenden fylldes och däri såge bolaget det väsentliga i hela dess uppgift.

De av Asklund vid inspektionen av Malmö Yllefabriks A.-B. sålunda gjorda iakttagelserna framlades i en av Asklund till arméförvaltningen ställd, den 14 januari 1940 dagtecknad skrivelse. I berörda skrivelse framhölls bland annat, att den av bolaget inblandade ullen finge betraktas som mindervärdig för kommisstillverkning. Skulle ett dylikt förfaringssätt få tillämpas av tillverkare av statens kläde kunde betydande partier av statens egen bättre ull komma att ersättas med ull av lägre och mindervärdig typ, varigenom staten skulle avhändas större eller mindre penningbelopp och dessutom ullen i det till staten levererade klädet bliva av mindre god kvalitet. Asklund anmälde därför Malmö Yllefabriks A.-B. för detta förfaringssätt och överlät till arméförvaltningen att själv vidtaga åtgärder i saken. Vidare anhölle Asklund, att arméförvaltningen anmodade Malmö Yllefabriks A.-B. att ställa samtliga böcker, kort etc. till Asklunds förfogande, så att en ingående kontroll kunde verkställas, och borde bolaget först och främst vara angeläget härom för att helt klarlägga saken och borttaga den skugga av misstanke som annars måste falla på detsamma.

I anledning av Asklunds skrivelse den 14 januari 1940 anmodades Schmitz att den 16 januari 1940 inställa sig hos chefen för krigsindustriavdelningen, dåvarande överstelöjtnanten Örtenblad för närmare utredning av frågan. Vid detta sammanträde — vid vilket protokoll icke fördes — voro jämväl Asklund och chefen för kontroll- och besiktningssektionen, major Lyckberg, närvarande. Då Asklund anmälde att kontrollen vid fabriken icke hunnit slutföras vid tidpunkten för sammanträdet, uppdrogs åt honom att snarast möjligt slutföra detsamma.

I samband med att besiktningsverksamheten från och med den 1 februari 1940 uppdelades i tre besiktningsområden tilldelades Asklund östra besiktningsområdet med tjänstgöring i Norrköping och Motala. Kontrollen över Malmö Yllefabriks A.-B. uppdrogs från och med nämnda dag åt annan person. Asklund skulle dock fullfölja den åt honom uppdragna efterbesiktningen vid Malmö Yllefabriks A.-B. Denna besiktning ägde rum den 24 januari 1940.

Rapport angående denna efterbesiktning avgavs av Asklund i skrivelse den 9 februari 1940 till arméförvaltningen, krigsindustriavdelningen. I nämnda skrivelse meddelade Asklund, att bolaget erkänt, att i blandningen av egen ull för framställning av statens gråbrungröna armékläde, modell 23 tunnare,

insatts intill tio procent lammull. Detta gällde leveranser enligt kontrakt av tidigare datum under 1939, till vilka leveranser bolaget självt tillhandahållit ullen. Vid genomgång av bolagets böcker kunde fastställas, att ytterligare utbyten av ull ägt rum. I ett flertal partier hade, i stället för statens New Zealand B/C ull, insatts Malmö Yllefabriks A.-B. egen ull, parti 4514. Tillhoppa hade inblandats 16,290 kg. Parti 4514 vore levererat av firman Fuhrmann & Co, Amsterdam, under beteckningen »Alabastrum Gute Handelsvliese, etwas fehlerhaft, von B/C Feinheit.» Asklund anhöll, att arméförvaltningen måtte avfordra Malmö Yllefabriks A.-B. förklaring till att utbyte av ull skett utan att arméförvaltningen lämnat tillstånd därtill samt att han måtte erhålla meddelande om de åtgärder, som av intendenturdepartementet vidtagits i denna angelägenhet.

Asklunds skrivelse angående efterbesiktningen delgavs Malmö Yllefabriks A.-B. den 20 februari 1940, varvid bolaget anmodades att inkomma med förklaring. Infordrad förklaring avgavs den 24 februari 1940 genom tre särskilda skrivelser, undertecknade av bolagets verkställande direktör Schmitz.

I anledning av Asklunds förutnämnda anmälan uppdrogs åt chefen för besiktningssektionen att inkomma med förslag till de åtgärder, som borde vidtagas. Sedan sådant förslag avgivits, inkom chefen för industribyrå till intendenturdepartementet med ett den 21 juni 1940 dagtecknat memorial. Ur nämnda memorial återgives följande.

Vad först beträffar de av Malmö Yllefabriks A.-B. gjorda erinringarna mot ingenjör Asklunds kapacitet som besiktningssman, bör framhållas, att denne på grund av mångårig verksamhet inom olika grenar av textilbranschen torde äga ovanligt hög kompetens för dylikt uppdrag. Han har sålunda varit anställd vid olika yllefabriker och är väl förtrogen med klädestillverkningens alla detaljer. Asklund har vidare innehaft lärarebefattning vid Lennings Tekniska institut i Norrköping och även utgivit en handbok i textilindustri. Sitt arbete inom kontroll- och besiktningssektionen har han skött med stort nit och intresse. Att Asklunds verksamhet uppskattats av andra fabrikanter framgår därav, att när besiktningssverksamheten skulle slutligt organiseras, trenne fabriker enträget anhöllo att få behålla honom som besiktningssman, oaktat dessa fabriker icke voro belägna inom det besiktningssområde, som tilldelats honom.

Antagandet, att tillverkningsbestämmelserna för kommissklädet skulle medgiva användandet av någon del lammull, är oriktigt. I dessa föreskrives nämligen beträffande ullmaterialet bl. a., att detta skall utgöras av *utvuxen* ull, fri från skruvartade spetsar.

Lammullen kan många gånger vara lika god som ull från utvuxna djur men är vanligen kortare och svagare i stapeln än denna. Ehuru den av Malmö Yllefabriks A.-B. använda lammullen icke varit av dålig beskaffenhet, hade med hänsyn till föreskrifterna i leveransbestämmelserna en framställning om medgivande att använda någon del sådan ull bort göras till kontroll- och besiktningssektionen.

Beträffande anledningen till att 16,290 kg av statens ull utbyts mot samma mängd av fabriks egen som »etwas Fehlerhaft» betecknade ull, hava olika förklaringar lämnats. Att så betydande kvantiteter lammull eller av vissa andra orsaker olämplig ull skulle hava fränsorterats den från staten erhållna prima ullen, kan visserligen förefalla något egendomligt men är gi-

vetvis möjligt. Mest sannolikt förefaller dock den anledningen vara, som antydes i en av skrivelserna från fabriken, nämligen att det brustit i tillförseln av statens ull, och att fabriken för att ej riskera avbrott i tillverkningsprocessen tillgripit den fabriken tillhörande ull, som funnits att tillgå. En anmälan om förhållandet hade i detta fall varit starkt motiverad.

Att den i utbyte tagna ullen under bearbetningen i fabriken redovisats som statens ull, torde få anses såsom ett särskilt olyckligt tillvägagångssätt. Hade så icke skett, torde av ingenjör Asklund gjorda iakttagelser och erinringar icke hava ingivit honom den misstänksamma inställning, som han nu bibringats.

Vid i dagarna av chefen för kontroll- och besiktningssektionen företagen inspektion av Malmö Yllefabrik hava några erinringar icke kunnat göras mot vid fabriken pågående tillverkningar för krigsindustriavdelningens räkning eller därmed sammanhängande materialredovisning.

Ostridigt är, att Malmö Yllefabriks A.-B. åsidosatt gällande bestämmelser för tillverkning av arméns kommisskläde genom inblandning av lammull i detsamma och även förfarit oriktigt genom att vid klädets tillverkning utan erhållt medgivande utbyta vissa mängder staten tillhörig ull mot egen sådan, vilken av ullbeteckningen att döma icke torde hava varit fullt likvärdig med statens ull. Vid jämförelse mellan av Malmö Yllefabrik uppvisade prov å statens ull och den såsom ersättning vid fabriken använda ullen har emellertid någon nämnvärd kvalitetsskillnad icke kunnat konstateras. Det kvarstår dock såsom särskilt anmärkningsvärt, att utbytet av ull icke framgått av fabriken redovisningshandlingar.

Det har emellertid icke kunnat styrkas, att det av fabriken levererade klädet genom ovannämnda egenmäktiga förfaranden i påvisbar grad nedsatts i fråga om värde, slitstyrka eller övriga egenskaper. Med hänsyn härtill synas några ersättningsanspråk från statens sida knappast kunna ifrågakomma, särskilt som tillverkningen ägt rum under i många avseenden försvårade förhållanden.

Däremot torde Malmö Yllefabriks A.-B. böra erinras om, att ovan angivna, av firman vidtagna egenmäktiga åtgärder måste anses såsom anmärkningsvärda och samtidigt erhålla förstärkt förståelse om att dylika åtgärder icke vidare får förekomma.

I skrivelse den 26 juli 1940 till Malmö Yllefabriks A.-B. förklarade intendenturdepartementet, att de av Asklund påtalade åtgärderna voro synnerligen anmärkningsvärda men hade departementet, vid det förhållandet, att det ej kunnat konstateras att det av bolaget levererade kommissklädet genom ifrågavarande åtgärder i påvisbar grad nedsatts i fråga om värde, slitstyrka eller övriga egenskaper, likväl funnit anledning icke föreligga att gentemot bolaget vidtaga åtgärd av judiciell natur eller att framställa ersättningsanspråk i anledning av bolagets förfarande. Departementet ville samtidigt hava uttalat en förväntan, att vid kommande tillverkningar för departementets räkning egenmäktiga åtgärder av påtalad art icke skulle förekomma.

Intendenturdepartementet tillställde den 26 juni 1940 Asklund avskrift av berörda skrivelse med erkännande av dennes strävan att vid sitt arbete tillvarata statens intressen.

Vid inspektion i början av augusti 1940 av klädestillverkningen m. m. vid A.-B. Nyborgs Yllefabrik i Norrköping, vilket bolag för Malmö Yllefabriks A.-B:s räkning vävde och beredde ett parti kamgarnsdiagonal, avsett för le-

verans till armén, och för detta ändamål erhållit garn från sistnämnda bolag, framhölls från Nyborgs Yllefabriks sida, att det från Malmö Yllefabrik erhållna garnet syntes mera svårarbetat än Nyborgs Yllefabriks eget garn. Vid av Asklund på grund härav företagen undersökning av cellullmängden framkom en cellulhalt av 33 procent mot kontraktsevenligt föreskrivna 20 procent. Då anledning fanns till antagande, att jämväl det av Malmö Yllefabriks A.-B. tillverkade kommissklädet, modell 23 tunnare, innehölle för mycket cellul, hade Asklund samtidigt med nyssnämnda undersökning införskaffat två prov å dylikt kläde, vilka av Asklund den 14 augusti 1940 överlämnades till arméförvaltningens krigsindustriavdelning med anhållan, att proven omedelbart skulle översändas till statens provningsanstalt i och för fastställande av cellulprocenten. De av Asklund ingivna proven överlämnades den 26 augusti 1940 till statens provningsanstalt. Resultatet av de vid provningsanstalten företagna cellulundersökningarna förelåg färdigt den 24 september 1940 och utvisade, att cellulhalten i de undersökta proven voro 28 respektive 30 procent. Den tillåtna cellulblandningen utgjorde 20 procent.

I skrivelse den 25 september 1940 underrättades Schmitz av kontrollsektionens chef om resultatet av den vid provningsanstalten företagna undersökningen och avfordrades förklaring till den ökade inblandningen av cellul i klädet.

Genom skrivelse den 26 september 1940 framhöll Malmö Yllefabriks A.-B., att — sedan inblandningen bestämts — »föreskriven procentsats cellul inblandats», varför resultatet av provningsanstaltens undersökningar vore bolaget »ganska obegripligt». Den enda förklaring bolaget kunde lämna till den eventuellt ökade cellulblandningen var den »att ullen någon gång kanske ej varit fullt torr vid utläggningen, och att en förskjutning av procentsatsen ull och cellul därigenom kan hava förekommit, utan att vi vidare tänkt på saken».

I skrivelse den 3 oktober 1940 underrättade industribyråns chef statens industrikommission och svenska ylleindustriföreningen om det inträffade.

Malmö Yllefabriks A.-B:s verkställande direktör Schmitz lämnade i skrivelse den 11 oktober 1940 till industribyrån vissa meddelanden i anledning av »de erhållna graverande anmärkningarna» på bolagets leveranser av modell 23 kommiss. Schmitz förklarade i nämnda skrivelse, bland annat, att den ökade cellulhalten hade haft sin orsak i att ullmaterialet, som inblandats, ej varit tillräckligt torrt. Uttagna partier om 1,500 kg skulle hava lämnat ett underrendement upp till 100 kg. Dylika underrendement skulle hava förekommit ända sedan juli månad 1940, vilket uppgavs hava berott på att kontrollen vid uppvägningen ej varit tillräckligt noggrann med hänsyn till ullens fuktighetshalt. Schmitz framhöll vidare, att den av honom tillsatta kontrollanten vid Malmöfabriken för övervakning av leveranserna därstädes »tydligt ej ordentligt beaktat eller satt sig in i konsekvenserna av att våt ull blandats in i partierna». Omedelbart före den 1 oktober 1940 skulle sagda kontrollant hava meddelat Schmitz, att leveranserna ur kontrakten nr 529

och 682 lämnat c:a 20,000 meter mera tyg än den kontrakterade kvantiteten, och hade Schmitz vid mottagandet av detta meddelande förmodat, att ifrågasvarande förhållande berodde på »att den tilldelade ullen drygat ut sig i flera partier än vad som motsvarade den ursprungliga ullkvantiteten». Schmitz ansåge emellertid uppenbart, »att det högre metertalet hade sin förklaring i att ullen varit för våt och den inlämnade vikten ej motsvarat den verkliga». Vid bolagets fabrik i Furulund, där ullagret förvarats samt tvättning och färgning av ullen ägt rum, hade bolagets personal infört arbetsresultaten i en därför avsedd bok, men hade därvid aldrig personalen någon gång »tänkt på att undersöka varans innehåll, förrän den synnerligen beklagliga anmärkningen nu kommit fram». Bolaget hade självt konstaterat, att en betydande cellululinblandning utöver den medgivna ägt rum. Schmitz avslutade sin skrivelse med att medgiva bolagets ansvar för »de förekommande slarven», och framhöll, att bolaget givetvis finge bära de ekonomiska konsekvenserna därav, varjämte ifrågasattes, att industribyrån skulle till bolagets fabriker nedsenda en bokföringssakkunnig eller auktoriserad revisor för att genomgå böckerna och fastställa »omfattningen av de begångna misstagen».

I anledning av vad som sålunda inträffat beordrades chefen för besiktningssektionen vid industribyrån samt en auktoriserad revisor att den 16—17 oktober 1940 företaga inspektion och revision vid Malmö Yllefabriks fabriker.

Asklund hemställde i skrivelse till statens krisrevision den 12 november 1940, att krisrevisionen måtte föranstalta om utredning angående leveranserna av kommissmodell 23 från Malmö Yllefabriks A.-B. till arméförvaltningen.

Statens krisrevision underrättade den 19 november 1940 Asklund om att undersökning rörande de förhållanden, som av Asklund påtalats, omgående skulle verkställas.

Med hänsyn till att vid den inom intendenturdepartementet verkställda utredningen sådana omständigheter framkommit, att rättsliga åtgärder mot Malmö Yllefabriks A.-B. ansågos bära vidtagas, överlämnade intendenturdepartementet med skrivelse den 20 november 1940 den i ärendet verkställda utredningen till överståthållarämbetet för polisärenden för vederbörlig åtgärd.

Revisorernas
uttalande.

Mot arméförvaltningens intendenturdepartements handläggning av ifrågasvarande ärende kunna enligt revisorernas mening vissa erinringar framställas.

Till en början synes det revisorerna anmärkningsvärt att Asklund, vilken såsom besiktningssman för Malmö Yllefabriks A.-B. i januari 1940 upptäckte att bolaget inblandade egen ull i den av staten tillhandahållna ullen, från och med den 1 februari 1940 tilldelades annat distrikt. Enligt revisorernas mening hade det varit naturligt att Asklund fått kvarstanna såsom besiktningssman vid ifrågasvarande bolag, i allt fall till en tidpunkt då han hunnit verkställa en genomgående undersökning av bolagets hela tillverkning för statens räkning.

Såsom av det ovan anförda framgår avgav Asklund den 9 februari 1940

rapport till intendenturdepartementet över den av honom vid Malmö Yllefabriks A.-B. verkställda efterbesiktningen. Denna rapport resulterade i att intendenturdepartementet efter viss utredning i ärendet den 26 juni 1940 avlät ovan berörda skrivelse till Malmö Yllefabriks A.-B.

Revisorerna, som äro väl medvetna om den stora arbetsbelastningen vid intendenturdepartementet vid ifrågavarande tid, anse likväl att ärendet icke handlagts med den skyndsamhet som dess betydelse krävt.

Även mot intendenturdepartementets handläggning av ärendet beträffande otillåten inblandning av cellull synas berättigade erinringar kunna framställas.

FEMTE HUVUDTITELN.

Socialdepartementet.

§ 11.

Redovisning av vissa medel hos länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Under ett flertal år har statsbidrag utgått för reglering av priset å vissa fiskslag å västkusten. Ifrågavarande bidrag hava utbetalats från det under nionde huvudtiteln i riksstaten uppförda reservationsanslaget till främjande av beredning och avsättning av fisk m. m. Under nedanstående år har Kungl. Maj:t för ändamålet ställt till länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län förfogande följande belopp, nämligen

år 1937	135,000	kronor
» 1938	240,000	»
» 1939	420,000	»
» 1940	100,000	»
» 1941	400,000	»

De till länsstyrelsen utbetalade statsmedlen jämte de bidrag, som i prisregleringarna deltagande fiskare ålagts att erlægga till regleringens genomförande, ävensom övriga inkomster hava av länsstyrelsen förvaltats såsom en särskild fond, vars tillgångar varit inestående å checkräkning i enskild bank. Fondens tillgångar — inberäknat upplupen ränta — utgjorde den 30 oktober 1942 enligt vad revisorerna inhämtat 311,615 kronor 92 öre. Över fondens medel hava förts särskilda räkenskaper, men de hava däremot icke upptagits till redovisning i länsstyrelsens huvudbok.

Revisorernas uttalande. Det torde utan vidare vara klart, att medel, som ställas till statsmyndighets disposition, skola av myndigheten redovisas i dess räkenskaper. Genom länsstyrelsens förfaringssätt i förevarande fall hava ifrågavarande prisregleringsmedel helt undandragits statsverkets kontroll. Vad sålunda förekommit finna revisorerna anmärkningsvärt.

§ 12.

Försvarsassistenternas verksamhet. I sitt betänkande med förslag till ordnande av Sveriges försvarsväsende framhöll 1930 års försvarskommission bland annat att det länsstyrelserna påvilande förberedelsearbetet i fredstid för fullgörande av åliggandena vid krig eller krigsfara redan enligt gällande bestämmelser vore synnerligen om-

fattande. Erfarenheten hade emellertid givit vid handen, att länsstyrelserna ofta saknade möjlighet att utföra detta förbedelsearbete utan biträde av sakkunnig militär personal. Sådan hade därför i vissa fall på framställning tillfälligtvis ställts till förfogande av vederbörande arméfördelnings- eller regementschef. Kostnaderna härför hade bestritts av till länsstyrelsernas förfogande ställda medel. Enligt särskilda bestämmelser ålåg det länsstyrelse jämväl att biträda vid luftförsvarets ordnande ävensom att vidtaga vissa förberedande åtgärder därutinnan. Detta åliggande komme utan tvivel att medföra, att länsstyrelsernas krigsförberedelsearbete väsentligen ökades samt att i ännu högre grad än hittills tillgång till militär sakkunskap komme att krävas. Med anledning härav hade försvarskommissionen funnit det nödvändigt att tillgången på militär arbetskraft hos länsstyrelserna säkerställdes. Vid övertvägande av frågan härom hade försvarskommissionen tagit under omprövning möjligheten att tillgodose behovet av sådan sakkunskap genom inbeordrande till länsstyrelserna av aktiva officerare ur truppförbanden. Med hänsyn till att dylika kommenderingar emellertid ausetts icke kunna bestridas utan motsvarande ökning av den aktiva officerskadern, hade försvarskommissionen funnit det ändamålsenligare att föreslå inrättande av särskilda arvodesbefattningar i länsstyrelserna, avsedda för pensionerade officerare. Härigenom vunnes en större kontinuitet i arbetet, då befattningshavaren under längre tid i följd kunde beräknas kvarstå i ifrågavarande syssla. Befattningshavarna — en för varje län — borde lämpligen benämnas militärassistenter vid länsstyrelserna.

Föredragande departementschefen anförde vid framläggande av propositionen nr 225 till 1936 års riksdag angående försvarsväsendets ordnande för sin del, bland annat, att länsstyrelserna i samband med en mera utvecklad organisation av förberedelsearbetet på det civila luftskyddets område komme att i än högre grad än förut få sig arbete pålagt, som krävde tillgång till mera permanent militär sakkunskap. Huruvida den av försvarskommissionen föreslagna åtgärden därvidlag vore den lämpligaste, ansåg sig departementschefen emellertid icke kunna taga ståndpunkt till. Frågan sammanhängde nämligen otvivelaktigt såväl med spörsmålet om sättet för ordnande av det civila luftskyddet överhuvud som med länsstyrelsernas allmänna organisationsproblem. Den förra frågan skulle komma att inom en nära framtid bliva föremål för särskild utredning. Frågan om länsstyrelsernas organisation befunde sig redan under utredning av särskilda för ändamålet tillkallade sakkunniga. Innan i varje fall den sistnämnda utredningen fullföljts, vore det knappast möjligt att taga slutlig ställning till spörsmålet om anställande av permanent verksamma militärassistenter vid länsstyrelserna. I avvaktan härpå finge det behov av militärt biträde, som tid efter annan kunde uppstå, tillgodoses genom tillfälliga kommenderingar eller på annat lämpligt sätt.

I utlåtande nr 1 över propositionen uttalade särskilda utskottet, att det vore en fråga av stor vikt, att till länsstyrelsernas förfogande ställdes lämplig arbetskraft för biträde med den mångfald ärenden av militär art, som särskilt i samband med ett rationellare ordnande av det civila luftskyddet komme att

åvila länsstyrelserna. I likhet med departementschefen fann emellertid även utskottet frågan om anställande av permanent verksamma militärassistenter vid länsstyrelserna äga samband med utredningen angående länsstyrelsernas organisation. Utskottet förutsatte därför, att frågan upptoges till ingående behandling i samband med denna utredning.

Riksdagen lämnade i skrivelse nr 327 utskottets berörda uttalande utan erinran.

I betänkande med förslag angående länsstyrelsernas organisation jämte därmed sammanhängande spörsmål anförde utredningsmännen, att det vore en nödvändig förutsättning för att länsstyrelserna skulle på ett tillfredsställande sätt genomföra sina dåvarande och tillämnade arbetsuppgifter å försvarsväsendets område, att erforderlig sakkunskap anställdes hos länsstyrelserna i fastare administrativa former. Vål ägde länsstyrelserna redan viss möjlighet att erhålla biträde av militär sakkunskap genom att aktiva officerare ur truppförbanden kunde ställas till länsstyrelsernas förfogande. Sådan kommendering hade hittills i allmänhet kunnat ske allenast vid tillfällen, då den militära tjänstgöringen icke utgjort hinder häremot, således i regel endast under kortare tidsperioder. Ofta torde vid kommenderingarna personombyten hava skett. Nyttan med åtgärden hade därför icke blivit den avsedda. Anordningen lede framförallt av den nackdelen, att länsstyrelserna vid mobiliseringstillfälle komme att vara i avsaknad av sakkunnigt biträde. Försvarskommissionens förslag om inrättande av särskilda arvodesbefattningar vid länsstyrelserna, avsedda för pensionerade officerare innebure en förbättring av möjligheten för länsstyrelserna att erhålla sakkunnigt biträde.

Genom det förslag till det civila luftskyddets ordnande, som civila luftskyddsutredningen komme att framlägga, bleve länsstyrelsernas uppgifter på nu ifrågavarande område avsevärt större. Behovet av sakkunnigt biträde bleve härigenom ännu kännbarare. Då det gällde att tillgodose länsstyrelsernas behov av arbetskraft för luftskyddets organiserande gjorde sig särskilda synpunkter gällande. Sålunda syntes det vara av mindre betydelse, huruvida härför erforderlig personal hade militär utbildning eller ej. Den utbildning, som en avgående officer normalt förvärvat, torde nämligen icke i och för sig medföra någon högre grad av kompetens i fråga om det civila luftskyddets planläggning. De krav, som måste ställas på den, som inom länsstyrelsen skulle handhava det civila luftskyddet, vore emellertid i viss mån olika allt eftersom det vore fråga om att leda det grundläggande förberedelsearbetet eller att tillse, att den redan uppbyggda organisationen vidmakthölles. I båda fallen krävdes visserligen, förutom noggrannhet i arbetet, kännedom om luftskyddet i allmänhet samt om gällande föreskrifter och anvisningar, men för det grundläggande arbetet finge ställas högre krav i fråga om förtrogenhet med kommunal administration, organisationsförmåga, omdömesförmåga, smidighet och förhandlingsförmåga. Det vore med andra ord just sådana pensionerade officerare, som hade jämförelsevis lätt att vinna civilanställning, som lämpade sig för luftskyddsarbetet, i varje fall sådant detta arbete komme att gestalta sig under de närmaste åren. Med hänsyn till den

för luftskyddet värdefulla sakkunskap, som kunde förefinnas hos andra yrkeskategorier än officerare, skulle till dylika befattningar andra personer än militärer kunna tänkas vara lämpliga. Enär emellertid det biträde, som vid länsstyrelserna erfordrades, skulle tillgodose icke allenast organiserandet av luftskyddet utan jämväl de vanliga mobiliseringsförberedelserna, syntes dock företrädesvis pensionerade officerare böra komma i fråga. Den speciella sakkunskap å luftskyddets område, som kunde befinnas erforderlig, torde kunna tillföras länsstyrelserna genom de av civila luftskyddsutredningen ifrågasatta luftskyddskonsulenterna. Utredningen förordade således inrättande av särskilda arvodesbefattningar vid länsstyrelserna, avsedda företrädesvis för pensionerade officerare.

Befattningshavarna i fråga komme att syssla jämväl med sådana försvarsåtgärder, som icke vore att hänföra till det militära försvaret. Benämningen försvarsassistent syntes på grund härav lämpligare än den av försvarskommissionen föreslagna benämningen.

Försvarsassistent syntes icke böra erhålla befogenhet att självständigt handlägga frågor, som beröra försvarsväsendet, utan endast tjänstgöra som sakkunnigt biträde åt vederbörande civile föredragande inom länsstyrelsen vid handläggning av sådana ärenden. Ansvar för arbetets utförande och ledningen av arbetet borde åvila vederbörande föredragande.

Genom Kungl. Maj:ts instruktion den 19 november 1937 (nr 902) för landshövdingarna i rikets län samt de vid länsstyrelserna anställda befattningshavarna (landshövdinginstruktion) hava vissa bestämmelser meddelats angående försvarsassistenter. Sålunda skall enligt 3 § 3 stycket av nämnda instruktion för biträde med handläggning av frågor, som beröra civila luftskyddet, försvarsväsendet och den allmänna ekonomiska försvarsberedskapen, vid varje länsstyrelse finnas anställd en försvarsassistent. Om försvarsassistentens tjänstgöring är enligt nämnda författningsrum särskilt stadgat.

Såsom av länsstyrelseutredningen föreslagits medger landshövdinginstruktionen, att jämväl civila personer kunna förordnas till försvarsassistenter. För närvarande uppehållas dock samtliga befattningar såsom försvarsassistenter av pensionerade officerare. Dessa äro av Kungl. Maj:t förordnade för en tid av ett år. Försvarsassistenterna äro i fredstid underställda länsstyrelserna men äro vid mobilisering av Kungl. Maj:t ställda till chefens för försvarsstaben förfogande.

Några särskilda bestämmelser angående försvarsassistenternas tjänstgöring hava emellertid ännu icke meddelats, om man undantar den genom kungl. brev den 12 juni 1942 meddelade föreskriften, att tjänstgöringen såsom försvarsassistenter under budgetåret 1942/43 må avse högst 11 månader.

Ett planmässigt ordnat, effektivt samarbete mellan de militära och civila myndigheterna redan i fredstid måste givetvis vara av största betydelse för den totala försvarsberedskapens upprätthållande, särskilt med tanke på en i möjligaste mån friktionsfri övergång från freds- till krigsförhållanden. Alldenstund länsstyrelserna i flera avseenden utgöra ryggraden i den civila ad-

Revisorernas
uttalande.

ministrationen, synes det vara av särskild vikt, att just i fråga om dessa myndigheter intet eftersättes för att de på ett effektivt sätt skola kunna fullgöra de uppgifter, som ur denna synpunkt ankomma på dem att handhava. Inrättandet av försvarsassistentbefattningarna vid länsstyrelserna har därför varit ett steg i rätt riktning, men det förefaller revisorerna som om tanken ej fullföljts tillräckligt.

Revisorerna, som under innevarande års resor varit i tillfälle att skaffa sig kännedom om försvarsassistenternas verksamhet, hava funnit att försvarsassistenterna icke alltid tagits i anspråk i den utsträckning, som med hänsyn till omfattningen av militära ärenden vid länsstyrelserna varit önskvärd. Detta torde måhända till viss del haft sin grund däruti, att detaljerade bestämmelser om deras verksamhet alltså saknas. För ett ändamålsenligt och effektivt utnyttjande av den sakkunskap, som ställts till länsstyrelsernas förfogande, bör, enligt revisorernas mening, försvarsassistentinstitutionen erhålla en fastare utformning. Försvarsassistent bör sålunda åläggas självständig föredragning av ärenden, som tillhöra hans handläggning, eller i varje fall att närvara vid föredragning av sådana frågor med rättighet att få från de fattade besluten avvikande mening antecknad till protokollet. Revisorerna anse, att erforderliga föreskrifter om försvarsassistenternas verksamhet snarast böra utfärdas.

§ 13.

Kostnader för bevakning av hamnar. Å riksstaten finnes under femte huvudtiteln uppfört ett förslagsanslag till anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m.

På grund av att från nämnda anslag, som för budgetåret 1940/41 uppförts med 100,000 kronor, under samma budgetår bestritts utgifter med tillhoppa 8,273,316 kronor och med hänsyn jämväl till de iakttagelser, som gjorts beträffande anslaget användning ifrågasatte 1941 års revisorer under § 17 i sin berättelse, huruvida icke en utredning borde komma till stånd angående den närmare dispositionen av ifrågavarande anslagsmedel. Innevarande års revisorer hava verkställt utredning angående den närmare dispositionen av ifrågavarande anslag i vad avser budgetåren 1940/41 och 1941/42.

De å förevarande anslag redovisade utgifterna uppgingo för budgetåret 1940/41 till 8,273,316 kronor och för budgetåret 1941/42 till 8,797,355 kronor. I dessa utgifter ingingo kostnader för bevakning av hamnar under budgetåret 1940/41 med 2,108,078 kronor och under budgetåret 1941/42 med 2,613,639 kronor. Nämnda kostnader hava således under sistförflutna budgetår avsevärt stigit.

Det må erinras, att 1941 års revisorer framhållit de möjligheter till nedbringande av kostnaderna för ifrågavarande ändamål, som torde stå att vinna genom att den ifrågakommande polisbevakningen överflyttades å tullverket och dess personal. Den av revisorerna nu verkställda utredningen utvisar emellertid, att tullverkets personal endast i ytterst ringa omfattning ta-

gits i anspråk för berörda ändamål. Till belysande härav må i vissa delar återgivas en inom generaltullstyrelsen upprättad redogörelse för av nämnda styrelse vidtagna åtgärder för användning av tullpersonal för hamnbevakning m. m.

Vid den tid under vintern 1939—1940, då hamnarna inhägnades och fridlystes, anställdes av polis- och hamnmyndigheter ett jämförelsevis stort antal personer såsom extra polismän för bevakning av de inhägnade områdena samt kontroll av trafiken till och från dessa områden. Enär vid denna tid knapphet förelåg å tullbevakningspersonal, kunde sådan personal då icke avstås för ifrågavarande bevakningsuppgifter. Sedan emellertid under sommaren 1940 omfattningen av tullverkets arbete minskats till följd av den handelspolitiska avspärrningen, förefanns ej längre något hinder att i viss utsträckning ställa tullbevakningspersonal till förfogande för nämnda ändamål. Ett antal extra tullvakter, som under juli och augusti 1940 permitterats från tullverket, blevo ock därefter av polismyndigheterna anställda såsom extra polismän. När sedermera under hösten 1940 fråga uppstått om utnyttjande i annan statlig verksamhet jämväl av övertalig ordinarie och extra ordinarie tullpersonal, företogs genom Styrelsens försorg under januari 1941 undersökning för att utröna förutsättningarna för användning av sådan personal för ifrågavarande övervakningsuppgifter. Av denna undersökning framgick, att den för utförande av dessa övervakningsuppgifter avsedda polispersonalen dåmera vore färdigorganiserad och att ytterligare användning av tullpersonal för dylika uppgifter förutsatte avskedande i viss omfattning av den för ändamålet anställda extra polispersonalen. Då anlitande av ordinarie och extra ordinarie tullpersonal för ifrågavarande uppgifter sålunda komme att medföra vissa sysselsättningsproblem och dessutom syntes förutsätta vissa föreskrifter av Kungl. Maj:t, hänsköt Styrelsen i skrivelse den 8 februari 1941 frågan till Kungl. Maj:ts prövning med hemställan, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att övertalig tullbevakningspersonal bleve i den utsträckning, som kunde befinnas lämplig, anlitad för berörda övervakningsuppgifter. Sedan Styrelsen vidare på grund av föreskrift i Kungl. Maj:ts cirkulär den 10 januari 1941 (nr 20) anmält förefintligt personalöverskott i tullverket, anhöll Statsrådet och Chefen för socialdepartementet i skrivelser till samtliga länsstyrelser den 21 februari 1941, att då fråga uppkomme om anställande av statsavlönade extra polismän länsstyrelsen i samråd med vederbörande tullmyndigheter beaktade möjligheten att för ändamålet anlita ledig tullpersonal samt att detta ägde rum även i de fall då fråga vore om sådan kortvarig polisanställning, för vilken anmälningsskyldighet enligt förenämnda cirkulär icke förelåge.

De åtgärder, som av Generaltullstyrelsen vidtagits i syfte att få tullbevakningspersonalen använd för hamnbevakning eller andra övervakningsuppgifter, vilka ombesörjas av statsavlönad personal, hava emellertid icke lett till några mera påtagliga resultat, tydligen främst beroende därpå, att sedan bevakningstjänsten vid hamnarna organiserats, behov av nyanställning icke uppkommit. Under budgetåret 1941/42 har, såsom en till Riksdagens revisorer samtidigt härmed avlåten skrivelse utvisar, ordinarie och extra ordinarie tullbevakningspersonal tagits i anspråk för hamnbevakning endast i Göteborg, Landskrona och Gävle. I vilken utsträckning permitterade extra befattningshavare använts för dylikt ändamål kan ej nu uppges, men uppgift härom kommer att överlämnas, så snart från tullmyndigheterna infordrade uppgifter i sådant hänseende inkommit till Styrelsen. Nämnas må vidare, att bevakningstjänstemän i Göteborg ställts till länsstyrelsens i Göteborgs och Bohus län förfogande för viss kontroll av sjöfarten till vänerhamnarna och

av resandetraffiken mellan Göteborg och Mellerud, varjämte på ytterligare ett par platser sådan personal anlitas av polismyndigheterna för särskilda övervakningsuppgifter.

I skrivelse till Kungl. Finansdepartementet den 14 november 1942 har Styrelsen anmält, att under tiden 1 december 1942—31 mars 1943 ett överskott av sammanlagt 86 bevakningstjänstemän beräknades föreligga, i samband varmed Styrelsen underrättat överståthållarämbetet för polisärenden och vederbörande länsstyrelser, att sålunda övertalig tullpersonal kunde ställas till förfogande för hamnbevakning eller andra övervakningsuppgifter å respektive orter. Vidare har Styrelsen i skrivelse till arbetsmarknadskommissionen samma dag ifrågasatt, huruvida icke för tillgodoseende av behovet av arbetskraft på den allmänna arbetsmarknaden tullpersonal skulle under instundande vinter kunna i större omfattning än som för närvarande kunde antagas bliva förhållandet inkallas till militärtjänstgöring och därigenom ersätta annan värnpliktig personal. Från överståthållarämbetet har meddelande inkommit, att behov av ytterligare personal vid den särskilda hamnbevakningsavdelningen i Stockholm för närvarande icke föreläge men att om behov framdeles uppstode, Styrelsen skulle därom erhålla underrättelse.

Den utsträckning, i vilken ordinarie och extra ordinarie befattningshavare i tullverket under budgetåret 1941/42 anlitas för bevakning av hamnar, framgår av följande inom generaltullstyrelsen upprättade sammanställning.

Hamnplats	Antal tulltjänstemän	Tid för tjänstgöring vid hamnbevakningen	Anmärkningar
Göteborg	1	$\frac{1}{7}$ — $\frac{10}{7}$ 1941	Från och med $\frac{1}{10}$ 1941 tjänstledig för tjänstgöring vid Stockholms poliskår.
	1	$\frac{1}{7}$ — $\frac{7}{8}$ 1941	
	1	$\frac{1}{7}$ — $\frac{1}{10}$ 1941	
Landskrona	1	$\frac{1}{7}$ — $\frac{25}{7}$, $\frac{9}{8}$ — $\frac{30}{8}$ 1941	
	1	$\frac{1}{7}$ — $\frac{15}{8}$ 1941, $\frac{31}{8}$ 1941— $\frac{19}{8}$ 1942	
	1	$\frac{26}{2}$ — $\frac{6}{3}$, $\frac{25}{3}$ — $\frac{30}{4}$ 1942	
	1	$\frac{1}{8}$ — $\frac{25}{3}$, $\frac{2}{4}$ — $\frac{30}{4}$ 1942	
	1	$\frac{26}{2}$ — $\frac{21}{8}$ 1942	
	1	$\frac{26}{2}$ — $\frac{30}{6}$ 1942	
	1	$\frac{21}{2}$ — $\frac{30}{4}$ 1942	
Gävle	1	$\frac{1}{7}$ — $\frac{15}{8}$ 1941, $\frac{31}{8}$ 1941— $\frac{19}{8}$ 1942	
	1	$\frac{26}{2}$ — $\frac{6}{3}$, $\frac{25}{3}$ — $\frac{30}{4}$ 1942	
	1	$\frac{1}{8}$ — $\frac{25}{3}$, $\frac{2}{4}$ — $\frac{30}{4}$ 1942	
	1	$\frac{26}{2}$ — $\frac{21}{8}$ 1942	
	1	$\frac{26}{2}$ — $\frac{30}{6}$ 1942	
	1	$\frac{21}{2}$ — $\frac{30}{4}$ 1942	

För att närmare belysa förhållandena på förevarande område vilja revisorerna här citera ett av länsstyrelsen i Gävleborgs län den 6 februari 1942 avgivet underdånigt utlåtande.

I anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående användande av personal vid tullverket för vissa bevakningsuppgifter har länsstyrelsen uti ett den 8 januari 1942 avgivet utlåtande anfört, bland annat, att tullpersonal med fördel kunde användas för utförande av bevakning inom avspärrade hamnområden samt att länsstyrelsen icke skulle underlåta att, i den mån förhållandena så medgäve, tillse att övertalig tullpersonal toges i anspråk för ifrågavarande ändamål.

Uti en till länsstyrelsen den 30 januari 1942 inkommen skrivelse har tullförvaltaren i Gävle meddelat, att då sjöfarten på Gävle till följd av ishinder tills vidare upphört, tullkammaren till generaltullstyrelsen anmält, att av därstädes anställd bevakningspersonal 6 tulluppsyningsmän, 4 tullvakter och 12

extra ordinarie tullvakter beräknades icke bliva behövliga under den tid seglationen på Gävle vore stängd.

På därom av länsstyrelsen gjord förfrågan har tullförvaltaren sedermera upplyst, att ingen av ifrågavarande tullpersonal frivilligt åtager sig att tjänstgöra för bevakning i Gävle hamnområde. Vid sådant förhållande och då någon skyldighet för tullstatens befattningshavare att tjänstgöra vid annat verk än det de tillhöra icke finnes föreskriven, synes alltså den vid tullkammaren i Gävle obehövliga personalen för närvarande icke kunna av länsstyrelsen beordras att fullgöra någon bevakningsuppgift i hamnen.

Med anledning av vad sålunda förekommit och med hänsyn särskilt till de med hamnbevakningen förenade stora kostnaderna vill länsstyrelsen ifrågasätta, huruvida ej sådana föreskrifter böra utfärdas, som möjliggöra överflyttning av ledig arbetskraft vid tullverket till annan gren av statsförvaltningen, där behov av ökad arbetskraft föreligger.

Såsom närmare framgår av ovan intagna sammanställning har av nämnda befattningshavare vid tullkammaren i Gävle 9 tagits i anspråk för hamnbevakning. Det oaktat har någon minskning av den för hamnbevakning anställda extra polispersonalen icke ägt rum.

Beräffande omfattningen av och kostnaderna för den polisbevakning, som förekommit enbart i Gävle hamn, hava revisorerna inhämtat, att under månaderna januari—mars 1942 ifrågavarande bevakning fullgjorts av i genomsnitt 50 polismän till en genomsnittlig kostnad av 17,500 kronor för månad.

Såsom av det ovannämnda framgår erinrade 1941 års revisorer om de möjligheter till nedbringande av kostnaderna för hamnbevakning, som syntes stå att vinna genom att bevakningen överflyttades å tullverket och dess personal. Innevarande års revisorer hava emellertid vid sin granskning uppmärksammat, att tullverkets personal i ytterst ringa omfattning tages i anspråk för ifrågavarande bevakningsuppgifter.

Revisorernas
uttalande.

Synnerligen anmärkningsvärt synes det revisorerna, att den vid vissa norrländska hamnar stationerade tullpersonalen icke i större utsträckning tagits i anspråk för bevakning av samma hamnar under vintertid utan att för ändamålet anlåtats särskild polispersonal. Vidare anse revisorerna att, när för bevakningsändamål tullpersonal finnes tillgänglig, denna personal i första hand skall tagas i anspråk, även om detta föranleder att tidigare anställd extra polispersonal måste entledigas. Genom ett sådant förfaringsätt, rätt utnyttjat, skulle enligt vad revisorerna förvissat sig om bevakningskostnaderna i flera fall kunnat avsevärt nedbringas. Slutligen hava revisorerna icke kunnat undgå att lägga märke till att åtskilligt brister i samarbetet mellan myndigheterna, när det gäller att ordna hamnbevakningen på det för statsverket billigaste sättet.

Revisorerna, som äro av den uppfattningen att bestyret med ifrågavarande bevakning bör i betydligt större utsträckning än som hittills skett överflyttas å tullverket och dess personal, hava velat bringa de nu gjorda iakttagelserna till riksdagens kännedom.

§ 14.

Kostnader för bevakning av explosiva varor. Å riksstaten finnes under femte huvudtiteln uppfört ett förslagsanslag till anordnande av polisbevakning i annan än den i lagen om polisväsendet i riket stadgade ordning m. m.

Såsom framgår av vad innevarande års revisorer under § 13 i sin berättelse anfört har utredning verkställt angående den närmare dispositionen av ifrågavarande anslag i vad avser budgetåren 1940/41 och 1941/42.

De å förevarande anslag redovisade utgifterna uppgingo för budgetåret 1940/41 till 8,273,316 kronor och för budgetåret 1941/42 till 8,797,355 kronor. I dessa utgifter ingingo kostnaderna för bevakning av explosiva varor under budgetåret 1940/41 med 707,522 kronor och under budgetåret 1941/42 med 543,080 kronor.

I avsikt att bilda sig en uppfattning om kostnaderna i allmänhet för bevakning av enskilda företagare tillhöriga upplag av explosiva varor hava revisorerna införskaffat ett representativt urval av uppgifter om sådana kostnader. Ur det sålunda införskaffade materialet vilja revisorerna såsom exempel anföra vissa uppgifter.

Kostnaderna för bevakning av ett visst upplag uppgingo under budgetåret 1940/41 till 19,113 kronor och under budgetåret 1941/42 till 18,405 kronor. Bevakningen av detta upplag har emellertid i november 1942 kunnat helt upphöra, sedan upplagsmagasinet ombyggt. Kostnaderna för bevakning av ett annat upplag uppgingo under budgetåret 1940/41 till 11,760 kronor och under budgetåret 1941/42 till 10,341 kronor. Kostnaderna för sistnämnda bevakning avsågo tiden till och med den 11 maj 1942, då de i detta upplag förvarade explosiva varorna överflyttades till annat upplagsmagasin. I fråga om ett tredje upplag uppgingo bevakningskostnaderna för budgetåret 1940/41 till 8,760 kronor. Beträffande detta upplagsmagasin kunde bevakningen upphöra under hösten 1941 helt enkelt av den anledningen, att upplagsmagasinets låsanordning omändrades. Beträffande de här avsedda upplagen gäller — liksom för övrigt i fråga om flertalet av de av revisorerna undersökta fallen — att de upplagda förråden varit av mindre omfattning.

Det må här erinras, att Kungl. Maj:t den 25 april 1941 (nr 222) utfärdat instruktion för bevakningsinspektör, vilken det åligger, bland annat, att utfärda anvisningar för planläggning och anordnande av annan bevakning än sådan, som sker genom landstormspolisen.

Revisorernas uttalande. Revisorerna hava uppmärksammat kostnaderna för bevakning av upplag av explosiva varor. Dessa kostnader hava uppgått till betydande belopp. Särskilt påfallande har det synts revisorerna, att kostnaderna för bevakning vid de skilda upplagen av explosiva varor uppgått till avsevärda belopp i förhållande till förrådets storlek. Viss minskning av de totala bevakningskostnaderna har visserligen ernåtts genom sammanförande av upplag, men ett sådant sammanförande torde av vissa skäl icke kunna ske i någon större omfattning. Först i och med det innevarande år påbörjade genomförandet

av vissa åtgärder, vilka föreslagits av tillkallade sakkunniga — ombyggnad av upplagsmagasin i enlighet med av de sakkunniga förordade konstruktioner — synas mera avsevärda besparingar vara att förvänta. Erinras må att kostnaderna för ombyggnad av upplagen bestridas av de enskilda ägarna.

Revisorerna hava funnit det anmärkningsvärt, att effektiva åtgärder för nedbringande av kostnaderna icke tidigare vidtagits. Härvid hava revisorerna särskilt uppmärksammat, att kostnaderna för bevakning av ett upplag kunnat inbesparas genom en så enkel åtgärd som en omändring av upplagets låsanordning.

Enligt revisorernas mening borde de enskilda företagarna, åtminstone i vissa fall, hava deltagit i kostnaderna för bevakning av upplagen. En sådan ordning skulle sannolikt hava lett till att åtgärder för ombyggnad av upplagen redan tidigare vidtagits.

Vad sålunda förekommit vilja revisorerna bringa till riksdagens kännedom.

§ 15.

Enligt vapenkungörelsen den 22 juni 1934 (nr 315) förstås med skjutvapen vapen, med vilket kulor, hagel eller andra projektiler kunna utskjutas medelst krutladdning eller annat drivmedel. Lika med skjutvapen anses lösa pipor, eldrör och slutstycken till sådana vapen. Bestämmelserna i kungörelsen gälla ej handvapen avsedda för framladdning, skjutapparater för slakt, signaländamål eller linkastning, startpistoler, sådana luft- eller fjäderbössor eller luft- eller fjäderpistoler, som äro avsedda för sportändamål, eller apparater eller andra anordningar avsedda för nautiskt bruk.

Kostnaderna för inlösen och förvaring av vapen.

Envar, som den 1 juli 1934 såsom ägare eller eljest innehade skjutvapen, var i princip skyldig att senast den 30 september 1934 *deklarera* vapeninnehavet hos länsstyrelsen i det län där han hade sitt hemvist.

Vill någon genom köp, byte, gåva eller annorledes förvärva skjutvapen, eller vill någon som genom arv eller testamente eller på grund av giftorätt förvärvar skjutvapen innehava vapnet, eller vill någon såsom lån eller eljest innehava annan tillhörigt skjutvapen, är han skyldig att hos länsstyrelsen söka *tillstånd* att innehava vapnet.

Tillstånd att innehava skjutvapen må meddelas allenast enskild person, som för visst ändamål finnes vara i behov av vapnet samt skäligen kan antagas ej komma att missbruka detsamma. Avser ansökan pistol eller annat dylikt fickvapen, må tillstånd ej meddelas, med mindre synnerliga skäl därtill äro. Om ansökan avser jaktvapen eller vapen som huvudsakligen har affektions- eller prydnadsvärde och vapnet förvärvats genom arv eller testamente eller på grund av giftorätt, må tillstånd att innehava vapen meddelas ehuru sökanden ej finnes vara i behov av vapnet. Över meddelat tillstånd att innehava skjutvapen skall bevis utfärdas. För sådant bevis erlägges lösen med 1 krona 50 öre och stämpel med 1 krona.

När skäl därtill äro, må länsstyrelse *återkalla* meddelat tillstånd att innehava skjutvapen eller *meddela förbud* mot fortsatt innehav av sådant vapen.

I händelse av sådan återkallelse eller sådant förbud, liksom då ansökan avslås om tillstånd att innehava skjutvapen, som förvärvats genom arv eller testamente eller på grund av giftorätt, skall vapnet avlämnas till polismyndighet, magistrat, stadsstyrelse eller kommunalborgmästare. Vapnet skall, där det ej förklaras förverkat, *inlösas* av kronan. Det skall förvaras under lås och på säkert ställe. Med inlöst vapen skall förfaras på sätt länsstyrelsen bestämmer.

När förseelse begåtts mot vapenkungörelsen, skall vapen som innehafts av den felande i regel *förklaras förverkat*.

Enligt kungörelsen den 22 juni 1934 (nr 316) om inlösen av skjutvapen enligt vapenkungörelsen har länsstyrelsen att fastställa det värde å vapen som skall inlösas, efter vilket inlösen skall ske, samt att låta till vapnets ägare utbetala lösensumman. Innan länsstyrelsen företager sådan värdering, skall länsstyrelsen lämna vapnets ägare tillfälle att inkomma med de bevis och intyg samt övriga upplysningar som prövas nödiga för styrkande av vapnets värde. Där så prövas erforderligt, äger länsstyrelsen för värdering, varom här är fråga, påkalla bistånd av sakkunnig myndighet eller anlita biträde av sakkunnig enskild person. Åt enskild person som biträtt vid värdering må länsstyrelsen av statsmedel utbetala ersättning med skäligt belopp. Vapnets värde skall beräknas efter det pris som kan anses påräkneligt vid en försäljning av vapnet under normala förhållanden. Hänsyn må sålunda tagas till antikvärde eller annat därmed jämförligt värde men ej till det särskilda värde vapnet må hava haft för dess ägare.

I brev den 22 juni 1934 har Kungl. Maj:t anbefallt arméförvaltningens artilleridepartement att, i den mån så lämpligen kan ske, lämna länsstyrelse, som därom framställer begäran, bistånd dels med värdering av vapnen, dels ock med förvaring och vård av vapen som inlösts eller förverkats jämlikt vapenkungörelsen. På grund av dessa föreskrifter överlämnas sådana vapen av samtliga länsstyrelser till olika arméns tygstationer. Överståthållarämbetet däremot förvarar i Stockholm inlösta eller förverkade vapen i kriminalpolisens godsrum.

Genom expeditionschefsskrivelse den 5 september 1940 har chefen för socialdepartementet förklarat sig icke hava något att erinra mot att länsstyrelserna på framställning av arméförvaltningens tygdepartement medgiva, att inlösta eller förverkade vapen av arméns modeller tillföras arméns vapenförråd. I enlighet härmed har, enligt vad revisorererna inhämtat, numera praktiskt taget alla inlösta eller förverkade vapen, som äro användbara för försvarsmakten, tagits till uppbörd i arméns förråd.

Överståthållarämbetet har brukat ställa för polisbruk lämpliga, inlösta och förverkade vapen till polisens förfogande. Därjämte har ämbetet med början under budgetåret 1941/42 i olika poster försålt större delen av de inlösta och förverkade vapnen. Även vissa länsstyrelser hava under de senaste budgetåren försålt större eller mindre partier av inlösta och beslagtagna vapen. Då emellertid flertalet av de från länsstyrelserna till arméns tygstationer överlämnade vapnen alltjämt måste magasineras, hava under hösten 1942 från tygsta-

tionerna utsänts cirkulärskrivelser till länsstyrelserna med anhållan om bemyndigande att få försälja även dem. När revisorerna den 2 november 1942 förhörde sig om resultatet av dessa cirkulär, hade vissa länsstyrelser lämnat tygstationerna det begärda bemyndigandet, medan andra ställt sig tveksamma. Någon försäljning i större omfattning från tygstationerna hade därför intill nämnda dag ej kunnat komma till stånd.

Revisorerna hava verkställt en utredning rörande dels kostnaderna för inlösen och värdering av vapen under budgetåren 1934/35—1941/42, dels ock inkomster av försålda vapen under samma tid. Resultatet innefattas i nedanstående sammanställningar.

Enligt sammanställningarna hava kostnaderna under nämnda tid uppgått till mer än sexdubbla beloppet av inkomsterna. Värdet av de jämlikt vapenkungörelsen omhändertagna vapnen är emellertid väsentligt högre än vad utgiftssumman utvisar, emedan priset för de förverkade vapnen — för vilka någon inlösningssumma ju icke erlägges — ej kommer till synes i sammanställningen av kostnader. I fråga om inkomstsammanställningen gäller, att i densamma å ena sidan antecknats inkomster för förverkade vapen, vilka icke motsvaras av någon utgift. Å andra sidan kommer värdet av till försvarsmakten överlåtna vapen ej till synes i denna sammanställning, emedan någon ersättning för dem ej erlagts.

Revisorerna hava den 21 oktober 1942 besökt kriminalpolisens i Stockholm förråd. Ehuru antalet vapen därstädes på grund av nyligen skedda försäljningar var ringa, kunde revisorerna fastslå, att flera av vapnen vid värdering åsatts och därefter inlösts till uppenbart överpris. Detta förhållande vitsordades även av vederbörande, som meddelade, att erfarenheten visat att man vid försäljningar erhållit knappt hälften av inlösningssummorna.

En granskning av länsstyrelsernas räkenskaper har givit revisorerna vid handen, att motsvarande övervärdering vid inlösen ej sällan förekommer även hos länsstyrelserna. I undantagsfall förekommer visserligen, att vapen inlösts till skrotvärde med 25 eller 50 öre samt för en eller ett par kronor. Men normalt verkställes värderingen på så sätt, att vapnet åsättes ett katalogvärde, varifrån avdrages visst belopp för slitning, skador o. dyl. Katalogvärdet har som regel satts lika med det belopp, som vapenaffärerna betinga sig vid försäljning. Då emellertid vapenaffärerna, vilka oftast äro de enda spekulanterna, självfallet icke hava möjlighet att erlægga sitt försäljningspris vid inköp, kan katalogvärdet icke erhållas ens vid försäljning av ett oanvänt vapen. Avdragen för slitning, skador o. dyl. synas ofta hava satts för lågt. Sålunda hava revisorerna iakttagit, att vapen, som angivits såsom obrukbara, i flera fall inlösts för pris på omkring 5 kronor. Likaså hava för lösa pipor och vapen utan slutstycken betalats inlösningssummor, som uppenbarligen grundats på uppfattningen, att pipan eller det defekta vapnet varit att anse såsom användbart, varvid avdrag verkställes för den uppskattade kostnaden för vapnets iståndsättande.

I vissa fall har inlösen ägt rum av vapen, som ej omfattas av vapenkungörelsen, såsom mynningsladdare och startpistoler. Antalet inlösta salongsge-

Sammanställning av kostnader för inlösen och värdering av vapen under budgetåren 1934/35—1941/42.

	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38	1938/39	1939 40	1940/41	1941/42	Summa
Överståthållarämbetet	34,951: 37	697: 65	1,843: 80	1,687: 45	4,805: 85	2,896: —	8,506: 60	14,768: —	70,156: 72
Stockholms län	—	—	327: —	598: 35	12: —	568: 50	1,069: —	75: —	2,649: 85
Uppsala »	—	55: —	143: —	105: —	147: 25	75: —	70: —	190: —	785: 25
Södermanlands »	—	60: 70	279: 05	324: —	374: —	67: —	904: —	78: —	2,086: 75
Östergötlands »	—	116: —	208: —	337: 50	186: —	91: —	40: —	155: —	1,133: 50
Jönköpings »	20: —	245: —	545: —	983: 50	152: —	458: —	411: 50	820: —	3,635: —
Kronobergs »	—	129: 50	217: —	253: 50	97: 50	47: —	452: —	430: —	1,626: 50
Kalmar »	—	304: —	557: —	210: —	143: —	130: —	30: —	105: —	1,479: —
Gotlands »	—	—	197: —	—	—	45: —	55: —	75: —	372: —
Blekinge »	—	41: 40	65: 52	25: 48	—	—	564: 51	108: 47	805: 38
Kristianstads »	82: —	149: —	272: 40	173: 64	521: 24	15: 95	26: 21	84: 13	1,324: 57
Malmöhus »	—	110: 50	596: —	435: —	204: —	70: —	511: —	418: —	2,344: 50
Hallands »	—	—	—	1,203: —	176: 70	—	50: —	331: 95	1,761: 65
Göteborgs och Bohus »	—	60: —	1,794: —	1,610: 50	6,527: 50	5,488: —	4,191: —	1,417: —	21,088: —
Älvsborgs »	12: —	490: —	131: —	285: —	790: —	418: —	563: 75	929: —	3,618: 75
Skaraborgs »	42: —	230: —	686: 50	657: 50	501: —	235: —	187: 50	31: —	2,570: 50
Värmlands »	—	26: —	76: —	297: —	806: —	370: 50	211: —	397: —	2,183: 50
Örebro »	104: 50	200: —	233: 50	184: —	310: —	184: 50	147: 50	388: —	1,752: —
Västmanlands »	—	—	188: 50	1,122: 10	351: 70	294: 50	250: —	284: —	2,490: 80
Kopparbergs »	—	543: —	225: —	674: 33	825: 60	751: —	760: 50	154: 50	3,933: 93
Gävleborgs »	180: 50	479: —	167: —	32: —	216: —	245: —	249: —	413: —	1,981: 50
Västernorrlands »	—	260: 56	1,462: 25	503: —	206: —	1,157: —	445: —	430: —	4,463: 81
Jämtlands »	—	125: —	379: 50	35: —	174: —	55: —	452: —	45: —	1,265: 50
Västerbottens »	185: —	286: —	826: 50	730: —	710: —	640: —	1,716: —	60: —	5,153: 50
Norrbottens »	782: 50	375: —	613: —	140: —	649: 50	3: —	537: —	368: —	3,468: —
Summa utgifter kr.	36,859: 87	4,988: 31	12,033: 52	12,606: 85	18,886: 84	14,804: 95	22,400: 07	22,555: 05	144,130: 46

Sammanställning av inkomster av försålda vapen under budgetåren 1934/35—1941/42.

4—129262. Rev. berättelse ang. statsverket år 1942. I.

	1934/35	1935/36	1936/37	1937/38	1938/39	1939/40	1940/41	1941/42	Summa
Överståthållarämbetet	—	—	—	—	—	—	55:—	6,835:—	6,890:—
Stockholms län	—	—	12: 50	—	126:—	35:—	—	128:—	301: 50
Uppsala »	—	—	—	—	—	—	70:—	205:—	275:—
Södermanlands »	—	—	—	—	—	—	—	100:—	100:—
Östergötlands »	—	—	—	20:—	170:—	81:—	15:—	260:—	546:—
Jönköpings »	—	—	—	65:—	125:—	40:—	423: 50	93:—	746: 50
Kronobergs »	—	—	160:—	—	160:—	27:—	200:—	80:—	627:—
Kalmar »	—	25:—	—	—	—	—	—	—	25:—
Gotlands »	—	—	—	—	—	—	35:—	—	35:—
Blekinge »	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kristianstads »	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Malmöhus »	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hallands »	—	—	—	—	30:—	7:—	47: 20	15:—	99: 20
Göteborgs och Bohus »	—	—	50:—	—	400:—	1,775:—	1,682:—	1,782: 77	5,689: 77
Älvsborgs »	—	—	15:—	155:—	—	60:—	453:—	—	683:—
Skaraborgs »	—	—	30:—	165:—	401:—	166:—	478:—	95:—	1,335:—
Värmlands »	—	—	—	—	—	124:—	323:—	182:—	629:—
Örebro »	—	—	—	—	30:—	—	—	—	30:—
Västmanlands »	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kopparbergs »	—	—	—	—	—	791: 10	450:—	—	1,241: 10
Gävleborgs »	—	—	25:—	—	—	72:—	388:—	100:—	585:—
Västernorrlands »	—	—	—	—	18:—	—	5:—	—	23:—
Jämtlands »	—	—	—	50:—	—	—	—	—	50:—
Västerbottens »	—	—	196:—	137:—	131:—	430:—	305:—	—	1,199:—
Norrbottens »	110:—	170:—	581: 50	35:—	190:—	225:—	271: 50	430:—	2,013:—
Summa inkomster kr.	110:—	195:—	1,070:—	627:—	1,781:—	3,833: 10	5,201: 20	10,305: 77	23,123: 07

vär är stort, medan salongspistoler och skendödsrevolvrar mera sällan inlösas. Vapen med huvudsakligen antikvärde såsom ryttarpistoler och ålderdomliga studsare hava inlösts i ej obetydlig omfattning.

Enligt till revisorerna lämnade uppgifter hava vissa länsstyrelser i fall, då sterbhus eller andra vapeninnehavare under uppgift att de ej önskat fortsatt tillstånd att innehava vapen begärt att desamma skulle av kronan inlösas, sökt förmå vederbörande att till vapenaffärer eller annan behörig köpare försälja vapnen. Där vederbörande icke varit villig att gå med på en sådan anordning, hava länsstyrelserna med nu gällande föreskrifter icke möjlighet att avböja ett inlösningsförfarande, vid vilket vederbörande ofta påfordrar ett högt pris, vars oskälighet dock svårligen kan bevisas.

I fråga om kostnaderna för förvaring av inlösta och förverkade vapen kan någon exakt siffra ej angivas, emedan förvaringen såsom nämnts väsentligen handhaves av arméns tygstationer. Enligt från tygstationerna inhämtade uppgifter kräver förvaringen av ifrågavarande vapen emellertid avsevärda utrymmen och i förhållande till vapnens värde oproportionerligt mycket arbete. För arméns del har endast ett fåtal av de inlösta och förverkade vapnen visat sig användbara. Återstoden utgöres till övervägande delen av föråldrade eller skadade och förslitna vapen. Då vapnen ofta av länsstyrelserna insändas i försändelser på ett eller annat vapen orsakar deras omhändertagande mycket besvär. Medan en del länsstyrelser överlämna vapnen medelst enkla reversal, åtföljas försändelserna från andra länsstyrelser av hela den ofta mycket vidlyftiga korrespondensen rörande vapnens inlösande eller förverkande, vilken tager stort utrymme i anspråk.

Revisorernas
uttalande.

Syftet med bestämmelserna i vapenkungörelsen angavs under förarbetena vara att genom det allmännas kontroll över vapeninnehavet i landet förebygga bildandet av beväpnade enskilda sammanslutningar. Utan att närmare ingå på frågan om för vinnande av detta syfte inlösen av vapen verkligen kan anses nödvändig i hela den utsträckning, som för närvarande är föreskriven, vilja revisorerna ifrågasätta, huruvida exempelvis salongsgevär eller salongspistoler, lösa gevärspipor och ryttarpistoler kunna anses så användbara för samhällsfarliga företag, att deras fortsatta inlösande kan anses påkallat.

Vad därefter angår kostnaderna för inlösen av vapen, framgår av den lämnade redogörelsen att dessa årligen uppgå till avsevärda belopp. För att nedbringa dessa kostnader finna revisorerna det påkallat, att föreskrifterna om inlösen ändras så, att den som icke längre önskar tillstånd att innehava vapen, av länsstyrelsen kan åläggas att själv söka försälja vapnen till behörig köpare. I fall, då vederbörande förklarar sig icke önska eller kunna verkställa sådan försäljning, synas billighets- eller andra skäl icke göra det påkallat att vapnet inlöses till högre pris än som betingas av skrotvärdet. I fråga om värderingen av vapen, som icke på angivna sätt skulle inlösas, synes en ändring av praxis böra ske på det sätt, att till utgångspunkt för värderingen tages det pris som kan erhållas vid försäljning till vapenhandlare och icke såsom för närvarande vapenhandlarnas försäljningspris.

Beträffande kostnaderna för och arbetet med förvaring av vapen, varom nu är fråga, giva revisorernas iakttagelser vid handen, att dessa skulle kunna väsentligt nedbringas genom införandet av en enklare procedur. Sålunda torde endast vapen, som kunna antagas vara lämpliga för försvarsmakten eller eljest fullt användbara, böra överlämnas till tygstationerna. Övriga vapen borde av länsstyrelsen försäljas direkt, i förekommande fall såsom skrot. Beträffande till tygstationerna redan överlämnade och framdeles inkommande vapen synes böra föreskrivas, att dessa må av tygstationen försäljas utan att tillstånd av länsstyrelsen skall erfordras. I samband med en sådan ändring av föreskrifterna böra självfallet åtgärder vidtagas för omedelbar försäljning av tygstationernas förråd av såsom vapen obrukbara pjäser.

SJÄTTE HUVUDTITELN.

Kommunikationsdepartementet.

§ 16.

Iakttagelser
beträffande
statsbidrag
till väg-
underhåll.

Enligt förordningen den 30 juni 1936 (nr 451) angående statsbidrag till den allmänna väghållningen i riket, sådan denna förordning lydde före den 1 januari 1942 vidtagna ändringen av densamma, skulle — i mån av tillgång å därtill anslagna medel — till vägdistrikt årligen lämnas statsbidrag med 85 procent av distriktets verkliga kostnad för vägunderhåll och vinterväghållning under nästföregående år, dock att till kostnader för underhåll av ödebygdeväg och vinterväghållning å sådan väg särskilt tilläggsbidrag med 10 procent skulle lämnas av statsmedel utöver vad nyss sagts.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag till 1940 års riksdag angående anvisande av bidrag till vägunderhållet på landet för budgetåret 1940/41 anförde föredragande departementschefen bland annat följande (statsverksprop. 6/1940 sid. 44).

De nu rådande förhållandena med knapphet på motorbränsle hava medfört, att särskilda åtgärder måst vidtagas i syfte att minska trafiken med motorfordon. Dessa åtgärder hava haft till följd, att trafiken för närvarande kan beräknas uppgå till omkring 80 procent av den eljest normala trafiken. Då behovet av vägunderhåll står i intimt samband med trafikens omfattning, medför trafikens nedgång ett minskat behov av vägunderhåll. I syfte att nedbringa utgifterna för vägunderhållet har min företrädare i ämbetet genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen låtit delgiva samtliga vägstyrelser en skrivelse av den 15 september 1939, vari framhållits vikten av att under nu rådande förhållanden en minskning av vägunderhållskostnaderna allvarligt eftersträvas genom att underhållet inskränkes till vad som kan anses oundgängligen nödvändigt. I samma skrivelse har därjämte uttalats, att det kunde bli nödvändigt att för år 1940 tillämpa nya och för vägdistrikten mindre fördelaktiga grunder för statens bidrag till väghållningen.

Det synes mig uppenbart, att vid bestämmandet av vägunderhållsbidraget för år 1940 hänsyn måste tagas till att de verkliga kostnaderna för vägunderhållet under nämnda år kunna beräknas bli avsevärt lägre än kostnaderna för år 1939. En tillämpning av nu gällande bidragsregler, enligt vilka bidraget skulle beräknas på den verkliga kostnaden under år 1939, skulle vid nu rådande trafikvolym givetvis medföra, att bidraget i flertalet fall komme att överstiga åttiofem procent respektive nittiofem procent av den verkliga kostnaden under år 1940 eller i extrema fall till och med hela kostnaden. I syfte att undvika dylika konsekvenser anser jag en ändring av nu gällande bidragsregler böra ske. Sålunda synes mig statens bidrag till vägunderhållet böra med bibehållande av nu gällande bidragsprocenttal beräknas å 1940 års underhållskostnader. Dessa kunna emellertid

ej slutligt fastställas förrän under våren 1941. Att dröja med utbetalningen av bidragen till denna tidpunkt anser jag mig icke böra ifrågasätta liksom ej heller, att förskottsbidrag utbetalas i början av nästa budgetår för att sedan gå i avräkning mot de slutliga bidrag, som skulle tillkomma respektive vägdistrikt. I stället anser jag mig böra förorda, att vägunderhållsbidraget beräknas på det belopp, vartill 1940 års underhållskostnad redan nu kan skäligen uppskattas. Härigenom vinnes den fördelen, att anslaget till bidrag till vägunderhållet på landet m. m. kan anvisas med ett redan från början bestämt belopp. Fördelningen av detta mellan de olika vägdistrikten förutsättes skola verkställas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, därvid styrelsen skulle utgå från vägdistriktens stater och det undersökningsmaterial rörande vägunderhållet under åren 1937 och 1938, som för närvarande är under bearbetning inom styrelsen av en för ändamålet särskilt anlitad vägunderhållsinspektör. Då enligt vad jag inhämtat utredningen fortskridit så långt, att av densamma i stort sett torde framgå storleken av de underhållskostnader vart och ett vägdistrikt skäligen bör nedlägga för att hålla vägarna i tillfredsställande stånd, torde densamma vara väl lämpad att läggas till grund för en i möjligaste mån rättvis fördelning av här ifrågasatt slag. Genom att varje vägdistrikt skulle tilldelas ett till sin storlek på förhand bestämt bidrag, vinnes ytterligare den fördelen, att vägdistriktet kunna antagas komma att iakttaga större sparsamhet vid underhållsarbetenas bedrivande än om enligt nu gällande princip kostnader för ett arbete, även om detsammans utförande utan större olägenhet kunnat anstå, alltid får inräknas i det belopp, varå statsbidraget för därpå följande år beräknas. Under nu rådande särskilda förhållanden, då det är av största vikt, att statsutgifterna överhuvud nedbringas till vad som kan anses oundgängligen nödvändigt, anser jag nu berörda förhållande vara av särskild betydelse.

I skrivelse nr 6/1940, p. 9, i anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda förslag, uttalade riksdagen, bland annat, att vikten av att nedbringa underhållskostnaderna självfallet förtjänade allvarlig uppmärksamhet i då rådande läge. En tillfredsställande besparingseffekt syntes emellertid kunna nås utan övergång till ett nytt system med de vanskligheter en sådan övergång medförde. I dylikt syfte borde bidragsprocenten för budgetåret 1940/41 sänkas från 85 till 75 procent. För ödebygdevägarnas del hade dock riksdagen ansett dåvarande bidragsnorm av 95 procent böra bibehållas. Riksdagen beslöt i enlighet härmed och avslag sålunda Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående statsbidrag till vägunderhåll och vinterväghållning på landet under år 1940.

Vid 1941 års riksdag framlade Kungl. Maj:t (statsverksprop. 1/1941 sjätte huvudtiteln p. 7) ånyo förslag till förordning angående dylikt statsbidrag under år 1941, enligt vilket till vägdistrikt skulle, i mån av tillgång å därtill anslagna medel, lämnas statsbidrag med 85 procent av det belopp, vartill väg- och vattenbyggnadsstyrelsens vägunderhållsinspektion beräknade distriktets kostnad för vägunderhåll och vinterväghållning under året skäligen böra uppgå. I fråga om ödebygdeväg skulle bidraget dock, efter i övrigt samma grunder, utgå med 95 procent.

Statsutskottet (utl. nr 6 p. 7) hemställde, att riksdagen måtte med avslag på Kungl. Maj:ts förslag till förordning angående statsbidrag till vägunderhåll och vinterväghållning på landet under år 1941, besluta att nämnda stats-

bidrag skulle, efter i huvudsak oförändrade grunder i övrigt, för nämnda år utgå med 85 procent, dock att till kostnader för underhåll av ödebygdsväg och vinterväghållning å sådan väg tilläggsbidrag med 10 procent finge lämnas.

Riksdagen beslöt emellertid i skrivelse nr 170 att statsbidrag skulle för samma år utgå med 95 procent beträffande ödebygdsväg och i övrigt med 85 procent, under iakttagande att bidraget bestämdes till vinterväghållningen enligt då gällande grunder och till underhållet i övrigt enligt de av Kungl. Maj:t föreslagna grunderna.

I statsverkspropositionen till 1942 års riksdag, sjätte huvudtiteln, sid. 36, förklarade vederbörande departementschef att, då systemet med statsbidrag efter beräknade stater för vägunderhållet under barnmarkstiden visat sig ägnat att befordra planmässighet och sparsamhet vid vägunderhållets bedrivande, han ansåge sig böra förorda, att detta system för år 1942 och tills vidare gäves fortsatt tillämplighet. I anslutning härtill föreslog Kungl. Maj:t riksdagen godkänna i propositionen framlagt förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. förenämnda förordning den 30 juni 1936 (nr 451). Kungl. Maj:t föreslog vidare riksdagen att höja anslaget till bidrag till vägunderhållet på landet med 5,400,000 kronor till 43,400,000 kronor.

Statsutskottet (utl. nr 6) anförde i anledning härav bland annat, att utskottet i likhet med departementschefen funnit det ännu vara för tidigt att fälla ett slutgiltigt omdöme om detta nya system. Att märka vore att några mera definitiva beräkningar om utfallet i olika avseenden inom landets 170 vägdistrikt ännu ej föreläge för år 1941. Utskottet, som likväl ansett sig böra tillstyrka det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förordning i ämnet, förutsatte dock, att verkningarna av det nya systemet noggrant följdes samt att erfarenheterna härav samlades och förelades en kommande riksdag i samband med frågan om de nya grundernas fortsatta bestånd.

Kungl. Maj:ts förenämnda förslag bifölls av riksdagen (skrivelse nr 6).

Under § 19 i sin år 1941 avgivna berättelse lämnade revisorerna en redogörelse för vissa iakttagelser beträffande 1941 års statsbidrag till vägunderhåll. Av nämnda redogörelse framgick, att statsbidrag enligt den av 1941 års riksdag beslutade beräkningsmetoden — innebärande att statsbidrag skulle utgå på en för år 1941 *beräknad* kostnad för vägunderhåll — utbetalats med i runt tal 3 miljoner kronor högre belopp än om bidrag utgått enligt den gamla metoden å 1940 års *verkliga* kostnader. Även innevarande års revisorer hava ansett det vara av intresse att göra en jämförelse mellan under år 1942 utbetalat statsbidrag för vägunderhåll och vad som skolat utbetalas, om 1941 års verkliga underhållskostnader legat till grund för statsbidraget. De olika kostnaderna framgå av efterföljande sammanställning.

L ä n	1941 års verkliga kostnad för vägunder- håll	1942 års beräknade kostnad för vägunder- håll	Statsbidrag om 1941 års verkliga kostnad legat till grund för bidraget	Utbetalt bidrag å beräknad kostnad för 1942	På grund av ändrat be- räkningsätt uppkommen merutgift
	1	2	3	4	5
Stockholms	2,588,476	2,901,200	2,200,205	2,466,020	265,815
Uppsala	1,151,286	1,409,800	978,593	1,198,330	219,737
Södermanlands	1,355,260	1,511,200	1,151,971	1,284,520	132,049
Östergötlands	1,898,360	2,026,500	1,613,606	1,722,525	108,919
Jönköpings	1,857,437	2,132,000	1,578,821	1,812,200	233,379
Kronobergs	1,575,017	1,702,800	1,338,764	1,447,380	107,616
Kalmar	1,549,650	1,686,900	1,317,203	1,438,865	116,662
Gotlands	604,096	777,000	513,482	660,450	146,968
Blekinge	673,043	746,000	572,087	634,100	62,013
Kristianstads	2,542,232	2,721,000	2,160,897	2,312,850	151,953
Malmöhus	2,778,110	2,807,000	2,361,394	2,385,950	24,556
Hallands	1,517,988	1,573,800	1,290,290	1,337,730	41,440
Göteborgs och Bohus	1,751,004	1,795,000	1,488,353	1,525,750	37,397
Ätvsborgs	2,227,508	2,583,100	1,893,382	2,195,635	302,253
Skaraborgs	1,725,700	1,980,700	1,466,845	1,683,595	216,750
Värmlands	2,136,118	2,411,100	1,815,786	2,049,885	234,099
Örebro	1,708,247	1,775,200	1,452,010	1,508,920	56,910
Västmanlands	1,153,079	1,205,400	980,117	1,024,590	44,473
Kopparbergs	2,212,811	2,593,600	1,881,213	2,209,760	328,547
Gävleborgs	1,692,009	1,871,800	1,438,208	1,591,030	152,822
Västernorrlands	2,934,308	3,122,400	2,498,709	2,657,640	158,931
Jämtlands	1,955,000	2,386,900	1,669,015	2,038,365	369,350
Västerbottens	2,917,900	3,408,400	2,507,014	2,926,220	419,206
Norrbottens	2,928,609	3,250,200	2,501,295	2,777,850	276,555
Kronor	45,433,248	50,384,000	38,669,260	42,885,160	4,215,900

Av ovanstående sammanställning framgår, att statsbidrag enligt den nya beräkningsmetoden utbetalats med 4,215,900 kronor högre belopp än om bidrag utgått enligt den gamla metoden å 1941 års verkliga kostnader. Då merkostnaden för år 1941 enligt revisorernas berättelse för nämnda år uppgått till 2,941,480 kronor har sålunda merkostnaden för statsverket under de två år den nya beräkningsmetoden tillämpats, uppgått till sammanlagt 7,157,380 kronor.

I detta sammanhang torde dock böra erinras om att flera omständigheter samverkat till att under de båda senaste åren hålla nere vägunderhållskostnaderna på en i jämförelse med tidigare år mycket låg nivå. Med hänsyn till det statsfinansiella läget hava vägstyrelserna tidigare erinrats om nödvändigheten av att begränsa vägunderhållskostnaderna till det oundgängligen nödvändiga. I allmänhet hava också vägstyrelserna ställt sig dessa direktiv till efterrättelse.

Därtill har kommit att på grund av brist på drivmedel och gummiringar motortrafiken på de allmänna vägarna mycket starkt inskränkts, varigenom förslitningen av vägarna också i motsvarande mån minskats och underhållet blivit lättare och billigare.

Att dessa omständigheter skulle åstadkomma en så stor minskning av kostnaderna för vägunderhållet som här skett har svårigen kunnat förutses.

Dessa förhållanden måste emellertid beaktas, om man skall få en riktig uppfattning om den utveckling, som de i denna paragraf gjorda siffersammansställningarna avse att belysa.

Revisorerna anse sig vidare icke kunna underlåta att omnämna, att, enligt vad revisorerna inhämtat, vägskatten i medeltal för riket år 1943 kommer att utgöra 34 öre per vägskattekrona, under det att densamma för år 1942 var 91 öre, för år 1941 1 krona 33 öre och för år 1940 1 krona 42 öre per vägskattekrona. Av landets 170 vägdistrikt hava 40 distrikt för år 1943 beslutat en utdebitering av 50 öre och därunder. I 73 distrikt har någon vägskatt icke utdebiterats.

Revisorernas
uttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har statsutskottet vid 1942 års riksdag förutsatt att verkningarna av det nya systemet noggrant följas samt att erfarenheterna därav samlas och föreläggas en kommande riksdag i samband med frågan om de nya grundernas fortsatta bestånd.

Revisorerna hava i anledning härav ansett sig böra bringa de nu gjorda iakttagelserna till riksdagens kännedom.

§ 17.

Iakttagelser
rörande in-
tagande av
enskilda
vägar till
allmänt un-
derhåll be-
träffande
vinterväg-
hållningen.

Med stöd av lagen den 7 juni 1934 om allmänna vägar äger länsstyrelse förordna om inrättande av särskild vinterväg, varmed förstås »för den allmänna samfärdseln allenast vintertiden avsedd körled, som prövas nödig». Sådan vinterväg hålles av vederbörande vägdistrikt eller stad. Till kostnaderna härför utgår statsbidrag efter samma grunder som till den allmänna väghållningen i övrigt.

Enligt gällande grunder för statsbidrag till den allmänna väghållningen lämnas statsbidrag till vinterväghållningen med 85 procent av vägdistrikts verkliga kostnad under nästföregående år, dock att till kostnader för vinterväghållning å ödebygdsväg särskilt tilläggsbidrag med 10 procent lämnas utöver vad nyss sagts.

Till revisorernas kännedom har kommit, att länsstyrelsen i Västerbottens län under senare år, huvudsakligen 1936—1941, i stor utsträckning med avseende å enskilda vägar förordnat, att de skola hållas såsom särskilda vintervägar. Sådana förordnanden hava, enligt uppgift av vägingenjören i länet, meddelats beträffande enskilda vägar med en sammanlagd väglängd av 2,174 km. I ej ringa omfattning har länsstyrelsen förklarat vintervägarna vara av ödebygdsvägs natur. I samtliga fall har föreskrivits, att vägarna ifråga skola hållas fria från hinder av snö och is i den utsträckning som erfordras för samfärdsel med åkdon, framfört av dragare. Motorfordonstrafik har icke förutsatts i något fall. Beträffande 55 procent av de indömda vägarna har länsstyrelsen fastställt ploglagsindelning. I vissa fall har skyldigheten för vederbörande vägdistrikt att bekosta vinterväghållningen begränsats till viss kostnad per km. och vinterperiod. Enligt revisorerna tillhandakommen upplysning har indömandet av ovanberörda vintervägar medfört en kostnadsökning för staten av omkring 73,000 kronor för år.

Av besluten om inrättande av vintervägarna framgår, att besluten i flera fall meddelats i anledning av framställning av enskilda fastighetsägare om bidrag till vinterväghållningen och utan att yrkande gjorts om vägens förklarande för särskild vinterväg. Ehuru vägstämmans hörande är i lag föreskrivet, har länsstyrelsen, såvitt besluten utvisa, i de flesta fall nöjt sig med att före besluts meddelande inhämta vägstyrelsens och vägingenjörrens yttranden.

Enligt vad revisorerna erfarit har länsstyrelsen numera i åtskilliga fall indragit till vinterväghållning indömda enskilda vägar, sedan intressenterna efter ansökan erhållit bidrag till vägunderhåll och vinterväghållning från anslaget för statsbidrag till enskild väghållning. Enligt gällande bestämmelser utgår statsbidrag till vägunderhåll och vinterväghållningen å enskild väg med 50 procent — i undantagsfall 60 procent — av den uppskattade kostnaden.

Jämväl inom Norrbottens län synas enskilda vägar genom beslut av länsstyrelsen hava förklarats skola hållas såsom särskilda vintervägar. Enligt vad revisorerna inhämtat har sålunda länsstyrelsen i nämnda län fastställt ploglagsindelning för ett antal särskilda vintervägar, omfattande en väglängd av omkring 600 km. inom Arjeplogs vägdistrikt, vilka prövats nödiga för den allmänna samfärdseln allenast vintertid.

Till de allmänna vägarna höra även de »särskilda vintervägar, som av ål-

Revisorernas
uttalande.

der funnits eller nödiga prövats». Därmed avsågos tidigare de isvägar över sjöar och mossar, varom stadgades i 25 kap. 7 § byggningsbalken. Syftet med inrättandet av särskild vinterväg torde ursprungligen hava varit att åstadkomma en för den allmänna samfärdseln nödig trafikled mellan orter, vilka icke under annan tid av året kunde förbindas med varandra genom väg. Förutsättningen för inrättande av särskild vinterväg är enligt gällande lag att vägen är nödig för den allmänna samfärdseln och följaktligen densamma som för byggande av landsväg. Då väghållare principiellt är skyldig att bygga landsväg, så snart den är nödig för den allmänna samfärdseln, kan inrättandet av särskild vinterväg endast ifrågakomma, då visst trafikbehov icke kan på grund av terrängförhållanden eller utan oskäligen kostnader tillgodoses genom landsväg.

Med nu angivna innebörd av begreppet särskild vinterväg kan med fog ifrågasättas, om det överhuvud är möjligt att besluta att en enskild väg skall hållas såsom särskild vinterväg. Är den enskilda vägen nödig för den allmänna samfärdseln, skall den principiellt intagas till allmänt underhåll; något utrymme finnes då icke för särskild vinterväg. Om emellertid den allmänna samfärdselns behov av trafikleden antages vara inskränkt till vintertiden, kan det naturligtvis ur ekonomiska synpunkter vara praktiskt att göra den enskilda vägen till särskild vinterväg. En sådan lagtillämpning har emellertid icke avsetts med nu gällande bestämmelser. Det måste ock betonas, att de fall, då den allmänna samfärdselns behov av trafikleden är inskränkt till allenast vintertiden, torde vara mycket få och icke kunna ut-

göra det verkliga motivet till att göra en så stor del — sannolikt större delen — av Västerbottens läns enskilda vägar till särskilda vintervägar.

Det verkliga motivet till det tillämpade förfaringssättet måste fastmer antagas vara en önskan att bereda de enskilda väghållarna en lättnad i deras bördor. Detta antagande vinner stöd av den utredning, som varit tillgänglig för revisorerna. Sålunda har länsstyrelsen i flera fall i anledning av framställning om bidrag till den enskilda väghållningen utan formligt yrkande förordnat, att de enskilda vägarna skola hållas såsom särskilda vintervägar. Vidare har länsstyrelsen i ett stort antal fall, sedan för enskilda vägar, som förklarats för vintervägar, beviljats bidrag ur anslaget till enskild väghållning, förordnat att vägarna skola indragas från allmänt underhåll. Vid ett tillfälle indrogs av sådan anledning icke mindre än 10 vintervägar på en gång, något som tydligt visar, att det icke varit den allmänna samfärdsels behov av vägarna som varit avgörande. Att samfärdsels behov av vägarna icke kan hava varit så stort framgår även däraf, att i beslutet om inrättande av vintervägar intagits bestämmelse om att vägarna endast skola vara öppna för trafik med åkdon, framförda av dragare. Vad som framför allt talar för det antagna motivet till inrättandet av dessa vintervägar är den utsträckning, i vilken systemet tillämpats. Det är uppenbarligen icke möjligt att en så stor del av de enskilda vägarna i Västerbottens län vintertid varit nödiga för den allmänna samfärdseln. Antagandet vinner även stöd i det förhållandet att de enskilda väginressenterna i stor utsträckning gjorts till snöploglag, varigenom intressenterna fått själva utföra vinterväghållningen mot full ersättning.

Då inrättande av vinterväg såsom nämnts förutsätter, att vägen skall vara nödig för den allmänna samfärdseln, kan den följaktligen aldrig göras till ödebygdsväg, varmed avses väg, som icke är nödig för den allmänna samfärdseln men likväl är till gagn för det allmänna såsom ägnad att främja landets uppodlande och bebyggande. Länsstyrelsens i Västerbottens län i det föregående omnämnda förfarande att i ett flertal fall förordna, att vintervägarna skola vara av ödebygdsvägs natur, kan sålunda icke vara förenligt med gällande lag. Genom detta förfarande har statsbidrag till kostnaden för vinterväghållningen höjts med 10 procent.

Anmärkningsvärt är även, att underrättelse om att enskilda vägar intagits till allmänt underhåll beträffande vinterväghållningen icke — på sätt föreskrivits genom Kungl. Maj:ts cirkulärskrivelse till länsstyrelserna den 20 januari 1939 — i något fall lämnats väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Genom ovan anmärkta förhållanden hava vägbehoven i Västerbottens och Norrbottens län i väsentligt större utsträckning än i övriga delar av riket tillgodosetts genom allmän väg.

Revisorerna hava funnit det påtalade förhållandet — icke minst med hänsyn till det förestående förstatligandet av vägväsendet — vara av den vikt, att de ansett sig böra bringa detsamma till riksdagens kännedom.

§ 18.

Bestämmelser angående utgörandet av postavgifter för tjänsteförsändelser äro meddelade i en av Kungl. Maj:t den 5 mars 1920 utfärdad förordning (nr 130) med däri sedermera genom kungörelserna nr 408/1930 och 177/1933 vidtagna ändringar. Enligt dessa bestämmelser gäldas postavgifter för tjänsteförsändelser beträffande telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk, domänverket och riksbanken särskilt för varje verk och utbetalas av vederbörande styrelse från under dess förvaltning ställda medel till generalpoststyrelsen. I fråga om övriga tjänstebrevsberättigade utanordnar statskontoret till generalpoststyrelsen postavgifter med ett gemensamt belopp från ett å riksstatens sjätte huvudtitel uppfört anslag (1942/43: VI. E 3 Postavgifter för tjänstebrev och dylika försändelser). Ersättningsbeloppen utgå i förhållande till postverkets frankoteckensuppbörd med visst procenttal, som fastställs särskilt för vart och ett av de förut angivna verken och gemensamt för övriga tjänstebrevsberättigade. Procenttalet bestämmes i förra fallet av generalpoststyrelsen och vederbörande verksstyrelse samt i senare fallet av generalpoststyrelsen och statskontoret. Undersökning, huruvida fastställt procenttal bör ändras, verkställs enligt § 2, andra stycket, tjänstebrevsförordningen, när sådant påfordras av generalpoststyrelsen eller vederbörande utbetalande styrelse respektive statskontoret. Första gången fastställdes procenttalet på grundval av exakta uppgifter för åren 1910—1918.

För de tjänstebrevsberättigade, beträffande vilka omförmälda ersättning gäldas från ovannämnda riksstatsanslag, bestämdes procenttalet år 1920 till sex. Jämlikt beslut av generalpoststyrelsen och statskontoret höjdes sedermera detta procenttal från och med den 1 januari 1931 till sju. Sistnämnda höjning var närmast en följd av en under tiden 15 januari 1927—31 januari 1928 verkställd undersökning. Denna undersökning ingick såsom ett led i en större utredning angående tjänstebrevsrättens omfattning.

Genom beslut den 9 december 1938 förordnade Kungl. Maj:t, att en ny undersökning skulle företagas med början den 1 februari 1939 och omfatta samtliga tjänstebrevsberättigades tjänstestamp. Undersökningen, som avslutades den 31 juli 1939, gav vid handen, att under den tid, som förflutit sedan föregående undersökning verkställdes, tjänstestamp hade betydligt ökat i förhållande till övrig post. Jämlikt överenskommelse mellan statskontoret och generalpoststyrelsen höjdes därför procenttalet till åtta från och med den 1 januari 1940. Jämväl beträffande vissa andra i § 1 tjänstebrevsförordningen omförmälda myndigheter höjdes procenttalet.

I § 3 tjänstebrevsförordningen föreskrives att å adressidan av tjänsteförsändelse skall genom avsändarens försorg meddelat tryck eller stämpel eller ock skriftligen angivas försändelsens egenskap av tjänsteförsändelse samt avsändande myndighets namn eller avsändarens tjänsteställning. Verkställas dessa anteckningar skriftligen, skall därunder anbringas avsändarens egenhändiga namnteckning.

Enligt § 7 mom. 1 samma förordning stadgas, att i § 3 omförmäld be-

Vissa iakttagelser rörande tjänstebrevsrätten.

teckning, varigenom försändelse angives såsom tjänsteförsändelse, liksom ock frankotecken, som utlämnats till tjänstebrevsberättigad för frankering av tjänsteförsändelser till utrikes ort, icke få användas för andra postförsändelser än sådana, som i tjänsteärenden avfärdas från de myndigheter m. fl. som erhållit tjänstebrevsrätt.

Jämlikt § 7 mom. 3 tjänstebrevsförordningen, sådant detta moment lyder enligt kungörelsen den 4 december 1930 (nr 408), må försändelse, vilken på grund av vikt, omfång eller beskaffenhet i övrigt icke lämpar sig för befordran med post eller som med tillämpning av gällande postavgifter vid dylik befordran skulle draga större transportkostnad än vid anlitande av annat befordringsmedel, icke försändas med posten såsom tjänsteförsändelse, därest annat försändningssätt utan olägenhet kan användas. För tjänsteförsändelse må, enligt samma moment, hos postverket påfordras assurans, rekommendation, mottagningsbevis, il- eller expressbefordran allenast för den händelse sådant finnes oundgängligen erforderligt.

I samband med behandlingen år 1932 av förslagsanslaget till postavgifter för tjänstebrev och dylika försändelser (statsverkspropositionen, sjätte huvudtiteln, punkt 55) framlades förslag till åtgärder för begränsning av statsverkets kostnader för berörda ändamål. Chefen för kommunikationsdepartementet förklarade sig därvid beredd tillstyrka en reglering av tjänstebrevsrätten i enlighet med vad av statskontoret och generalpoststyrelsen ifrågasatts med vissa av statens organisationsnämnd angivna jämkningar. Berörda förslag avsåg i huvudsak en sådan begränsning av de tjänstebrevsberättigades antal, att tjänstebrevsrätt skulle tillkomma — förutom organ för statsförvaltningen — endast sådana anstalter och institutioner, vilkas verksamhet avsåge allmänna ändamål av den betydelse, att desamma borde helt tillgodoses av statsmedel. I samband därmed framhöll departementschefen — under erinran att förmånen av fri tjänstepost understundom utnyttjats på sätt och i en omfattning, som vid tjänstebrevsrättens beviljande näppeligen avsetts — att vad med anledning därav i ärendet föreslagits borde till den del, detsamma ej redan föranlett åtgärd, efter eventuell ytterligare utredning komma under övervägande.

I skrivelse den 16 mars 1932, nr 6 A, avgav riksdagen under punkten 44 yttrande i anledning av berörda förslag. Riksdagen anslöt sig därvid till av departementschefen uttalad uppfattning, att en revision av den nuvarande tjänstebrevsrätten vore påkallad såväl av besparingsskäl som med hänsyn till skedda missbruk av densamma. Av riksdagens skrivelse framgick, att riksdagen särskilt uppmärksammat, hurusom avsevärda merkostnader åsamkats staten genom att tjänsteförsändelserna befordrades under assurans eller rekommendation ävensom att ilbefordran av tjänsteförsändelser syntes förekomma i onödigt stor omfattning. Vidare ansåg riksdagen vissa inskränkningar påkallade uti den — i all synnerhet bland vissa tjänstebrevsberättigade, icke statliga institutioner — förekommande spridningen av masskorsband och tryckta meddelanden av olika slag. Riksdagen fann det angeläget, såväl att de bestämmelser fullständigades, som Kungl. Maj:t den 4 december 1930

utfärdat till förekommande av dels att postledes i tjänsteväg befordrades alltför tunga och stora försändelser, för vilka annat befordringssätt vore lämpligare, dels ock att assurans m. m. av tjänsteförsändelser onödigtvis påkallades, som ock att i övrigt erforderlig kontroll utövades över att tjänstebrevsrätten ej missbrukades, allt i syfte att nedbringa de för närvarande synnerligen dryga omkostnaderna härför.

Genom cirkulär den 30 juni 1932 (nr 360) till samtliga tjänstebrevsberättigade angående åtgärder för begränsning av statsverkets kostnader för tjänstebrev och dylika försändelser förstängade Kungl. Maj:t samtliga tjänstebrevsberättigade att, en var inom sitt verksamhetsområde, söka åstadkomma största möjliga begränsning av tjänstepostens omfattning, därvid vederbörande särskilt hade att noggrant beakta bestämmelserna i kungörelsen den 4 december 1930 (nr 408) om ändring i § 7 i förordningen den 5 mars 1920 (nr 130) angående utgörandet av postavgifter för tjänsteförsändelser samt jämväl angelägenheten av att största varsamhet iakttoges vid tjänstebrevsrättens utnyttjande för massförsändelser, i all synnerhet för distribution av tryck, som avsåge propaganda för tjänstebrevsberättigade, icke statliga institutioner, sådana institutioners ekonomiska verksamhet eller dylikt.

Kostnaderna för tjänsteförsändelser framgå av nedanstående inom generalpoststyrelsen upprättade sammanställning.

Budgetår	Influtet från statskontoret				Summa kr.	Influtet från vissa affärs- drivande verk kr.	Influtet från riks- gälds- kontoret kr.
	för vanliga tjänsteför- sändelser kr.	för tjänste- försändelser från vissa kristids- organ kr.	för militär- brev kr.	för krono- och värn- skatteupp- börden på landsbygden kr.			
1937/38	4,681,100: —	—	—	803,700: —	5,484,800: —	1,258,300: —	—
1938/39	4,959,400: —	—	12,822: 50	1,071,900: —	6,044,122: 50	1,332,800: —	—
1939/40	5,189,200: —	83,067: 91	1,031,902: 70	1,685,393: 80	7,989,564: 41	1,540,900: —	—
1940/41	5,667,400: —	1,187,263: 83	4,693,180: 50	1,561,500: —	13,109,344: 33	1,637,400: —	159,738: 24
1941/42	6,226,400: —	1,874,905: 67	3,703,890: 90	1,190,700: — ² 4,329: 56	13,000,226: 13	1,798,900: —	117,897: 42

Revisorerna hava funnit anledning att närmare taga del av resultatet av de undersökningar, som inom generalpoststyrelsen verkställts beträffande tjänstebrevsrättens utnyttjande under senare år. Följande fall, där vederbörande ansett sig kunna använda tjänsteförsändelse, hava därvid särskilt ådragit sig revisorernas uppmärksamhet.

Ett pastorsämbete har använt tjänstebrevkort med inbjudan till julfest.

Ett annat pastorsämbete har vid olika tillfällen avlåtit ett större antal tjänstebrev med kallelse till kyrklig syförenings sammankomster och symöten.

En kyrkoadjunkt har avsänt brev med meddelanden till forna konfirman-

¹ Beloppet är mindre än under föregående budgetår, enär 402,500 kr., utgörande ersättning för 1941/42 års kronoskatteuppbörd under andra uppbördsterminen, inflöt först i juli 1942.

² Krigskonjunkturskatt.

der, innehållande hälsningar och lyckönskningar på födelsedag. I häröver avgiven förklaring har vederbörande framhållit, att han tillskrivit konfirmanderna i egenskap av deras själasörjare och ej såsom privatman.

En stiftsadjunkt har avsänt två paket innehållande idrottspris.

En lokalkrets av Svenska röda korset har avlåtit cirka 670 brevkort med tillkännagivande om soaré med tombola. En annan lokalkrets har avlämnat c:a 60 brev innehållande upprop om insamling till kårens ledare på hans 40-årsdag. Försändelserna postbefordrades icke, utan återställdes till avsändaren. Vissa andra lokalkretsar hava låtit inkassera medlemsavgifter medelst tjänstepostförskott, varav i ett fall postförskotten (c:a 200 stycken) vägrats inlämning vid vederbörande postkontor men sedan avlämnats vid annan postanstalt.

En lokalkrets av Svenska blå stjärnan har utsänt omkring 800 försändelser innehållande tryckta kort med vädjan om ekonomiskt bidrag eller om medlemskap jämte postanvisningsblanketter.

En lottakår har avsänt 160 försändelser med inbjudan till kräftsupé. Vissa andra lottakårer hava avlämnat ett stort antal försändelser innehållande teckningslistor för gåva till kårordförande eller föreningsfunktionär.

En luftvärnsförening har avsänt försändelser med meddelande angående anordnande av supé med dans.

En fältpost har avsänt postpaket innehållande en klänning och ett tillslutet brev. En annan fältpost har avsänt ett paket, innehållande brännvin (flaskan krossad under transporten) samt en matsedel med vissa personliga meddelanden.

Från officersmässen vid ett regemente har avsänts ett tjänstepaket innehållande 400 cigarretter, 1 liter brännvin och $\frac{1}{2}$ liter konjak.

En beställningshavare vid marinen (fältpost) har i en till Aktiebolaget Stockholmssystemet i Stockholm adresserad försändelse insänt motbok och transportkort jämte anhållan om förnyelse av nämnda kort.

En värnpliktig vid viss fältpost har till privatperson avsänt paket, innehållande lakan, örngott, handdukar samt klädespersedlar.

En befattningshavare vid centrallasarett har med anlitan av lasarettets tjänstebrevsrätt avsänt ett konvolut innehållande ammunition till pistol samt en plakett, utgörande pris i skyttetävling.

I ett flertal fall har observerats att försändelser, för vilka på grund av deras vikt, omfång eller beskaffenhet i övrigt järnvägstransport bort anlitas, försänts med post såsom tjänsteförsändelse.

En försvarsväsendet tillhörande myndighet har sålunda vid olika tillfällen såsom tjänsteförsändelse avsänt dels 141 paket med sammanlagd vikt av 1,265 kg avsedda för adressater å sex olika orter, dels 179 paket med sammanlagd vikt av 1,909 kg avsedda för adressater i fem olika städer samt dels 199 paket å sammanlagt 2,099 kg till adressater i sju olika städer.

Befälhavaren vid en fältpost har avsänt ett större antal tjänstepaket med varierande vikt — upp till 29 kg — till orter vid järnväg.

Ett garnisonsapotek har avsänt fyra tjänstepaket vägande respektive 15, 20, 22 och 26 kg till apotek å annan ort, varvid dessutom expressutdelning begärts.

Den av generalpoststyrelsen verkställda utredningen har givit vid handen, att missbruk av tjänstebrevsrätten i åtskilliga fall förekommit. I stort sett torde några erinringar i detta hänseende icke kunna göras mot de egentliga statsmyndigheterna, ehuru väl enskilda befattningshavare i vissa fall utnyttjat denna rätt i strid med gällande bestämmelser. De framställda anmärkningarna rikta sig fastmera mot icke-statliga organisationer, särskilt lokalavdelningarna av desamma. Revisorerna äro av den uppfattningen, att tjänstebrevsrätten kommit att erhålla en alltför stor omfattning, varigenom kontrollen över densamma blivit i hög grad försvårad. Enligt revisorernas mening bör en begränsning av denna rätt kunna ske. Tjänstebrevsrätten synes sålunda böra förbehållas främst statliga myndigheter med därtill hörande underförvaltningar. I samband med frågan om inskränkning av tjänstebrevsrätten bör jämväl tagas under öfvervägande spörsmålet om införande av i möjligaste mån detaljerade bestämmelser om användande av denna rätt. Då gällande förordning om postavgifter för tjänsteförsändelser till stor del endast innehålla föreskrifter om avräkningsförfarandet i dylika fall, torde en komplettering av densamma — eventuellt i förening med en av generalpoststyrelsen utarbetad broschyr i ämnet — vara erforderlig.

Revisorernas
uttalande.

Revisorerna, som inhämtat, att spörsmålet om ändrade bestämmelser rörande tjänstebrevsrätten för närvarande är föremål för generalpoststyrelsens uppmärksamhet, anse att ovan anförda synpunkter böra vinna beaktande vid frågans slutliga avgörande.

SJUNDE HUVUDTITELN.

Finansdepartementet.

§ 19.

Vissa iakttagelser
beträffande
besparings-
åtgärder
inom allmän-
na civilför-
valtningen.

Kungl. Maj:t framlade i proposition nr 79 till 1939 års urtima riksdag förslag till åtgärder för begränsning av statsutgifterna under budgetåret 1939/40 m. m. I samband med behandlingen av frågor angående allmänna besparingsåtgärder uttalades i propositionen, att i fråga om omkostnadsanslagen i första hand borde eftersträvas, att inträdda prisstegringar i möjligaste mån motvägdes genom sparsamhet i anskaffningar m. m.

Genom cirkulär den 1 december 1939 (nr 831) till statsmyndigheterna angående vissa besparingsåtgärder anbefalldes Kungl. Maj:t statsmyndigheterna att noggrant undersöka möjligheterna att nedbringa utgifterna för omkostnader samt att skyndsamt vidtaga de besparingsåtgärder, vartill undersökningen kunde föranleda. Tillika anbefalldes Kungl. Maj:t statsmyndigheterna att, därest besparingsåtgärd krävde ändring i författning eller annan föreskrift, till Kungl. Maj:t eller den myndighet, som eljest utfärdat bestämmelsen, inkomma med förslag till sådan ändring.

I förenämnda cirkulär erinrades om att i en inom finansdepartementet upprättad promemoria frågan om de åtgärder, som kunde vidtagas för nedbringande av statsverkets utgifter för expenser och publikationstryck, upptagits till behandling. I denna promemoria hade inledningsvis betonats, att man i nuvarande läge överhuvud icke kunde räkna med att uppehålla förutvarande standard, samt i anslutning därtill understrukits nödvändigheten av att myndigheterna noggrant undersökte möjligheterna att nedbringa utgifterna samt därefter med stöd av undersökningens resultat skyndsamt vidtoga erforderliga åtgärder. Till ledning för besparingsarbetet hade i promemorian angivits vissa allmänna riktlinjer. Sålunda framhölls, att nyinköp av möbler, skriv- och räknemaskiner m. fl. inventarier endast borde ske, när så oundgängligen erfordrades för arbetets fullgörande. I samband härmed pekades på möjligheten för myndigheterna att nedbringa kostnaderna för nödvändiga inventarier genom gemensam upphandling. Därjämte erinrades om de bestämmelser, som meddelats i Kungl. Maj:ts skrivelse den 28 maj 1926 till fångvårdsstyrelsen angående fångvårdens persedeltillverkning för andra statsinstitutioners räkning (SFS 200/1926). Även kostnaderna för inventariernas underhåll borde i möjligaste mån begränsas. I fråga om bränsle fästes uppmärksamheten på de anvisningar, som genom byggnadsstyrelsen meddelats

angående uppvärmning, ventilering m. m. Även i fråga om elektrisk belysningsström ansåges vissa besparingar stå att vinna genom iakttagande av försiktighet med förbrukningen såväl i trappuppgångar, korridorer och dylika gemensamma lokaler som i arbetsrummen. Vad anginge kostnaderna för renhållning och tvätt borde enligt promemorian myndigheter, som vore förlagda till samma ort, söka utnyttja föreliggande möjligheter att genom infordrande av gemensamt anbud nedbringa kostnaderna för handdukstvätt, fönsterputsning, golvbehandling o. s. v. Under erinran om de bestämmelser och anvisningar, som återfunnes i normalpappersförordningen den 12 juli 1907 (nr 55) och cirkuläret den 20 juni 1924 (nr 396) med bestämmelser rörande inköp och användning av vissa slag av papper, kuvert och läskpapper hade i promemorian framhållits att ej sällan användes varor av högre kvalitet än som vore nödvändigt. Undersökning borde även verkställas, huruvida förbrukningen skulle kunna nedbringas jämväl genom att vid maskinskrivning använda mindre radavstånd. Dessutom påpekades, att tillkännagivanden, som kungjordes genom annonsering, borde göras så kortfattade som möjligt, att bokinköpen borde begränsas, varvid särskilt anskaffningen av lagböcker, kalendarer, almanackor och dylikt borde kunna inskränkas, samt att vid inbindning av böcker eller handlingar i intet fall — även om fråga vore om fortlöpande serier — borde användas dyrbarare band än som motsvarade det praktiska behovet. Också i fråga om kostnaderna för publikationstryck ansåges besparingar möjliga, bland annat genom att meddelanden, som ej krävde omedelbar publicitet, sammanfattades periodvis, genom borttagande, där så borde ske, av ingresser och namnunderskrifter, och genom minskning av antalet kostnadsfritt tillhandahållna exemplar och av omfattningen av upplagor m. m.

I cirkulär till statsmyndigheterna den 4 januari 1940 (nr 37) angående begränsning av vikariatsförordnande m. m. anbefalldes Kungl. Maj:t statsmyndigheterna att icke i annat fall än då så prövades oundgängligen erforderligt, meddela förordnande för tjänsteman att såsom vikarie uppehålla befattning, att i möjligaste mån begränsa nyanställning av icke-ordinarie personal och anlåtande av tillfällig arbetskraft ävensom sådan tjänstgöring utöver fastställd arbetstid, för vilken övertidsersättning finge utgå, samt att tillse att stadgad arbetstid i full utsträckning utnyttjades.

Tillika anbefalldes Kungl. Maj:t statsmyndigheterna att i all den utsträckning, förhållandena medgäve, begränsa meddelandet av partiella ledigheter, som föranledde att vikarier måste förordnas för fullgörande av vissa med tjänsterna förenade göromål. I de fall, där sådan ledighet redan beviljats, borde myndigheterna upptaga till omprövning, huruvida anordningen fortfarande behövde bibehållas. Anmälan om de fall, då redan beviljade partiella ledigheter av nyss angivna beskaffenhet ansåges böra alltjämt gälla inom allmänna civilförvaltningen, skulle jämte redogörelse för skälen härför, så snart ske kunde, göras hos finansdepartementet. Meddelades inom allmänna civilförvaltningen framdeles beslut om sådan partiell ledighet, varom här

vore fråga, skulle anmälan härom med uppgift om de skäl, som föranlett beslutet, omedelbart göras hos finansdepartementet.

Revisorerna hava ansett det vara av intresse att närmare undersöka, i vad mån inom allmänna civilförvaltningen besparingsåtgärder vidtagits i anledning av ovannämnda av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter.

Vid granskning av ett flertal ämbetsverks och myndigheters räkenskaper hava revisorerna kunnat konstatera, att, i stort sett, antalet meddelade *vikariatsförordnanden* undergått någon minskning. Inom vissa ämbetsverk hava dylika förordnanden inskränkts väsentligt, i det att vikarier förordnats allenast å föredragandetjänster (exempelvis byråchefs- och vissa sekreterarebefattningar) samt å kamrerare-, kassörs- och registratorstjänster. På andra håll däremot synes någon begränsning i förevarande hänseende icke hava skett. Vikariatsförordnanden hava sålunda förekommit icke blott å ordinarie befattningar i olika lönegrader utan även å extra ordinarie tjänster, såsom kontorsbiträdes-, kanslibitträdes-, kansliskrivare- samt amanuensstjänster m. fl.

Det är givetvis svårt att avgöra, vilka vikariatsförordnanden, som måste anses oundgängligen erforderliga. På flera håll förekommer, att i den för vederbörande ämbetsverk eller myndighet fastställda instruktionen ävensom i andra författningar bestämmelser intagits om att vissa ärenden skola handläggas av särskilda befattningshavare. I sådana fall har vikariatsförordnande i regel ansetts böra meddelas. Ofta hava emellertid dylika bestämmelser intagits i ämbetsverkens arbetsordningar, vilka utfärdas av verken själva. Något hinder synes under sådana förhållanden icke hava förelegat för ämbetsverket att besluta om den inskränkning i vikariatsförordnanden, som befunnits påkallad. Det torde emellertid under inga omständigheter kunna anses nödvändigt eller försvarligt att förordna vikarier å amanuens- och biträdestjänster. Även om viss minskning av vikariatsförordnanden sålunda kunnat konstateras, har denna dock icke skett i sådan omfattning, som med hänsyn till de utfärdade besparingsföreskrifterna kunnat förväntas. Revisorerna anse därför ytterligare åtgärder vara erforderliga för nedbringande av statsverkets kostnader för ifrågavarande ändamål. Förhållandena i övrigt på hit hörande område synas även nödvändiggöra, att en ändring snarast möjligt kommer till stånd. Borttagandet av vikariatsförordnande medför nämligen icke blott att befattningshavare går förlustig vikariatsersättning utan även att han i merithänseende icke får tillgodoräkna den tid, han skött de med den högre tjänsten förenade göromålen. Den ojämnhet, som i fråga om meddelandet av vikariatsförordnanden förekommit, har haft till följd, att befattningshavare inom vissa ämbetsverk blivit väl tillgodosedda med meriter, under det att befattningshavare på andra håll på grund av vidtagna inskränkningar icke kunnat förskaffa sig sådana i samma utsträckning. Detta måste givetvis innebära en stor orättvisa, som kan tänkas medföra icke önskvärda konsekvenser vid ämbetsverkens rekrytering. Revisorerna hava haft under övervägande olika förslag till åtgärder för nedbringande i största möjliga utsträckning av statsverkets kostnader för vikariatsförordnanden. Den lämp-

ligaste utvägen synes revisorerna vara att bestämmelser meddelades därom, att vikariatsförordnande finge meddelas endast å sådana tjänster som Kungl. Maj:t medgivit att de finge uppehållas med vikarier. Vederbörande ämbetsverk och myndigheter skulle härom hos Kungl. Maj:t göra framställning. Revisorerna förutsätta härvid, att vederbörande revisionsmyndigheter skulle äga tillse, att Kungl. Maj:ts föreskrifter härutinnan följas.

Vad revisorerna här ovan föreslagit har icke avseende å vikariatslön, som Kungl. Maj:t jämlikt civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinarie-reglementet äger medgiva.

Vid sin granskning hava revisorerna även funnit, att *övertidsersättning* — ehuru någon minskning på vissa håll kunnat konstateras — alltjämt utbetalas i en omfattning, som icke står i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts här ovan omförmälda besparingsbestämmelser. Revisorerna komma att under § 38 i denna berättelse påtala vissa missförhållanden, som i detta hänseende förekommit vid statens järnvägars kontrollkontor i Tomtebodas. Det måste framstå såsom ett oavvisligt krav, att vederbörande ämbetsverk och myndigheter genom åstadkommande av en ändamålsenlig organisation av arbetet och ett effektivt utnyttjande av den fastställda arbetstiden medverka till nedbringande i möjligaste mån av övertidsersättning.

Beträffande utgifterna å ämbetsverkens och myndigheternas omkostnadsförslag må anföras följande.

I den i ovannämnda cirkulär den 1 december 1939 (nr 841) omförmälda, inom finansdepartementet till ledning för besparingsarbetet upprättade promemorian har framhållits, att *nyinköp av möbler, skriv- och räknemaskiner m. fl. inventarier* endast borde ske, när så ouhdgängligen erfordrades för arbetets fullgörande. Någon minskning i fråga om sådana nyinköp torde visserligen hava skett, men nyanskaffning av såväl möbler som andra inventarier förekommer alltjämt i icke obetydlig utsträckning. Särskilt synes detta vara fallet i slutet av budgetåret. Revisorerna hava icke kunnat frigöra sig från den tanken att dessa inköp ofta skett i syfte att före budgetårets utgång förbruka anvisade expensmedel, utan att något direkt påtagligt behov av nyanskaffning förelegat. Då det torde vara nödvändigt att ytterligare nedbringa statsverkets utgifter för nu ifrågavarande ändamål, anse revisorerna att den åtgärden bör vidtagas, att mera kostsamma nyinköp av möbler, skriv- och räknemaskiner m. fl. inventarier icke få göras utan att underställas Kungl. Maj:ts prövning. Mindre brådskande behov torde kunna anstå, tills statens krisorgan i en framtid upphöra, då stora lager av staten tillhöriga inventarier av olika slag bliva disponibla för ämbetsverkens behov. Det torde böra erinras, att dessa organ under budgetåren 1939/40—1941/42 inköpt inventarier för sammanlagt i runt tal 1,220,000 kronor. Jämväl från andra myndigheter, vilkas verksamhet på grund av nu rådande förhållanden kommit att utvidgas, torde väsentliga lager av dylika inventarier vara att påräkna vid kristidens upphörande. För underhåll av redan befintliga inventarier samt för mindre inköp av sådana torde för varje ämbetsverk och myndighet böra beräknas ett mindre anslagsbelopp.

Under § 28 i sin berättelse påtalade 1940 års revisorer de högst varierande kostnader, som av statliga ämbetsverk och myndigheter betalades för *tvätt* av handdukar och förordade för vinnande av besparingar på detta område en centralisering av tvätten för de statliga myndigheterna i Stockholm i sådan form, att fångvårdsstyrelsens arbetskontor övertog förefintliga handduksförråd samt förbunde sig att tillhandahålla rena handdukar i mån av behov. Någon sådan organisation har emellertid ännu icke kommit till stånd. Revisorerna, som ånyo haft tillfälle konstatera, att utgifter för ifrågavarande ändamål ganska väsentligt variera — från 55 öre till 85 öre per kilogram — anse, att åtgärder snarast böra vidtagas för åstadkommande av en sådan centralisering.

Den av revisorerna nu verkställda granskningen har i stort sett givit vid handen, att besparingar icke vunnits i den utsträckning, som med hänsyn till Kungl. Maj:ts föreskrifter i ämnet kunnat förväntas. Enligt dessa bestämmelser har det överlämnats åt vederbörande ämbetsverk och myndigheter att själva avgöra, i vad mån besparingsåtgärder kunna finnas påkallade. Detta har även medfört, att vissa ämbetsverk verkställt ganska väsentliga besparingar av sina utgifter, medan på andra håll besparingsåtgärder i endast obetydlig omfattning vidtagits. För att giva ökad effektivitet åt Kungl. Maj:ts besparingsföreskrifter synes därför erforderligt att åt vederbörande revisionsmyndigheter eller annat organ uppdrages att övervaka efterlevnaden av dessa bestämmelser med skyldighet för myndigheten att hos Kungl. Maj:t göra den anmälan, vartill granskningen givit anledning.

§ 20.

Särskild
lönedomstol.

I det följande skola revisorerna upptaga till behandling vissa synpunkter på önskvärdheten av att tillskapa en särskild lönedomstol.

Till att börja med skall här redogöras för de huvudsakliga regler, som för närvarande gälla i fråga om instansordningen m. m. vid tvister om avlöningsförmåner till statens tjänstemän och vissa kommunala befattningshavare m. fl. Därefter skola vissa tidigare förslag till reformer på förevarande område i korthet beröras. I ett särskilt uttalande komma slutligen att sammanfattas de synpunkter och önskemål, som framkommit vid frågans behandling hos revisorerna.

Enligt instruktionen för riksräkenskapsverket åligger det nämnda verk att till behandling och avgörande upptaga, bland annat, mål, som uppkomma i anledning av inom riksräkenskapsverket framställda anmärkningar vid de till verket för granskning ingående räkenskaperna. En motsvarande skyldighet gäller för de ämbetsverk, vid vilka s. k. specialrevision finnes inrättad. Så är i huvudsak fallet vid armé-, marin- och flygförvaltningarna samt vid de affärsdrivande verken.

Beträffande själva anmärkningsförfarandet och den s. k. anmärkningsprocessen må här hänvisas till den redogörelse, som finnes intagen under § 27 i 1940 års revisorers berättelse.

Enligt instruktionen för kammarrätten har kammarrätten, bland annat, att till prövning upptaga

besvär över förvaltningsmyndigheternas och riksräkenskapsverkets beslut i anmärkningsmål, dock icke besvär över generaltullstyrelsens beslut i anmärkningsmål, som avse felaktig tullbehandling;

anmärkningar framställda efter granskning av riksräkenskapsverkets räkenskaper;

besvär som enligt därom gällande bestämmelser må hos kammarrätten fullföljas i mål om avlöningsförmån samt resekostnads- och traktamentsersättning samt

besvär i mål om delaktighet i eller avgift till pensionsinrättning eller annan sådan allmän anstalt eller kassa samt om rätt till pension eller dylik förmån, där sådan fråga har avseende å pensionering av befattningshavare i statens tjänst i denna hans egenskap.

Jämlikt lagen av den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt höra till regeringsrättens prövning besvär, som jämlikt författningarna må hos Konungen fullföljas i statsdepartementen, i, bland annat,

mål om avlöningsförmåner, därunder inbegripet provision, anmärknings- och aktoratsarvode, ersättning för viss förrättning eller visst uppdrag, bostadsförmån, hyresbidrag, sjukvård, beklädnadsersättning och dylikt, om resekostnads- och traktamentsersättning, om delaktighet i eller avgifter till pensionsinrättning eller annan sådan allmän anstalt eller kassa, om rätt till pension eller dylik förmån, allt enligt gällande föreskrifter eller överenskommelser;

mål om ersättning till polisman för skada å kläder samt

mål om sådant bidrag eller understöd av statsmedel, som enligt gällande författningar må beviljas eller skall på rekvisition utbetalas av statskontoret eller tillsynsmyndighet över registrerade understödsföreningar eller av konungens befallningshavande, där fråga ej är om bidrag till väg- och brobyggnadsföretag.

Under regeringsrättens prövning falla emellertid icke mål angående stats-tjänstemäns löneförmåner m. m. Enligt kungörelsen den 12 december 1924 (nr 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvärs- och anmärkningsmål m. m. gäller nämligen, att besvär, som jämlikt tidigare gällande bestämmelser kunnat hos Kungl. Maj:t fullföljas i statsdepartementen, i stället skola fullföljas till kammarrätten i följande mål:

a) mål om avlöningsförmån, såvitt förmånen enligt fastställd stat eller annan gällande föreskrift skall utgå under sådana förhållanden, att fråga, huruvida förmånen rätteligen åtnjuts, författningenligt kan såsom anmärkningsmål komma under kammarrättens prövning;

b) mål om resekostnads- och traktamentsersättning; mål om ersättning till polisman för skada å kläder; mål om ersättning i övrigt åt befattningshavare vid polis- eller åklagarväsendet för av deras verksamhet föranledda utgifter; allt så vitt därom gäller vad under a) sagts i fråga om avlöningsförmån; samt

c) mål om delaktighet i eller avgift till pensionsinrättning eller annan sådan

allmän anstalt eller kassa samt om rätt till pension eller dylik förmån, där sådan fråga har avseende å pensionering av tjänsteman eller arbetare i statens tjänst i denna egenskap eller å familjepensionering av efterlevande till nu nämnd tjänsteman eller arbetare på grund av hans statsanställning.

Vad sålunda stadgats skall icke äga tillämpning i fråga om förmån eller ersättning, som utgår från kyrkofonden eller annan ecklesiastik fond. Tvist härom prövas av regeringsrätten såsom sista instans.

I de under a) — c) nämnda målen är kammarrätten sista instans liksom ock i anmärkningsmål, såvitt fråga är om sådan förmån, ersättning, rättighet eller avgift, som ovan nämnts.

Beträffande statliga tjänstemän gäller alltså enligt kungörelsen 1924: 528, att tjänsteman äger hos kammarrätten såsom sista instans anföra besvär över statliga myndigheters beslut angående honom författningsenligt tillkommande avlönings- och pensionsförmåner samt resekostnads- och traktamentsersättning. Över lokalförvaltnings beslut skola dock besvär först föras hos förvaltningens centralstyrelse och därifrån till kammarrätten. Är tjänsteman däremot anställd genom personligt kontrakt och anser tjänstemannen, att myndighetens tolkning av kontraktsvillkoren är felaktig, torde han hava att anföra besvär häröver icke hos kammarrätten utan hos Kungl. Maj:t i statsrådet, eventuellt med lokalförvaltnings centralstyrelse som mellaninstans. Den omständigheten, att besvärstiden försuttits, torde emellertid ej hindra befattningshavaren att ånyo i administrativ ordning anhängiggöra sin talan (se Militeombudsmannens berättelse 1940 sid. 162 ff.).

Antingen statlig tjänstemans löne- och pensionsförmåner utgå enligt särskild författning eller enligt personligt kontrakt, äger han efter stämning få frågan om storleken av sina löne- och pensionsförmåner m. m. prövad vid allmän domstol. Denna möjlighet står öppen, även om han försuttit tiden för anförande av besvär mot myndighetens beslut. Möjligheten att utfå de ytterligare löneförmåner, vartill tjänstemannen kan vara berättigad, begränsas i detta fall allenast av de allmänna reglerna om preskription av fordran. Bestämmelserna om besvärstid för anförande av talan mot myndigheternas beslut i lönefrågor äro alltså icke av större praktisk betydelse.

Vidare bör observeras, att kollektivavtal skola tolkas av arbetsdomstolen, vilket även äger tillämpning för de stora grupper statsanställda, vilkas löneförmåner numera regleras genom sådana avtal.

I anmärkningsmål — d. v. s. mål, som avse av statlig revisor gentemot redogörare väckt talan om återbetalning av felaktigt utanordnat belopp — riktas ersättningsanspråk i sådana fall, varom här är fråga, direkt endast mot redogöraren, d. v. s. den som är ansvarig för den utbetalning, mot vilken i samband med räkenskapsgranskningen framställes anmärkning. Anses anmärkningen befogad, ålägges redogöraren ersättningsskyldighet, även om hans förfarande kan anses rimligt eller ursäktligt. Möjligen har under senare år i praxis tagits något större hänsyn till de förhållanden, varunder betalningen skett, än tidigare varit fallet. Grunden för detta vidsträckta s. k. redogöraransvar inom statsförvaltningen är oklar. Ett liknande ansvar torde ej fö-

rekomma i något annat lands statsförvaltning. Anmärkningsmål angående statstjänstemäns löner avgöras, som nämnts, i sista instans i kammarrätten, då det gäller tolkningen av en löneförfattning o. d. Är det däremot fråga om tillämpning av ett personligt anställningskontrakt mellan staten och statstjänsteman, kan målet fullföljas till regeringsrätten.

Den person, som haft fördel av redogörarens oriktiga utbetalning — den s. k. sakägaren — kan däremot icke åläggas ersättningskyldighet i anmärkningsmålet. Han äger emellertid yttra sig i målet och för ofta det egentliga försvaret. Ofta — och i fråga om riksräkenskapsverkets utslag regelmässigt — tillfogas i utslaget, att det står redogöraren öppet att hos vederbörande, d. v. s. sakägaren, söka sitt åter efter befogenhet. Detta tillägg innebär emellertid intet juridiskt förpliktande. Om sakägaren vägrar ersätta redogöraren, måste regresstalan mot sakägaren föras vid allmän domstol. Denna kan därvid komma till annat resultat än den administrativa domstolen. I ett fall hade sakägaren till och med ersatt redogöraren, men ansågs det oaktat äga att efter stämning söka beloppet åter av kronan (NJA 1927 sid. 128). Däremot anses redogörare, som på grund av utslag i anmärkningsmål utgivit ersättning till staten, icke sedermera kunna vid allmän domstol söka det utgivna åter av kronan (NJA 1933 sid. 687).

Anses redogörare vid felaktig utbetalning hava gjort sig skyldig till en mera uppenbar försummelse, kan han också åtalas för tjänstefel vid allmän domstol och i samband därmed ådömas skadestånd. Även om ansvarsyrkande i sådana fall icke framställes utan endast anspråk å skadestånd göres, är allmän domstol oförhindrad upptaga frågan om betalningsansvar till prövning. Den administrativa vägen med anmärkningsprocess i vanlig ordning anses å andra sidan kunna användas, även om redogöraren skulle kunna dömas till ansvar. (Angående anmärkningsmålen se O. Ekenberg: »Processen i anmärkningsmål» i Förvaltningsrättslig tidskrift 1938 sid. 349—376).

I fråga om de kommunalanställda gäller, att flertalet sådana befattningshavare äro anställda enligt villkor, som bestämts av vederbörande kommun eller efter avtal med befattningshavarna. Tvister härom kunna som regel ej komma under de administrativa domstolarnas sakliga prövning. Kommunala beslut kunna visserligen överklagas, men prövningen avser, huruvida beslutet tillkommit i laga ordning eller klagandens enskilda rätt kränkts. Med hänsyn till den snäva innebörd, som i praxis givits åt den senare besvärsgunden — oftast åberopad i de kommunala lönemålen — kan endast undantagsvis en sakprövning ske (se härom S. Sjöberg: »Enskild rätt kränkt» i Förvaltningsrättslig tidskrift 1941 sid. 279 ff.). Emellertid har Kungl. Maj:t för vissa grupper kommunala tjänstemän i olika författningar utfärdat reglerande bestämmelser. I det följande redogöres för de viktigaste av dessa.

Folk- och småskollärares avlöning utgår enligt folkskolans avlöningsreglemente, som i stort sett innehåller samma bestämmelser som de för statligt anställda lärare gällande föreskrifterna. Statsbidrag utgår till skoldistriktet med belopp motsvarande hela den kontanta lönen, minskad med hyresavdraget. Enligt 6 § 1 mom. 5 punkten i landshövdinginstruktionen tillkommer

länsstyrelse att handhava den administrativa rättskipningen »i tvister om, huru och till vilket belopp prästerskapets och kyrkobetjäningens samt folkskollärarnas löningsrättigheter skola utgöras». Motsvarande befogenhet anses icke tillkomma överståthållarämbetet. Stadgandet innebär, att länsstyrelsen i dessa mål fungerar icke blott som besvärsmyndighet beträffande kommunala beslut utan jämväl som domstol. Även om laga besvärstid icke iakttagits, kan länsstyrelsen till följd härav upptaga en fråga till prövning såsom ansökningsmål. Klagan över länsstyrelsens beslut fullföljes till regeringsrätten. Är folkskollärartjänst förenad med klockarbefattning, skola dock besvär anföras från länsstyrelsen till kammarkollegiet och därifrån till regeringsrätten. Beträffande i landshövdinginstruktionen avsedda löningsrättigheter får talan icke föras vid allmän domstol. Då överståthållarämbetet, som nämnts, icke anses hava samma ställning som länsstyrelserna i detta hänseende, torde lärare vid Stockholms stads folkskolor vara oförhindrade att draga sina lönefrågor under allmän domstols prövning.

Begreppet löningsrättigheter anses emellertid icke omfatta pensionsförmåner. Under allmän domstols prövning höra sålunda frågor om kommunal pension till folkskollärare (NJA 1940, sid. 668 ff.). Frågor om pension enligt folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen kunna dock komma under regeringsrättens prövning genom besvär över beslut av statens pensionsanstalt (jfr Regeringsrättens årsbok 1940 ref. 4) men också under allmän domstols prövning. Beträffande mål om avlöning åt sådana övningslärare, för vilkas avlöande statsbidrag icke utgår, synes oklarhet råda, huruvida de höra under allmän domstols eller länsstyrelsens och regeringsrättens prövning.

Vidare bör observeras, att dyrtidstillägg, som tidigare utgick av statsmedel till folkskolans lärare, icke ansågs som en kommunal löneförmån. Till följd härav prövades frågor härom i administrativ ordning av länsstyrelsen och i sista instans av kammarrätten (jfr Kammarrättens årsbok 1935 not 303 och 530), varjämte möjligheten till prövning av allmän domstol torde stått öppen. Därest i målet jämväl förekom fråga om statsbidrag till lärarens lön — vilket vanligen var fallet — skulle kammarrätten med eget yttrande överlämna målet i dess helhet till regeringsrätten för prövning och avgörande (jfr Regeringsrättens årsbok 1941 E 121).

Frågor om kristillägg, vilket tillägg utgår efter i huvudsak samma grunder som rörligt tillägg, prövas däremot av regeringsrätten i andra och sista instans (jfr utslag den 24 november 1942). (Angående löningsrättigheter se G. Weijle »Om forum i mål om löningsrättigheter» i Förvaltningsrättslig Tidskrift 1941 sid. 149 ff.).

Lärare vid högre kommunala skolor hava likaledes ett lönesystem, som nära anknyter till det statliga, och statsbidrag utgår med en väsentlig andel av lönen. I fråga om dessa lärares avlöningsförmåner torde länsstyrelserna icke äga samma befogenheter som beträffande folkskollärarnas löningsrättigheter. Prövningen torde endast vara av administrativ natur. Över länsstyrelsens beslut i dessa fall kunna besvär anföras hos regeringsrätten. Även frågor

om löneklassplacering, där enligt särskilda föreskrifter skolöverstyrelsen har att fatta beslut, fullföljas till regeringsrätten. Då det här gäller frågor om tillämpningen av vissa författningar, kan även i administrativ väg erhållas en prövning i sak, oaktat det här gäller kommunala beslut. Ifrågavarande lärare äga också möjlighet att få sina löneanspråk prövade vid allmän domstol.

Beträffande mål om avlöning till präster, i den mån de äro kommunalt anställda, och kyrkobetjante fungerar länsstyrelsen, som nämnts, såsom domstol, då det gäller löningsrättigheter. Mål angående kyrkobetjantes tjänstgöringsskyldighet prövas dock av domkapitlet och i sista instans av regeringsrätten. Mål, som röra löneförmåner åt kyrkobetjante i städer, skola från länsstyrelsen fullföljas direkt till regeringsrätten, medan motsvarande förmåner för landsbygdens kyrkobetjante först måste passera kammarkollegiet, innan de komma till regeringsrätten. Där det ej är fråga om löningsrättigheter, exempelvis pension, kan saken prövas vid allmän domstol.

I lagen om polisväsendet i riket och i därtill anknutna författningar lämnas föreskrifter om, i vilken omfattning det åligger kommun att anställa polismän. Vidare äro kommunerna enligt nämnda lag skyldiga att tillförsäkra de kommunalt anställda polismännen skälig lön och pension. Tvister angående tolkningen av lönebestämmelserna prövas efter besvär hos länsstyrelsen och regeringsrätten. De i kungörelsen 1924: 528 uppräknade målen om ersättning till polisman för skada å kläder samt om ersättning i övrigt åt befattningshavare vid polis- och åklagarväsendet för av deras verksamhet föranledda utgifter prövas av kammarrätten såsom sista instans. I samtliga fall kan prövning även ske vid allmän domstol.

Frågor om avlöning till ifrågavarande kommunala tjänstemän kunna emellertid också uppkomma i form av tvist om statsbidragets storlek. Antingen anser sig kommunen hava fått för lågt bidrag eller ock framställes anmärkning mot redogöraren för att denne utanordnat för högt statsbidrag. I båda fallen prövas frågan i administrativ väg i sista instans av regeringsrätten. Dessutom torde frågorna som regel kunna dragas under allmän domstols prövning.

Frågor om avlöning till statens tjänsteman hava således sedan lång tid tillbaka kunnat prövas såväl i administrativ väg genom besvär över vederbörande myndighets beslut som av de allmänna domstolarna.

I samband med tillskapandet av regeringsrätten år 1909 uppstod frågan om inrättandet av en särskild instansordning för mål angående avlöningsförmåner m. m. Det ansågs nämligen icke väl överensstämmande med regeringsrättens ställning, att dess avgöranden komme under allmän domstols prövning.

Föredragande departementschefen anförde bland annat följande (prop. 1909: 11 sid. 28): »Enligt min mening kunde för anspråk, varom nu är fråga, en särskild instansordning lämpligen inrättas efter ungefärligen följande regler. Vederbörande verks eller inrättnings beslut får icke av den missnöjde överklagas, men han äger efter stämning å verket eller inrättningen utföra sin talan vid kammarrätten: besvär över dess beslut prövas av regeringsrät-

ten.» Med anledning av propositionen uppdrogs åt regeringsrådet J. Ernberg att verkställa förberedande utredning i ämnet. Denne framlade den 22 december 1914 ett betänkande om särskild instansordning för mål angående avlöningsförmåner och pension m. m.

I betänkandet föreslogs, att den av departementschefen förordade instansordningen, kammarrätten—regeringsrätten, med stöd av rättegångsbalken 10 kap. 26 § skulle tillämpas beträffande avlöningsmål och vissa likartade mål. Nämda instansordning borde gälla icke blott i fråga om statstjänstemän utan även för kommunalt anställda befattningshavare m. fl. ävensom, där Konungen så förordnade, för vissa tjänstemän hos allmän inrättning, som åtnjöt bidrag av statsmedel. Som skäl för denna utvidgning åberopades främst, att enhetligheten i bedömandet av de statliga och kommunala avlöningsmålen skulle främjas. Undantagna från instansordningen skulle emellertid vara, bland andra, mål om avlöningsförmåner till prästerskapet, utom i vissa fall, samt till kyrkobetjäningen och folkskollärarna, när dessa mål redan enligt då gällande författningar voro undandragna allmän domstols prövning. Vidare gjordes ett principiellt undantag för mål beträffande vissa ersättningar och understöd, beroende av administrativ myndighets mer eller mindre fria prövning.

Mål, som skulle handläggas enligt den föreslagna instansordningen, skulle icke kunna prövas vid allmän domstol och icke heller som dittills fullföljas i administrativ väg. Besvär över kommunal representations eller myndighets beslut skulle dock få handläggas i vanlig ordning. I fråga om anmärkningsprocessen förordades närmare utredning i syfte att även i sådana mål undvika prövning av samma fråga av både administrativ och allmän domstol. Över betänkandet avgåvos utlåtanden av ett flertal myndigheter, bland annat av kammarrätten, som framlade förslag till processordning i anmärkningsmål. Denna skulle vara enhetlig, vare sig processen avsåg löneförmåner eller annat.

Betänkandet ledde emellertid icke till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Kungl. Maj:t förordnade i stället om ny utredning av frågan, och den 17 december 1921 avgavs ett betänkande i ämnet, i huvudsak utarbetat av nuvarande justitierådet E. Geijer. Även här förordades instansordningen kammarrätten—regeringsrätten med stämningförfarande till kammarrätten. Vederbörande finge dock välja mellan att antingen föra talan i administrativ ordning eller också enligt den nya instansordningen. I båda fallen komme ärendet i sista instans under regeringsrättens prövning. Endast en av de angivna vägarna kunde komma ifråga för varje särskilt mål. Målen skulle vara undandragna allmän domstols prövning.

I motsats till 1914 års betänkande föreslogs, att den nya instansordningen tillsvidare icke skulle utsträckas till kommunala tjänstemän.

I övrigt anknöts i betänkandet gränsdragningen för mål, som skulle falla under den nya instansordningen, till sådana avlöningsförmåner, varöver kammarrätten enligt författningarna angående statens räkenskapskontrolls utsträckning hade domsrätt såsom anmärkningsmål. Ifrågavarande mål borde

prövas enligt den nya ordningen, antingen de uppkommo såsom anmärkningsmål eller genom stämning av tjänsteman.

Frågor berörande privata anställningsavtal mellan enskild och staten, vilka icke reglerades genom någon författning och som icke hörde under regeringsrättens utan under Kungl. Maj:ts i statsrådet prövning, skulle icke falla under den nya instansordningen. De så kallade husesynsmålen borde alltjämt tillhöra allmän domstol.

Icke heller detta betänkande föranledde någon lagstiftning.

Frågan behandlades ånyo i en av statens besparingskommitté med skrivelse den 8 december 1923 avgiven utredning och förslag angående förenklad behandling av vissa besvärs- och anmärkningsmål.

Förslaget innebar, att avlöningsmål för statsförvaltningen i dess helhet skulle avgöras av statskontoret såsom högsta administrativa instans såväl beträffande besvärs- som anmärkningsmål. Målen skulle sålunda undandragas regeringsrättens prövning. Rätten att vädja till allmän domstol skulle däremot icke inskränkas. I särskilt yttrande förklarade en av ledamöterna att beträffande avlöningsärenden, i den mån det rörde tolkning av vissa författningar, man genomgående borde finna en annan form än anmärkningsmålen. Åt statskontoret borde i sådana ärenden uppdragas att å statsverkets vägnar auktoritativt tolka gällande avlönings- och pensionsreglementen, eventuellt även resereglementet m. fl. dylika författningar. Vore vederbörande ej nöjd med vad statskontoret förklarat, finge han vända sig till allmän domstol.

Kungl. Maj:t behandlade förslaget i proposition (nr 121) till 1924 års riksdag. Häri föreslogs emellertid, att avlöningsmålen skulle flyttas från regeringsrätten till kammarrätten, och att i samband därmed den tidigare ifrågasatta särskilda instansordningen för lönefrågor borde förfalla. Mot förslaget hade riksdagen i princip icke någon erinran (skrivelse nr 295). Sedan vissa ytterligare yttranden i ärendet inhämtats, utfärdades kungörelse i ämnet den 12 december 1924 (nr 528), vilken alltjämt i huvudsak gäller.

I betänkande med förslag rörande förhandlingsordning för statstjänstemän (SOU 1936: 41 sid. 107) uttalades, att det icke kunde förnekas, att stora olägenheter för såväl tjänstemännen som myndigheterna vore förenade med den nuvarande tidsutdräkten för behandlingen i kammarrätten av tolkningsmålen. En bättre ordning härvidlag vore uppenbarligen av behovet påkallad. Det skulle naturligtvis ligga närmast till hands att utöka kammarrättens arbetskrafter i avsikt att möjliggöra ett snabbt nedbringande av den förefintliga balansen. En annan väg vore att tillskapa en särskild domstol för handläggning av de tolkningsmål, som för närvarande i sista instans avgjordes av kammarrätten. Domstolar av denna typ, i allmänhet benämnda tjänstemannadomstolar, funnes i åtskilliga länder och hade visat sig fungera på ett tillfredsställande sätt. Utredning härav förordades. I utlåtande över nämnda betänkande den 11 december 1936 biträdde kommunikationsverkens lönenämnd förslaget om utredning i detta hänseende. I propositionen i ämnet (1937: 128, sid. 85) uttalades i anledning härav, att frågan om en utredning till klarläggandet av det lämpligaste sättet för behandlingen av tolkningsmål,

som berörde statstjänstemännens löner, vore föremål för övervägande inom finansdepartementet. Därest en tjänstemannadomstol skulle komma att inrättas, förstärktes uppenbarligen behovet av att förhandlingar finge äga rum i tolkningsfrågor.

1940 års statsrevisorer framlade under § 27 i sin berättelse vissa synpunkter på det statliga revisionsväsendet. Bland annat framhöllo revisorerna vikten av att granskningsförfarandet verkställdes och ledde till resultat så snabbt som möjligt. Prövningen av uppkommande anmärkningar skedde emellertid under anmärkningsprocessens tungrodda former, vilket hade till följd, att det kunde förgå flera år från det en anmärkning framställts, till dess målet bleve slutligen avgjort. För redogörare, som under tiden hade att upprepade gånger, ofta månadsvis, fatta beslut av samma art som det påtalade, uppkomme ett betänkligt osäkerhetstillstånd. Detta drabbade givetvis med hänsyn till regressrätten även dem, till vilka utbetalningar skedde.

Riksräkenskapsverket framhöll i sitt yttrande över revisorernas nämnda uttalande, att en verkligt rationell ordning i förevarande avseende näppeligen kunde ernås utan att uppkomna tolkningstvister i löneärenden för definitivt avgörande direkt hänskötes till en för ändamålet inrättad särskild lönedomstol, vari det statliga anställningsförhållandets tvenne parter vore företrädade.

1941 års revisionsutredning anförde i sitt den 16 juni 1942 avgivna utlåtande över 1941 års militära förvaltningsutrednings betänkande med förslag rörande den centrala förvaltningsverksamheten inom försvarsväsendet, bland annat, att utredningen, som anslöte sig till tidigare framlagda förslag härom, för sin del ville framhålla, att inrättandet av en för hela statsförvaltningen gemensam lönedomstol skulle få avgörande betydelse jämväl för ordnandet av revisionsväsendet beträffande försvarsförvaltningen. En mycket stor del av de vid de militära räkenskaperna framställda anmärkningarna vore nämligen riktad mot utbetalningar av lönedel eller därmed jämställda ersättningar.

Slutligen har allmänna lönenämnden i utlåtande över ett av beskattningsorganisationssakkunniga den 16 mars 1942 avgivet betänkande angående omorganisation av kammarrätten (SOU 1942: 18) framhållit bland annat önskvärdheten av inrättande av en lönedomstol. Härigenom skulle de ofta svårösta lönefrågorna vinna en enhetligare behandling, varjämte en väsentlig lättnad skulle vinnas i kammarrättens arbetsbörda.

Revisorernas
uttalande.

Av det ovan anförda framgår, att nuvarande ordning för prövning av tvister om statstjänstemännens och vissa kommunalt anställdas avlöningsförmåner icke är genomtänkt. Avsaknaden av ett konsekvent genomfört system är påfallande. Olägenheterna härav bliva för varje år alltmer kännbara, i samma mån antalet befattningshavare, vilka beröras av statligt fastställda löneförfattningar, ökas.

Den tidsutdräkt på flera år, som för närvarande kan förekomma innan en tvistig tolkningsfråga beträffande en löneförfattning blivit slutligt avgjord av kammarrätten, medför den stora olägenheten att under en följd av år

ovisshet råder om stadgandets rätta innebörd. Detta försvårar arbetet både för de löneutbetalande myndigheterna och för revisionsmyndigheterna. Dessutom medför det olägenheter för de tjänstemän, som kunna bli skyldiga återbetala för mycket uppburna löneförmåner. Nämda missförhållande skulle möjligen kunna i viss mån avhjälpas, om avlöningsmål av principiell betydelse behandlades med förtur av kammarrätten och kammarrätten erhöle eventuellt erforderlig personalförstärkning för handläggning av dessa mål.

Med en sådan anordning skulle dock alltjämt kvarstå den väsentliga olägenheten, att regeringsrätten i sista instans avgör mål om avlöningsförmåner till vissa kommunala tjänstemän, vilkas löner regleras enligt författningar, som äro nästan identiska med de statliga löneförfattningarna. Revisorerna avse härvid särskilt lärare inom folkskoleväsendet och vid de högre kommunala skolorna. Risk föreligger alltså, att regeringsrätten och kammarrätten vid tillämpningen av dylika författningar komma till olika uppfattning beträffande stadganden av i sak enahanda innebörd. Och under alla förhållanden kvarstår den olägenheten, att ett utslag av allmän domstol kan kullkasta en sedan årtal stadgad administrativ praxis.

Av anförda skäl anse revisorerna, att en särskild lönedomstol bör inrättas, som övertager kammarrättens samtliga befogenheter beträffande löne- och pensionsärenden m. m., som avses i kungörelsen 1924: 528, ävensom vissa av regeringsrättens motsvarande uppgifter. Rätten att få löne- och pensionsfrågor prövade av allmän domstol bör upphöra i mål, som falla under lönedomstolens prövning. Dess utslag böra vinna rättskraft på samma sätt som allmänna domstolars utslag. Därigenom skulle lönedomstolens utslag på ett slutgiltigt sätt avgöra tvistefrågorna, och utslagen skulle kunna tjäna till en säker vägledning för löneförfattningarnas tillämpning. Lönedomstolens avgörande skulle även kunna träffas betydligt snabbare än vad nu är fallet.

Lönedomstolen bör även erhålla de särskilda befogenheter, som tillkomma en administrativ domstol, bland annat rätten att avgöra lönefrågor, där en mera fri prövning efter skälighet tillkommer myndigheterna.

Vid tillämpningen av statliga löneförfattningar bör lönedomstolen intaga samma centrala ställning som arbetsdomstolen intar beträffande kollektivavtalen.

Beträffande frågan, vilka grupper kommunalanställda, som böra hänföras under lönedomstolen, vilja revisorerna förorda, att mål angående löne- och pensionsförmåner till folkskolans lärare och lärare vid högre kommunala skolor hänskjutas till lönedomstolen. För att undvika nuvarande oenhetliga instansordning beträffande förstnämnda lärares avlöning böra samtliga lönefrågor, som beröra folkskölans lärare, falla under lönedomstolens prövning, sålunda även frågor om avlöning till lärare, för vilka statsbidrag ej utgår.

Även om beträffande andra kommunala tjänstemannagrupper risken för olika praxis icke är så stor som i fråga om nämnda lärare, anse revisorerna starka skäl tala för att även avlöningsmål beträffande vissa andra sådana grupper böra avgöras av lönedomstolen. Revisorerna avse här särskilt präster, kyrkobetjante och polismän. Möjligen kan det visa sig ändamålsenligt att i

en framtid hit hänföra samtliga mål angående kommunalt anställda befattningshavares löneförmåner.

Såvitt möjligt böra samtliga frågor, som beröra den anställdes anställnings- och avlöningsförhållanden, höra under lönedomstolens prövning, såsom frågor om placering i löneklass, semester, tjänstledighet, provision, resekostnader, traktamente och andra utgifter för tjänsten, rätt till pension, pensions och pensionsavgifternas storlek, tvister mellan tjänstemän om rätt till lönen, tillämpning av boställsordningar, tjänstgöringsskyldighet m. m. Även om tolkningsfrågorna uppkomma i samband med tvist om statsbidrags storlek eller såsom mål om skadestånd, böra de handläggas av lönedomstolen som enda och sista instans. Frågor om förord och tillsättning böra däremot givetvis såsom hittills handläggas i administrativ väg.

För att avgöranden skola erhållas så snabbt som möjligt anse revisorerna det önskvärt att målen komma direkt under lönedomstolens prövning. Sålunda bör exempelvis kammarkollegiets prövning av prästerskapets och kyrko-betjäntes avlöningsfrågor upphöra, likaså länsstyrelsernas prövning av folkskolans och de högre kommunala skolornas lärarlöner. Talan mot lokalförvaltningarnas beslut i lönefrågor bör likaledes föras direkt vid lönedomstolen.

Då lönedomstolen skall övertaga de uppgifter, som för närvarande tillkomma såväl administrativa myndigheter som allmänna domstolar, bör den kunna handlägga målen under relativt fria former. Den av årets riksdag antagna rättegångsbalken bör därför ej bliva tillämplig i full utsträckning å domstolen. Ett flertal av målen torde nämligen med fördel kunna avgöras som hittills efter ett rent skriftligt förfarande. Lönedomstolen bör emellertid äga att, om den finner lämpligt, kalla parterna till inställelse inför domstolen samt anställa vittnesförhör.

Därest mål om avlöningsförmåner till kommunalt anställda personalgrupper komma under lönedomstolens prövning, kan det ifrågasättas, om icke den kommunala besvärsrätten bör ändras, så att icke samma fråga prövas såväl i administrativ väg som av lönedomstolen.

Vidare bör övervägas, om ej särskild kortare preskriptionstid för löneförmåner bör införas.

Bland lönedomstolens ledamöter böra finnas representanter för anställningsförhållandets båda parter.

Genom inrättandet av en särskild lönedomstol, anordnad efter ovan angivna riktlinjer, skulle enligt revisorernas mening ett flertal fördelar vinnas.

Målen skulle snabbare än för närvarande erhålla ett slutligt avgörande, vilket är av särskild betydelse i mera principiella frågor. Därigenom skulle redogörarnas arbete underlättas, ett flertal revisionsanmärkningar kunna undvikas och risken för befattningshavarna att avfordras en gång mottagna belopp minskas. Härav skulle följa såväl en större rättssäkerhet som en betydande besparing för det allmänna.

Enhetliga principer skulle kunna tillämpas beträffande de av statsmakterna fastställda löneförfattningarna.

Regeringsrättens och kammarrättens arbetsbörda skulle lättas.

De allmänna domstolarna skulle befrias från prövningen av hithörande frågor, vilka med hänsyn till dessas speciella natur måste medföra vida större arbete för en allmän domstol än för en specialdomstol.

Om sakkunskapen på ifrågavarande område koncentreras till en lönedomstol, torde man kunna förvänta, att domstolen vinner en speciell och djupare insikt i hithörande frågor, som bör bliva av betydelse för såväl lagstiftning som rättstillämpning.

De önskemål beträffande en särskild lönedomstol, åt vilka revisorerna i det föregående givit uttryck, äro av den allmänna vikt och betydelse att revisorerna anse, att omedelbara åtgärder för ernående av en reform efter i huvudsak ovan angivna riktlinjer böra vidtagas.

§ 21.

Revisorerna hava verkställt en utredning rörande sjukledigheter och sjukvårdskostnader inom civila statsförvaltningen. Utredningen har omfattat ordinarie, extra ordinarie och extra tjänstemän (aspiranter), som äro underkastade bestämmelserna i civila avlöningsreglementet eller civila icke-ordinarie reglementet. Vissa enligt kollektivavtal anställda befattningshavare vid telegrafverket hava dock medtagits, emedan de icke kunnat frångöras vid redovisningen.

Sjukledigheter och sjukvårdskostnader inom civila statsförvaltningen.

Av olika skäl hava vissa befattningshavaregrupper uteslutits. Sålunda hava ej medtagits befattningshavare vid beskickningar och konsulat, emedan det i avseende å sjukledighet och sjukvård för denna personal föreligger så speciella förhållanden, att de icke kunna jämföras inbördes och i ännu mindre mån med förhållandena för befattningshavare med tjänstgöring inom landet. Vidare har uteslutits ett mindre antal institutioner med endast en eller ett par befattningshavare, då medtagandet av dem ansetts tynga utredningen utan att praktiskt taget kunna påverka resultatet. Slutligen har tiden ej medgivit, att all personal vid kommunikationsverken kunnat medtagas. På grund härav har beträffande postverket, telegrafverket, statens järnvägar och domänverket i vissa avseenden medtagits endast personal i vederbörande styrelse samt en mindre del av lokalförvaltningen.

Utredningen har verkställts på så sätt, att samtliga ifrågavarande verk och institutioner tillställts frågeformulär. De inkomna svaren hava därefter i vissa fall kontrollerats. Då det vid denna stickprovskontroll visat sig, att uppgifterna i stort sett stämt med räkenskaperna, torde man kunna utgå från att materialet i allt väsentligt ger en riktig bild av verkliga förhållandet. I samband med berörda kontroll och granskningen i övrigt har uppmärksamheten varit fäst på frågorna om sjukledigheter och sjukvårdskostnader. I den mån de därvid gjorda iakttagelserna givit ytterligare belysning åt materialet hava de beaktats.

Vid utredningen har kunnat fastslås, att då det gällt smärre grupper befattningshavare särskilda förhållanden kunnat förklara många olikheter. Så-

lunda kan uppenbarligen i ett verk med endast ett tiotal befattningshavare en enda tjänstemans årslånga sjukdom giva för verket i dess helhet missvisande siffror, då det gäller både sjukledighet och sjukvårdskostnader. Av denna orsak hava nedan intagna sammanställningar, vari utredningens resultat i huvudsak innehålles, icke gjorts så specificerade som eljest varit möjligt. Revisorerna hava i stället eftersträvat att sammanföra befattningshavarna i så stora grupper, att resultaten kunna anses ur statistisk synpunkt tillfredsställande.

Utredningen har avsett budgetåren 1939/40—1941/42. I fråga om budgetåren 1939/40 och 1940/41 hava endast summariska uppgifter å sjukvårdskostnaderna inforrats. Beträffande budgetåret 1941/42 däremot hava uppgifterna gjorts mera detaljerade. Tjänstemännen hava indelats i grupper efter anställningsform (ordinarie, extra ordinarie och extra tjänstemän, aspiranter), kön, ålder, civilstånd (för kvinnliga tjänstemän) samt lönegrad (lönegraderna 1—14 samt 15 eller högre).

Utredningen har i fråga om de totala sjukvårdskostnaderna för budgetåret 1941/42 omfattat tillhopa 101,671 tjänstemän, varav 27,999 tillhörande allmänna civilförvaltningen och 73,672 tillhörande de affärsdrivande verken. För budgetåren 1939/40—1940/41 torde antalet tjänstemän hava varit något, om ock oväsentligt, lägre. I dessa siffror ingår huvuddelen av personalen vid statens affärsdrivande verk.

Resultaten av revisorernas utredning fördelas i det följande på:

- 1) ledighetsdagar för sjukdom och för svag hälsas vårdande,
- 2) ersättningar åt verksläkare,
- 3) sjukhusvård,
- 4) kostnader för medicin,
- 5) allmänna iakttagelser.

Ledighetsdagar för sjukdom och för svag hälsas vårdande.

Undersökningen av sjukledighetsfrekvensen omsluter 43,423 tjänstemän, därav 28,048 manliga och 15,375 kvinnliga.

I det redovisade antalet ledighetsdagar ingår ej ledighet för havandeskap och barnsbörd.

Efterföljande tabell utvisar antalet ledighetsdagar per tjänsteman under 1941/42. Manliga tjänstemän samt gifta och ogifta kvinnliga tjänstemän redovisas härvid var för sig.

Det mest karakteristiska draget i tabellen är den tydligt framträdande differensen i ledighetsfrekvensen mellan manliga och kvinnliga tjänstemän. Om man betraktar hela det redovisade antalet tjänstemän belöper sig det genomsnittliga antalet ledighetsdagar för manliga till 11.2 dagar och för kvinnliga till 19.4 dagar. Nämnade företeelse har även iakttagits vid tidigare utredningar.

Om man betraktar översjukligheten — d. v. s. det högre sjukledighetstalet — för kvinnliga tjänstemän vid de båda utredningarna, finner man att densamma vid årets undersökning uppgår till cirka 173 procent.

Tabell I. Antal tjänstledighetsdagar per tjänsteman till följd av sjukdom och för svag hälsas vårdande under budgetåret 1941/42.

	Manliga		Kvinnliga, gifta		Kvinnliga, ogifta	
	Antal tjm.	Dagar	Antal tjm.	Dagar	Antal tjm.	Dagar
<i>Andra huvudtiteln.</i>						
Justitiedepartementet	29	10.1	10	13.4	3	—
Justitiekanslersämbetet	6	0.7	—	—	1	53.0
Nedre justitierevisionen	56	1.6	2	5.0	24	17.2
Hovrätterna	203	4.0	15	21.7	27	24.2
Vattendomstolarna	19	2.2	1	—	4	—
Fångvårdsstyrelsen	22	4.2	3	—	14	13.0
Fångvårdsanstalterna	828	14.5	24	40.4	67	19.8
Statens uppfostringsanstalt å Bona . . .	57	8.1	—	—	5	—
Säger för andra huvudtiteln	1,220	11.8	55	26.2	145	18.1
<i>Tredje huvudtiteln.</i>						
Utrikesdepartementet	86	5.0	31	41.4	78	10.4
Säger för tredje huvudtiteln	86	5.0	31	41.4	78	10.4
<i>Fjärde huvudtiteln.</i>						
Försvarsdepartementet	29	4.7	2	29.0	10	4.8
Försvarsstaben	1	—	3	43.8	2	35.0
Arméförvaltningen	156	8.5	41	29.7	125	13.9
Krigsarkivet	5	8.6	—	—	1	5.0
Artilleri- och ingenjörshögskolan	2	—	—	—	—	—
Armémuseum	8	3.0	1	13.0	1	8.0
Marinförvaltningen	55	10.7	12	22.4	31	29.8
Marinstaben	2	—	—	—	—	—
Ostkustens marindistrikt	2	2.5	—	—	—	—
Sydskustens marindistrikt	3	—	—	—	—	—
Sjökrigsskolan	2	14.5	—	—	—	—
Sjökarteverket	50	4.6	5	45.4	8	10.0
Flygförvaltningen	23	3.6	7	7.8	19	9.0
Försvarsväsendets kemiska anstalt	4	3.5	—	—	1	71.0
Säger för fjärde huvudtiteln	342	7.3	71	27.7	198	15.6
<i>Femte huvudtiteln.</i>						
Socialdepartementet	29	22.4	6	9.8	13	9.0
Socialstyrelsen	55	8.3	49	19.9	132	15.2
Arbetsrådet	5	1.0	4	2.5	1	1.0
Riksförsäkringsanstalten	160	6.8	141	20.9	210	15.9
Yrkesinspektionen	77	5.4	7	4.4	24	11.4
Försäkringsrådet	18	2.6	2	1.6	6	44.2
Pensionsstyrelsen	86	8.8	115	30.4	183	24.2
Statens tvångsarbets- och alkoholist- anstalter	99	11.6	7	12.3	16	58.7
Statens skyddshem	63	5.2	9	17.0	39	17.8
Medicinalstyrelsen	43	4.6	17	14.9	28	20.2
Sinnessjuknämnden	—	—	1	4.0	—	—
De statliga laboratorierna	43	18.3	13	12.5	18	15.2
Provinsialläkarna	365	5.6	—	—	—	—
Statens sinnessjukhus	3,122	11.6	1,086	23.4	3,078	14.7
Statens uppfostringsanstalt för sinnes- slöa gossar	14	4.3	1	—	6	0.8
Statens uppfostringsanstalt för sinnes- slöa flickor	—	—	1	2.0	4	0.8
Statens institut för folkhälsan	8	1.2	6	5.5	9	10.4

	Manliga		Kvinnliga, gifta		Kvinnliga, ogiffta	
	Antal tjm.	Dagar	Antal tjm.	Dagar	Antal tjm.	Dagar
Barnmorskeläroanstalterna och statens sjuksköterskeskola	4	—	—	—	8	5.2
Länsstyrelserna	799	6.9	107	20.0	260	13.7
Landsfogdarna och landsfiskalerna ...	797	3.9	17	5.3	218	1.8
Statens polisskola	4	—	1	—	—	—
Statens kriminaltekniska anstalt	17	2.6	3	20.3	11	0.9
Luftskyddsinspektionen	8	—	9	27.9	12	24.2
Säger för femte huvudtiteln	5,821	9.1	1,602	22.5	4,276	14.6
<i>Sjätte huvudtiteln.</i>						
Kommunikationsdepartementet	24	1.9	1	10.0	9	39.3
Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ...	73	4.8	17	33.8	23	31.3
Statens väginstitut	11	9.1	—	—	3	35.7
Vägorganisationen i länen	83	6.2	6	22.7	20	2.4
Statens biltrafiknämnd	—	—	—	—	1	3.0
Byggnadsstyrelsen	89	6.4	21	12.5	18	38.7
Länsarkitektorganisationen i länen ...	51	3.1	11	10.4	17	9.4
Säger för sjätte huvudtiteln	331	5.2	56	19.6	91	23.0
<i>Sjunde huvudtiteln.</i>						
Finansdepartementet	38	4.5	8	17.8	11	7.3
Kammarkollegiet	34	13.2	3	17.3	10	26.1
Statskontoret	49	5.8	18	5.0	16	1.5
Kammarrätten	64	2.7	4	93.2	13	13.5
Statistiska centralbyrån	26	6.5	66	30.0	49	16.0
Riksräkenskapsverket	55	9.9	22	15.6	41	19.6
Allmänna lönenämnden	3	—	—	—	1	2.0
Generaltullstyrelsen	65	7.2	27	24.3	41	16.3
Tullstaten	3,178	11.0	104	23.4	144	8.6
Kontrollstyrelsen	27	6.0	17	21.9	18	10.1
Mynt- och justeringsverket	20	3.8	2	61.0	4	8.0
Bank- och fondinspektionen	7	24.4	2	17.5	4	2.8
Sparbanksinspektionen	7	1.7	1	—	2	2.0
Säger för sjunde huvudtiteln	3,573	10.6	274	24.1	354	12.1
<i>Åttonde huvudtiteln.</i>						
Ecklesiastikdepartementet	34	8.7	5	31.4	14	6.8
Riksarkivet	33	16.4	8	11.9	3	0.3
Landsarkiven	28	3.2	1	—	3	17.0
Kungl. biblioteket	25	5.2	8	11.9	11	24.5
Stifts- och landsbiblioteket i Linköping	2	—	—	—	1	—
» » » Skara	2	8.0	1	116.0	—	—
Nationalmuseet	31	8.2	5	7.8	7	4.4
Livruskammaren	8	0.8	1	187.0	1	—
Naturhistoriska riksmuseet	38	16.8	2	55.6	3	4.3
Statens etnografiska museum	5	—	—	—	1	4.0
Domkapitlen och stiftsnämnderna ...	71	6.8	12	32.5	14	1.6
Vitterhets-, historie- och antikvitets- akademien	48	6.8	8	14.4	15	32.9
Akademien för de fria konsterna	14	10.8	—	—	1	—
Musikaliska akademien	16	3.1	1	—	1	2.0
Universitetskanslersämbetet	4	1.0	—	—	1	179.0
Uppsala universitet	85	4.4	7	29.8	16	—
Lunds »	47	2.9	4	82.8	13	—
Karolinska mediko-kirurgiska institutet	18	0.9	9	54.8	9	0.4
Tandläkarinstitutet	5	—	4	73.0	8	9.4

	Manliga		Kvinnliga, gifta		Kvinnliga, ogifta	
	Antal tjm.	Dagar	Antal tjm.	Dagar	Antal tjm.	Dagar
Karolinska sjukhuset	119	5.0	120	14.1	589	12.7
Serafimerlasarettet	85	9.7	49	26.8	246	16.2
Rasbiologiska institutet	3	1.0	1	4.0	2	—
Farmaceutiska institutet	9	—	—	—	—	—
Ortnamnskommissionen	3	1.7	—	—	—	—
Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala	6	0.7	2	13.5	2	6.0
Landsmålsarkivet i Lund	2	—	—	—	1	—
Tekniska högskolan i Stockholm	72	5.3	9	9.9	10	6.0
Chalmers tekniska högskola	23	2.4	1	—	4	—
Skolöverstyrelsen	52	2.6	18	7.2	45	15.7
Högre lärarinneseminariet	4	—	5	—	29	4.0
Allmänna läroverken	1,778	7.1	124	14.0	311	8.5
Samrealskolorna	587	6.0	122	13.0	332	11.0
Folkskoleseminarierna	199	6.6	33	13.5	89	12.3
Folkskolinspektionen	51	11.5	—	—	—	—
Abnormundervisningen	102	2.5	19	4.1	86	2.1
Tekniska läroverk	92	3.5	—	—	—	—
Statens biografbyrå	5	13.8	1	—	3	1.0
Gymnastiska centralinstitutet	10	—	2	—	6	21.5
Säger för åttonde huvudtiteln	3,716	6.5	582	16.7	1,877	11.3
<i>Nionde huvudtiteln.</i>						
Jordbruksdepartementet	24	2.1	4	29.2	4	4.0
Lantbruksstyrelsen	36	6.0	9	23.9	18	22.5
Lantbruksingenjörer m. fl.	47	5.0	6	23.2	25	1.7
Statskonsulenter	4	3.0	—	—	—	—
Fiskeriintendenten	6	0.7	—	—	—	—
Lantbruksakademien	2	—	1	25.0	—	—
Statens växtskyddsanstalt	11	35.3	—	—	3	13.7
Lantbrukshögskolan	55	2.3	3	16.3	5	7.8
Alnarps lantbruks-, mejeri- och träd- gårdsinstitut	26	10.5	1	—	—	—
Strömsholms hingstdepå	22	3.6	—	—	—	—
Flyinge hingstdepå	47	14.9	—	—	—	—
Veterinärhögskolan	52	8.5	3	57.7	8	22.4
Statens veterinärbakteriologiska anstalt	26	5.5	20	40.8	33	21.4
Veterinärstaten	277	8.2	—	—	—	—
Statens centrala frökontrollanstalt	11	3.3	19	47.9	25	30.2
Statens lantbrukskemiska kontrollan- stalt	4	2.0	1	5.0	1	5.0
Egnahemsstyrelsen och egnahemsnäm- nderna	89	7.8	15	3.3	55	4.3
Undersöknings- och försöksanstalten för sötvattensfisket	4	5.8	—	—	1	5.0
Skogsstyrelsen	4	—	—	—	2	5.0
Skogshögskolan	21	11.8	2	1.5	—	—
Statens skogsförsöksanstalt	20	8.8	2	6.0	4	4.5
Lantmäteristyrelsen	21	5.0	14	42.4	11	19.3
Lantmäterikontoren i länen	67	5.7	44	23.2	129	11.7
Rikets allmänna kartverk	107	10.9	4	17.8	25	11.6
Statens meteorologisk-hydrografiska an- stalt	62	70.8	12	18.6	22	36.3
Säger för nionde huvudtiteln	1,045	11.5	160	27.6	371	14.2
<i>Tionde huvudtiteln.</i>						
Handelsdepartementet	12	3.7	4	38.5	4	24.8
Kommerskollegium	57	9.2	26	21.3	40	21.8

	Manliga		Kvinnliga, gifta		Kvinnliga, ogifta	
	Antal tjm.	Dagar	Antal tjm.	Dagar	Antal tjm.	Dagar
Bergsstaten.....	8	41.9	1	15.0	3	—
Sprängämnesinspektionen.....	3	0.7	1	11.0	—	—
Statens elektriska inspektion.....	7	2.0	2	24.0	2	43.5
Fartygsinspektionen.....	25	8.7	2	3.5	7	31.1
Navigationsskolorna.....	36	1.7	—	—	—	—
Sveriges geologiska undersökning.....	30	5.1	5	72.6	6	26.2
Statens provningsanstalt.....	31	8.1	8	13.6	9	10.9
Flygtekniska försöksanstalten.....	18	2.4	—	—	2	3.5
Statens hantverksinstitut.....	2	18.5	2	1.5	2	—
Lotsverket.....	973	7.2	4	0.5	6	22.5
Handelsflottans pensionsanstalt.....	1	—	—	—	1	—
Sjöhistoriska museet.....	7	3.1	1	246.0	2	7.5
Patent- och registreringsverket.....	116	11.4	16	13.8	39	33.4
Försäkringsinspektionen.....	9	4.6	—	—	4	2.5
Säger för tionde huvudtiteln	1,335	7.6	72	23.9	127	23.6
<i>(Elfte huvudtiteln.</i>						
Folkhushållningsdepartementet.....	13	4.6	1	—	3	10.7
Statens bränslekommission.....	20	2.4	—	—	1	2.0
Statens livsmedelskommission.....	7	—	1	—	7	—
Statens handelskommission.....	14	2.8	4	7.8	9	3.0
Säger för elfte huvudtiteln	54	2.7	6	5.2	20	3.0
<i>Tolfta huvudtiteln.</i>						
Statens pensionsanstalt.....	11	1.0	4	1.8	7	5.6
Säger för tolfte huvudtiteln	11	1.0	4	1.8	7	5.6
Säger för allmänna civilförvaltningen	17,534	8.9	2,913	22.1	7,544	13.9
<i>Statens affärsdrivande verk.</i>				10,457	16.2	
Telegrafstyrelsen och telegrafverkets fjärde distrikt.....	945	13.3	971	30.4	1 077	26.1
Järnvägsstyrelsen.....	770	14.0	61	24.6	166	26.3
Statens järnvägars andra maskinsektion	522	13.0	—	—	—	—
Statens vattenfallsverk.....	961	6.6	54	21.6	114	9.0
Domänverket.....	1,080	5.0	56	18.4	138	8.3
Statens reproduktionsanstalt.....	8	3.5	4	11.0	3	5.0
Säger för de affärsdrivande verken utom postverket	4,286	9.8	1,146	29.0	1,498	23.1
				2,644	25.7	
Postverket (endast ordinarie och extra ordinarie tjänstemän).....	6,228	18.6	2,274	26.5		
Säger för statens affärsdrivande verk	10,514	15.0	4,918	26.1		
Summa	28,048	11.2	15,375	19.4		

Vid en tidigare verkställd undersökning på ett mindre material fastslogs en ännu större översjuklighet för de kvinnliga tjänstemännen. Denna ansågs delvis kunna förklaras därav, att telegrafverket var särskilt starkt representerat bland de kvinnliga befattningshavarna. Telegrafverkets kvinnliga personal har nämligen ofta en mycket påfrestande tjänstgöring med därav följande stor sjuklighet.

I fråga om nu föreliggande undersökning lämnas här nedan en sammanställning huvudditelvis av det genomsnittliga antalet sjukledighetsdagar för manliga och kvinnliga tjänstemän, varvid de senare icke uppdelas i avseende å civilstånd, ävensom för kvinnornas översjuklighet, uttryckt i procent av männens sjukledighet. I denna sammanställning omfattar varje huvudtitel motsvarande myndigheter som tabell I.

	Totala antalet tjänstemän	Antal sjukledighetsdagar per tjänstemän och år m. m.		
		Manliga tjänstemän, dagar	Kvinnliga tjänstemän, dagar	Översjuklighet för kvinnliga tjänstemän, % (avrundat)
Andra huvudtiteln	1,420	11.03	20.3	180
Tredje »	195	5.0	19.2	384
Fjärde »	611	7.3	18.8	253
Femte »	11,699	9.1	16.8	185
Sjätte »	478	5.2	21.7	417
Sjunde »	4,201	10.6	17.3	163
Ättonde »	6,175	6.5	12.6	193
Nionde »	1,584	11.5	18.2	158
Tionde »	1,534	7.6	23.7	312
Elfte »	80	2.7	3.5	130
Tolfte »	22	1.0	4.2	420
Medeltal för allmänna civilförvaltningen	27,999	8.9	16.2	182
Affärsverken	73 672	15.0	26.1	174

Av tablån framgår att tredje, sjätte, tionde och tolfte huvudtitlarna hava en i förhållande till medeltalet mycket stark översjuklighet för kvinnliga tjänstemän, under det att densamma inom elfte huvudtiteln ligger avsevärt under medeltalet. Vid bedömandet av relationstalen bör iakttagas, att tredje, elfte och tolfte huvudtitlarna endast innesluta respektive 195, 80 och 22 befattningshavare, varför dessa siffror icke böra tillmätas alltför stor betydelse.

I fråga om de enskilda myndigheterna förekomma högst varierande siffror. Revisorerna anse sig av skäl, som redan inledningsvis antytts, icke böra ingå på en detaljgranskning av de olika myndigheternas sjukledighetsfrekvens men vilja dock framdraga några iakttagelser rörande anmärkningsvärt höga sjukledighetssiffror inom vissa myndigheter.

Hög sjukledighet redovisas för fångvårdsanstaltens såväl manliga (14.5 dagar) som kvinnliga personal (25.2 dagar), för marinförvaltningens kvinnliga personal (27.4 dagar), socialdepartementets manliga personal (22.4 dagar) och pensionsstyrelsens kvinnliga personal (26.6 dagar). Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kvinnliga personal (32.4 dagar), riksarkivets manliga personal (16.4 dagar), samt naturhistoriska riksmuseets manliga personal (16.8 dagar) visa likaledes en onormalt hög sjukledighetssiffra.

Statens affärsdrivande verk uppvisa avsevärt högre sjukledighetssiffror än den civila statsförvaltningen i övrigt, vilket framgår av tabell I såväl som av

förestående sammanställning. Påpekas bör dock, att i fråga om manliga tjänstemän det i förhållande till statsförvaltningen i övrigt ogynnsamma medeltalet sjukledighetsdagar i mycket hög grad påverkas av postverkets höga siffra. Frånräknas postverket blir medeltalet för de andra affärsverken 9.8 dagar, vilket nära överensstämmer med medeltalet för den övriga statsförvaltningen, 8.9 dagar. Även statens järnvägar och telegrafverket visa relativt höga siffror, medan däremot sjukledigheten, då det gäller manliga tjänstemän inom statens vattenfallsverk och domänverket, ligger avsevärt under medeltalet.

I fråga om den kvinnliga personalen ligger telegrafverket högst av affärsverken med 28.1 dagar per tjänsteman, varefter följa postverket med 26.5 dagar, statens järnvägar med 25.9 dagar, statens vattenfallsverk med 13.1 dagar samt domänverket med 11.2 dagar per tjänsteman. Överensstämmelsen mellan post, telegraf och järnväg är i detta avseende slående, helst som de alla ligga vida över medeltalet. I motsats härtill ligger sjukledigheten för kvinnliga tjänstemän liksom — såsom ovan påpekats — för de manliga vid statens vattenfallsverk och domänverket påfallande lågt.

Av tabell I framgår vidare att en tydlig differens föreligger ifråga om sjukledigheten bland gift och ogift kvinnlig personal. Under det att inom allmänna civilförvaltningen gifta kvinnliga tjänstemän uppvisa en genomsnittlig sjukledighet av 22.1 dagar, uppgår densamma till endast 13.9 dagar för ogift personal. Inom statens affärsdrivande verk med undantag av postverket äro motsvarande siffror 29.0 respektive 23.1 dagar. För postverkets del har tiden icke medgivit en liknande uppdelning. Betraktar man medeltalet för de olika huvudtitlarna, finner man att nämnda relation gäller inom samtliga utom den sjätte och tolfte. Sistnämnda huvudtitel, som endast omfattar statens pensionsanstalt, kan på grund av det låga antalet befattningshavare lämnas ur räkningen. Då det gäller sjätte huvudtiteln är förklaringen att söka i det förhållandet, att de kvinnliga ogifta tjänstemännen i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt byggnadsstyrelsen åtnjutit sjukledighet i ovanligt stor utsträckning, 31.3 dagar, respektive 38.7 dagar. I fråga om enskilda myndigheter förekomma givetvis avvikelser, vilket kan utläsas ur tabell 1.

Här nedan lämnas uppgift på antalet sjukledighetsdagar, fördelade på ordinarie och icke-ordinarie samt inom dessa på gifta och ogifta kvinnliga tjänstemän inom vissa huvudtitlar samt inom statens affärsdrivande verk utom postverket.

Medeltalssiffrorna för de redovisade huvudtitlarna inom allmänna civilförvaltningen liksom även siffrorna för affärsverken (utom postverket) visa att tendensen såväl inom gruppen ordinarie tjänstemän som inom gruppen icke-ordinarie tjänstemän är, att gifta kvinnliga tjänstemän åtnjuta längre sjukledigheter än de ogifta. Om man betraktar mindre personalgrupper är dock denna tendens ej fullt enhetlig. Sålunda hava under budgetåret 1941/42 ordinarie ogifta tjänstemän inom andra och fjärde huvudtitlarna åtnjutit högre sjukledighet än de gifta ordinarie tjänstemännen. Inom sjätte huvud-

	Ordinarie		Icke-ordinarie	
	Gifta, dagar	Ogifta, dagar	Gifta, dagar	Ogifta, dagar
Andra huvudtiteln	19.4	24.5	40.2	9.6
Tredje »	41.8	5.8	44.4	11.3
Fjärde »	20.9	32.8	31.6	11.4
Femte »	24.7	20.6	20.2	10.9
Sjätte »	21.7	35.8	18.9	19.3
Sjunde »	23.6	12.3	23.9	11.8
Nionde »	30.4	22.8	29.2	12.7
Tionde »	15.0	17.6	9.4	10.9
Medeltal	24.8	20.3	21.9	11.2
Statens affärsdrivande verk (utom postverket)	27.5	25.7	31.0	17.9

titeln är detsamma fallet vad beträffar såväl ordinarie som icke-ordinarie tjänstemän.

Därjämte har utredningen givit vid handen, att högre sjukledighet förekommit bland ordinarie än bland icke-ordinarie tjänstemän samt att lägre tjänstemän synas hava haft större sjukledighet än högre. Till belysning härav kunna anföras följande siffror, avseende sjukledigheter under budgetåret 1941/42 bland civila tjänstemän under andra, fjärde, femte och sjätte huvudtitlarna och omfattande sammanlagt 14,208 tjänstemän, nämligen

manliga tjänstemän

ordinarie

tillhörande lönegraderna A 1—A 14 15.6 dagar per tjm.
 » » A 15 eller högre 7.7 » » »

icke-ordinarie

tillhörande lönegraderna Eo (Ex) 1—14..... 5.2 » » »
 » » Eo (Ex) 15 eller högre 4.2 » » »

kvinnliga, gifta tjänstemän

ordinarie

tillhörande lönegraderna A 1—A 14 24.5 » » »
 » » A 15 eller högre 12.5 » » »

icke-ordinarie

tillhörande lönegraderna Eo (Ex) 1—14..... 21.3 » » »
 » » Eo (Ex) 15 eller högre 10.4 » » »

kvinnliga, ogifta tjänstemän

ordinarie

tillhörande lönegraderna A 1—A 14 21.3 » » »
 » » A 15 eller högre..... 16.6 » » »

icke-ordinarie

tillhörande lönegraderna Eo (Ex) 1—14..... 11.1 » » »
 » » Eo (Ex) 15 eller högre 12.7 » » »

En bidragande orsak till de högre sjukledighetstalen för ordinarie än för icke-ordinarie tjänstemän torde vara den högre genomsnittliga levnadsåldern bland ordinarie tjänstemän. Detta faktum torde dock endast delvis kunna förklara företeelsen i fråga, då det visat sig att vid jämförelse mellan ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän inom samma åldersgrupp de förstnämnda i regel hava större sjukledighet än de senare. Vid stickprovsundersökning har konstaterats, att korttidsledigheter på upp till tre dagar dominera bland de ordinarie. Inom flertalet förvaltningar erfordras icke läkarintyg för sjukledighet, understigande fyra dagar, varav följer att bedömandet av behovet av sjukledighet överlåtes åt tjänstemannen.

Vad beträffar den konstaterade större sjukledigheten bland lägre tjänstemän än bland högre torde förklaringen härtill huvudsakligen vara att söka däri, att de avdragsfria sjukledighetsdagarna genomsnittligt äro färre bland högre tjänstemän, vilka vid behov av korttidsledigheter för sjukdom i stor utsträckning torde utnyttja dem tillkommande semesterdagar.

Ersättningar åt verksläkare.

Ersättningar åt verksläkare under budgetåret 1941/42 hava uppgått till 1,010,000 kronor, därav 207,000 kronor vid allmänna civilförvaltningen och 803,000 kronor vid de affärsdrivande verken. Förstnämnda belopp motsvarar i det närmaste en tredjedel av det för budgetåret 1941/42 anvisade beloppet till avlöningar åt ordinarie provinsialläkare i hela landet.

Genom kungörelse den 22 juni 1939 (nr 424) har Kungl. Maj:t meddelat bestämmelser angående verksläkare vid den civila statsförvaltningen.

Verksläkare vid verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, förordnas av medicinalstyrelsen, eventuellt efter samråd med vederbörande verksstyrelse. Vid statsanstalt, där särskild läkare finnes anställd för vård av de intagna, skall anstaltsläkare av anstaltens styrelse eller direktion förordnas att vara verksläkare för anstaltens personal.

För fullgörandet av sina åligganden äger av medicinalstyrelsen förordnad verksläkare uppbära ersättning dels i enlighet med bestämmelserna i provinsialläkartaxan den 18 juni 1926 (nr 240), avdelning A, dels ock, med vissa i kungörelsen närmare angivna belopp, för skriftlig rådfrågning m. m. samt för utfärdande av intyg, som skall åberopas i tjänsten. Där flera än tio vid ett verk anställda befattningshavare hänvisats till en och samma verksläkare, äger denne dock icke uppbära nu nämnda ersättning med högre belopp för budgetår än som motsvarar 18 kronor för befattningshavare.

Utöver nu nämnda ersättningar äger av medicinalstyrelsen förordnad verksläkare uppbära särskilt verksläkararvode med fyra kronor för befattningshavare eller, om han är provinsialläkare eller extra provinsialläkare, med två kronor för befattningshavare.

För andra intyg än nyss nämnts äger verksläkare att uppbära särskild ersättning. Då verksläkare i egenskap av anstaltsläkare eller av annan anledning är skyldig att utan särskild gottgörelse utfärda dylika intyg, utgår dock ej ersättning.

Tabell II. Sjukvårdskostnader per tjänsteman under budgetåret 1941/42.

	Antal tjänstemän	Ersättningar åt verksläkare kr.	Sjukhusvård och sjukvård i övrigt kr.	Medicin kr.	Totalkostnader kr.
<i>Andra huvudtiteln.</i>					
Justitiedepartementet	42	8.88	17.05	5.48	31.86
Justitiekanslersämbetet	7	8.00	16.86	10.86	35.72
Nedre justitierevisionen	82	11.05	8.55	4.89	24.49
Hovrätterna	245	9.96	16.20	6.52	32.68
Vattendomstolarna	24	8.58	16.00	5.29	29.87
Fångvårdsstyrelsen	39	12.92	8.88	12.82	34.12
Fångvårdsanstalterna	919	0.66	6.40	5.63	12.69
Statens uppfostringsanstalt å Bona ...	62	22.58	1.14	0.76	24.48
Säger för andra huvudtiteln	1,420	4.57	8.57	5.74	18.88
<i>Tredje huvudtiteln.</i>					
Utrikesdepartementet	195	8.33	16.10	7.92	32.35
Säger för tredje huvudtiteln	195	8.33	16.10	7.92	32.35
<i>Fjärde huvudtiteln.</i>					
Försvarsdepartementet	41	6.24	12.17	2.78	21.19
Försvarsstaben	6	57.88	1.50	17.50	76.88
Arméförvaltningen	322	16.07	20.41	11.68	48.16
Krigsarkivet	6	3.33	1.67	—	5.00
Artilleri- och ingenjörshögskolan	2	15.00	4.50	95.50	115.00
Armémuseum	10	4.80	2.00	1.00	7.80
Marinförvaltningen	98	18.36	39.77	25.15	83.28
Marinstaben	2	27.50	61.00	43.00	131.50
Ostkustens marindistrikt	2	—	—	1.00	1.00
Sydskustens marindistrikt	3	—	—	—	—
Sjökrigsskolan	2	27.50	8.00	16.00	51.50
Sjökarteverket	63	11.73	9.94	8.82	30.49
Flygförvaltningen	49	13.92	6.45	10.14	30.51
Försvarsväsendets kemiska anstalt ...	5	8.40	17.80	18.80	45.00
Säger för fjärde huvudtiteln	611	15.14	19.94	12.95	48.03
<i>Femte huvudtiteln.</i>					
Socialdepartementet	48	8.92	20.73	6.62	36.27
Socialstyrelsen	236	13.68	21.63	8.85	44.16
Arbetsrådet	10	14.90	5.10	8.20	28.20
Riksförsäkringsanstalten	511	3.74	27.85	13.27	44.86
Försäkringsrådet	26	11.81	34.58	18.88	64.77
Yrkesinspektionen	108	2.41	34.07	10.70	47.18
Pensionsstyrelsen	384	20.37	25.92	21.78	68.07
Statens tvångsarbets- och alkoholistanstalter	122	2.09	7.98	7.54	17.61
Statens skyddshem	116	6.85	11.70	6.85	25.40
Medicinalstyrelsen	88	14.48	5.87	10.00	29.85
Sinnessjuknämnden	1	—	—	2.00	2.00
De statliga laboratorierna	74	11.86	15.68	6.74	34.28
Provinsiällakarna	365	0.62	15.35	2.29	18.26
Statens sinnessjukhus	7,286	2.02	9.65	2.77	14.44
Statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa gossar	21	5.66	7.48	1.81	14.90
Statens uppfostringsanstalt för sinnesslöa flickor	5	2.00	—	—	2.00
Statens institut för folkhälsan	23	8.04	11.96	2.85	22.85
Barnmorskeläroanstalterna och statens sjuksköterskeskola	12	4.17	5.83	—	10.00

	Antal tjänstemän	Ersättningar åt verksläkare kr.	Sjukhusvård och sjukvård i övrigt kr.	Medicin kr.	Totalkostnader kr.
Farmaceutiska institutet	9	4.56	2.44	0.44	7.44
Ortnamnskommissionen	3	6.00	—	3.67	9.67
Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala	10	11.50	4.10	5.10	20.70
Landsmålsarkivet i Lund	3	9.33	—	1.88	10.66
Tekniska högskolan i Stockholm	91	8.09	35.60	6.91	50.60
Chalmers tekniska högskola	28	2.29	3.57	0.82	6.68
Skolöverstyrelsen	115	12.77	26.42	14.98	54.17
Högre lärarinneseminariet	38	10.60	18.21	15.00	43.81
Allmänna läroverken	2,213	8.85	12.65	9.99	31.49
Samrealskolorna	1,041	7.73	10.20	9.89	27.82
Folkskoleseminarierna	321	9.51	13.47	8.88	31.86
Folkskolinspektionen	51	3.10	24.80	7.30	35.20
Abnormundervisningen	207	6.13	6.05	2.58	14.76
Tekniska läroverk	92	4.98	7.18	3.04	15.20
Statens biografbyrå	9	16.67	1.00	5.83	23.00
Gymnastiska centralinstitutet	18	4.78	12.33	1.06	18.17
Säger för åttonde huvudtiteln	6,175	8.53	12.32	8.40	29.25
<i>Nionde huvudtiteln.</i>					
Jordbruksdepartementet	32	12.12	24.84	12.85	49.81
Lantbruksstyrelsen	63	18.92	19.98	6.05	44.35
Lantbruksingenjörer m. fl.	78	12.23	5.76	6.63	24.62
Statskonsulenter	4	3.20	—	3.00	6.20
Fiskerintendenten	6	2.50	12.50	2.17	17.17
Lantbruksakademien	2	4.00	—	—	4.00
Statens växtskyddsanstalt	15	14.40	32.53	26.00	72.93
Lantbrukshögskolan	63	8.73	13.25	5.81	27.79
Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut	27	0.41	23.96	0.19	24.56
Strömsholms hingstdepå	22	8.82	44.32	5.31	58.45
Flyinge hingstdepå	47	13.53	10.51	2.02	26.06
Veterinärhögskolan	63	9.51	31.49	4.10	45.10
Statens veterinärbakteriologiska anstalt	79	14.02	16.66	7.14	37.82
Veterinärstaten	277	0.58	4.44	0.97	5.99
Statens centrala frökontrollanstalt	55	20.74	28.95	39.47	89.16
Statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	6	3.00	10.83	3.17	17.00
Egnahemsstyrelsen	172	6.35	15.55	3.48	25.38
Undersöknings- och försöksanstalten för sötvattensfisket	5	9.40	1.60	0.40	11.40
Skogsstyrelsen	6	3.50	2.83	2.34	8.67
Skogshögskolan	21	6.96	11.57	12.95	31.48
Statens skogsförsöksanstalt	23	10.00	7.83	10.78	28.61
Lantmäteristyrelsen	46	16.72	33.89	12.63	63.24
Lantmäterikontoren	240	14.34	9.50	9.91	33.75
Rikets allmänna kartverk	136	11.73	18.49	5.56	35.78
Statens meteorologisk-hydrografiska anstalt	96	9.41	9.79	5.89	25.09
Säger för nionde huvudtiteln	1,584	9.75	14.26	6.95	30.96
<i>Tionde huvudtiteln.</i>					
Handelsdepartementet	20	14.10	63.35	9.90	87.35
Kommerskollegium	123	11.42	37.14	12.24	60.80
Bergsstaten	12	12.91	—	9.42	22.33
Sprängämnesinspektionen	4	—	—	—	—
Statens elektriska inspektion	11	7.46	15.27	3.82	26.54
Fartygsinspektionen	34	10.06	24.56	3.70	43.32

	Antal tjänstemän	Ersättningar åt verksläkare kr.	Sjukhusvård och sjukvård i övrigt kr.	Medicin kr.	Totalkostnader kr.
Navigationsskolorna	36	6.28	19.05	6.86	32.19
Sveriges geologiska undersökning	41	14.12	19.64	9.51	43.27
Statens provningsanstalt	48	3.02	29.35	8.94	41.31
Flygtekniska försöksanstalten	20	4.65	—	0.55	5.20
Statens hantverksinstitut	6	13.50	—	8.33	21.83
Lotsverket	983	6.30	7.16	3.70	17.16
Handelsflottans pensionsanstalt	2	24.00	—	6.00	30.00
Sjöhistoriska museet	10	7.60	1.50	9.10	18.20
Patent- och registreringsverket	171	11.18	20.96	10.92	43.06
Försäkringsinspektionen	13	11.92	41.54	18.08	71.54
Säger för tionde huvudtiteln	1,534	7.67	13.64	5.95	27.26
<i>Elfte huvudtiteln.</i>					
Folkhushållningsdepartementet	17	9.29	19.23	8.88	37.40
Statens bränstekommission	21	—	6.33	1.00	7.33
Statens livsmedelskommission	15	3.53	—	2.00	5.53
Statens handelskommission	27	6.37	4.48	3.19	14.04
Säger för elfte huvudtiteln	80	4.79	7.26	3.60	15.65
<i>Tolfta huvudtiteln.</i>					
Statens pensionsanstalt	22	11.00	6.18	4.46	21.64
Säger för tolfte huvudtiteln	22	11.00	6.18	4.46	21.64
Säger för allmänna civilförvaltningen	27,999	7.41	12.29	6.89	26.59
<i>Statens affärsdrivande verk.</i>					
Postverket	18,683	6.96	6.15	4.55	17.66
Telegrafverket	18,800	12.32	8.07	7.25	27.64
Statens järnvägar	33,771	12.43	7.06	7.06	26.75
Statens vattenfallsverk	1,129	9.77	9.43	7.06	26.23
Domänverket	1,274	7.91	8.37	6.73	23.00
Statens reproduktionsanstalt	15	15.13	10.47	10.40	36.00
Säger för statens affärsdrivande verk	73,672	10.89	7.24	6.47	24.60
Summa	101,671	9.93	8.63	6.58	25.14

Vid statsanstalt anställd läkare, som förordnats att vara verksläkare för anstaltens personal, äger icke att uppbära särskild ersättning för fullgörande av sina åligganden annat än då läkarvård meddelats av honom vid besök i befattningshavares bostad, i vilket fall ersättning utgår enligt bestämmelserna i provinsialläkartaxan avdelning A.

Vissa anstalter, där anstaltsläkare förordnats att vara verksläkare, hava icke uppdelat arvode till anstaltsläkaren mellan befattningshavarna, å ena, och de intagna, å andra sidan. Revisorerna hava i dessa fall nödgats göra en dylik uppdelning uppskattningsvis, för att kunna erhålla i följande tabell angivna uppgifter.

Av tabell II framgår, att ersättningar åt verksläkare under budgetåret 1941/42 för statsförvaltningen i dess helhet uppgått till i genomsnitt 9 kronor 93 öre per tjänsteman; vid allmänna civilförvaltningen 7 kronor 41 öre och

vid affärsverken 10 kronor 89 öre. De lägsta kostnaderna per tjänsteman utvisa femte och andra huvudtitlarna, 4 kronor 6 öre, respektive 4 kronor 57 öre. Förklaringen till de låga genomsnittliga kostnaderna beträffande dessa huvudtitlar är att söka i det förhållandet, att stora grupper statsanstalter, där anstaltsläkare tillika fungera som verksläkare, tillhöra dessa huvudtitlar. Sålunda återfinnas inom andra huvudtiteln statens fångvårdsanstalter med en genomsnittlig kostnad för verksläkare av 66 öre per tjänsteman samt inom femte huvudtiteln statens tvångsarbets- och alkoholistanstalter med en kostnad av 2 kronor 9 öre, statens skyddshem med en kostnad av 6 kronor 85 öre och statens sinnessjukhus med en kostnad av 2 kronor 2 öre. De högsta genomsnittliga kostnaderna för hel huvudtitel förekomma inom den fjärde och sjunde med 15 kronor 14 öre respektive 13 kronor 61 öre.

Påfallande höga belopp redovisas för marinförvaltningen med 18 kronor 36 öre samt arméförvaltningen med 16 kronor 7 öre. Av andra större förvaltningar, där ersättningarna åt verksläkare under budgetåret 1941/42 likaledes uppgått till höga belopp, må framhållas pensionsstyrelsen med 20 kronor 37 öre för befattningshavare, statistiska centralbyrån med 19 kronor 34 öre, generaltullstyrelsen med 18 kronor 13 öre, lantbruksstyrelsen med 18 kronor 92 öre, statens centrala frökontrollanstalt med 20 kronor 74 öre samt lantmäteristyrelsen med 16 kronor 72 öre för befattningshavare.

Sjukhusvård.

Under § 29 i sin år 1941 avgivna berättelse lämnade revisorerna en redogörelse för en verkställd utredning rörande kostnaderna för sjukhusvård av vissa befattningshavare i statens tjänst.

Revisorerna erinrade därvid inledningsvis om att bestämmelserna i civila avlöningsreglementet den 15 juni 1939 (nr 272) på riksdagens initiativ utformats så, att kostnaderna för sjukhusvård i regel ersättas av statsmedel till hälften, varvid ersättningen beräknas enligt den för sjukhuset fastställda legosängsavgiften för plats å allmän sal. Endast där verksläkaren eller den för vården ansvarige sjukhusläkaren prövar den sjukes tillstånd kräva vård i halvenskiit rum, eller, om sådant ej finnes tillgängligt, i enskiit rum eller vederbörande myndighet med hänsyn till andra särskilda förhållanden finner dylik vård erforderlig, må av statsmedel bestridas större del av ersättningen för vård å sådant rum.

Resultatet av den av revisorerna verkställda undersökningen hade innefattats i två tablåer, av vilka den förra avsåg befattningshavare i lönegrad A 21 och däröver och den senare övriga befattningshavare.

I anledning av utredningen uttalade revisorerna bland annat följande.

En jämförelse mellan de båda tablåernas sifferuppgifter ger vidare vid handen, att vård i halvenskiit eller enskiit rum relativt sett meddelats ojämförligt mycket oftare åt högre än åt lägre befattningshavare. I fråga om ersättning av statsmedel för vårdkostnaden utvisa tablåerna, att ersättning för vård i halvenskiit eller enskiit rum beträffande högre befattningshavare ut-

givits i 107 fall, eller 39 procent av hela antalet fall, medan ersättning för vård i sådant rum då det gäller lägre befattningshavare utgivits i 38 fall eller i 4 procent av hela antalet fall.

Enligt revisorernas uppfattning samverka ett flertal orsaker till den ojämnhet, som sålunda är för handen. Huruvida sjukdomarna varit av den art, att de i och för sig nödvändiggjort vård i halvskilt eller enskilt rum, utgör en medicinsk fråga som givetvis undandraget sig revisorernas bedömning. Tjänstens krav såsom skäl för vård i halvskilt eller enskilt rum har emellertid endast i ett fåtal fall åberopats. Vid sitt ställningstagande till frågan om den lämpligaste vårdformen kan läkaren komma att påverkas av patientens egna önskemål. Patientens psykiska välbefinnande är givetvis en förutsättning för ett gott resultat av sjukhusvistelsen. Att patientens sociala ställning därvid indirekt kan komma att påverka valet av vårdform torde ligga i öppen dag. Anordningarna inom visst sjukhus, exempelvis med stora eller små salar, torde ofta kunna bestämma verksläkarens val av allmän sal, å ena sidan, och halvskilt eller enskilt rum, å den andra.

Såsom av det anförda framgår hava gällande föreskrifter i fråga om ersättning av statsmedel för sjukhusvård åt befattningshavare, lydande under civila avlöningsreglementet, icke medfört den av tjänstemännens lönegrads-placering oberoende enhetlighet som av riksdagen vid bestämmelsernas tillkomst åsyftades. Revisorernas iakttagelser giva vid handen, att för åstadkommande av den likformighet på förevarande område, som riksdagen ansett böra komma till stånd, annan möjlighet knappast står till buds än att föreskrifter meddelas, enligt vilka kostnaden för sjukhusvård ersättes efter den beräknade avgiften för vård å allmän sal enligt nu gällande grunder. För en sådan lösning talar jämväl önskvärdheten av att statsverkets utgifter för sjukhusvård, vilka beträffande de nu undersökta verken under sistförflutna budgetår ökats med omkring 40 procent, såvitt möjligt begränsas.

I utlåtande den 12 juni 1942, nr 174, fann statsutskottet ifrågavarande anmärkning icke påkalla något yttrande från utskottets sida. Mot detta beslut anmäldes reservation av åtta av utskottets ledamöter, vilka ansett att utskottet bort göra följande uttalande.

Utskottet ansluter sig till vad revisorerna sålunda uttalat. Då emellertid utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga, har utskottet ansett sig nu allenast böra vad i ärendet förekommit för riksdagen omförmåla.

Vid den undersökning, som innevarande år verkstälts, har gränsen mellan högre och lägre tjänstemän dragits så, att tjänstemän tillhörande lönegraderna 1—14 hänförts till den förra gruppen och tjänstemän tillhörande lönegrad 15 eller högre till den senare.

Undersökningens resultat framgår av nedanstående två tablåer.

I tablå I redovisas 27,079 tjänstemän, varav 13,815 manliga och 13,264 kvinnliga. Av tablåen framgår, att vård på halvskilt eller enskilt rum beträffande lägre ordinarie manliga tjänstemän meddelats under endast 297 dagar av 19,491 eller i 1.5 procent av samtliga sjukhusdagar för denna grupp. Då det gäller lägre icke-ordinarie manliga tjänstemän är vård på sådant rum ännu mera sällsynt; av 4,684 vårddagar hava endast 36, eller 0.8 procent, belöpt på halvskilt eller enskilt rum.

I fråga om lägre kvinnliga tjänstemän är vård på halvskilt eller enskilt

Tablå I. Tjänstemän i lönegrad 1—14.

	Ordinarie						Icke-ordinarie					
	Manliga			Kvinnliga			Manliga			Kvinnliga		
	Antal tjänstemän	Dagar för sjukhusvistelse		Antal tjänstemän	Dagar för sjukhusvistelse		Antal tjänstemän	Dagar för sjukhusvistelse		Antal tjänstemän	Dagar för sjukhusvistelse	
		därav å			därav å			därav å			därav å	
allmän sal	halvenskilt eller enskilt rum	allmän sal	halvenskilt eller enskilt rum	allmän sal	halvenskilt eller enskilt rum	allmän sal	halvenskilt eller enskilt rum	allmän sal	halvenskilt eller enskilt rum			
Andra huvudtiteln	552	666	—	118	288	36	329	94	—	73	137	—
Tredje „	10	18	—	21	25	—	28	75	—	88	235	—
Fjärde „	39	63	—	62	35	210	55	—	—	200	140	10
Femte „	1,948	4,527	197	2,439	6,699	424	1,851	1,770	9	3,365	8,702	95
Sjätte „	13	—	—	34	53	—	23	1	—	113	213	193
Sjunde „	2,289	4,572	5	294	203	2	341	411	—	294	710	—
Åttonde „	483	858	—	418	1,234	—	190	271	27	554	2,052	105
Nionde „	74	237	—	162	176	22	201	610	—	367	255	147
Tionde „	746	1,210	—	93	263	140	267	447	—	101	126	—
Elfte „	—	—	—	2	—	—	4	—	—	23	14	—
Tolfte „	1	—	—	3	—	—	—	—	—	7	—	—
Säger för allmänna civilförvaltningen	6,155	12,151	202	3,646	8,978	834	3,290	3,679	36	5,190	12,584	550
Statens affärsdrivande verk	3,417	7,043	95	2,837	4,667	896	953	969	—	1,591	2,944	—
Summa	9,572	19,194	297	6,483	13,643	1,730	4,243	4,648	36	6,781	15,528	550

Tablå II. Tjänstemän i lönegrad 15 eller högre.

	Ordinarie						Icke-ordinarie					
	Manliga			Kvinnliga			Manliga			Kvinnliga		
	Antal tjänstemän	Dagar för sjukhusvistelse		Antal tjänstemän	Dagar för sjukhusvistelse		Antal tjänstemän	Dagar för sjukhusvistelse		Antal tjänstemän	Dagar för sjukhusvistelse	
		därav å			därav å			därav å			därav å	
		allmän sal	halvenskilt eller enskilt rum		allmän sal	halvenskilt eller enskilt rum		allmän sal	halvenskilt eller enskilt rum		allmän sal	halvenskilt eller enskilt rum
Andra huvudtiteln	209	39	19	2	7	—	130	38	—	1	—	—
Tredje »	44	—	59	—	—	—	9	—	—	—	—	—
Fjärde »	99	41	—	3	—	—	149	55	7	4	—	—
Femte »	1,590	1,293	1,813	40	52	—	432	229	—	34	—	—
Sjätte »	118	—	189	—	—	—	171	54	74	—	—	—
Sjunde »	768	1,226	333	18	6	—	175	105	40	22	22	—
Åttonde »	2,370	2,606	1,227	678	711	501	673	183	263	809	585	86
Nionde »	532	665	325	1	—	—	238	169	—	1	15	—
Tionde »	226	200	162	1	—	—	96	279	—	4	—	—
Elfte »	33	—	—	—	—	—	17	—	—	2	—	—
Tolfte »	6	—	—	—	—	—	4	7	—	1	—	—
Säger för allmänna civilförvaltningen	5,996	6,070	4,127	743	776	501	2,094	1,114	384	878	622	86
Statens affärsdrivande verk	1,510	1,608	590	40	163	—	303	618	19	1	—	—
Summa	7,505	7,678	4,717	783	939	501	2,897	1,732	408	879	622	86

rum i väsentligt mindre mån att rubricera såsom rena undantagsfall. Således har vård, då det gäller ordinarie tjänstemän, tillhörande denna grupp, meddelats på halvenskilt eller enskilt rum under 1,730 dagar av 15,373, eller 11.3 procent av samtliga sjukhusdagar. Beträffande de icke-ordinarie kvinnliga tjänstemännen i motsvarande löneställning hava av 16,078 vårddagar 550, eller 3.4 procent, belöpt på halvenskilt eller enskilt rum.

En annan bild ger tablå II, vari redovisas 11,564 högre tjänstemän, nämligen 9,902 manliga och 1,662 kvinnliga. I fråga om ordinarie manliga tjänstemän, tillhörande denna grupp, har sjukhusvård meddelats under 12,395 dagar, varav 4,717 eller 38.1 procent tillbragts på halvenskilt eller enskilt rum. Även de icke-ordinarie tjänstemännen intaga en väsentligt gynnsammare ställning än de lägre icke-ordinarie tjänstemännen. Således meddelades för manliga sådana tjänstemän sjukhusvård under 2,135 dagar, varav 403 dagar eller 18.9 procent på halvenskilt rum.

I fråga om högre ordinarie kvinnliga tjänstemän meddelades av 1,440 vård-dagar vårderna å halvenskilt eller enskilt rum under 501 dagar, eller i 34.8 procent av samtliga vårddagar. De högre icke-ordinarie kvinnliga tjänstemännen erhöilo vård å halvenskilt eller enskilt rum under 86 dagar av 708, vilket motsvarar 12.1 procent.

Sammanfattningsvis må framhållas, att den nu verkställda utredningen synes bekräfta de av 1941 års revisorer gjorda iakttagelserna. Att gränsen mellan högre och lägre tjänstemän nu dragits mellan 14 och 15 lönegraderna — i stället för som i den tidigare utredningen mellan 20 och 21 lönegraderna — förefaller vara en omständighet, som i stora drag icke påverkat relationstalen mellan högre och lägre tjänstemän.

Påfallande är, att sjukhusvård på halvenskilt eller enskilt rum, då det gäller lägre tjänstemän, meddelas i förhållandevis större omfattning å kvinnliga tjänstemän än åt manliga, medan det motsatta förhållandet råder beträffande högre tjänstemän. Likaså bör uppmärksammas, att icke-ordinarie tjänstemän, oavsett kön och högre eller lägre tjänsteställning, erhålla vård å halvenskilt eller enskilt rum i väsentligt mindre utsträckning än ordinarie tjänstemän.

Kostnader för medicin.

Då det gäller kostnaderna för medicin under budgetåret 1941/42, hava vissa myndigheter icke varit i stånd att avgiva detaljerade uppgifter. Dessa myndigheter hava därför icke medtagits i förevarande utredning. Sålunda hava inom allmänna civilförvaltningen försvarsdepartementet och vissa av statens sinnessjukhus icke medtagits. Inom statens affärsdrivande verk har av samma anledning statens vattenfallsverk uteslutits. Beträffande övriga affärsverk hava generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen och domänstyrelsen lämnat detaljerade uppgifter å medicinkostnaderna endast i fråga om respektive verksstyrelse och en begränsad del av lokalförvaltningen, som av vederbörande styrelse bedömts såsom representativ för lokalförvaltningen i dess helhet.

Tabell III. Kostnader för medicin per tjänsteman budgetåret 1941/42.

	Manliga		Kvinnliga, gifta		Kvinnliga, ogifta	
	Antal tjm.	Kostnad kr.	Antal tjm.	Kostnad kr.	Antal tjm.	Kostnad kr.
<i>Andra huvudtiteln.</i>						
Justitiedepartementet	29	1.76	10	17.60	3	1.00
Justitiekanslersämbetet	6	12.67	—	—	1	—
Nedre justitierevisionen	56	2.45	2	17.00	24	9.58
Hovrätterna	203	5.43	15	16.40	27	9.18
Vattendomstolarna	19	6.37	1	—	4	1.50
Fångvårdsstyrelsen	22	14.64	3	7.67	14	11.07
Fångvårdsanstalterna	828	5.33	24	9.29	67	7.97
Statens uppfostringsanstalt å Bona . . .	57	0.82	—	—	5	—
Säger för andra huvudtiteln	1,220	5.14	55	12.76	145	8.11
<i>Tredje huvudtiteln.</i>						
Utrikesdepartementet	86	5.63	31	13.74	78	8.14
Säger för tredje huvudtiteln	86	5.63	31	13.74	78	8.14
<i>Fjärde huvudtiteln.</i>						
Försvarsstaben	1	—	3	21.00	2	21.00
Arméförvaltningen	156	10.72	41	14.63	125	11.89
Krigsarkivet	5	—	—	—	1	—
Artilleri- och ingenjörshögskolan	2	95.50	—	—	—	—
Armémuseum	8	1.25	1	—	1	—
Marinförvaltningen	55	19.58	12	28.92	31	33.58
Marinstaben	2	43.00	—	—	—	—
Ostkustens marindistrikt	2	1.50	—	—	—	—
Sydkustens marindistrikt	3	—	—	—	—	—
Sjökrigsskolan	2	16.00	—	—	—	—
Sjökarteverket	50	7.28	5	14.60	8	14.88
Flygförvaltningen	23	6.61	7	23.00	19	9.68
Försvarsväsendets kemiska anstalt	4	4.50	—	—	1	76.00
Säger för fjärde huvudtiteln	313	11.52	69	18.03	188	15.68
<i>Femte huvudtiteln.</i>						
Socialdepartementet	29	7.66	6	—	13	7.38
Socialstyrelsen	55	6.49	49	14.45	132	7.75
Arbetsrådet	5	3.40	4	16.25	1	—
Riksförsäkringsanstalten	160	15.38	141	15.41	210	10.22
Försäkringsrådet	18	20.61	2	12.00	6	16.00
Yrkesinspektionen	77	11.40	7	5.00	24	10.12
Pensionsstyrelsen	86	10.77	115	28.53	183	22.71
Statens tvångsarbets- och alkoholistan- stalter	99	5.72	7	11.28	16	17.19
Statens skyddshem	68	3.46	9	38.44	39	5.46
Medicinalstyrelsen	43	7.77	17	23.18	28	5.43
Sinnessjuknämnden	—	—	1	2.00	—	—
De statliga laboratorierna	43	6.09	13	13.62	18	3.33
Provinsialläkarna	365	2.29	—	—	—	—
Statens sinnessjukhus ¹	2,398	2.62	808	4.40	2,405	2.93
Statens uppfostringsanstalt för sinnes- slöa gossar	14	2.21	1	—	6	1.17
Statens uppfostringsanstalt för sinnes- slöa flickor	—	—	1	—	4	—
Statens institut för folkhälsan	8	2.50	6	3.17	9	1.67
Barnmorskeläroanstalterna och statens sjuksköterskeskola	4	—	—	—	8	—
Länsstyrelserna	799	9.43	107	18.62	260	10.53

¹ Med undantag av Sundby, Ryhovs, S:ta Gertruds och Säters sjukhus.

	Manliga		Kvinnliga, gifta		Kvinnliga, ogifta	
	Antal tjm.	Kostnad kr.	Antal tjm.	Kostnad kr.	Antal tjm.	Kostnad kr.
Landsfogdarna och landsfiskalerna....	797	0.78	17	—	218	0.33
Statens polisskola	4	2.75	1	—	—	—
Statens kriminaltekniska anstalt.....	17	3.65	3	9.00	11	2.27
Luftskyddsinspektionen	8	0.25	9	32.00	12	6.50
Säger för femte huvudtiteln	5,097	4.32	1,324	9.94	3,603	5.12
<i>Sjätte huvudtiteln.</i>						
Kommunikationsdepartementet	24	12.62	1	—	9	59.67
Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ...	73	5.64	17	19.65	23	10.04
Statens väginstitut	11	0.86	—	—	3	10.00
Vägorganisationen i länen	83	7.10	6	4.67	20	3.40
Statens biltrafiknämnd	—	—	—	—	1	—
Byggnadsstyrelsen	89	9.50	21	8.83	18	14.44
Länsarkitektorganisationen	51	5.89	11	5.45	17	2.18
Säger för sjätte huvudtiteln	331	7.34	56	10.66	91	12.78
<i>Sjunde huvudtiteln.</i>						
Finansdepartementet	38	4.84	8	14.88	11	5.85
Kammarkollegiet	34	4.91	3	8.67	10	31.20
Statskontoret	49	5.02	18	6.83	16	4.69
Kammarrätten	64	5.64	4	8.50	13	12.69
Statistiska centralbyrån	26	14.50	66	12.04	49	5.67
Riksräkenskapsverket	55	30.36	22	11.32	41	17.78
Allmänna lönenämnden	3	3.67	—	—	1	—
Generaltullstyrelsen	65	11.65	27	19.56	41	14.83
Tullstaten	3,178	9.23	104	19.95	144	9.94
Kontrollstyrelsen	27	5.18	17	20.65	18	6.11
Mynt- och justeringsverket	20	9.20	2	4.00	4	12.00
Bank- och fondinspektionen	7	16.00	2	16.00	4	6.25
Sparbanksinspektionen	7	—	1	26.00	2	0.50
Säger för sjunde huvudtiteln	3,573	9.39	274	15.93	354	10.84
<i>Åttonde huvudtiteln.</i>						
Ecklesiastikdepartementet	34	9.15	5	8.00	14	11.21
Riksarkivet	33	20.09	8	25.00	3	5.33
Landsarkiven	28	6.25	1	20.00	3	7.00
Kungl. biblioteket	25	11.20	8	25.50	11	23.54
Stifts- och landsbiblioteket i Linköping	2	—	—	—	1	—
» » » » Skara....	2	1.50	1	125	—	—
Nationalmuseum	31	4.00	5	2.40	7	5.00
Livruskammaren	8	19.25	1	—	1	—
Naturhistoriska riksmuseet	38	6.00	2	10.50	3	2.00
Statens etnografiska museum	5	17.40	—	—	1	7
Domkapitlen	71	16.76	12	14.00	14	8.28
Vitterhets-, historie- och antikvitets- akademien	48	4.75	8	10.50	15	5.33
Akademien för de fria konsterna	14	—	—	—	1	19
Musikaliska akademien	16	4.00	1	3	1	—
Universitetskanslersämbetet	4	4.25	—	—	1	6.00
Uppsala universitet	85	3.42	7	4.14	16	4.50
Lunds universitet	47	2.51	4	8.75	13	—
Karolinska mediko-kirurgiska institutet	18	1.05	9	5.78	9	3.44
Tandläkarinstitutet	5	—	4	17.75	8	5.25
Karolinska institutet	119	2.46	120	6.54	589	3.04
Serafimerlasarettet	85	7.32	49	17.65	246	8.39
Rasbiologiska institutet	8	—	1	—	2	—
Farmaceutiska institutet	9	0.44	—	—	—	—

	Manliga		Kvinnliga, gifta		Kvinnliga, ogifta	
	Antal tjm.	Kostnad kr.	Antal tjm.	Kostnad kr.	Antal tjm.	Kostnad kr.
Ortnamnskommissionen	3	3.67	—	—	—	—
Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala	6	4.00	2	12.50	2	1.00
D:o i Lund	2	2.00	—	—	1	—
Tekniska högskolan	72	6.71	9	2.44	10	12.40
Chalmers tekniska institut	23	1.00	1	—	4	—
Skolöverstyrelsen	52	18.12	18	26.11	45	6.91
Högre lärarinneseminariet	4	43.75	5	1.60	29	13.34
Allmänna läroverken	1,778	9.66	124	11.12	311	11.45
Samrealskolorna	587	8.25	122	10.85	332	12.64
Folkskoleseminarierna	199	7.75	33	15.06	89	9.12
Folkskoleinspektionen	51	7.29	—	—	—	—
Abnormundervisningen	102	2.86	19	4.47	86	1.82
Tekniska läroverk	92	3.04	—	—	—	—
Statens biografbyrå	5	9.60	1	—	3	—
Gymnastiska centralinstitutet	10	—	2	—	6	3.17
Säger för åttonde huvudtiteln	3,716	8.37	582	11.10	1,877	7.61
<i>Nionde huvudtiteln.</i>						
Jordbruksdepartementet	24	9.29	4	36.00	4	10.50
Lantbruksstyrelsen	36	3.83	9	6.78	18	10.06
Lantbruksingenjörer m. fl.	47	9.08	6	5.17	25	2.32
Statskonsulenter	4	3.00	—	—	—	—
Fiskeriintendenter	6	2.17	—	—	—	—
Lantbruksakademien	2	—	—	—	—	—
Statens växtskyddsanstalt	11	21.54	1	24.00	3	42.67
Lantbrukshögskolan	55	6.02	3	7.67	5	2.20
Alnarps lantbruks-, mejeri- och träd- gårdsinstitut	26	0.19	1	—	—	—
Strömsholms hingstdepå	22	5.32	—	—	—	—
Flyinge hingstdepå	47	2.02	—	—	—	—
Veterinärhögskolan	52	3.85	3	2.67	8	6.25
Veterinärbakteriologiska anstalten ...	26	1.31	20	12.95	33	8.18
Veterinärstaten	277	0.97	—	—	—	—
Frökontrollanstalten	11	1.27	19	50.32	25	48.00
Lantbrukskemiska kontrollanstalten ...	4	4.75	1	—	1	—
Egnahemsstyrelsen	101	3.46	16	4.56	55	3.18
Undersöknings- och försöksanstalten för sötvattensfisket	4	0.50	—	—	1	—
Skogshögskolan	20	13.60	1	—	—	—
Skogsförsöksanstalten	16	11.50	2	6.00	5	10.20
Skogsstyrelsen	4	1.00	—	—	2	5.00
Lantmäteristyrelsen	21	14.10	14	11.57	11	11.18
Lantmäterikontoren	67	7.91	44	14.68	129	9.82
Rikets allmänna kartverk	107	3.99	4	19.00	25	10.08
Meteorologisk-hydrografiska anstalten .	62	4.48	12	11.17	22	6.95
Säger för nionde huvudtiteln	1,052	4.26	160	16.31	372	10.50
<i>Tionde huvudtiteln.</i>						
Handelsdepartementet	12	2.00	4	31.50	4	12.00
Kommerskollegium	57	10.00	26	8.54	40	17.85
Bergsstaten	8	2.62	1	69.00	3	7.67
Sprängämnesinspektionen	3	—	1	—	—	—
Statens elektriska inspektion	7	—	2	12.00	2	9.00
Fartygsinspektionen	25	8.48	2	—	7	12.00
Navigationsskolorna	36	6.86	—	—	—	—
Sveriges geologiska undersökning	30	8.50	5	15.80	6	9.83
Statens provningsanstalt	31	7.58	8	7.50	9	14.89

	Manliga		Kvinnliga, gifta		Kvinnliga, ogifta	
	Antal tjm.	Kostnad kr.	Antal tjm.	Kostnad kr.	Antal tjm.	Kostnad kr.
Flygtekniska försöksanstalten	18	0.61	—	—	2	—
Statens hantverksinstitut	2	—	2	25.00	2	—
Lotsverket	973	3.52	4	5.75	6	33.00
Sjöhistoriska museet	7	4.57	1	55.00	2	2.00
Handelsflottans pensionsanstalt	1	—	—	—	1	12.00
Patent- och registreringsverket	116	10.34	16	6.12	39	14.62
Försäkringsinspektionen	9	26.11	—	—	4	—
Säger för tionde huvudtiteln	1,335	4.84	72	11.19	127	14.65
<i>Elfte huvudtiteln.</i>						
Folkhushållningsdepartementet	13	10.92	1	—	3	3.00
Statens livsmedelskommission	7	1.00	1	3.00	7	2.86
Statens bränslekommission	20	1.05	—	—	1	—
Statens handelskommission	14	2.28	4	10.75	9	1.11
Säger för elfte huvudtiteln	54	3.74	6	7.67	20	1.95
<i>Tolfte huvudtiteln.</i>						
Statens pensionsanstalt	11	5.73	4	2.25	7	3.71
Säger för tolfte huvudtiteln	11	5.73	4	2.25	7	3.71
Säger för allmänna civilförvaltningen	16,788	6.59	2,633	11.56	6,862	7.04
<i>Statens affärsdrivande verk.</i>						
Generalpoststyrelsen	230	9.48	608	15.67	874	10.28
Stockholms distrikt	1,815	7.34	147	10.80	132	9.92
Östra distriktet	767	9.15	48	10.44	73	9.41
Telegrafstyrelsen och telegrafverkets fjärde distrikt	945	7.92	971	11.61	1,077	11.07
Järnvägsstyrelsen	770	7.10	61	15.31	166	18.00
Andra maskinsektionen	522	7.17	—	—	—	—
Domänstyrelsen	84	4.82	41	13.00	86	17.81
Östra distriktet	81	4.67	4	12.00	6	0.67
Statens reproduktionsanstalt	8	8.12	4	18.25	3	6.33
Säger för statens affärsdrivande verk	5,222	7.66	1,884	12.99	2,417	11.36
Summa	22,010	6.85	4,517	12.16	9,279	8.17

Utredningen berör sammanlagt 22,010 tjänstemän, därav 16,788 inom allmänna civilförvaltningen och 5,222 inom affärsverken.

Tabell III här ovan upptager kostnaden per tjänsteman i fråga om manliga, kvinnliga gifta och kvinnliga ogifta tjänstemän för de särskilda myndigheterna, sammanställda efter huvudtitlar.

Liknande proportioner olika befattningshavargrupper emellan, som iakttagits vid undersökningen av sjukledighetsfrekvensen återfinnas, såsom framgår av tabellen, även i fråga om medicinkostnaderna. För manliga tjänstemän äro således kostnaderna för medicin genomsnittligt lägre än för kvinnliga. I fråga om civilförvaltningen såsom helhet utgör medelkostnaden för manliga tjänstemän 6 kronor 59 öre, under det att den uppgår till 8 kronor 25 öre för kvinnliga. För affärsverkens del äro motsvarande siffror 7 kronor 66 öre respektive 12 kronor 7 öre.

	Ordinarie				Extra ordinarie				Extra			
	ålder				ålder				ålder			
	intill 40 år		fr. o. m. 40 år		intill 40 år		fr. o. m. 40 år		intill 40 år		fr. o. m. 40 år	
	lönegrad		lönegrad		lönegrad		lönegrad		lönegrad		lönegrad	
	1—14	15 el. högre	1—14	15 el. högre	1—14	15 el. högre	1—14	15 el. högre	1—14	15 el. högre	1—14	15 el. högre
<i>Manliga tjänstemän.</i>												
Andra huvudtiteln	4: 79	3: 82	7: 46	6: 79	1: 53	5: 92	0: 91	4: 52	0: 56	14: 82	—	—
Fjärde »	2: 11	11: 33	20: 68	26: —	7: 53	4: 74	1: 50	21: 14	2: 28	4: 44	—	—
Femte »	2: 30	4: 98	4: 26	7: 65	1: 72	5: 08	2: 96	11: 65	1: 57	6: 73	3: 64	8: 50
Sjätte »	1: 83	3: 88	4: 71	14: 29	2: 60	5: 74	6: 11	4: 68	8: —	0: 31	—	—
Tionde »	3: 09	1: 41	4: 33	11: 20	2: 37	1: 74	3: 37	1: 40	0: 96	8: 50	0: 69	—
Statens affärsdrivande verk	5: 73	6: 09	9: 31	11: 09	2: 41	4: 39	6: 21	6: 90	2: 30	0: 62	—	—
<i>Kvinnliga gifta tjänstemän.</i>												
Andra huvudtiteln	11: 15	—	12: 05	39: 50	18: 38	—	13: 67	—	2: 25	—	16: —	—
Fjärde »	23: 42	32: —	36: 08	—	23: 50	—	—	—	7: 04	—	—	—
Femte »	6: 97	—	15: 43	6: 75	8: 45	6: —	16: 33	1: 50	5: 77	9: —	5: 70	—
Sjätte »	13: 22	—	38: 40	—	3: 87	—	19: —	—	13: —	—	—	—
Tionde »	1: 14	—	17: 60	—	8: 74	—	13: 25	9: —	6: 44	—	—	—
Statens affärsdrivande verk	13: 65	8: 25	14: 71	3: 60	10: 46	—	19: —	—	14: 77	—	—	—
<i>Kvinnliga ogifta tjänstemän.</i>												
Andra huvudtiteln	5: 67	—	13: 50	—	3: 44	—	21: —	—	2: 50	—	6: —	—
Fjärde »	15: 10	—	29: 18	4: —	29: 63	—	2: 25	—	10: 71	—	—	—
Femte »	4: 73	9: 50	9: 16	15: 54	3: 85	7: 18	7: 38	9: 40	1: 91	—	4: 22	—
Sjätte »	14: 92	—	25: 25	—	12: 84	—	8: 33	—	6: 50	—	—	—
Tionde »	26: 10	—	16: 26	—	6: 19	—	34: —	0: 67	16: 11	—	—	—
Statens affärsdrivande verk	9: 28	11: 50	15: 63	7: 19	8: 32	5: —	12: 27	—	7: 54	—	—	—

Såsom av tabellen framgår förekomma avsevärda avvikelser från dessa medeltal i fråga om åtskilliga myndigheter. Särskilt höga kostnader per tjänsteman förekomma inom marinförvaltningen, kommunikationsdepartementet, kammarkollegiet, riksräkenskapsverket, statens växtskyddsanstalt och statens centrala frökontrollanstalt.

Jämför man kostnaderna för medicin för gifta och ogifta kvinnliga tjänstemän, finner man med få undantag högre siffror för de förra än för de senare. Undantagen förekomma bland annat i marinförvaltningen, byggnadsstyrelsen, kammarkollegium, kammarrätten, riksräkenskapsverket, kommerskollegium, järnvägsstyrelsen och domänstyrelsen. Då det gäller dessa verk har alltså den ogifta kvinnliga personalen erhållit medicin för högre belopp än den gifta.

Sjukledigheter förekomma såsom ovan framhållits i större utsträckning bland ordinarie än bland icke-ordinarie tjänstemän och i större utsträckning bland lägre tjänstemän än bland de högre. Av nu förevarande utredning har emellertid framgått dels vid jämförelse mellan kostnaderna för ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, att någon fast tendens knappast kan iakttagas, dels vid jämförelse mellan kostnaderna för lägre och högre tjänstemän att den senare gruppen erhållit medicin för högre belopp än den förra. En detaljundersökning rörande kostnaderna under budgetåret 1941/42 för tjänstemän inom ämbetsverk under andra, fjärde, femte, sjätte och tionde huvudtitlarna samt statens affärsdrivande verk har givit följande genomsnittliga kostnader, såsom framgår av tabellen å sid. 102.

Vid stickprovsundersökning har framkommit att en av orsakerna till de höga medicinkostnaderna synes vara, att farmaceutiska specialiteter på många håll synas föreskrivas i stället för de väsentligt billigare apoteksberedda varorna.

Allmänna iakttagelser.

De totala sjukvårdskostnaderna för ett vart av budgetåren 1939/40—1941/42 framgå av tabell IV.

Av tabellen framgår, att sjukvårdskostnaderna sedan tiden för ikraftträdandet av civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinariereglementet undergått en kontinuerlig stegring. I viss mån torde kostnadsökningen kunna förklaras med att antalet tjänstemän under ifrågavarande tre budgetår undergått någon ökning. Då emellertid huvudparten av de nytillkomna tjänstemännen torde vara att hänföra till kategorien extra tjänstemän, för vilken sjukvårdskostnaderna äro väsentligt lägre än för ordinarie och extra ordinarie befattningshavare, måste personalökningen antagas hava medverkat till stegringen i endast obetydlig utsträckning. Då det gäller kostnaden för medicin, får antagas att prishöjningar i viss mån förorsakat stegringen. Däremot torde de i vissa fall genomförda höjningarna av legosängsavgifterna för sjukhusvård icke hava i nämnvärd grad påverkat kostnaderna för sådan vård. Erättningar åt verksläkare slutligen hava under samtliga tre budgetår utgått

Tabell IV. Totala sjuk-

Verk eller myndighet	Ersättningar åt verks(tjänste)läkare			Sjukhusvård		
	1939/40	1940/41	1941/42	1939/40	1940/41	1941/42
II. Justitiedepartementet	5,434	6,994	6,493	2,528	4,638	3,981
III. Utrikesdepartementet	1,225	1,554	1,624	—	2,107	1,140
IV. Försvarsdepartementet	5,188	8,461	9,248	1,542	3,819	2,077
V. Socialdepartementet	37,987	55,824	47,530	44,340	50,790	66,693
VI. Kommunikationsdepartementet ..	2,952	4,455	4,895	2,426	2,397	6,768
VII. Finansdepartementet	41,412	53,994	57,192	11,570	15,646	16,598
VIII. Ecklesiastikdepartementet	29,457	49,426	52,675	21,081	37,461	38,728
IX. Jordbruksdepartementet	8,684	13,636	15,447	3,873	11,113	7,435
X. Handelsdepartementet	7,378	12,858	11,769	3,901	8,138	6,395
XI. Folkhushållningsdepartementet ..	31	276	323	15	15	93
XII. Pensionsväsendet	192	273	242	451	18	15
Säger för allmänna civilförvaltningen	139,940	207,751	207,498	91,727	136,142	149,923
Säger för de affärsdrivande verken	727,618	747,607	802,528	191,680	181,469	221,872
Summa	867,558	955,358	1,010,026	283,407	317,611	371,795

enligt samma grunder, varför stegringen icke kan förklaras annat än genom att verksläkare anlåtats i ökad omfattning.

Då det gäller allmänna civilförvaltningen, torde en av orsakerna till stegringen vara att söka däri, att kännedom om sjukvårdsförmånerna, vilka tillkommo den 1 juli 1939, endast långsamt spritt sig bland tjänstemännen. Därigenom skulle även förklaringen vara given till de tämligen konstanta kostnaderna inom affärsverken, vilka sedan lång tid haft tillgång till fri sjukvård. En annan förklaringsgrund torde vara den alltmera frikostiga tolkningen av hithörande föreskrifter.

I fråga om de olika kostnadsgrupperna intager gruppen ersättningar åt verksläkare den dominerande platsen. Bland ersättningar åt verksläkare ingå till en icke ringa del ersättningar för utfärdande av i tjänsten erforderliga intyg.

Enligt vad revisorerna iakttagit har personal med halvtidstjänstgöring i många fall erhållit sjukvårdsförmåner i samma utsträckning som tjänstemän med heltidstjänstgöring.

Vid sin granskning hava revisorerna icke kunnat undgå att uppmärksamma, att vid tillämpningen av gällande bestämmelser dessa tolkats på ett för befattningshavarna allt förmånligare sätt.

Revisorernas
uttalande.

Under tjänstledighet på grund av sjukdom äger ordinarie tjänsteman enligt gällande avlöningsbestämmelser åtnjuta semester och avdragsfri sjukledighet under sammanlagt 45 dagar intill det år, under vilket han fyller 40 år samt under högst 55 dagar för tid därefter. Extra ordinarie tjänsteman äger — utöver semester — under vissa förutsättningar åtnjuta sjukledighet med oavkortad lön under 7 dagar. Vid sjukledighet utöver nämnda tidsperioder skola ordinarie och extra ordinarie tjänstemän vidkännas A-avdrag. Extra tjänstemän och aspiranter vidkännas vid sjukledighet B-avdrag under sex

vårdskostnader.

Medicin			Sjukvård i övrigt			S u m m a		
1939/40	1940/41	1941/42	1939/40	1940/41	1941/42	1939/40	1940/41	1941/42
6,177	7,873	8,151	4,997	8,678	8,185	19,136	28,183	26,810
448	859	1,545	402	2,141	2,000	2,075	6,661	6,309
3,676	4,984	7,911	4,176	7,471	10,109	14,582	24,735	29,345
26,172	37,903	56,963	44,087	50,086	68,371	152,586	194,603	239,557
1,947	3,752	4,189	3,268	6,344	6,278	10,593	16,948	22,130
25,041	40,533	41,752	19,872	28,946	31,690	97,895	139,119	147,232
19,891	45,361	51,851	22,694	37,363	37,394	93,123	169,611	180,648
4,541	8,092	11,005	6,556	10,780	15,147	23,654	43,621	49,034
3,852	7,215	9,132	10,055	11,085	14,521	25,186	39,296	41,817
10	81	288	170	278	488	226	650	1,252
37	60	98	105	119	121	785	470	476
91,792	156,713	192,885	116,382	163,291	194,304	439,841	663,897	744,610
394,166	406,272	476,473	313,190	288,645	311,535	1,626,654	1,623,993	1,812,408
485,958	562,985	669,358	429,572	451,936	505,839	2,066,495	2,287,890	2,557,018

månader av ett och samma kalenderår eller vid sjukdom, som fortgår över årsskifte, under högst sex månader i följd samt C-avdrag för tid därutöver.

Av utredningen framgår, att de 43,000 tjänstemän inom den civila statsförvaltningen, som undersökningen omfattat, under budgetåret 1941/42 åtnjutit tjänstledighet till följd av sjukdom eller för svag hälsas vårdande under sammanlagt 611,000 dagar. Då samtliga tjänstemän inom den civila statsförvaltningen, å vilka civila avlöningsreglementet och civila icke-ordinarie-reglementet äro tillämpliga uppgå till något mer än 100,000, torde den sammanlagda sjukledigheten för deras del kunna uppskattas till 1,500,000 dagar. Härav utgör tjänstledighet för svag hälsas vårdande endast en mycket obetydlig del.

Avlöningen under dessa 1,500,000 sjukdagar måste uppenbarligen uppgå till ett mycket högt belopp.

Utredningen visar, att vid flera verk sjukledighet förekommit i påfallande stor omfattning. Detta synes främst vara fallet i fråga om korttidsledighet, d. v. s. sjukledigheter understigande fyra dagar.

Möjligheterna till besparing i de hittills för varje år stegrade sjukvårdskostnaderna synas böra undersökas. Revisorerna vilja i detta hänseende erinra om den enligt folkskolans avlöningsreglemente gällande ordningen för ersättning av sjukvårdskostnader. Enligt denna gäller, att sjukvårdskostnaderna för lärare ersättas av statsmedel endast till den del de överstiga 100 kronor under ett redovisningsår. Förmånerna utgå i övrigt i huvudsak i den omfattning och under de villkor, som gälla för tjänstemän inom den civila statsförvaltningen. Genom en motsvarande anordning för statstjänstemännen skulde en betydande besparing av sjukvårdskostnaderna kunna vinnas.

Vad angår ersättningar till verksläkare, synes det revisorerna förtjänt att tagas under övertvägande, om icke nu tillämpade ersättningsregler borde ändras därhän, att den ersättning, som verksläkare uppbär för själva undersök-

ningen eller behandlingen, också borde utgöra vederlag för utfärdandet av erforderliga intyg.

Beträffande specialistvården hava revisorerna uppmärksammat, att tjänstemän i större samhällen kommit i åtnjutande av sådan vård i betydligt större omfattning än andra tjänstemän. Bestämmelserna om specialistvård böra därför i likformighetens intresse underkastas en översyn.

Revisorernas iakttagelser beträffande kostnaderna för sjukhusvården synas ytterligare belysa önskvärldheten av att det utav 1941 års revisorer väckta förslaget, att kostnaden för sjukhusvård alltid bör ersättas efter den beräknade avgiften för vård å allmän sal enligt nu gällande grunder, bringas till genomförande.

Vidare synes en reglering av deltidstjänstgörande personals rätt till kostnadsfri sjukvård böra komma till stånd.

I det föregående hava revisorerna påtalat vissa missförhållanden beträffande statstjänstemännen tillkommande förmåner under sjukdom. Revisorerna hava emellertid därvid icke förbisett, att, då verklig sjukdom föreligger, staten bör på allt sätt bidra till kostnaderna för en effektiv sjukvård samt i möjligaste mån lindra sjukdomens ekonomiska konsekvenser för vederbörande tjänsteman.

Med hänsyn till den betydande ekonomiska omfattningen av de här berörda spörsmålen hava revisorerna velat fästa riksdagens särskilda uppmärksamhet på desamma.

§ 22.

Vissa iakttagelser rörande taxeringskontrollen.

Enligt 14 § 2 mom. taxeringsförordningen må, där Kungl. Maj:t det medger, i bokföring sakkunnig person anställas vid länsstyrelse med uteslutande uppgift att under landskamrerarens ledning året om verkställa utredningsarbete för taxeringarna. Villkoren för anställningen bestämmas enligt författningsrummet för varje fall av Kungl. Maj:t. Beslut om anställning vid länsstyrelse av dylika sakkunniga, vanligen benämnda taxeringsrevisorer, pläga meddelas för budgetåret eller kortare tid. I allmänhet finnes numera en sakkunnig för varje län. Inom en del län finnes även biträdande sakkunnig anställd, och dessutom hava i viss utsträckning medel anvisats till skrivhjälp och annat arbetsbiträde.

Med bifall till ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag beslöt 1941 års riksdag vissa provisoriska åtgärder, åsyftande en omedelbar effektivisering av taxeringsverksamheten. Dessa åtgärder avsågo bland annat en skärpning av bokföringskontrollen över de av rörelseidkare och fria yrkesutövare avgivna deklARATIONERNA genom anställande under åren 1942 och 1943 av ett femtiotal bokföringsgranskare utöver de förut nämnda sakkunniga.

I anledning av en vid 1942 års riksdag väckt motion anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning angående förbättring av kontrollen i fråga om jordbrukares deklARATIONER. Ärendet har av Kungl. Maj:t över-

lämnats till de särskilda sakkunniga för utredning av frågan om beskattningsmyndigheternas organisation m. m. (beskattningsorganisationssakkunniga), som den 25 november 1942 avlämnat betänkande med förslag till ändrad organisation av beskattningsnämnderna och förstärkning av landskontorens arbetskraft m. m.

Revisorerna hava under sina resor genom besök på olika länsstyrelser sökt förskaffa sig en uppfattning av den nuvarande taxeringsorganisationens verksamhet inom skilda län. Då härvid synts framgå, att stora skiljaktigheter i avseende på taxeringskontrollen föreligga mellan de olika länen, hava revisorerna låtit tillställa landskontoren ett formulär med vissa frågor rörande taxeringskontrollen.

I formuläret har till en början frågats, dels huru stort antal uppgifter till ledning vid kontroll av jordbrukares deklARATIONER som genom länsstyrelsens försorg ungefärligen inforrats till taxeringarna åren 1941 och 1942, dels också sedan vilket år dylika uppgifter inforrats i större omfattning. De inkomna svaren hava revisorerna låtit sammanställa i nedanstående tabell.

L ä n	Antal uppgifter, som inforrats till ledning vid taxeringen av jordbrukare, år		Dylika uppgifter hava i större omfattning börjat inforras fr. o. m. år
	1941	1942	
Stockholms	8,832	15,974	1937
Uppsala	17,300	19,700	1937
Södermanlands	2,500	18,900	1939
Östergötlands	22,000	27,800	1939
Jönköpings	700	20—25,000	1942
Kronobergs	10,000	20,000	1937
Kalmar	1 —	1 —	1935
Gotlands	2 —	6,000	—
Blekinge	6,000	9,850	1940
Kristianstads	2 —	18,000	1942
Malmöhus	0	1,200	1942
Hallands	4,600	28,000	1942
Göteborgs och Bohus	3,000	8,900	1939
Älvsborgs	10	6,000	³ 1942
Skaraborgs	4,300	8,500	1938
Värmlands	29,000	60,843	1939
Örebro	65,000	65,000	1937
Västmanlands	20,000	20,000	1938
Kopparbergs	⁴ 100	⁴ 200	Endast år 1940
Gävleborgs	350	2,000	1939
Västernorrlands	20,000	35,000	1941
Jämtlands	2,000	11,000	1942
Västerbottens	35,000	48,000	1938
Norrbottnens	4—6,000	15—20,000	1942

Revisorerna äro angelägna att framhålla, att vissa länsstyrelser kunna hava missuppfattat revisorernas förfrågan om det antal uppgifter till ledning vid kontroll av jordbrukardeklARATIONER, som inforrats genom vederböran-

¹ Uppgifter hava inforrats från c:a 100 företag.

² Antalet inforrade uppgifter hava ej av länsstyrelsen kunnat angivas.

³ 1939 1,500 uppgifter; 1940 300 uppgifter.

⁴ Uppgifter hava endast inforrats i samband med besvär.

de länsstyrelses försorg. Med antalet uppgifter kan hava förståttts endera antalet infordrade kontrolluppgifter, även om en och samma uppgift avsett flera jordbrukare, eller antalet jordbrukardeklarationer, som genom uppgifternas inhämtande blivit föremål för kontrollåtgärd.

Av tabellen framgår emellertid, att kontrollen av jordbrukardeklarationer genom infordrande av uppgifter i större omfattning börjat praktiseras vid avsevärt skilda tidpunkter inom olika län. Medan länsstyrelsen i Kalmar län börjat härmed redan år 1935 och åtskilliga andra länsstyrelser igångsatt sådan kontroll under åren 1937 eller 1938, hava andra länsstyrelser först år 1942 börjat infordra uppgifter i större omfattning.

Vad därefter angår omfattningen av ifrågavarande kontrollverksamhet synas, såvitt av tabellen framgår, även i detta avseende stora skiljaktigheter föreligga. Sålunda synas uppgifter under åren 1941 och 1942 praktiskt taget icke hava infordrats av länsstyrelsen i Kopparbergs län. Även länsstyrelserna i Gotlands, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Gävleborgs län synas hava ägnat denna kontroll förhållandevis ringa uppmärksamhet. Beträffande förhållandena inom Malmöhus län, där uppgifter icke alls synas hava infordrats till 1941 års taxering och endast i förhållandevis obetydlig omfattning till 1942 års taxering, har landskamreraren i länet uppgivit, att vissa större företagare motsatt sig att lämna ifrågavarande uppgifter. Landskamreraren har tillika meddelat, att taxeringsnämnderna inom länet sedan åtminstone 20 år tillbaka i mycket stor utsträckning kontrollerat jordbrukarnas deklarationer genom att från mejerier och från sockerbolaget infordra uppgifter över verkställda leveranser.

Revisorerna hava vidare förfrågat sig, huruvida kontrolluppgifter infordrats till taxeringarna åren 1941 och 1942 från flertalet rörelseidkare av följande slag, nämligen spannmålshandlare, slaktare, mejerister, skogs-, ved- och timmeruppköpare ävensom från skogsvårdsstyrelsernas tjänstemän samt producentföreningar av fiskare och fiskförsäljningsföreningar.

Då det gäller 1941 års taxering, hava länsstyrelserna i Jönköpings, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Älvsborgs, Kopparbergs och Jämtlands län nekande besvarat frågan, huruvida uppgifter infordrats från flertalet sålunda ifrågakommande uppgiftslämnare. Länsstyrelsen i Stockholms län har uppgivit, att uppgifter infordrats från de större uppköparna inom samtliga ifrågavarande områden. Länsstyrelsen i Södermanlands län har till detta års taxering infordrat 2,500 uppgifter från skogs-, ved- och timmeruppköpare, men har i övrigt ej infordrat sådana uppgifter. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har infordrat 3,000 kontrolluppgifter från slakterier och slaktare. I Gävleborgs län hava uppgifter infordrats från 150 mejerier. Länsstyrelserna i Värmlands, Västmanlands, Västernorrlands och Västerbottens län synas hava infordrat uppgifter från flertalet av de rörelseidkare, som här avses. I övrigt framgår av svaren, att uppgifter detta år inom de återstående länen infordrats från viss eller vissa grupper av angivna slag av uppgiftslämnare.

Till 1942 års taxering är det endast länsstyrelserna i Älvsborgs och Kopparbergs län, som synas praktiskt taget hava underlåtit att infordra kontroll-

uppgifter från nämnda slag av rörelseidkare m. fl. på förevarande områden. Även i övrigt vill det synas, som om infordrandet av kontrolluppgifter inom flertalet län verkställt i större omfattning till detta års taxering än till 1941 års. Alltjämt synas dock dylika uppgifter hava infordrats i mycket olika omfattning inom skilda län.

Svaren på en fråga, huruvida undersökning verkställt för att kontrollera att hos jordbrukskooperativa företag (inbegripet skogsägareföreningar) såsom insatskapital och dylikt innehållna pristillägg och rabatter upptagits såsom intäkt i insatsägarnas deklARATIONER samt i så fall i vilken omfattning, äro likaså mycket olika. Länsstyrelserna i Kristianstads, Malmöhus, Älvsborgs, Värmlands, Gävleborgs och Jämtlands län hava sålunda icke verkställt dylik kontroll. I motsats härtill hava länsstyrelserna i Stockholms och Västmanlands län företagit sådan undersökning beträffande samtliga jordbrukskooperativa företag i respektive län. Återstående länsstyrelser hava meddelat, att kontrollen endast omfattat vissa angivna företag eller dylikt.

I formuläret hava revisorerna vidare frågat, huruvida generella åtgärder vidtagits för insamlande av kontrolluppgifter för alla skattskyldiga beträffande deras banktillgodohavanden m. m. samt i vilken ungefärlig omfattning sådana uppgifter infordrats. Av svaren på denna fråga framgår, att även dessa kontrolluppgifter infordrats i mycket olika omfattning och efter skilda principer.

I formuläret har slutligen framställts frågan, huruvida skattelagstiftningen vid tillämpningen inom länet vållat svårigheter eller tvekan, som föranlett önskemål om ändring, tillägg (förtydliganden) eller förenklingar i gällande skattelagstiftning.

Såsom svar på denna fråga har framhållits, att länsstyrelserna synas böra erhålla större befogenheter att infordra kontrolluppgifter från näringsidkare. Därvid har understrukits önskvärdheten av att landskamrerare beredes möjlighet att från näringsidkare införskaffa kontrollmaterialet kollektivt utan att ange namnet på varje skattskyldig, vilket enligt nuvarande bestämmelser erfordras för att näringsidkare skall vara skyldig att lämna uppgift om belopp, som han utgivit till annan näringsidkare. I detta sammanhang har av länsstyrelsen i Kristianstads län särskilt påpekats, att livsmedelskommissionen på förekommen anledning meddelat kristidsstyrelsen i länet, att producentregistret icke bör utlämnas eller tillhandahållas för kontroll vid taxeringsarbetet. Vidare har framhållits olägenheterna av bristen på enhetliga bestämmelser rörande bokföring samt bokföringsskyldighetens nuvarande begränsade omfattning. Slutligen hava önskemål framförts om förenklingar överhuvud av beskattningsföreskrifterna samt om förbättringar av taxeringsorganisationen.

Av den lämnade redogörelsen framgår att stora skiljaktigheter föreligga mellan de olika länsstyrelsernas handhavande av taxeringskontrollen. Hos vissa länsstyrelser synes ifrågasättande kontrollverksamhet hava varit av förhållandevis mycket ringa omfattning. Utan att ingå på frågan, vilka om-

Revisorernas
uttalande.

ständigheter som i de särskilda fallen kunna hava föranlett detta, vilja revisorerna framhålla att taxeringskontrollen — särskilt i nuvarande statsfinansiella läge — uppenbarligen måste ägnas allra största uppmärksamhet.

Frågan om en effektivisering av denna kontroll torde komma att behandlas i samband med det förut omnämnda, av beskattningsorganisationssakkunniga framlagda förslaget till ändrad organisation av beskattningsnämnderna och förstärkning av landskontorens arbetskraft m. m. Därvid synes även böra uppmärksammas frågan om i vilken utsträckning kontrolluppgifter böra lämnas till taxeringsmyndigheterna från bland annat de olika krisorganen. De av revisorerna gjorda iakttagelserna synas därvid böra beaktas, och revisorerna hava därför velat bringa desamma till riksdagens kännedom.

§ 23.

Beskattningen av sjukvårdsförmåner.

Enligt 32 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) hänförras till intäkt av tjänst avlöning, arvode, traktamente, sportler och annan förmån i penningar, bostad eller annat, som utgått för tjänsten. Sådan intäkt utgör skattepliktig inkomst enligt såväl kommunalskattelagen som förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

Till ledning vid taxeringen för inkomst och förmögenhet skall arbetsgivare jämlikt 33 § a) taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379) varje år utan anmaning till taxeringsmyndigheterna meddela uppgift för varje hos honom anställd person angående hans förmåner under nästföregående år i avlöning, arvode eller annan ersättning för utfört arbete eller i pension.

Under § 21 i sin berättelse hava revisorerna lämnat en redogörelse för bland annat kostnaderna för sjukvård inom civila statsförvaltningen. Av redogörelsen framgår, att de ersättningar som staten utger för sjukvård åt civila befattningshavare uppgå till betydande belopp; under budgetåret 1941/42 uppgingo de till sammanlagt omkring 2.5 miljoner kronor. Även till militära befattningshavare lämnas ersättning för sjukvård med högst betydande belopp. Statsbidrag utgår till gäldande av sjukvårdskostnader för vissa kommunalt anställda befattningshavare; sålunda har anslagsbehovet enbart för sjukvårdsförmåner till folk- och småskollärare beräknats till 400,000 kronor för redovisningsår. Vidare bereda kommunerna och kommunala företag och verk ofta sina befattningshavare kostnadsfri sjukvård. Slutligen torde de anställda inom större privata företag numera i allt större utsträckning åtnjuta sjukvårdsförmåner i en eller annan form. På grund av ovan nämnda föreskrifter i kommunalskattelagen och förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt utgöra dessa förmåner skattepliktig inkomst. De skola enligt taxeringsförordningen upptagas i de löneuppgifter till ledning vid taxeringen, som vederbörande arbetsgivare enligt vad ovan anförts hava att meddela.

Enligt gällande beskattningsregler äger skattskyldig icke att i deklarationen göra avdrag för sjukvårdskostnader för sig och sin familj.

Enligt vad revisorerna inhämtat, hava de av staten utgivna ersättningarna för sjukvård åt befattningshavare hittills icke upptagits å de löneuppgifter, som avlämnats till taxeringsmyndigheterna. En väsentlig orsak härtill torde vara, att sådana ersättningar icke framgå av avlöningslistorna, vilka utgöra grundval för nämnda uppgifter. Vid revisorernas förfrågan hos ett antal verk och inrättningar har anledningen till att dessa förmåner för befattningshavare icke medräknats i löneuppgifterna i vissa fall angivits vara att man ej tänkt på saken, i andra fall att man ansett ersättningarna vara så små att de ej borde inverka på skatten och i ett fall — det gäller här en större förvaltning — att man ansett det alltför tidsödande att redovisa de omfattande sjukvårdskostnaderna i småposter på de enskilda befattningshavarna. Revisorerna hava kommit till den uppfattningen att man på vissa håll ansett ifrågavarande förmån icke utgöra skattepliktig inkomst. Att man på andra håll helt förbigått frågan sammanhänger med all sannolikhet med det nyss berörda förhållandet att förmånen ej komma till synes i avlöningslistan.

Vid förfrågan hos olika kommunala institutioner i Stockholms stad har upplysts, att sjukvårdsförmånerna till personal i stadens tjänst — vilka för personal med nyreglerad lön ungefär motsvara dem som utgå till civila befattningshavare i statens tjänst — icke heller av dessa institutioner medtagits i löneuppgifterna till taxeringsmyndigheterna.

Vad beträffar löntagarna själva, torde dessa så gott som undantagslöst uppgiva sin inkomst av tjänst i enlighet med de besked om arbetsgivarens löneuppgift till taxeringsnämnden, som regelmässigt tillställas dem. Sjukvårdsförmånerna komma sålunda icke till synes vare sig i arbetsgivarens eller löntagarens uppgift till taxeringsmyndigheten. Då taxeringsmyndigheten vid taxeringen av löntagare i normala fall icke torde gå vidare än till en jämförelse mellan löntagarens självdeklaration och arbetsgivarens löneuppgift, blir följden den, att sjukvårdsförmånerna icke komma att upptagas till beskattning.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att löntagare i allmänhet icke torde bli beskattade för sjukvårdsförmåner, som åtnjutits på grund av anställningsförhållandet. Till följd härav synas de komma att intaga en förmånligare ställning än flertalet övriga skattskyldiga. Detta förhållande träder kanske särskilt i dagen i fall, då det allmänna, såsom då det gäller sjukhusvård, endast bestrider en del av sjukvårdskostnaderna. I dylika fall beskattas nämligen befattningshavaren för den del av kostnaderna, som han själv har att bestrida, medan han för den del av kostnaderna, som övertages av det allmänna, dessutom erhåller befrielse från skatt. Revisorerna kunna i detta sammanhang icke undgå att fästa uppmärksamheten på följande egendomliga förhållande. Då det i folkskolans avlöningsreglemente föreskrives, att folk- och småskollärare själva hava att vidkännas kostnader för sin sjukvård intill ett belopp av 100 kronor om året, medför nuvarande ordning den

Revisorernas
uttalande.

ojämnheten att dessa befattningshavare, då det gäller beskattningen, komma i en ogynnsammare ställning än övriga befattningshavare i allmän tjänst.

Med hänsyn till att de förmåner som vissa kategorier löntagare numera uppbära i form av kostnadsfri sjukvård uppgå till betydande belopp och jämväl till det förhållandet att värdet av desamma vid taxeringen till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt ligga »i toppen» av inkomsten förefaller det revisorerna även ur statsfinansiell synpunkt angeläget, att ifrågavarande förmåner göras till föremål för beskattning. Härför kräves visserligen ett merarbete, nämligen inräknande av förmånernas belopp i löneuppgifterna, men detta arbete torde med ändamålsenliga anordningar i fråga om redovisningen kunna nedbringas till en relativ obetydlighet.

Under återopande av det ovan anförda vilja revisorerna föreslå att vederbörande anmanas att i löneuppgifter till taxeringsmyndighet medtaga jämväl beloppet av för befattningshavare utgivna sjukvårdsersättningar.

§ 24.

Ränta vid
restitution av
utskylder.

Envar, som efter besvär över taxering eller debitering vinner nedsättning i eller befrielse från honom påförd utskyld eller avgift till stat eller kommun eller från annan allmän utskyld eller avgift, äger enligt förordningen den 2 maj 1919 (nr 200) angående rätt till ränta vid restitution av utskylder m. m. vid återbekommandet av det belopp, han för mycket erlagt, tillika erhålla ränta därå efter fem för hundra om året från och med den dag, beloppet visas vara av honom guldett, till den dag, detsamma återbekommes; dock att ränta ej må utgå för längre tid än till dess trettio dagar förflutit, efter det Kungl. Maj:ts beslut i besvärsmålet meddelats eller underordnad myndighets beslut däri tagit åt sig laga kraft. Vad sålunda stadgats gäller emellertid ej med avseende å återbetalning av pensionsavgift.

Före tillkomsten av 1919 års förordning utgick icke ränta vid restitution. Angående tillkomsten av förordningen må här nämnas följande. I en vid 1918 års riksdag inom första kammaren väckt motion, nr 97, föreslogs, att de skattskyldiga skulle medgivas anstånd med inbetalning av tvistiga skattebelopp mot ställande av säkerhet för desamma. Bevillningsutskottet yttrade härom bland annat följande. Av större betydelse än ränteförlusten kunde det i många fall vara, att den skattskyldige under den långa tid en taxeringstvist genom alla instanser toge i anspråk vore berövad dispositionen av det omtvistade skattebeloppet. Utskottet ville giva motionärerna rätt däruti, att de olägenheter, som härigenom tillskyndades den skattskyldige och för vilka han icke finge någon gottgörelse, icke vore förenliga med rättvisa och billighet. Om en av motionärerna föreslagen anordning med ställande av säkerhet skulle möta för stora svårigheter, t. ex. med hänsyn till statens eller kommunernas behov av omedelbar tillgång till debiterade skattebelopp eller på grund av risken för i uppskovssyfte väckta skattetvister, torde andra utvägar kunna erbjuda sig. Ett minimum av rättvisa vore skyldighet för vederbörande skattemottagare att gottgöra ränta å belopp, som restituerades. Utskottet

hänvisade till en utredning, som då redan igångsatts av Kungl. Maj:t i anledning av en framställning den 8 november 1917 från Sveriges industriförbund, i vilken framställning bland annat föreslagits, att skattskyldig skulle å restituerade belopp erhålla ränta efter förslagsvis 5 procent för den tid, som förflutit sedan skatten erlades. I en vid 1919 års riksdag framlagd proposition, nr 104, i förevarande ämne framhöll dåvarande chefen för finansdepartementet, bland annat, att det svårligen läte sig förnekas, att det förhållandet, att klagomål över taxeringen icke befriade skattskyldig från att i behörig ordning inbetala honom påförda utskylder, vore ägnat att många gånger medföra betydande ekonomiska olägenheter för de skattskyldiga, därigenom att de under avsevärd tid utan att ens erhålla någon ränta måste ligga ute med skattebelopp, som de slutligen förklarades berättigade återfå. Det syntes därför departementschefen bäst överensstämman med rättvisa och billighet, att den, som på grund av ändring i taxeringen ägde återbekomma erlagt utskyldsbelopp, i gengäld för det han under tiden måst ligga ute med det samma, berättigades att erhålla någon ränta därå. Den räntefot, efter vilken sådan räntegottgörelse borde utgå, föreslogs i propositionen skäligen böra bestämmas till 5 procent. Bevillningsutskottet erinrade i sitt i anledning av propositionen avgivna betänkande, att Kungl. Maj:ts förslag innefattade en lösning av frågan i den snävare form, som utskottet år 1918 betecknat som ett minimum av rättvisa. Då under alla omständigheter förslaget innebure en avsevärd fördel för de skattskyldiga, syntes det böra bifallas. Detta blev även riksdagens beslut.

Här nedan intages en sammanställning, avseende budgetåren 1923/24—1941/42, av till statsverket influten inkomst- och förmögenhetsskatt samt beloppen av restitutioner, avseende sådan skatt jämte ränta.

	Summa inkomster en- ligt budgetredo- visningen miljoner kronor	Summa utgifter enligt budgetredo- visningen miljoner kronor	Därav beräknad	
			skatt miljoner kronor	ränta miljoner kronor
1923/24	137.99	2.27	1.98	0.29
1924/25	140.73	2.21	1.93	0.28
1925/26	145.85	1.58	1.38	0.20
1926/27	145.26	1.39	1.21	0.18
1927/28	148.08	2.41	2.11	0.31
1928/29	150.88	5.61	4.90	0.71
1929/30	150.91	4.86	4.25	0.62
1930/31	163.96	3.58	3.13	0.45
1931/32	161.90	4.55	3.97	0.58
1932/33	134.65	2.41	2.10	0.31
1933/34	132.30	4.84	4.23	0.61
1934/35	133.24	3.21	2.80	0.41
1935/36	154.35	1.28	1.12	0.16
1936/37	185.01	1.37	1.20	0.17
1937/38	210.56	0.90	0.78	0.11
1938/39	263.80	1.62	1.42	0.21
1939/40	327.66	2.22	1.94	0.28
1940/41	439.45	2.46	2.14	0.31
1941/42	449.78	2.80	2.13	0.17

För att i någon mån närmare belysa innebörden av ovan intagna sammanställning vilja revisorerna här nedan lämna en sammanställning, som utvisar räntelägets förändringar under åren 1933—1940 i avseende på riksbankens växeldiskonto, sparbankernas (postsparbanks) och affärsbankernas inlåningsränta samt affärsbankernas utlåningsränta i fråga om lån mot prima säkerhet.

Tidsperiod	Riks- bankens växel- diskonto	Spar- bankernas inlånings- ränta	Postspar- bankens inlånings- ränta	Affärsbankernas inlåningsränta (på depositions- och kapital- räkning)	Affärsbankernas utlåningsränta mot prima säkerhet
1933.....	2.87	3,619	2.5	—	—
Fr. o. m. $\frac{1}{4}$ 1933.....	—	—	—	3	4
» » » $\frac{1}{6}$ 1933.....	—	—	—	3	4
» » » $\frac{1}{9}$ 1933.....	—	—	—	2 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$
» » » $\frac{1}{12}$ 1933.....	—	—	—	2	3
1934.....	2	3,058	2.5	2	3
1935.....	2	2,577	2	2	3
1936.....	2	2,592	2	2	3
1937.....	2	2,600	2	2	3
1938.....	2	2,521	2	2	3
1939.....	2.02	2,450	2	2	3
1940.....	3.01	3,337	2.5	—	—
Fr. o. m. $\frac{1}{4}$ 1940.....	—	—	—	2 $\frac{1}{2}$	3
» » » $\frac{1}{5}$ 1940.....	—	—	—	3	3 $\frac{1}{2}$

I en den 9 augusti 1934 dagtecknad skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde överståthållarämbetet, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens bemyndigande att för varje år fastställa den räntefot, efter vilken ränta skulle utgå vid restitution av utskylder och avgifter av nu ifrågavarande slag liksom vid eftergift eller restitution av arvsskatt och skatt för gåva. Det syntes ämbetet, att denna ränta borde stå i nära överensstämmelse med den räntesats, till vilken staten själv hade att verkställa upplåning vid tillfället för räntefotens fastställande. Till stöd för sin uppfattning anförde ämbetet, att det visserligen vore riktigt, att en skattskyldig, som erhöle restitution av utskylder, finge skälig ränta å av honom för mycket erlagda skattebelopp, men att räntefoten därvid icke borde vara så hög, att den skattskyldige bereddes obehörig vinst. En ränta av 5 procent vore med dåvarande läge på penningmarknaden enligt ämbetets mening alltför hög. Över överståthållarämbetets framställning avgåvo statskontoret, riksräkenskapsverket och kammarrätten utlåtanden.

Statskontoret ansåge i likhet med överståthållarämbetet, att riksdagens bemyndigande borde inhämtas om rätt för Kungl. Maj:t att bestämma den räntesats, efter vilken ränta å restituerade medel skulle utgå. Härvid borde dock föreskrivas en begränsning uppåt, förslagsvis till 5 procent. Statskontoret ifrågasatte emellertid, om det kunde vara lämpligt, att ett dylikt fastställande ägde rum för ett år i sänder. Förhållanden kunde inträffa, som gjorde det önskvärt, att med längre eller kortare mellanrum än ett år vidtaga ändring i nu ifrågavarande avseende. Vid fastställandet av räntan synes led-

ning kunna hämtas av vid tidpunkten i fråga utgående ränta å depositionsräkning ävensom av den effektiva räntan å statsobligationer.

Riksräkenskapsverket förklarade i sitt utlåtande, att föreskrifter om en räntefot av 5 procent stode i överensstämmelse med ett flertal bestämmelser rörande ränteberäkning inom det offentligrättsliga området. I de vid förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt fogade, jämväl för förordningen om arvsskatt och skatt för gåva avsedda tabellerna för uträkning av kapitalvärden räknades med en räntefot av 5 procent. Även i andra offentligrättsliga författningar räknades med samma räntefot, och på det civilrättsliga området förekomme även enahanda ränteberäkningsnorm. Utginge man från att bestämmelserna om ränta vid restitution av utskylder m. m. tillkommit väsentligen för att bereda skattskyldig skydd mot ränteförlust, ansåge riksräkenskapsverket en räntefot av 5 procent väl hög under dåvarande läge å penningmarknaden. Med hänsyn härtill syntes vissa skäl tala för att i förevarande fall räntefoten avvägdes i närmare överensstämmelse med det växlande allmänna ränteläget. Emellertid vore att märka, att för enskilda företagare och andra skattskyldiga den upplåningsränta, dessa måste vidkännas, direkt eller indirekt, för inbetalningar av skatt, torde ligga väsentligt över statslåneräntan. Riksräkenskapsverket ansåge, att det icke läte sig göra att begränsa en lagändring i antydd riktning till att avse allenast de av överståthållarämbetet åsyftade fallen av restitution utan borde en sådan ändring avse samtliga hithörande bestämmelser å det skatterättsliga området. Vad som kunde befinnas böra gälla för nämnda område, torde kunna antagas äga giltighet även för det offentligrättsliga området i övrigt. Det kunde dessutom ifrågasättas, om icke en ändring av ifrågavarande räntesatser komme att få konsekvenser beträffande jämväl å det privaträttsliga området meddelade bestämmelser av ifrågavarande slag. Härigenom komme frågan, enligt riksräkenskapsverkets mening, att erhålla en sådan räckvidd, att ett ställningstagande till densamma krävde en utredning av ingående och omfattande beskaffenhet. Riksräkenskapsverket kunde fördenskull ej finna annat än att den av överståthållarämbetet väckta frågan måste prövas i ett vidsträcktare sammanhang, varför ämbetsverket ansåge sig icke kunna tillstyrka bifall till överståthållarämbetets förslag, sådant det föreläge.

Kammarrätten funne det med hänsyn till fluktuationerna å penningmarknaden önskvärt, att den vid restitution av utskylder m. m. utgående räntan gjordes såtillvida rörlig, att räntefoten bestämdes för ett år i sänder. Där emot kunde kammarrätten icke instämma i överståthållarämbetets förslag angående räntefotens fastställande. Kammarrätten ansåge det bäst överensstämma med syftet med ifrågavarande stadgande om rätt till ränta, att räntan bestämdes så, att den skattskyldige i regel kunde antagas bekomma full ersättning för den ränteutgift, han själv haft eller skulle haft, därest han varit tvungen att genom lån anskaffa medel för betalning av det sedermera återbekomna beloppet. Då räntesatsen för enskilda lån så gott som undantagslöst torde överstiga räntan å statens lån, kunde en restitutionsränta,

som utginge allenast med vad staten själv behövde erlægga vid upplåning, icke anses innefatta full gottgörelse. En ledamot i kammarrätten ansåg, att en maximigräns av 5 procent och en minimigräns av 3 procent borde fastställas för ifrågavarande räntesats samt att en höjning eller sänkning av räntesatsen borde ifrågakomma allenast vid avsevärda förändringar på penningmarknaden. Två ledamöter ville avstyrka överståthållarämbetets förslag på den grund, att räntan i förevarande fall utgjorde en gottgörelse för vissa olägenheter, varåt lagstiftarna av praktiska skäl givit formen av en räntegottgörelse, samt att ämbetets förslag innebure ett principiellt avsteg från ifrågavarande förordnings grund och mening.

Förevarande fråga har jämväl varit föremål för behandling i anledning av två motioner.

I en vid 1935 års riksdag inom första kammaren väckt motion, nr 3, hemställdes, att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändrad lydelse av förordningen den 2 maj 1919 angående rätt till ränta vid restitution av utskylder m. m., att den som ägde återbekomma dylika utskylder tillika skulle äga erhålla ränta därå efter postsparbankens vid tidpunkten för återbekommandet gällande inlåningsränta. Bevillningsutskottet anförde i anledning av motionen, att syftet med ifrågavarande bestämmelse om rätt till ränta vid restitution av utskylder m. m. hade varit att bereda skattskyldig, vilken åsatts taxering, som sedermera nedsattes, skydd mot ränteförlust. Givet vore, att den skattskyldige icke borde beredas någon vinst i anledning av att han påförts oriktig taxering. Det vore därför önskvärt, att räntefoten i förevarande fall avvägdes så, att densamma så nära som möjligt anslöte sig till det allmänna ränteläget under den tid, tvist angående den skattskyldiges taxering påginge. Att på sätt i motionen föreslagits anknyta räntesatsen till den tidpunkt, då utskylderna skulle återbetalas, syntes icke tillfredsställande liksom ej heller att bestämma räntesatsen efter en medeltalsränta för viss längre tid eller efter den å statslån eller andra dylika lån utgående räntan. Även under dåvarande ränteläge torde nämligen inträffa, att skattskyldiga vid förekommande upplåning av medel för gäldande av påförda utskylder finge vidkännas en ränta, som låge väsentligt över räntesatsen i berörda fall. Härtill komme, att en räntefot av 5 procent i förevarande fall icke torde kunna anses vara så hög, att densamma kunde uppmuntra de skattskyldiga att fördröja framläggandet av erforderlig utredning i tvister angående taxering för att därigenom söka uppskjuta avgörandet under en längre tid och på detta eller annat sätt söka förskaffa sig obehörig räntevinst. Då dessutom, såsom riksräkenskapsverket framhållit, en räntefot av 5 procent fastställts icke blott för ifrågavarande fall utan jämväl för vissa andra fall inom det offentlighetsliga området, synes skäl tala för att ifrågavarande spørsmål icke såges för sig utan i ett större sammanhang. Med hänsyn härtill och då frågan redan vore föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, hade utskottet icke ansett skäl föreligga att föreslå någon åtgärd i anledning av motionen. Motionen avslogs också av båda kamrarna.

Vid 1938 års riksdag hemställdes i en motion, nr 29, i första kammaren,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa skyndsamt utredning samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav kunde föranledas, angående huruvida skäl förelåge att bibehålla räntegottgörelse vid restitution av skatter och utskylder samt, om räntegottgörelse ansåges alltjämt böra utgå, angående denna räntegottgörelses bringande i bättre överensstämmelse med dåvarande ränteläge, samt därjämte närmare precisera bestämmelserna för vilka fall dylik gottgörelse skulle lämnas.

Bevillningsutskottet, till vilket motionen hänvisats, hemställde, att, enär enligt vad utskottet inhämtat det i motionen berörda spörsmålet vore föremål för 1936 års uppbördskommittés närmare övervägande och kommittén beräknades komma att slutföra sitt uppdrag under år 1938, motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Detta blev också riksdagens beslut.

I sitt den 31 oktober 1938 avgivna betänkande med förslag till omorganisation av uppbördsväsendet och folkbokföringen m. m., del I uppbördsväsendet, förklarade 1936 års uppbördskommitté (sid. 222), att vad beträffade bestämmelserna om ränta vid restitution av utskylder och allmänna avgifter, syntes väl en räntefot av 5 procent under dåvarande förhållanden å penningmarknaden vara alltför hög, om bestämmelserna skulle hava till ändamål allenast att bereda skattskyldig skydd mot ränteförlust. Den effektiva medelräntefoten för statens totala upplåning, d. v. s. för den samlade statsskulden, vore för det dåvarande inemot 4 procent. Medelräntefoten för ett års nyupplåning vore lägre, för budgetåret 1937/38 3.01 procent. Vid ett fortsatt oförändrat ränteläge komme givetvis även medelräntefoten för den totala upplåningen att nedgå, allt eftersom äldre högprocentiga obligationslån utlöpte och konverterades till då gällande låga räntefot. Emellertid ansåge kommittén, att även andra synpunkter måste beaktas vid bedömandet av vilken räntefot, som finge anses skäligen i förevarande avseende. Sålunda torde det ej få förbises, att räntegottgörelsen borde utgöra ersättning ej endast för den beräknade ränteförlusten utan även för de kostnader och olägenheter i övrigt, som tillskyndades den skattskyldige genom den felaktiga taxeringen eller debiteringen. Kommittén delade även de synpunkter rörande den principiella räckvidden av räntefotens förändrande, som riksräkenskapsverket framfört i sitt utlåtande över överståthållarämbetets ovanberörda framställning. Då enligt kommitténs förslag den, som eljest vore berättigad återfå utskylder, som debiterats i en ort, men i stället hade att utgöra utskylder, vilka skulle debiteras i annan ort, eller häftade för restförda utskylder, skulle äga återbekomma allenast vad av det erlagda beloppet, som överstege det belopp — i förekommande fall jämte indrivningsavgift — han sålunda hade att utgöra, förelåge enligt kommitténs förmenande än mindre anledning att göra ändring i fråga om räntefoten. Om räntefoten bibehölls vid 5 procent, skulle hinder icke behöva möta att i fråga om den tid, ränteberäkningen skulle avse, stadga mera schematiska bestämmelser, vilket ur arbetssynpunkt måste anses önskvärt, särskilt med hänsyn till att utskylderna enligt kommitténs förslag kunde förfalla till betalning vid ett flertal terminer. Av ovan anförda,

såväl principiella som praktiska skäl hade kommittén funnit sig böra förorda bibehållande av den nuvarande räntefoten.

Det må här erinras, att 1938 års arvsskattekommitté i sitt den 31 maj 1939 avgivna betänkande med förslag till förordning om arvs- och gåvoskatt m. m. vid behandlingen av bestämmelserna om anstånd med erläggande av sådan skatt föreslog, att anståndsrentan icke såsom enligt dåvarande förordning skulle fixeras till 5 procent utan i stället beräknas efter en procentsats, som det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att årligen fastställa i anslutning till riksbankens växeldiskonto. I proposition nr 192 till 1941 års riksdag förklarade föredragande departementschefen i fråga om anståndsrentan, att enligt hans mening syntes en föreskrift, att räntefoten skulle bestämmas i anslutning till det allmänna ränteläget giva utrymme för en tillämpning, som närmare motsvarade syftet med bestämmelsen om att i förevarande fall rentan skulle vara rörlig. Vad departementschefen sålunda föreslagit blev även riksdagens beslut.

Vid behandlingen av bestämmelserna om återbetalning av erlagd arvs- och gåvoskatt föreslog 1938 års arvsskattekommitté, att återbetalningen skulle omfatta även ränta å återburna skattebelopp efter 5 procent om året. I sistberörda proposition anförde föredragande departementschefen, att en av de över arvsskattekommitténs förslag hörda myndigheterna ifrågasatt, om icke jämväl ränta å återbetald skatt borde bestämmas efter samma grunder, som skulle gälla beträffande ränta å skatt, med vars erläggande anstånd beviljats. Enligt vad departementschefen i principiell överensstämmelse med kommitténs förslag förordat skulle i sistnämnda fall rentan beräknas efter den procent, som Kungl. Maj:t i anslutning till det allmänna ränteläget fastställde i december varje år att gälla för det påföljande året. Visserligen syntes skäl kunna anföras för att även i nu ifrågavarande fall räntefoten bestämdes på nyss angivet sätt. Då enligt för skattesystemet i dess helhet gällande bestämmelser ränta å restituerad skatt beräknades efter 5 procent, torde emellertid föreliggande fråga böra lösas i ett vidsträcktare sammanhang, och hade departementschefen därför icke funnit anledning att frångå kommitténs förslag på denna punkt. Vad departementschefen sålunda anfört lämnade riksdagen utan erinran.

**Revisorernas
uttalande.**

Vid restitution av utskylder m. m. gottgöres å restituerade belopp ränta efter 5 procent.

Även om man skulle utgå från att rentan härvid bör vara avvägd så, att den restitutionsberättigade utöver normal räntegottgörelse beredes någon kompensation för att han undandragits dispositionsrätten till belopp, som för mycket avkrävt honom, vill det synas revisorerna som om den nuvarande räntegottgörelsen efter 5 procent vore för hög. Den av revisorerna sammanställda tablån över vissa räntesatser synes revisorerna giva stöd för en sådan uppfattning.

Gentemot tidigare förslag om sänkning av den räntefot, efter vilken ränta utgår vid restitution av för mycket erlagd skatt, har, bland annat, gjorts gäl-

lande att räntegottgörelsens storlek i detta fall ej finge bedömas för sig utan borde ses i ett sammanhang med storleken av den räntegottgörelse som i en del andra fall vore bestämd. Revisorerna vilja för sin del tillerkänna dessa synpunkter värde endast i den mån det gäller räntegottgörelse å enskildas fordringar gentemot det allmänna eller omvänt.

Såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår har den tidigare till 5 procent fixerade räntan i fråga om statens fordringar å arvsskatt, med vars erläggande anstånd åtnjutes, numera ersatts med ränta efter en räntefot, som Kungl. Maj:t för varje år bestämmer. Denna räntefot har för år 1942 fastställts till 3.5 procent.

I diskussionen om denna fråga har räntefoten i vissa fall ansetts böra anknytas till storleken av den ränta, som en skattskyldig har att erlægga, om han upplånar medel till skattens erläggande. Det berättigade i ett dylikt resonemang torde kunna ifrågasättas.

Enligt revisorernas mening bör räntan å restituerade utskylder i anseende till numera rådande ränteläge under alla förhållanden kunna sänkas, varvid räntesatsen bör för lämpliga tidsperioder fastställas av Kungl. Maj:t.

§ 25.

Under § 37 i sin berättelse komma revisorerna att lämna en redogörelse för vissa av direktionen för prästerskapets änke- och pupillkassa utlämnade lån mot inteckningar i kassan tidigare tillhöriga fastigheter, vilka inteckningslån i och med statens övertagande den 1 januari 1942 av prästerskapets änke- och pupillkassa tillförts statsverket.

Viss fråga rörande statskontorets medelsförvaltning.

Från och med den 1 januari 1938 övertog staten tullstatens enskilda pensionsinrättnings rörelse samt i samband därmed pensionsinrättnings samtliga tillgångar. I dessa tillgångar ingick, bland annat, en fordran hos fastighetsföreningen Kungsbacken nr 7 u. p. a. enligt revers den 29 maj 1935 å 90,000 kronor mot hypotek av inteckningar till enahanda belopp i fastigheten nr 7 i kvarteret Kungsbacken i Stockholm med förmånsrätt näst efter inteckningar om tillhoppa 400,000 kronor, utgörande säkerhet för kassalån hos visst försäkringsbolag. Vid tidpunkten för lånets utlämnande låg detsamma inom två tredjedelar av fastighetens taxeringsvärde, 740,000 kronor, men sedan taxeringsvärdet sänkts till 600,000 kronor kom säkerheten för lånet å 90,000 kronor att ligga över nyssnämnda belåningsgräns. Fastigheten inropades vid offentlig auktion den 27 februari 1941 för 450,000 kronor av det försäkringsbolag, som innehade kassalånet å 400,000 kronor jämte räntefordran. Statsverket erhöll icke någon gottgörelse för sin fordran.

Förutom placeringen av de medel, som tidigare innehafts av prästerskapets änke- och pupillkassa och tullstatens enskilda pensionsinrättning, har statskontoret att ombesörja placeringen av, bland annat, de tillgångar, som i samband med statens övertagande av lotsverkets enskilda pensionskassa, civilstatens änke- och pupillkassa samt arméns och marinens familjepensionkassa tillförts statsverket. Nämnda kapitalmedel skola göras fruktbarande i

främsta rummet genom inköp av olika slag av värdepapper. För den händelse dylika värdepapper icke stå att erhålla till pris, som synes förenligt med hänsyn till medlens ränteavkastning, äger statskontoret utlämna lån mot säkerhet i, bland annat, fastighetsinteckningar. Enligt revisorerna tillhandahållna uppgifter utgör sammanlagda beloppet av utlämnade inteckningslån för närvarande omkring 113,000,000 kronor, fördelade å 355 lån. De möjligheter, som stå till ämbetsverkets förfogande för besiktning och värdering genom särskild expertis av de belåningsobjekt, om vilka här är fråga, synas vara begränsade. Sålunda är å statskontorets omkostnadsstat för innevarande budgetår upptagen en anslagspost å 1,000 kronor till besiktning och värdering av fastigheter, vilket belopp tages i anspråk för beredande av ersättning till en av verket anlita värderingsman. Med hänsyn till det stora antal lån, som övertagits från de förutvarande familjepensionskassorna, vilka lån för närvarande äro föremål för undersökning i säkerhetskänseende och därav i vissa fall påkallad omläggning, har statskontoret i sina anslagsäskanden för budgetåret 1943/44 föreslagit, att nämnda anslagspost skulle höjas till 1,500 kronor.

Revisorernas
uttalande.

Det torde ligga i sakens natur att handhavandet av en medelsförvaltning av den storleksordning, det här gäller, under ogynnsamma förutsättningar kan vara förenad med stora ekonomiska risker. För statskontorets vidkommande ökas givetvis dessa risker i och med att — såsom ovan berörts — statskontoret får övertaga av olika inrättningar tidigare utlämnade inteckningslån, för vilka den ställda säkerheten icke är betryggande. Utan att ifrågasätta värdet av den granskning, som statskontoret underkastar de för dessa lån ifrågakommande säkerheterna, vilja revisorerna framhålla vikten av att statskontoret äger möjlighet att i tillräcklig omfattning anlita sådana på området särskilt kvalificerade arbetskrafter, vilka kunna följa utvecklingen på fastighetsmarknaden och utöva en fortlöpande kontroll av de säkerheter, som lämnats för erhållna lån.

§ 26.

Fullbehand-
ling av sprit-
drycker och
viner vid in-
försel genom
Vin- och
spritcen-
tralen.

Jämlikt 2 kap. 1 § förordningen den 18 juni 1937 angående försäljning av rusdrycker må med vissa undantag partihandel inom riket med dylika drycker bedrivas allenast av ett för ändamålet bildat aktiebolag, som av konungen erhållit tillstånd till sådan handel (partihandelsbolag). Enligt 2 § lämnas tillstånd för partihandelsbolaget för viss tid, högst sex år.

I 2 kap. 10 § samma förordning stadgas, att rusdrycker må till riket införas blott av partihandelsbolaget samt, efter tillstånd av kontrollstyrelsen, av systembolag. Rusdrycker, vilka inkommit från utlandet, må utlämnas allenast till bolag, som äger rätt till dylik införsel, eller den som erhållit sådant bolags medgivande att mottaga varorna.

Aktiebolaget Vin- och spritcentralen bildades år 1917 i syfte att inom partihandeln med spritdrycker och viner genomföra den princip om det pri-

vatekonomiska intressets avkoppling, som lagts till grund för systembolagsorganisationen inom detaljhandeln. Ursprungligen ett dotterbolag till aktiebolaget Stockholmssystemet lösgjordes aktiebolaget Vin- och spritcentralen från nämnda systembolag år 1920, varvid Stockholmssystemets stamaktier övertogs av ett konsortium av tio av Kungl. Maj:t godkända personer. Denna organisation godkändes av riksdagen år 1923, och aktiebolaget Vin- och spritcentralen blev ett av Kungl. Maj:t koncessionerat monopolbolag för partihandeln med spritdrycker och viner. Kungl. Maj:t utser halva styrelsen, däribland ordförande och vice ordförande, samt jourhavande revisor. Bolagets oktroj förnyades senast år 1942.

Såsom ovan framhållits må rusdrycker till riket införas blott av partihandelsbolaget samt, efter tillstånd av kontrollstyrelsen, av systembolag. Vad beträffar de senare sker dock införseln för deras räkning genom aktiebolaget Vin- och spritcentralen. Med undantag för sprit eller annan alkoholhaltig vara, som användes för tekniskt bruk, sker införsel av rusdrycker uteslutande genom aktiebolaget Vin- och spritcentralen.

Enligt gällande tulltaxa utgår tullavgiften vid införsel till riket av rusdrycker med följande belopp:

	Tull för 100 kg kronor
Vin och andra alkoholhaltiga drycker innehållande mer än $2\frac{1}{4}$ men ej mer än 25 volymprocent alkohol, ej hänförliga till maltdrycker:	
på fat, med en alkoholhalt av:	
mer än $2\frac{1}{4}$ men ej mer än 14 volymprocent:	
bordeaux och bourgogne	34:—
rhenskt och mosel	34:—
annat	34:—
mer än 14 men ej mer än 25 volymprocent:	
madera	100:—
portvin	100:—
spanskt (scherry, malaga, tarragonavin m. fl.)	100:—
annat	100:—
på andra kärl:	
musserande	100 liter 400:—
icke musserande, med en alkoholhalt av:	
mer än $2\frac{1}{4}$ men ej mer än 14 volymprocent:	
bordeaux och bourgogne	100 liter 69:—
rhenskt och mosel	100 liter 69:—
annat	100 liter 69:—
mer än 14 men ej mer än 25 volymprocent:	
vermut	100 liter 135:—
annat	100 liter 135:—
Spritdrycker, innehållande mer än 25 volymprocent alkohol; ävensom sprit och absolut alkohol:	
likör	100 liter 250:—

	Tull för 100 kg kronor
absint; ävensom, oavsett alkoholhalten, andra spritdrycker, försatta med socker eller annat främmande ämne, varigenom alkoholhalten anges oriktigt å provaren.....	100 liter 250: —
arrak på fat	250: —
rom på fat	250: —
arrak och rom på andra kärl	265: —
andra slag:	
på fat:	
brännvin	100: —
visky	100: —
konjak	100: —
andra	100: —
på andra kärl:	
visky	200: —
konjak	200: —
andra	200: —

Enligt vad revisorerna inhämtat har aktiebolaget Vin- och spritcentralen under nedannämnda år i tullavgifter erlagt följande belopp, nämligen

1932	7,088,072: 32
1933	4,919,047: 01
1934	5,879,393: 81
1935	6,526,478: 28
1936	6,777,151: 04
1937	8,953,728: 71
1938	10,185,949: 94
1939	9,050,589: 79
1940	4,137,171: 72
1941	3,875,515: 75
	Summa 67,393,098: 37

Tullbehandling av inkommande spritdrycker och viner för spritcentralens räkning försiggår huvudsakligast i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg samt i mindre omfattning i Karlshamn. Denna tillgår i huvudsak på följande sätt. Vid förpackning i lådor väges varje sådant kolli särskilt för sig konstaterande av eventuell undervikt. Därest vikten är för låg — varje varuslag och märke har per låda en tämligen konstant vikt — uppäckas lådan för närmare fastställande av undervikten. För vin å fat utgår tullen per 100 kg netto. Vid tullbehandlingen väges därför varje fat särskilt. Stickprov tages från vinfaten för kontrollerande av fakturans uppgift, att innehållet utgöres av starkvin eller svagvin. Då tullsatsen är lägre för sistnämnda slag, som ej får innehålla mer än 14 volymprocent alkohol, underkastas vinet i

tvivelaktiga fall även prov å tullverkets laboratorium. Beträffande spritdrycker sker vägning och provtagning av varje fat för uppmätning av alkoholhalt och temperatur, i förhållande till vilka tullsatsen beräknas. Sedan efter verkställd vägning och granskning av godset tullattest utskrivits, innefattande jämväl uppgift å hamn- och dragarepenningar, och utlämningssedel utfärdats är varumottagaren oförhindrad avhämta godset för uppläggning å tullnederlag. Den säkerhet för oförtullat gods, som varumottagare i allmänhet är skyldig att ställa hos tullverket, är spritcentralen befriad ifrån. För komplettering av spritcentralens lager av utländska spritdrycker och viner, göras sedermera utlag från tullnederlaget. Vid dylika uttag, som företagas så gott som dagligen, inlämnas uttagningsinlagorna till tullnederlagskontoret, där bokföring sker, för vilken särskild avgift debiteras. Räkning å tullavgift utskrivs för varje dags uttag. Å tullbelopp, understigande 100 kronor, erhålles 15 dagars anstånd med betalningen, för belopp därutöver intill 500 kronor 30 dagars anstånd och för belopp därutöver 90 dagars anstånd.

Till jämförelse må i detta sammanhang lämnas en redogörelse för hithörande förhållanden beträffande ett annat likartat monopolföretag, nämligen aktieföretaget Svenska tobaksmonopolet. Nämda bolag, vars varor alltsedan bolagets konstituerande år 1914 vid införsel till riket tullbehandlats i vanlig ordning, hemställde i skrivelse den 5 juli 1919 hos Kungl. Maj:t om vissa lättnader beträffande förtullning av oarbetad tobak och tobaksmjöl och föreslog i sådant avseende, att följande förfaringssätt måtte komma till tillämpning i fråga om förtullning av nämnda varor.

Inkommande oarbetad tobak och tobaksmjöl skulle å föreskrivna inlagor angivas, därvid godsets kvantitet och slag skulle bestyrkas med originalfaktura eller annan handling, därest originalfaktura ännu ej kommit bolaget tillhanda. Därefter skulle bolaget äga att utan vidare tullbehandling omhändertaga godset och inlägga detsamma å »nederlag» i införselorten eller å annan ort ävensom att fritt förfoga över godset utan tullverkets överinseende. I den mån tobak från upplag uttoges för att användas vid fabrikationen, skulle tobaken av bolaget noga vägas och vikten kontrolleras av trovärdig person i bolagets tjänst samt förteckning upprättas över uttagna partier. Varje månad skulle bolagets huvudkontor till generaltullstyrelsen avlämna ett sammandrag över från respektive upplag under den nästföljande månaden gjorda uttag av tobak och samtidigt till nämnda styrelse inleverera tullavgift för i sammandraget uppgjorda tobakspartier.

Till stöd för berörda ansökning anförde bolaget, bland annat, att den föreslagna anordningen innebure avsevärda förenklingar och medförde icke obetydlig minskning i kostnaden för tullbehandlingen av ifrågakomna varor, särskilt för tullverket men även för bolaget, att bolagets räkenskaper fördes på ett sådant sätt att kontroll över uttagen och för fabrikationen använd tobak vore synnerligen lätt att vidtaga, att effektiv sådan kontroll med lätthet kunde utövas av de av Kungl. Maj:t tillsatta revisorerna i bolaget, att, enär bolaget enligt gällande bestämmelser hade att självt uppgiva verkställda försäljningar, vara till staten utgående skatt beräknades, och då

denna skatt uppginge till mångdubbelt större belopp än tullen för förbrukad rå tobak, ur kontrollsynpunkt några betänkligheter icke syntes behöva hysas mot de föreslagna anordningarna.

I proposition nr 266 föreslog Kungl. Maj:t 1921 års riksdag att antaga vissa bestämmelser angående förtullning av för aktiebolaget Svenska tobaksmonopolets räkning inkommande oarbetad tobak och tobaksmjöl, vilka bestämmelser i huvudsak överensstämde med de av bolaget i dess ovannämnda skrivelse föreslagna.

Kungl. Maj:ts omförmälda förslag antogs av riksdagen i skrivelsen nr 412.

I proposition nr 192 till 1924 års riksdag angående statsmonopolet å tobakstillverkningen i riket framlade Kungl. Maj:t förslag bland annat om tullfrihet för tobak och tobaksvaror samt tullavgifternas överförande till tobaksskatt. Nämda förslag grundade sig på en inom finansdepartementets lagbyrå upprättad promemoria angående tobaksbeskattningen. I promemorian anfördes, bland annat, att en ingående undersökning av de olika på frågan inverkan omständigheterna hade givit vid handen, att ett överförande till tobaksskatt av den dåvarande tullen å såväl oarbetad som arbetad tobak, att uppbäras och redovisas av monopolets utöware, läte sig med fördel genomföra. Överfördes tullen till tobaksskatt, syntes hinder icke böra möta mot skattens likformiga uttagande. Den tullfrihet, som sålunda komme att inträda, medförde, att åtskilliga förenklingar i behandlingen från tullverkets sida av samma varuslag automatiskt genomfördes. De former, varunder tullbehandlingen av oarbetad tobak, tobaksmjöl och tobaksvaror komme att försiggå, syntes redan vid tillämpning av för tullfri vara i allmänhet gällande föreskrifter kunna bliva av enkel beskaffenhet, särskilt som antalet rubriker i tulltaxan för arbetad tobak i och med införandet av systemet med tullfrihet kunde reduceras. Tullbehandlingen skulle nämligen däri genom kunna inskränkas till en föga tidsödande undersökning för konstaterande, att förevarande kolli innehölle tobaksvaror, ävensom bruttovägning av kollit eller utrönande av kollits vikt med stöd av företedda frakthandlingar rörande detta. Den sålunda inträdande förenklingen i tullbehandlingen hade synts kunna föras vidare genom beredande av möjlighet för tullverket att kunna efterlåta själva undersökningen av det inkomna kollit, när anledning icke förefunnes till antagande, att kollit innehölle annat än tobaksvara. En sådan ytterligare förenkling skulle givetvis bliva av värde icke blott ur synpunkten av besparing i arbetskraft för tullverket utan även med hänsyn till varuägarens intresse att minsta möjliga tid uppehålls av tullbehandlingsförrättning och att få uppackningen av sina ofta ömtåliga tobaksvaror omhändertagen endast av monopolets utöware.

I häröver avgivet yttrande anförde generaltullstyrelsen bland annat följande. Ett genomförande av den ifrågasatta omläggningen syntes styrelsen för tullverkets del kunna komma att medföra vissa besparingar i arbete. Dessa hänförde sig emellertid huvudsakligen till omläggningen i behandlingen av färdiga tobaksvaror. Ifråga om oarbetad tobak och tobaksmjöl skulle nämligen arbetsminskningen bestå allenast däri, att tullverket befria-

des från de en gång i månaden återkommande bestyren med debitering, uppbörd och redovisning av de för dessa varuslag belöpande tullavgifter. Efter att hava funnit sig böra tillstyrka genomförandet av den föreslagna anordningen i vad den avsåge färdiga tobaksvaror förklarade sig styrelsen, innan den slutligt yttrade sig beträffande omläggningen av tobaksbeskattningen, böra upptaga ett spörsmål, som icke berörts i den föreliggande promemorian, nämligen frågan om vilken inverkan den föreslagna tullfriheten för oarbetad och arbetad tobak komme att utöva på den till vederbörande städer utgående, av tullavgiften för dessa varuslag beroende tolagsersättningen. Styrelsen hänvisade därvid till en å styrelsens revisionsbyrås statistiska avdelning upprättad uppgift, utvisande i runda tal den del av tolagsersättningen till vissa städer för åren 1922 och 1923, som beräknats belöpa för införtullade kvantiteter oarbetad tobak och tobaksmjöl samt färdiga tobaksvaror. I anslutning till denna uppgift anförde styrelsen, bland annat, att av uppgiften framginge, att den föreslagna tullfrihetens inverkan på tolagsersättningen måste beträffande flertalet av importstäderna bliva högst betydande. Så vore i synnerhet fallet ifråga om den del av tolagsersättningen, som svarade mot tullavgifterna för oarbetad tobak och tobaksmjöl. I detta avseende skulle den av tullfriheten föranledda nedgången i tolagsersättningen efter allt att döma komma att med väsentliga belopp drabba, icke blott — såsom förhållandet skulle i stort sett bliva beträffande den mot färdiga tobaksvaror svarande delen av tolagsersättningen — rikets tre största städer utan även de flesta andra städer, över vilka tobaksimporten försigginge. Vad anginge frågan om tolagsersättningens bortfallande genom införande av tullfrihet för färdiga tobaksvaror hade densamma, med hänsyn till berörda åtgärds relativt ringa inverkan på respektive städers budget, icke, såsom framginge av styrelsens uttalande i det föregående, ansetts böra hindra den föreslagna förenklingen i beskattningen av de färdiga tobaksvarorna.

Vederbörande departementschef anförde följande.

Vad till en början angår frågan om tullfrihet för tobak och tobaksvaror samt de nuvarande tullavgifternas överförande till tobaksskatt synes det mig uppenbart, på sätt jämväl från generallullstyrelsens sida framhållits, att den härutinnan föreslagna omläggningen innebär förenkling och arbetsbesparing, utan att statens intressen med avseende å skatteavgifternas behöriga erläggande eftersättas. Väl är det riktigt, såsom generallullstyrelsen understryker, att besparingarna i arbete huvudsakligen hänföra sig till den ändrade behandlingen av färdiga tobaksvaror. Detta gäller i alldeles särskild grad, såvitt avser minskningen i arbete för tullverket. För monopolets utövare åter måste bortfallandet av den särskilda, på viktuppgifter från de olika tobaksfabrikerna grundade redovisningen av råtabakstullen innebära något större fördelar. Därtill och framförallt kommer, att man genom borttagandet av jämväl råtabakstullen kan nå fram till ett fullt enhetligt beskattningssystem, som anknyter sig till den färdiga varan.

I anledning av den inverkan, råtabakstullens borttagande skulle komma att utöva på den till vederbörande städer utgående tolagsersättningen, har generallullstyrelsen funnit sig sakna anledning tillstyrka den ifrågasatta omläggningen, såvitt avser nämnda tullavgift. Däremot har tolagsersättningens bortfallande genom införande av tullfrihet för färdiga tobaksvaror, med

hänsyn till berörda åtgärds relativt ringa inverkan på respektive städers budget, icke ansetts böra hindra den föreslagna förenklingen i denna del. Jag kan icke ansluta mig till denna generaltullstyrelsens uppfattning i fråga om råtabakstullen. Städernas rätt till tolagsersättning är beroende av de olika för varuslag utgående tullavgifterna. Lika väl som en höjning av dessa tullavgifter i regel medför ökad tolagsersättning, likaväl medför en sänkning i tullavgifterna motsvarande minskning. Den omständigheten, att i föreliggande fall råtabakstullens bortfallande icke innebär en minskning i beskattningen utan allenast en överföring av tull till tobaksskatt, läser däri icke medföra någon ändring. Det må i detta sammanhang jämväl erinras därom, att förläggandet av tobaksfabriker till just de städer, varom här är fråga, för städerna torde hava medfört åtskilliga ekonomiska fördelar.

På av mig nu anförda skäl förordar jag bifall till den i promemorian föreslagna överföringen av tull till tobaksskatt beträffande såväl oarbetad tobak som färdiga tobaksvaror.

I skrivelse nr 150 biföll riksdagen Kungl. Maj:ts förslag om överförande av tullavgifterna till tobaksskatt.

Revisorernas
nttalande.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, sker införsel till riket av spritdrycker och viner — fränsett vissa i rusdrycksförsäljningsförordningen 2 kap. 10 § omförmälda specialfall — uteslutande genom aktiebolaget Vin- och spritcentralen. Det torde vara uppenbart, att tullbehandlingen av dessa varor, som uppgå till avsevärda kvantiteter, med nuvarande system måste bli synnerligen omfattande och tidsödande samt medföra stora kostnader för såväl tullverket som bolaget. Revisorerna finna därför en omläggning av detta system vara i hög grad påkallad. En icke oväsentlig arbetsbesparing och minskning i omkostnaderna vid införseln av varorna skulle visserligen kunna vinnas genom att spritcentralen medgäves samma lättnader i fråga om tullbehandlingen och tullavgifternas erläggande, som genom riksdagens beslut år 1921 beviljades tobaksmonopolet. Revisorerna anse emellertid, att åtgärderna icke böra begränsas endast härtill. Med den ställning av statligt monopolföretag, som aktiebolaget Vin- och spritcentralen — i likhet med aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet — intager, synes ur kontroll- och redovisningssynpunkt några betänkligheter icke kunna hysas mot att, på sätt som skett genom 1924 års riksdagsbeslut ifråga om tullen å tobak, en motsvarande överföring av de nuvarande tullavgifterna å spritdrycker och viner till skatten å samma varor verkställdes. Det kan i detta sammanhang erinras, att spritcentralen anförtrotts omhänderhavandet av omsättnings-skatten å spritdrycker och viner, som uppgår till mångdubbelt större belopp än tullen å densamma. Revisorerna vilja visserligen icke förneka, att ett vidtagande av en sådan åtgärd skulle komma att medföra en minskning i tolagsersättningen för de städer, som beröras av spritcentralens import. I likhet med vad vederbörande departementschef i ovannämnda proposition nr 192 till 1924 års riksdag anförde i denna fråga, vilja revisorerna emellertid framhålla, att lika väl som en höjning av tullavgifterna med därav följande ökning av tolagsersättningen kommer vederbörande städer till godo, lika väl torde dessa även få underkasta sig minskning i denna ersättning, som för-

anledes av en sänkning eller upphävande av tullen. Vid ett genomförande av vad revisorerna nu föreslagit, synes det ligga närmast till hands att tullen överfördes till omsättningsskatten, vilken uttages å spritdrycker och viner, som hos partihandelsbolag inköpas eller till riket införs. Härigenom torde ett likformigt uttagande av skatten kunna ske. Såvitt revisorerna kunnat finna, synes icke heller ur handelspolitisk synpunkt något hinder böra möta mot ett genomförande av den nu föreslagna reformen. Då emellertid ett inarbetande av sprit- och vintullarna i alkoholbeskattningen icke torde kunna komma till stånd utan vidtagande av jämförelsevis ingripande förändringar i hithörande skattebestämmelser samt jämväl av vissa jämkningar i rusdrycksförsäljningsförfattningarna, anse revisorerna, att den nu väckta frågan bör göras till föremål för särskild utredning. I avvaktan på resultatet av denna synes dock vid förtullningen av spritdrycker och viner aktiebolaget Vin- och spritcentralen böra medgivas motsvarande lätnader, som genom 1921 års riksdagsbeslut beviljades aktiebolaget Svenska tobaksmonopolet.

§ 27.

Vid granskning av mynt- och justeringsverkets räkenskaper hava revisorerna iakttagit, att verket under de senaste åren börjat försälja silver i en betydande omfattning. Revisorerna hava inhämtat, att silverförsäljningarna bero på att Sverige genom det pågående kriget numera praktiskt taget avskurits från import av silver. Landet har sålunda att för sin silverförsörjning lita till inhemsk produktion, framför allt från Boliden. Denna produktion, som ligger mellan 20 och 25 ton för år, inköpes numera helt av mynt- och justeringsverket, vilket ställer vad som med hänsyn till behovet av skiljemynt kan undvaras till silverindustriens förfogande. Under budgetåret 1941/42 har myntverket funnit sig kunna tilldela industrien 25 procent av produktionen.

Fördelningen olika industri- och guldsmedsföretag emellan handhaves väsentligen av en ekonomisk förening med firma »Industrisilver, förening u. p. a.». Denna förening bildades enligt en till överståthållarämbetet ingiven registreringsanmälan den 25 november 1940. Den har enligt stadgarna till ändamål att inköpa samt på villkor styrelsen bestämmer tillhandahålla föreningens medlemmar finsilver. Till medlem i föreningen kan antagas envar person, fysisk eller juridisk, som bedriver yrkesmässig fabrikation av silver eller nysilver. Ansökan om inträde i föreningen skall ske skriftligen till föreningens styrelse och skall sökanden därvid foga vissa uppgifter. Efter granskning av ansökningsen och i samband därmed förefintliga uppgifter skall styrelsen upptaga frågan om inval till avgörande, varvid dock medlemskap icke kan förvägras i annat fall än att beslut om avslag å ansökningsen biträdes av styrelsens ordförande. Varje medlem skall delta i föreningen med minst en insats å 100 kronor samt därutöver en insats å 100 kronor för varje fullt 100-tal kilogram silver, som han i årligt medeltal inköpt under åren 1937—1939. Härutöver äligger det medlem att avlämna två till innehavaren ställda, vid anfordran betalbara reverser å ett sammanlagt belopp, motsvarande fem

Mynt- och justeringsverkets försäljningar av silver.

gångar den insats, han har att erlægga. Dessa reverser skola omhändertagas av styrelsen, som äger i mån av behov nyttja reverserna som hypotek för föreningen åvilande förpliktelser.

Medlem äger begära utträde ur föreningen genom till styrelsen ställd skriftlig och bevittnad uppsägning, vilken dock ej får ske förrän två år från inträdet i föreningen. Utträdet anses äga rum vid tiden för den räkenskapsavslutning, som äger rum näst efter sex månader sedan medlem anmält sitt utträde.

Föreningens styrelse skall bestå av minst fem och högst sju ledamöter. Styrelsen utser inom sig ordförande och vice ordförande och därjämte en verkställande ledamot. Arvode utgår till styrelsens ordförande med 2,000 kronor om året och till verkställande ledamoten med 4,000 kronor om året. Till envar av styrelsens övriga ledamöter utgår arvode med 500 kronor för år. Såsom styrelsens ordförande tillika verkställande ledamot har alltsedan föreningens bildande tjänstgjort chefen för mynt- och justeringsverket, myntdirektören A. Grabe. Denne har för år 1941 utöver nämnda arvoden för sitt arbete i föreningen uppburit ett extra arvode å 4,000 kronor, eller tillhoppa 10,000 kronor. Till suppleant för Grabe har utsetts ingenjören i mynt- och justeringsverket fil. lic. E. Lindberg. Denne är dessutom anställd såsom biträde åt styrelsens verkställande ledamot mot en ersättning av 300 kronor för månad. Härutöver har han för sitt arbete i föreningen under år 1941 uppburit ett extra arvode å 2,400 kronor. Föreningens revisor har för år 1941 uppburit ett arvode å 1,000 kronor. Föreningens firma tecknas förutom av styrelsen som sådan av styrelsens ordinarie ledamöter två i förening eller av myntdirektören Grabe ensam.

Industrisilvers adress är Hantverkargatan 5 i Stockholm, d. v. s. mynt- och justeringsverkets hus. Då föreningen enligt myntverkets räkenskaper icke erlagt någon hyra till verket för lokal, måste antagas att föreningens expeditionslokaler sammanfalla med myntdirektörens och dess lagerlokaler med myntverkets.

Enligt vad revisorerna inhämtat ombesörjes föreningens korrespondens på myntdirektörens uppdrag av Lindberg. De silverpartier, som försäljas av Industrisilver, avhämtas av vederbörande köpare direkt från myntverkets förråd. Utvägning från myntverkets förråd av silverpartierna verkställas av myntverkets personal såsom tjänstegöromål.

Myntverket har under år 1941 till Industrisilver försålt 6,782 kg silver, varav 6,104 kg till 61 kronor för kg och 678 kg till 68 kronor för kg. Dessa priser motsvara verkets vid varje tidpunkt gällande inköpspris för inom landet uppköpt silver.

Vid sin försäljning har föreningen Industrisilver under början av året bevingat sig ett pris av 71 kronor för kg vid försäljning av poster överstigande 25 kg och 76 kronor för kg vid försäljning av mindre poster. Den 21 juni 1941 beslöt föreningens styrelse höja dessa priser med 5 kronor för kg. Vissa avvikelser från nämnda priser hava i särskilda fall medgivits, nämligen för två s. k. kompensationsinköp. I stort sett innebär nämnda prissättning alltså,

att föreningen betingat sig ett pris, som överstigit föreningens inköpspris med 10 eller 15 kronor per kg råsilver, då försäljningsposten uppgått till minst 25 kg samt med 15 eller 20 kronor per kg vid försäljning i mindre partier.

Den 17 november 1941 beslöt föreningen Industrisilver, att återbäring av under året uppkommen nettovinst skulle ske för samtliga köp med undantag av de två s. k. kompensationsköpen. På grund härav utbetaltes den 31 december 1941 till föreningens medlemmar 58,921 kronor 68 öre såsom återbäring å inköpta 5,041.75 kg silver. Till icke-medlemmar reserverades i bokslutet 1,603 kronor 34 öre såsom återbäring å inköpta 137.21 kg silver att gottgöras i samband med likvider under år 1942. Då återbäringen verkställts med 11 kronor 68 öre för kg har sålunda förekommit, att vid inköp av partier före ovan nämnda prisförhöjning, å vilka Industrisilver ursprungligen beräknat 10 kronors försäljningsvinst, köpare slutligen erhållit silvret för billigare pris än myntverkets inköpspris.

Revisorerna finna det synnerligen anmärkningsvärt, att Grabe ansett sig kunna, på sätt här skett, utnyttja sin ställning såsom myntdirektör till att bereda sig ekonomiska fördelar. Inköpsföreningen, i vilken G. är ordförande och verkställande ledamot, har av honom såsom chef för myntverket erhållit silver till verkets inköpspris men vid återförsäljning till medlemmarna betingat sig ett avsevärt högre pris. Härigenom har föreningen tillförts betydande inkomster, vilket möjliggjort för G. att från denna lyfta ersättningar som icke stå i rimlig proportion till de uppgifter han åtagit sig inom föreningen och som framstå så mycket betänkligare som han har att mot dem som från myntverket inköpa silver företräda statens intressen.

Revisorernas
uttalande.

Myntdirektören Grabes åtgöranden i denna sak finna revisorerna vara av den allvarliga beskaffenhet, att de ansett sig böra för riksdagen anmäla förhållandet.

ÅTTONDE HUVUDTITELN.

Ecklesiastikdepartementet.

§ 28.

Försäkring
för olycksfall
i arbete av
lärare vid
folkskole-
väsendet.

Vid tjänstledighet till följd av olycksfall i tjänsten åtnjuta ordinarie stats-tjänstemän enligt 14 § civila avlöningsreglementet oavkortad lön. Samma gäller enligt 13, 33 och 45 §§ i civila icke-ordinariereglementet för extra ordinarie och extra tjänstemän samt för aspiranter, dock att efter viss tid lönerna för dem minskas med A- eller B-avdrag. Vidare erhålla samtliga dessa kategorier av tjänstemän enligt reglementena fri sjukvård, vilken som regel bestrides av medel, som ställts till vederbörande myndigheters förfogande. Då de sålunda redan i avlöningsreglementena tillförsäkrats förmåner, vilka äro lika stora eller större än den sjukpenning och ersättning för läkarvård, som kan utgå enligt olycksfallsförsäkringslagen, äga de icke uppbära sådan ersättning. Icke heller utgår någon ersättning från riks-försäkringsanstalten till vederbörande verk, när staten står s. k. total självrisk för ersättningar enligt olycksfallsförsäkringslagen.

Om olycksfallet, efter upphörande av därav förorsakad sjukdom, medför under längre eller kortare tid bestående förlust eller nedsättning av arbetsförmågan, skall enligt olycksfallsförsäkringslagen till den skadade utgivas livränta. Statstjänstemännen uppbära emellertid på grund av föreskrift i 11 § 4 stycket olycksfallsförsäkringslagen icke sådan livränta i den mån de erhålla avlöning, om ej särskilda förhållanden föranleda till annat. I sist avsedda fall, vilka förekomma i ytterst liten utsträckning, utgå kostnaderna för livräntan från ett under tolfte huvudtiteln uppfört anslag till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.

Om statstjänsteman på grund av olycksfall i tjänsten måste avgå med invalidpension eller avlider, minskas den enligt olycksfallsförsäkringslagen utgående invalid- eller efterlevandelivräntan med belopp motsvarande viss del av invalidpensionen respektive familjepensionen.

Då folk- och småskollärare äro kommunalt anställda, anses skoldistriktet såsom deras arbetsgivare enligt olycksfallsförsäkringslagen. Flertalet skoldistrikt erlägga därför försäkringsavgifter för lärarpersonalen till riks-försäkringsanstalten, medan ett fåtal erlägga sådana avgifter till ömsesidiga olycksfallsförsäkringsbolag och några få skoldistrikt stå självrisk.

Enligt folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 (nr 619) äga folk- och småskollärare vid olycksfall i tjänsten uppbära avlöning av skoldistriktet efter i huvudsak enahanda regler som gälla för statstjänstemännen. Skoldistriktets kostnader för avlöning, minskade med ett belopp motsvarande hyresavdraget, ersättas av staten. Den sjukpenning, som försäkringsinrättningen har att utbetala, uppbäres som regel icke av läraren — som ju erhåller sjukavlöning — utan av skoldistriktet. Sjukpenningen blir alltså en fråga mellan skoldistriktet och försäkringsinrättningen, med vilken läraren icke behöver taga någon befattning. Vid rekvisition av statsbidrag skall avdrag göras för den sjukpenning, som skoldistriktet sålunda uppburit. Enligt vad revisorerna inhämtat har från riksförsäkringsanstalten under budgetåret 1938/39 till samtliga skoldistrikt i landet såsom sjukpenning i anledning av olycksfall i tjänsten för folk- och småskollärare utbetalats ett belopp av allenast 6,865 kronor 16 öre.

Ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen för sjukvård vid olycksfall i tjänsten utgår direkt från försäkringsinrättningen till läraren. I den mån ytterligare ersättning för sjukvård vid olycksfall i tjänsten kan utgå enligt folkskolans avlöningsreglemente, skall denna utbetalas av skolöverstyrelsen direkt till läraren.

Invalidräntor utbetalas till läraren av försäkringsinrättningen. I stället avdragas motsvarande belopp från avlöningen. Fråga om befrielse från avdrag å folkskollärares avlöning på grund av uppburen livränta prövas av Kungl. Maj:t. Medgivande till sådan befrielse har hittills lämnats i ytterst få fall. Slutresultatet för folk- och småskollärare blir alltså som regel detsamma som för de statsanställda; båda grupperna erhålla oavkortad avlöning men därutöver intet. Sammanlagda beloppet av till folk- och småskollärare under budgetåret 1938/39 utbetalda livräntor från riksförsäkringsanstalten utgjorde 4,985 kronor 20 öre. Då vid utbetalningen av statsbidrag till skoldistriktet för samma tid avdrag icke alltid skett för av lärare uppburen livränta, har riksräkenskapsverket i flera fall till återbetalning av skoldistriktet anmärkt belopp, motsvarande de uppburna livräntorna.

Då skoldistriktet som regel ej stå självrisk, utgå oavkortade invalid- och efterlevandelivräntor även då lärarna uppbära invalidpension eller deras efterlevande familjepension. Icke heller sker något avdrag å pensionerna.

Antalet folk- och småskollärare i riket, inbegripet vikarier, uppgick under vårterminen 1942 till i runt tal 28,000. Enligt uppgift från riksförsäkringsanstalten erlägges för försäkring av lärarpersonal en årlig avgift, inbegripet bidrag till bestridande av omkostnaderna för försäkringsrådets och riksförsäkringsanstaltens verksamhet, av 1 krona 47 öre för varje 1,000-tal kronor av avlöningen, dock högst för 3,900 kronor. Med utgångspunkt från denna uppgift och om man antar, att skoldistrikt med självrisk hava ungefärligen kostnader för olycksfall motsvarande eljest utgående försäkringsavgifter, kunna de sammanlagda kostnaderna enligt nämnda lag för landets 2,461 skoldistrikt uppskattas till i runt tal 150,000 kronor om året.

Revisorernas
uttalande.

Av det anförda framgår, att vid olycksfall i tjänsten för folk- och småskollärare som regel oavkortad avlöning utbetalas av skoldistriktet till läraren. Försäkringsinrättningen utbetalar sjukpenning till skoldistriktet, som vid rekvisition av statsbidrag till lärarnas avlöning skall göra avdrag härför. Dessa rekvisitioner skola granskas av vederbörande folkskolinspektör och länsstyrelse, vilka i sin tur kontrolleras av riksräkenskapsverket. Ersättning för sjukvård utgives däremot av försäkringsinrättningen direkt till läraren. I den mån sådan ersättning skall utgå utöver olycksfallsförsäkringslagens bestämmelser, skall denna utbetalas av skolöverstyrelsen. Invalidränta slutligen utbetalas av försäkringsinrättning direkt till läraren, vilken emellertid är skyldig att anmäla densamma till skoldistriktet, som har att göra avdrag för livräntan å avlöningen, därest icke Kungl. Maj:t för särskilt fall medgivit befrielse härifrån. I statsbidragsrekvisition har skoldistriktet att göra avdrag även för invalidränta, vilket likaledes skall kontrolleras av folkskolinspektör, länsstyrelse och riksräkenskapsverket.

Revisorerna finna nuvarande anordning med utbetalning av olika slag av olycksfallsersättning till folk- och småskollärare från olika håll och därpå följande avdrag vid rekvisition av statsbidrag vara väl omständlig och arbetskrävande. Detta är desto mera betänkligt som hela arbetet för lärarnas del, så länge de äro i tjänst, i flertalet fall saknar betydelse, då de redan i folkskolans avlöningsreglemente i stort sett äro tillförsäkrade samma eller större förmåner än enligt olycksfallsförsäkringslagen. Dessutom möter det stora svårigheter att trots den tidskrävande granskningen få till stånd en helt effektiv kontroll över att vederbörliga avdrag gjorts i statsbidragsrekvisitionerna.

För skoldistriktet innebär den nuvarande anordningen, att de — antingen genom erläggande av premier eller genom att stå självrisk — hava att svara för kostnaderna enligt olycksfallsförsäkringslagen för lärarnas olycksfall i tjänsten. Revisorerna vilja för sin del ifrågasätta det berättigade häri, då ju staten eljest vid lärares tjänstledighet i princip svarar för hela den kontanta lönen blott med avdrag för belopp motsvarande hyresavdraget.

Om olycksfall i tjänsten leder till att läraren erhåller invalidpension eller att han avlider, uppbär läraren eller hans efterlevande oavkortade livräntor enligt olycksfallsförsäkringslagen, medan däremot beträffande motsvarande livräntor till statstjänstemän eller deras efterlevande viss reduktion äger rum. Något sakligt skäl för dessa olikheter kunna revisorerna icke finna.

Samtliga nu nämnda olägenheter skulle undvikas, därest folk- och småskollärare även beträffande olycksfall i tjänsten jämställdes med de statliga tjänstemännen. Detta förutsätter emellertid, att staten och icke skoldistriktet anses såsom arbetsgivare enligt olycksfallsförsäkringslagen för lärarna. I så fall skulle även allt arbete med debitering och uppbörd av premier för lärarna försvinna.

En annan tänkbar utväg vore att dessa med stöd av 3 § olycksfallsförsäkringslagen helt undantoges från nämnda lags tillämpning.

På grund av det anförda vilja revisorerna uttala önskemålet, att den nu väckta frågan snarast möjligt göres till föremål för utredning.

§ 29.

I överensstämmelse med beslut av 1912 års riksdag förordnades genom kungörelse den 23 september 1912 (nr 229) att statsbidrag till folk- och skolbibliotek samt till vissa riksförbund finge uppbäras endast i form av bundna böcker, valda ur av ecklesiastikdepartementet utgivna kataloger. Denna föreskrift utgjorde en av huvudpunkterna i det förslag till organisation av folkbiblioteksväsendet, som godkändes av nämnda års riksdag. Föredragande departementschefen framhöll, att befogade anmärkningar icke sällan kunnat göras mot bibliotekens bokbestånd. Genom den föreslagna anordningen syntes man vinna säkerhet för att samtliga bibliotek skulle komma att innehava en stomme av värdefull och för sitt syfte avpassad litteratur. Sedan en grundkatalog upprättats, borde den nyutkommande litteraturen granskas för uppgörande av årliga tillägg till grundkatalogen.

Tiden för utgivandet av tillägg till grundkatalogen över böcker för folk- och skolbibliotek.

Sedan föreskriften att statsbidrag till folk- och skolbibliotek finge uppbäras endast i form av bundna böcker enligt kungörelse den 24 januari 1930 (nr 15) modifierats såtillvida, att den väsentligen avsåg endast mindre bibliotek, medgav 1933 års riksdag i anledning av en motion inom första kammaren, att föreskriften finge upphävas. I motionen hade såsom skäl för ändringen anförts, bland annat, att biblioteken nu så vant sig vid att använda de av skolöverstyrelsen utgivna katalogerna som hjälpmedel att man kunde räkna med att så i regel skulle ske, även om skyldigheten i denna riktning skulle bortfalla. I överensstämmelse med riksdagens beslut har Kungl. Maj:t sedermera för ett budgetår i sänder föreskrivit, att understöd av statsmedel må utgå kontant även i de fall, då det enligt ovan återgivna föreskrifter skolat utgå i form av inbundna böcker.

Revisorerna hava ansett det vara av intresse att taga del av den katalog, som enligt vad ovan anförts utgör normen för folk- och skolbibliotekens inköp av böcker. Den första ifrågavarande katalogen utgavs på uppdrag av ecklesiastikdepartementet av en särskilt tillkallad sakkunnig under åren 1915—1918. Sedan denna katalog blivit föråldrad, utgavs av bibliotekskonsulenterna hos skolöverstyrelsen år 1924 en ny »Katalog över böcker som folk- och skolbibliotek samt riksförbund vilka bedriva biblioteksverksamhet kunna erhålla i statsbidrag». Till denna katalog, betecknad »Grundkatalog 2», har från och med år 1926 utgivits tillägg i sammanlagt 17 band. I det år 1934 utgivna tillägget nr 9 ändrades titeln, i anslutning till upphävandet av föreskriften att statsbidrag finge utgå endast i form av bundna böcker, till »Katalog över böcker för folk- och skolbibliotek».

Till kostnaderna för utgivande av tillägg till grundkatalogen har under ettvarv av budgetåren 1924/25—1934/35 anvisats 5,000 kronor, under ettvarv av budgetåren 1935/36—1938/39 3.500 kronor och under ettvarv av budgetåren 1939/40—1942/43 4,000 kronor.

Tilläggen hava i regel omfattat ett 50-tal övervägande tvåspaltiga sidor. De innehålla en systematisk sammanställning över böcker, beträffande vilka lämnas, förutom uppgifter om förlag, sidantal och pris m. m., jämväl en kort-

fattad recension — i regel på högst tio rader — av sakkunniga inom olika områden. I en särskild avdelning upptagas böcker för barn och ungdom.

Revisorerna hava hos bibliotekskonsulenterna inhämtat, att tilläggen som regel distribueras i början av juli ett år efter utgången av det kalenderår, under vilket de i tillägget förtecknade böckerna utkommit. Sålunda distribuerades det häfte, som innehåller en förteckning över arbeten utkomna under år 1940, först i juli 1942.

Revisorernas
uttalande.

Grundkatalogen över böcker för folk- och skolbibliotek är såsom av den lämnade redogörelsen framgår avsedd att tjäna dessa bibliotek till ledning, så att säkerhet skall vinnas för att de komma att innehåva en stomme av värdefull och för sitt syfte avpassad litteratur. Katalogen synes i avseende å innehållet väl ägnad att fylla denna uppgift. Enligt revisorernas mening är det emellertid önskvärt, att de tillägg till katalogen, som innehålla förteckningar över nyutkommen litteratur, utan onödigt dröjsmål bliva tillgängliga för biblioteken.

För närvarande förflyter minst ett och ett halvt år från det en bok utkommit till dess det tilläggshäfte, vari den katalogiserats, blir tillgängligt för biblioteken; för böcker, som utkomma i början av kalenderåret, i det närmaste två och ett halvt år. Utan att förbise de svårigheter, som kunna vara förenade med ett snabbt utgivande av publikationer som den ifrågavarande, vilja revisorerna påyrka vidtagandet av åtgärder, varigenom utgivandet av tillägg till grundkatalogen för folk- och skolbibliotek väsentligt påskyndas.

NIONDE HUVUDTITELN.

Jordbruksdepartementet.

§ 30.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 23 maj 1941 föreslog statens livsmedelskommission, att förordning angående klassificering av kött borde utfärdas, samt bifogade utkast till dylik förordning. Livsmedelskommissionen framhöll därvid, bland annat, att kommissionen, sedan reglering av förbrukning av köttvaror från och med den 1 april 1941 genomförts i syfte att förhindra en av den rådande knappheten på kött och fläsk föranledd oskäligen prisstegring å dessa varor, hade fastställt det villkoret för tillgodonjutande av slakteritillstånd, att vid försäljning från innehavare av sådant tillstånd av hela, halva eller fjärdedels kroppar av storboskap och svin från och med den 5 maj 1941 och tills vidare finge tillämpas högst vissa av kommissionen fastställda priser. Kommissionen hade med hänsyn till den stora kvalitetskillnad, som ofta förelåge mellan olika slag av nötkött, ansett det nödvändigt att gradera priserna å köttet efter dettas kvalitet. Vid köttets uppdelning i kvalitetsklasser hade kommissionen följt den uppdelning, som sedan några år tillbaka tillämpats av Sveriges slakteriförbund och till detta förbund anslutna slakteriföreningar. Klassificeringen av köttet hade överlåtit å säljaren, men livsmedelskommissionen hade genom sina ombud sökt utöva en viss kontroll över att klassificering ej skedde på sådant sätt, att prisbestämmelserna kringginges. Kommissionen hade även föreskrivit, att köttet skulle förseas med stämplars, angivande den kvalitetsklass, till vilket köttet hänförs vid klassificeringen. Bestämmelserna om klassificering hade betydelse endast för sådant kött, som blivit godkänt vid besiktning enligt lagen angående köttbesiktning och slakthus eller enligt kungörelsen den 30 november 1934 (nr 559) angående kontrollslakterier. För annat kött finge nämligen, oavsett huruvida klassificering skett eller ej, icke tillämpas högre pris än det, som gällde för en bestämd, förhållandevis låg kvalitetsklass.

Vid utfärdandet av bestämmelserna om klassificering av kött hade livsmedelskommissionen till fullo insett, att desamma endast kunde betraktas som ett provisorium och att, om prisregleringen skulle äga rum någon längre tid, fastare former måste skapas för klassificeringen. Systemet vore behäftat med vissa brister. Först och främst måste det enligt kommissionens mening anses mindre lämpligt, att säljaren själv skulle få verkställa klassificeringen. Även om säljaren ej alls hade någon avsikt att verkställa en medvetet oriktig klas-

Klassificering
av kött.

sificering, låge det nära till hands att han i tveksamma fall hänförde köttet till den högre av de kvalitetsklasser, som kunde ifrågakomma.

Även kontrollen över prisbestämmelsernas efterlevnad försvårades i viss mån genom att klassificeringen verkställdes av slakteritillståndsinnehavarna själva. I ett läge av knapp tillgång på kött, då köparna för att överhuvud få kött kunde tänkas vara villiga att betala högre priser än de av livsmedelskommissionen fastställda, kunde sålunda en säljare för att dölja att prisbestämmelserna överträdades klassificera köttet för högt. Därest detta skedde i samförstånd med köparen och denne utan dröjsmål efter mottagandet av köttet styckade och försålde detta, vore det med de kontrollmöjligheter, som stode livsmedelskommissionen till buds, nästan omöjligt att upptäcka och beivra den begångna överträdelsen. Något skydd funnes ej heller för de av livsmedelskommissionen fastställda kvalitetsbenämningarna och stämplarna. Hinder förefunnes därför i regel icke för en handlande, som ej innehade slakteritillstånd, att exempelvis åsätta av honom inköpt icke klassificerat kött stämplor, angivande att köttet hörde till en viss kvalitetsklass, och att sälja köttet under återopande av att köttet tillhörde sagda kvalitetsklass.

Sedan livsmedelskommissionens utkast överarbetats inom folkhushållningsdepartementet, underställde Kungl. Maj:t 1941 års riksdag för yttrande förslag till förordning angående klassificering av kött (prop. nr 299). Föredragande departementschefen anförde i samband härmed, bland annat, följande.

Frågan om behövligheten av anordningar för klassificering av kött sammanhänger nära med prisövervakningsfrågan, i det att en tillfredsställande prisövervakning, som tager skälig hänsyn till kvalitetsskillnaden mellan kött av olika slag, näppeligen kan genomföras utan stöd av en under betryggande kontroll genomförd klassificering av köttet. Då under rådande knapphetsläge en genomförd prisövervakning å kött och fläsk enligt min mening är ofrånkomlig, följer därav att jag i princip är beredd att förorda sådana åtgärder, som kunna finnas behövliga för åstadkommande av en godtagbar klassificering av köttet. Jag vill i detta sammanhang framhålla att, även om det sålunda är prisövervakningssynpunkter som närmast motivera ett omedelbart genomförande av köttklassificeringen, denna klassificering även i övrigt kan förväntas medföra gynnsamma verkningar för slaktdjursmarknaden. Huruvida köttklassificeringen av sådana skäl bör bibehållas jämväl efter det nu rådande krisförhållanden upphört, torde emellertid få bli beroende av framtida överväganden under beaktande av dämera vunna erfarenheter av systemets verkningar.

Vad angår utformningen av klassificeringssystemet förklarade departementschefen, att han i allt väsentligt kunde ansluta sig till livsmedelskommissionens förslag. Klassificeringstvänet borde hava den innebörden, att besiktigt och godkänt kött av angivet slag icke finge utlämnas från vederbörande offentliga slakthus, köttbesiktningssbyrå eller kontrollslakteri med mindre köttet blivit klassificerat av särskild klassificerare och stämplat. Undantag från klassificeringstvänet borde tillsvidare göras för vissa köttslag, som för det dåvarande icke vore föremål för prisbestämmelse av förut angivet slag. Vidare borde undantag tillsvidare medgivnas beträffande kött av djur, som enligt slaktlicens nedslaktats för tillgodosende av enskilt hushållsbehov. Då man

av ekonomiska skäl, anförde departementschefen vidare, icke kunde ålägga envar köttbesiktningebyrå — utan hänsyn till omfattningen av den vid byrån bedrivna verksamheten — att anställa klassificerare, torde vidare den väsentliga inskränkningen i klassificeringstvävet böra gälla, att beträffande vid köttbesiktningebyrå besiktigat kött sådant tvång skulle föreligga endast därest klassificerare vore anställd vid byrån. Kött, som besiktigats vid byrå där klassificerare icke funnes, torde där vederbörande ägare så önskade få klassificeras och stämplas vid annan byrå eller vid offentligt slakteri eller kontrollslakteri; myndighet borde emellertid, enligt departementschefens mening, icke föreskriva för kontrollslakteri att för klassificering mottaga kött av sådana djur, som icke slaktats vid slakteriet.

Uppenbarligen borde, framhöll departementschefen vidare, de hithörande bestämmelserna så utformas, att största möjliga garanti bereddades de enskilda köttägarna för en opartisk och sakkunnig bedömning av köttet. Av avgörande betydelse härvidlag vore de regler, som skulle gälla med avseende å kompetensfordringarna för och sättet för utseende av klassificerarna. Livsmedelskommissionen hade föreslagit, att det skulle ankomma på lantbruksstyrelsen såväl att godkänna klassificerare som att meddela erforderliga föreskrifter angående grunderna för klassificeringen m. m. Det kunde synas tveksamt om dessa uppgifter borde anförtros åt lantbruksstyrelsen eller åt livsmedelskommissionen. Med hänsyn, bland annat, till den förut antydda möjligheten att klassificeringsverksamheten komme att fortsättas jämväl efter det normala förhållanden åter inträtt, hade departementschefen emellertid ansett sig böra stanna vid den av kommissionen föreslagna lösningen. Departementschefen framhöll vidare, att särskilda instruktionskurser för klassificerare måhända kunde finnas erforderliga i syfte att vinna en såvitt möjligt likformig tillämpning av klassificeringsreglerna.

Livsmedelskommissionen hade framhållit, att en djurägare borde hava möjlighet att, om han vore missnöjd med verkställd klassificering, få frågan om klassificeringen omprövad. Även departementschefen förklarade sig vara av samma uppfattning. Departementschefen framhöll emellertid, att detta spörsmål nära sammanhängde med frågan om de ordinarie klassificerarnas kompetens och de speciella instruktionskurser, som kunde bli anordnade för dem. Vore klassificerarnas kompetens hög och tillämpningen av klassificeringsbestämmelserna likformig, vore behovet av särskilda omklassificeringsregler uppenbarligen icke lika trängande.

Departementschefen upptog vidare till behandling spörsmålet om kvalitetsklassernas antal vid klassificering och framhöll att i flera av de i ärendet avgivna yttrandena hade uttalats önskvärdheten av att kvalitetsklasserna måtte fastställas till ett lägre antal än som upptagits i slakteriförbundets klassificeringsregler. Utan att taga ställning till denna fråga, ville departementschefen anmärka, att det torde få ankomma på lantbruksstyrelsen att, efter hörande av vederbörande organisationer, träffa avgörande härutinnan.

För täckande av de med klassificeringen och stämplingen förenade kostnaderna skulle slakterhusen, köttbesiktningebyråerna och kontrollslakterierna få

upptaga särskild avgift av köttägarna. Avgiften borde icke vara högre än som erfordrades för täckande av kostnaderna för klassificeringen och stämplingen. Det borde ankomma på lantbruksstyrelsen att fastställa taxa å sådana avgifter.

Jordbruksutskottet (utl. nr 76) förklarade sig dela departementschefens uppfattning att ett vidmakthållande i en eller annan form av den av livsmedelskommissionen utövade prisövervakningen å kött och fläsk vore erforderlig för att under rådande knapphet på dessa varor förhindra oskäligen prisstegring. En nödvändig förutsättning för att en dylik övervakning skulle kunna fungera på ett tillfredsställande och såvitt möjligt rättvist sätt vore, att vederbörande kontrollerande myndigheter vid sin prissättning kunde bygga på en under betryggande former genomförd klassificering av kött. Vad i dylikt hänseende anförts i propositionen hade vunnit utskottets anslutning. Mot det vid propositionen fogade författningsförslaget hade utskottet icke heller något att erinra. Jämlikt förslaget skulle Konungen eller efter Konungens bemyndigande, lantbruksstyrelsen äga meddela erforderliga tillämpningsföreskrifter till förordningen. Utskottet ville i detta sammanhang framhålla angelägenheten av att berörda tillämpningsföreskrifter i möjligaste mån utformades på ett sådant sätt, att jämväl prissättningen inom detaljhandeln kunde kontrolleras. Vad slutligen anginge frågan om köttklassificeringens bibehållande även efter det nu rådande krisförhållanden upphört, syntes nämnda fråga, såsom departementschefen framhållit, böra bliva beroende på förnyade överväganden av statsmakterna.

I skrivelse nr 413 anmälde riksdagen, att riksdagen ej funnit skäl att framställa någon erinran mot det framlagda förslaget till förordning angående klassificering av kött.

Den 30 december 1941 utfärdade Kungl. Maj:t förordning angående klassificering av kött (nr 1011). Enligt denna förordning skall kött av nötkreatur, häst, får eller svin, som godkänts vid besiktning, undergå klassificering genom försorg av vederbörande offentliga slakthus, köttbesiktningsbyrå eller kontrollslakteri. Köttet skall förses med stämplor angivande den kvalitetsklass, till vilken köttet hänförs vid klassificeringen. Klassificeringen skall verkställas av utav lantbruksstyrelsen godkänd person (klassificerare). Köttbesiktningsbyrå, som icke har godkänd klassificerare anställd, är dock icke skyldig att verkställa klassificering.

Till skydd för kvalitetsklassernas benämning och för stämplarna stadgar förordningen, att kött, som ej är klassificerat, icke får saluhållas under sådan benämning, som överensstämmer med av lantbruksstyrelsen fastställd benämning å viss kvalitetsklass. Ordet »klass» eller förkortning av detta får ej brukas. Däremot hava benämningarna prima och sekunda ansetts vara så vedertagna handelstermer, att de icke kunnat förbjudas.

För klassificeringen äger vederbörande kommun, samhälle eller innehavare av kontrollslakteri att uppbära avgift enligt av lantbruksstyrelsen fastställd taxa. Avgiften må ej sättas högre än som kan anses erforderligt till täckande av kostnaderna för klassificeringen och stämplingen.

Enligt förordningen tillkommer det lantbruksstyrelsen att meddela erforderliga föreskrifter angående antalet kvalitetsklasser, benämningarna å dessa och grunderna för klassificeringen ävensom angående stämplarnas utseende och sättet för stämplingen. Likaså stadgas, att klassificerat kött ej må underkastas ny klassificering i annat fall eller i annan ordning än Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, lantbruksstyrelsen bestämmer.

Med föranledande av nyssnämnda bestämmelser i förordningen utfärdade lantbruksstyrelsen den 17 februari 1942 kungörelse angående grunder för klassificering av kött m. m., vilken kungörelse trädde i kraft den 1 april 1942. Denna kungörelse har sedermera blivit ändrad i vissa delar genom lantbruksstyrelsens kungörelse den 10 oktober 1942.

För klassificering av *nötkött* äro kvalitetsklasserna 12 (extra prima, I +, I, I —, II +, II, II —, III +, III, III —, IV, sekunda). Vid klassificering av nötkött beräknas poäng för 1) köttighet (max. 13 poäng), 2) köttets färg och struktur (max. 4 poäng), 3) förekomst av fett samt dettas färg och konsistens (max. 5 poäng). Ett djur, som erhåller 13 poäng för köttighet, 4 för färg och struktur och 5 för fett, summa 22 poäng, kommer i klassen extra prima med 22 poäng.

För *gödkalv* finnes samma antal kvalitetsklasser som för nötkött, och köttet bedömes liksom nötkött med hänsyn till köttighet, köttets struktur och färg samt förekomst av fett och dettas färg. Här är däremot poängskalan en annan. Köttigheten har maximum 8 poäng, köttets färg och struktur 7 poäng och fettets förekomst och färg 7 poäng. För gödkalv spelar köttets färg och struktur och förekomsten av fett och dettas färg betydligt större roll än när det gäller nötkött.

Spädkalvkött klassificeras efter vikt. Spädkalv är enligt kungörelsen sådan kalv, vars vikt i slaktat tillstånd utgör högst 30 kg. Med djurs vikt i slaktat tillstånd avses i kungörelsen vikten av slaktat djur — i förekommande fall uppslaktat och putsat i enlighet med av statens livsmedelskommission i fråga om uppslaktning och putsning av kött meddelade bestämmelser — antingen omedelbart efter slakten (varmvikten) med avdrag av 4 procent eller ock 24 timmar efter slakten (kallvikten). Kvalitetsklasserna äro 5: Extra prima, I, II, III, sekunda.

Hästkött klassificeras i 6 kvalitetsklasser: Extra prima, I, II, III, IV och sekunda. Poäng skall beräknas för köttighet, köttets färg och struktur samt fett och dettas färg och konsistens. Poängskalan är densamma som för nötkött.

För *fläsk* i allmänhet äro kvalitetsklasserna endast två, prima och sekunda, men för suggfläsk fem.

Kött, som hänförs till någon av nämnda kvalitetsklasser, skall fördes med stämplarna, vilkas storlek, utseende och ram äro angivna i kungörelsen. Stämplarna, som äro tryckstämplar, skola anbringas å fyra ställen å kroppen, nämligen en intill vardera framläggen på bringans utsida och en på insidan av vardera låret. Lammkött skall dessutom fördes med stämplarna innehållande beteckningen LAMM. Sådan stämpel skall anbringas medelst tryckstämpel å

två ställen å kroppen, nämligen en på insidan av vardera låret omedelbart intill stämpel av förstnämnda slag.

Förutom med nu angivna stämplat skal kött av ko eller oxe av kvalitetsklasserna extra prima och I + samt kött av kviga, stut eller ungtjur av kvalitetsklasserna extra prima, I +, I och I — förses med beteckningen »Extra» i rullstämpel. Kött av ko eller oxe av kvalitetsklasserna I, I —, II + och II, av fullvuxen tjur av kvalitetsklasserna extra prima, I +, I och I — samt av kviga, stut eller ungtjur av kvalitetsklasserna II +, II och II — skal förses med rullstämpel märkt »Prima». Stämpling, varom här är fråga, skal utföras medelst rullstämpel sålunda, att å vardera av de genom snitt i kroppens längdriktning uppkommande kroppshälfterna skal anbringas dels i sagda riktning en rullstämpelrad i ryggpartiet, en å bukpartiet och en emellan förstnämnda två rader, dels ock en rullstämpelrad å bogpartiet. Detta rullstämplade kött är sådant, som kan kallas butikskött, lämpligt att stycka i affärerna. De klasser, som icke bli rullstämplade, äro sålunda avsedda såsom fabrikskött.

Godkännande av klassificerare skal skriftligen sökas hos lantbruksstyrelsen av styrelse för offentligt slakthus, kontrollslakteris innehavare eller för köttbesiktningsbyrå av hälsovårdsnämnden eller den särskilda myndighet, under vars inseende köttbesiktningsbyråen är ställd.

För närvarande finnas i landet omkring 226 godkända klassificerare och 175 godkända suppleanter för dessa. Godkända klassificerare finnas vid samtliga 8 offentliga slakthus, samtliga 64 kontrollslakterier och vid 108 av de 170 köttbesiktningsbyråerna i riket.

Taxan för klassificering av kött, vilken skal fastställas av lantbruksstyrelsen, varierar på olika platser. Den högsta fastställda taxan utgör för nötkött och hästkött 80 öre för hel kropp och 50 öre för halv kropp och för kalvkött och fläsk 40 öre för hel kropp och 25 öre för halv kropp. Den lägsta fastställda taxan är för nötkött och hästkött 20 öre för hel kropp och 10 öre för halv kropp samt för kalvkött och fläsk respektive 10 och 5 öre.

Omklassificering av kött kan äga rum, om köpare eller säljare anser sig icke kunna godkänna klassificeringen. Sådan omklassificering skal verkställas av klassificeraren jämte två av lantbruksstyrelsen utsedda sakkunniga personer efter förslag av slakthusets styrelse, kontrollslakteriets innehavare, hälsovårdsnämnd eller den särskilda myndighet, under vars inseende köttbesiktningen är ställd. För närvarande finnas utsedda 193 sådana sakkunniga jämte 124 suppleanter.

Vid omklassificering gäller den mening, varom de flesta förrättningsmännen förena sig, eller, om samtliga hava olika meningar, den mening, som intar en mellanställning i förhållande till de båda andra uttalade meningarna. Protokoll över omklassificering skal föras och underskrivas av samtliga förrättningsmän.

Då ny klassificering föranleder ändring i bedömningen, skal köttet undergå förnyad stämpling, dock att ifråga om annat kött än fläsk förnyad stämpling skal äga rum allenast för såvitt ändring i bedömningen skett med minst

två kvalitetsklasser. Vid förnyad stämpling skola de föregående klassificeringsstämplarna makuleras med en särskild stämpel. Om ny klassificering icke föranleder ny stämpling, således en ändring med minst två klasser, får den som begärt klassificeringen betala kostnaderna. Vid förnyad stämpling, då det sålunda kan anses vara befogat med omklassificering, får vederbörande slakthus, kontrollslakteri eller köttbesiktningsbyrå stå för kostnaderna.

Sakkunnigs arvode för deltagande i omklassificering skall utgå enligt av lantbruksstyrelsen fastställda grunder.

Redogörelse enligt fastställt formulär över under nästföregående månad verkställd klassificering skall före den 15 i varje månad avgivas till lantbruksstyrelsen.

För tillsyn och kontroll över efterlevnaden av gällande bestämmelser angående klassificering finnes hos lantbruksstyrelsen anställd en särskild inspektör. Genom beslut den 13 februari 1942 ställde Kungl. Maj:t från det under elfte huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till extra utgifter ett belopp av 10,450 kronor till lantbruksstyrelsens förfogande, att av styrelsen användas till anställande av en dylik inspektör för en tid av sex månader ävensom för anordnande av kurser för klassificerare. Genom kungl. brev den 30 oktober 1942 har Kungl. Maj:t vidare ställt ett belopp av 13,800 kronor till lantbruksstyrelsens förfogande för anställande av en inspektör under ytterligare sex månader samt för anordnande av kurser i klassificering.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har klassificering av kött tidigare tillämpats av Sveriges slakteriförbund och till detta förbund anslutna slakteriföreningar. Denna klassificering gällde dock endast partihandeln och avsåg att tillförsäkra producenterna ett pris efter en glidande skala, som ej visade så stor prisskillnad mellan klasserna, som tidigare förekommit vid de offentliga slakthusens noteringar. Härigenom skulle producenterna stimuleras till uppfödning av högklassiga slaktdjur. Såvitt revisorerna hava sig bekant, har denna klassificering utan statligt ingripande fungerat på ett smidigt och i stort sett tillfredsställande sätt.

Revisorernas
uttalande

Det nu under statlig medverkan genomförda klassificeringssystemet har, såsom närmare framgår av förarbetena till klassificeringsförordningen, främst ansetts påkallat i prisövervakande syfte. Systemet ansluter sig i stort sett till de av slakteriförbundet uppställda klassificeringsreglerna, dock med viss utökning av antalet kvalitetsklasser. Revisorerna inse givetvis vikten av att särskilt under nuvarande förhållanden en i görligaste mån effektiv övervakning upprätthålles till förebyggande av att de fastställda normalpriserna å köttvaror överskridas. Det torde dock kunna ifrågasättas, huruvida det varit lämpligt och nödvändigt att för uppnående av detta syfte bygga priskontrollen på ett så invecklat och svårtillämpat klassificeringssystem som det förevarande. Det torde vara uppenbart — vilket revisorerna jämväl varit i tillfälle konstatera — att en gradering i ett så stort antal klasser måste lämna utrymme för i hög grad subjektiva bedömanden. Visserligen har lantbruksstyrelsen för att i någon mån avhjälpa den stora bristen på kompetenta klassificerare under

innevarande år anordnat några kurser i klassificering, men det torde vara uteslutet, att någon högre grad av enhetlighet och tillförlitlighet vid bedömningen skulle stå att vinna genom dylika kurser. Då därtill kommer att, enligt gällande bestämmelser angående normalpris å vissa köttvaror, skillnaden i pris mellan de olika klasserna är jämförelsevis obetydlig — i vissa fall uppgående till endast några få ören per kilogram — framstår det nya klassificeringssystemet såsom grundval för prisövervakningen åtminstone under nuvarande knapphetsläge på köttvaror såsom onödigt invecklat och opraktiskt i tillämpningen. Man är här frestad att tala om rena »kineseriet». Systemet synes revisorerna huvudsakligen vara av betydelse för producenterna, som därigenom kunna tillförsäkras en mera rättvis prissättning och på så sätt stimuleras till en omsorgsfullare uppfödning av slaktdjur. Detta är emellertid en angelägenhet, som närmast berör producenterna i egenskap av leverantörer till slakterierna och som bör, på sätt tidigare skett, skötas av vederbörande slakterisammanslutningar själva utan statlig inblandning. Klassificeringssystemets olämplighet framstår ännu tydligare, då det gäller detaljhandeln. Det säger sig självt, att det icke går att inom denna upprätthålla ett så pass invecklat system med ett så stort antal klasser, då det här ytterst ankommer på vederbörande detaljhandlare och konsumenter att bedöma de olika köttkvaliteterna och deras användning. Detta bestyrkes också av gjorda erfarenheter, i det att inom detaljhandeln antalet klasser kommit att nedgå till allenast två — prima och extra prima — vilket jämväl varit fallet före den nu gällande klassificeringens tillkomst. I sitt ovanberörda utlåtande nr 76 har jordbruksutskottet framhållit angelägenheten av att tillämpningsföreskrifterna till klassificeringsförordningen i möjligaste mån utformades på ett sådant sätt, att jämväl prissättningen inom detaljhandeln kunde kontrolleras. De nu gällande föreskrifterna synas emellertid revisorerna icke lämna garanti för någon högre grad av effektivitet i fråga om kontrollen av denna prissättning. Det torde också vara givet, att övervakningen å efterlevnaden av de utfärdade föreskrifterna på området måste bli i hög grad försvårad eller alldeles omöjliggjord, då stämpeln efter köttets styckning till smärre partier — vilket mer än eljest förekommer under nu rådande ransoneringstider — oftast går helt förlorat.

Av det anförda framgår, att revisorerna anse, att det nu gällande klassificeringssystemet icke fått den praktiska betydelse för priskontrollen, som från början avsetts. Det har mera kommit att tjäna direkta producentintressen, vilka närmast bruka omhänderhavas av därför särskilt bildade sammanslutningar utan statlig medverkan. Priskontrollen synes revisorerna kunna högst väsentligt förenklas, om densamma bygges på ett fåtal kvalitetsklasser — två eller högst tre — inom den av slakteriförbundet tillämpade klassificeringsskalan, varigenom även konsumenterna lättare skulle kunna bedöma köttets kvalitet. Denna kontroll synes såsom tidigare varit fallet böra handhas av livsmedelskommissionens egna organ. Härigenom skulle den kontrollverksamhet, som utövas av lantbruksstyrelsen, kunna upphöra och medel för detta ändamål ävensom för anordnande av kurser i klassificering icke behöva anvisas.

§ 31.

Enligt kungörelsen den 7 juni 1935 (nr 276) angående statens sekundär-lånefond för jordbrukare har nämnda fond till ändamål att lämna lån mot säkerhet av inteckning i jordegendom. Lån må meddelas till högst 75 procent av det av vederbörande låneförmedlare (se nedan) fastställda belåningsvärdet å den jordegendom, varom fråga är. Med jordegendom förstås i kungörelsen självständig fast egendom, varå bedrivs jordbruk eller jordbruk jämte skogsbruk eller, såsom självständig näring, trädgårdsskötsel. Belåningsvärdet skall fastställas efter värdering med iakttagande av att detsamma ej må bestämmas högre än som motsvarar, beträffande egendom varå bedrivs jordbruk eller jordbruk jämte skogsbruk, egendomens vid senaste taxering redovisade jordbruksvärde eller i förekommande fall sammanlagda jordbruks- och skogsvärden samt, beträffande annan egendom, dess senast åsatta taxeringsvärde. Till minst det belopp, till vilket lån beviljas, skall finnas säkerhet av inteckning eller inteckningar liggande inom tre fjärdedelar av egendomens belåningsvärde. Lån må ej beviljas, med mindre fordringsinteckningarna med bättre rätt äro placerade på sätt, som må anses vara för fonden betryggande.

Statens
sekundär-
lånefond för
jordbrukare.

Lån skola förräntas efter fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot. Denna fastställs av Konungen och må icke understiga medelräntan för statens upplåning mot obligationer under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, med tillägg av en halv procent.

Räntefoten, som hittills fastställts för varje budgetår, har utgjort

för budgetåret 1935/36	3.85 %
» » 1936/37	3.6 %
» » 1937/38	3.6 %
» » 1938/39	3.6 %
» » 1939/40	3.5 %
» » 1940/41	4.5 %
» » 1941/42	4.5 %

För lån, som beviljas under budgetåret 1942/43, har räntan enligt kungl. brev den 30 juni 1942 (SFS nr 538) fastställts till 4 procent.

Beträffande organisationen av långivningen gäller följande.

Lånerörelsen handhaves för statens räkning av en nämnd med säte i Stockholm. Nämnden utgöres av fem ledamöter. Två ledamöter jämte två suppleanter för dem förordnas av Konungen, som tillika förordnar en av dessa ledamöter till ordförande i nämnden. En ledamot, som skall vara vice ordförande, jämte en suppleant för honom förordnas av fullmäktige i riksgäldskontoret. Styrelsen för Sveriges allmänna hypoteksbank och styrelsen för Svenska jordbrukskreditkassan utse vardera en ledamot jämte en suppleant för honom.

Under nämndens ledning och tillsyn besörjes utlåningen samt värden av de utlämnade lånen av låneförmedlare. Såsom låneförmedlare äger nämnden anlita hypoteksföreningar och centralkassor för jordbrukskredit samt de ytterligare kreditinrättningar, som Konungen kan finna skäl bestämma. Låne-

förmedlares styrelse — eventuellt arbetsutskott — äger att under iakttagande av gällande föreskrifter och i vederbörlig ordning meddelade anvisningar besluta angående utlåningen. I behandlingen av fonden rörande ärenden skall såsom ledamot deltaga ett ombud för statsverket, som förordnas av Konungen. Mot ombudets mening må lån ej beviljas.

Beviljade lånebelopp utlämnas av låneförmedlaren, som även där ej nämnden annat bestämmer, skall handhava värden av lånet, så länge någon del därav utestår ogulden.

Nämndens räkenskaper och förvaltning skola årligen granskas av tre revisorer, av vilka två jämte två suppleanter för dem förordnas av Konungen, medan den tredje jämte en suppleant för honom förordnas av fullmäktige i riksgäldskontoret. Låneförmedlarnas i fondens ärenden förda räkenskaper samt styrelsernas för låneförmedlarna förvaltning av sagda ärenden skola årligen granskas av samma revisorer, som utsetts för motsvarande granskning rörande låneförmedlarnas egna ärenden. I den sekundärlånefonden rörande revisionen hos varje låneförmedlare skall jämväl deltaga en revisor, som förordnats av Konungen.

Medel till utlåningen tillhandahållas låneförmedlarna av nämnden i mån av behov och tillgång. Sekundärlånefonden förvaltas av riksgäldskontoret.

Lånevillkoren, utom den av Kungl. Maj:t för varje budgetår bestämda räntefoten, hava fastställts av lånenämnden. Ursprungligen utlämnades lånen med en löptid av 20 år. På framställning av nämnden medgav Kungl. Maj:t den 7 mars 1941 att amorteringstiden finge utgöra högst 30 år, varefter lånenämnden införde även 30-årig lånetyp. Amortering kan ske antingen genom fast annuitet (A-typen) eller rörlig annuitet (B-typen). För varje räntefot finnas alltså fyra lånetyper, exempelvis A 20 3.85 %, A 30 3.85 %, B 20 3.85 %, B 30 3.85 %. Hela annuitetsprocenten utgör

för 20-åriga lån med 3.85 %	ränta: 7.25 %
» 30-åriga » » 3.85 %	» : 5.6 %
» 20-åriga » » 3.6 %	» : 7.1 %
» 30-åriga » » 3.6 %	» : 5.5 %
» 20-åriga » » 3.5 %	» : 7.0 %
» 30-åriga » » 3.5 %	» : 5.4 %
» 20-åriga » » 4.5 %	» : 7.7 %
» 30-åriga » » 4.5 %	» : 6.1 %
» 20-åriga » » 4.0 %	» : 7.3 %
» 30-åriga » » 4.0 %	» : 5.8 %

Lånenämnden har generellt medgivit låntagare rätt att när som helst i förväg inlösa lån helt eller delvis.

Såsom kapital för fonden hava för budgetåren 1935/36, 1936/37, 1940/41 och 1941/42 anvisats reservationsanslag å respektive 20,000,000, 20,000,000, 5,000,000 och 5,000,000 kronor. Med hänsyn till behållningen å fonden har något nytt kapitalökningsanslag icke anvisats för budgetåret 1942/43.

Till förvaltningsbidrag till förmedlare av lån från statens sekundärlånefond för jordbrukare m. m. anvisas förslagsanslag under nionde huvudtiteln. För budgetåret 1942/43 är anslag upptaget med 70,000 kronor. Förutom

till förvaltningsbidrag utnyttjas anslaget till ersättningar åt ledamöterna i nämnden samt hos denna anställd verkställande tjänsteman och annan personal.

Beträffande motiven till inrättandet av statens sekundärlånefond för jordbrukare må erinras om att den s. k. jordbrukskreditutredningen i ett den 8 oktober 1934 avgivet betänkande (1934: 37) uttalat sig för att jordbrukets sekundärkrediter — vilka i betraktande av det då rådande läget på penningmarknaden åtminstone mångensstädes vore jämförelsevis höga — borde konverteras i långfristiga lån mot lägre och fasta räntesatser. Enligt vad utredningen anförde, borde konverteringen åstadkommas genom en så bred aktion som möjligt under kortast möjliga tid. Sedan den konvertering av jordbrukets sekundärkrediter, som åsyftades med den av utredningen ifrågasatta verksamheten, under loppet av ett antal år genomförts, syntes man hava att räkna med att utlåningsrörelsen komme att nedgå i omfattning och att verksamheten till stor del komme att utgöras av vård av utlämnade lån. Utredningen, som med hänsyn härtill utginge från att den föreslagna organisationen icke bleve av permanent natur, ansåge det böra framdeles, när den egentliga konverteringsaktionen i huvudsak avslutats, av statsmakterna tagas under övervägande, huruvida icke rörelsen borde överflyttas till någon av de redan förefintliga kreditinstitutioner, som hade till ändamål att tillgodose jordbrukets kreditbehov.

Lånerörelsens omfattning framgår av nedanstående sammanställning.

År	För låneändamål utanordnade medel			Utestående lån vid årets slut		Årlig omkostnad kr.
	Totalt	Därav för lån med skogsandel kr.	Skogsandelarnas belopp kr.	Belopp kr.	Antal st.	
1935—36	4,834,800: —	—	—	4,181,360: 99	1,230	38,382: 06
1937	2,170,900: —	—	—	5,848,988: 68	1,814	51,744: 71
1938	1,749,700: —	403,800: —	196,578: 87	6,823,656: 31	2,117	49,607: 77
1939	4,986,300: —	1,924,450: —	906,584: 50	10,477,396: 56	3,263	59,232: 87
1940	2,696,500: —	1,589,400: —	760,190: 13	12,951,679: 38	3,672	67,054: 88
1941	2,512,800: —	2,121,600: —	876,908: 74	14,392,529: 70	4,017	67,210: 48

Av den lämnade redogörelsen framgår, att inrättandet år 1935 av statens sekundärlånefond för jordbrukare haft till syfte att möjliggöra en sanering av kreditförhållandena för jordbrukare, som tidigare upptagit kredit mot hög ränta, genom att denna kredit konverterades i kredit till förmånligare villkor. Sålunda åsyftad konvertering synes revisorerna, i den mån behov härav förelegat, numera böra hava hunnit genomföras, så mycket hellre som allmänna räntenivån efter sekundärlånefondens inrättande praktiskt taget hela tiden hållit sig låg. Tillräckligt behov torde därför icke förefinnas av att bibehålla fonden för dess ursprungliga syfte, nämligen konvertering av hög-förräntade krediter.

I den mån fonden åter kommit att utnyttjas för ny kreditgivning utan

samband med konvertering av tidigare lån, måste det ifrågasättas, om fonden fyller något behov, som icke kan tillgodoses av andra kreditinstitutioner. Lån mot säkerhet av in-teckning i jordbruksfastigheter lämnas bland annat av jordbrukskasserörelsen, för vilken staten ställt vissa garantier och vilken även tillgodonjuter bidrag av statsmedel. Där fråga är om nyförvärv av fastighet och tillräcklig kredit för ändamålet ej kan erhållas från jordbrukskasserörelsen eller annan kreditinrättning, kan lån vidare ställas till för-fogande av den statliga egnahemsorganisationen. Att härutöver hålla ytterli-gare en statlig organisation för sekundärbelåning, synes icke vara rationellt. Om jordbrukarnas behov av sekundärkredit till äventyrs skulle finnas icke kunna tillgodoses på tillfyllestgörande sätt av befintliga kreditinstitutioner, torde det vara lämpligare att grunderna för dessas verksamhet modifieras i erforderlig mån än att staten vidmakthåller anordningen med en särskild lånefond under egen förvaltning. Revisorerna anse denna anordning bidra-ga till den splittring, som karakteriserar jordbrukets kreditväsen i vårt land. För övrigt synes möjligheten att inbespara de anslagsmedel, vilka anvisas för ifrågavarande ändamål, icke böra försummas, även om så är att räntan å sekundärlånen beräknats även med hänsyn till förvaltningskostnader och förlustrisker.

I enlighet med vad här ovan anförts vilja revisorerna förorda, att den verksamhet, som bedrivs med anlitan-de av medel från statens sekundär-lånefond för jordbrukare, snarast avvecklas.

§ 32.

Jordbruks-
ekonomisk
undersök-
ning.

För att erhålla uppgifter om jordbrukets ekonomiska förhållanden å olika brukningsstorlekar och i olika trakter har riksdagen årligen anvisat medel till bearbetning av räkenskapsresultat från svenska jordbruk. Alltsedan år 1912 hava dylika bearbetningar på uppdrag av lantbruksstyrelsen samman-ställts av nuvarande professorn L. Nanneson. De till och med 1939 utförda sammanställningarna ansågos emellertid icke typiska för genomsnittsförhål-landena. Med anledning härav föreslog lantbruksstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 november 1938 anordnande av en representativ jord-bruksekonomisk undersökning, grundad på bokslut rörande ett antal större jordbruk från skilda delar av landet. I sin skrivelse anförde styrelsen i huvud-sak följande.

En mera omfattande undersökning borde göras rörande jordbrukets eko-nomiska villkor och lönsamhet. Det vore av betydelse att äga kännedom om verkningarna av de under senaste åren vidtagna prisreglerande åtgärderna på jordbrukets ekonomiska förhållanden. En sådan kännedom förutsatte emellertid att en ordnad och vederbörligen kontrollerad bokföring stode till buds för ett icke alltför ringa antal jordbruk.

Lantbruksstyrelsen ansåge, att undersökningen borde omfatta ungefär 1,500 brukningsdelar med en areal ej överstigande 50 hektar jordbruks-jord samt därutöver 120 brukningsdelar med större areal än 50 hektar.

Undersökningen borde handhavas av styrelsen. För den närmare utform-ningen av undersökningens arbetsprogram borde styrelsen få anlita särskil-

da sakkunniga. Styrelsen funne det önskvärt, att ifrågavarande undersökning fortsatte under en så lång tid, att ett ur statistisk synpunkt acceptabelt material kunde erhållas, eller så länge som de statliga stödåtgärderna på jordbrukets område vore av mera betydande omfattning.

Undersökningen borde omfatta tre särskilda etapper, nämligen: 1) insamling av bokföringsmaterial från varje särskild brukningsdel, d. v. s. inventering samt förande av löpande kassa-, avräknings-, varu- och arbetsbokföring vid jordbruken i fråga; 2) årsbokslut på grundval av det sålunda insamlade materialet; 3) statistisk bearbetning av boksluten från samtliga deltagande jordbruk.

Insamlingen av bokföringsmaterialet borde ske så, att den löpande bokföringen utfördes vid egendomen genom samverkan mellan ägaren och den sakkunniga arbetskraft, som tillhandahölls för undersökningen. Såsom medhjälpare vid den löpande bokföringen borde i de områden, där en ordnad bokföringsverksamhet redan vore organiserad, anlitas hos bokföringsbyråerna anställda bokförare, vilka redan nu lämnade dylikt biträde åt de anslutna jordbrukarna. Vidare borde kontrollföreningsassistenter samt hushållnings-sällskapens vandringsrättare kunna anlitas. Även om bokföringshjälp lämnades vid egendomen måste dock ägaren själv medverka genom förande av vissa löpande anteckningar. Det syntes därför vara skäligt, att de i undersökningen deltagande jordbrukarna erhöle någon ersättning därför. Denna borde kunna beräknas till 10 kronor per brukningsdel. För att övervakningen av bokföringen skulle bli tillfredsställande borde lantbruksstyrelsen få uppdraga åt särskild person att företaga inspektion av verksamheten samt att därvid giva jordbrukare och bokföringsbiträden erforderlig handledning. Vid genomförandet av ifrågavarande undersökning borde det ankomma på lantbruksstyrelsen att utfärda närmare bestämmelser om bokföringens utförande, fastställa bokföringsböcker samt träffa avtal om bokföringshjälp liksom angående omnämnda inspektion. Genom styrelsens försorg borde instruktionskurser för nyssnämnda inspektörer och vid bokföringsmaterialets insamling deltagande medhjälpare anordnas.

Bokslutsarbetet borde lämpligen utföras vid de lantbruksbokföringsbyråer, vilka befundes så utrustade, att de kunde åtaga sig denna uppgift. Inom de områden, där bokföringsbyråer för närvarande saknades, bleve däremot andra utvägar nödvändiga. Därvid borde i första hand ifrågakomma, att bokföringsverksamheten organiserades i anslutning till lantmannaskolorna och med skolornas lärare i lantbruksbokföring och jordbruksekonomi såsom föreståndare.

Det vore vidare lämpligt, att en sådan anordning träffades, att en bokföringsbyrå respektive bokföringsförening åtog sig att ansvara för insamlingen av bokföringsmaterialet och bokslutsarbetets utförande vid ett bestämt antal jordbruk, därvid den borde få uppbära den därför avsedda ersättningen per brukningsdel. De anslutna jordbrukarna skulle erhålla kostnadsfri bokföring.

Såsom förut anförts förutsatte lantbruksstyrelsen, att ifrågavarande undersökning jämväl skulle omfatta cirka 120 brukningsdelar med en areal, överstigande 50 hektar.

Det syntes icke erforderligt att till ägare av sådana brukningsdelar lämna några direkta statsbidrag, enär för undersökningens behov ett tillräckligt antal större jordbruk redan deltog i den allmänna bokföringsverksamheten. Däremot vore det skäligt, att viss ersättning utginge för avlämnade räkenskapsutdrag. Ett belopp av 25 kronor för varje räkenskapsutdrag kunde anses skäligt.

Den statistiska bearbetningen av förslaget borde utföras genom lantbruks-

styrelsens försorg och beräknades för densamma ett belopp av 20,200 kronor, varav för bokföringsmaterialets statistiska bearbetning 16,200 kronor och för materialets tryckning 4,000 kronor.

Med utgångspunkt från lantbruksstyrelsens ovannämnda förslag föreslog sedermera Kungl. Maj:t riksdagen i 1939 års statsverksproposition under nionde huvudtiteln (punkt 89) att för jordbruksekonomisk undersökning under budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 105,500 kronor. Vederbörande departementschef framhöll därvid, bland annat, att genom den av lantbruksstyrelsen föreslagna jordbruksekonomiska undersökningen en värdefull översikt torde kunna erhållas rörande jordbrukets driftsekonomi. Då det måste anses vara av vikt att på detta sätt kunna erhålla en säkrare bild av jordbrukets ekonomiska förhållanden och lönsamhet, biträdde departementschefen förslaget om en dylik undersökning, vilken i huvudsak torde böra bedrivas efter de av lantbruksstyrelsen uppdragna linjerna. Emellertid syntes vissa jämkningar kunna göras i de av styrelsen framlagda kostnadsberäkningarna. Sålunda torde utbetalandet av ersättning till jordbrukare, som deltog i undersökningen, icke böra göras till regel. I stället borde det ankomma på lantbruksstyrelsen att medgiva sådan ersättning i den utsträckning det med hänsyn till undersökningens ändamålsenliga bedrivande befundes nödvändigt. Ett belopp av 10,000 kronor torde kunna anses tillräckligt för detta ändamål. Ersättningen till de av lantbruksstyrelsen föreslagna medhjälparna vid bokföringens utförande ute på gårdarna torde skäligen kunna begränsas till 20 kronor.

Jordbruksutskottet anförde i anledning härav att det av lantbruksstyrelsen framlagda förslaget rörande en omfattande undersökning av jordbrukets ekonomiska villkor och lönsamhet avsåge att lämna en översikt rörande jordbrukets driftsekonomi. Särskilt med hänsyn till betydelsen att erhålla kännedom om verkningarna av de under senaste åren vidtagna prisreglerande åtgärderna på jordbrukets ekonomiska förhållanden ville utskottet förorda, att undersökningen verkställdes. I fråga om detaljerna i det framlagda förslaget anslöt sig utskottet till vad departementschefen anfört. Riksdagen biföll vad utskottet föreslagit (skrivelse nr 9).

För budgetåret 1940/41 anvisade riksdagen för ändamålet ett reservationsanslag av 125,700 kronor. För budgetåren 1941/42 och 1942/43 beräknades medelsbehovet till oförändrat belopp, 125,700 kronor, men med hänsyn till beräknad reservation uppfördes anslaget å riksstaten för nämnda båda budgetår med 110,700 kronor respektive 120,700 kronor.

De för budgetåret 1942/43 tillgängliga medlen hava beräknats bliva tagna i anspråk på följande sätt:

1. Bokföringsmaterialets insamling:

ersättning till i undersökningen deltagande jordbrukare	kronor	10,000	
ersättning till medhjälpare	»	30,000	
kostnad för ledares verksamhet	»	10,000	kronor 50,000

2. Årsbokslut:

upprättande av bokslut för jordbruk om högst 50 hektar	kronor	37,500	
bokföringsmaterial	»	7,500	
räkenskapsutdrag för större jordbruk ..	»	3,000	kronor 48,000

3. Statistisk bearbetning:

bokföringsmaterialets statistiska bearbet- ning	kronor	16,200	
bokföringsmaterialets tryckning	»	4,000	» 20,200

4. Kurser:

kurs för ledare och byråföreståndare m. fl.	kronor	2,500	
kurser för medhjälpare	»	5,000	» 7,500

Summa kronor 125,700.

Enligt bilagan till 1941 års statsverksproposition, nionde huvudtiteln, punkt 83, anförde föredragande departementschefen, att hinder icke torde böra möta att av de medel, vilka beräknats såsom ersättning till i undersökningen deltagande jordbrukare, vid behov använda den del, som icke härför disponerats, till annat ändamål i undersökningens syfte. Riksdagen fann icke skäl till erinran mot sagda uttalande.

Med hänsyn till svårigheten att i förväg beräkna de exakta kostnaderna för kurser av olika slag föreslog lantbruksstyrelsen vid avgivande av förslag till anslagsäskande för ifrågavarande ändamål hos 1942 års riksdag, att över-skott, som uppstode å för visst slag av kurser avsedda medel, finge tagas i anspråk för annat slag av ifrågavarande kurser. Sedan föredragande departementschefen enligt bilagan till 1942 års statsverksproposition, nionde huvudtiteln, punkt 87, förklarar sig biträda styrelsens förslag, har riksdagen fattat beslut i enlighet därmed.

I sina anslagsäskanden för budgetåret 1943/44 har lantbruksstyrelsen be-träffande anslaget till den jordbruksekonomiska undersökningen anført bland annat följande.

Undersökningen igångsattes år 1939 i planerad omfattning. Av skilda an-ledningar, däribland de omfattande inkallelserna till beredskapstjänstgöring, vilka berört såväl medhjälparna vid undersökningen som de däri deltagande jordbrukarna, hade emellertid verksamheten icke kunnat upprätthållas i full utsträckning. De för ändamålet anvisade medlen torde därför icke heller komma att helt utnyttjas. Lantbruksstyrelsen förutsatte dock, att deltagarantalet ånyo skulle kunna utökas till avsedd omfattning, varför styrelsen för budgetåret 1943/44 ansåge sig böra beräkna medelsbehovet för undersökningens genomförande till oförändrat belopp, 125,700 kronor.

På grund av ovannämnda inskränkning i den hittillsvarande verksamhe-tens omfattning skulle enligt lantbruksstyrelsens beräkningar vid utgången av budgetåret 1942/43 å förevarande anslag kunna påräknas en reservation

av 30,000 kronor, varför lantbruksstyrelsen för budgetåret 1943/44 hemställt om ett reservationsanslag av 95,700 kronor.

Sedan omläggningen av ifrågakvarande ekonomiska undersökning har hitintills endast en redogörelse publicerats, nämligen för bokföringsåret 1939/40. Enligt vad revisorerna under hand inhämtat föreligger motsvarande redogörelse för bokföringsåret 1940/41 i korrektur.

Granskningen och den statistiska bearbetningen av det inkomna bokföringsmaterialet utföres vid lantbrukshögskolans ekonomiska institution av för ändamålet anställd personal. Överinseendet över detta arbete samt utarbetandet av redogörelserna handhaves på lantbruksstyrelsens uppdrag av professorn L. Nanneson.

Revisorerna vilja i detta sammanhang erinra om att, när 1938 års jordbruksutredning tillsattes, uttalades i direktiven för denna bland annat, att, för att den jordbrukande befolkningen skulle kunna upprätthålla en i förhållande till andra befolkningsgrupper skälig levnadsstandard, en sådan jordbrukspolitik även i fortsättningen borde bedrivas, att jordbruket erhöles ett väl avvägt stöd, utan att andra näringsgrenar därigenom hindrades i sin utveckling. En uppgift för jordbruksutredningen borde sålunda vara att klargöra jordbrukets förhandenvarande produktionsbetingelser för att därigenom giva ledning för det allmännas bedömning av de priser å olika jordbruksprodukter, som genom prisreglering borde åsyftas.

Jordbruksutredningen igångsatte också omedelbart omfattande undersökningar bland annat om jordbrukets inkomstförhållanden. Dessa inriktades främst på att ytterligare bearbeta och sammanställa redan befintligt material, men även helt nya undersökningar igångsattes. Enligt vad revisorerna inhämtat, hava tvenne av de största undersökningarna fullföljts, nämligen en enquêteundersökning rörande jordbrukets driftsförhållanden, omfattande 15,000 jordbruk med över 2 hektar åker eller vart tjugonde jordbruk inom dessa storleksgrupper, och en ekonomisk undersökning, baserad på bearbetning av självdeklarationerna från förutnämnda 15,000 jordbruk under åren 1932, 1935 och 1937.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t har livsmedelskommissionen låtit sin statistiska byrå företaga en representativ undersökning av jordbrukets kontanta inkomster och utgifter åren 1938 och 1940, grundad på uppgifterna i A-bilagan till jordbrukarnas självdeklarationer. Denna undersökning anknyter direkt till undersökningen, som företagits av 1938 års jordbruksutredning. Genom denna anknytning har ett enhetligt material bearbetats för ett relativt långt tidsavsnitt, varigenom en säkrare grund erhållits för bedömningen av utvecklingstendenserna än fallet skulle varit vid en mera fristående undersökning av endast ett par år. På byrån utföres för närvarande en dylik undersökning beträffande år 1941. Av deklarationerna för åren 1938, 1940 och 1941, omfattande c:a 12,000, bearbetas dels uppgifterna om taxeringsvärde, areal och kreatursbesättning för kontroll på materialets representativitet, dels de skilda inkomst- och utgiftsposterna i deklarationernas jordbruksbilagor, dels ock uppgifterna om förmögenhetsställning samt om in-

komster av andra förvärvskällor än jordbruk. Materialet har vid bearbetningen grupperats på s. k. naturliga jordbruksområden och inom dessa på sedvanliga storleksgrupper efter åkerareal. Möjlighet förefinnes sålunda att regionalt och för olika storleksgrupper av jordbruk studera inkomst- och utgiftsutvecklingen, med specifikation på ett stort antal detaljposter. Ytterligare en fördel är, att undersökningarna omfatta inkomster och utgifter även från andra förvärvskällor än det egentliga jordbruket samt uppgifter om förmögenhetsställningen.

En sammanfattning av resultaten för åren 1932—1940 finnes publicerad i en promemoria, som bilaga till Kungl. Maj:ts proposition nr 319 år 1942.

Undersökningarna beträffande åren 1938 och 1940 drogo en kostnad av sammanlagt c:a 16,000 kronor.

Ovannämnda av lantbruksstyrelsen år 1938 framlagda förslag gick ut på ett upptagande av en fortlöpande på bokföringsmaterial grundad allmän jordbruksekonomisk undersökning, varvid det skulle eftersträvas att få anslutning från ett för olika jordbruksområden och storleksgrupper möjligast representativt urval av bruksdelar. Enligt revisorernas mening kunna emellertid de framlagda räkenskapsresultaten icke anses representativa för hela riket. Antalet jordbruk, som omfattas av ifrågavarande undersökning, synes nämligen vara alltför litet och med hänsyn till de många olika uppgifter — av delvis invecklad och tidsödande beskaffenhet — som skola lämnas, måste det givetvis bliva så, att endast de mera framstående och välorganiserade jordbruken utväljas.

Revisorernas
uttalande.

Enligt revisorernas åsikt publiceras räkenskapsresultaten allt för sent. Sålunda hava resultaten för bokföringsåret 1939/40 publicerats först under 1942. För att vara av större betydelse vid bedömandet av jordbrukets aktuella problem måste resultaten publiceras snabbt, då uppgifternas värde givetvis minskas ju äldre desamma bliva.

Bearbetningen av materialet synes i vissa fall hava drivits så långt, att resultatet av densamma blivit svårtillgängligt för icke fackmän på området. Enligt revisorernas mening hade det varit önskvärt om materialet framlagts i sådan form, att även icke-jordbrukstekniskt skolade personer lättare kunnat utläsa uppgifter om jordbrukets driftsekonomi nr publikationen. Vidare förefalla kostnaderna för undersökningen alltför höga. I detta hänseende må särskilt framhållas utgiftsposten till ersättning till i undersökningen deltagande jordbrukare. Revisorerna vilja därvid erinra om vederbörande departementschefs uttalande att utbetalande av ersättning till de i undersökningen deltagande jordbrukarna icke borde göras till regel.

I detta sammanhang vilja revisorerna bringa i erinran ett av chefen för finansdepartementet i statsrådsprotokollet den 21 juni 1940 vid framläggande av allmänna riktlinjer för det fortsatta besparingsarbetet gjort uttalande. Departementschefen anförde därvid bland annat, att bland rent administrativa arbetsuppgifter, som på förhand kunde antagas mera allmänt ifrågakomma till inskränkning inom de olika förvaltningsgrenarna, kunde nämnas

allmänna utredningar i varjehanda frågor, som ej vore omedelbart aktuella. Beträffande dessa kunde alltefter omständigheterna ifrågasättas ett temporärt nedläggande eller en fördröjd eller förenklad behandling. Icke minst gällde detta enligt departementschefen statistiska utredningar.

Avsikten med de nu under lantbruksstyrelsens ledning bedrivna jordbruksekonomiska undersökningarna har, såsom ovan nämnts, av styrelsen angivits vara att erhålla kännedom om jordbrukets ekonomiska villkor och lönsamhet samt verkningarna av de under senaste åren vidtagna prisreglerande åtgärderna på jordbrukets ekonomiska förhållanden. I stort sett samma syfte tjäna de utredningar, som med ledning av infordrade uppgifter verkställas inom livsmedelskommissionen. Revisorerna hava icke kunnat undgå att få den uppfattningen att åtskilligt onödigt dubbelarbete på hithörande område förekommer. Då räkenskapsresultaten av förstnämnda undersökningar — i motsats till dem som efter andra linjer erhållas inom livsmedelskommissionen — icke kunna framläggas i sådan tid att de hava någon mera avgörande betydelse vid bedömandet av aktuella problem på jordbrukets område utan fastmera få betraktas såsom ägnade huvudsakligast historiskt intresse för framtiden, synes det revisorerna att detta på lantbruksstyrelsens uppdrag utförda utredningsarbete bör kunna helt nedläggas.

§ 33.

Svenska
smörprov-
ningarna.

Kontrollen över det svenska exportsmöret har under en lång följd av år under lantbruksstyrelsens överinseende handhåfts av svenska smörprovningarna. Smörprovningarna voro till en början organiserade med huvudkontor i Göteborg och filialkontor i Malmö, varjämte särskilda ombud vore verkamma å vissa andra exportorter. Kontroll i syfte att garantera en bestämd kvalitet kom dock till stånd först år 1905, då ett särskilt varumärke, det s. k. runmärket, infördes med föreskrifter av lantbruksstyrelsen rörande användningen. Kontrollen över smörets kvalitet och vattenhalt m. m. utfördes dels genom s. k. regelbunden (ordinarie) provning i Göteborg och Malmö, dels genom särskild s. k. veckokontroll å exportorterna. I anslutning till ett av jordbruksutredningen framlagt förslag (SOU 1930:4) beslöts vid 1930 års riksdag (prop. nr 266, riksdagens skrivelse nr 377) en viss förändring av smörprovningarnas kontrollverksamhet. Den avsedda förändringen avsåg dels en skärpning av kontrollen i fråga om smörets kvalitet genom hållbarhetsprovningar minst en gång i månaden för varje mejeri och den s. k. veckokontrollens utsträckning till allt exportsmör, dels en utvidgning av kontrollen att omfatta smörets äkthet, smörförpackningarnas nettovikt (nettoviktskontroll), emballaget och förpackningarnas beskaffenhet samt den vid smörets framställning använda gräddens eller mjölkens pastörisering. Därjämte avsågos undersökningar böra företagas rörande smörets färg och salthalt samt tillsyn utövas över att smöret transporterades och lagrades på rationellt sätt. För kontrollens effektiva handhavande förutsattes, att svenska smörprovningarna i samband med inrättande av vissa då planerade kontroll-

stationer med huvudkontor i Malmö och avdelningskontor i Göteborg utrustades med egna laboratorier, varav ett mindre i Göteborg för mera bråds- kande bestämningar och ett större i Malmö för utförande därjämte av mera tidskrävande undersökningar. Sistnämnda undersökningar skulle icke avse i egentlig mening vetenskaplig forskning, utan skulle de uteslutande tillgodose kontrollarbetets löpande behov samt tillämpningen av vetenskapliga resultat på berörda arbete.

Med hänsyn till transportförhållandena som till vikten av att bringa smör- provningarnas verksamhet i närmare kontakt med mejerihanteringen i lan- dets norra och östliga delar, varifrån smöret i huvudsak ginge till inhemsk konsumtion, inrättades år 1937 en provningsavdelning i Stockholm.

Smörprovningarnas verksamhet har sedermera utökats till att avse även äggkontroll.

Smörprovningarnas verksamhet regleras dels genom kungörelsen den 26 april 1935 (nr 122) med vissa bestämmelser rörande utförsel ur riket av smör, dels ock genom av lantbruksstyrelsen utfärdat reglemente för prov- ningarna samt vissa andra av nämnda styrelse utfärdade bestämmelser. En- ligt nämnda reglemente har provningarna till uppgift att verka för åstad- kommande av ett fullgott och likartat smör ävensom att utöva kontroll där- över, att endast fullgott svenskt smör och fullgoda svenska ägg bliva föremål för export.

I smörkontrollsyfte skola smörprovningarna, dels genom på lämpligt sätt anordnade provningar verkställa undersökning i olika hänseenden av smö- rets vattenhalt, pastöriseringsgrad och kvalitet, dels underrätta varje i prov- ning deltagande mejeri om beskaffenheten av dess smör ävensom om övriga vid provningen iakttagna omständigheter av beskaffenhet att kunna tjäna till ledning vid smörtillverkningen, dels, där förhållandena därtill föranleda, genom anlåtande av de med statsunderstöd anställda mejerikonsulenterna eller egna tjänstemän lämna i provningarna deltagande mejerier den sak- kunniga handledning i fråga om smörtillverkning, som befunnits vara av behovet påkallad, dels tillhandahålla varje i provningarna regelbundet del- tagande mejeri, som därtill efter ansökan kan finnas vara berättigat och för- binder sig att noggrant iakttaga alla härför utfärdade bestämmelser, ett på smörprovningarna vederbörligen inregistrerat varumärke för smör, det s. k. runmärket, varigenom viss vid provning godkänd tillverkning av svenskt smör må känntecknas, dels ock övervaka transportförhållandena i fråga om till export avsett smör. Rätt att deltaga i smörprovningarna tillkommer efter ansökan varje mejeri, som befinnes innehava förutsättningar för att kunna tillverka fullgott smör och för binder sig att noggrant följa givna be- stämmelser och föreskrifter för runmärkets begagnande samt erlægga stad- gad provningsavgift. Avgiften för deltagande i smörprovningarna fastställ- des av lantbruksstyrelsen efter förslag av smörprovningarnas styrelse.

I och för äggexportkontroll skola smörprovningarna dels verkställa erforderlig tillsyn och kontroll såväl hos tullmyndigheten i utförselorten som hos vederbörande exportör i dennes lagrings- och förpackningslokaler över ex-

portäggens beskaffenhet och dessas klassificering, sortering och förpackning, dels ock efter ansökan tillhandahålla envar exportör, som därtill finnes vara berättigad och förbinder sig att noggrant iakttaga härför utfärdade bestämmelser ett på smörprovningarna vederbörligen inregistrerat varumärke för ägg, det s. k. runmärket för ägg, varigenom svenska ägg av fullgod beskaffenhet må kännetecknas. För rätten att begagna runmärket skall exportör till smörprovningarna erlägga av lantbruksstyrelsen efter förslag av provningarnas styrelse fastställd avgift.

Ledningen av svenska smörprovningarna utövas av en styrelse, som har sitt säte i Malmö och består av fyra för en tid av två år valda ledamöter jämte provningarnas direktör. Härjämte skola finnas två styrelsesuppleanter. Ordföranden, en ledamot och en suppleant utses av lantbruksstyrelsen. Två ledamöter och en suppleant utses av hushållningssällskapens ombud.

Enligt det av lantbruksstyrelsen för svenska smörprovningarna den 29 juni 1931 fastställda reglementet med däri sedermera vidtagna ändringar åligger det styrelsen, bland annat,

att besluta i frågor, som röra handhavandet av provningar och kontroll, samt till lantbruksstyrelsen avgiva förslag i alla ärenden, som skola underkastas lantbruksstyrelsens prövning;

att besluta i frågor, som röra runmärkenas användning, samt beivra överträdelser med avseende å dessas begagnande;

att söka uppehålla samarbete med hushållningssällskapen och mejerisammanslutningar samt representanter för smör- och äggexporten ävensom med sådana förekommande statliga eller andra institutioner, vilka hava till syfte att främja den svenska smör- eller äggproduktionen;

att antaga och entlediga tjänstemän och biträden ävensom vid behov anmoda sakkunniga att medverka såsom bedömare vid förekommande smörprovningar;

att till lantbruksstyrelsen årligen före den 15 augusti insända preliminärt förslag till inkomst- och utgiftsstat för näst påföljande budgetår och att sedermera, därest statsbidrag för sagda budgetår blivit till täckande av kostnaderna för smörprovningarna beviljat, årligen före den 1 juni till lantbruksstyrelsen ingiva förnyat inkomst- och utgiftsförslag för samma budgetår;

att handhava smörprovningarnas ekonomi ävensom gemensamt ansvara för omhändertagda medel;

att så fort ske kan och senast före den 1 september årligen såväl till lantbruksstyrelsen, enligt dess närmare föreskrifter, som till hushållningssällskapens ombud avgiva berättelse över verksamheten under näst föregående budgetår;

att till lantbruksstyrelsen avgiva infordrade redogörelser och uppgifter samt yttranden i frågor, som beröra smörprovningarnas verksamhetsområde.

Anslaget till bidrag till svenska smörprovningarna är för innevarande bud-

getår i riksstaten uppfört med ett belopp av 59,800 kronor. Såsom villkor för statsbidragets tillgodonjutande har genom kungl. brev den 24 april 1942 föreskrivits följande.

Det för svenska smörprovningarna registrerade varumärket, det. s. k. runmärket, skall tillhandahållas alla i provningarna regelbundet deltagande mejerier, som uppfylla föreskrivna villkor för märkets erhållande.

Lantbruksstyrelsen äger att, under iakttagande i tillämpliga delar av vad riksdagen i ämnet beslutat, utfärda närmare bestämmelser rörande utöandet av ifrågasvarande smör- och äggkontroll, däribland reglemente för smörprovningarnas varumärke, ävensom övervaka smörprovningarna och äggkontrollen på sätt styrelsen närmare bestämmer.

Stat för smörprovningarnas verksamhet fastställs av lantbruksstyrelsen.

Av lantbruksstyrelsen fastställd inkomst- och utgiftsstat för tiden den 1 juli 1942—den 30 juni 1943 är av följande innehåll.

Inkomster:

	Kronor
Provningsavgifter från mejerier.....	60,000
Kontrollavgifter för ägg.....	12,500
Inkomst av försäljning av smör vid bytteprovningar	106,400
Inkomst av försäljning av runstäver och smörpapper	17,000
Inkomst från smörkontrollstationen.....	5,500
Räntor	300
Statsbidrag	59,800
Summa inkomster kronor	261,500

Utgifter:

	Malmö kronor	Göteborg kronor	Stockholm kronor	Kronor	Kronor
<i>A. Avlöningar m. m.</i>					
Styrelsearvode.....	—	—	—	2,100	
Direktör	9,500	—	—	9,500	
2 direktörsassistenter.....	7,000	7,000	—	14,000	
Särskilt arvode till direktörsassistenten i Göteborg.....	—	400	—	400	
1 kamrer	6,000	—	—	6,000	
1 inspektör	5,500	—	—	5,500	
3 kontrollanter (smörbedömare)	9,000	—	4,500	13,500	
Särskilt arvode (jämta ortstillägg) till kontrollanten i Stockholm	—	—	900	900	
2 kontorsbiträden	4,200	—	—	4,200	
1 lagerföreståndare	3,600	—	—	3,600	
2 vaktmästare	2,400	2,400	—	4,800	
1 laboratorieföreståndare.....	7,000	—	—	7,000	
3 laboratoriebiträden	6,300	—	—	6,300	
2 äggkontrollanter	5,200	5,200	—	10,400	
1 ombud	—	—	800	800	
1 maskinmästare	3,600	—	—	3,600	
Ålderstillägg	—	—	—	8,300	

	Malmö kronor	Göteborg kronor	Stockholm kronor	Kronor	Kronor
Dyrtidstillägg enligt de grunder, som gälla för statens befattningshavare vid s. k. nyreglerade verk, förslagsvis	—	—	—	27,300	
Kristillägg enligt de grunder, som gälla för statens befattningshavare vid s. k. nyreglerade verk, dock att tillägget skall tillsvidare begränsas till 14 procent å kristilläggsunderlaget, förslagsvis	—	—	—	14,800	
Provisoriskt lönetillägg (motsvarande tidigare, före den 1 juli 1939 utgående provisorisk avlöningsförstärkning åt statens befattningshavare) till befattningshavare, vilkas avlöningsförmåner, ålderstillägg däri inräknade, icke överstiga 3,500 kronor, med 216 kronor för år och till övriga befattningshavare med 132 kronor för år, förslagsvis	—	—	—	3,600	
Bidrag till pensionsavgifter, förslagsvis	—	—	—	2,000	148,600
<i>B. Övriga omkostnader.</i>					
Resesättningar för styrelse, direktör, inspektör, äggkontrollanter m. fl., förslagsvis	—	—	—	14,500	
Bedömningskostnader, förslagsvis	—	—	—	18,000	
Arbets- och transportkostnader, förslagsvis ..	—	—	—	12,000	
Tryckningskostnader m. m., förslagsvis	—	—	—	6,000	
Porto-, telegram- och telefonkostnader m. m., förslagsvis	—	—	—	15,000	
Hyror för kontors- och provningslokaler, förslagsvis	13,700	6,800	4,750	25,250	
Ljus och städning, förslagsvis	—	—	—	3,500	
Inventarietkostnader, förslagsvis	—	—	—	400	
Brandförsäkringsavgifter, revision m. m., förslagsvis	—	—	—	1,350	
Laboratorieunderhåll m. m. i Malmö, förslagsvis	—	—	—	4,000	
Utgifter för runstäver och smörpapper, förslagsvis	—	—	—	9,900	
Diverse utgifter, förslagsvis	—	—	—	3,000	112,900
Summa utgifter kronor	—	—	—	—	261,500

Dyrtidstillägg ävensom kristillägg utgå icke å arvode åt ovan nämnda ombud och ej heller å provisoriskt lönetillägg.

Enligt vad revisorerna inhämtat har smörprovningarnas styrelse under 1940 avhållit fyra sammanträden, varvid kostnaderna för desamma uppgått till 1,464 kronor 35 öre samt under 1941 fem sammanträden till en kostnad av 2,214 kronor 10 öre. Därjämte hava utgått 2,100 kronor för år i styrelsearvoden.

I skrivelse till lantbruksstyrelsen den 23 augusti 1942 har smörprovningarnas styrelse lämnat redogörelse rörande provningarnas verksamhet, varav inhämtas, bland annat, följande.

Smörkontrollen innefattade regelbundna smörprovningar i Malmö, Göteborg och Stockholm samt övervakning över runmärkets användning på den inhemska marknaden. Sedan exporten av smör upphört år 1940, hade exportkontrollverksamheten legat nere.

I smörprovningarna deltog omkring 525 mejerier. Smör från varje mejeri underkastades bedömning varje år vid 3 drittelprovningar, 23 bytteprovningar och 3 hållbarhetsprovningar. Därest särskild anledning förefunnos, ersattes bytteprov med drittel.

Vattenhalt och pastöriseringsgrad undersöktes 6 gånger per år och mejeri (3 drittelprovningar och 3 bytteprovningar).

Förekomst av mögel undersöktes och katalasprov utfördes som regel 3 gånger per år och mejeri i samband med hållbarhetsprovningarna.

I smörprovningarna för närvarande deltagande mejerier vore grupperade på de olika provningsavdelningarna så att smör provades i Malmö från cirka 250, i Göteborg från cirka 160 och i Stockholm från cirka 120 mejerier.

Vid varje provning bedömdes cirka 60 smörprov. Antalet provningar per år utgjorde vid respektive provningsplatser:

	Drittel-,	bytte-,	hållbarhets- provningar	Summa provningar
i Malmö.....	12	92	12	116
i Göteborg.....	6	46	6	58
i Stockholm	6	46	6	58

Vid varje provning medverkade sex bedömare. Vanligen medverkade två tjänstemän hos smörprovningarna, medan övriga bedömare utgjorde representanter för smörhandeln, lärare- och konsulentverksamheten samt tillverkningen.

Övervakningen över runmärkets användning verkställdes såväl i mejerierna som i allmänna handeln ävensom genom speciell kontroll över företag, som erhållit »utsträckt rätt till bitförpackning». På basis av det vid provningar och övrig kontroll erhållna resultatet tillerkändes respektive fränkändes mejerierna rätten att använda runmärket.

Äggkontrollen på den inhemska marknaden omfattade år 1941 48 äggpackerier. För närvarande kontrollerades 60 packerier.

Laboratorieverksamheten omfattade i första hand undersökningar av vattenhalt och pastörisering på de till vissa provningar insända smörproven. Till mejeriernas ledning utfördes dessutom en del undersökningar rörande katalastal, mögelförekomst, lakefördelning m. m. hos provningssmör, ävensom rörande kvaliteten å mejeriernas vatten. Resultaten av dessa undersökningar inverkar ej på runmärkesrätten utan tjänade endast upplysande syfte.

Smörprovningarna försålde med ensamrätt runmärkt smöreballage till mejerierna.

I skrivelsen förordade styrelsen jämväl vidtagande av vissa besparingsåtgärder och anförde därvid bland annat följande.

Övervakningen av runmärkets användning på den inhemska marknaden utfördes för närvarande dels av en särskilt anställd inspektör dels ock av smörprovningarnas tjänstemän. Då arbetet i samband med provningarna icke påginge kontinuerligt utan vore koncentrerat till vissa dagar under varje provningsperiod, vore en kombination av provningsarbete och övervakning

möjlig. Vid ett mera effektivt utnyttjande av tjänstemännen på respektive provningsavdelningar för övervakning av runmärkets användning på den inhemska marknaden och med hänsyn till den fortlöpande kontroll, som utövades över mejerierna av hos lantbruksstyrelsen anställda mejeriinspektörer syntes inspektörsbefattningen kunna indragas. Nuvarande innehavaren torde böra anlitas såsom smörbedömare och för arbeten i samband med den alltmör vidgade äggkontrollen. I samband härmed föreslogs indragning av en smörbedömarebefattning vid kontoret i Malmö.

Vad beträffar laboratorieverksamheten ansåge styrelsen, att denna borde begränsas till de författningsenliga kontrollbestämmelserna, som omfattade vattenhalt och pastörisering. Övrig vid laboratoriet nu bedriven verksamhet torde närmast få anses vara en hanterings egen angelägenhet. Då svenska mejeriernas riksförening planerade att utvidga sin laboratorieverksamhet, syntes förutberörda verksamhet vid smörprovningarna jämte smörprovningarnas ledigblivna laboratoriepersonal böra övertagas av riksföreningen. I samband därmed borde riksföreningen förhyra smörprovningarnas laboratorielokaler och efter värdering övertaga den laboratorieutrustning, som icke erfordrades för smörprovningarnas begränsade verksamhet. En av smörprovningarnas tjänstemän med mejerikonsulentutbildning, lämpligen direktörsassistenten i Malmö, torde böra utses såsom undersökningsförrättare för vattenhalts- och pastöriseringsbestämningarna. Denna borde till sitt förfogande för utförande av analyserna hava att skolat laboratoriebiträde.

Revisorernas
uttalande.

Såsom av det anförda framgår, har svenska smörprovningarna till uppgift att verka för åstadkommande av ett fullgott och likartat smör ävensom att utöva kontroll däröver, att endast fullgott svenskt smör och fullgoda svenska ägg bliva föremål för export. Smörprovningarnas verksamhet, vars ursprungliga huvudsyfte varit exportkontrollen, har sedermera blivit av allt större betydelse för den inhemska marknaden. Enligt revisorernas mening bör en dylik kontrollverksamhet alltjämt utövas av ett organ med officiell karaktär och svenska smörprovningarna torde vara det organ, som lämpligen bör anförtros denna uppgift.

Revisorerna, som avlagt besök vid smörprovningarnas kontor i Malmö och i Stockholm, hava emellertid icke kunnat undgå att få den uppfattningen, att smörprovningarnas organisation även efter genomförande av de av styrelsen i dess ovannämnda skrivelse till lantbruksstyrelsen den 23 augusti 1942 föreslagna besparingsåtgärderna måste anses alltför omfattande och dyrbar. Enligt styrelsens förslag till inkomst- och utgiftsstat för budgetåret 1943/44 skulle vid huvudkontoret i Malmö finnas anställda — förutom tillfällig arbetskraft — en direktör, en direktörsassistent, en kamrerare, en smör- och äggkontrollant, en smörbedömare, två kontorsbiträden, en lagerföreståndare, en vaktmästare, ett laboratoriebiträde, en äggkontrollant samt en maskinmästare, eller sammanlagt tolv personer. Vid nämnda kontor handhaves räkningsföringen för smörprovningarnas hela verksamhet samt försäljningen av runmärkt smöremballage, varjämte utföres smör- och äggkontroll. An-

talet smörprovningar vid Malmökontoret utgör emellertid i medeltal allenast ungefär nio per månad. Vid varje provning skola två tjänstemän vid smörprovningarna närvara. Då bedömningen vid varje provning, enligt vad revisorerna inhämtat, kan beräknas taga i anspråk en tid av två timmar, skulle sålunda detta arbete uppskattas till sammanlagt endast 36 timmar för månad. Revisorerna förbise visserligen icke att utöver här ovan angivna arbetsuppgifter personalen vid kontoret har att utöva viss kontroll å den inhemska marknaden beträffande kvaliteten å salubjudet smör samt användningen av runmärket, men det synes revisorerna likväl uteslutet, att hela den anställda personalstyrkan kan beredas ens tillnärmelsevis effektiv sysselsättning. En ytterligare inskränkning av personalen torde därför vara nödvändig. Då en direktörsbefattning i Malmö finnes inrättad, synes den i staten uppförda direktörsassistentbefattningen kunna indragas. De med sistnämnda befattning förenade göromålen — jämväl beträffande vattenhalts- och pastöriseringsbestämningarna — torde kunna överflyttas på direktören och övrig mejerit utbildad personal. Med hänsyn till provnings- och kontrollverksamhetens ringa omfattning och då i förenämnda förslag till inkomst- och utgiftsstat en smör- och äggkontrollant skulle finnas anställd, torde befattningen som smörbedömare kunna uteslutas ur staten. Beträffande kontorsarbetet vilja revisorerna jämväl ifrågasätta, huruvida icke denna uppgift skulle kunna fullgöras av kamreraren och ett kontorsbiträde med anlitande i förekommande fall av arbetskraften i övrigt på kontoret. Härigenom skulle en kontorsbiträdesbefattning kunna indragas. Revisorerna finna sig icke heller övertygade om behovet av en särskild vaktmästarebefattning vid Malmökontoret. Det vill synas, att de göromål, som åligga innehavaren av denna tjänst icke äro mera omfattande än att de kunna fullgöras av lagerföreståndaren.

I staten för kontoret i Göteborg är uppförd en vaktmästarebefattning under det att särskild vaktmästare icke är anställd i Stockholm. Då smörprovningarna därstädes uppgå till samma antal för år som vid kontoret i Stockholm, nämligen 58, och verksamheten i övrigt torde vara av ungefär samma omfattning vid de båda kontoren, synes det revisorerna, att ifrågavarande befattning skulle kunna indragas och vaktmästargöromålen ombesörjas av tillfälligt anlita d arbetskraft.

Revisorerna hava förut framhållit, att kontrollverksamheten beträffande smör och ägg bör handhavas av ett organ under statlig medverkan. Beträffande svenska smörprovningarna sker denna medverkan, dels i form av att statsbidrag anvisas för ändamålet, dels ock därigenom att lantbruksstyrelsen jämte hushållningssällskapens ombud utse styrelse för smörprovningarna samt att lantbruksstyrelsen utövar överinseende över dess verksamhet. Av reglementet framgår, att lantbruksstyrelsen vid fullgörandet av sistnämnda uppgift har att besluta i de flesta frågor, som äro av betydelse för smörprovningarnas verksamhet. Lantbruksstyrelsen har sålunda att utfärda särskilda föreskrifter, i vilka äro stadgade villkoren för förvärvande och fränkännande av runmärkesrätt, antalet provningar av olika slag, bedömarens antal, smörets ålder vid provning m. m. Ämbetsverket har vidare att fastställa in-

komst- och utgiftsstat, avgifter för deltagande i smörprovningarna, instruktion för smörprovningarnas tjänstemän m. m. Då bestämmelser om provnings- och kontrollverksamheten äro i detalj fastställda av lantbruksstyrelsen har styrelsen för smörprovningarna att handlägga endast obetydliga löpande ärenden. Det finnes därför anledning ifrågasätta om styrelsen bör bibehållas, då dessa ärenden synas kunna handläggas av smörprovningarnas direktör eventuellt under lantbruksstyrelsens direkta ledning.

De synpunkter revisorerna här ovan framhållit, anse revisorerna böra tagas under överbägande i samband med behandling av frågan om anvisande av statsbidrag till svenska smörprovningarna för budgetåret 1943/44.

§ 34.

Forsknings-
och försöks-
verksamheten
på mejeri-
hanterings-
område.

Revisorerna hava ansett sig böra närmare ingå på en undersökning av den nuvarande organisationen av den statliga och statsunderstödda försöksverksamheten på mejerihanteringsområde. Revisorerna, som avlagt besök vid statens mejeriförsök vid Alnarp, vilja anföra följande.

I propositionen nr 143 till 1931 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att besluta att vid Alnarp skulle inrättas ett lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut samt för byggnadsarbeten och andra engångskostnader för institutet anvisa vissa anslagsbelopp. Kungl. Maj:ts förslag innebar jämväl att centralanstaltens underavdelning för mejerihantering skulle omorganiseras till självständig avdelning, vilken intill den 1 november 1933 skulle vara förlagd till Stockholm såsom en del av centralanstalten men som vid nämnda tidpunkt skulle överflyttas till Alnarp och där under benämningen statens mejeriförsök samordnas med institutet för den högre mejeriundervisningen.

Enligt vad som framgår av ovannämnda proposition hade frågan om förläggning av statens mejeriförsök varit föremål för olika överbäganden. De av Kungl. Maj:t tillsatta utredningsmännen angående försöksverksamheten m. m. hade i detta hänseende framlagt följande alternativ:

1. Försöksverksamheten förlagd till Alnarp i anslutning till högre mejeriundervisning;
2. Försöksverksamheten förlagd till Ultuna utan anslutning till högre mejeriundervisning;
3. Försöksverksamheten förlagd till Ultuna i anslutning till högre mejeriundervisning;
4. Försöksverksamheten förlagd till Experimentalfältet.

Beträffande spörsmålet, huruvida mejeriförsöken borde förläggas i anslutning till den högre mejeriundervisningen eller samordnas med den blivande lantbrukshögskolan uttalade föredragande departementschefen, bland annat, att den högre mejeriundervisningen enligt hans förmenande icke kunde hållas på en högskolemässig nivå, om ej mejeriförsöken bleve en del av dess verksamhet. Avgörande vid bestämmandet av förläggningsplats för den högre mejeriundervisningen och därmed även för mejeriförsöken var emellertid,

att staten vid Alnarp redan innehade ett modernt driftsmejeri, vilket ansågs vara en nödvändig förutsättning för den högre mejeriundervisningen.

I skrivelse nr 296 beslöt 1931 års riksdag att godkänna Kungl. Maj:ts ovan nämnda förslag.

Detta förslag innefattade, såsom förut nämnts, jämväl vissa medelsanvisningar för byggnadsarbeten m. m. vid institutet. Riksdagen godkände även en byggnadsplan för mejeriavdelningen. Denna plan kom dock icke till utförande. Styrelsen för institutet framlade nämligen den 13 februari 1933 ett förslag till ändring av densamma, vari man frångick det ursprungliga förslaget att ombygga det gamla mejeriet och i stället förordade uppförande av två nya mejeribyggnader, den ena avsedd till drifts- och undervisningsmejeri ävensom provningsmejeri och den andra avsedd till försöksmejeri. 1933 års riksdag beslöt med anledning härav dock endast ombyggnad av det kemiska laboratoriet och uppförande av ett försöksmejeri. Även med dessa byggnadsåtgärder fick dock efter framställning av institutsstyrelsen tillsvidare anstå.

Kungl. Maj:t tillkallade sedermera den 28 augusti 1933 särskild utredningsman att verkställa utredning och avgiva förslag angående de institutets mejeriavdelning berörande byggnadsfrågorna. Utredningsmannen avlämnade den 30 januari 1934 betänkande med förslag i ämnet. Han anslöt sig till styrelsens för institutet vid framläggandet av 1933 års förslag gjorda uttalande, att nya mejerilokaler borde uppföras. Med avseende å anordnandet av de nya mejerilokalerna fann han emellertid, att det borde övervägas, om ej sammanförande kunde ske av driftsmejeriet och försöksmejeriet i en byggnad. Kostnaderna för nybyggnad för drifts-, skol- och försöksmejeri beräknades av utredningsmannen till 615,000 kronor.

Beträffande kostnaderna för inredning och utrustning av försöksmejeriet åberopade utredningsmannen en av föreståndaren för centralanstaltens mejeriavdelning, professor Platon, på uppdrag av utredningsmannen upprättad beräkning av följande innehåll:

Gasverk	kronor	2,500
Mejerimaskiner och apparater	»	17,300
Kylaggregat för smör- och ostlagerrum	»	3,500
Träinredning och lösa möbler	»	5,000
Armatyr för vatten, avlopp, gas och elektricitet	»	3,400
Komplettering av laboratorieutrustning och ändring av elektriska apparater m. m.	»	5,300

Summa kronor 37,000.

I propositionen nr 175 till 1934 års riksdag angående anslag för byggnadsarbeten vid Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut tillstyrkte vederbörande departementschef, att den av utredningsmannen framlagda planen lades till grund för byggnadsarbetena vid mejeriavdelningen. Utredningsmannens förslag i fråga om inredning och utrustning av försöksmejeriet lämnades av departementschefen utan erinran.

För ifrågavarande ändamål föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att för budgetåret 1934/35 anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor.

I skrivelse nr 185 förklarade sig riksdagen med hänsyn till resultatet av den verkställda utredningen i ärendet böra biträda Kungl. Maj:ts framställning.

Enligt stadgarna den 22 september 1938 (nr 632) för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut skall vid institutet bedrivas försöksverksamhet på mejerihanteringsens område (statens mejeriförsök) i ändamål att genom vetenskapliga undersökningar och systematiska försök utreda för mejerihanteringen viktiga praktiska frågor. Med denna försöksverksamhet är förenad skyldighet, att genom utgivande av försöksberättelser samt genom föreläsningar och demonstrationer och annan upplysningsverksamhet giva allmänheten kännedom om vid verksamheten vunna resultat samt att i den mån lämpligen kan ske meddela allmänheten råd och anvisningar i frågor, som tillhöra verksamhetens område.

Institutet står under överinseende av lantbruksstyrelsen och under ledning av en särskild styrelse. Denna styrelse åligger bland annat att utöva ledningen av Alnarps mejeri. Föreståndaren för mejeriförsöken ingår såsom ledamot av styrelsen vid behandling av ärende, som rör mejeriförsökens verksamhetsområde.

Enligt samma stadgar äro för mejeriförsöken anställda förutom föreståndaren för verksamheten (lönegrad A 30), en förste assistent i kemi (lönegrad e. o. 21), en förste assistent i bakteriologi (lönegrad e. o. 21) och en försöksmejerist (arvode 4,800 kronor). Föreståndaren må kunna i mindre omfattning åläggas undervisning i mejeriteknik och assistent må kunna åläggas undervisning i kemi vid högre mejerikursen vid institutet.

Föreståndaren för mejeriförsöken åligger, bland annat,

att enligt av lantbruksstyrelsen godkänd plan leda mejeriförsöksverksamheten och själv deltaga däri samt ansvara för att den fortgår enligt planen, att enligt styrelsens bestämmande meddela undervisning vid mejeriavdelningen,

att årligen till rektor avgiva berättelse om försöksverksamheten,

att upprätta och till styrelsen överlämna förslag till inkomst- och utgiftsstat för mejeriförsöken.

Nedanstående sammanställning utvisar av statens mejeriförsök under tiden 1 juli 1937—30 juni 1942 från Alnarps mejeri inköpta och dit återlevererade mejeriprodukter.

Härutöver hava från andra håll — i samband med där utförda försök — inköpts följande kvantiteter, nämligen

februari 1939	40 kg	oskummad mjölk och	0.5 kg	smör
mars 1939	28	»	»	»
september 1939 . .	40	»	»	» 145 » » och 3.5 kg ost
juni 1940	18,000 kg	vassle		
december 1940 . .	15 kg	ost		

År	Månad	Inköpta mejeriprodukter, kg						Återlevererat
		Skum- mjölk	Osk- mjölk	Grädde		Ost	Smör	
				kg	fetth. %			
1937	Juli	—	—	—	—	—	—	
	Aug. ...	—	—	—	—	—	—	
	Sept. ...	—	—	—	—	—	—	
	Okt.	—	7.5	0.9	15.0	—	—	
	Nov.	0.5	2.5	—	—	—	—	
	Dec. ...	—	22.5	—	—	—	—	
1938	Jan.	1.0	20.0	—	—	—	—	
	Febr. ...	—	—	—	—	—	—	
	Mars ...	—	18.5	—	—	—	—	
	April ...	—	—	—	—	—	—	
	Maj	—	—	—	—	—	—	
	Juni	—	—	—	—	—	—	
	Juli	—	—	—	—	—	—	
	Aug. ...	—	84.0	—	—	—	—	
	Sept. ...	—	—	—	—	—	—	
	Okt.	—	—	—	—	—	—	
	Nov.	500.0	127.0	—	—	—	—	
	Dec.	—	—	—	—	—	—	
1939	Jan.	—	55.0	—	—	—	—	
	Febr. ...	—	—	—	—	—	—	
	Mars ...	—	—	—	—	—	—	
	April ...	—	—	—	—	—	—	
	Maj	—	32.0	—	—	—	—	
	Juni	—	—	—	—	—	—	
	Juli	—	—	—	—	—	—	
	Aug. ...	—	—	—	—	—	—	
	Sept. ...	—	54.0	—	—	—	—	
	Okt.	—	—	—	—	—	—	
	Nov.	—	—	—	—	—	—	
	Dec.	—	—	—	—	—	—	
1940	Jan.	—	—	—	—	6.5	—	12.6 kg ost
	Febr. ...	—	—	—	—	—	—	
	Mars ...	—	—	—	—	—	—	
	April ...	—	—	—	—	—	—	
	Maj	—	—	—	—	—	—	
	Juni	—	178.0	3.3	15.0	6.2	—	
	Juli	—	—	—	—	—	—	
	Aug. ...	—	—	100.0	27.0	7.0	—	60 kg kärnmjölk, 16.5 kg smör
	Sept. ...	—	—	—	—	—	—	
	Okt.	—	—	—	—	2.0	—	
	Nov.	—	71.0	351.0	30.5	—	—	230 kg kärnmjölk, 83.0 kg smör
	Dec.	—	26.5	150.0	22.0	—	—	100 kg kärnmjölk, 21.0 kg smör
1941	Jan.	2.0	7.0	—	—	—	—	
	Febr. ...	—	18.6	100.0	23.2	430.4	—	73 kg kärnmjölk, 23.0 kg smör
	Mars ...	—	2.5	—	—	—	—	
	April ...	—	4.0	—	—	0.5	—	400.1 kg ost
	Maj	—	7.5	—	—	—	—	
	Juni	—	11.0	6.5	13.0	—	—	
	Juli	3.5	5.0	2.1	15.0	—	1.25	
	Aug. ...	66.0	—	519.9	27.7	—	—	354 kg kärnmjölk, 148 kg smör
	Sept. ...	13.0	7.5	1,350.0	27.2	—	—	962 kg kärnmjölk, 395 kg smör
	Okt.	—	25.0	—	—	—	—	
	Nov.	—	25.0	—	—	—	—	
	Dec.	—	23.5	—	—	—	—	
1942	Jan.	800.0	3.0	—	—	—	—	
	Febr. ...	3,052.0	0.5	1,770.0	kg. vassle	—	—	
	Mars ...	1,300.0	—	—	—	—	—	27 kg mesostmassa
	Apr ...	—	3.0	80.0	27.0	—	—	55 kg kärnmjölk, 3.6 kg smör
	Ma	—	90.0	12.0	kg. mesost	—	—	55 l vassle, 1.4 kg 48 % grädde
	Juni	—	130.0	—	—	—	—	40 l vassle, 3.0 kg 42 % grädde

De inköpta 145 kg smör under september 1939 hava levererats till svenska smörprovningarna och svenska mejeriernas riksförening för bedömning samt försäljning efter verkställd bedömning och analysering. Den under juni 1940 inköpta kvantiteten vassle har använts för indunstningsförsök och den indunstade produkten för utfodringsförsök.

Utgifterna för statens mejeriförsök — med undantag av avlöningar — hava under nedanstående budgetår uppgått till följande belopp:

Budget- år	Rese- ersätt- ningar	Bränsle, lyse och vatten	Övriga expen- ser	Publika- tions- tryck	Under- håll av bygg- nader	Utställ- nings- mat. foto- graf m. m.	Inköp av mjölk för mejeri- försöken (nettout- gift)	Förbruk- nings- art. för mejeri- försö- ken	Summa omkost- nader kronor
1937/38	537: 05	2,406: 69	1,476: 59	1,056: —	71: 14	—	—	2,613: 52	8,160: 99
1938/39	1,005: 22	2,378: 30	1,676: 82	946: —	354: 96	80: 45	92: 91	4,089: 81	10,624: 47
1939/40	1,691: 20	2,731: 01	1,208: 40	367: —	246: 69	187: 05	1,481: 27	2,904: 92	10,817: 54
1940/41	1,555: 25	3,652: 12	1,366: 80	1,504: 08	38: 16	36: 25	1,078: 35	3,107: 15	12,338: 16
1941/42	500: 60	4,197: 40	1,972: 83	1,909: 11	54: 75	74: 46	939: 19	2,995: 79	12,644: 13

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 december 1939 ställdes sålunda till lantbruksstyrelsens förfogande ett belopp av 2,000 kronor att efter plan, som av styrelsen fastställdes i huvudsak enligt av statens livsmedelskommission till Kungl. Maj:t avgivet förslag, användas för utförande vid statens mejeriförsök av förberedande försök rörande framställning och utfodring av koncentrerad vassla.

Såsom förut nämnts åligger det föreståndaren för mejeriförsöken, bland annat, att enligt av lantbruksstyrelsen godkänd plan leda mejeriförsöksverksamheten. Följande försöksprogram hava av lantbruksstyrelsen fastställts för nedannämnda år:

1938.

1. Fortsatta undersökningar rörande mejerimjölkens sammansättning i olika delar av landet.
2. Fortsatta undersökningar rörande möjligheterna att förhindra abnorma jäsningar i ost.
3. Undersökningar rörande fosfatasprovets användbarhet för kontroll av konsumtionsmjölkens pastörisering.
4. Klorhaltigt skölvattens inverkan på smörets kvalitet.
5. Olika högivors inverkan på mjölkens mejeritekniska egenskaper.
6. Undersökningar rörande den vid Alnarps egendom producerade utfodringen.
7. Aktuella spørsmål.

1939.

1. Fortsatta undersökningar rörande möjligheterna att förhindra abnorma jäsningar i ost.

2. Klorhaltigt skölvattens inverkan på smörets kvalitet.
3. Fortsatta försök rörande möjligheterna att förhindra uppkomsten av smörfelet oljigt.
4. Fortsatta undersökningar rörande den vid Alnarps egendom producerade mjölkens sammansättning och egenskaper samt deras växlingar med utfodringen.
5. Jämförelse mellan olika metoder för bedömandet av mejerimjölkens bakteriologiska beskaffenhet.
6. Försök rörande smörets bearbetning och dess inverkan på smörets beskaffenhet.
7. Jodtalsundersökningar å svenskt smör.
8. Fortsatta undersökningar rörande fosfatasprovet.
9. Aktuella spørsmål.

1940.

1. Undersökningar rörande anaeroba, sporbildande bakterier i mjölk och mejeriprodukter.
2. Undersökningar rörande möjligheterna att motverka ostens mögling under lagringen.
3. Försök med konservering av vattenhaltiga industningsprodukter av vassle.
4. Ystningsförsök med reducerade löpemängder.
5. Fortsatta undersökningar rörande klorhaltigt skölvattens inverkan på smörets kvalitet.
6. Fortsatta försök rörande möjligheterna att förhindra uppkomsten av smörfelet oljigt.
7. Fortsatta försök rörande smörets bearbetning och dess inverkan på smörets beskaffenhet.
8. Fortsatta undersökningar över jodtalet hos smörfett och smör.
9. Undersökningar rörande den vid husdjursförsöken producerade mjölkens sammansättning och egenskaper.
10. Undersökningar rörande beskaffenheten ur vattenföroreningssynpunkt hos mejeriernas avloppsvatten.
11. Undersökningar beträffande faran för luftinfektion i mejerier från järnväg och landsväg.
12. Aktuella spørsmål.

1941.

1. Fortsatta undersökningar rörande anaeroba, sporbildande bakterier i mjölk och mejeriprodukter.
2. Fortsatta undersökningar rörande möjligheterna att motverka ostens mögling under lagringen.
3. Fortsatta försök rörande smörets bearbetning och dess inverkan på smörets beskaffenhet.

4. Fortsatta undersökningar rörande beskaffenheten ur vattenförorenings-synpunkt av mejeriernas avloppsvatten.
5. Fortsatta undersökningar beträffande faran för luftinfektion i mejerier från järnväg och landsväg.
6. Undersökningar rörande koksaltets inflytande på mjölksyrabakteriernas syraproduktion.
7. Undersökningar över reduktasprovet.
8. Undersökningar rörande den vid husdjursförsöken producerade mjölkens sammansättning och egenskaper.
9. Aktuella spørsmål.

1942.

1. Undersökningar över A-vitaminhalten hos svenskt smör.
2. Fortsatta undersökningar rörande rening av mejeriavloppsvatten.
3. Ystningsförsök.
4. Försök med syrad skummjolk.
5. Fortsatta undersökningar rörande sambandet mellan mjölkens innehåll av fett och äggvita.
6. Aktuella spørsmål.

En del av ovannämnda försök hava utförts i samarbete med och med ekonomiskt stöd av Svenska mejeriernas riksförening.

Nämnda förening bedriver även försöksverksamhet på mejerihanteringsområde på olika platser i landet, dels med egna medel och dels med bidrag av statsmedel genom hos föreningen anställda specialkonsulenter.

Svenska mejeriernas riksförening u. p. a., som bildades år 1932, är en hela landet omfattande sammanslutning av mejerierorganisationer, mejeriförbund eller -fusioner. Föreningen har till ändamål bland annat att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att i den utsträckning, som erfordras, försälja medlemmarnas mjölk och mejeriprodukter och förmedla inköp av för mejeridriften erforderliga förnödenheter ävensom att idka annan därmed förenlig verksamhet. Dessutom skall föreningen genomföra prisutjämning mellan medlemmarna, söka reglera osttillverkningen, arbeta för förbättrad organisation och rationalisering av mejerihanteringen, arbeta för ökad konsumtion av mjölk och mejeriprodukter, utföra driftsekonomiska och kommersiella undersökningar på mejeriområdet, befrämja genomförandet av rationell produktions- och driftsstatistik samt utredningar och undersökningar, ägnade att förbättra mjölkproduktionens ekonomi, följa de statliga åtgärderna på området samt i övrigt befrämja mejerihanteringen. Föreningen har under senaste tid inköpt en del industrier för tillverkning av mejerimaskiner och mejeriförnödenheter.

Såsom bidrag till avlönande av mejerikonsulenter hos hushållningssällskap eller mejerisammanslutning anvisades anslag av statsmedel från och med budgetåret 1930/31. I sammanhang med beviljande av statsbidrag fastställde Kungl. Maj:t för ett år i sänder tjänstgöringsdistrikt för mejerikonsulent. För budgetåret 1940/41 uppfördes i riksstaten ett förslagsanslag av 100,000 kro-

nor för bidrag till avlönande under 1941 av 14 mejerikonsulenter och till resekostnader för mejerikonsulenter, till vilkas avlöning bidrag av statsmedel utginge. Ifrågavarande konsulenter voro sedan den 1 januari 1937 anställda hos Svenska mejeriernas riksförening u. p. a.

I proposition nr 188 till 1941 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till omorganisationen av mejerikonsulentverksamheten. Enligt nämnda förslag skulle — i stället för ovannämnda 14 mejerikonsulenter — anställas följande statsunderstödda befattningar, nämligen 3 specialkonsulenter, 7 distriktskonsulenter och 3 assistenter. Riksföreningen, som i skrivelse till Kungl. Maj:t framlagt förslag till denna omorganisation, anförde härom, bland annat, följande.

Man kunde förvänta, att vartefter de lokala organisationerna nått erforderlig storlek och styrka, hos dem komme att finnas anställda befattningshavare med erforderlig mejeriteknisk kompetens för att övertaga en del av distriktskonsulenternas nuvarande arbetsuppgifter. Med hänsyn till denna utveckling kunde man förvänta, att behovet av distriktskonsulenter komme att efter hand minska. De hos organisationerna anställda befattningshavarna med konsulentkompetens komme emellertid att få arbetsuppgifter av mycket skiftande art, varför man kunde förutsätta, att de icke i samma utsträckning som distriktskonsulenterna kunde ägna sig åt förbättring av produkternas kvalitet. Härtill komme, att gjorda rön och erfarenheter av naturliga skäl i första hand endast komme den lokala organisationen till godo. Med anledning härav och för att kunna tillgodose enstaka mejeriers behov av konsulentverksamhet komme allt framgent behov att förefinnas av en med statsmedel understödd konsulentverksamhet. Denna konsulentverksamhet fänkte sig riksföreningen bestående av specialkonsulenter, vilka skulle hava mera speciella arbetsuppgifter än distriktskonsulenterna och särskilt ägna sig åt viss produktgren, antingen smör- eller osttillverkning. Härigenom bleve dessa specialkonsulenter i tillfälle att mera fördjupa sina insikter och öka sina erfarenheter inom respektive produktgren. Deras arbetsuppgifter skulle ej heller begränsas till att avhjälpas produktfel på enstaka mejerier. Detta borde som regel endast ske då det rörde sig om fel av mera allmän betydelse. Specialkonsulenternas arbete borde i stället inriktas mera positivt och genom samarbete med den statliga försöksverksamheten borde de arbeta för tillämpning i praktiken av förbättrade metoder och att inrikta produktionen i önskvärd riktning, exempelvis beträffande osttyper och dylikt. Specialkonsulenter erfordrades dock ej endast beträffande produkttillverkningen. I detta sammanhang kunde specialkonsulenter ifrågasättas även för konsumtionsmjölk, mejeriekonomi såsom bokföring, driftskontroll och driftsanalys samt för maskinteknik med härtill hörande frågor. Riksföreningen ville särskilt beträffande det senare framhålla, att frågan om en konsulent för värme och kraftteknik vore ett gammalt önskemål. Näst utgifterna för arbetskraft vore bränsle och kraft en av mejeriernas största utgiftsposter. Särskilt under rådande förhållanden skulle en dylik konsulents arbete vara av mycket stor betydelse men riksföreningen ville understryka, att även under normala för-

hållanden vore dessa frågor av så stor ekonomisk räckvidd, att en specialkonsulent syntes befogad. Inte minst borde en specialkonsulent inom denna gren genom undersökningar och utredningar kunna lämna mejerierna värdefulla råd beträffande den rätt allmänt pågående elektrifieringen av mejerierna.

I samband med framläggande av förslag till omorganisation av mejerikonsulentverksamheten föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att till bidrag till avlöande av mejerikonsulenter m. m. för budgetåret 1941/42 anvisa ett förslagsanslag av 111,600 kronor.

Genom skrivelse nr 266 biföll riksdagen Kungl. Maj:ts framställning.

Anslag för ifrågavarande ändamål har i riksstaten för budgetåret 1942/43 uppförts med ett belopp av 113,600 kronor.

Enligt kungörelsen den 20 juni 1941 (nr 609) angående statsbidrag till avlöande av konsulenter på mejerihanteringsens område skall specialkonsulent vara anställd dels för produktberedning dels ock för värme- och kraftteknik. Statsbidrag utgår årligen för specialkonsulent med 6,200 kronor som grundlön jämte tre ålderstillägg, ettvar å 500 kronor.

Bidrag av statsmedel utgår därjämte enligt kungörelsen den 20 juni 1941 (nr 610) till bestridande av resekostnads- och traktamentsersättning åt sådan befattningshavare.

Jämlikt förstnämnda kungörelse åligger det specialkonsulent att verka för höjande av mejerihanteringen, särskilt inom den gren, för vilken befattningen inrättats, och i sådant syfte tillhandagå mejeriidkare med råd och upplysningar. Specialkonsulent åligger vidare, bland annat, att på anmodan av svenska smörprovningarnas styrelse eller föreståndaren för statens mejeriförsök i den omfattning, som fullgörandet av övriga arbetsuppgifter medgiver, och varom överenskommelse träffats mellan den mejerisammanslutning, hos vilken konsulenten är anställd och nämnda styrelse, respektive föreståndare, medverka vid smörprovning eller försök på mejerihanteringsens område.

Enligt av lantbruksstyrelsen godkänd instruktion åligger det specialkonsulent, bland annat, att följa utvecklingen inom sitt område samt själv taga initiativ till sådana åtgärder inom sin verksamhetsgren, vilka kunna bidraga till att förbättra mejerihanteringsens kvalitativa och ekonomiska resultat. Specialkonsulent skall i sin verksamhet samarbeta med organisation och offentliga institutioner, som äro verksamma inom den gren av mejerihanteringen, som han representerar. Förslag till plan för verksamheten uppgöres av respektive specialkonsulenter. Planen fastställs av konsulentchefen inom riksföreningen, eventuellt efter samråd med föreståndaren för statens mejeriförsök beträffande produktgrenarna samt med chefen för riksföreningens byggnads- och maskintekniska avdelning beträffande värme- och kraftteknik. Specialkonsulent bör dels enskilt, dels genom föredrag och genom tidskrifter och tidningsartiklar meddela upplysningar, råd och anvisningar i frågor i första hand rörande hans speciella gren av mejerihanteringen. Det åligger specialkonsulent att i fackpressen publicera de rön och erfarenheter, vilkas allmänna spridning kan vara av intresse för hanteringen.

Enligt vad riksföreningen uppgivit uppgöras arbetsplaner för specialkon-

sulenternas verksamhet — i den mån sådana på förhand kunna uppgivas, vilket gäller försök och specialundersökningar i samband med eller erforderliga för den konsulterande verksamheten — av specialkonsulenten i samråd med föreståndaren för statens mejeriförsök. Arbetet diskuteras sedan och planlägges i sina detaljer, allteftersom det fortskrider. Specialkonsulenten i värme- och kraftteknik rådgör dessutom i sitt arbete och vid arbetsplanernas uppgörande med chefen för riksföreningens maskintekniska avdelning. För förrättningar, som fullgöras efter kallelse, kunna inga arbetsplaner på förhand uppgöras. Inkommande framställningar om erhållande av biträde av specialkonsulenter behandlas av konsulentchefen inom riksföreningen. Med hänsyn till specialkonsulenternas försöksarbeten rådgör han med föreståndaren för statens mejeriförsök, innan förrättningen beordras till fullgörande. Förrättningarna diskuteras som regel av specialkonsulenten och föreståndaren för statens mejeriförsök.

Utöver det statsbidrag för försöksverksamhet, som beviljas Svenska mejeriernas riksförening i form av bidrag till avlöningar och resekostnadsersättningar åt specialkonsulenter har riksföreningen därjämte erhållit bidrag av statsmedel för vissa undersökningar på mejerihanteringsområdet.

Genom beslut den 16 februari 1940 medgav sålunda Kungl. Maj:t på ansökan av Svenska mejeriernas riksförening u. p. a., att styrelsen för riksföreningen finge för undersökningar om förorening genom avloppsvatten från mejeri under statens livsmedelskommissions kontroll av mjölkavgiftsmedel använda ett belopp av högst 8,000 kronor.

I kungl. brev den 12 juni 1942 har statskontoret anbefallts att från reservationsanslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område till riksföreningen utbetala ett belopp av 110,000 kronor, att användas dels till uppförande av en mejeriförsöksstation i Norrland med 100,000 kronor och dels till driften vid stationen under första verksamhetsåret med 10,000 kronor.

Försöksstationen är avsedd att förläggas till ett av Örnsköldsviksortens andelsförening u. p. a. planerat mejeri i Kroksta.

Bidraget utgår under villkor, bland annat, att föreningen förbinder sig att upprätthålla verksamheten vid stationen under minst 10 år efter det första verksamhetsåret i enlighet med i lantbruksstyrelsens skrivelse den 15 januari 1942 angivna grunder, jämväl därest statsbidrag till driftkostnader vid verksamheten icke skulle komma att beviljas föreningen för hela eller någon del av angivna 10-årsperiod.

Beträffande försöksstationens organisation har lantbruksstyrelsen i sin förenämnda skrivelse anfört följande:

Vad beträffar försöksstationens organisation, synes som förutsättning för statsbidrag till stationen böra föreskrivas, att driften vid densamma skall handhas av riksföreningen i samråd med föreståndaren för statens mejeriförsök. Plan för försöksverksamheten synes böra fastställas av lantbruksstyrelsen efter förslag av föreståndaren för statens mejeriförsök samt riksföreningen gemensamt. Härigenom skulle möjliggöras en rationell fördelning av försöksuppgifterna mellan statens mejeriförsök och försöksstationen, enär

det enligt § 28 av stadgarna den 22 september 1938 (nr 632) för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut ankommer på lantbruksstyrelsen att fastställa plan för ledningen av mejeriförsöksverksamheten vid institutet. I likhet med riksföreningen anser lantbruksstyrelsen det lämpligt, att en hos föreningen anställd specialkonsulent i ostberedning stationeras på den plats, där försöksstationen kommer att förläggas, och att sagda konsulent får tjänstgöra såsom ledare för stationen. Ifrågavarande organisationsform skulle möjliggöra samarbete mellan mejeriförsöksverksamheten och mejerikonsulentverksamheten. Ett dylikt samarbete synes utgöra förutsättning för att verksamheten vid försöksstationen skall giva ett tillfredsställande resultat för mejerihanteringen.

Utöver den försöksverksamhet på mejerihanteringsområde, som, på sätt nu omförmäls, bedrivs av statens mejeriförsök och Svenska mejeriernas riksförening, förekommer statsunderstödd sådan verksamhet även på andra håll.

I kungl. brev den 13 mars 1942 har sålunda statskontoret anbefallts att från reservationsanslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område utbetala till lantbruksstyrelsen ett belopp av 50,000 kronor att av styrelsen användas enligt i styrelsens skrivelse den 5 februari 1942 föreslagna grunder för utlämnande av bidrag till anordnande och utförande av undersökningar rörande vasslans tillvaratagande.

Beträffande ifrågavarande anslagsbelopp har lantbruksstyrelsen i förenämnda skrivelse förordat att av detsamma bidrag skulle få utlämnas för utförande vid osttillverkande mejerier i Norrland av undersökningar rörande vasslans tillvaratagande. Undersökningarna borde utföras enligt plan och under tid, ej överstigande fem år efter anläggningens färdigställande, som av föreståndaren för statens mejeriförsök fastställdes, samt under nämnda föreståndares kontroll. Vidare borde på samma föreståndare ankomma att ombesörja, att vid undersökningarna framkomna resultat bleve på lämpligt sätt offentliggjorda.

Revisorernas
uttalande.

Förhållandena på förevarande område synas revisorerna icke tillfredsställande.

Enligt gällande stadgar för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut har statens mejeriförsök till ändamål att genom vetenskapliga undersökningar och systematiska försök utreda för mejerihanteringen praktiska frågor. I sådant syfte beviljade riksdagen medel för byggande och inrättande av ett försöksmejeri vid Alnarp. Ehuru lokaler för ändamålet uppförts och utrustning anskaffats har av för revisorerna okänd anledning någon mejeriverksamhet av sådan beskaffenhet därstädes icke kommit till stånd. Såsom framgår av omkostnadsstaten för statens mejeriförsök ävensom av den härövan intagna sammanställningen över inköpta och återlevererade mejeriprodukter har det vid Alnarp bedrivna arbetet utgjorts av laboratoriemässiga undersökningar. Detta arbete, som är av mera vetenskaplig natur, utgör den ena sidan av verksamheten för lösande av för mejerihanteringen viktiga praktiska frågor. Den andra omfattar systematiska försök, vid vilkas utfö-

rande statens mejeriförsök dels på grund av avsaknaden av eget försöksmejeri och dels med hänsyn till önskvärdheten att utföra försök med olika slag av mjölk varit hänvisat till enskilda mejerier i olika delar av landet.

För fullgörande av sin i ovannämnda stadgar angivna uppgift är statens mejeriförsök icke utrustat på tillfredsställande sätt. För tillgodoseende av mejerinäringens behov har staten därför vid skilda tillfällen beviljat anslag såväl för fortlöpande verksamhet som för genomförande av speciella undersökningar. Dessa medel hava icke ställts till statens mejeriförsöks förfogande, utan hava anvisats dels åt lantbruksstyrelsen och dels åt Svenska mejeriernas riksförening. Vidare har riksföreningen för att kunna bedriva verksamheten i nödig omfattning dels själv utfört undersökningar dels ock lämnat medel för verkställande av sådana vid eller i samarbete med statens mejeriförsök eller föreningens egna medlemmar.

Det torde vara uppenbart, att en dylik splittring av verksamheten på olika organ, som vart och ett äger besluta om det praktiska genomförandet av de med de anslagna medlen avsedda åtgärderna, ävensom det förhållandet att något organisatoriskt samarbete mellan de på området verksamma personerna icke föreligger, måste leda till dubbelarbete, bristande effektivitet och sålunda slöseri med medel. Denna uppfattning har jämväl bekräftats av förestandaren för statens mejeriförsök.

Forskningsverksamheten är enligt revisorernas mening av så grundläggande betydelse för mejerihanteringen, att staten bör handhava densamma eller i varje fall hava ett bestämmande inflytande däröver. Denna verksamhet försiggår i regel på lång sikt, varför staten bör giva erforderlig stadga och garanti för dess fortsatta bedrivande. Det av staten för ändamålet nedlagda kapitalet torde med hänsyn till verksamhetens betydelse för mejerinäringen kunna anses nationalekonomiskt väl motiverat.

Det synes ofrånkomligt att åtgärder vidtagas för avhjälpande av de ovan påtalade olägenheterna på forsknings- och försöksverksamhetens område. Härvid torde olika utvägar kunna tänkas. Främst synas följande två alternativ böra bliva föremål för övervägande, nämligen

1. forskningsverksamheten utföres av ett statligt organ och den praktiska försöksverksamheten handhaves av mejerinäringen själv;

2. såväl forsknings- som försöksverksamheten omhändervaras av en institution under statlig medverkan, på så sätt att staten lämnar bidrag för ändamålet och tillsätter visst antal representanter i institutionens styrelse. Institutionen, som bör stå under statlig kontroll, förutsättes även erhålla anslag från mejeriorganisationer.

Vid realiserandet av alternativ 1 synes specialkonsulentverksamheten såsom en statsunderstödd verksamhet böra avvecklas, under det att vid genomförandet av alternativ 2 specialkonsulenterna i produktberedning böra överföras till den nya institutionen. I båda fallen synes ändamålsenligast, att forsknings- och försöksverksamheten under en på området sakkunnig ledning avskiljes från Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut. De av statens

mejeriförsök för närvarande disponerade lokalerna synas dock alltjämt böra utnyttjas för institutionens verksamhet.

I detta sammanhang bör jämväl tagas under övervägande, huruvida icke lantbruksstyrelsen bör förstärkas med en på mejerihanteringsens område sakkunnig såsom föredragande.

Med hänsyn till vad nu anförts anse revisorerna, att en utredning snarast bör komma till stånd beträffande ledningen av forsknings- och försöksverksamheten på mejerihanteringsens område och verksamhetens framtida organisation.

TIONDE HUVUDTITELN.

Handelsdepartementet.

§ 35.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 augusti 1937 hemställde lotsstyrelsen om anskaffande av ett nytt tjänstefartyg för nedre norra lotsdistriktet, avsett att ersätta det gamla tjänstefartyget Gävle. Kostnaderna för anskaffande av det nya tjänstefartyget beräknades slutligt till 660,000 kronor, vartill emellertid komma kostnader för vissa nödvändiga anskaffningar ävensom för kontroll och besiktning, vilka sistnämnda kostnader beräknades till 70,000 kronor. Sedan riksdagen för budgetåren 1939/40—1940/41 för ifrågavarande ändamål anvisat tillhoppa 730,000 kronor, togs det nya tjänstefartyget i bruk i april 1941.

Uppvärmning
av nya lots-
fartyget
Gävle.

Revisorerna hava avlagt besök å det nya tjänstefartyget Gävle, varvid inhämtades följande.

Fartygets uppvärmning sker med varmvatten. Värmeledningspannan utgöres av en varmvattenpanna för automatisk oljeeldning. I hytter och övriga utrymmen äro anordnade plåtradiatorer i erforderlig utsträckning. För fartygets förseende med kallt och varmt vatten finnas i maskinrummet installerade särskilda hydroforanläggningar med likströmsmotorer.

Vid revisorernas besök pågingo arbeten i fartygets värmeledningssystem för att möjliggöra övergång till kokseldning. Kostnaderna för dessa ändringsarbeten angåvos beträffande själva värmepannan till 315 kronor. Härtill komme dock kostnaderna för vissa nödvändiga ändringar i rörsystem, uppsättning av skyddsplåtar vid pannan, omändring av styrbords aktrebrännoljetank till koks-förråd, vissa fläktanordningar m. m., så att totalkostnaderna kunde beräknas till omkring 2,000 kronor.

Under budgetåret 1941/42, hade, enligt vad som uppgavs, för fartygets drift och uppvärmning åtgått följande kvantiteter bränn- och smörjolja.

	Brännolja för motorerna kg	Brännolja för värmepannan kg	Smörjolja kg
<i>1941.</i>			
Juli	2,600	35	88.6
Augusti	309	190	16.75
September	250	321	15.25
Oktober	5,199	1,592	209.6
November	4,575	2,385	139.0
December	13,915	2,705	293.5

	Brännolja för motorerna kg	Brännolja för värmepannan kg	Smörolja kg
1942.			
Januari	3,241	3,020	79.55
Februari	333	2,510	20.75
Mars.....	326	2,540	20.5
April.....	845	1,700	31.15
Maj	3,104	1,620	89.05
Juni	8,605	775	197.0
	43,302	19,393	1,200.7

Av nämnda sammanställning framgår sålunda, att icke mindre än 19,393 kg brännolja åtgått för fartygets uppvärmning.

Under tiden den 11 januari—den 19 maj 1942 hade fartyget legat i hamn, under vilken tid vissa reparationsarbeten pågått ombord, delvis föranledda av en den 3 maj 1941 inträffad grundstötning. Under ovannämnda tid hade besättningen, som på grund av nämnda översynsarbeten varit påmönstrad, bott i land. Någon uppvärmning av fartyget för besättningens skull hade därför icke behövt förekomma.

Därest i stället för oljeeldning kokseldning ägt rum, skulle, enligt uppgift, för fartygets uppvärmning under året hava åtgått högst 700 hl. koks. För jämförelse kan nämnas, att, enligt vad revisorerna inhämtat, den årliga koksförbrukningen för uppvärmning av lotsverkets tjänstefartyg Göteborg och Sydostbrotten uppgår till omkring 700 hl. respektive 500 hl.

Revisorerna vilja i detta sammanhang erinra om att på grund av stadgandena i 4 och 14 §§ kungörelsen den 26 april 1940 (nr 305) angående reglering av försäljningen och förbrukningen av vissa mineraloljor statens industrikommissionen fastställt vissa föreskrifter för tilldelning av inköpskort för fotogen, eldningsolja och motorbrännolja. I dessa föreskrifter har särskilt framhållits, att på grund av rådande försörjningsläge beträffande ifrågasvarande mineraloljor en synnerligen ändamålsenlig och sträng hushållning måste tillämpas vid avgörande av frågan, huruvida tilldelning borde ske. Vid bestämmande av tilldelnings storlek skulle iakttagas, å ena sidan, att ur samhällets synpunkt viktiga behov blevo nöjaktigt täckta och, å andra sidan, att tilldelning icke finge ske för ändamål, som ur allmän försörjningssynpunkt vore av mindre betydelse.

Revisorernas
attalande.

Revisorerna finna det anmärkningsvärt, att lotsstyrelsen icke tidigare vidtagit åtgärder för övergång till koksoppvärmning å ifrågasvarande fartyg, varigenom betydande kvantiteter olja skulle kunnat utnyttjas för ur samhällets synpunkt viktigare behov än nu skett.

TOLFTE HUVUDTITELN.

Pensionsväsendet.

§ 36.

Intill budgetåret 1940/41 hava kostnader för pensioner åt militär personal på reservstat och i reserven bestritts från anslagen till arméns och marinens reservstater samt från anslagen till personal i arméns respektive marinens och flygvapnets reservpersonal.

Utbetalning
av vissa pen-
sioner och
understöd
inom för-
svarsväsen-
det.

I av särskilt tillkallade sakkunniga den 6 maj 1940 avlämnad utredning och förslag rörande uppställningen av riksstatens fjärde huvudtitel m. m. förordade de sakkunniga, att kostnaderna för reservpersonal av olika kategorier skulle tagas i beräkning under vederbörande försvarsgrens allmänna avlöningsanslag. I anslutning härtill föreslogs, att de kostnader för pensioner åt reservstatspersonalen och reservpersonalen, som hittills bestritts från de särskilda för dessa personalkategorier uppförda anslagen, skulle utbrytas ur fjärde huvudtiteln och överflyttas till särskilda anslag under tolfte huvudtiteln. De sakkunniga åberopade som skäl för detta förslag, att det måste be-tecknas som en systematisk inadvertens, att pensionskostnader belastade sådana anslag under fjärde huvudtiteln, som närmast hade karaktären av avlöningsanslag. Detta bleve desto mera påtagligt vid ett sammanförande av samtliga avlöningskostnader under ett för varje försvarsgren gemensamt avlöningsanslag. Föredragande departementschefen anförde i statsverkspropositionen till 1941 års riksdag att han — i likhet med vad riksräkenskapsverket anført i sitt över de sakkunnigas förslag avgivna yttrande — funne de sakkunnigas förslag att överflytta kostnaderna för förekommande pensioner till tolfte huvudtiteln vara ur principiell synpunkt välmotiverat, varför han tillstyrkte detsamma. Riksdagen godkände Kungl. Maj:ts förslag härutinnan.

I överensstämmelse med vad ovan anförts finnas från och med budgetåret 1941/42 å riksstaten under tolfte huvudtiteln upptagna dels ett förslagsanslag till pensionering av militära beställningshavare å reservstat dels ock ett förslagsanslag till pensionering av personal i försvarsväsendets reserver. Anslagen utbetalas och disponeras, det förstnämnda av arméförvaltningen och marinförvaltningen samt det sistnämnda av arméförvaltningen, marinförvaltningen och flygförvaltningen.

Sedan 1937 års riksdag beslutat om inordnande av reservstatspersonalen under 1936 års allmänna familjepensionsreglemente och godkänt en mellan staten och arméns familjepensionskassa träffad överenskommelse om sta-

tens övertagande av nämnda kassas verksamhet, övertog statskontoret från och med den 1 juli 1937 handläggningen av ärenden rörande reservstatspersonalens familjepensionering. Såsom framgår av prop. nr 248 (sid. 39—40) till nämnda års riksdag var frågan om en överflyttning på statskontoret jämväl av bestyret med reservstatspersonalens tjänstepensionering på grund av ett förslag i ämnet från arméns fullmäktige föremål för övervägande i detta sammanhang. Arméförvaltningen uttalade med anledning av nämnda förslag, att ämbetsverket icke hade något att erinra häremot, därest något dubbelarbete icke föranleddes av ifrågavarande ärendens överflyttning och en sådan åtgärd skulle anses lämplig ur synpunkten av pensionsärendenas enhetliga handläggning. Föredragande departementschefen förklarade sig emellertid för det dåvarande icke beredd att upptaga frågan om en överflyttning till statskontoret av vare sig denna personals tjänstepensionering eller pensionering av personalen i försvarsväsendets reserver.

Å riksstaten för innevarande budgetår finnas vidare under tolfte huvudtiteln upptagna dels ett förslagsanslag till Vadstena krigsmanshuskassa å 925,000 kronor dels ock ett förslagsanslag till dyrtidstillägg åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare å 700,000 kronor.

Från anslaget till Vadstena krigsmanshuskassa — vilket anslag utbetalas av arméförvaltningen — bestridas för närvarande samtliga utgifter för de till Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare utgående förmånerna med undantag av dyrtidstillägg.

Bestämmelser angående utbetalande av underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa äro meddelade i kungörelsen den 6 oktober 1905 (nr 62) med däri vidtagna ändringar. Jämlikt nämnda bestämmelser skall krigsman, som kan vara berättigad att efter erhållet avsked undfå underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa, vid avskedstagandet hos förvaltningen vid det regemente (motsvarande), han tillhör, uppgiva sin bostad samt den kommun, vari bostaden är belägen. Sedan han blivit av vederbörande chef till erhållandet av underhåll anmäld utfärdar arméförvaltningen efter prövning av hans rätt underhållsbrev, som översändes till regementets förvaltning för att, efter det underhållstagaren blivit där rullförd, honom tillställas. Det åligger varje regementsförvaltning att föra rulla över underhållstagare. I rullan införas underhållstagarna kommunvis med fullständiga uppgifter om namn, bostad, ålder, tjänstegrad och tjänstetid samt underhållsbeloppet. Uppflyttning till högre underhållsklass antecknas i rullan. Underhåll utbetalas till vederbörande kvartalsvis under sista månaden av varje kalenderkvartal. Utbetalningen sker genom vederbörande kassaförvaltnings försorg medelst postgiro.

Kostnaderna för dyrtidstillägg till Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare bestridas av ovan omförmälda anslag till dyrtidstillägg. Anslaget utbetalas, i vad detsamma avser Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare, av arméförvaltningen. Dyrtidstillägg har sedan år 1917 utgått med ett för varje understödstagare bestämt belopp, som från och med år 1922 utgjort 150 kronor för år.

I detta sammanhang må erinras, att motsvarande förmåner, som tillkomma pensionerade båtsmän och marinsoldater, utbetalas av statskontoret från anslaget till pensionering av viss flottans gemenskap samt omförmälda anslag till dyrtidstillägg.

Enligt § 20 i gällande instruktion för arméförvaltningen skola å civila departementets kameralbyrå handläggas, bland annat, pensionsärenden samt ärenden rörande understöd från Vadstena krigsmanshuskassa. Hithörande ärenden handläggas å ett kameralbyrå tillhörande pensionskontor, som förestås av en pensionskamrerare i lönegrad A 24.

Vid behandlingen av förslaget angående inrättande av en försvarsväsendets civilförvaltning framhöll 1941 års militära förvaltningsutredning (SOU 1942: 16, sid. 283), att ärenden angående tillerkännande av understöd från Vadstena krigsmanshuskassa efter hand komme att nedgå för att slutligen helt försvinna. I stället komme antalet ärenden rörande pension åt personal på reservstat och i reserven att avsevärt ökas. Härigenom komme arten av pensionsärendena att helt förändras. Medan bestyret med Vadstenapensionerna måhända kunnat anses vara av den natur, att handläggningen huvudsakligen inneburit en kameral åtgärd, vore övriga pensionsärenden av utpräglad administrativ art. Sålunda innefattade ärenden rörande pension åt reservstats- och reservpersonal en direkt prövning av härom meddelade bestämmelser i reservstats- och reservbefälsförordningarna. Då frågor om denna personals förmåner i övrigt förutsattes skola hänföras till kansliavdelningen inom försvarsväsendets civilförvaltning, syntes det ligga närmast till hands, att även pensionsärendena hänfördes till samma avdelning. Vad nu anförts gällde i stort sett även om övriga till det nuvarande pensionskontoret hänförliga ärenden. Över huvud taget torde det vara att förvänta, att inom en blivande kansliavdelning — vilken i likhet med civila departementets kanslibyrå förutsattes skola handlägga remisser angående förslag till nya och ändrade lagar och författningar även på pensionsväsendets område — en större förtrogenhet med hithörande förhållanden skulle vara tillfinnandes än inom en kameralavdelning. I enlighet med det anförda borde de nu angivna ärendena inom en blivande civilförvaltning hänföras till dess kansliavdelning och där handläggas å ett till avdelningen knutet pensionskontor. Såsom chef för pensionskontoret borde, i likhet med vad som nu vore fallet å civila departementets pensionskontor, avses en pensionskamrerare. Motsvarande befattningshavare vore nu placerad i lönegrad A 24. Då pensionskamreraren skulle föredraga till kontoret hörande ärenden, kunde det ifrågasättas, om han icke liksom andra motsvarande befattningshavare borde placeras i lönegrad A 26, detta så mycket mer som ifrågavarande ärenden efter hand komme att erhålla en helt annan och mera kvalificerad karaktär än hittills. Tillsvidare torde man dock kunna stanna vid en inplacering i lönegraden A 24. Såsom biträde åt pensionskamreraren borde avses en amanuens i lönegraden Eo 18. I övrigt erfordrades å pensionskontoret för förande av liggare och register, upprättande av pensionslistor m. m. ett kanslibiträde, lönegrad A 7, samt ett kontorsbiträde, lönegrad A 4.

I sitt över 1941 års militära förvaltningsutrednings betänkande avgivna utlåtande framhöll statskontoret, att de arbetsuppgifter, som hänförs till det under kansliavdelningen redovisade pensionskontoret, såsom ett led i de senare årens centraliseringssträvanden på pensionsväsendets område torde böra överflyttas till statskontoret för att handläggas på ämbetsverkets pensionsbyrå. En dylik överflyttning skulle för denna byrå medföra ett behov av förstärkning av arbetskrafterna, som kunde beräknas uppgå till en amanuens i lönegraden Eo 18 och ett kanslibitråde i lönegraden A 7.

Riksräkenskapsverket framhöll i sitt utlåtande över berörda betänkande, att ärenden rörande pensionering av militär personal på reservstat och i reserven borde, oavsett den framtida utformningen av den civila försvarsförvaltningsverksamheten i övrigt, överflyttas till statskontoret, vilket ämbetsverk för närvarande handlade frågor om pension för övrig militär personal. Härigenom skulle vinnas en enhetlig handläggning av dessa ärenden, varjämte en icke obetydlig kostnadsminskning torde kunna åvägabringas.

Revisorernas
uttalande.

Såsom av det ovan anförda framgår hava medel för bestridande av kostnader för pensionering av personal å reservstat och i reserven från att tidigare hava inräknats i respektive avlöningsanslag under fjärde huvudtiteln numera anvisats genom särskilda under tolfte huvudtiteln uppförda pensionsanslag. Ifrågavarande medel utbetalas och disponeras dock alltjämt av arméförvaltningen respektive marinförvaltningen och flygförvaltningen. De från Vadstena krigsmanshuskassa utgående understöden jämte dyrtidstilllägg utbetalas av arméförvaltningen.

Revisorerna anse det vara en naturlig följd av de åtgärder, som statsmakterna under senare år vidtagit för en centralisering av det statliga pensionsväsendet, att bestyret med tjänstepensioneringen för reservstatspersonalen liksom ock den pensionering, som ifrågakommer för reservpersonalen, överflyttas till statskontoret. Det synes revisorerna även följdriktigt, att samma anordning vidtages i fråga om de till Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare utgående understöden och dyrtidstilläggen, då motsvarande förmåner inom marinen utbetalas av statskontoret.

Genom den nu föreslagna centraliseringen skulle man enligt revisorernas mening ernå en enhetlig handläggning av hithörande ärenden samt ett förbilligande av den för verksamheten erforderliga organisationen.

Den av revisorerna ifrågasatta överflyttningen bör kunna genomföras oberoende av hur den civila försvarsförvaltningen i framtiden kommer att gestalta sig.

§ 37.

Reglementet den 17 december 1926 (nr 529) för den av staten numera övertagna prästerskapets änke- och pupillkassa innehöll i § 41 bestämmelser om skyldighet för kassans direktion att göra kassans medel räntebärande samt angav i vilka slag av värdehandlingar medlen skulle redovisas. Enligt dessa bestämmelser ägde kassan jämväl förvärva fastighet, dock allenast

Vissa av
statsverket
från präster-
skapets änke-
och pupill-
kassa över-
tagna kassa-
lån.

i den mån dylikt förvärv prövades oundgängligt för beredande av förvaltningslokal för kassan. Någon rätt att inköpa fastighet för annat ändamål än nu sagts förelåg således icke.

Genom ett den 29 december 1933 dagtecknat köpekontrakt förvärvade kassan samtliga andelar i Bostadsföreningen Vasastaden u. p. a., vilken förening var ägare av och hade lagfart å fastigheterna nr 26 och 27 i kvarteret Fanan i Stockholm. Vidare försåldes till kassan genom köpeavtal den 18 september 1934 fastigheterna nr 44—50 i kvarteret Harpan i Oscars församling i Stockholm för en köpeskilling av 5,050,000 kronor. Kassan överlät å sin sida till säljaren i sistnämnda fall samtliga andelar i bostadsföreningen Vasastaden u. p. a. ävensom sin fordran hos föreningen för en köpeskilling, som beräknats efter ett värde å fastigheterna i kvarteret Fanan av 2,550,000 kronor. Nu nämnda fastighetsköp företogs i kapitalplaceringssyfte.

Beträffande ifrågavarande fastighetsförvärv gjorde revisorerna för granskning av prästerskapets änke- och pupillkassas förvaltning och räkenskaper för ecklesiastikåret 1934/35 i deras den 7 september 1935 avgivna berättelse följande uttalande.

I sin förra revisionsberättelse meddelade revisorerna, att direktionen för kassans räkning inköpt en fastighet samt att »direktionen därigenom lyckats erhålla en räntevkastning, som med hänsyn till det nuvarande ränteläget måste anses vara fullt tillfredsställande». Revisorerna anse sig också i sin nu avgivna revisionsberättelse böra något beröra denna sak. Under det ecklesiastikår, som revisionen avser, har direktionen genom fastighetsbyte förvärvat en annan och större fastighet än den i förra revisionsberättelsen omnämnda. Såväl vid det första som det senare förvärvet av fastighet har direktionen erhållit stöd av de vid stämman åren 1933 och 1934 församlade fullmäktige. Genom det senaste fastighetsförvärvet kommer kassan att i sin egen fastighet erhålla en förvaltningslokal till avsevärt lägre kostnad än den som hittills utgått för förhyrd lokal. Revisorerna hava funnit, att detta senare fastighetsförvärv ytterligare ökat möjligheten att erhålla en med nuvarande ränteläge tillfredsställande avkastning å kassans kapital och att därigenom den minskning av pensionerna, som under alla förhållanden icke kan helt undgås, så långt möjligt begränsats. Den omtanke, med vilken köpet förberetts, det sätt, på vilket direktionen under den tid den omhänderhaft fastighetsförvaltningen, löst denna uppgift och de åtgärder den vidtagit, för att fastigheten skall giva bästa möjliga avkastning, hava bibringat revisorerna den uppfattningen, att man härvid sökt skydda sig gentemot de risker, som varje dylik kapitalplacering dock onekligen i sig innesluter.

Revisionsberättelsen var undertecknad av den av Kungl. Maj:t förordnade revisorn ävensom av de utav fullmäktige utsedda revisorerna.

I framställning den 7 december 1934 hemställde fullmäktige för kassan, att Kungl. Maj:t måtte stadfästa av fullmäktige beslutad ändring av kassans reglemente av bland annat den innebörd, att kassan skulle äga befogenhet att i och för kapitalplacering förvärva även sådan fastighet, som icke vore erforderlig för beredande av förvaltningslokal. Förslaget avstyrktes av kammarkollegiet och statskontoret samt vann icke heller Kungl. Maj:ts bifall.

I 1935 års revisionsberättelse hava riksdagens revisorer under § 59 omförmält ovanberörda fastighetsköp och därvid uttalat, att revisorerna icke kun-

nat undgå att finna det anmärkningsvärt, att kassan utan hänsyn till gällande föreskrifter ansett sig böra inköpa ifrågavarande fastigheter, vilket innebure att i det närmaste en fjärdedel av kassans den 30 april 1935 disponibla kapital placerats i fastigheter. I betraktande av de betydande förmåner, som med riksdagens medverkan utginge till kassan och då gällande reglements föreskrifter icke syntes hava blivit behörigen iakttagna, kunde revisorerna icke underlåta att fästa riksdagens uppmärksamhet på de angivna förhållandena.

Med anledning av detta uttalande yttrade statsutskottet i sitt utlåtande (nr 141/1936) följande.

Det av revisorerna under denna paragraf påtalade fallet giver uppenbarligen vid handen, att prästerskapets änke- och pupillkassa vid inköpet av ifrågavarande fastigheter icke följt de i reglementet för kassan gällande bestämmelserna, vilket förhållande utskottet måste betrakta som anmärkningsvärt. Vad direktionen för kassan i sin i ärendet avgivna förklaring till försvaret för sitt handlingssätt anfört, kan utskottet icke finna tillfredsställande. Att vidare, såsom framhållits, den anmärkta åtgärden godkänts av den av Kungl. Maj:t utsedde revisorn, innebär enligt utskottets mening ett eftersättande av det honom anförtrodda uppdraget.

Vad i detta ärende förekommit, har utskottet ansett vara av den beskaffenhet, att utskottet icke kunnat underlåta att detsamma för riksdagen omförmåla.

Sedan kassans direktion i skrivelse den 8 april 1937 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte medgiva, att kassan trots bestämmelserna i för kassan gällande reglemente finge tills vidare äga ovan omförmålda fastigheter i kvarteret Harpan, fann sig Kungl. Maj:t genom beslut den 3 september 1937 böra, med avslag å den gjorda framställningen, anbefalla direktionen att vidtaga åtgärder för försäljning av ifrågavarande fastigheter, varvid det ålåg direktionen att, därest sådan försäljning icke komme till stånd före utgången av år 1938, därom göra anmälan till Kungl. Maj:t.

Till åtlydnad härav inleddes förhandlingar med olika försäkringsbolag, fastighetsbolag m. fl., vilka förhandlingar slutligen resulterade i att nämnda fastigheter enligt ett den 30 december 1937 dagtecknat köpeavtal försålles till Aktiebolaget Possessor för en köpeskillning av 5,150,000 kronor. Av nämnda belopp erlades 950,000 kronor kontant, varjämte återstoden, 4,200,000 kronor, av kassan lämnades såsom lån mot säkerhet i inteckningar.

Ifrågavarande lån utgöras enligt köpeavtalet av bottenlån om sammanlagt 3,500,000 kronor mot säkerhet i inteckningar liggande inom $\frac{2}{3}$ av vid köpeavtalets ingående gällande taxeringsvärden och sekundärlån på sammanlagt 700,000 kronor mot säkerhet i inteckningar inom 80 procent av förenämnda taxeringsvärden. Bottenlånen löpa med 3 procent ränta och äro från säljarens sida bundna i femton år till den 1 januari 1953 med rätt för köparen att efter tio år, när helst han så önskar, helt eller delvis uppsäga ett eller flera eller samtliga lån till betalning tidigast den 1 april 1948. Sekundärlånen löpa med 3.25 procent ränta och äro från säljarens sida bundna i fem-

ton år till den 1 januari 1953 med skyldighet för köparen att efter sju år med början den 31 december 1945 avbetala lånen med $\frac{1}{8}$ årligen.

Jämlikt utfärdade skuldförbindelser äro kapitalbeloppen jämte upplupna räntor, därest kassans direktion så fordrar, förfallna till betalning utan uppsägning, om de fastigheter, i vilka inteckningarna gälla, utan direktionens vetskap och godkännande bliva föremål för mera omfattande förändringar från låntagarens sida.

Lånens fördelning å de olika fastigheterna, fastigheternas taxeringsvärden och brandförsäkringsvärden ävensom taxeringsbeloppens storlek i förhållande till taxeringsvärdena i procent räknat framgå av nedanstående tabell.

Lånebelopp	Räntesats %	Fastighet		Taxeringsvärde enligt 1938 års fast.-taxering	Brand- försäkrings- värde	Lånebelopp i % av taxerat värde
		Namn	nr			
A. 533,000 B. 102,000	3 3.25	Harpan	44	720,000 (800,000)	600,000	88 (79)
A. 685,000 B. 135,000	3 3.25	d:o	45	960,000 (1,030,000)	900,000	85 (80)
A. 615,000 B. 125,000	3 3.25	d:o	46	860,000 (925,000)	820,000	86 (80)
A. 362,000 B. 73,000	3 3.25	d:o	47	480,000 (545,000)	420,000	91 (80)
A. 395,000 B. 80,000	3 3.25	d:o	48	530,000 (595,000)	440,000	90 (80)
A. 665,000 B. 135,000	3 3.25	d:o	49	880,000 (1,000,000)	850,000	91 (80)
A. 245,000 B. 50,000	3 3.25	d:o	50	350,000 (370,000)	320,000	84 (80)

Anm. 1. A = bottenlån. B = sekundärlån.

Anm. 2. Inom parentes angivna siffror avse taxeringsvärdena år 1937, då lånen utlämnades, samt lånebeloppens storlek i % av dessa taxeringsvärden.

I sin den 12 mars 1938 avgivna revisionsberättelse anförde revisorerna på granskning av prästerskapets änke- och pupillkassas förvaltning och räkenskaper för år 1937 beträffande ifrågavarande fastighetsförsäljning följande.

I förra revisionsberättelsen meddelade revisorerna, att Kungl. Maj:t icke fastställt den av fullmäktige beslutade ändringen i kassans reglementes 41 §, 3 mom. av den innebörd, att kassan under närmare angivna förutsättningar skulle äga befogenhet att förvärva fastighet i och för placering av kassans kapital, och uttalade revisorerna tillika den förhoppningen, att direktionen med anledning härav skulle vidtaga erforderliga åtgärder för en lämplig avveckling av fastighetsinnehavet. Sedan direktionen i underdånighet anhållit hos Kungl. Maj:t om tillstånd att få behålla den av kassan förvärvade fastigheten, men denna anhållan av Kungl. Maj:t icke bifallits, vidtog också direktionen alla mått och steg för att å fördelaktigaste sätt söka avyttra fastigheten, vilket också skedde med sådan framgång, att fastigheten icke blott utan förlust för kassan försålles utan till och med gav en vinst å 222,350 kronor.

Då direktionen med nit och skicklighet tillvaratagit änke- och pupillkas-

sans intressen och därmed även änkers och pupillers bästa och då direktions protokoll och kassans räkenskaper icke givit revisorerna anledning till anmärkning mot kassans förvaltning, få revisorerna tillstyrka, att fullmäktige bevilja direktionen full ansvarsfrihet för kassans förvaltning under räkenskapsåret 1 januari—31 december 1937.

Efter beslut av 1941 års riksdag och samma års kyrkomöte genomfördes en nyreglering av det prästerliga familjepensionsväsendet. Nämnda beslut innebar främst, att staten från och med den 1 januari 1942 skulle övertaga prästerskapets änke- och pupillkassas rörelse, dess skulder och egna tillgångar samt därmed ikläda sig ansvaret för samtliga kassans förpliktelser och för ifrågavarande prästerliga familjepensionering över huvud taget. I den till grund för övertagandet liggande överenskommelsen stadgas under punkt 1 följande.

Staten övertager kassans alla rättigheter och förpliktelser jämlikt kassareglementet eller på annan grund.

I samband härmed förbinder sig staten att svara för alla rättsanspråk, som i anledning av denna överenskommelse eller eljest på grund av kassans överlåtelse till staten må kunna riktas mot kassans fullmäktige eller direktion eller någon kassans tjänsteman, ävensom för alla kostnader, som kunna uppstå för fullmäktig, direktionsledamot eller någon kassans tjänsteman på grund av sådana anspråk eller anspråk, vilka eljest avse kassans förpliktelser.

De kassalån, som genom statens övertagande av prästerskapets änke- och pupillkassa tillförts statsverket, hava lagts under statskontorets förvaltning. Utöver de i förestående tablå angivna lånen har staten i samband med nämnda övertagande tillförts jämväl vissa lån mot inteckningar i fastigheterna nr 26 och 27 i kvarteret Fanan i Stockholm enligt nedanstående fördelning.

Lånebelopp	Räntesats %	Fastighet		Taxeringsvärde enligt 1938 års taxering	Brand- försäkrings- värde	Lånebelopp i % av taxerat värde					
		Namn	nr								
800,000 200,000 100,000	3.75 4	Fanan	26	1,200,000 (1,300,000)	1,060,000	92 (85)					
800,000 200,000 100,000	3.75 4						D:o	27	1,300,000 (1,400,000)	1,140,000	85 (79)

Anm. Inom parentes angivna siffror avse taxeringsvärdena år 1937 samt lånebeloppens storlek i % av dessa taxeringsvärden.

Lånen äro bundna till den 15 februari 1947. Jämlikt de skuldförbindelser som avse lånen å 800,000 kronor och 200,000 kronor äro dessa kapitalbelopp jämte upplupna räntor, därest kassans direktion så fordrar, förfallna till betalning utan uppsägning, om de fastigheter, i vilka inteckningarna gälla, utan direktionens vetskap och godkännande bliva föremål för mera omfattande förändringar eller direktionen finner, att de för förbindelserna ställda säkerheterna icke längre äro betryggande. Beträffande lånen å 100,000

kronor gälla motsvarande villkor, dock saknas sistnämnda klausul, att lånen skola vara förfallna, om direktionen finner, att de ställda säkerheterna icke längre äro betryggande.

I enlighet med av statskontoret tillämpade bedömningsgrunder hava in-teckningssäkerheterna för samtliga i förevarande redogörelse omförmälda kassalån betecknats såsom otillfredsställande på grund av lånens höga placering i förhållande till respektive fastighets taxeringsvärde.

I detta sammanhang må beträffande de principer, som tillämpas av vissa statliga myndigheter vid placering av statsverkets medel framhållas följande. Statskontoret utlämnar i regel lån endast mot in-teckning i fastighet inom Stockholms centrala område. Lån lämnas icke mot in-teckning, som ligger över cirka 60 procent av fastighetens taxeringsvärde. Lånen äro bundna i högst tio år och löpa med en ränta av för närvarande 3.6 procent. Uppsägningstiden är satt till sex månader. Nedsättes fastighets taxeringsvärde under det vid tidpunkten för lånets utlämnande åsatta, så att statskontorets säkerhet därigenom förringas, äger ämbetsverket förklara lånet omedelbart förfallet till betalning.

Beträffande postsparbankens medelsplacering gäller, att lån må utlämnas mot bland annat säkerhet av in-teckning i sådan fast egendom inom riket, som med hänsyn till läge, yttinnehåll, brandförsäkring och avkastning prövas innebära fullgod säkerhet, dock icke till högre belopp än att in-teckningen ligger inom två tredjedelar av taxeringsvärdet. Lån utlämnas dock i regel icke mot in-teckning, som ligger över 60 procent av taxeringsvärdet, och kunna antingen uppsägas efter sex månader eller bindas i högst tio år. Räntesatsen är för närvarande i fråga om uppsägningslån 3.5 procent och beträffande bundna lån 3.6 procent.

I fråga om placeringen av medel från den under pensionsstyrelsens förvaltning ställda folkpensioneringsfonden och från vissa andra av pensionsstyrelsen förvaltade fonder är föreskrivet, att den del av dessa medel, som ej erfordras för bestridande av fondernas utgifter skall redovisas i bland annat skuldförbindelser, för vilka fonderna äga säkerhet genom in-teckning i fast egendom inom 50 procent av senast fastställt taxeringsvärde eller inom 60 procent av sådant värde, som efter särskild värdering fastställes av fullmäktige för folkpensioneringsfonden. Räntan å in-teckningslån är för närvarande omkring 3.6 procent och lånen äro bundna i högst tio år. Lån placeras numera företrädesvis i fastigheter, som avse sådana allmännyttiga företag, vilka äro ägnade att i folkpensioneringens intresse befordra folkhälsan.

Slutligen bör framhållas, att prästerskapets änke- och pupillkassa tillhöriga medel jämlikt bestämmelserna i förenämnda reglemente den 17 december 1926 (nr 529) skulle redovisas, bland annat i skuldförbindelser mot säkerhet av in-teckning i fast egendom inom hälften av senast fastställda taxeringsvärde — dock skulle åbyggnad å egendom, för att in-teckning i egendomen finge godkännas såsom säkerhet, vara till betryggande belopp brandförsäkrad i något med vederbörligen fastställd bolagsordning försett brandför-

säkringsbolag inom riket — ävensom i sådana nyss angivna slag av skuldförbindelser, för vilka inteckningssäkerheten låge inom två tredjedelar av taxeringsvärdet, allt under förutsättning att verkställande direktören och minst tre av direktionens övriga ledamöter voro ense om beslutet.

Revisorernas
uttalande. Omständigheterna i det föreliggande fallet finna revisorerna synnerligen märkliga.

Av den lämnade redogörelsen framgår sålunda, att direktionen för prästerskapets änke- och pupillkassa vid placering av medel ansett sig kunna såsom säkerhet godtaga inteckning i fastighet liggande betydligt över den högsta procent av taxeringsvärdet, som i det för kassan gällande reglementet för dylika fall föreskrivits och som tillämpas av statens penningplacerande myndigheter. Det torde icke vara uteslutet, att genom änke- och pupillkassans åtgöranden i denna sak förluster kunna komma att tillskyndas statsverket.

Revisorerna hava ansett sig icke kunna underlåta att bringa vad sålunda förekommit till riksdagens kännedom.

Affärsdrivande verken.

§ 38.

Revisorerna, som avlagt besök vid statens järnvägars kontrollkontor i Tomtebodas, hava ansett det vara av intresse att närmare undersöka vissa förhållanden, som äga samband med därstädes utbetalade övertidsersättningar.

Övertidsersättning vid statens järnvägars kontrollkontor.

Här må i korthet erinras om de regler i avseende på övertidsersättning och fastställd arbetstid, som gälla för statsförvaltningen i allmänhet.

Enligt 26 § i civila avlöningsreglementet må, där tjänstgöring utöver fastställd arbetstid undantagsvis måste äga rum, för dylik tjänstgöring å befattning tillhörande någon av lönegraderna A 1—18 kunna utbetalas övertidsersättning. Såsom allmänt villkor för utbetalande av övertidsersättning gäller, att överordnad i varje särskilt fall beordrat eller godkänt arbetets utförande å tid utöver fastställd arbetstid samt att mot övertidsarbetet svarande ledighet icke lämpligen kan beredas. Med fastställd arbetstid förstås den av Kungl. Maj:t eller vederbörande myndighet för befattningen eller visst slag av tjänstgöring bestämda tjänstgöringstiden. Enligt 20, 38 och 45 §§ civila icke-ordinariereglementet skall, därest icke vederbörande myndighet annorlunda beslutar, enahanda bestämmelser gälla för icke-ordinarie tjänstemän inom motsvarande lönegrader.

I 6 § 2 stycket tilläggsbestämmelserna till avlöningsreglementet stadgas vidare, att om för tjänsteman gällande tjänstgöringslista eller jämförlig handling icke upptager hela det antal timmar, som motsvarar den för beskaffenheten av hans tjänstgöring fastställda arbetstiden, vederbörande är skyldig att, i den mån så finnes påkallat, fullgöra felande antal timmar, utan att detta skall betraktas såsom övertid.

Vad sålunda sagts skall äga motsvarande tillämpning i fråga om tjänsteman, som under viss tid årligen medgives avkortning i den för honom eljest gällande arbetstiden, utan att detta uppväges genom förlängning av arbetstiden under annan del av året.

Beträffande de centrala ämbetsverken är i allmänhet i gällande instruktioner och arbetsordningar föreskrivet, att arbetstiden å tjänsterummet för ordinarie befattningshavare skall utgöra 42 timmar i veckan eller, där vecka innehåller mindre än sex arbetsdagar, ett i förhållande till antalet arbetsdagar minskat antal timmar. Om och i den mån omständigheterna det tillåta

må för högst tre månader under tiden juni—september medgivas, att arbetstiden inskränkes med högst 9 timmar i veckan, varvid arbetstiden å lördagar må begränsas till 3 1/2 timmar. Under 1940 och 1941 har emellertid Kungl. Maj:t förordnat om begränsning av denna befogenhet för myndigheterna att under sommarmånaderna inskränka arbetstiden. Genom kungörelsen den 31 maj 1940 (nr 397) har sålunda föreskrivits, att dylik inskränkning finge under 1940 omfatta högst 3 timmar i veckan och genom kungörelsen den 23 maj 1941 (nr 300) har stadgats, att under 1941 inskränkningen finge omfatta under en tid av högst en månad intill 9 timmar i veckan och under en tid av högst två månader intill 3 timmar i veckan.

Enligt gällande arbetsordning för järnvägsstyrelsen har kontrollkontoret i Tomtebodas följande arbetsuppgifter:

1) kontroll av uppbörden för trafik och telegrambefordran (dels genom granskning av de till denna uppbörd hörande redovisningshandlingar, dels ock genom nödiga inventeringar eller undersökningar å stationerna);

2) månatlig trafikrapport för intagande i publikationen »Statens järnvägars månadsstatistik för tjänstebruk»;

3) uträkning av varje i samtrafiken deltagande transportförvaltnings andel i den gemensamma fraktinkomsten för sändningar av åkdon m. m., levande djur och gods;

4) upprättande av redovisningar samt avräkningar över den gemensamma trafiken (de senare omfattande jämväl ersättning för det ömsesidiga begagnandet av främmande banors vagnar) ävensom av balansräkning;

5) utställande av räkningar å militär-, post- och fångtransporter m. m.;

6) utställande av räkningar å ersättning för avsättning till förnyelsefond för postvagnar samt å räntegottgörelse för det i postvagnar bundna statsbankapitalet;

7) upprättande av uppgifter å de felräkningspenningar, som tillkomma stationerna för trafik- och telegraminkomster samt efterkravsbelopp;

8) uträkning och debitering av vederbörande enskilda transportförvaltningars andelar i kostnaderna för kontroll av person- och godssamtrafiken ävensom, efter uppgift från inrikes taxebyrån, debitering av kostnaderna för utarbetandet av samtrafikstariffer.

Kontoret förestås av en överkontrollör. Direkt under honom sortera 1) kansli, 2) resekontrollen, 3) den s. k. efterkravsexpeditionen och 4) städningsspersonalen. I övrigt är kontoret uppdelat på tre större avdelningar, var och en under en förste kontrollör som föreståndare, nämligen en avdelning för inländsk persontrafik, en för inländsk godstrafik och en för utländsk person- och godstrafik. Var och en av dessa avdelningar är i sin tur uppdelad i underavdelningar med byråassistenter eller förste bokhållare som föreståndare. Kontorets arbetsuppgifter äro, enligt vad revisorerna inhämtat, för närvarande påverkade av den mycket starkt ökade trafiken å järnvägarna, i synnerhet militärtrafiken. Å andra sidan är den utländska trafiken mindre än under normala tider.

Vid granskning av järnvägsstyrelsens räkenskaper hava revisorerna konstaterat, att övertidsarbete i stor utsträckning förekommit å kontrollkontoret. Sammanlagda antalet övertidstimmar har sålunda under 1939 uppgått till 13,988, under 1940 till 56,250 och under 1941 till 60,426. Den sammanlagt utbetalade övertidersättningen har under 1939 uppgått till i runt tal 26,900 kronor, under 1940 till i runt tal 105,900 kronor och under 1941 till i runt tal 112,000 kronor.

Antalet befattningshavare vid kontorets olika avdelningar i genomsnitt under åren 1939, 1940 och 1941 samt de under samma år utbetalade övertidersättningarnas fördelning på de olika avdelningarna framgå av nedanstående tablå. Härvid må erinras, att i det för en viss avdelning redovisade övertidsarbetet även kan hava deltagit personal, som icke tillhört denna avdelning.

	År 1939		År 1940		År 1941	
	Antalet befattningshavare i genomsnitt	Utbetald övertidersättning	Antalet befattningshavare i genomsnitt	Utbetald övertidersättning	Antalet befattningshavare i genomsnitt	Utbetald övertidersättning
Överkontrollörens kansli	5	—	5	—	5	—
Resekontrollen	9	—	9	—	10	—
Efterkrav m. m.	8	—	8	—	9	—
<i>Avdelningen för inländsk persontrafik:</i>						
Statens järnvägars stationer....	39	2,525: 68	34	12,616: 62	41	18,066: 56
Militär- och resgodstrafik m. m.	17	2,689: 30	44	50,431: 71	43	51,491: 87
Enskilda järnvägars stationer...	28	3,577: 35	29	9,894: 04	27	9,995: 27
<i>Avdelningen för inländsk gods- trafik:</i>						
Expeditionen	24	525: —	24	3,224: 30	23	2,250: 43
Statens järnvägars lokaltrafik ..	13	—	19	3,659: 57	19	2,886: 90
Samtrafik						
ilgods m. m.	26	2,541: —	25	4,276: 89	25	5,980: 53
vagnslastgods	23	2,129: 10	24	6,549: 90	23	4,700: 80
styckegods statens järnvägar ..	23	2,729: 32	25	4,705: 31	24	5,666: 21
» enskilda järnvägar	44	4,996: —	30	9,694: 35	29	10,806: 25
handräckningspersonal	17	—	18	—	18	—
<i>Avdelningen för utländsk person- och godstrafik:</i>						
Persontrafik	31	5,211: 80	29	31: 50	26	167: 20
Godstrafik med kontinenten....	14	—	14	606: 50	13	—
» » de nordiska län- derna	15	12: 30	14	249: —	14	—
	336	26,936: 85	351	105,939: 69	349	112,012: 02

Såsom av tablå framgår har övervägande delen av övertidsarbetet förekommit å avdelningen för inländsk persontrafik och särskilt där å under-

avdelningen för militärtrafik m. m. Genom beslut den 27 november 1940 har Kungl. Maj:t bemyndigat järnvägsstyrelsen att tillämpa medelprisberäkning för militära tjänsteresor i statens järnvägars egen trafik. Denna åtgärd har tillämpats på transporterna från och med oktober 1940 och delvis tidigare. Antalet dagsverken, som härigenom inbesparats vid kontrollkontoret har uppskattats till omkring 175 i genomsnitt per månad.

Vid sin granskning hava revisorerna vidare uppmärksammat, att å avdelningen för inländsk persontrafik i stor utsträckning utbetalats ersättning för övertidsarbete, som utförts under de sommarmånader, då reducerad arbetstid varit gällande för kontoret. Revisorerna hava särskilt lagt märke till att av sådant övertidsarbete under 1940 tillsammans 86 timmar och under 1941 tillsammans 987 timmar icke hava upptagits å övertidslistorna för sommarmånaderna utan i stället påförts höstmånadernas övertidslistor. Anledningen härtill har enligt vad som uppgivits varit, att för nämnda övertidsarbete, som legat inom den normala arbetstiden, gottgörelse icke kunnat utgå enligt gällande bestämmelser för övertidsersättningar. På avdelningarna för inländsk godstrafik samt för utländsk person- och godstrafik har däremot övertidsarbete under sommarmånaderna förekommit endast i mycket liten utsträckning och har där icke tillgodoräknats personalen under de andra månaderna.

Revisorernas
uttalande.

Det torde vara av intresse, att i detta sammanhang erinra om vad redan kommunikationsverkens lönekommitté i sitt den 20 februari 1919 avgivna betänkande angående gemensamt lönesystem samt lönereglering för kommunikationsverken, bland annat, anfört vid behandlingen av frågan om övertidsersättning, nämligen:

»Kommittén har likväl icke kunnat värja sig för känslan, att på vissa håll, särskilt inom några av järnvägsstyrelsens kontor, övertidsarbete förekommer i långt större utsträckning än tillbörligt, och kommittén vill kraftigt framhålla, att åtgärder böra vidtagas i syfte att stävja sådant.»

Revisorerna finna för sin del helt naturligt, att övertidsarbete i viss omfattning måste förekomma vid kontrollkontoret, särskilt med hänsyn till den under nu rådande krisförhållanden starkt ökade arbetsbelastningen. Revisorerna äro likväl förvissade om att övertidsarbetet å kontoret genom ett effektivare utnyttjande av personalen kunnat i betydlig mån begränsas. Enligt gällande bestämmelser må nämligen arbetstiden under sommarmånaderna inskränkas endast om och i den mån omständigheterna det tillåta. Vidare synes personal hava kunnat överflyttas från avdelningar, där övertidsarbete icke eller endast i ringa grad förekommit, till de mera arbets-tyngda avdelningarna.

Enligt revisorernas mening bör övervägas, huruvida icke en omläggning eller förenkling av arbetsmetoderna skulle kunna ske, såsom t. ex. ytterligare förenklat avräkningsförfarande beträffande militärbiljetterna.

Vad slutligen beträffar utbetalandet av övertidsersättning under sommar-

månaderna, då reducerad arbetstid förekommit, vilja revisorerna framhålla, att detta förfaringssätt står i strid med gällande avlöningsförfattningar. Den omständigheten att viss inskränkning i den dagliga arbetstiden medgivits under sommarmånaderna är givetvis icke av beskaffenhet att medföra rätt till övertidsersättning för tid, som faller utanför den reducerade arbetstiden men inom den normalt gällande arbetstiden.

Statsverkets inkom

§ 39.

I enlighet med gällande instruktion § 16 få revisorerna för budgetåret 1941/42 av " för ifrågav

Inkomsterna

	Beräknat för budgetåret 1941/42			Inkomster
	Å riksstaten	Å tilläggsstaten (Tilläggsstat II)	Summa	
Egentliga statsinkomster	1,834,048,100: —	26,000,000: —	1,860,048,100: —	1,964,449,222: 95
Inkomster av statens kapitalfonder ...	245,963,800: —	2,500,000: —	248,463,800: —	326,948,058: 88
Summa	2,080,011,900: —	28,500,000: —	2,108,511,900: —	2,291,397,281: 83

Utgifterna

	Anvisat för budgetåret 1941/42				Reservation från föregående budgetår	Utgifter
	Å riksstaten	Å tilläggsstat I	Å tilläggsstat II	Summa		
Egentliga statsutgifter	1,904,876,400: —	111,659,200: —	1,995,231,500: —	4,011,767,100: —	571,391,097: 37	4,007,202,620: 09
Utgifter för statens kapitalfonder	261,627,800: —	15,748,500: —	25,166,100: —	302,542,400: —	100,391,838: 18	263,510,175: 12
Summa	2,166,504,200: —	127,407,700: —	2,020,397,600: —	4,314,309,500: —	671,782,935: 55	4,270,712,795: 21

Utfallet av

	I riksstat och tilläggsstat upptagna belopp			Redovisade belopp
	Riksstaten	Tilläggsstaten	Summa	
Inkomster	2,080,011,900: —	28,500,000: —	2,108,511,900: —	2,267,633,429: 71
Reservation från föregående budgetår	—	—	—	671,782,935: 55
Underskott att avföras å statens budgetutjämningsfond	86,492,300: —	2,119,305,300: —	2,205,797,600: —	2,034,012,435: 20
Summa	2,166,504,200: —	2,147,805,300: —	4,314,309,500: —	4,973,428,800: 46

utgifter.

öfjande tablåer, grundade på den av riksräkenskapsverket upprättade budgetredovisningen
udgetår.

ten.

Utgifter	Nettoinkomst	Brist		Merinkomst	
		som ersättes av budgetutjämningsfonden	som regleras över special- budget	som tillföres budgetutjämningsfonden	som regleras över special- budget
22,481,154: 04	1,941,968,068: 91	73,999,498: 53	2,281,065: 25	149,700,010: 36	8,420,522: 33
1,282,698: 08	325,665,360: 80	1,798,719: 09	—	79,000,279: 89	—
23,763,852: 12	2,267,633,429: 71	75,798,217: 62	2,281,065: 25	228,780,290: 25	8,420,522: 33

en.

Inkomster	Nettoutgift	Reservation till följande budgetår	Merutgift		Besparing som regleras över special- budget
			som ersättes av budgetutjämningsfonden	som regleras över special- budget	
666,847,656: 44	3,340,354,963: 65	1,232,186,956: 07	122,040,776: 06	6,693,963: 67	554,506: 59
41,732: 29	263,468,443: 83	137,418,437: 91	38,435: 99	—	—
666,889,388: 73	3,603,823,406: 48	1,369,605,393: 98	122,079,212: 05	6,693,963: 67	554,506: 59

udgeten.

	I riksstat och tilläggsstat upptagna belopp			Redovisade belopp
	Riksstaten	Tilläggsstaten	Summa	
Utgifter.....	2,166,504,200: —	2,147,805,300: —	4,314,309,500: —	3,603,823,406: 48
Reservation till nästföljande budgetår	—	—	—	1,369,605,393: 98
Summa	2,166,504,200: —	2,147,805,300: —	4,314,309,500: —	4,973,428,800: 46

§ 40.

Vissa uppgifter angående statens tillgångar och skulder.

I likhet med föregående år hava revisorerna låtit upprätta följande sammanställning av statens tillgångar och skulder. Denna sammanställning är beträffande statsverket grundad på det tryckta utdraget ur rikshuvudboken för budgetåret 1941/42 samt vad angår riksbanken på den tryckta översikten utvisande Sveriges riksbanks tillgångar och skulder den 30 juni 1942.

Statsverket:

Skulder:

Diverse medel	3,066,806,695: 49	
Myndigheters skulder till andra myndigheter	3,767,113,387: 80	
Övriga skulder	<u>8,018,406,766: 15</u>	14,852,326,849: 44

Tillgångar:

Fast egendom	3,954,217,717: 36	
Rullande järnvägsmateriel och fartyg m. m.	424,131,866: 08	
Inventarier och förråd	165,126,970: 58	
Aktier	257,874,650: 80	
Riksbankens kapital	100,000,000: —	
Utlånta medel	2,969,942,008: 39	
Förskott	1,044,999,402: 47	
Myndigheters fordringar hos andra myndigheter	3,767,113,387: 80	
Övriga fordringar	562,198,080: 09	
Kontant behållning och i bank inestående medel	<u>361,500,978: 30</u>	13,607,105,061: 87
Säger statsverkets skulder utöver tillgångar		1,245,221,787: 57.

Riksbankens tillgångar och skulder den 30 juni 1942:

Tillgångar:

Guldbehållning	680,534,851: 05
Skiljemynt	184,097: 28
Checkar och växlar m. m. betalbara vid anfordran, samt utländska bankers sedlar	27,700,919: 29
Svenska statspapper, svenska obligationer, inrikesväxlar, utestående lån och krediter i checkräkning..	876,874,177: 74

Utländska statspapper, utrikes växlar och nettofordringar hos utländsk bank eller bankir	542,965,049: 07	
Hos riksgäldskontoret inestående	6,767,843: 18	
Utestående avbetalningslån	45,335,198: —	
På indrivning beroende fordringar	16,657: 55	
Andra räkningar	979,965,741: 44	3,160,344,534: 60

Skulder:

Utelöpande sedlar	1,705,292,508: 92	
Utelöpande postremissväxlar	3,575,025: 22	
Innestående å checkräkning	924,245,332: 47	
Innestående å andra räkningar	399,418,331: 52	3,032,531,198: 13
Säger riksbankens tillgångar utöver skulder		127,813,336: 47
Avgår riksbankens kapital, vilket redovisats bland statsverkets tillgångar		100,000,000: —
	Återstår kronor	27,813,336: 47.

Statsverkets och riksbankens skulder utöver tillgångar. 1,217,408,451: 10.

Föregående budgetår överstego statsverkets tillgångar skulderna med 69.35 miljoner kronor. Under det gångna budgetåret har statsverkets förmögenhetsställning försämrats, så att skulderna kommit att överstiga tillgångarna med 1,245.22 miljoner kronor. Försämringen av förmögenhetsställningen har, i enlighet med vad förut nämnts sålunda uppgått till 1,314.57 miljoner kronor. Detta belopp framkommer såsom ett resultat av skillnaden mellan ökningen av bristen å statsregleringsfonden 1,314.68 miljoner kronor och ökningen av den totala behållningen av statens kapitalfonder 0.11 miljoner kronor. Vid budgetårets början uppgick bristen å förstrnämnda fond till 1,593.16 miljoner kronor men vid budgetårets slut har bristen ökats till 2,907.84 miljoner kronor. Den ökade brist, som redovisats inom statsregleringsfonden, motsvaras av skillnaden mellan å ena sidan statsregleringens underskott 2,034.01 miljoner kronor, vilket underskott debiterats budgetutjämningsfonden, samt ökningen av kvarstående reservationer å anslag under driftbudgeten, 697.82 miljoner kronor tillika med ökningen av utestående debiterade riksstatsmedel (restantier) 21.51 miljoner kronor.

Statsregleringsfonden upptager bland skulderna en skuld till riksgäldsfonden av 3,100 miljoner kronor, utgörande från riksgäldskontoret lämnad kassaförstärkning. Vid budgetårets början uppgick motsvarande skuld till 1,800 miljoner kronor. Under budgetåret har alltså riksgäldskontoret lämnat en kassaförstärkning av 1,300 miljoner kronor.

Såsom förut nämnts uppgick ökningen av den totala behållningen av statens kapitalfonder till 0.11 miljoner kronor. Härutöver har emellertid sist-

nämnda fonder ökats med ytterligare (netto) 404.40 miljoner kronor. Denna ökning motsvaras dock av en ökad upplåning, vilken ökat kapitalskulden å riksgäldsfonden med enahanda belopp. Sistnämnda belopp tillsammans med förut relaterade, av riksgäldskontoret under budgetåret lämnade kassaförstärkning 1,300 miljoner kronor, kan sägas utgöra riksgäldskontorets bidrag till finansieringen av riksstatens utgifter under det gångna budgetåret.

L. A. BJÖRKLUND.

NILS HOLMSTRÖM.

P. GRANATH.

CARL ERIKSSON.

C. P. WAHLMARK.

OSCAR CARLSTRÖM.

O. W. LÖVGREN.

TH. GARDELL.

PER ANDERSSON.

EMIL ANDERSSON.

GUNNAR PERSSON.

K. E. JOHANSON.

/ V. Arvidsson.

RIKSDAGENS REVISORERS
BERÄTTELSE

OM DEN AR 1942 AV DEM VERKSTÄLLDA GRANSKNING

AV

STATSVERKETS

JÄMTE DÄRTILL HÖRANDE FONDERS TILLSTÅND,
STYRELSE OCH FÖRVALTNING

FÖR TIDEN 1 JULI 1941—30 JUNI 1942

DEL II

FÖRKLARINGAR

STOCKHOLM 1943
ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

437321

Innehållsförteckning.

	Sid.
<i>Andra huvudtiteln.</i>	
<i>Justitiedepartementet.</i>	
Begränsning av krigsrättsförfarandet i vissa ärenden.....	1
<i>Fjärde huvudtiteln.</i>	
<i>Försvarsdepartementet.</i>	
Värnpliktigas inkallelser till beredskapstjänstgöring.....	7
Krigspermission för skördearbete.....	11
Rätt för viss försvarsväsendet tillhörande personal att från kro- nans förråd utbekomma proviantartiklar	12
Rätt för viss försvarsväsendet tillhörande personal att från kro- nans matinrättningar utbekomma portion.....	16
Terminslön till fast anställd personal under krigspermission och viss tjänstledighet.....	21
Handläggningen av visst ärende vid arméförvaltningens intenden- turdepartement	21
<i>Femte huvudtiteln.</i>	
<i>Socialdepartementet.</i>	
Försvarsassistenternas verksamhet	30
Kostnader för bevakning av hamnar	31
Kostnaderna för inlösen och förvaring av vapen	39
<i>Sjätte huvudtiteln.</i>	
<i>Kommunikationsdepartementet.</i>	
Iakttagelser rörande intagande av enskilda vägar till allmänt un- derhåll beträffande vinterväghållningen	41
Vissa iakttagelser rörande tjänstebrevsrätten.....	44
<i>Sjunde huvudtiteln.</i>	
<i>Finansdepartementet.</i>	
Särskild lönedomstol	45
Viss fråga rörande statskontorets medelsförvaltning	59
Tullbehandling av spritdrycker och viner vid införsel genom Vin- och spritcentralen.....	60
Mynt- och justeringsverkets försäljningar av silver	102
<i>Åttonde huvudtiteln.</i>	
<i>Ecklesiastikdepartementet.</i>	
Försäkring för olycksfall i arbete av lärare vid folkskoleväsendet	70

	Sid.
<i>Nionde huvudtiteln.</i>	
<i>Jordbruksdepartementet.</i>	
Klassificering av kött	73
Statens sekundärlånefond för jordbrukare	75
Jordbruksekonomisk undersökning	80
Svenska smörprovningarna	84
Forsknings- och försöksverksamheten på mejerihanterings- område	90
<i>Tionde huvudtiteln.</i>	
<i>Handelsdepartementet.</i>	
Uppvärmning av nya lotsfartyget Gävle.....	94
<i>Tolfta huvudtiteln.</i>	
<i>Pensionsväsendet.</i>	
Vissa av statsverket från prästerskapets änke- och pupillkassa övertagna kassalån	98
<i>Affärsdrivande verken.</i>	
Övertidsersättning vid statens järnvägars kontrollkontor	99

§ 1 av riksdagens revisorers uttalande har av justitiedepartementet ej ut-
sänts på remiss.

Arméförvaltningens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 4, § 2.

Till Konungen.

Genom beslut den 23 december 1942 har Kungl. Maj:t anbefallt arméförvaltningen att avgiva underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i sin berättelse för budgetåret 1941/42 under § 2 anfört i fråga om begränsning av krigsrättsförfarandet i vissa ärenden.

Till åtlydnad härav får ämbetsverket i underdånighet anföra följande.

De spörsmål, som behandlas i förevarande avsnitt av statsrevisorernas berättelse, ävensom andra med krigsrättsförfarandet sammanhängande frågor, hava redan blivit föremål för uppmärksamhet från arméförvaltningens sida.

Härutinnan erinrar ämbetsverket till en början om civila departementets underdåniga skrivelse den 6 oktober 1942 angående gäldande av kostnader för inställelse vid krigsrätt, vari departementet påtalat de enligt departementets uppfattning delvis oklara bestämmelserna i ämnet ävensom i stora drag redogjort för den växlande och oenhetliga praxis, som vore rådande inom ifrågavarande område.

Vidare har från olika håll, bland annat riksräkenskapsverkets revision, påtalats den omgång och de kostnader, som vore förbundna med handläggningen vid krigsrätt av mera bagatellartade s. k. persedelmål. Arméförvaltningen har för sin del funnit de sålunda framställda erinringarna i stort sett befogade. Det lär nämligen icke kunna bortses från att handläggningen av ifrågavarande mål dels är synnerligen betungande för krigsdomstolarna, dels förorsaka statsverket kostnader, som i många fall icke stå i rimlig proportion till de förkomna persedlarnas värde. En förenkling i förevarande hänseende har därför synts arméförvaltningen påkallad, utan att därigenom beivrandet av vårdslöshet vid handhavandet av kronans persedlar finge äventyras. För att erhålla en i möjligaste mån allsidig belysning av spörsmålet har civila departementet i cirkulärskrivelse den 10 december 1942 till samtliga krigsdomstolar vid armén i stora drag angivit riktlinjerna för de lösningar, som syntes kunna komma i fråga, samt anhållit om krigsdomstolarnas synpunkter på spörsmålet. Nämnda cirkulärskrivelse jämte bilaga bifogas i avskrift. Avsikten har varit att efter utredningens slutförande frågan i hela dess vidd skulle underställas Kungl. Maj:ts prövning. Hittills hava emellertid svar inkommit från endast två krigsdomstolar.

Såsom framgår av cirkulärskrivelsen har ifrågasatts *dels* vissa ändringar beträffande den utomrättsliga delen av undersökningen beträffande förkomna och skadade persedlar, *dels* rätt för vederbörande befälhavare att ålägga viss ersättningsskyldighet, *dels* ock slutligen en förenkling av själva krigsrättsförfarandet.

Åtgärder i ovan angivet syfte äro enligt arméförvaltningens uppfattning påkallade allenast för tid, varunder råder krig, mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap. Vidare synas åtgärderna principiellt böra begränsas till att

avse skador och förluster, som uppkommit under fältmässiga förhållanden eller gälla materiel m. m., som icke förvaras i magasin, förråd eller dylikt. Det av revisorerna upmärksammade stora antalet friande utslag torde vara att tillskriva den omständigheten, att förluster och skador, som uppkommit under de pressande förhållanden, vilka tidvis varit rådande inom den svenska neutralitetsvakten, ansetts böra bedömas förhållandevis mildt. Några väsentliga olägenheter i här ifrågasatt hänseende hava icke försports under fredstid.

Revisorerna erinra om den bestraffningsrätt, som enligt disciplinstadgan för statens järnvägar tillkommer järnvägsstyrelsen, distriktsförvaltning, distriktschef med flera. Arméförvaltningen ställer sig tveksam mot införandet av motsvarande bestraffningsrätt vid försvarsväsendet, med hänsyn till att rättsförhållandet mellan kronan och en värnpliktig är av helt annan art än mellan statens järnvägar och en person, som frivilligt tagit anställning vid nämnda verk och därigenom måste anses hava accepterat de med anställningen förenade villkoren.

På grund av vad som ovan anförts får arméförvaltningen i underdånighet tillstyrka riksdagens revisorers förslag angående utredning i syfte att begränsa antalet till krigsrätt hänskjutna ärenden. Därest nämnda utredning kommer till stånd, torde densamma vara av natur att böra uppdragas åt särskilda sakkunniga.

Arméförvaltningen får slutligen anmäla, att ämbetsverket, sedan här ifrågasatt spörsmål till behandling upptagits av riksdagens revisorer, tillsvidare icke anser sig böra vidtaga ytterligare åtgärder i här ovan omförmälda hos arméförvaltningen anhängiga ärenden. Därest Kungl. Maj:t finner gott anbefalla särskild utredning, torde de från krigsdomstolarna inkommande svaren på civila departementets cirkulärskrivelse jämte övriga hos arméförvaltningen befintliga handlingar, som äga samband med nämnda ärenden, böra tillhandahållas vederbörande utredningsmän.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit, förutom undertecknad Wijnbladh, ordförande, Gustafsson, Carlqvist, Nordlander och Arntz, samt undertecknad Wallén, föredragande.

Stockholm den 15 januari 1943.

Underdånigst

TH. WIJNBLOTH.

B. WALLÉN.

Arvid Hane.

Bilaga.

**Kungl. Arméförvaltningens civila
departement.**

Cirkulärskrivelse till samtliga krigsdomstolar
vid armén.

Angående ifrågasatt förenkling av handläggningen utav persedelmdl.

Från olika håll, däribland riksräkenskapsverkets revision, har framhållits, att den nuvarande ordningen för handläggningen av mål angående förkomna och skadade persedlar, måste — icke minst i betraktande av det för närva-

rande synnerligen stora antalet dylika mål — anses alltför tidsödande och kostsam för kronan i jämförelse med de ofta ringa belopp, målen avse. Ehuru ifrågavarande spörsmål åtminstone i vad rör krigsrätternas befattning med ifrågavarande mål ligger utom kungl. arméförvaltningens civila departements förvaltningsområde, har emellertid departementet ansett sig böra upptaga det samma till utredning i avsikt att — i överensstämmelse med vad som tidigare skett i fråga om av departementet på grundval av uppgifter från krigsdomstolarna verkställd utredning beträffande kostnader för inställelse vid krigsrätt — i sinom tid underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

Till en början synes kunna ifrågasättas, huruvida icke den utomrättsliga delen av undersökningen, vilken regleras genom bestämmelser i olika materielreglementen och instruktioner, skulle kunna förenklas eller i allt fall rationaliseras i ändamål att göra densamma bättre lämpad såsom grundval för krigsrätts eventuella befattning med målet än vad som nu måhända är fallet. Härutinnan torde möjligen vissa fördelar stå att vinna, därest särskilt formulär för anmälan angående förkommen eller skadad materiel fastställdes och tillhandahölls samtliga förband. Ett preliminärt utkast till dylikt formulär bifogas. Denna anmälan torde i enklare fall kunna ersätta det nuvarande förhörprotokollet. Det kan också ifrågasättas, om icke i samband med avgivande av sådan anmälan vederbörande borde uttryckligen beredas tillfälle att underteckna en rättegångsfullmakt för exempelvis personalvårdsassistent. Härigenom torde personlig inställelse vid krigsrätt i fall, där sådan inställelse icke befinner sig erforderlig, kunna undvikas i större utsträckning än för närvarande.

I avseende å den vidare handläggningen kan det ur många synpunkter förefalla önskvärt, att regementets (motsvarande) chef ägde befogenhet att intill ett visst lägre belopp ålägga vederbörande ersättningsskyldighet. Så är för närvarande fallet inom marinen (jämför militieombudsmannens årsberättelse 1937, nr 13). Emellertid torde värdet av en sådan lösning i själva verket vara starkt begränsat, när ett dylikt av administrativ myndighet fattat beslut angående ersättningsskyldighet i en skadeståndsfråga icke läser vara exigibelt. Dess praktiska betydelse torde därför inskränka sig till att utgöra en grund för kvittning mellan skadeståndsbeloppet och vederbörande tillkommande, senare till betalning förfallande avlöningsförmån. Då härtill kommer, att skador å och förlust av materiel och persedlar såsom regel torde konstateras först i samband med uttryckning, vill det synas som om ifrågavarande anordning för arméns del icke vore att förorda, med mindre beslutet genom lagändring göres exigibelt.

Slutligen torde ett i förevarande sammanhang beaktansvärt spörsmål även vara, huruvida och i vilken mån möjlighet förefinnes att förenkla själva krigsrättsförfarandet beträffande mål av berörda slag.

Därest förevarande spörsmål kan vinna belysning utöver vad här antytts, är det givetvis önskvärt att så sker.

Under hänvisning till vad som sålunda anförts får departementet anhålla, att Ni ville, så snart ske kan, till departementet inkomma med Edra synpunkter på berörda spörsmål ävensom angiva de författningsändringar, som enligt Eder uppfattning bliva erforderliga för genomförande av den ordning. Ni anser lämpligast.

Stockholm den 10 december 1942.

TH. WIJNBLADH.

B. WALLÉN.

Birgit Medén.

Förslag till formulär för anmälan om förkommen (skadad) materiel.

Anmälan

angående skada å förlust av

Skadans art:

Fullständigt namn (titel, nr och adr) å den, till vilken
materielen varit utlämnad:

När och från vilket förråd utlämnades materielen:

När upptäcktes skadan (förlusten) samt när och till
vem anmäldes densamma:

När användes materielen senast och hur förvarades
den därefter:

Om densamma ej varit inlåst angiv skälen varför:

Angiv närmare när och hur skadan (förlusten) upp-
kommit och vad som enligt Eder uppfattning vållat
densamma:

Uppgiv namn på personer (titel, namn och adress) som
kunna bestyrka Edra uppgifter:

Är Ni villig ersätta kronan skadan (förlusten). Om icke
angiv skäl varför. Om ni är villig utgiva ersättning
intill visst belopp, angiv detta:

..... den

.....

Marinförvaltningens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 4, § 2.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 23 december 1942 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt marinförvaltningen att, i anledning av vad riksdagens revisorer anfört i sin berättelse under § 2, före den 20 januari 1943 till finansdepartementet inkomma med underdånigt utlåtande.

Till åttlydnad härav får ämbetsverket i underdånighet anföra följande.

För marinens vidkommande torde först få erinras om den särskilda ordning, kallad undersökningsförfarande (reglemente för marinen I B 1937, kap. 7), i vilken ärenden angående förlust av och skada å kronans egendom handläggas. De personer, som verkställa undersökningen, hava att uttryckligen uttala sig angående orsaken till skadan eller förlusten, särskilt huruvida den kan läggas någon till last såsom uppsåt eller vållande och i sådant fall angående föreliggande ersättningsskyldighet, ävensom angiva

sådana omständigheter, som må anses böra medföra befrielse från sådan skyldighet. På undersökningsrapporten tecknar sedan förvaltningsmyndigheten beslut i ersättningsfrågan. Sådant förfarande kan påkallas både av personal, för vilken anförtrodd egendom skadats eller förlorats, och av vederbörande förvaltningsmyndighet. Över förvaltningsmyndighets beslut i huvudsaken må talan föras hos marinförvaltningen, vars utslag kan överklagas hos Eders Kungl. Maj:t. Medan det i rättegång såsom huvudregel får anses gälla, att den, som väckt anspråk mot annan, jämväl åligger att visa grund därför, blir i praktiken innebörden av undersökningsförfarandet, att den, mot vilken ersättningsanspråk reses, till undgående av ersättningsskyldighet måste visa, att sådan grund saknas. Detta undersökningsförfarande, som icke medför några särskilda kostnader för kronan, synes fungera i stort sett tillfredsställande.

Häruöver stadgas emellertid *dels* (punkt 7) att, där erforderlig utredning icke kan vinnas i denna väg, ärendet må hänskjutas till krigsrätt, *dels ock* (punkt 8) att — utan hinder av resolution i undersökningsärende — såväl överordnad förvaltningsmyndighet som förvaltningsmyndighet, vilken förvaltar medel, varmed skada eller förlust skall ersättas, som ock den, vilken ålagts ersättningsskyldighet, må påkalla ärendets hänskjutande till domstol.

Dessa för marinen gällande specialbestämmelser hava tillämpats något olika vid olika förband, vilket även framgår av den sammanställning, som statsrevisorerna gjort under nu ifrågavarande paragraf i sin berättelse. Sålunda har under år 1940 vid Vaxholms kustartilleriregementes krigsrätt handlagts 152 ärenden av nu ifrågavarande slag, under det att stationskrigsrätten vid Stockholms och Karlskrona örlogsstationer handlagt endast 7 resp. 5 sådana ärenden. Detta avspeglar sig även i marinförvaltningens diarium i det att från de båda örlogsstationerna inkommit ett väsentligt antal besvär över vederbörande förvaltningsmyndighets beslut i s. k. undersökningsmål under det praktiskt taget inga sådana besvär inkommit från personal vid Vaxholms kustartilleriregemente. Marinförvaltningen har dock med hänsyn till gällande bestämmelser ansett sig icke kunna föreskriva att t. ex. vid Vaxholms kustartilleriregemente krigsrättsförfarandet skulle inskränkas. I de fall där krigsrättsförfarande ägt rum vid Stockholms och Karlskrona örlogsstationer har framställning om sådant förfarande i allmänhet kommit från marinförvaltningen, vilken därigenom sökt erhålla en mera ingående utredning för avgörandet av besvärsmålen än vad som framkommit i till ämbetsverkets inkomna handlingar. Erfarenheten visar dock att endast i undantagsfall sådant hänskjutande till krigsrätt givit något resultat.

I likhet med riksdagens revisorer anser marinförvaltningen att krigsrättsförfarande i ärenden angående förlust eller skada å kronans egendom i allmänhet icke är nödigt och föreslår ämbetsverket därför, att de för marinen gällande specialbestämmelserna angående undersökningsförfarande givas tillämplighet för såväl armén som flygvapnet. Vidare föreslår marinförvaltningen att i dessa bestämmelser företages den ändringen, att hänskjutning till krigsrätt icke bör äga rum därest icke ärendet är förknippat med sådant förhållande som kräver rättegång eller särskild krigsrättsundersökning. En bestämmelse av sistnämnda innehåll kan icke betraktas såsom ett eftergivande av rättssäkerhetens krav, när överklagande av vederbörlig förvaltningsmyndighets beslut kan föras såväl till central förvaltningsmyndighet som till Eders Kungl. Maj:t.

Vidkommande slutligen vad revisorerna anfört om disciplinstadgan för personalen vid statens järnvägar läser motsvarighet i viss mån finnas i 16 kap. strafflagen för krigsmakten, om disciplinmål. I 185 § 16) stadgas om

handläggning i disciplinväg av mål angående vårdslöshet m. m. i tjänsten, i vilka mål jämväl frågor om skada kunna upptagas.

En avskrift av detta utlåtande har i enlighet med i remissen given order tillställts justitiedepartementet.

I ärendets handläggning hava deltagit undertecknad, st.f. chef, Simons-son och Wirström, den sistnämnde föredragande.

Stockholm den 18 januari 1943.

Underdånigst
G. GRANSTRÖM.

Carl-Otto Krook.

Flygförvaltningens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 4, § 2.

Underdånigt utlåtande.

Enligt 7 § tygmaterielreglementet den 18 juni 1937 och motsvarande bestämmelser i övriga för armén och flygvapnet gällande förvaltningsreglementen skall mål om förkommen eller skadad materiel, därest det ej efter utredning finnes uppenbart, att kronan själv bör vidkännas skadan eller förlusten, och därest icke den för densamma närmast ansvarige förklarar sig villig ersätta den, av vederbörande regementschef (motsvarande) hän-skjutas till krigsrätt för undersökning och avgörande.

Enligt för marinen gällande bestämmelser, reglemente för marinen kap. 34 § 209, äger emellertid den myndighet eller den befälhavare, som i anledning av uppkommen skada eller förlust av materiel anbefallt undersökning därom, ålägga den, som vid undersökning befunnits vållande till skadan eller förlusten, ersättningsskyldighet med visst belopp, med rätt för den sålunda ersättningspliktige att i händelse av missnöje med beslutet få ersättningsfrågan prövad av domstol.

Flygförvaltningen förutsätter, att det icke varit revisorernas avsikt att ersättning för skador och förluster å kronan tillhörig materiel icke skulle utkrävas, allenast därför att ersättningen ifråga understege ett visst fastställt belopp, utan har ämbetsverket utgått ifrån att avsikten med påpekandena varit att genomföra ett smidigare och framför allt billigare förfarande än det nu inom armén och flygvapnet rådande.

Flygförvaltningen får därför meddela, att frågan om införande av bestämmelser liknande de nu för marinen gällande avses bliva föremål för övervägande i samband med omarbetande av för flygvapnet gällande förvaltningsreglementen, och ämnar ämbetsverket därvid ägna de av riksdagens revisorer gjorda uttalanden tillbörlig uppmärksamhet.

Avskrift av detta utlåtande tillställs justitiedepartementet.

I ärendets handläggning har, förutom undertecknad souschef, deltagit Iacobson och Norrman, föredragande.

Stockholm den 15 januari 1943.

Underdånigst
JOHN STENBECK.

Ake Gyllenram.

De i anledning av § 3 av riksdagens revisorers uttalande inkomna yttrandena från armé-, marin- och flygförvaltningarna ha ej avtryckts.

Överbefälhavarens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 8, § 4.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss den ²¹/₁₂ 1942 angående § 4 av riksdagsrevisorernas berättelse om verkställd granskning av statsverkets tillstånd m. m. för tiden ¹/₇ 1941—³⁰/₆ 1942, fjärde huvudtiteln, får jag härmed i underdanighet avgiva följande yttrande.

Av den lämnade redogörelsen för de värnpliktigas inkallelser till beredskapstjänstgöring framgår, såsom också av riksdagsrevisorerna anförts, att ett flertal omständigheter föreligga, som försvåra åvägabringandet av full rättvisa i fråga om inkallelserna till beredskapstjänstgöring men som av militära skäl icke kunna ändras. Trots de åtgärder i syfte att få till stånd en jämnare fördelning av beredskapsinkallelserna, som hittills vidtagits eller som framdeles kunna vidtagas, synes en fullständig rättvisa härutinnan aldrig kunna ernås.

Riksdagsrevisorerna hava framhållit, att ett steg i riktning mot en rättvisare fördelning skulle kunna tagas, därest en systematisk granskning av de värnpliktigas registreringshandlingar och å desamma förda uppgifterna om fullgjord beredskapstjänstgöring vidtoges och hänsyn vid kommande inkallelser toges till resultatet av denna granskning och i samband därmed företagen jämförelse mellan de olika värnpliktigas tjänstgöringsförhållanden. En sådan granskning företages emellertid tid efter annan av de olika truppregistreringsmyndigheterna. I samband med att order utfärdas om inkallelse till beredskapstjänstgöring av större antal värnpliktiga anbefalles nämligen i allmänhet, att i första hand sådana värnpliktiga skola inkallas, som ännu icke fullgjort någon beredskapstjänstgöring, och att sådana värnpliktiga, som fullgjort endast kort tids beredskapstjänstgöring, böra inkallas före dem, som fullgjort längre tids sådan tjänstgöring. Dessutom har vid upprepade tillfällen från försvarsgrenscheferna infordrats uppgifter från underlydande myndigheter angående tjänstgöringsförhållandena för olika värnpliktskategorier att tjäna såsom underlag för utarbetande av order angående efterutbildning eller tjänstgöring vid beredskapsförband. Icke desto mindre synes otvivelaktigt en systematiskt genomförd granskning av de skilda värnpliktigas tjänstgöringsförhållanden vara av betydelse. Jag kommer att så snart arbetsläget så medgiver anbefalla genomförande av en sådan granskning och att hänsyn till resultatet av densamma skall tagas vid kommande inkallelser.

Beträffande det av riksdagsrevisorerna ifrågasatta inkallandet i större utsträckning än hittills av uppskovsberättigade värnpliktiga, får jag hänvisa till av statens arbetsmarknadskommission i ärendet gjort uttalande, vilket i avskrift bifogas och till vilket jag i huvudsak ansluter mig.

Arbetsmarknadskommissionen har bl. a. framhållit, att inkallelse i omgångar av uppskovsmän medför betydande olägenheter ur industriens synpunkt. Det är emellertid att observera, att ifrågavarande inkallelsesystem även ur militär synpunkt är förenat med vissa olägenheter. Principen om största möjliga rättvisa vid inkallelserna kan endast i begränsad omfattning tillämpas beträffande den nämnda värnpliktskategorien. De värnpliktiga, det här gäller, kunna i allmänhet icke utan vidare direkt utnyttjas vid fältför-

banden utan måste dessförinnan erhålla kort repetition av förut bibringade militära kunskaper och färdigheter. Utbildningsläget medger f. n. dock icke sådan utbildning av uppskovsberättigade värnpliktiga. Först mot slutet av innevarande år synes, så vitt förhållandena nu kunna överblickas, ett upptagande av inkallelser i omgångar av sådana värnpliktiga kunna anordnas.

Det har av arbetsmarknadskommissionen också anförts, att utbyte av uppskovsmän är den metod, som minst skadligt inverkar på industriens produktion. På grund därav borde sådant utbyte göras i så stor omfattning, som vore möjligt. Med anledning härav vill jag framhålla, att huvuddelen av de värnpliktiga f. n. är nämligen placerad i bestämda krigsbefattningar. De hava under den gångna beredskapstiden erhållit utbildning och övning i handhavande av just de uppgifter, som på grund av krigsplaceringen åvila dem i händelse av mobilisering. Ett utbyte av uppskovsmän i större omfattning kommer att föranleda avsevärda ändringar av de gjorda krigsplaceringarna, vilket kommer att medföra betydande olägenheter ur militär synpunkt.

Underdånigst

O. G. THÖRNELL.

Överbefälhavare.

Egon Tengberg.

Statens arbetsmarknads- kommissions

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 8, § 4.

Till Överbefälhavaren över rikets försvarskrafter.

Av chefen för Centrala värnpliktsbyrån har statens arbetsmarknadskommission erhållit del av ett transumt av riksdagens revisorers berättelse om verkställd granskning, varöver Ni före den 20 januari 1943 skall avgiva underdånigt utlåtande. Enligt sagda transumt framhålla riksdagens revisorer att — ur synpunkten av rättvisa ifråga om inkallelserna av värnpliktiga till beredskapstjänstgöring — värnpliktiga, som åtnjuta mobiliseringsuppskov, torde kunna inkallas till beredskapstjänstgöring i betydligt större utsträckning än hittills skett. Med anledning härav får statens arbetsmarknadskommission anföra följande, varvid skiljes mellan uppskovsgrupperna I och II.

Uppskovsgruppen I

omfattar värnpliktiga nödvändiga för administration, kommunikationer, rättsväsende, polisväsende, själavård, sjukvård, fångvård m. m. i den utsträckning uppskovskungörelsen anger. Halva uppskovsvolymen — c:a 20,000 av c:a 40,000 värnpliktiga — belöper sig på järnvägarna. Ytterligare några tusen komma på telegrafverket, postverket, väg- och vattenbyggnadsväsendet samt vattenfallsverket, vilka direkt, i likhet med järnvägarna, eller indirekt tillhöra eller tjäna kommunikationsväsendet. Övriga verk i uppskovsgruppen I omsluta den mindre delen av gruppens uppskovsmän, fördelade sig på flera hundra ämbetsverk och myndigheter. Då kommunikationsmedlen och de verk som tillhandahålla kraft m. m. äro krigsinstrument, som utan påräknelig förvarning få sin högbelastning vid mobilisering, äro de att betrakta som varande i en ständig beredskap, intimt förbunden med den rent militära beredskapen. Att i högre grad inkalla deras uppskovsmän i militär

beredskapstjänst med risk att begränsa trafikelasticiteten är icke tillrådligt. Statens arbetsmarknadskommission har därför inskränkt sig till att i cirku-
lär, som bilägges, uppmana verken att i tillämpliga delar i likhet med före-
tag i uppskovsgruppen II utbyta de uppskovsmän, som hittills åtnjutit upp-
skov, mot andra. Sådana utbyten pågå i ej obetydlig omfattning inom väg-
och vattenbyggnadsväsendet. Beträffande ämbetsverken i övrigt må fram-
hållas, att Svea hovrätt handhaft utställandet av uppskovsbevis synnerligen
restriktivt; tidvis har där uppskovsbevis överhuvud taget icke utställts. Som
helhetsomdöme om uppskovsgruppen I kan sägas att ur rättvisesynpunkt yt-
terligare något torde kunna vinnas där, men ej mycket, beroende på ovan
framhållen kommunikationsberedskap.

Uppskovsgruppen II

omfattar alla näringar inbegripet industrien, som sedan länge till större de-
len är krigsindustri. Gruppen omfattar f. n. något över 50,000 uppskovsmän,
varav c:a 43,000 belöpa sig på krigsindustrien. För att vinna det av riksdag-
ens revisorer framställda önskemålet öppna sig fyra vägar: a) minskning av
uppskovsvolymen, b) inkallelse i omgångar av uppskovsmännen till viss tids
beredskapstjänstgöring, c) begränsning av uppskov att gälla icke beredskap
utan allenast mobilisering samt d) utbyte av uppskovsmän mot andra värn-
pliktiga, som icke åtnjuta uppskov men äro ur yrkessynpunkt kvalificerade
att ersätta uppskovsmän. Alla utvägarna äro tillgripna sedan längre eller
kortare tid.

a) Minskning av uppskovsvolymen.

Den grundläggande principen för det svenska uppskovsväsendets handha-
vande är att uppskov skall tjäna såväl krigsmaktens som statens i övrigt
och samhällets upprätthållande i krig och detta allenast beträffande såda-
na värnpliktiga som icke vid mobilisering kunna ersättas med kvinnor och
icke-värnpliktiga män (reserverarbetskraft). I praktiken betyder detta, att
kraven på arbetsledning, yrkesskicklighet och arbetets ifråga nödvändighet
bliva utslagsgivande. I början av 1940 ökade uppskovsvolymen väl mycket
beroende på force majeure, nämligen det finska vinterkriget, som i förening
med Sveriges egen påbegynta upprustning ställde krav på uppskovsväsen-
det, vilka icke voro förutsedda och icke medgävo tidsutdräkt, varigenom pröv-
ningens noggrannhet i viss mån måste eftersättas. För att tillrättalägga sa-
kerna igångsattes en extra omprövning av samtliga uppskov under sommar-
en 1940, varvid realprövningen av industriuppskov utfördes av industri-
kommissionen med resultat att uppskovsvolymen minskade med 32,000
värnpliktiga. Sedan dess har uppskovsvolymen — trots nya genomgående
omprövningar höstarna 1941 och 1942 — hållit sig i huvudsak konstant vid
i början av detta stycke anförd siffra, vilket emellertid icke uteslutit om-
flyttningar inom volymen, utan tvärtom. Det synes statens arbetsmarknads-
kommission, som om en ur enbart rättvisesynpunkt gjord effektiv nedskär-
ning av den sålunda stabiliserade uppskovsvolymen ej vore möjlig utan ska-
da för krigsberedskapen, annat än i någon mån beträffande viss exportpro-
duktion, där uppskov är betingat av handelsavtal med främmande makt.

b) Inkallelse i omgångar av uppskovsmännen

påbörjades 1941, då varje företag fick indela sina uppskovsmän i sex om-
gångar för tre månaders beredskapstjänst vardera, varvid förutsattes att
i händelse av mobilisering de inkallade uppskovsmännen skulle hemför-
lovas till sin civila tjänst. Under 1941 och 1942 fullgjordes två omgångar
vid armén och tre omgångar vid marinen, varefter på grund av militära

skäl ett uppehåll gjordes i dessa inkallelser. Detta uppehåll kom krigsindustrien väl till pass, enär densamma på grund av femårsplanen för försvaret och delvis utebliven import fått större beställningar än förut samtidigt som allmän brist på arbetskraft inträtt. Ett återupptagande av inkallelserna i omgångar kommer att medföra ofrånkomlig sänkning av produktionsnivån, vilket betyder försening av viktiga statsleveranser. Om statsmakterna vilja taga denna olägenhet, har statens arbetsmarknadskommission intet att erinra mot att inkallelserna i omgångar återupptagas.

c) *Begränsning av uppskov att gälla icke beredskap utan allenast mobilisering*

är ett annat sätt att vinna rättvisa i inkallelserna till beredskapstjänst. Sedan hösten 1939 förstärkt försvarsberedskap intagits, omlades snabbt nog fredsindustrien till krigsindustri med allt mer skärpta produktionskrav. Härvid visade det sig välbetänkt, att uppskovskungörelsen förutsätter att mobiliseringsuppskov automatiskt gäller jämväl förstärkt försvarsberedskap. Med tiden fylldes emellertid mobiliseringsbehovet av vissa ammunitionslag, vilket föranledde motsvarande minskning av arbetarstyrkan vid berörda fabriker. Den kvalificerade delen av de entledigade arbetarna behöver dock återanställas vid mobilisering, varför i vissa fall mobiliseringsuppskov erfordras *allenast* vid mobilisering. Närmast för att ge statens arbetsmarknadskommission befogenhet att meddela dylikt uppskov utkom 1942 ett tillägg till uppskovskungörelsen angående uppskov *allenast* vid mobilisering.

Det framgår utan vidare av det nuvarande, ovan (b) skisserade krigsindustriella läget, att det icke är att tänka på att f. n. i någon större skala göra industriuppskov ogiltigt vid förstärkt försvarsberedskap och gällande *allenast* vid mobilisering. Sistnämnda uppskovsform har emellertid fått tillämpning även på vissa andra uppskovsområden, bl. a. för reparationsberedskap.

d) *Utbyte av uppskovsmän mot andra värnpliktiga, som icke åtnjuta uppskov men äro ur yrkessynpunkt kvalificerade att ersätta uppskovsmän.*

Uppmaning härtill utsändes 1942 till samtliga verk och företag (arbetsmarknadskommissionens cirkulär L. 3 1942, p. 5) och har i stor utsträckning efterföljts. Det ligger i sakens natur att företag med liten personalstyrka hava mycket små utbytesmöjligheter jämfört med företag med större personaltillgång. I varje fall har i samband med höstrevisjonen 1942 uppskovsmän utbytts till ett antal av c:a 3,000. Det är statens arbetsmarknadskommissions avsikt att fortsätta dessa utbyten vid varje ny årsrevision.

Av anförda fyra metoder, för att vid handläggningen av uppskov tillgodose rättvisesynpunkten beträffande den militära beredskapstjänsten, är utbytesmetoden den som har de minst skadliga biverkningarna på produktionen.

De omnämnda åtgärderna hava vidtagits av kommissionen i samråd med försvarsledningen och statens industrikommission. Det framgår av det ovan anförda såväl att nämnda myndigheter länge vidtagit olika mått och steg i av riksdagens revisorer önskad riktning som att avsikten är att fortsätta härmed. Anmärkas må, att utbytesmetoden började visa sina resultat först sedan revisorerna avslutat sin granskning.

Stockholm den 11 januari 1943.

Statens arbetsmarknadskommission

RYNO LUNDQUIST.

Hjalmar Fahlström.

Överbefälhavarens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 15, § 5.

Såsom av chefens för armén bifogade yttrande framgår, avser riksdagens revisorers anmärkningar viss genom högkvartersorder i särskild ordning beviljad ledighet för 1941 års klass. Med hänsyn till de omständigheter, under vilka ledigheten medgavs, närmade sig ledigheten kommendering till skördearbete. Eftersom tjänstgöringstiden för 1941 års klass är bestämd med avseende på den del, som motsvarar tjänstgöring enligt 27 § VL, hade, därest i ordern angivits, att ledigheten skulle meddelas såsom hempermittering, tjänstgöringstiden förlängts för de värnpliktiga, vilka begagnade ledigheten. Jag finner emellertid, att om motsvarande krav på skördeledighet framdeles skulle inträda, ledigheten bör meddelas såsom hempermittering. Härvid torde böra förutsättas, att Kungl. Maj:t samtidigt utfärdar bestämmelser om huruvida ledigheten må räknas de värnpliktiga till godo såsom fullgjord del av tjänstgöring enligt 27 § VL.

Underdånigst

O. G. THÖRNELL.

Överbefälhavare.

Axel Bredberg.

Chefens för armén

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 15, § 5.

Till Chefen för försvarsstaben.

Med anledning av skrivelse avd PV nr 71: 68/1942, ^{30/12} 1942 har jag härmed äran meddela, att chefen för armén anser, att krigsledighet för skördearbete bör betraktas såsom hempermittering, varunder krigslön, ersättning för krigsportion och familjebidrag icke må åtnjutas. I under 1942 utfärdade högkvartersorder för ledighet med anledning av skördearbete har denna ledighet angivits såsom hempermittering utom för under september månad i särskild ordning beviljad skördeledighet (krigspermission) för 1941 års klass.

För chefen för armén

C. H. TOTTIE.

Chef för arméstaben.

Patrik Gyllenhammar.

Chefens för armén

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 16, § 6.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss ^{21/12} 1942, dnr 7125 angående riksdagens revisorers förslag om borttagande av rätten att få inköpa proviantartiklar från kronans förråd får chefen för armén i underdånighet avgiva följande utlåtande.

Denna inköpsrätt torde för arméns personal icke representera en ekonomisk fördel av mera avsevärd betydelse. För den personal, som är bosatt vid eller i omedelbar närhet av kasernerna d. v. s. till övervägande del underofficerare, fast anställt manskap och civila, har inköpsrätten emellertid ett betydande praktiskt värde, då kasernerna ofta ligga på avsevärt avstånd från närmaste vanliga inköpsställen. Genom planlagd utflyttning av förband från vissa garnisonsorter (Stockholm, Kristianstad) och genom nytillkommande förbands, från övrig bebyggelse tämligen avskilda förläggningar, kommer det praktiska värdet av denna inköpsrätt att ytterligare ökas. Vid vissa avskilt liggande militära skolor (Inf SS, Art SS, Lv SS, RS osv.) är denna inköpsrätt särskilt betydelsefull.

Med hänsyn härtill, och då kronan icke åsamkas någon förlust genom ett bibehållande av denna inköpsrätt, får chefen för armén i underdånighet hemställa, att riksdagens revisorers förslag icke föranleder någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Underdånigst

För chefen för armén

C. H. TOTTIE.

Chef för arméstaben.

T. Wiklund.

Arméförvaltningens intendenturdepartements

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 16, § 6.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss den 21 december 1942 angående riksdagens revisorers förslag om borttagande av rätt för viss försvarsväsendet tillhörande personal att från kronans förråd utbekomma proviantartiklar får arméförvaltningens intendenturdepartement i underdånighet anföra följande.

Såsom revisorerna framhållit har frågan om borttagande av rätten för den militära personalen att inköpa proviantartiklar från kronans förråd redan förut vid flera tillfällen varit föremål för övervägande. Intendenturdepartementet har senast i yttrande till 1936 års lönekommitté såsom sin åsikt framhållit, att nämnda rätt icke borde borttagas. Såsom skäl härför anfördes, att denna rätt, som redan lång tid tillbaka tillkommit den militära personalen, icke för kronan medförde någon utgift utan i stället, genom de pålägg till inköpspriserna, som författningsenligt gjordes, tillförde proviantanslagen

en viss vinst. Den ökade omsättning av livsmedlen, som uppkomme genom försäljningen, vore en fördel, men ökningen i förvaltningspersonalens arbete av liten betydelse. För personalen hade rätten mindre betydelse ekonomiskt, men vore särskilt till fördel för den personal, som bodde i kasernetablissemment belägna på längre avstånd från större samhällen.

Vad departementet vid nämnda tillfälle anförde äger fortfarande giltighet. Då departementet dessutom — i likhet med 1936 års lönekommitté — anser att den i skilda sammanhang framställda kritiken överdrivit sakens betydelse, torde tillräckliga skäl icke föreligga att vidtaga den av revisorerna förordade åtgärden.

Stockholm den 19 januari 1943.

Underdånigst
HENNING ARNTZ.

IVAR JARL.

Kurt Sonesson.

Chefens för marinen

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 16, § 6.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1942 har chefen för marinen och marinförvaltningen, var för sig, i nu nämnd ordning anbefallts avgiva och till försvarsdepartementet före den 20 januari 1943 insända underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 6 beträffande fjärde huvudtiteln anført i sin berättelse om verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1941—30 juni 1942 samt beträffande vissa verk för kalenderåret 1941.

I anledning härav får chefen för marinen i underdånighet anföra följande.

Otvivelaktigt utgör rätten att mot ersättning utbekomma proviantartiklar från kronans förråd en förmån, och enligt mitt förmenande vore det olyckligt om den av riksdagens revisorer uttalade uppfattningen medförde att förmånen indrogs.

De mindre inkomsttagarna skulle säkerligen betrakta detta som en uppenbar orättvisa särskilt med tanke på att — såvitt det är mig bekant — ingen avsikt finnes att indraga liknande förmåner vid annan statlig verksamhet såsom fri telefon vid telegrafverket, fria resor vid statens järnvägar etc.

Då dessutom — som marinförvaltningen i sitt underdåniga yttrande påvisat — försäljningen innebär en viss fördel för kronan ur ekonomisk synpunkt kan jag icke dela statsrevisorernas mening, att den militärpersonalen tillförsäkrade förmånen att få inköpa proviantartiklar från kronans förråd bör indragas.

Stockholm den 19 januari 1943.

Underdånigst
F. TAMM.

P. O. Högström.

Marinförvaltningens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 16, § 6.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1942 har chefen för marinen och marinförvaltningen, var för sig, i nu nämnd ordning anbefallts avgiva och till försvarsdepartementet före den 20 januari 1943 insända underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 6 beträffande fjärde huvudtiteln anfört i sin berättelse om verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1941—30 juni 1942 samt beträffande vissa verk för kalenderåret 1941.

Med anledning härav får marinförvaltningen i underdånighet anföra följande.

Utlämning av proviantartiklar till sådan personal, som enligt reglemente för marinen äger rätt att mot ersättning utbekomma dylika, verkställes endera i för ändamålet särskilt inrättade proviantbodrar eller direkt från vederbörande matinrättnings proviantuppbörd. Proviandbod finnes endast inrättad i Karlskrona. Endast sådana artiklar tillhandahållas, som ingå i marinen's proviantförråd eller äro föremål för återkommande leveranser till marinen's matinrättningar; i vissa fall kan antalet artiklar ytterligare inskränkas. Under nuvarande beredskapsförhållanden gäller av marinförvaltningen utfärdat förbud mot tillhandahållande av ransonerade varor. Härifrån är likväl proviantboden i Karlskrona av skäl, för vilka nedan skall redogöras, undantagen enligt medgivande av marinförvaltningen efter samråd med statens livsmedelskommission. Då numera flertalet varor äro ransonerade är det givet, att rätten att utbekomma proviantartiklar på grund av förenämnda förbud för närvarande endast är av ringa betydelse för personalen med undantag beträffande Karlskrona. Även vid ifrågavarande proviantbod är emellertid utlämningen under nuvarande förhållanden inskränkt därigenom, att från proviantförrådet till proviantboden endast utlämnas sådana artiklar, på vilka tillgången är god och vilkas försäljning icke inverkar menligt på beredskapshållningen i förrådet. Under fredsforhållanden är emellertid ifrågavarande försäljning framförallt för de till inköp berättigade bland de mindre inkomsttagarna av stor betydelse. I sitt den 14 februari 1939 avgivna underdåniga utlåtande i anledning av nådig remiss den 7 januari 1939 å 1936 års lönekommittés betänkande med förslag till militärt avlöningsreglemente uttalade marinförvaltningen under rubrik »Beställningshavares rätt att från kronans förråd utbekomma förnödenheter m. m.», att ämbetsverket icke ville motsätta sig att ur avlöningsreglementet borttoges stadgandena om personalens rätt att mot ersättning inköpa proviantartiklar m. m. men att marinförvaltningen förutsatte, att detta icke komme att medföra en försämring av personalens ifrågavarande rätt även om den på annat sätt reglerades. 1936 års lönekommitté har i sitt förenämnda betänkande sagt sig hava fått det intrycket, att den i denna fråga framställda kritiken överdrivit frågans betydelse; befogade anledningar till anmärkning mot bristande kontroll kunde för det dåvarande knappast sägas föreligga. Några sådana fiktioner vid försäljningen, som lönekommittén framhållit som möjliga, ha så vitt bekant ej heller förekommit vid marinen. Då den ökning av arbetet för förvaltningspersonalen, som genom försäljningen uppstår, är av ytterst ringa omfattning och icke medfört några olägenheter, torde näp-

peligen ett borttagande av personalens nuvarande rätt att uttaga proviantartiklar kunna motiveras av detta skäl.

Utlämningen av proviantartiklar till enskilda mot kontant ersättning är från kronans sida ett intresse såsom befordrande omsättningen i förråden. Vad särskilt beträffar proviantboden i Karlskrona är med försäljningen därstädes förknippade stora fördelar för driften av marinens självförsörjande inrättningar, nämligen bageri och köttcentral med charkuteri. Försäljningen i proviantboden är en utmärkt regulator mot fluktuationer i driften såsom utgörande en motvikt mot oförutsedda minskningar i konsumtionen vid förbanden och å fartygen. Vid proviantboden har dessutom avsättning kunnat erhållas för vissa av köttcentralens vid råvarornas bearbetning och förädling framkommande produkter, vilka i ringa grad lämpa sig för utspisning i matinrättningarna eller å fartygen. Försäljning av dylika varor genom proviantboden innebär därför ur ekonomisk synpunkt bästa utnyttjandet av köttcentralens tillverkning och bidrager till en minskning av portionskostnaden.

Oavsett detta synes det rimligt att personal å sådan tjänstgöringsplats, där livsmedelsanskaffningen är förenad med stora svårigheter och kostnader på grund av att livsmedelsaffärer helt eller delvis saknas, exempelvis vid vissa kustartilleriets ytterförläggningar (Kungsholmsfort m. m.), alltjämt beredas möjlighet att i detta hänseende repliera på kronans förråd.

I anslutning till vad sålunda anförts är marinförvaltningen av den uppfattningen, att den rätt för viss personal att mot kontant ersättning utbekomma proviantartiklar från kronans förråd antingen direkt från proviantuppbörd eller genom s. k. proviantbod, som nu förefinnes, bör med hänsyn till såväl kronans som personalens intressen bibehållas. Möjligen vore ytterligare inskränkningar i sagda rätt tänkbara. De varor, som finge utlämnas, kunde sålunda än mer bestämmas med hänsyn till tillgången på varor och förhållandena i övrigt på den ort, där förbandet är förlagt.

I ärendets handläggning hava deltagit undertecknad, chef, Ekman, föredragande, samt Krook.

Stockholm den 18 januari 1943.

Underdånigst

G. BJURNER.

Nils Bergö.

Chefens för flygvapnet

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 16, § 6.

Till Konungen.

I anledning av riksdagens revisorers berättelse i vad avser rätt för viss försvarsväsendet tillhörande personal att från kronans förråd mot ersättning utbekomma proviantartiklar får chefen för flygvapnet och flygförvaltningen efter underlydande myndigheters hörande i underdånighet anföra följande.

1936 års lönekommitté anförde på sin tid som skäl för ett avskaffande av försäljningsverksamheten till enskilda, att erfarenheten visat, att denna försäljning kunde giva anledning till ökade friktioner och att densamma i

viss mån medförde ökat arbete för förvaltningspersonalen. Kommittén sade sig dock ha fått det allmänna intrycket, att viss framställd kritik överdrivit frågans betydelse samt att befogade anledningar till anmärkning mot bristande kontroll för det dåvarande knappast kunde sägas föreligga.

Rätten till inköp av proviantartiklar från kronans förråd måste för flygvapnets vidkommande sägas hava ett visst värde för därtill berättigad personal. På grund av vissa flottiljers isolerade belägenhet uppstå svårigheter för den inom flottiljens område bosatte enskilde att inköpa bland annat livsmedel. Vissa varuinköp kunna möjligen göras hos lantbrukare i trakten, men många varor måste likväl anskaffas från ganska avlägset belägna affärer, om kronans artiklar icke finge inköpas. Detta kan komma att medföra tidsödande och kostbara resor, för vilka ersättning icke i någon form kan erhållas, samtidigt som just vid ifrågavarande förband denna personalkategori i lönehänseende är sämre lottad än flygvapnets övriga befattningshavare, som äro bosatta i närmaste större samhälle och åtnjuta lön efter högre dyrt. Rätten att få från kronans förråd inköpa proviantartiklar kompenseras sålunda i viss mån de olägenheter som förstnämnda personalkategori har att vidkännas i berörda avseende. Att begränsa inköpsrätten enbart till personalen vid vissa förlägningsplatser synes emellertid knappast lämpligt och kan befaras medföra icke önskvärda konsekvenser.

Försäljningsverksamheten vid flygvapnet är av relativt ringa omfattning och innebär icke nämnvärt ökat arbete för förvaltningspersonalen. Det har också i andra sammanhang icke ifrågasatts annat än att förvaltningspersonalen kunde fullgöra denna arbetsuppgift. Några missbruk av rätten hava icke förmärkts.

Slutligen må framhållas, att ingen underlydande myndighet tillstyrkt revisorernas förslag.

Med anledning härav och då de angivna skälen för att avskaffa nu avhandlade medgivande icke kunna anses tillräckligt bärande för flygvapnets del, får chefen för flygvapnet och flygförvaltningen i underdånighet förorda att officerare och underofficerare med vederlikar tillkommande rätt att från kronans förråd mot ersättning utbekomma proviantartiklar alltjämt må bibehållas.

I ärendets handläggning hava för flygförvaltningen deltagit souschefen, Norrman samt Iacobson, föredragande.

Stockholm den 19 januari 1943.

Underdånigst

Enligt bemyndigande

B. G. NORDENSKIÖLD.

A. Ljungdahl.

Chefens för armén

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 21, § 7.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss ^{21/12} 1942, dnr 7125, angående riksdagens revisorers förslag om borttagande av förmånen att medtaga rekvirerad portion till familjebostaden får chefen för armén i underdånighet avgiva följande utlåtande.

Om betryggande kontroll verkställs att distribueringen av lagad mat till enskilda portionstagare sker på ett rättvist sätt, synas bärande skäl för att förbjuda, att denna portion medtages till familjebostaden icke föreligga. Rätten att utbekomma lagad portion utnyttjas till övervägande del av personal, som bor vid eller i omedelbar närhet av kasernen och som har möjlighet att under måltidsuppehåll vistas i hemmet. Liksom truppen, som har sin bostad i kasernen, har möjlighet att före måltid bege sig till förläggningen, avtaga utrustning och verkställa toalett, ombyte av kläder m. m., bör även den enskilde av samma skäl ha möjlighet att före måltid bege sig hem.

Det synes oskäligt att han därvid icke skulle ha rätt att i bostaden förtära från kronan inköpt portion. Bärande skäl för att tvinga den enskilde att bege sig till kronans matsal eller mässlokal för att förtära portionen synas icke föreligga. För såväl den enskildes trivsel som med hänsyn till utrymmet i matsalar och mässlokaler äro det ett bestämt önskemål att nuvarande bestämmelser må äga fortsatt giltighet.

Med hänsyn härtill får chefen för armén i underdånighet hemställa, att riksdagens revisorerers förslag icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Underdånigst

För chefen för armén

C. H. TOTTIE.

Chef för arméstaben.

T. Wiklund.

Arméförvaltningens intendenturdepartements

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 21, § 7.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss den ²¹/₁₂ 1942 angående av riksdagens revisorer framställt förslag ifråga om rätt för viss försvarsväsendet tillhörande personal att från kronans matinrättningar utbekomma portion får arméförvaltningens intendenturdepartement i underdånighet anföra följande.

Förslaget att i förvaltningsreglementena borde införas föreskrift, att mot ersättning rekvirerad portion icke skulle få medtagas till familjebostad synes huvudsakligen grundat på det förhållandet att den nuvarande förmånen *kan* utnyttjas på icke avsett sätt.

Rätten att avhämta köpt portion och att medföra densamma till familjebostaden har förefunnits minst så länge som samtliga nuvarande befattningshavare vid armén varit i tjänst. Det synes departementet under sådana förhållanden, som om indragande av denna rätt icke skäligen bör ifrågakomma utan att tillräcklig orsak härför föreligger. Det må i detta sammanhang erinras om att enskilda företag i alltmer vidgad omfattning vidtaga åtgärder, som äro ägnade att underlätta livsföringen för sina anställda, varför det icke synes billigt att den militära personalen utan tungt vägande skäl berövas en

förmån, som för den personal, som har tillfälle att begagna sig därav, är av viss betydelse. Med förmånen är icke förenad någon nämnvärd olägenhet för statens vidkommande.

Skulle rätten att avhämta portion borttagas för personal, som mot ersättning utbekommer sådan, torde konsekvensen fordra att det jämväl förbjödes sådan personal som åtnjuter fri portion och som av särskilda skäl — exempelvis gift underbefäl — tillåtits avhämta portion, att medföra denna till bostaden. I detta fall kan i lika hög grad risk föreligga att portion utnyttjas på icke avsett sätt. För denna personal är det emellertid av än större betydelse än för övrig personal att få bibehålla nämnda rätt.

Intendenturdepartementet finner sålunda icke skäl vara anförda, som böra föranleda borttagande av ifrågavarande, personalen nu medgivna rätt.

Stockholm den 19 januari 1943.

Underdånigst

HENNING ARNTZ.

IVAR JARL.

Kurt Sonesson.

Chefens för marinen

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 21, § 7.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1942 har chefen för marinen och marinförvaltningen, var för sig, i nu nämnd ordning, anbefallts avgiva och till försvarsdepartementet före den 20 januari 1943 insända underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 7 beträffande fjärde huvudtiteln anført i sin berättelse om verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1941—30 juni 1942 samt beträffande vissa verk för kalenderåret 1941.

I anledning härav får chefen för marinen i underdånighet anföra följande.

Revisorerna giva i sin berättelse uttryck åt den uppfattningen, att den i reglemente för marinen, prov del I B § 18, medgivna rätten för personalen att mot kontant ersättning utbekomma naturaportion kan utnyttjas på icke avsett sätt. Med hänsyn härtill anse revisorerna att i gällande förvaltningsreglementen bör intagas en bestämmelse att sålunda rekvirerad portion icke får medtagas till familjebostad.

Jag biträder uppfattningen att portion skall intagas inom vederbörlig matinrättning men anser vid giltigt förfall härför, exempelvis sjukdom, portion bör få avhämtas för förtäring i bostaden.

Stockholm den 19 januari 1943.

Underdånigst

F. TAMM.

P. O. Högström.

Marinförvaltningens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 21, § 7.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 21 december 1942 har chefen för marinen och marinförvaltningen, var för sig, i nu nämnd ordning, anbefallts avgiva och till försvarsdepartementet före den 20 januari 1943 insända underdånigt utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 7 beträffande fjärde huvudtiteln anfört i sin berättelse om verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1941—30 juni 1942 samt beträffande vissa verk för kalenderåret 1941.

Med anledning härav får marinförvaltningen i underdånighet anföra följande.

Marinförvaltningens principiella uppfattning i föreliggande fråga har varit och är, att portion, som enligt därom gällande bestämmelser av personal mot kontant ersättning uttages vid marinens matinrättningar, skall intagas i vederbörlig matinrättning eller mäss. Innebörden i den del av ämbetsverkets föreskrifter av den 30 juni 1937 för tillhandahållande av naturaförmåner, som närmare reglerar förhållandena vid bespisning mot kontant ersättning, är jämväl den, att portionstagare skall intaga sina måltider på sätt nyss sagts. Såsom framgår av riksdagens revisorers berättelse förekommer icke heller vid marinens matinrättningar utlämning av portion för intagande i familjebostad. Därest det oaktat ett formligt generellt förbud mot dylik utlämning skulle anses nödvändigt, synes det böra ankomma på de centrala förvaltningsmyndigheterna att utfärda ett sådant.

I ärendets handläggning hava deltagit undertecknad, chef, Ekman, föredragande, samt Krook.

Stockholm den 18 januari 1943.

Underdånigst

G. BJURNER.

Nils Bergö.

Chefens för flygvapnet

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 21, § 7.

Till Konungen.

I anledning av riksdagens revisorers berättelse vad avser rätt för viss försvarsväsendet tillhörande personal att från kronans matinrättning utbekomma portion får chefen för flygvapnet och flygförvaltningen efter underlydande myndigheters hörande i underdånighet anföra följande.

Det är riktigt såsom 1936 års lönekommitté anfört, att rätten för enskilda att från förbandens kök avhämta tillagad portion icke kan anses medföra någon ekonomisk fördel. Detta är särskilt fallet under normala förhållanden. Under tider med onormal prisbildning kan vid i allmänna marknaden sti-

gande priser fördel vara förenad med rätten att rekvirera portion, under det att vid fallande priser olägenheterna synas vara övervägande.

Sett ur statens synpunkt kan det icke rimligen vara någon större olägenhet om befattningshavare avhämtar sin portion till hemmet i stället för att intaga densamma i matsalen eller mässen under förutsättning, att effektiv kontroll av utlämningen sker. Så som utlämningen är ordnad vid flygvapnet torde någon befogad anmärkning mot kontrollen icke kunna anföras. Helt naturligt innebär utlämningen av dessa portioner till avhämtning en extra belastning på förvaltnings- och kökspersonalen. Då portionspriset emellertid så beräknats, att det utöver i portionen ingående ingredienser även innefattar ersättning för portionens tillredning och utlämning, torde staten få ersättning för detta extra arbete. Härtill kommer, att den enskilde, vilken avhämtar portion för förtäring i hemmet, får hålla sig själv med alla för portionens avhämtning erforderliga kärl. Därest portionen skall intagas i matsal eller mäss, förutsätter detta, dels att lämpliga lokaler finnas, där personal av olika kategorier kunna intaga sin portion, dels att kronan bekostar erforderlig förplägnadsutredning. Lokalfrågan är vid flygvapnets förband mindre tillfredsställande vad beträffar matinrättningarna på grund av kaderökningen. I fråga om förplägnadsutredningen må framhållas, att särskilt porslinet är utsatt för snabb förbrukning medförande icke obetydliga kostnader.

Det synes sålunda mera vara en fråga, huruvida förvaltningspersonalen i olika grader bör påläggas det ökade arbete, rätten för enskilda att till hemmet medföra portion innebär, än en ekonomisk angelägenhet för staten.

Det förtjänar vidare framhållas, att det knappast kan anses lämpligt, att befattningshavare med tjänstebostad inom kasernområdet eller i dess omedelbara närhet skall tvingas förtära sin portion utom hemmet för att kunna begagna sig av sin rätt till portion.

På grund härav synas nuvarande bestämmelser taga skälig hänsyn till såväl statens som den enskildes intressen.

Det må slutligen framhållas, att ingen underlydande myndighet tillstyrkt det av riksdagens revisorer väckta förslaget.

Då ett slopande av rätten för enskilda att avhämta tillagad portion för förtäring i hemmet icke skulle medföra några ekonomiska och mycket små praktiska fördelar för staten, under det att det för personalen skulle innebära en olägenhet, får chefen för flygvapnet och flygförvaltningen i underdånighet förorda, att viss försvarsväsendet tillhörande personal tillkommande rätten att från kronans matinrättning utbekomma portion in natura alltjämt må bibehållas.

I ärendets handläggning hava för flygförvaltningen deltagit souschefen, Norrman, samt Iacobson, föredragande.

Stockholm den 19 januari 1943.

Underdånigst

Enligt bemynd'gande

B. G. NORDENSKIÖLD.

A. Ljungdahl.

Överbefälhavarens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 25, § 8.

Enligt krigsavlöningsreglementet utgör terminslönen icke någon ersättning för sådana utgifter, som vid tillämpning av fredsavlöningsreglementet äro avsedda att täckas med traktamenten, utan en löneförstärkning, avpassad med hänsyn till personalens tjänstgöringsförhållanden. I enlighet härmed utgår terminslön efter samma grunder som månadslön.

Särskilda bestämmelser hava emellertid utfärdats den 6 december 1940 (nr 985) att tillsviðare gälla vid tillämpningen av krigsavlöningsreglementet. Terminslön utgår enligt dessa bestämmelser till personal, varom här är fråga, allenast vid tjänstgöring under sådana förhållanden, att det vanliga kvartret icke bibehålles. Vid tjänsteresa eller tjänstgöring utom den egentliga krigstjänstgöringsorten och, beträffande personal å aktiv stat, vid kommandering utom fredsfröläggningssorten i fall, då flyttningssersättning ej erhålles, äger vidare personalen, oavsett vilket kvarter som användes, utöver eljest utgående ersättning uppbära terminslön eller ett däremot svarande belopp för varje dygn, varav minst sex timmar tagas i anspråk för resan, förrättningen eller kommanderingen. Terminslönen har sålunda beträffande här avsedd personal erhållit en annan karaktär än tidigare och synes för närvarande närmast vara att jämföra med tjänstgöringstraktamente. Vid sådant förhållande synes det konsekvent, att under den tid, berörda särskilda bestämmelser äga giltighet, begränsa rätten till terminslön på sätt riksdagens revisorer avsett.

Från försvarsgrenscheferna infortrade yttranden bifogas.¹

Stockholm den 19 januari 1943.

Underdånigst

O. G. THÖRNELL.
Överbefälhavare.

Axel Bredberg.

De i anledning av § 8 av riksdagens revisorers uttalande inkomna yttrandena från arméförvaltningens civila departement, marin- och flygförvaltningarna ha ej avtryckts.

De i anledning av riksdagens revisorers uttalande § 9 från armé-, marin- och flygförvaltningarna inkomna yttrandena ha här ej avtryckts.

Arméförvaltningens intendenturdepartements

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 28, § 10.

Till Konungen.

Genom remiss den 21 december 1942 har Kungl. Maj:t anbefallt arméförvaltningens intendenturdepartement att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1942 församlade revisorer anfört i sin berättelse i fråga om

¹ Ej här avtryckta.

intendenturdepartementets handläggning av ärende rörande vissa oegentligheter vid Malmö Yllefabriks AB:s tillverkning av kommissklåde för kronans räkning. På grund härav får departementet i underdånighet anföra följande.

Den av statsrevisorerna inledningsvis lämnade redogörelsen för ärendets handläggning har genom sin knapphet icke kommit att lämna en fullständig bild av de åtgärder, som vidtogos före intendenturdepartementets beslut i ärendet. Departementet tillåter sig därför härom anföra följande.

Sedan den 1 februari 1940 besiktningsmannen Asklund av nedan anförda skäl förflyttats till östra besiktningsområdet och ny besiktningsman tillsatts för kontroll av tillverkningen vid Malmö Yllefabriks AB, erhöll denne i följd av de av Asklund gjorda iakttagelserna instruktioner angående skärpt kontroll av bolagets handhavande av den bolaget tilldelade statsullen.

Härvid skulle särskild vikt läggas vid kontroll av att vid fabriken bokförda blandningspartier hade kontraktensligt fastställd sammansättning och att överensstämmelse fanns i bokföringen av dessa å fabriken olikavdelningar. Vidare skulle den till spinneriet överlämnade ullblandningen noga uppmärksammas för kontroll av att intet obehörigt fibermaterial förekom i densamma och blandningsprov insändas till besiktningssektionen vid misstanke, att felaktighet förelåg i detta avseende.

Vid de inspektionsresor, som chefen för dåvarande kontroll- och besiktningssektionen vid departementets utrustningsbyrås krigsindustriavdelning, major Lyckberg, under våren 1940 företog till Malmö Yllefabriks AB, granskades förutom själva tillverkningen även den inbördes bokföringen mellan fabriken olikavdelningar. Härvid — liksom vid den ovannämnda, av den nye besiktningsmannen utförda kontrollen — framkom emellertid intet, som var ägnat att draga riktigheten av de av bolaget lämnade förklaringarna i tvivelsmål.

Då det av chefen för industribyrån avgivna, den 21 juni 1940 daterade memorialet, varå intendenturdepartementets beslut av den 26 juni grundades, i revisorernas berättelse endast återgivits i förkortad transumt, anser sig departementet böra här bilägga detsamma i avskrift.

I revisorernas redogörelse för upptäckten av otillåten cellullinblandning hösten 1940 och ärendets vidare handläggning givas de av Asklund utförda undersökningarna en väl dominerande betydelse. Då nämnda redogörelse genom sin koncentration dessutom icke giver en fullständig skildring av departementets åtgärder i ärendet, tillåter sig departementet att mera utförligt behandla denna fråga.

Vid av chefen för industribyråns kontroll- och besiktningssektion, major Lyckberg, i början av augusti 1940 företagen inspektionsresa till ett flertal krigsindustriföretag i Norrköping besöktes även AB Nyborgs Yllefabrik. Härvid var Asklund i egenskap av besiktningsman för östra besiktningsområdet närvarande. AB Nyborgs Yllefabrik, som vid detta tillfälle hade kamgarnsdiagonal med kontraktensligt 20 % cellullinblandning under tillverkning såväl jämligt eget kontrakt som för Malmö Yllefabriks AB:s räkning, hade för sistnämnda tillverkning erhållit färdigspunnet garn från Malmö Yllefabriks AB.

Vid granskning av ett stycke kamgarnsdiagonal, tillverkat av dylikt garn, gjorde major Lyckberg anmärkning mot tygets färgnyans och känsl. Nämnvärd skillnad i utseende vid jämförelse med diagonal med garn av fabriken egen tillverkning kunde ej förmärkas, och ej heller förefanns sådan vid en jämförelse mellan de av respektive fabriker tillverkade garnerna. Då emellertid från fabriken sida framhölls, att garnet från Malmö Yllefabriks AB syntes vara svårarbetat, ansåg major Lyckberg, att en analys av garnernas fibersammansättning borde företagas. Asklund åtog sig att utföra en sådan undersökning.

Resultatet av denna undersökning synes hava föranlett Asklund att insända prov å förutnämnda, vid AB Nyborgs Yllefabrik för Malmö Yllefabriks AB:s räkning tillverkade kamgarndsdiagonal till Norrköpings Kemiska Undersökningsanstalt för utrönande av cellulloblandningens storlek. Härvid konstaterades en cellulhalt av 33 % mot kontraktsevenligt föreskrivna 20 %.

Då det kunde antagas, att cellulhalten även i det av Malmö Yllefabriks AB tillverkade kommissklädet m/23 var för hög, hade Asklund samtidigt med nyssnämnda undersökning från en konfektionsfirma i Norrköping införskaffat två prov å dylikt kläde, vilka av honom den 14 augusti överlämnades till industribyrån med anhållan, att proven måtte undersökas vid Statens provningsanstalt för fastställande av cellulprocenten.

Proven inlämnades till Statens provningsanstalt den 26 augusti samtidigt med skrivelse, i vilken anhölls, att undersökningen måtte utföras snarast möjligt. Provningsanstaltens utlåtande förelåg dock först den 24 september. Enligt detta var cellulhalten i de undersökta proverna 28 %, respektive 30 %.

I skrivelse den 25 september underrättades Malmö Yllefabriks AB:s verkställande direktör, August Schmitz, av besiktningssktionens chef om resultatet av den vid provningsanstalten företagna undersökningen, och avfordrades förklaring över anledningen till den ökade inblandningen av cellul i klädet. Svaret å denna skrivelse återgives i revisorernas berättelse.

Vid denna tidpunkt förelågo inga säkra erfarenheter rörande de konsekvenser, som en inblandning av cellul i kommisskläde medförde för tygets kvalitet och sammansättning. Så mycket var likväl känt, att en tillsats vid ullens blandning av exempelvis 20 procent cellul förorsakade en några procent högre cellulhalt i det färdiga tyget. För ett bedömande av de åtgärder, som av intendenturdepartementet borde vidtagas gentemot Malmö Yllefabriks AB, ansågs det därför erforderligt att anställa en jämförande granskning mellan Malmö Yllefabriks AB:s kommisskläde och kommisskläde från andra fabriker.

I och för sådan jämförelse översändes i slutet av september månad till Statens provningsanstalt prover å kommisskläde, tillverkat av sju olika fabriker, däribland Malmö Yllefabriks AB. Provningsresultaten, som förelågo färdiga den 21 oktober, utvisa beträffande proven från tillverknigen vid de sex andra fabriker en cellulhalt av i ett fall 22 %, i två fall 21 % och i tre fall 20 %. Det av Malmö Yllefabrik tillverkade provet innehöll 34 % cellul.

Övriga av intendenturdepartementet företagna åtgärder i ärendet liksom av Malmö Yllefabriks AB avgivna förklaringar framgå i huvudsak av revisorernas berättelse härom.

Beträffande revisorernas uttalande i detta ärende tillåter sig intendenturdepartementet anföra följande.

I det mellan intendenturdepartementet och textilingenjör Asklund den 15 april 1939 träffade avtalet angående Asklunds krigstjänstgöring såsom besiktningssman för yllevoror hade Asklund begärt att erhålla Norrköpingsdistriktet såsom besiktningssområde, vilket även intagits i kontraktet. Vid början av Asklunds krigstjänstgöring hade leveranserna av yllevoror icke fått större omfattning än att Asklund kunde medhinna erforderlig kontroll och besiktning hos samtliga tillverkare av yllevoror. Då tillverkningen tagit sådan omfattning, att den i fredstid uppgjorda distriktsindelningen måste träda i tillämpning, och då Asklund ej syntes villig att för framtiden bosätta sig i Malmö, ansågs det lämpligast och mest rationellt, att Asklund såsom bosatt i Norrköping tilldelades Norrköpingsdistriktet. Hans arbetstid togs härvid fullt i anspråk genom inom distriktet förekommande besiktningssförrättningar.

Asklund fick emellertid, oaktat sin förändrade tjänstgöring, order att slutföra sitt besiktningssuppdrag vid Malmö Yllefabrik. Enligt av den vid intendenturdepartementet tjänstgörande auktoriserade revisorn Erik Stålfors läm-

nad uppgift synes det icke sannolikt, att Asklund, även om han fått kvarstanna såsom besiktningsman vid Malmö Yllefabriks AB, kunnat upptäcka de av bolaget verkställda ullthytena, då en stor del av bolagets bokföring och redovisningshandlingar i detta avseende förfalskats. För en dylik upptäckt erfordrades, enligt Stålfors' uppfattning, en fullständig genomgång av fabriken bokföring, vilken Asklund näppeligen haft möjlighet att utföra. Denne är visserligen en skicklig fackman inom vissa områden av textilbranschen men torde icke besitta de höga kvalifikationer inom revisionsbranschen, som varit oundgängligen nödvändiga för en sådan undersökning.

I detta sammanhang kan departementet icke underlåta att framhålla, att såväl Malmö Yllefabriks AB — vilket är landets största företag inom textilbranschen — som dess verkställande direktör, August Schmitz, för det dåvarande åtnjöt ett synnerligen stort förtroende. Schmitz var ledamot av styrelsen för Sveriges industriförbund och intog en ledande ställning inom samtliga sammanslutningar inom textilbranschen. Av Statens reservförrådsnämnd anlätades Schmitz såsom inköpare och lagerhållare av ull i större utsträckning än någon annan industriman. Det torde då få anses förklarligt, att även intendenturdepartementet skänkte Schmitz ett visst förtroende och icke fann Askunds besiktningserinringar tyda på någon brottslig avsikt från fabriken sida, särskilt som Schmitz' förklaringar syntes departementet godtagbara och trovärdiga.

Ej heller kunde major Lyckberg, då vid hans granskning av den interna ullredovisningen inom fabriken intet anmärkningsvärt framkom, rimligen förutsätta, att det negativa resultatet av hans undersökningar berodde på att denna fabriksbokföring i stor utsträckning förfalskats. Man torde vid frågans bedömande icke helt få lämna det gamla talesättet »det är lätt att vara efterklok» ur räkningen.

Vad Asklund beträffar, må tilläggas, att departementet på grund av de till synes onödiga friktioner, vilka esomoftast uppstodo under hans utövning av besiktningsverksamheten, nödgades att i samförstånd med Statens krisrevision entlediga Asklund från hans besiktningsmannabefattning sommaren 1942.

Revisorerna påtala vidare, att departementet icke med den skyndsamhet, som ärendets betydelse krävt, handlagt av Asklund avgiven rapport över den av honom vid Malmö Yllefabriks AB verkställda efterbesiktningen. Ett ärende av sådan betydenhet kunde emellertid icke avgöras utan föregående, tidsödande utredningar och överväganden. Givetvis invercade jämväl, såsom även av revisorerna framhållits, den stora arbetsbelastningen vid intendenturdepartementet vid ifrågavarande tid fördröjande på ärendets handläggning. Man får icke heller förbise, att nämnda arbetsbelastning till största delen hänförde sig till synnerligen brådskande anskaffningsärenden, betingade av nödvändigheten att skyndsammast möjligt säkerställa arméns krigsberedskap, icke minst med hänsyn till i april 1940 i vissa grannländer inträffade händelser.

Slutligen anföra revisorerna helt allmänt, att berättigade erinringar synas kunna framställas även mot intendenturdepartementets handläggning av ärendet beträffande otillåten inblandning av cellul.

Då departementet icke äger kännedom om vad revisorerna åsyfta med detta uttalande, saknar departementet möjlighet att avgiva något yttrande i anledning av detsamma.

Departementet vill slutligen till belysning av de invecklade förhållanden, varom fråga är i detta ärende, anföra, att polisutredningen, som påbörjades i november 1940, tog sådan tid i anspråk, att första handläggningen av målet

vid rådhusrätten i Malmö kunde äga rum först den 6 september 1941. Målet, i vilket rättegångsprotokollen hitintills omfatta 1,565 sidor, vartill komma polisrapporter å över 900 sidor, har ännu icke avdömts i första instans.

Stockholm den 13 januari 1943.

Underdånigst

H. SÖDERBOM.

G. ODÉEN.

Helmer Björlingsson.

Bil.

**Krigsindustriavdelningen ang.
vissa iakttagelser vid besiktning
av kläde vid MYA.**

Memorial.

Med anledning av meddelanden från besiktningsmannen för yllevaror, textilingenjören C. W. Asklund, rörande vissa iakttagelser vid kontrollen av klädestillverkningen vid Malmö Yllefabriks A. B. får jag härmed vördsamt anföra följande.

Från förutnämnde besiktningsman föreligga tvenne skrivelser i ärendet, daterade den 14 januari och den 9 februari innevarande år. I den förstnämnda göres anmälan, att Malmö Yllefabriks A. B. under tillverkningen av kommisskläde m/23, tunnare, som enligt gällande kontrakt skulle framställas av uteslutande statens ull, utan tillstånd tillsatt 311 kg. lammull från eget lager, vilken ull ifråga om styrka vore underlägsen den från Statens Reservförrådsnämnd erhållna ullen av typ Brasil A/B. Av vederbörande partisedlar till spinneriet hade icke framgått, att utbyte av ull ägt rum.

I skrivelsen den 9 sistlidna februari säger sig Asklund vid verkställd fortsatt kontroll hava konstaterat, *dels* att fabriken vid klädesleveranser enligt kontrakt av tidigare datum under år 1939, till vilka firman själv tillsläppt ull, inblandat intill 10 % lammull, och *dels* att ytterligare utbyten av statens ull mot egen företagits. I ett flertal ullpartier, angivna i bil. 3, hade sålunda i stället för statens New Zealand B/C-ull använts sammanlagt 16,290 kg. av Malmö Yllefabriks A. B:s ull, vilken levererats under beteckningen »Alabastrum gute Handelsvliese, etwas Fehlerhaft, von B/C feinheit». För kontrollanten hade vid första besiktningstillfället uppgivits, att partierna ifråga innehöllo endast statens ull.

Beträffande fabriken åtgärd att utbyta utvuxen ull mot lammull framhålles vidare, att enligt tillverkningsbestämmelserna för klädet användning av lammull uttryckligen förbjödes, och att den vid besiktningen av färdigt kommisskläde konstaterade förekomsten av vita noppor å klädets yta tydligen förorsakats av lammullinblandningen. Hos vissa klädesstycken hade dessutom tänjbarheten i varpriktningen icke nått upp till i tillverkningsbestämmelserna fastställd minimifordran. Ingenjör Asklund anhåller slutligen att Malmö Yllefabriks A. B. måtte avfordras förklaring över anledningen till att utbyte av ull ägt rum, samt att han måtte erhålla meddelande om de åtgärder, som av intendenturdepartementet vidtagits i denna angelägenhet.

Efter emottagandet av skrivelsen den 14 januari anmodades direktör A. Schmitz vid Malmö Yllefabriks A. B. och ingenjör Asklund att jämte chefen

för Kontroll- och besiktningssektionen inställa sig hos chefen för krigsindustriavdelningen för närmare utredning av frågan. Vid sammanträdet avgav dir. Schmitz en förklaring rörande de av fabriken vidtagna åtgärderna av i huvudsak samma innehåll som i bil. 5 till Asklunds sedermera avgivna anmälan den 9 februari. Då Asklund emellertid anmälde, att kontrollen vid fabriken icke hunnit slutföras vid tidpunkten för sammanträdet, uppdrogs åt honom att snarast möjligt slutföra densamma. Någon ytterligare åtgärd ansågo de vid sammanträdet närvarande för tillfället icke påfordras.

Efter fortsatt och slutförd besiktningsförrättning vid Malmö Yllefabriks A. B. fann sig Asklund föranlåten avgiva sin förutnämnda anmälan den 9 februari, vars innehåll delgavs Malmö Yllefabriks A. B. i skrivelse den 20 februari. Fabriken har därefter i trenne särskilda skrivelser den 24 februari ingått i svaromål på de framförda anmärkningarna.

Rörande den påtalade *användningen av lammull* har fabriken meddelat följande.

Vid genomgång av den Brasil A/B-ull, som erhållits från Statens reservförrådsnämnd, hade grövre och mindre lämpliga ullpartier frånsorterats. Därigenom hade vid 9 olika tillfällen fattats mindre kvantiteter tvättad ull, när partierna skulle utläggas, vilket allt ersatts med lammull. Kvantiteten utgjorde sammanlagt 311 kg. Att å den bilagda partisedeln (bil. 2) någon lammull icke fanns upptagen, uppgives hava berott därpå, att sedeln ifråga togs av ingenjör Asklund, innan vissa detaljer, som plåga angivas å densamma, ifyllts, och att det vore brukligt, att anteckning om utbyte av ullslag först gjordes, när blandningspartiet i sin helhet blivit utlagt.

Den vid besiktningen konstaterade noppigheten och i något fall bristande tjänbarheten i varpriktningen hos klädet bekräftas men anses icke hava berott på ifrågavarande obetydliga lammullinblandning utan stått i samband med förhållanden, som betingats av strävan att i möjligaste mån öka produktionen, såsom forcerad kardning, hårdare snodd på varpgarnet för undvikande av tidsödande klistring m. m.

Vid tidigare klädestillverkning gjord inblandning av lammull hade varierat mellan 3 % och 10 % i de olika partierna och företagits, då leveransbestämmelserna icke ansetts innehålla förbud mot användning av sådan ull och fabriken själv tillhandahållit ullmaterial. Mindre del lammull i klädet hade f. ö. befunnits vara lämplig, emedan den gav varan en jämnare och fastare yta än reguljär ull, och hade ingalunda använts i avsikt att göra besparing.

Beträffande det av ingenjör Asklund påtalade *utbytet av 16,290 kg. statens ull mot egen* lämnas den förklaringen, att fabriken för sin del ansett den egna ullen vara lämpligare för kommisstillverkning än den från statens lager erhållna. Den sistnämnda hade bl. a. innehållit vissa balar lammull, vilken frånsorterats och ersatts med annan bättre ull. En framställning om medgivande att företaga ifrågavarande utbyte, som möjligen bort göras, hade t. v. underlåtits för att ej i onödan besvara departementet och för att undvika stagnation i driften. Utbytet hade emellertid icke »upptäckts» av kontrollanten utan meddelandet därom hade lämnats av fabriken.

Därjämte framhålles, att förväxlingar lätt kunna uppstå, när en fabrik, såsom här varit fallet, samtidigt är upptagen av tillverkningar, som hänföra sig till olika kontrakt, samt därvid i en del fall skall använda egen och i andra fall av staten tilldelad ull.

På grund av tillverkningens brådskanie natur hade av rent praktiska skäl den i utbyte tagna ullen redovisats såsom tillhörande det från statens förråd mottagna partiet.

Slutligen har fabriken uttalat vissa erinringar angående ingenjör Asklunds lämplighet i vissa avseenden som kontrollant och besiktningsman.

Gentemot den ovan angivna förklaringen kan följande anföras.

Vad först beträffar de av Malmö Yllefabriks A. B. gjorda erinringarna mot ingenjör Asklunds kapacitet som besiktningsman, bör framhållas, att denne på grund av mångårig verksamhet inom olika grenar av textilbranschen torde äga ovanligt hög kompetens för dylikt uppdrag. Han har sålunda varit anställd vid olika yllefabriker och är väl förtrogen med klädestillverkningens alla detaljer. Asklund har vidare innehått lärarebefattning vid Lennings Textiltekniska institut i Norrköping och även utgivit en handbok i textilindustri. Sitt arbete inom kontroll- och besiktningssektionen har han skött med stort nit och intresse. Att Asklunds verksamhet uppskattats av andra fabrikanter framgår därav, att när besiktningsverksamheten skulle slutligt organiseras, trenne fabriker enträget anhöllo att få behålla honom som besiktningsman, oaktat dessa fabriker icke voro belägna inom det besiktningsområde, som tilldelats honom.

Antagandet, att tillverkningsbestämmelserna för kommissklädet skulle medgiva användandet av någon del lammull, är oriktigt. I dessa föreskrives nämligen beträffande ullmaterialet bl. a., att detta skall utgöras av *utvuxen* ull, fri från skruvartade spetsar.

Lammullen kan många gånger vara lika god som ull från utvuxna djur men är vanligen kortare och svagare i stapeln än denna. Ehuru den av Malmö Yllefabriks A. B. använda lammullen icke varit av dålig beskaffenhet hade med hänsyn till föreskrifterna i leveransbestämmelserna en framställning om medgivande att använda någon del sådan ull bort göras till kontroll- och besiktningssektionen.

Någon med säkerhet påvisbar försämring av klädet genom inblandningen av dessa i förhållande till den totala kvantiteten relativt små mängder lammull torde icke hava åstadkommit. Den vid något tillfälle iakttagna noppigheten och bristande tänjbarheten i varprikningen kan lika väl stå i samband med de av fabriken antydda åtgärderna för produktionens höjande som med meromnämnda inblandning.

Noppighet har även förekommit hos leveranser från andra fabriker och synes bero på att en del mycket fina ullfibrer knottra sig vid tvättningen och ej bliva fullständigt utkardade under forcerad tillverkning.

Beträffande anledningen till att 16,290 kg. av statens ull utbyttis mot samma mängd av fabriken egen som »etwas Fehlerhaft» betecknade ull, hava olika förklaringar lämnats. Att så betydande kvantiteter lammull eller av vissa andra orsaker olämplig ull skulle hava frånsorterats den från staten erhållna prima ullen, kan visserligen förefalla något egendomligt men är givetvis möjligt. Mest sannolik förefaller dock den anledningen vara, som antydes i en av skrivelserna från fabriken, nämligen att det brustit i tillförseln av statens ull, och att fabriken för att ej riskera avbrott i tillverkningen tillgripit den fabriken tillhörande ull, som funnits att tillgå. En anmälan om förhållandet hade i detta fall varit starkt motiverad.

Att den i utbyte tagna ullen under bearbetningen i fabriken redovisats som statens ull, torde få anses såsom ett särskilt olyckligt tillvägagångssätt. Hade så icke skett, torde av ingenjör Asklund gjorda iakttagelser och erinringar icke hava ingivit honom den misstänksamma inställning, som han nu bringats.

Vid i dagarna av chefen för kontroll- och besiktningssektionen företagen inspektion av Malmö Yllefabrik hava några erinringar icke kunnat göras mot vid fabriken pågående tillverkningar för krigsindustriavdelningens räkning eller därmed sammanhängande materialredovisning. Vid fabriken lagrad, staten tillhörig ull var i gott skick och upplagrad på tillfredsställande sätt. Största delen av den vid fabriken förut lagrade ullen hade emellertid

enligt av intendenturdepartementet meddelade föreskrifter undanförs till andra platser inom landet.

Ingenjör Asklund har till sin anmälan fogat ett *förslag till bestämmelser för fabriker, som bearbeta statsull vid tillverkning av arméns och marinens kommisskläden*. Beträffande detta förslag må följande framhållas.

I *p. 1* föreslås, att uttryckligt förbud stadgas mot utbyte av statens ull mot egen. Det synes vara självklart, att så icke får ske utan särskilt medgivande, varför särskilda bestämmelser härom torde vara överflödiga.

Enligt Malmö Yllefabriks AB:s åsikt vore det lämpligast för undvikande av förseelser härutinnan, att tillverkare av kläde finge inköpa honom tilldelad ull. Härvid torde emellertid fabriken jämväl förutsätta, att leverantören samtidigt finge tillstånd att efter gottfinnande använda den av honom betalade ullen för egen tillverkning eller för leveranserna till kronan, vilket icke kan medgivas.

Den i *p. 2* föreslagna bestämmelsen om skyldighet för leverantör att överkommissstillverkningen föra särskilt, från fabrikationen i övrigt avskilt bokföringssystem har varit under övervägande men avrättats av dir. Hugo i Svenska Ylleindustriföreningen med hänsyn till den reducerade personalen vid fabrikena. Frågan har på förslag av dir. Hugo ordnats genom bifogade skrivelse. (Här ej bifogad.)

P. 3 innehåller bestämmelser rörande ullens konditionering. Dylika torde vara obehövlige, då ullens handelstillåtna fuktighet enligt internationellt vedertagen praxis är fastslagen till högst 17 % för kardull och 18 $\frac{1}{4}$ % för kamull. Givet är också, att ullen efter fabrikstvättning skall vara ren. På grund av vissa maskinella svårigheter vid Malmö Yllefabriks AB har det emellertid till en början brustit åtskilligt i nyssnämnda avseenden vid den omfattande ulltvätt, som ägt rum vid nämnda fabrik. Fabriken har dock i en av sina skrivelser utlovat, att denna fråga skall ordnas på ett för alla parter tillfredsställande sätt.

Bestämmelserna i *p. 4* synas onödiga och olämpliga. I krigsleveranskontraktet stadgas f. ö., hur i dylikt fall skall förfaras.

Den i *p. 5* berörda kontrollen av för statens räkning upplagrad ull skall omhänderhas av kontroll- och besiktningssektionen, i vad avser intendenturdepartementet tillhöriga ullpartier, och utföras genom vid nämnda sektion anställda kontrollanter. Några särskilda föreskrifter i detta avseende synas därför icke erforderliga. Tillsynen av statens reservförrådsnämnds ullager utövas genom nämndens egen försorg, och har inspektion av vissa delar av dessa lager efter särskild begäran verkställt genom Kontroll- och besiktningssektionen i samband med annan besiktningförrättning.

I *p. 6* omnämnd dispens från tillverkningsbestämmelserna i sådant fall, att smala vävstolar måste tillgripas för tillverkningen av kommisskläde, har av intendenturdepartementet numera medgivits genom skrivelse till Svenska Ylleindustriföreningen.

Ostridigt är, att Malmö Yllefabriks AB åsidosatt gällande bestämmelser för tillverkning av arméns kommisskläde genom inblandning av lammull i detsamma och även förfarit oriktigt genom att vid klädets tillverkning utan erhållit medgivande utbyta vissa mängder staten tillhörig ull mot egen sådan, vilken av ullbeteckningen att döma icke torde hava varit fullt likvärdig med statens ull. Vid jämförelse mellan av Malmö Yllefabrik uppvisade prov å statens ull och den såsom ersättning vid fabriken använda ullen har emellertid någon nämnvärd kvalitetsskillnad icke kunnat konstateras. Det kvarstår dock såsom särskilt anmärkningsvärt, att utbytet av ull icke framgått av fabriken redovisningshandlingar.

Det har emellertid icke kunnat styrkas, att det av fabriken levererade klädet genom ovannämnda egenmäktiga förfaranden i påvisbar grad nedsatts i fråga om värde, slitstyrka eller övriga egenskaper. Med hänsyn härtill synas några ersättningsanspråk från statens sida knappast kunna ifrågakomma, särskilt som tillverkningen ägt rum under i många avseenden försvårade förhållanden.

Däremot torde Malmö Yllefabriks AB böra erinras om, att ovan angivna, av firman vidtagna egenmäktiga åtgärder måste anses såsom anmärkningsvärda och samtidigt erhålla förstärkt om att dylika åtgärder icke vidare få förekomma.

Vad slutligen beträffar ovan omförmälda av ingenjör Asklund föreslagna kontrollbestämmelser synas desamma på här ovan anförda skäl för närvarande icke vara erforderliga.

På grund av vad här ovan anförts hemställes vördsamt, att Kaid behagade avlåta skrivelser till Malmö Yllefabriks AB och ingenjör C. W. Asklund av följande innehåll.

Till Malmö Yllefabriks AB.

Enligt meddelande den 14 jan. och den 9 febr. 1940 till Kaid's krigsindustriavdelning från dep:tets besiktningsman, ingenjören C. W. Asklund, har vid Eder tillhörig fabrik dels åsidosatts gällande bestämmelser för tillverkning av arméns kommisskläde genom inblandning av lammull vid tillverkning av vissa partier kläde, dels vid framställning av kommisskläde för dep:tets räkning vissa mängder staten tillhörig ull utan erhållet medgivande utbytts mot annan ull. De sålunda egenmäktigt vidtagna åtgärderna hava icke framgått av fabriken's redovisningshandlingar.

Dep:tet har funnit de påtalade åtgärderna synnerligen anmärkningsvärda, men har dep:tet vid det förhållande, att det ej kunnat konstateras, att det av Eder levererade kommissklädet genom ifrågavarande åtgärder i påvisbar grad nedsatts i fråga om värde, slitstyrka eller övriga egenskaper, likväl funnit anledning icke föreligga att gentemot Eder vidtaga åtgärd av judiciell natur eller att framställa ersättningsanspråk i anledning av ovan omförmälda förfarande.

Dep:tet vill samtidigt hava uttalat en förväntan, att vid kommande tillverkningar för dep:tets räkning egenmäktiga åtgärder av ovan påtalade art icke skola förekomma.

Till Ingenjör C. W. Asklund.

Uti skrivelser den 14 januari och den 9 februari 1940 till Kaid's krigsindustriavdeln. har av Eder påtalats vissa felaktigheter, vilka förekommit vid Malmö Yllefabrik i samband med nämnda fabriks tillverkning av vissa partier kommisskläde för dep:tets räkning.

Med erkännande av Eder strävan att vid Edert arbete tillvarataga statens intressen får dep:tet härmed tillstålla Eder en avskrift av den skrivelse som med anledning av Edra besiktningsmeddelanden och därefter skedd utredning i fråga avlåtits till Malmö Yllefabriks AB.

Vid gillande torde 2 skrivelser expedieras. Målet till A. M.

Stockholm den 21 juni 1940.

Olof Örtenblad.

Från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län med anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 36, § 11, inkommet utlåtande har här ej avtryckts.

Chefens för försvarsstaben

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 36, § 12.

Till Konungen.

Med anledning av nådig remiss ²³/₁₂ 1942 angående statsrevisorernas uttalande i fråga om försvarsassistenternas verksamhet m. m. får jag härmed i underdånighet anföra följande.

Statsrevisorernas uttalande biträdes i princip under förutsättning att försvarsassistenterna bibehållas med nuvarande uppgifter.

Enligt vad som under hand inhämtats kommer emellertid »1941 års hemortsförsvarssakkunnigas» betänkande, som inom kort torde föreligga, att innebära förslag till omfattande förändringar beträffande försvarsassistenternas verksamhetsområde. Med hänsyn härtill synes Kungl. Maj:ts och riksdagens ställningstagande till detta betänkande böra avvaktas innan någon förändring vidtages beträffande försvarsassistenternas ställning.

Underdånigst

På uppdrag av ÖB

AXEL BREDBERG.

Chef för försvarsstaben.

C. A. Ehrensvärd.

Luftskyddsinspektionens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 36, § 12.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 23 december 1942 har luftskyddsinspektionen anmodats att före den 16 januari 1943 inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört beträffande försvarsassistenternas verksamhet m. m. Till åttlydnad härav får luftskyddsinspektionen i underdånighet anföra följande.

Gentemot den av revisorerna uttalade uppfattningen, att försvarsassistenterna icke alltid tagits i anspråk i full utsträckning, vill inspektionen med ledning av sin erfarenhet på området anföra, att det omvända förhållandet torde hava varit vanligare, d. v. s. att försvarsassistenterna ofta på grund av sin stora arbetsbörda haft stora svårigheter att medhinna de luftskyddsuppgifter, som åvilat dem. Vid bedömandet av i vad mån försvarsassistenterna utnyttjats i önskvärd utsträckning torde man också böra taga assistenternas relativt blygsamma löneförmåner med i beräkningen.

Inspektionen vill vidare beträffande frågan om försvarsassistenternas ställning m. m. hänvisa till sitt utlåtande över en av 1941 års hemortsförsvarssakkunniga utarbetad promemoria med förslag till vissa bestämmelser rörande samordning av hemortsförsvaret, vilken promemoria med skrivelse den 2 augusti 1941 överlämnats till statsrådet och chefen för Kungl. Socialdepartementet. I sagda utlåtande anförde inspektionen bl. a. följande:

»Förhållandet mellan försvarsassistent och hemortsförsvarsassistent — båda befattningshavare vid länsstyrelsen — synes icke fullt klarlagt. Det är emellertid angeläget, att frågan om försvarsassistenternas ställning upptages till behandling i sammanhang med förevarande spörsmål. Sålunda synes det nödvändigt att bereda försvarsassistenterna en fastare ställning, bland annat genom att erforderliga instruktioner utfärdas. Dessutom böra försvarsassistenternas löneförhållanden förbättras och regleras i förhållande till vad de sakkunniga föreslagit beträffande hemortsförsvarsassistenternas löneförmåner. Då försvarsassistenterna inom länsstyrelserna torde äga den största kännedomen om de förhållanden, som beröra hemortens försvar, synas hemortsförsvarsassistenterna lämpligen böra sortera under försvarsassistenterna. Det synes därför lämpligt att vid varje länsstyrelse upprättas en försvarsbyrå under försvarsassistentens ledning.»

Ehuru det under alla förhållanden måste anses önskvärt, att närmare föreskrifter utfärdas beträffande försvarsassistenternas verksamhet, bör dock, enligt inspektionens förmenande, med utarbetandet av dylika föreskrifter anstå, till dess 1941 års hemortsförsvarssakkunniga framlagt sitt betänkande och försvarsassistenternas ställning i den tänkta hemortsförsvarsorganisationen därmed klarlagts.

Stockholm den 16 januari 1943.

Underdånigst

GUNNAR JONSSON.

T. M. Schmidt.

Från överståthållarämbetet och länsstyrelserna i anledning av riksdagens revisorers uttalande § 12 inkomna yttranden ha här ej avtryckts.

Generaltullstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 40, § 13.

U n d e r d å n i g t u t l å t a n d e .

I anledning av förestående remiss får generaltullstyrelsen anföra följande. Såsom framgår av en av riksdagens revisorer i vissa delar återgiven, till revisorerna överlämnad redogörelse för av styrelsen vidtagna åtgärder för användning av tullbevakningspersonal för hamnbevakning, har styrelsen alltsedan hösten 1940 sökt finna utvägar för utnyttjande av övertalig tullpersonal i annan statlig verksamhet. Sålunda företogs genom styrelsens försorg under januari 1941 undersökning för att utröna förutsättningarna för användning av övertalig tullbevakningspersonal till hamnbevakning. Enär av denna undersökning framgick, att sådan användning i nämnvärd omfattning icke vore att påräkna, hemställde styrelsen i underdånig skrivelse den 8 februari 1941, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder i syfte att övertalig tullbevakningspersonal bleve i den utsträckning, som kunde befinnas lämplig, anlitad för berörda ändamål. Sedan styrelsen vidare på grund av föreskrift i Kungl. Maj:ts cirkulär den 10 januari 1941 (nr 20) till finansdepartementet anmält förefintligt personalöverskott, anhöll statsrådet och chefen för social-

departementet i skrivelser till samtliga länsstyrelser den 21 februari 1941, att då fråga uppkomme om anställande av statsavlönade extra polismän, länsstyrelsen i samråd med vederbörande tullmyndigheter beaktade möjligheten att för ändamålet anlita ledig tullpersonal samt att detta ägde rum även i de fall, då fråga vore om sådan kortvarig polisanställning, för vilken anmälningsskyldighet enligt förenämnda cirkulär icke föreläge.

I underdånigt utlåtande den 8 januari 1942 med anledning av vad 1941 års revisorer anfört i förevarande ämne framhöll styrelsen — efter att hava erinrat om av styrelsen i förevarande avseende vidtagna åtgärder — att starka skäl föreläge för att bevakningspersonal från tullverket fullgjorde ifrågasatt övervakningstjänst antingen genom att tulltjänstemän anställdes av länsstyrelserna eller ock genom att, på sätt revisorerna ifrågasatt, övervakningstjänsten överflyttades på tullverket och dess personal. Därest sistnämnda åtgärd vidtoges, skulle den dubbelbevakning, som i betydande omfattning förekomme, bortfalla och en minskning av statsverkets kostnader för samfärdselkontrollen i hamnarna inträda.

Med anledning av beräknat överskott å tullbevakningspersonal vid vissa tullplatser under innevarande vinter meddelade styrelsen i skrivelser den 14 november 1942 till överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Östergötlands, Kalmar, Malmöhus, Värmlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Västerbottens län, att övertalig sådan tullpersonal kunde under vintermånaderna ställas till förfogande för hamnbevakning eller andra övervakningsuppgifter på respektive platser.

Såsom av det anförda framgår, har styrelsen strävat efter att få tullbevakningspersonal använd för hamnbevakning och liknande övervakningsuppgifter. Några mera betydande resultat hava likväl på grund av omständigheter, över vilka styrelsen ej haft att råda, icke uppnåtts och hava i huvudsak bestått däri, att ett mindre antal övertaliga tullbevakningstjänstemän erhållit tjänstledighet från tullverket för tjänstgöring vid hamnbevakningen.

Styrelsen biträder den av revisorerna uttalade uppfattningen, att bestyret med ifrågasatt bevakning bör i betydligt större utsträckning än som hittills skett kunna överflyttas å tullverket och dess personal.

I behandlingen av detta ärende hava deltagit, förutom undertecknad generaltulldirektör, jämväl byråcheferna Linders och Lindberg, föredragande.

Stockholm den 13 januari 1943.

Underdånigst
NILS WOHLIN.

Jacob Håkanson.

Överståthållarämbetets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 40, § 13.

Till Konungen.

Genom en den 30 december 1942 till överståthållarämbetet inkommen nådig remiss har överståthållarämbetet anbefallts inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i en remissen bifogad handling anfört angående den särskilda hamnbevakningen.

Till åtlydnad härav får överståthållarämbetet, med överlämnande av bifogade av polismästaren avgivna yttrande jämte därtill hörande utlåtanden av ordningspolisintendenten och kommissarien vid hamnbevakningsavdelningen,¹ i underdånighet anföra följande.

Ifrågavarande bevakning torde, såsom polismästaren framhållit, vara av den art, att den liksom hittills bör vara underställd överståthållarämbetet och länsstyrelserna. Detta förhållande hindrar givetvis icke, att personal från tullverket tages i anspråk för bevakningens utförande. Överståthållarämbetet delar revisorerernas uppfattning, att det för nedbringande av de med hamnbevakningen förenade stora kostnaderna är erforderligt att i betydligt större utsträckning än som hittills skett verkställa en dylik överflyttning av tullverkets övertaliga personal. I vad mån för tullpersonalen gällande anställningsvillkor lägga hinder i vägen för ett ianspråktagande tvångsvis av tullverkets ordinarie personal för bevakningsuppgifter av ifrågavarande art undandraget sig överståthållarämbetets bedömande. Dylika hinder torde väl dock i allt fall icke föreligga beträffande den icke ordinarie personalen.

General tullstyrelsen har i sin i ärendet återgivna redogörelse för de åtgärder, som av styrelsen vidtagits i syfte att få tullbevakningspersonalen använd för hamnbevakning, uttalat, att orsaken till att dessa åtgärder icke lett till några mera påtagliga resultat tydligen främst vore att finna däri, att sedan bevakningstjänsten vid hamnarna organiserats, behov av nyanställning icke uppkommit. Revisorerna anse emellertid, att när för bevakningsändamål tullpersonal finnes tillgänglig, denna personal skall tagas i anspråk, även om detta föranleder att tidigare anställd extra polispersonal måste entledigas. Kommissarien vid härvarande hamnbevakningsavdelning har i sitt ovanberörda yttrande, vilket av polismästaren åberopats, för sin del uttalat, att ett dylikt entledigande av den extra polispersonalen icke synes lämpligt med hänsyn därtill att denna personal sedan längre tid tillbaka varit anställd vid hamnbevakningen och därför icke skäligen borde berövas möjligheten att genom fortsatt anställning kunna fullgöra sina försörjningsplikter. Sannolikt torde även polismyndigheterna å andra orter anse sig kunna framföra dylika skäl mot ett ersättande av den redan anställda extra polispersonalen med personal från tullverket. Denna mening torde emellertid ej vara tillräckligt bärande. Vid krigsförhållanden avveckling uppkomma nämligen ändock samma problem och det torde vara lättare, att nu med rådande brist på arbetskraft än framdeles bereda annat arbete åt de med bevakningsuppgifter selsatta. Överståthållarämbetet delar alltså även i denna del statsrevisorernas synpunkter. Om någon överflyttning av tullverkets personal skall kunna komma till stånd i någon större utsträckning, torde vara nödvändigt, att centralt genom vederbörande statsdepartements försorg efter undersökning av den rättsliga möjligheten att förflytta tullpersonal uppgöres en plan för den övertaliga tullpersonalens fördelning å de olika hamnbevakningsavdelningarna i riket och att på grundval därav meddelas besked i vilken omfattning tullpersonal skall anställas vid varje bevakningsavdelning.

Likaledes synes det överståthållarämbetet önskvärt, att centralt verkställas en undersökning i vad mån det med hänsyn till eventuellt ändrade förhållanden i avseende å sjöfarten kan anses möjligt att i någon del av riket påbjuda en minskning av hamnbevakningen. För Stockholms vidkommande har en av polismästaren nyligen verkställd översyn givit vid handen, att en dylik minskning icke kan anses tillräcklig. Överståthållarämbetet får härom närmare hänvisa till här bifogade avskrifter av handlingar² i ärendet angående viss framställning från bevakningsinspektören.

¹ Ifrågavarande yttrande och utlåtanden här ej avtryckta.

² Ej här avtryckta.

Slutligen vill överståthållarämbetet meddela, att ämbetet den 11 dennes funnit erforderligt besluta, att särskild bevakning skall anordnas vid Bromma flygplats. Närmare underrättelse härom har lämnats chefen för socialdepartementet.

Stockholm den 15 januari 1943.

Underdånigst

TORSTEN NOTHIN.

OLOF BECK-FRIIS.

Länsstyrelsens i Östergöt- lands län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 40, § 13.

Till Konungen.

Uti nådig remiss den 23 december 1942 har det blivit länsstyrelsen anbefallt att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående anordnande av polisbevakning vid vissa hamnar.

På grund härav får länsstyrelsen i underdånighet anföra följande.

Länsstyrelsen instämmer till fullo i statsrevisorernas uppfattning att den lediga tullpersonalen bör utnyttjas för hamnbevakning, och länsstyrelsen har även vid föregående tillfällen, då denna fråga varit föremål för behandling sökt förverkliga en sådan tanke. Sålunda vidtog länsstyrelsen med anledning av expeditionschefsskrivelse från Kungl. Socialdepartementet den 21 februari 1941 åtgärder för utbyte av bevakningsmanskap vid Norrköpings hamn mot ledig tullpersonal men erhöll då besked att någon övertalig tullpersonal icke stod till förfogande.

Sedan emellertid Kungl. Generaltullstyrelsen i skrivelse den 16 november 1942 meddelat, att vid tullkammaren i Norrköping övertalig tullpersonal vore tillgänglig för andra bevakningsuppgifter, har länsstyrelsen förordnat fyra stycken tullvakter att inträda i hamnbevakningen i Norrköping för att ersätta annan statsavlönad bevakningspersonal därstädes.

Linköpings slott i landskansliet den 15 januari 1943.

Underdånigst

CARL HAMILTON.

ALGOT PEHARDT.

Länsstyrelsens i Kalmar län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 40, § 13.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 23 december 1942 har länsstyrelsen fått sig anbefallt att avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens revisorer under § 13 i sin berättelse till 1943 års riksdag anfört i fråga om kostnaderna för bevakning av hamnar.

På grund härav får länsstyrelsen anföra följande. För bevakning av hamnarna i Oskarshamn och Västervik har tullpersonal icke vid något tillfälle anlåtats. Orsaken härtill är, såsom framgår av bilagda skrivelser¹ från polischeferna i Oskarshamn och Västervik samt tullförvaltaren i Oskarshamn, att vederbörande tullförvaltare ställt sig avvisande. Någon nyanställning av extra polismän har ej heller förekommit. — Länsstyrelsen anser, att den bevakning, som varit erforderlig under de senaste två vintrarna, då sjöfarten legat nere och behovet av bevakning varit ringa, kunnat utföras av tullpersonal, därest sådan stått till förfogande. Under innevarande vinter bör bevakningen av hamnarna i Oskarshamn och Västervik, så snart sjöfarten upphört till följd av ishinder, kunna utföras med hjälp av personal från tullverket. Polischeferna i nämnda båda städer hava anmodats att, i den mån bevakning av hamnarna erfordras under de närmaste månaderna, för ändamålet företrädesvis använda tullpersonal.

I Kalmar har tidigare tullförvaltaren icke haft någon personal att avstå för hamnbevakning. Från och med den 1 december 1942 äro emellertid fyra tullmän i tjänstgöring vid hamnbevakningen i Kalmar. Denna tjänstgöring är avsedd att räcka till den 1 april 1943, då de enligt uppgift behövas för tullverkets egen räkning. Sedan sjöfarten upphört på grund av ishinder, beräknas bevakningen kunna ombesörjas helt medelst dessa fyra tullmän. Övriga tjänstgörande extra polismän ha med hänsyn härtill av polischefen numera uppsagts.

De av riksdagens revisorer framställda önskemålen hava, såsom framgår av ovanstående, redan beaktats här i länet.

Kalmar i landskansliet den 16 januari 1943.

Underdånigst

På länsstyrelsens vägnar:

RAGNAR JACOBSSON.

H. GLIMSTEDT.

Länsstyrelsens i Gävleborgs län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 40, § 13.

Till Konungen.

Genom remissresolution den 23 december 1942 har länsstyrelsen anbefallts avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående användande av personal vid tullverket för vissa bevakningsuppgifter.

Med anledning härav har länsstyrelsen infordrat yttrande i ärendet från polismästaren i Gävle och landsfogden i länet, vilka yttranden här biläggas.¹

För egen del får länsstyrelsen anföra följande.

Länsstyrelsen, som låtit sig angeläget vara att så vitt möjligt använda tullpersonal för utförande av hamnbevakning, erhöi i slutet av januari 1942 meddelande från tullkammaren i Gävle, att ett antal därstädes anställda tjänstemän kunde ställas till länsstyrelsens förfogande för fullgörande av tjänst som hamnpolis.

¹ Ej här avtryckta.

Efter av länsstyrelsen gjord anhållan om uppgift å de tulltjänstemän, som eventuellt vore villiga att under den tid, seglationen på Gävle hamn vore stängd, tjänstgöra vid hamnbevakningen, meddelade tullförvaltaren i skrivelse den 2 februari 1942, att *ingen* tjänsteman vid tullkammaren var villig att åtaga sig dylikt uppdrag. I anledning härav avlät länsstyrelsen till Eders Kungl. Maj:t den av revisorerna återgivna skrivelsen den 6 februari 1942, däri länsstyrelsen ifrågasatte, huruvida ej sådana föreskrifter borde utfärdas, som möjliggjorde överflyttning av ledig arbetskraft vid tullverket till annan gren av statsförvaltningen, där behov av ökad arbetskraft föreläge.

Sedermera anmälde tullförvaltaren till polistjänst inom hamnen 2 ordinarie och 7 extra ordinarie tullvakter, vilka förklarar sig villiga åtaga sig dylik tjänstgöring under den tid sjöfarten på Gävle vore stängd av is. Av dessa 9 till polismän sålunda anmälda tullvakter befanns en på grund av sin kroppskonstitution (längd 164 cm.) icke lämplig till polistjänst, en var inkallad till militär beredskapstjänst och en åtnjöt semester till och med den 28 februari 1942.

På grund härav förordnade länsstyrelsen den 21 februari 1942 sju tullvakter att tills vidare i egenskap av extra polismän utöva bevakning inom Gävle hamnområde, en från och med den 21 februari, 5 från och med den 26 februari och en från och med den 1 mars. Den 26 februari 1942 förordnade länsstyrelsen ytterligare en tullvakt att tills vidare utöva bevakningstjänst i hamnen. Samtliga åtta sålunda förordnade tullvakter tjänstgjorde vid hamnbevakningen till den 1 maj 1942, vilken dag de återinträdde i tjänst vid tullverket.

Anmälan angående tullpersonalens tjänstgöring såsom hamnpolis har gjorts till generaltullstyrelsen.

Avlöningen till de såsom extra polismän anställda tullvakterna har utgått till den 27 mars med 10 kronor för varje tjänstgöringsdag och därefter enligt av Eders Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser. Tre av tulltjänstemännen ha under tjänstgöringstiden vid hamnpolisen varit sjuka tillhoppa 65 dagar, under vilken tid de icke uppburit någon avlöning såsom polismän. Avlöningen för polistjänstgöringen har utgått från anslaget till vissa extra polismän. De tulltjänstemän, som åtnjutit högre avlöning för sin tjänst vid tullverket, ha därifrån utbetalt skillnaden mellan den avlöning, som till dem utbetalats för tjänstgöringen vid hamnpolisen och sin lön vid tullverket. Vid det förhållandet, att de till polismän förordnade tulltjänstemännen sålunda ingått i bevakningsstyrkan vid hamnen, har anlitaandet av tullpersonalen givetvis icke kunnat verka minskning av hamnpolisens antal. Genom denna anordning har i stället besparing skett i tullverkets stat.

Beträffande det antal polismän, som erfordras för bevakning av Gävle hamnområde, har polismästaren i Gävle senast i februari 1942 gjort framställning om utökning av bevakningsstyrkan. Såsom skäl härför angav polismästaren rådande isbeläggning, som medförde, att gångtrafik kunde äga rum även från sjösidan, varigenom bevakningsuppgiften försvårades. Särskilt å den yttre hamnen — Fredriksskansområdet — syntes under dessa förhållanden en förstärkning av bevakningen vara erforderlig för att densamma skulle hållas effektiv.

Länsstyrelsen vill i detta sammanhang meddela, att yttre hamnområdet, som är fridlyst och inhägnat med stängsel, har en areal av 20.5 hektar med en kajlängd av 988 meter samt att den inre hamnen har en areal av 66 hektar med en utnyttjad kajlängd av 3,500 meter, vartill kommer en kajlängd av 2,200 meter, som icke brukar utnyttjas. Bevakningsstyrkan för båda dessa områden har under senaste tiden uppgått till 50 man, därav 1 befäl. Då polismännen tjänstgöra i pass om 8 timmar och fridag åtnjutes i genomsnitt

var 7:de dag, tjänstgöra i patrulltjänst i regel samtidigt 13 man. Under vintern, då patrulltjänst icke kan förrättas 8 timmar i följd och denna tjänst fullgöres omväxlande med vakttjänst å kontor, nedgår antalet samtidigt patrullerande till endast 12 man.

Efter en månadslön av högst 310 kronor uppgå kostnaderna för avlöning av 50 polismän till högst 15,500 kronor i månaden.

På därom av länsstyrelsen gjord förfrågan har tullförvaltaren uti skrivelse den 11 innevarande månad meddelat, att av vid tullkammaren i Gävle anställd personal ingen för närvarande kunde ställas till länsstyrelsens förfogande för hamnbevakning eller andra särskilda övervakningsuppgifter, som ombesörjas av statsavlönad personal, samt att, så snart personal kunde undvaras, tullkammaren skulle inkomma med anmälan därom. Då sådan anmälan göres, kommer länsstyrelsen att, i likhet med vad skett under förlidet år, till polismän vid hamnbevakningen i Gävle förordna samtliga anmälda, till polistjänst icke olämpliga tulltjänstemän. Meddelande härom har av länsstyrelsen lämnats generaltullstyrelsen.

Därjämte vill länsstyrelsen meddela, att undersökning pågår för utrönande, huruvida en minskning av bevakningsstyrkan kan ske utan att bevakningens effektivitet eftersättes.

Vad slutligen beträffar bevakningen vid övriga hamnar inom länet, indrages denna under den tid seglationen på dessa hamnar är stängd på grund av is.

Gävle i landskansliet den 13 januari 1943.

Underdånigst

På länsstyrelsens vägnar:

GÖSTA FINNGÅRD.

GUNNAR KLERCK.

Länsstyrelsens i Västernorrlands län

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 40, § 13.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 23 december 1942 har länsstyrelsen anbefallts att före den 16 januari 1943 avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anført i remissen bifogad handling angående kostnader för bevakning av hamnar.

Till åttlydnad härav får länsstyrelsen med överlämnande av infortrat yttrande¹ i ärendet av landsfogden i länet i underdånighet anföra följande.

Redan i oktober 1939 förordnade länsstyrelsen om fridlysning av olika hamn- och industriområden inom länet, däribland vissa delar av hamnområdena i städerna Sundsvall, Härnösand och Örnsköldsvik. Erforderliga stängsel- och avspärrningsanordningar ävensom nödig polisbevakning i *enskilda* tillhöriga hamnar hava bekostats av vederbörande ägare. Motsvarande kostnader för hamnarna i Sundsvall, Härnösand och Örnsköldsvik hava däremot bestritts av statsmedel. Dessa sistnämnda av statsverket bestridda kostnader utgöra

¹ Ej här avtryckt.

för budgetåret 1940/1941.....	kronor	82,906: 72
» » 1941/1942.....	»	75,077: 60
» tiden juli—november 1942	»	31,438: 20

Bevakningen, som anordnats efter vederbörligt förslag av landsfogden, har ombesörjts av utav länsstyrelsen förordnade extra polismän. Att därvid personal från tullverket icke kommit ifråga för bevakningen beror därpå, att sådan för uppgiften lämplig personal länsstyrelsen veterligt icke funnits att tillgå. I skrivelse till länsstyrelsen den 9 januari 1942 anmälde från tullkammaren i Sundsvall »att medan sjöfarten på grund av isförhållandena ligger nere, tre man tillsvidare kunna avstås av härvarande tullbevakningspersonal för anställning såsom extra polismän. Om någon sådan anställning kommer att äga rum, förbehåller sig tullkammaren att återkalla vederbörande tjänstemän, för den händelse de på grund av militärinkallelser, sjukdomsfall, trafikökning e. d. skulle bliva behövlige i tullverkets tjänst. Därjämte får tullkammaren meddela, att under år 1941 någon övertalig personal ej funnits vid härvarande tullkammare.» Annat meddelande om tillgång på övertalig personal vid tullverket har icke lämnats länsstyrelsen förrän generaltullstyrelsen i skrivelse den 14 november 1942 meddelade att till följd av väntad nedgång i utrikestrafikens omfattning under vintermånaderna beräknades uppkomma ett visst överskott å tullbevakningspersonal vid tullkamrarna i Härnösand, Sundsvall och Örnsköldsvik under nämnda tid samt att övertalig tullpersonal kunde under ifrågavarande tid ställas till länsstyrelsens förfogande för hamnbevakning i Härnösand, Sundsvall och Örnsköldsvik eller för andra särskilda övervakningsuppgifter, vilka ombesörjas av statsavlönad personal.

Med föranledande av generaltullstyrelsens berörda skrivelse infortrade länsstyrelsen yttrande i ämnet från landsfogden, vilken emellertid meddelade länsstyrelsen »att något behov av i skrivelsen avsedd personal för bevakningsuppgifter inom länet, som ombesörjas av extra personal på statsverkets bekostnad, icke föreläge».

Länsstyrelsen vill framhålla att under vintermånaderna, då tillgång på övertalig tullpersonal uppgivits förefinnas för bevakningsuppgifter, hamnbevakningen i stor utsträckning är indragen till följd av sjöfartens avstannande.

I övrigt får länsstyrelsen återopa vad landsfogden i ärendet anför.

Härnösand i landskansliet den 8 januari 1943.

Underdånigst

På länsstyrelsens vägnar:

RAGNAR STATTIN.

GUNNAR INGEMARSSON.

Från länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs- och Bohus, Västerbotens och Norrbottens län i anledning av riksdagens revisorers uttalande § 13 inkomna yttranden ha här ej avtryckts.

Från bevakningsinspektören med anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 44, § 14, inkommet utlåtande har här ej avtryckts.

Arméförvaltningens tyg- departements

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 45, § 15.

I revisorernas uttalande framställda förslag till åtgärder tillstyrkas av arméförvaltningens tygdepartement.

Sådan omedelbar försäljning, som föreslås i sista stycket, synes böra ske till auktoriserade vapenhandlare sedan anbud under hand infordrats. Vapen, som icke kunna försälas på detta sätt, böra skrotas.

Stockholm den 29 december 1942.

Underdånigst

H. GUSTAFSSON.

H. ANDREASSON.

O. Liberg.

Överståthållarämbetets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 45, § 15.

Till Konungen.

Genom en den 28 december 1942 till överståthållarämbetet inkommen nådig remiss har överståthållarämbetet anbefallts inkomma med utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i en remissen bifogad handling anført angående kostnaderna för inlösen och förvaring av vapen.

Till åttlydnad härav får överståthållarämbetet i underdånighet överlämna bifogade yttranden av dels kanslipolisintendenten Knut Rydholm, vilken enligt förut gällande fördelning av ärendena inom överståthållarämbetet intill den 1 januari detta år inom överståthållarämbetet handlagt ärenden angående vapenkungörelsen, och dels kriminalkommisarien R. D. Roberto, vilken förestår den avdelning vid härvarande kriminalpolisavdelning, som bland annat har att omhändertaga förverkade eller till inlösen överlämnade vapen.

Utöver vad i berörda yttranden anförts vill överståthållarämbetet framhålla, att ämbetet, då fråga varit om försäljning av vapen till enskild person, icke utan vidare godtagit det värde, som åsatts vapnet av vederbörande av arméförvaltningens tygdepartement utsedde sakkunnige person, utan verkställt undersökning, huruvida priserna å vapen stigit, sedan den sakkunniges utlåtande avgavs, och i förekommande fall beslutat om därav föranledd höjning av det vapnet åsatta värdet.

Stockholm den 15 januari 1943.

Underdånigst

G. SANDSTRÖM.

OLOF BECK-FRIIS.

P. M.

Till Herr Tredje Polisintendenten.

Ålagd avgiva yttrande i anledning av vad riksdagens revisorer i bifogade remisshandling anfört angående inlösen av vapen, får vördsamt anföras:

Förutom vapen som omhändertagas på grund av mot vapenkungörelsen begångna förseelser, i vilka fall vapnen i regel av domstolen förklarats förverkade, omhändertager kriminalpolisen vapen, som av enskilda personer eller stärbhus överlämnats till polisen med hembjudan till kronan för inlösen. Vidare omhändertagas vapen i mindre omfattning med stöd av bestämmelsen i § 11, st. 4, i vapenkungörelsen. I samtliga fall avlåtes rapport till överståthållarämbetet, som utfärdar förbud för ägaren mot fortsatt innehav av vapnet samt förordnar, att kronan skall inlösa detsamma. Värdering av vapnen sker å Stockholms tygstation på sätt som revisorerna anfört. Några licensfria vapen mottagas icke hos kriminalpolisen, och, såvitt hos kriminalpolisen är känt, har överståthållarämbetet aldrig förordnat om inlösen av dylika vapen.

Av förverkade och inlösta vapen överlämnades den $\frac{4}{7}$ 1942 enligt order från överståthållarämbetet 214 för polisbruk lämpliga pistoler från kriminalpolisens godsrum till centralpolisen.

Godsförvaltare Nilsson har uppgivit, att förverkade och inlösta vapen i partier hava sålts till vapenhandlare, varvid erhållits pris, som avsevärt understigit det värde, som åsatts vapnen, och för vilka belopp de hava inlösts.

Det förekommer även att inlösta vapen med överståthållarämbetets tillstånd säljas till enskilda personer, men få dessa köpare betala ett pris, som motsvarar det värde, som åsatts vapnet.

Förvaringen av inlösta vapen föranleda i Stockholm, där vapnen förvaras i kriminalpolisens godsrum, inga kostnader för statsverket. I och för värdering transporteras vapnen i partier till Stockholms tygstation, och efter värderingen återhämtas de till kriminalpolisens godsrum. Dessa transporter ske med polisverkets bil utom i något fall, då sådan bil icke står till förfogande, med droskbil, och förekommer då utgift för drosklega, som betalas av Stockholms stads polismynd. Ifrågavarande vapen förorsaka emellertid en hel del arbete. Förutom godsförvaltarens arbete med vapnen har kriminalpolisen att delgiva vederbörande överståthållarämbetets beslut angående förbud mot fortsatt innehav av vapnen och desammans inlösande av kronan samt att verkställa förut omnämnda transporter för värdering av vapnen.

Revisorerna hava ifrågasatt, huruvida salongsgevär eller salongspistoler, lösa gevärspipor och ryttarpistoler kunna anses så användbara för samhällsfarliga företag, att deras fortsatta inlösande kan anses påkallat.

Salongsgevär och salongspistoler torde nog få anses användbara i förenämnt syfte. Ifrågavarande vapen äro ju kulvapen med en kaliber av i regel 5 à 6 mm. En lös gevärspipa är ju icke användbar, förrän den monterats på kolv och försetts med mekanism. Ryttarpistolerna utgöras ju av gamla mynningsladdare.

Av godsförvaltare Nilssons uppgift om vad som erhållits vid försäljning av inlösta vapen synes framgå, att övervärdering av vapnen äger rum, och att de till följd därav inlösas med för höga belopp. Intet synes vara att erinra mot revisorernas förslag, att den som icke längre önskar inneha vapen

skall i första hand själv söka sälja vapnen till behörig person, och att, då kronan inlöser vapnen, till utgångspunkt för värderingen tages det pris, som kan erhållas vid försäljning till vapenhandlare.

Stockholm den 4 januari 1943.

R. D. Roberto.
Kriminalkommissarie.

Med instämmande i vad i förestående promemoria anförts får jag endast tillägga följande.

Förvaringen av vapen, som förklarats förverkade eller som av kronan skola inlösas, orsakar, vad Stockholm beträffar, icke någon kostnad för statsverket. Värderingen av vapnen sker i Stockholm på det sätt som Kungl. Maj:t anvisat, nämligen genom sakkunnig person, utsedd av arméförvaltningens artilleridepartement. Det synes, även enligt mitt förmenande, önskvärt, att vid försäljning av vapen till enskild person ett försäljningspris betingas, som icke understiger det av värderingsmannen åsatta och till den förutvarande vapenägaren utbetalade priset.

Stockholm den 9 januari 1943.

Knut Rydholm.

Riksdagens revisorers uttalande under § 16, del I sid. 52, har av kommunikationsdepartementet ej utsänts på remiss.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 56, § 17.

V ä g - o c h v a t t e n b y g g n a d s s t y r e l s e n s u t l å t a n d e .

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har hitintills icke från någon länsstyrelse erhållit meddelande om beslut angående inrättande av för den allmänna samfärdseln allenast vintertid avsedd körled (särskild vinterväg).

Jämlikt 48 § vägtrafikstadgan skall länsstyrelse årligen utfärda kungörelse med vissa uppgifter angående de allmänna vägarna inom länet. Härutöver utfärdar varje länsstyrelse numera på begäran av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen årligen kungörelse angående vinterväghållningen inom länet. I de länskungörelser, som från och med år 1938 sålunda utfärdats, har i den förstnämnda gruppen kungörelser i intet fall medtagits någon särskild vinterväg. I länskungörelserna över vinterväghållningen finnas endast två särskilda vintervägar medtagna, båda inom Västerbottens län. Mot dessa två vintervägar, vilka gå över större vattendrag, torde icke kunna göras någon erinran.

I övrigt har före år 1942 icke kommit till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens kännedom, att särskilda vintervägar underhållits av vare sig vägdistrikt eller städer.

Med anledning av förevarande remiss har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrivelse den 31 december 1942 till samtliga länsstyrelser anhållit att i 1943 års länskungörelse över trafiken å de allmänna vägarna måtte under rubrik »Särskilda vintervägar» intagas en förteckning över ifrågavarande slag av vägar.

Då, såvitt revisorernas utredning visar, ifrågavarande särskilda vintervägar i de flesta fall tillkommit utan att formella föreskrifter blivit vederbörligen beaktade och då i vissa fall länsstyrelsens beslut måste betraktas som en nullitet, synes det särskilt med hänsyn till vägväsendets förestående förstatligande angeläget, att frågan om vilka körleder inom Västerbottens och Norrbottens län, som skola vara att anse såsom särskild vinterväg, upptages till omprövning.

I detta ärendes slutliga handläggning hava, förutom undertecknade, deltagit byråcheferna Valsinger och Braune samt väginspektören Kinch.

Stockholm den 19 januari 1943.

Underdånigst
NILS BOLINDER.

RAGNAR VON SEGEBADEN.

Länsstyrelsens i Västerbottens län

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 56, § 17.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 22 december 1942 har länsstyrelsen anmodats avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1942 församlade revisorer i sin berättelse anfört angående iakttagelser rörande intagande av enskilda vägar till allmänt underhåll beträffande vinterväghållningen.

Till fullgörande härav får länsstyrelsen, med överlämnande av från vägingenjören i länet infortrat yttrande, för egen del anföra följande.

Undertecknad landssekreterare har icke deltagit i något av de påtalade besluten, varigenom förordnats om intagande av enskild väg till allmän vinterväghållning såsom särskild vinterväg. Vägingenjörens utlåtande åberopas av länsstyrelsen som eget yttrande. Frågan om vintervägarna i länet kommer att av länsstyrelsen upptagas till förnyad prövning.

Umeå i landskansliet den 14 januari 1943.

Underdånigst
På länsstyrelsens vägnar:

S. A. SWEDBERG.

DAVID WILÉN.

Vägingenjören i Västerbottens län.

Till Länsstyrelsen i Västerbottens län.

Anmodad avgiva yttrande över vad riksdagens år 1942 församlade revisorer i sin berättelse anfört angående iakttagelser rörande intagande av enskilda vägar i länet till allmänt underhåll beträffande vinterväghållningen får jag härmed vördsamt meddela följande.

Inrättande av särskilda vintervägar i länet, som underhållits på resp. vägdistrikts bekostnad, har förekommit sedan långt tillbaka i tiden. Till grund härför hava legat bestämmelserna i 66 § av 1891 års väglag, enligt vilken till allmän väg hänförts särskilda vintervägar, som av ålder funnits eller nödiga provats. Flertalet av dylika nu förefintliga vägar hava övertagits till allmän vinterväghållning enligt dessa äldre bestämmelser och sålunda före ikraftträdandet av nu gällande väglag, enligt vilken förutsättningen för ingrättande av särskild vinterväg väsentligen skärpts. Dessa vägar hava i regel varit indelade i snöploglag, som tidigare gällt i 5-årsperioder. Av de av länsstyrelsen under senare år fattade besluten angående särskilda vintervägar innebära många beslut — jämlikt 69 § gällande väglag — endast revidering av ploglagsindelningen för vägar, som sedan många år varit hänförda till särskilda vintervägar.

Ett flertal av de särskilda vintervägarna sammanfalla i stort med undersökta vägsträckningar för anläggning av landsvägar, som dömts till utförande. Dessa vägförbindelser hava sålunda prövats vara nödiga för den allmänna samfärdseln, men de hava ännu icke kunnat komma till utförande på grund av otillräckliga anslagsmedel till anläggning av nya vägar i länet.

Statsrevisorerna synas vara av den uppfattningen, att större delen av de enskilda vägarna i länet övertagits till allmän vinterväghållning såsom särskilda vintervägar. Så är dock ej förhållandet. Sålunda finns inom Umebygdens vägdistrikt en mängd enskilda vägar men icke en enda av dessa har hänförts till särskild vinterväg.

Med ovanstående tillrättaläggande av hithörande spörsmål synes det mig dock vara uppenbart, att många enskilda vägar i länet övertagits till allmän vinterväghållning, ehuru de icke enligt väglagens mening varit att hänföra till särskilda vintervägar. För egen del har jag också efter tillkomsten av nya väglagen såväl muntligen som skriftligen givit uttryck åt den uppfattningen att vanliga enskilda utfartsvägar ej vore vintertid att hänföra till särskilda vintervägar och därför ej borde intagas till allmän vinterväghållning. Alltsedan statsbidrag till vinterväghållningen å enskild väg kunnat erhållas från för ändamålet anvisat anslag, har länsstyrelsen ej heller förordnat om intagande av ytterligare någon enskild väg till allmän vinterväghållning såsom särskild vinterväg.

Med hänsyn till föreliggande förhållanden anser jag att frågan om vilka till allmän vinterväghållning övertagna enskilda vägar eller körleder, som äro att hänföra till för den allmänna samfärdseln nödiga vintervägar, bör av länsstyrelsen upptagas till förnyad prövning.

Umeå den 10 januari 1943.

O. H. Grahnén.

Generalpoststyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 59, § 18.

Underdånigt utlåtande.

Revisorernas uttalande att tjänstebrevsrätten kommit att erhålla en alltför stor omfattning, varigenom kontrollen över densamma blivit i hög grad försvårad, samt att en begränsning av denna rätt till att avse främst statliga myndigheter med därtill hörande underförvaltningar bör kunna ske, överensstämmer helt med den uppfattning, åt vilken såväl statskontoret som generalpoststyrelsen vid uppregade tillfällen givit uttryck och till vilken jämväl 1932 års riksdag i princip anslutit sig. Vid nämnda riksdag behandlades ett av statskontoret och generalpoststyrelsen uppgjort förslag till indragning av tjänstebrevsrätten för vissa icke statliga institutioner m. fl. Den 30 juni 1932 beslöt Kungl. Maj:t, att med den ifrågasatta indragningen skulle tills vidare anstå. I stället skulle utrönas, huruvida och i vad mån, bland annat genom medverkan från de tjänstebrevsberättigades egen sida, önskvärd minskning av statsverkets kostnader för tjänstebrev och dylika försändelser kunde vinnas. Den under år 1939 verkställda tjänstebrevsundersökningen hade bl. a. till syfte att ge besked i detta hänseende. På grund av de ändrade förhållanden, som föranleddes av krigsutbrottet hösten 1939, måste emellertid bearbetningen av det genom undersökningen erhållna materialet för bedömande av förenämnda spörsmål undanskjutas tills vidare. Denna bearbetning har emellertid sedermera återupptagits och är nu i det närmaste avslutad. Generalpoststyrelsen har för avsikt att inom den närmaste tiden till Kungl. Maj:t avlämna redogörelse för ifrågavarande undersökning. De vid undersökningen och även i övrigt gjorda erfarenheterna ha ytterligare bestyrkt generalpoststyrelsens tidigare uppfattning om olämpligheten av att tjänstebrevsrätt åtnjutes av icke statliga institutioner. Generalpoststyrelsen torde därför se sig föranlåten att i samband med redogörelsen upptaga frågan om tjänstebrevsrättens begränsning på av revisorerna antytt sätt till förnyad omprövning.

De av revisorerna uppräknade fallen av tjänstebrevsmissbruk utgöra endast några exempel, hämtade ur generalpoststyrelsens mycket omfattande dossierer med ärenden rörande tjänstebrevsrättens användning. I samtliga fall har generalpoststyrelsen för vederbörande avsändare påtalat missbruket. I några enstaka fall, där vederbörande förfäktat annan uppfattning än generalpoststyrelsen eller där grovt missbruk förelegat, har saken anmälts till vederbörande åklagare för anställande av åtal. De flesta missbruk, som kommit till generalpoststyrelsens kännedom, synas emellertid bottna i bristande kännedom om tjänstebrevsrättens art och reglerna för dess nyttjande. Då avsändaren i sådana fall torde få anses ha handlat i god tro, har generalpoststyrelsen funnit sig kunna låta bero vid att till postverket erlagts belöpande porto för de såsom tjänste felaktigt avsända försändelserna. Den rikhaltiga förekomsten av sådana fall ger onekligen stöd för revisorernas uttalande om behovet av detaljerade bestämmelser om tjänstebrevsrättens användning. Med hänsyn till det stora antalet olikartade myndigheter, ämbets- och tjänstemän m. fl., som för närvarande åtnjuta tjänstebrevsrätt, och dessas skiftande arbetsuppgifter torde det emellertid icke vara möjligt för generalpoststyrelsen eller någon annan myndighet att i en gemensam författning lämna detaljerade anvisningar rörande vad som får sändas i tjänsteförsändelser. Där sådana specialanvisningar erfordras för en tjänstebrevsberättigad eller för en grupp

av likartade tjänstebrevsberättigade, synes det närmast böra ankomma på vederbörande överordnade myndighet att utfärda sådana anvisningar. Därvid bör självfallet samråd med generalpoststyrelsen äga rum. Generalpoststyrelsen har för avsikt att upptaga även denna fråga till behandling i samband med avgivandet av ovannämnda redogörelse. Denna redogörelse kommer även att behandla spörsmålet om ändrade bestämmelser rörande tjänstebrevsrätten, vilket — såsom revisorerna också framhållit — för närvarande är föremål för generalpoststyrelsens uppmärksamhet. Härvid kommer hänsyn att tagas till de av revisorerna anförda synpunkterna.

I behandlingen av detta ärende ha jämväl postsparbankschefen Enger samt byråcheferna Lager, Andréé och Granér deltagit.

Stockholm den 19 januari 1943.

Underdånigst
ANDERS ÖRNE.

H. G. HOLMSTRÖM.

Riksdagens revisorers uttalande under § 19, del I sid. 64, har av finansdepartementet ej utsänts på remiss.

Kammarrättens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 68, § 20.

Till Konungen.

Genom remiss den 18 december 1942 har Kungl. Maj:t anbefallt kammarrätten att avgiva utlåtande med anledning av vad 1942 års riksdagsrevisorer under § 20 i deras berättelse yttrat angående särskild lönedomstol.

I anledning härav får kammarrätten anföra följande.

Revisorerna hava i sitt betänkande under förenämnda paragraf *dels* lämnat redogörelse för de huvudsakliga reglerna, som för närvarande gälla i fråga om instansordning m. m. vid tvister om avlöningsförmåner till statens tjänstemän och vissa kommunala befattningshavare m. m., *dels* berört tidigare förslag till reformer på förevarande område *dels* ock slutligen sammanfattat de synpunkter och önskemål, som framkommit vid frågans behandling hos revisorerna.

Efter en redogörelse för den nuvarande ordningen för prövning av tvister om statstjänstemännens och vissa kommunalt anställdas avlöningsförmåner uttala riksdagens revisorer, att denna ordning icke vore genomtänkt. Avsaknaden av ett konsekvent genomfört system vore påfallande. Olägenheterna härav bleve för varje år alltmer kännbara, i samma mån antalet befattningshavare, vilka berördes av statligt fastställda löneförbättringar, ökades. På grund härav och på ytterligare anförda, här nedan berörda skäl ansåge revisorerna, att en särskild lönedomstol borde inrättas, som övertog kammarrättens samtliga befogenheter beträffande löne- och pensionsärenden m. m.,

som avses i kungörelsen den 12 december 1924 (nr 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m., ävensom vissa av regeringsrättens motsvarande uppgifter. Lönedomstolen skulle bli den enda instansen för löne- och pensionsfrågornas rättsliga prövning. Förty skulle rätten att få sådana frågor prövade av allmän domstol upphöra. Till lönedomstolens behörighetsområde skulle jämväl hänföras avgörandet av löne- och pensionsfrågor för vissa kommunalt anställda befattningshavare, i första hand lärare vid folkskolor och högre kommunala skolor. Men även liknande frågor för präster, kyrkobetjänter och polismän ifrågasattes böra avgöras av lönedomstolen. Därest mål om avlöningsförmåner till kommunalt anställda personalgrupper komme under lönedomstolens prövning, kunde det ifrågasättas, om icke den kommunala besvärsrätten borde ändras så, att icke samma fråga kunde prövas såväl i administrativ väg som av lönedomstolen. Vid tillämpningen av statliga löneförfattningar borde lönedomstolen intaga samma centrala ställning som arbetsdomstolen intog beträffande kollektivavtalen.

Enligt revisorernas mening skulle ett flertal fördelar vinnas genom inrättandet av en lönedomstol. Sålunda skulle målen snabbare än för närvarande erhålla ett slutligt avgörande, vilket vore av särskild betydelse i mera principiella frågor. Därigenom skulle redogörarnas arbete underlättas, ett flertal revisionsanmärkningar kunna undvikas och risken för befattningshavarna att avfordras en gång mottagna belopp minskas. Härav skulle följa såväl en större rättssäkerhet som en betydande besparing för det allmänna. Enhetliga principer skulle kunna tillämpas beträffande de av statsmakterna fastställda löneförfattningarna. Regeringsrättens och kammarrättens arbetsbörda skulle lättas. De allmänna domstolarna skulle befrias från prövning av hithörande frågor, vilka med hänsyn till dessas speciella natur måste medföra vida större arbete för en allmän domstol än för en specialdomstol. Om sakkunskapen på ifrågavarande område koncentrerades till en lönedomstol, kunde man förvänta, att domstolen vunne en speciell och djupare insikt i hithörande frågor, som borde bli av betydelse för såväl lagstiftning som rättstillämpning.

Redan av den kortfattade redogörelse, riksdagsrevisorerna lämnat rörande tidigare förslag i fråga om ordningen för slitande av tvister rörande avlöningsförmåner åt statligt och kommunalt anställda befattningshavare, torde framgå, att denna fråga tidigare särskilt beträffande statens befattningshavare varit föremål för omsorgsfull utredning och noggrant övervägande. Det kan därför näppeligen med fog påstås, att nuvarande ordning för prövning av tvister om statstjänstemännens och vissa kommunalt anställdas avlöningsförmåner icke är genomtänkt. Såvitt kammarrätten kan finna, skulle den föreslagna nya ordningen för prövning av avlöningsfrågor icke vara ägnad att befordra rättssäkerheten utan tvärt om komma att minska denna säkerhet, helst som tjänstemännens hävdvunna rätt att få sina löneanspråk prövade av allmän domstol skulle försvinna vid lönedomstolens inrättande. Det synes emellertid böra beaktas, att de statliga och kommunala tjänstemännens krav på ersättning för utfört arbete är ett anspråk jämbördigt med andra liknande rättsanspråk. Tvister om löneförmåner av nu ifrågavarande slag gälla vanligen enskilda tjänstemäns rättsförhållande till sina arbetsgivare och det av tjänstemannen framställda anspråket skiljer sig icke till sin karaktär från vanliga civila anspråk, som kunna bli föremål för prövning av allmän domstol. Att tillskapa en speciell rättsordning för prövning av statens och kommunens tjänstemäns löneanspråk skulle under sådana förhållanden strida mot de principer, varpå svensk rättsordning är grundad. Riksdagsrevisorernas uttalande, att lönedomstolen borde vid tillämpningen av statliga löneförfattningar intaga samma centrala ställning, som arbetsdomstolen intog beträffande

fande kollektivavtalen, föranleder kammarrätten att såsom sin mening framhålla, att liknande skäl för tillskapande av en lönedomstol, som på sin tid motiverade inrättandet av en arbetsdomstol, icke föreligga. Detta framgår med önskvärd tydlighet vid en jämförelse av vad ovan anförts om arten av nu ifrågavarande löneanspråk och vederbörande departementschefs uttalande till det vid proposition nr 39 till 1928 års riksdag fogade statsrådsprotokollet (sid. 45), där det, såvitt berör nu ifrågavarande ämne, anföres följande: »Vad en lagstiftning i fråga om kollektivavtalet främst bör åsyfta, finner jag vara skyldighet för parterna att underkasta sig skiljedom eller domstolsförfarande i tvister angående tolkning och tillämpning av dylika avtal. Med hänsyn till den allt större utbredning, som kollektivavtalen erhållit i vårt land, framstår det såsom särskilt betänkligt, att avgörandet av dylika tvister faktiskt skall vara beroende av de stridande parternas maktmedel. Jag erinrar, att enligt den officiella statistiken antalet gällande kollektivavtal den 31 december 1926 uppgick till 2,617, samt att de berörde 14,300 arbetsgivare och 464,503 arbetare. Det måste anses ovärdigt ett rättssamhälle, att detta betydelsefulla område lämnas oreglerat av lagstiftningen och att för lösande av uppkomna tvister praktiskt taget ej finnes annan utväg än självhjälpen. Härmed vill jag naturligen icke hava sagt, att det på förevarande område skulle råda fullständig rättslöshet. Vissa allmänna rättsregler måste anses gälla också i fråga om kollektivavtal, och den part, som anser sin rätt enligt avtalet kränkt, har möjlighet att föra talan därom vid allmän domstol. Detta är emellertid icke tillfyllede. Kollektivavtalets särskilda natur medför, att allmänna rättsregler, därest de tillämpas på dylika avtal, kunna leda till obilliga verkningar. Framför allt gäller detta beträffande skadestandsreglerna. Därtill kommer, att till följd av bristen på skriven lag såväl parter som domstolar hava svårighet att bedöma avtalets innebörd och verkningar. Rätten att föra talan vid allmän domstol är i regel, då tvisten rör kollektivavtal, av ringa värde. Dylika tvister måste snabbt bringas till avgörande, och detta är under nuvarande rättegångsordning oftast icke möjligt vid de allmänna domstolarna. Ej heller hava dessa annat än i undantagsfall erforderlig sakkunskap. Erfarenheten har även visat, att parterna i regel föredraga att taga saken i egna händer. Tiden synes nu vara inne att i lagstiftningen upptaga de rättsregler, som på detta område utvecklats, och att söka finna en bättre form för fredligt avgörande av omförmälda tvister.»

Riksdagens revisorer hava, såsom förut berörts, såsom skäl för tillskapandet av en lönedomstol anført, att detta skulle befordra skyndsamheten i målens avgörande. Den tidsutdräkt på flera år, som för närvarande kunde förekomma, innan en tvistig tolkningsfråga beträffande en löneförfattning blivit slutligt avgjord av kammarrätten, ansågo revisorerna medföra den stora olägenheten, att under en följd av år ovisshet rådde om stadgandets rätta innebörd, vilket enligt deras förmenande försvårade arbetet både för de löneutbetalande myndigheterna och för revisionsmyndigheterna samt dessutom medförde olägenheter för de tjänstemän, som kunde bli skyldiga återbetala för mycket uppburna löneförmåner. Nämnda missförhållande funne riksdagsrevisorerna möjligen kunna i viss mån avhjälpas, om avlöningsmål av principiell betydelse behandlades med förtur av kammarrätten och kammarrätten erhöle eventuellt erforderlig personalförstärkning för handläggning av dessa mål. Med en sådan anordning skulle dock alltjämt kvarstå den väsentliga olägenheten, att regeringsrätten i sista instans avgjorde mål om avlöningsförmåner till vissa kommunala tjänstemän, vilkas löner reglerades enligt författningar, som vore nästan identiska med de statliga löneförfattningarna. Revisorerna avsåge härvid särskilt lärare inom folkskoleväsendet och vid de högre kommunala skolorna. Risk föreläge alltså, att regeringsrätten och kam-

marrätten vid tillämpningen av dylika författningar komme till olika uppfattningar beträffande stadganden av i sak enahanda innebörd. Och under alla förhållanden kvarstode den olägenheten, att ett utslag av allmän domstol kunde kullkasta en sedan åratals stadgad administrativ praxis.

I anledning av vad riksdagsrevisorerna sålunda anfört vill kammarrätten till en början framhålla, att år 1942 genomförts en ny organisation av kammarrätten, som trätt i tillämpning från och med år 1943. Det förutsattes, att vid en normal tillströmning av mål till kammarrätten den nya organisationen skall medföra möjlighet till ett snabbare och tillräckligt skyndsamt avgörande av målen hos denna domstol. Att under sådana förhållanden redan nu, innan verkningarna av den nya organisationen av kammarrätten kunnat konstateras, tillskapa en ny domstol eller vidtaga andra åtgärder på instansordningens område i och för tillgodoseende av målens snabbare avgörande med påföljd, att desamma skiljas från kammarrätten, lärer icke vara befogat. Skulle det trots allt visa sig, att tillströmningen av mål under nu rådande förhållanden bliver alltför stark för möjliggörande av slutligt avdömande av målen tillräckigt hastigt, torde sådan utväg böra tillgripas, som riksdagsrevisorerna själva antytt, nämligen utökning av kammarrättens personal och eventuellt även föreskrift om att avlönings- och anmärkningsmål skola avgöras med förtur. Det torde tillkomma kammarrätten att i så fall härom göra erforderlig framställning hos Kungl. Maj:t. Redan nu har emellertid kammarrätten, där den fått under sin prövning mål, som vederbörande myndighet betecknat såsom principmål eller där av omständigheterna eljest framgått, att målet haft större intresse för vederbörande befattningshavare eller avsevärdare betydelse för förvaltningstjänsten, i möjligaste mån genom målets avgörande med förtur tillgodosett kravet på skyndsamhet vid avdömandet. Kammarrätten vill emellertid framhålla, att ämbetsverket är för utslags meddelande beroende på den skyndsamhet, varmed vederbörande myndigheter inkomma med av kammarrätten infordrade förklaringar, yttranden eller utlåtanden i målen. Understundom har kammarrätten avsevärd tid fått vänta härpå. Där dröjsmål med meddelandet av utslag förekommit, kan detta dröjsmål därför icke obetingat påbörjas kammarrätten. Den tidsutdräkt för målens slutliga avgörande, vilken förorsakas av väntan på infordrade förklaringar, yttranden eller utlåtanden, avhjälpes icke uteslutande därigenom, att en ny domstol inrättas.

Det torde i detta sammanhang även få påpekas, att revisorerna icke framfört kravet på någon garanti för att målen skulle bli snabbare avgjorda, om de anförtröddes åt en lönedomstol, än om de avgöras i nuvarande ordning. Skola målen överlämnas till en lönedomstol, blir säkerligen frågan om skyndsamhet i avgörandet hos denna, i likhet med vad nu är fallet, beroende på målens antal och omfattning samt tillgången på arbetskraft. Det torde dessutom få framhållas, att kammarrätten under den långa tid, mål av ifrågavarande slag varit dit förlagda, förvärvat en sakkunskap och en rutin på området, som befordrar snabbheten vid målens avgörande utan eftersättande av rättssäkerheten men som icke skulle, åtminstone från början, förefinnas hos en helt ny domstol.

Revisorernas framhållande av olägenheten med målens slutliga avgörande för de tjänstemän, som kunde bli skyldiga återbetala för mycket uppburna löneförmaner, giver kammarrätten anledning erinra om innehållet i cirkuläret den 29 maj 1931 (S. F. S. n:r 200). I nämnda cirkulär har nämligen Kungl. Maj:t fäst vederbörande statsmyndighets uppmärksamhet på av riksdagen gjort uttalande, att det syntes riksdagen uppenbart, att en av vederbörande revision framställd anmärkning måste — även om densammas riktighet kunde anses tvivelaktig — för vederbörande redogörare utgöra anledning till att

särskilt »uppmärksamma utbetalningar av liknande art som de i anmärkningen påtalade och föranleda ett i överensstämmelse med anmärkningens innebörd ändrat förfaringssätt i fråga om förestående utbetalningar». På grund härav komma givetvis utbetalningar av det slag, som av vederbörande revision betecknas såsom felaktiga, praktiskt taget att upphöra efter anmärkningens framställande, oavsett att anmärkningsmålet ej blivit slutligt avgjort. Någon kumulation av anmärkningar av likartat slag lärer på grund härav numera näppeligen förekomma. Olägenhet, som kan tänkas uppkomma av nu ifrågavarande anledning, synes därför närmast hänföra sig till de fall, då redogöraren har rätt att vid ett gillande av framställd anmärkning söka sitt åter av sakägaren, samt redogöraren icke, förrän slutligt utslag föreligger, vidtager åtgärd för att av sakägaren återbekomma vad han till denne utgivit för mycket, men omständigheter under tiden mellan anmärkningens framställande och dess slutliga avgörande inträffat, vilka försvåra möjligheten för redogöraren att regressvis av sakägaren utfå felaktigt utbetald förmån. Det är emellertid att märka, att Kungl. Maj:t i vanliga fall vid prövning av ansökningar från redogörare eller sakägare att av nåd befrias från återbetalningskyldighet synes hava tagit all skälighänsyn till de möjligheter, redogöraren haft eller har att av sakägaren kunna återfå vad denne må hava uppburit för mycket.

Såsom förut nämnts hava revisorerna emellertid framhållit, att även om man med nuvarande instansordning för lönemålen prövning sörjde för att målen bleve tillbörligt snabbt avgjorda, det alltjämt kvarstode den olägenheten, att regeringsrätten i sista instans avgjorde mål om avlöningsförmåner till vissa kommunala tjänstemän, vilkas löner reglerades enligt författningar, som vore nästan identiska med de statliga författningarna, varvid revisorerna särskilt avsåge lärare inom folkskoleväsendet och vid de högre kommunala skolorna. I anledning härav vill kammarrätten framhålla, att därest det skulle finnas ändamålsenligt att mål av ifrågavarande beskaffenhet berörande nu nämnda kommunala tjänstemän avdömdes i samma ordning som de mål, däri någon statens tjänsteman är part, det icke lärer möta hinder att vidtaga den anordningen, att målen avgöras i huvudsak på enhanda sätt, som nu stadgas med avseende å lönefrågor för statens tjänstemän. Tvärtom torde det vara lättare att knyta sättet för avgörandet av de kommunala tjänstemännens avlöningsfrågor till en redan för statens tjänstemän bestående instansordning än att tillskapa en helt ny sådan anordning, som skulle medföra rubbning i ordningen för avgörandet av lönefrågorna för såväl statens som ifrågavarande kommunala tjänstemän.

För bedömande av frågan i vad mån avlönings- och anmärkningsmålen överflyttande från kammarrätten till annan domstol skulle lätta kammarrättens arbetsbörda får kammarrätten meddela, att antalet till kammarrätten inkommande avlöningsmål utgjorde: år 1940 2,048, därav 602 vanliga avlönings- och anmärkningsmål samt 1,446 familjebidragsmål; år 1941 2,109, därav 756 vanliga avlönings- och anmärkningsmål samt 1,352 familjebidragsmål; år 1942 2,584, därav 768 vanliga avlönings- och anmärkningsmål samt 1,816 familjebidragsmål.

Antalet avgjorda mål utgjorde: år 1940 1,875, därav 573 vanliga avlönings- och anmärkningsmål och 1,302 familjebidragsmål; år 1941 1,846, därav 757 vanliga avlönings- och anmärkningsmål; år 1942 2,270, därav 622 vanliga avlönings- och anmärkningsmål.

De uppgifter om inkomna och avgjorda mål, som nu lämnats, hänföra sig emellertid till de förhållanden, som varit rådande under nu pågående krig. Går man tillbaka till mera normala tider eller år 1939, då kriget ännu icke hunnit att nämnvärt inverka på tillströmningen av mål, visar det sig, att an-

talet till kammarrätten inkomna avlönings- och anmärkningsmål — däri inbegripet även familjebidragsmålen — sistnämnda år utgjorde 894, under det att samma år i kammarrätten avgjordes 927 dylika mål.

Då kammarrätten vid de nu lämnade uppgifterna om antalet avlönings- och anmärkningsmål medräknat även familjebidragsmålen, sammanhänger detta med den uppfattningen hos kammarrätten, att om en ny instans inrättas för avgörande av avlönings- och anmärkningsmålen, konsekvensen bjuder, att den nya instansen får åt sig anförtrött att döma i samtliga de mål, som omförmålas i 1 § punkterna 8—15 i den för kammarrätten gällande nya instruktionen den 18 december 1942.

Såvitt för kammarrätten tillgängliga uppgifter rörande det antal mål, som kan tänkas tillkomma lönedomstolen, giver vid handen, är det arbetsmaterial, som skulle tillföras lönedomstolen, icke av den omfattning, att det motiverar inrättandet av en sådan särskild institution.

Såsom skäl för tillskapandet av en lönedomstol hava riksdagsrevisorerna även andragit, att vid bibehållande av nuvarande instansordning under alla förhållanden den olägenheten kvarstode, att ett utslag av allmän domstol kunde kullkasta en sedan åratals stadgad administrativ praxis. I anledning av detta uttalande vill kammarrätten erinra därom, att frågan om att avkoppla de allmänna domstolarna från provning av tjänstemännens lönefrågor flera gånger varit föremål för övervägande, utan att den sålunda ifrågasatta åtgärden vidtagits. Kammarrätten hänvisar i första hand till den redogörelse härför, som revisorerna själva lämnat. Dessutom tillåter sig kammarrätten bringa i erinran vad som härom anförts i samband med genomförandet av nuvarande ordning för avlönings- och anmärkningsmålen avgörande hos kammarrätten såsom högsta instans. Till det vid propositionen nr 121 till 1924 års riksdag fogade statsrådsprotokollet anförde föredragande departementschefen, att det förtjänade framhållas, att möjligheten till målens dragande under domstols provning skulle förbli orubbad vid genomförandet av då föreslagna, nu gällande instansordning. Därest det administrativa avgörandet av ifrågavarande mål i sista instans flyttades — framhåller statsrådet — från regeringsrätten och anförtröddes åt ett centralt ämbetsverk, vunnos ock, på sätt besparingskommittén anförde, den fördelen, att möjligheten av konflikt mellan ett regeringsrättens och ett högsta domstolens avgörande i dylika frågor undanröjdes samt att förslaget om en särskild instansordning för lönefrågornas handläggning till följd härav skulle kunna få förfalla. Detta uttalande lämnades av riksdagen utan erinran.

Möjligheten för tjänstemännen att draga avlöningsfrågor inför allmän domstol har ej heller i större omfattning utnyttjats och några beslut från dylik domstol, som verkat revolutionerande på de administrativa myndigheternas rättspraxis, har kammarrätten sig ej bekant. Till belysande av den omfattning, i vilken avlöningsmål för statens befattningshavare förekommit vid de allmänna domstolarna, får kammarrätten meddela, att enligt vad som under hand upplysts från vederbörande allenast följande antal lönemål förekommit under de tre sista åren nämligen:

	år 1940	år 1941	år 1942
vid Stockholms rådhusrätt	2	10	2
» Svea hovrätt	1	1	5
» Högsta domstolen	—	—	1

De i Svea hovrätt år 1942 handlagda målen utgjorde, enligt vad som inhämtats, seriemål av likartad materiell innebörd. Målen lära ej hava överklagats hos Högsta domstolen. Även de mål, som år 1941 avgjorts av Stockholms rådhusrätt, lära till väsentlig del hava varit seriemål.

Enligt uppgift hava i Högsta domstolen under år 1942 avgjorts två mål, som avsågo löneförmåner åt kommunalt anställda, under det att åren 1940 och 1941 ej förekommit något sådant mål.

Frågan om bibehållande av tjänstemännens rätt att få sina löneanspråk prövade av allmän domstol saknar tydligen med nuvarande instansordning mera praktisk betydelse. Det numera sällan förekommande vädjandet till allmän domstol torde bekräfta riktigheten av det av styrelsen för Sveriges statstjänstemannanämnd gjorda, i nyssnämnda statsrådsprotokoll återgivna yttrandet, att den omständigheten, att dylikt vädjande sällan förekomme, just torde bero på förtroendet på rättvisan i de administrativa domsluten. Det kan givetvis icke à priori förutsättas, att samma förtroende skulle förefinnas gent emot beslut i annan än nuvarande ordning, varför, om utvägen att anlita de allmänna domstolarna bibehölles, en ny instansordning kunde komma att medföra ett ökat anlitage av de allmänna domstolarna. Skulle en ny instansordning införas, bör åtminstone under någon tid möjligheten för tjänstemännen att vädja till allmän domstol hållas öppen för utronande, huruvida den nya instansens domslut kunna tillvinna sig allmänt förtroende bland tjänstemännen. Att innan sådant förtroende konstaterats avklippa möjligheten att vädja till allmän domstol synes vara ett alltför djupt ingripande i tjänstemännens intressen. Skulle det emellertid befinnas önskligt och lämpligt att slopa de allmänna domstolarnas behörighet att pröva tjänstemännens löneanspråk, låter detta sig lika väl göra med bibehållande av nuvarande administrativa instansordning. I så fall torde emellertid de administrativa domstolarna böra erhålla befogenhet att jämväl pröva fråga om sakägarens återbetalningsskyldighet.

Såsom av det ovan anförda framgår hava de allmänna domstolarna i mycket ringa omfattning anlitats för lönetvisters avgörande. Kammarrätten, som sedan lång tid tillbaka haft sig domsrätten i anmärkningsmål anförtrodd samt under de senaste aderton åren haft en vidgad domsrätt på ifrågavarande område och därvid varit högsta administrativa instans för statliga befattningshavares avlöningsfrågor, även om sådana frågor uppkommit i anmärkningsmål, har givetvis, såsom förut antytts, härunder förvärvat en omfattande kännedom rörande innebörden och tillämpningen av gällande avlöningsbestämmelser. På grund härav och i anledning av riksdagsrevisorernas uttalande att, om sakkunskapen på ifrågavarande område koncentrerades till en lönedomstol, man torde kunna förvänta, att domstolen vunnit en speciell och djupare insikt i hithörande frågor, som borde bliva av betydelse för såväl lagstiftning som rättstillämpning, vill kammarrätten allenast anföra, att det förefaller svårt att förstå, varför denna speciella och djupare insikt, som statsrevisorerna synes åsyfta och som nu redan förefinnes i kammarrätten, skulle få större betydelse för lagstiftning och rättstillämpning, om den förvärvades av en annan domstol.

I fråga om sättet för handläggningen av lönemålen inför den föreslagna lönedomstolen uttala revisorerna bland annat, att ett flertal av målen med fördel syntes kunna såsom hittills avgöras efter rent skriftligt förfarande. Lönedomstolen borde emellertid äga att, om den funne lämpligt, kalla parterna till inställelse inför domstolen samt anställa vittnesförhör. Det sätt, varpå revisorerna sålunda synes hava tänkt sig målen avgörande vid lönedomstolen, tillämpas i huvudsak vid målens handläggning inför kammarrätten. I den mån ändringar befinnas böra vidtagas i ordningen för avgörandet av mål rörande avlöningsförmåner åt statliga eller kommunala befattningshavare, synas dessa ändringar kunna genomföras inom det beständes huvudram. Kommer en närmare utredning härom till stånd, bör i samband därmed även övervägas frågan om lämpligheten att vid behandling i kam-

marrätten av lönemål låta däri deltaga representanter för de olika förvaltningsgrenarna och eventuellt även för tjänstemännen i analogi med den sakkunniganordning, som redan nu finnes genomförd beträffande behandlingen i kammarrätten av mål rörande fastighetstaxering.

Däremot kan kammarrätten icke finna bärande skäl föreligga för vidtagande av en sådan fullständig omläggning av ordningen för avgörandet av ifrågavarande mål, som riksdagens revisorer ifrågasatt. Frågan om inrättandet av en särskild lönedomstol har för övrigt redan förut varit föremål för diskussion. Detta framgår redan av vad riksdagsrevisorerna anförde i sin redogörelse för tidigare förslag till reformer på ifrågavarande område. Kammarrätten vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att frågan dessutom ytterligare dryftats. Sålunda föreslogo sakkunniga för granskning av förslag till inrättande av ett revisionsverk i ett den 10 februari 1914 avgivet betänkande, att en fristående domstol, kallad riksrevisionsrätten, skulle inrättas. Denna domstol skulle bestå av ledamöter från statskontoret, kammarrätten och ett föreslaget nytt riksrevisionsverk samt äga befogenhet att avgöra i riksrevisionsverket framställda anmärkningar. De sakkunniga uttalade även, att den föreslagna domstolen skulle komma att äga de obestriddigen bästa kvalifikationerna för prövning av mål rörande avlöningsförmåner och därmed likartade mål, därest en särskild instansordning för sådana mål ansåges böra inrättas. Det lär dock hava förutsatts, att riksrevisionsrättens utslag skulle kunna överklagas hos regeringsrätten. Förslaget om inrättandet av en riksrevisionsrätt föranledde dock icke någon åtgärd (statsverkspropositionen till 1920 års riksdag sjunde huvudtiteln).

Även senare har emellertid frågan om inrättande av en särskild lönedomstol varit under övervägande. Såsom framgår av det i statsrådsprotokollet till proposition nr 121 till 1924 års riksdag refererade utlåtandet från statskontoret rörande förenklad behandling av vissa besvär- och anmärkningsmål (sid. 31) ifrågasatte två ledamöter av statskontoret, att lönefrågornas prövning skulle uppdragas åt en särskild lönedomstol, sammansatt av två ledamöter från kammarrätten och två från statskontoret. Vid lika röstetal inom domstolen skulle ytterligare en ledamot från kammarrätten tillkallas. Härvid synes dock även hava förutsatts, att av lönedomstolen avgjorda frågor skulle efter besvär kunna dragas inför regeringsrätten. Emellertid uttalade sig vederbörande föredragande statsråd mot inrättandet av en särskild lönedomstol, därvid statsrådet anförde följande (sid. 51): »När jag emellertid funnit mig icke kunna förorda förslaget (om inrättande av den föreslagna lönedomstolen), har jag letts av den uppfattningen, att, då man redan äger ämbetsverk, som kunna mottaga den uppgift, varom här är fråga, man ej bör för ändamålet skapa en ny organisation, helst det knappast skulle kunna undvikas, att därmed följde vissa ökade kostnader».

Detta uttalande synes fortfarande äga sitt fulla berättigande.

Skulle likväl en särskilt fristående lönedomstol befinnas böra inrättas med den befogenhet och organisation, som riksdagsrevisorerna synes hava tänkt sig, torde detta kräva klara bestämmelser om parställningen i målen samt en fullständig utredning rörande redogöransvaret. Det är likaledes nödvändigt tillse, att domstolens ledamöter besitta erforderlig utbildning och erfarenhet. Särskilt stora krav i detta avseende synes böra ställas på domstolens ordförande. Tillses bör också, att inom domstolen finnes representerad juridisk skolning och praktisk erfarenhet i domarvärv.

Slutligen hava riksdagsrevisorerna framhållit, att det borde övervägas, om ej särskild kortare preskriptionstid för löneförmåner borde införas.

Väl kunna en del praktiska skäl tala för en inskränkning av preskriptionstiden. Det saknas icke heller exempel på en i viss mån förkortad preskrip-

tionstid på ifrågavarande område. Kammarrätten syftar härvid på tiden för framställande av krav enligt resereglementet, enär enligt bestämmelse i detta reglemente reseräkning skall vara till vederbörande myndighet ingiven inom ett år efter resans avslutande för att ersättning skall utan Kungl. Maj:ts medgivande få utbetalas. Där annan föreskrift ej meddelats, gäller dock tioårig preskription för löneanspråk. Den allmänna preskriptionstiden har också i tillämpliga fall ansetts gälla för redogörare med avseende å dennes ansvar för felaktigt utbetalning. Sålunda har då en tjänsteman felaktigt placerat en befattningshavare i löneklass samt den felaktiga placeringen av revisionen upptäckes först sedan exempelvis åtta år förflutit efter det löneplaceringen verkställts, men på grund av denna löneklassplacering till befattningshavaren utbetalts löneförmån med för högt belopp, som avförts i räkenskap, inkomsten mindre än tre år tidigare än anmärkningen framställts och delgivits, den tjänsteman, som verkställt den felaktiga löneklassplaceringen ådömts återbetalningsskyldighet, ehuru nära tio år förflutit, sedan löneklassplaceringen verkställts. Jämväl i dylika fall gäller sålunda tioårig preskription. På grund av föreskrift, att anmärkning skall vara framställd och delgiven, innan tre år flutit efter det räkenskapen inkommit till den granskande myndigheten, är det endast undantagsvis, som en redogörare kan riskera anmärkning efter fyra år från utbetalningens verkställande, motsvarande tre år efter räkenskapens inkommande till revisionsmyndigheten jämte den tid, beräknad till högst ett år, som förflutit efter utbetalningen till dess räkenskapen inkommit till revisionsmyndigheten. Skulle en förkortning av preskriptionstiden för löneförmåns utbekommande anses böra införas, synes detta icke böra ske utan en undersökning, i vad mån en sådan ändrad preskriptionstid bör sammankopplas med tiden för redogörarens ansvar för löneförmåns utbetalande.

I handläggningen av detta ärende, däri skiljaktig mening ej förekommit, hava deltagit undertecknad president samt kammarrättsråden Afzelius, Asp-lund, von Sydow, Henriks, Ripe, föredragande, Franzén, Wikström, Stern, Hedelius, Neuendorff, Eriksson, von Unge ävensom t. f. kammarrättsråden Psilander och Sandeborg.

Stockholm den 16 januari 1943.

Underdånigst

N. QUENSEL.

N. J. Bagge.

Riksräkenskapsverkets

ytrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 68, § 20.

Till Konungen.

Genom remiss den 18 december 1942 har riksräkenskapsverket anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens senast församlade revisorer under § 20 i sin berättelse yttrat angående särskild lönedomstol; och får riksräkenskapsverket till åttlydnad härav i underdånighet anföra följande:

Revisorerna hava påtalat vissa olägenheter av nuvarande ordning för prövning av tvister om statstjänstemännens och vissa kommunalt anställda befattningshavares löneförmåner och uttalat den åsikten, att en särskild lönedomstol borde inrättas, som skulle övertaga kammarrättens befogenheter be-

träffande löne- och pensionsärenden ävensom vissa av regeringsrättens motsvarande uppgifter. Rätten att få löne- och pensionsfrågor av det slag det här gäller prövade av allmän domstol skulle upphöra, och lönedomstolens utslag skulle vara slutgiltiga och vinna rättskraft på samma sätt som allmänna domstolars utslag. För att avgöranden skulle erhållas så snabbt som möjligt hava revisorerna ansett önskvärt, att målen komme direkt under lönedomstolens prövning. Domstolen skulle vara så sammansatt, att bland dess ledamöter funnes representanter för anställningsförhållandets båda parter.

Enligt revisorernas mening skulle man genom inrättandet av en särskild lönedomstol vinna ett flertal fördelar. Sålunda skulle målen snabbare än för närvarande erhålla ett slutligt avgörande, vilket vore av särskild betydelse i principiella frågor. Därigenom skulle nämligen redogörarnas arbete underlättas, ett flertal revisionsanmärkningar kunna undvikas och risken för att befattningshavare skulle avkrävas en gång emottagna belopp minskas, vilket ansetts medföra, förutom ökad rättssäkerhet, även en betydande besparing för det allmänna. Enhetliga principer skulle kunna tillämpas beträffande löneförfattningarna. Vidare skulle regeringsrättens och kammarrättens arbetsbörda minskas, samtidigt som de allmänna domstolarna skulle befrias från prövningen av hithörande frågor, vilka med hänsyn till sin speciella natur av revisorerna ansetts medföra vida större arbete för en allmän domstol än för en specialdomstol. Slutligen hava revisorerna uttalat, att, om sakkunskapen på ifrågavarande område koncentreras till en lönedomstol, torde det kunna förväntas, att denna vunnit en speciell och djupare insikt i hithörande frågor, vilken borde bliva av betydelse för såväl lagstiftning som rättstillämpningen.

Riksräkenskapsverket finner det för sin del sannolikt, att ett avdömande av lönetvister efter i stort sett sådana linjer, som riksdagens revisorer tänkt sig, verkligen skulle komma att medföra betydande fördelar. Riksräkenskapsverket är emellertid angeläget att betona, att det här gäller ett komplicerat område och att möjligheten att framgångsrikt genomföra det föreslagna systemet är beroende av ett flertal faktorer, som revisorerna på den begränsade tid, som stått till förfogande, naturligt nog icke kunnat närmare ingå på.

Riksräkenskapsverket får erinra därom, att verket tidigare vid flera tillfällen understrukt önskvärdheten av att snabbare slutliga avgöranden ernås i lönetvister av mera allmän räckvidd. Att en bättre ordning härvidlag skulle medföra verkligt betydande praktiska och statsfinansiella fördelar, anser sig riksräkenskapsverket kunna vitsorda. Redan ur denna synpunkt finner ämbetsverket den av revisorerna nu upptagna tanken värd att upptagas till närmare prövning.

Åtskilliga spörsmål måste emellertid, såsom redan antytts, bliva föremål för närmare utredning, innan man definitivt kan taga ställning till, om och i vilken form tanken på en särskild lönedomstol bör realiseras. Att en sådan domstols avgöranden böra vara slutgiltiga för det administrativa förfarandets del synes vara en förutsättning för att den avedda rationaliseringen skall ernås. Huruvida rätten att hänvända sig till allmän domstol bör bibehållas, kan givetvis bliva föremål för delade meningar. Denna rätt torde ej hava utövats i någon större omfattning. Det oaktat hava emellertid sådana fall förekommit, som berättiga revisorernas uttalande, att ett utslag av allmän domstol kan kullkasta en sedan årtal stadgad administrativ praxis. Riksräkenskapsverket kan å andra sidan icke finna, att ett borttagande av tjänstemännens rätt att i avlöningstvister hänvända sig även till allmän domstol skulle sätta rättssäkerheten i fara, och ämbetsverket vill för den skull an-

sluta sig till revisorernas uppfattning, att denna rätt bör bortfalla, om en särskild lönedomstol kommer till stånd.

En annan fråga är däremot, huruvida lönedomstolen även bör vara första instans i lönetvisten. Revisorerna hava för sin del framhållit önskvärdheten av att målen komma direkt under lönedomstolens prövning, detta för att avgörandena skola erhållas så snabbt som möjligt. Åt en liknande tankegång har även riksräkenskapsverket tidigare givit uttryck i sitt utlåtande den 28 februari 1941 i anledning av vad riksdagens år 1940 församlade revisorer under § 27 i sin berättelse anfört angående det statliga revisionsväsendet. Ämbetsverket framhöll däri, att en verkligt rationell ordning i avseende på anmärkningsprocessen näppeligen kunde ernås utan att uppkomma tolkningstvister i löneärenden för definitivt avgörande kunde direkt hänskjutas till en för ändamålet särskild inrättad lönedomstol, vari det statliga anställningsförhållandets tvenne parter vore företrädde. Det sålunda anförda bör ses mot bakgrunden av det långa dröjsmål, som för närvarande uppkommer, innan en tolkningstvist blivit i administrativ väg slutligt löst genom kammarrättens eller — i fråga om statsbidrag — regeringsrättens utslag. Om riksräkenskapsverket befriades från att meddela utslag i anmärkningsmål, skulle för verkets vidkommande stora fördelar vinnas. Ämbetsverket skulle då beredas tillfälle att koncentrera sig på den till följd av granskningmaterialets ansvällning allt mera krävande löpande granskningen och på den sedan några år i ständigt ökad omfattning bedrivna upplysningsverksamheten ävensom på en i allmänhet dirigerande verksamhet på det kamerala området. En fortsatt utveckling av ämbetsverkets arbete i sådan riktning skulle med all sannolikhet visa sig vara av mycket stort värde.

Å andra sidan bör emellertid framhållas, att, även om mål angående avlöningsförmåner i vidsträckt mening — häri inräknat resekostnads- och traktamentsersättning m. m. — utgöra majoriteten av anmärkningsmålen i riksräkenskapsverket, åtskilliga andra slag av anmärkningsmål finnas. Här må endast erinras om mål angående för litet påförd skatt till kronan. Dessa beröras ju ej av den tilltänkta reformen. Härtill måste framhållas, att ett slopande helt eller till en del av riksräkenskapsverkets rätt att meddela utslag även har sina betänkliga sidor. Det skulle medföra, att verkets maktmedel väsentligt begränsades. Riksräkenskapsverket skulle bliva allenast åklagarmyndighet i anmärkningsmål, låt vara med tämligen vid befogenhet. I detta sammanhang bör erinras, att riksräkenskapsverkets revisionsanmärkningar i allmänhet icke föranleda till att utslag behöva meddelas. Det vanliga är i stället, att en revisionsanmärkning leder till att det anmärkta beloppet utan vidare inlevereras. Ofta förekommer även, att en anmärkning frånträdes från revisionens sida, emedan den blivit nöjaktigt förklarad, liksom det förekommer, att verket på grund av sin s. k. leuterationsrätt låter en framställd och av revisionen vidhållen anmärkning förfalla. Även en anmärkning, som lett till inleverering av anmärkt belopp, måste emellertid bliva föremål för prövning i avseende på sin behörighet.

Att själva avgörandet av tolkningstvister i löneärenden överflyttades från riksräkenskapsverket till en särskild lönedomstol, skulle givetvis ej behöva lända till en inskränkning av verkets befogenheter i övrigt. Det bleve emellertid i viss mån en återgång till de förhållanden, som rådde under tiden från ämbetsverkets tillkomst fram till 1924 års ändringar i nu förevarande avseende. Under denna tid hade ämbetsverket att utföra sin talan i kammarrätten. Det torde allmänt kunna vitsordas, att de nämnda år vidtagna ändringarna, varigenom ämbetsverket tillades rätten att självt meddela utslag, inneburo en väsentlig ökning av verkets slagkraft i revisionshänseende. Frågan har många sidor. Grundläggande för anmärkningsprocessen för närva-

rande är det s. k. redogöraransvaret, som medför att statens krav riktar sig direkt endast gentemot dem, som bära ansvaret för en författningsstridig utbetalning, och icke mot sakägaren, d. v. s. den som fått för mycket betalt. Det bör framhållas, att ett utslag i ett anmärkningsmål ofta framtvings just av redogörarens regressrätt gentemot sakägaren. Den senare vägrar kanske att betala tillbaka vad han för mycket utbekommit, därest icke ett utslag föreligger. Ämbetsverket har tidigare framhållit, att en grundlig utredning angående redogöraransvaret torde utgöra förutsättningen för varje mera genomgripande reform på förevarande område. Här skall endast framföras den synpunkten, att redogöraransvaret, ehuru tillsynes ofta oberättigat hårt, med säkerhet innebär en kraftig hämsko gentemot vårdslösa utanordningar och sålunda kraftigt tjänar till att befrämja sparsamhet med statens medel. Att helt upphäva detsamma och söka ernå samma effekt genom hotet av åtal gentemot redogöraren för tjänstefel i kombination med direkt återbetalningsskyldighet för sakägaren torde icke utan vidare kunna tillrådas.

Även om förhållandet mellan staten och redogöraren i det enskilda fallet kan regleras efteråt, torde man väl få utgå från att en lönedomstols domar knappast kunna avse annat än frågan om viss befattningshavares löneförmån i ett särskilt fall.

Ett förhållande, som också talar emot att prövningen av en tvistig tolkningsfråga i ett avlöningsmål flyttas från riksräkenskapsverket, är, att den sakkunskap, som vid revisionsarbetet förvärvats genom den praktiska konfrontationen med avlöningsspörsmålen, även bör tillvaratagas vid avgörandet av en tvistig fråga. Denna synpunkt bör likväl kunna tillgodoses, när det blir tal om hur en särskild lönedomstol lämpligast bör organiseras.

Vad ovan sagts om riksräkenskapsverkets ställning i förhållande till en eventuell särskild lönedomstol äger i tillämpliga delar sin motsvarighet även på frågan hur förhållandet mellan specialrevisionerna och en sådan domstol skall regleras. Särskilt bör framhållas, att de avlöningsmål, som komma under kammarrättens prövning, till övervägande del avse militära avlöningsfrågor, vilka varit föremål för handläggning inom försvarsförvaltningarna. Frågan äger sålunda även visst samband med den slutliga utformningen av försvarsväsendets centrala förvaltning.

Riksdagens revisorer synas hava ägnat sitt intresse i alldeles övervägande grad åt sådana mål, som skulle komma att dragas inför en lönedomstols prövning genom besvär över en förvaltningsmyndighets beslut i fråga om avlöningsförmåner. Förfarandet i fråga om sådana avlöningsärenden, som via anmärkningsförfarandet skulle komma inför lönedomstolens prövning har däremot icke berörts, och riksräkenskapsverket har därför i det föregående närmast ägnat sin uppmärksamhet häråt. Det har emellertid synts revisorerna önskvärt, att även lokalmyndigheters förvaltningsbeslut i avseende på löneförmåner skulle dragas direkt inför lönedomstolen, d. v. s. utan att vederbörande centralförvaltnings beslut skulle behöva avvaktas. Det är tänkbart, att ett snabbare avgörande skulle erhållas genom en sådan ordning, men å andra sidan tala även vissa skäl för ett motsatt förfarande. Dels gäller det att tillse, att lönedomstolens arbetsbörda icke blir så överväldigande, att redan härigenom den åsyftade snabbheten i avgörandena äventyras, och dels måste man fråga sig, om det icke är skäl att i första hand försäkra sig om medverkan av den sakkunskap — i vissa fall av teknisk och speciell art — som en central verksförvaltning väl får anses besitta i förhållande till en lokal sådan.

Riksräkenskapsverket har vid ett ingående prövande av olika skäl för och emot det av riksdagens revisorer nu framlagda förslaget om inrättande av en särskild lönedomstol kommit till den uppfattningen, att frågan ännu är

för outhärdad för att medgiva ett definitivt ställningstagande. Med hänsyn till ärendets stora vikt och till de möjligheter att realisera sedan gammalt hysta förhoppningar om en bättre ordning på förevarande område, som revisorer-
nas förslag i sina huvuddrag synes innebära, får riksräkenskapsverket till-
styrka, att frågan om inrättandet av en särskild lönedomstol göres till före-
mål för skyndsamt utredning.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, byråche-
ferna Arvidsson och Andersson deltagit.

Stockholm den 27 februari 1943.

Underdånigst
P. S. RUNEMARK.

BERTIL EHNBOOM.

Allmänna lönenämndens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 68, § 20.

Riksdagens revisorer ha under § 20 av sin år 1942 avgivna berättelse upp-
tagit till behandling vissa synpunkter på önskvärdheten av att tillskapa en
särskild lönedomstol. Revisorerna ha därvid sammanfattningsvis uttalat, att
de önskemål beträffande en särskild lönedomstol, åt vilka revisorererna i sitt
yttrande givit uttryck, vore av den allmänna vikt och betydelse, att reviso-
rerna ansåge, att omedelbara åtgärder för ernående av en reform efter i
huvudsak i yttrandet angivna riktlinjer borde vidtagas.

Såsom i inledningen till revisorerernas yttrande angivits, har kommunika-
tionsverkens lönenämnd i utlåtande den 11 december 1936 över betänkande
med förslag rörande förhandlingsordning för statstjänstemän biträtt ett i
nämnda betänkande framställt förslag angående utredning av frågan om
inrättande av en särskild lönedomstol. Vidare har — såsom också i före-
varande ärende omnämnts — allmänna lönenämnden i utlåtande den 23
april 1942 över beskattningsorganisationssakkunnigas betänkande med för-
slag till ändrad organisation av kammarrätten gjort hemställan av enahan-
da innebörd. Lönenämnden anser sig här böra återge, vad nämnden i sist-
nämnda utlåtande anfört:

Enligt allmänna lönenämndens mening skulle en väsentlig lättnad i kam-
marrättens arbetsbörda kunna vinnas på det sätt, att en särskild lönedom-
stol inrättades. Den fortgående utvecklingen av statsverksamheten har med-
fört, att antalet anmärknings- och avlöningsmål, som bringas under kam-
marrättens prövning, numera är betydande; i sådant hänseende anföres i
det föreliggande betänkandet, att mål av nyssnämnda slag, vilka efter pre-
sidentens bestämmande tilldelas minst två rotlar, för närvarande på grund
av den starka tillströmningen av sådana mål tilldelas sex rotlar. Med hän-
syn till det anförda samt till angelägenheten av att avlöningsmålen erhålla
en snabb och enhetlig behandling finner sig allmänna lönenämnden böra
upprepa kommunikationsverkens lönenämnds hemställan, att utredning av
frågan om inrättandet av en särskild lönedomstol måtte komma till stånd.

Oavsett huruvida en lönedomstol framdeles blir inrättad eller ej, anser
sig lönenämnden emellertid kunna tillstyrka det i förevarande betänkande

framförda förslaget om inrättande av fasta divisioner inom kammarrätten, för vilket de sakkunniga enligt lönenämndens mening anfört bärande skäl. Kammarrättens arbetsbalans synes nämligen vara sådan, att den föreslagna organisationen säkerligen för lång tid framåt kommer att bliva fullt erforderlig.

De av riksdagens revisorer i förevarande sammanhang gjorda uttalandena kan lönenämnden i stort sett biträda. Särskilt vill lönenämnden understryka angelägenheten av att ett snabbare och mera enhetligt avgörande av föreliggande lönefrågor av tvistig natur kommer till stånd, än för närvarande är fallet — ett förhållande som skulle vara av mycket stor betydelse för det löpande arbetets behöriga bedrivande inom olika förvaltningsorgan ävensom för den enskilde tjänstemannen.

Lönenämnden vill framhålla, att den ifrågasatta lönedomstolens verksamhetsområde, i vad angår lönefrågor, närmast synes bära avse sådana spörsmål, som på grund av sin natur lämpa sig för avgörande genom domstolsförfarande. Åtskilliga lönefrågor torde fördenskull bära falla utanför området för lönedomstolens verksamhet. Såsom exempel kunna nämnas frågor om löneställningen för till nyinrättade föreslagna befattningar, uppflyttning av befattning från lägre lönegrad till högre eller förändring av befattning från extra ordinarie till ordinarie, vidare frågor som avse tjänstemäns löneklassplacering vid tillträddandet av tjänst i sådana fall, då på skälighetsprövning av Kungl. Maj:t bör bero, huruvida tjänstemannen bör inplaceras i högre löneklass än begynnelselöneklassen, etc. Av det anförda följer enligt lönenämndens mening, att en särskild lönedomstol endast i mycket begränsad omfattning skulle kunna övertaga de arbetsuppgifter, som nu åligga allmänna lönenämnden. Frågan om det inbördes förhållandet mellan lönenämnden och lönedomstolen bör emellertid klarläggas i förevarande sammanhang.

Revisorerna uttala sig för, att avlöningsmål beträffande — förutom statens tjänstemän — även vissa grupper av kommunala tjänstemän — lärare, präster, kyrkobetjente, polismän — skola avgöras av den ifrågasatta lönedomstolen. Möjligen kan det, anförda revisorerna, visa sig ändamålsenligt att i en framtid hit hänföra samtliga mål angående kommunalt anställda befattningshavares löneförmåner. Lönenämnden vill för sin del giva uttryck åt en viss tvekan beträffande lämpligheten av att avlöningsmål rörande rent kommunala befattningshavare av skilda slag skola handläggas av lönedomstolen. En blivande utredning torde emellertid komma att bringa klarhet i frågan, hur långt lönedomstolens behörighet i nämnda hänseende bör sträcka sig.

För att avgöranden skola erhållas så snabbt som möjligt anse revisorerna önskvärt, att målen komma direkt under lönedomstolens prövning. Sålunda borde bland annat talan mot lokalförvaltningarnas beslut i lönefrågor föras direkt vid lönedomstolen. Enligt lönenämndens mening bör det emellertid ej anses utan vidare givet, att en tjänsteman alltid skall kunna direkt hos lönedomstolen överklaga ett beslut av lokalförvaltning i en av honom anhängiggjord lönefråga. I åtskilliga fall — exempelvis inom de affärsdrivande verken — måste det nämligen vara av betydelse, att ärendet får passera vederbörande centrala förvaltningsmyndighet, vilken i allmänhet kan antagas ha större överblick över tillämpad praxis än lokalförvaltningen och vilken genom ett omedelbart ingripande kan åstadkomma, att frågan över huvud icke behöver bringas under lönedomstolens prövning. Det bör sålunda enligt lönenämndens mening noga undersökas, i vilken utsträckning talan mot lokalförvaltnings beslut i lönefråga lämpligen bör, med förbigående av den centrala myndigheten, få föras direkt hos lönedomstolen.

Lönenämnden vill slutligen erinra om den i § 20 mom. 2 instruktionen för riksräkenskapsverket meddelade föreskriften, att vissa tjänstemän i verket må, på sätt i arbetsordningen närmare bestämmes, besvara till verket inkomna förfrågningar samt meddela upplysningar och anvisningar i frågor, som beröra riksräkenskapsverkets granskande och kontrollerande verksamhet och avse tillämpningen av verkets beslut eller gällande föreskrifter. I anledning av nämnda stadgande fullgör riksräkenskapsverket numera en omfattande verksamhet med avseende å meddelande av råd och anvisningar i lönefrågor. Det synes böra göras till föremål för omprövning, i vad mån denna sida av riksräkenskapsverkets ämbetsbefattning bör röna inverkan av inrättandet av en särskild lönedomstol.

Under åberopande av det anförda får allmänna lönenämnden tillstyrka, att utredning nu kommer till stånd beträffande inrättande av en särskild lönedomstol.

I avgörandet av förevarande ärende ha deltagit undertecknad lönenämndens ordförande samt ledamöterna Broström, Gabrielsson, Magnusson, Ruist, Wahlmark och Wold.

Stockholm den 15 januari 1943.

Underdånigst
ERIK STRIDSBERG.

Nils M. af Malmborg.

Riksdagens revisorers uttalanden under §§ 21—24 ha av finansdepartementet ej utsänts på remiss.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 119, § 25.

Statskontoret, som vitsordar riktigheten av de av revisorerna lämnade uppgifterna rörande avvecklingen av det mot säkerhet av inteckning i fastigheten nr 7 i kvarteret Kungsbacken utlämnade lånet, har därutinnan icke annat att tillägga än att ämbetsverkets ståndpunktstagande vid exekutivauctionen skedde efter samråd med den av verket för dylika uppgifter anlitate experten, som var närvarande vid frågans behandling och därvid förklarade sig icke tillråda fastighetens inropande till så högt belopp, som erfordrades för täckning av ämbetsverkets fordran.

Beträffande vidare beskaffenheten ur säkerhetssynpunkt av de av statskontoret förvaltade inteckningslånen må framhållas, att huvudparten av dessa lån tillförts ämbetsverket från de pensionskassor, vilkas verksamhet övertagits av verket, och vilka icke alltid tillämpat lika rigorösa principer vid utlämnandet av inteckningslån som statskontoret.

Vidkommande därefter revisorernas uttalande angående de med en medelsförvaltning av ifrågavarande art under ogynnsamma förhållanden förenade riskerna och vikten av att verket äger möjlighet till effektiv övervakning av lånen, kan statskontoret i dessa delar helt ansluta sig till revisorernas mening. Anledningen till att ämbetsverket begränsat sina framställningar om

medel för ändamålet har varit tvånget att under rådande ekonomiska svårigheter för staten så mycket som möjligt hålla nere sina egna utgifter.

Stockholm den 5 januari 1943.

Underdånigst
WILHELM BJÖRCK.

S. T. ÖRTENGREN.

M. Sivert.

Transumt av Generaltullstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 120, § 26.

Till Konungen.

För egen del vill generaltullstyrelsen anföra följande.

Vin och spritdrycker äro upptagna i tulltaxan under nummer 149—158: 2 (statistiska nummer 327—351). Såsom framgår av taxans bestämmelser, vilka finnas återgivna i remissakten, äro varorna uppdelade i vissa grupper med olika tullsatser allt efter alkoholhalten. För spritdrycker, inkommande på fat, skall tullen beräknas efter literalet för vara av 50 procents alkoholhalt vid +15° C. Det är även att märka, att gällande tullsatser äro jämförelsevis höga. Man torde därför få anse, att tulltaxeringen av nämnda varor hör till det mera kvalificerade arbetet på ifrågavarande område och i varje fall utgör ett arbete, som ställer större krav på förrättningsmannen än exempelvis tulltaxeringen av tobak på sin tid gjorde. Tullmyndigheterna hava också funnit det vara nödvändigt, att tulltaxeringen av vin och spritdrycker verkställas under noggrann kontroll. Det har emellertid visat sig vara möjligt att i stor utsträckning ordna tulltaxeringen så, att den kan verkställas av tullverkets tjänstemän i samarbete med representanter för vin- och spritcentralen. Denna anordning är ägnad att avsevärt underlätta arbetet för båda parterna.

De varuslag, om vilka nu är fråga, intaga en framträdande plats i tullverkets nederlagsrörelse. Om varorna bleve fria från tull, skulle de emellertid komma att försvinna ur denna rörelse, och en sådan ändring skulle uppenbarligen medföra viss minskning i tullverkets arbete på ifrågavarande område. Denna minskning skulle dock huvudsakligen gälla bokföringen, enär vin- och spritcentralen genom särskilda medgivanden av Kungl. Maj:t tidigare erhållit befrielse från tullbevakning för sitt nederlagsgods.

Inom tullverket hava vissa undersökningar verkställt i syfte att utröna, huru stora besparingar som ett förverkligande av revisorernas förslag skulle kunna medföra för verkets del. Av dessa undersökningar har framgått att det med tulltaxeringen av vin och spritdrycker förenade arbetet utgör endast en ringa del av allt arbete av ifrågavarande slag, som utföres, samt att det är fördelat på flera olika tullanstalter och expeditioner. En omläggning av beskattningen, varigenom nämnda varor bleve fria från tull, skulle visserligen medföra någon minskning av tulltaxeringsarbetet, men denna minskning komme dock icke att i nämnvärd grad inverka på behovet av den med

sådant arbete sysselsätta personalen. Däremot torde personalen vid tullkammeralkontoret i Stockholm i sådant fall kunna minskas med ett eller högst två kanslibiträden.

Vid bedömandet av frågan om vilka besparingar som kunna vara att vinna bör tagas i betraktande, att de göromål, som vid en omläggning av beskattningen å vin och spritdrycker skulle komma att bortfalla för tullverket eller kunna överflyttas från tullverket till annat organ, utgöra blott en del av tullverkets hela arbete i samband med införseln av nämnda varor. Alla göromål, som sammanhånga med godsets lossning, utlämning och redovisning, skulle komma att kvarstå för tullverket, även om varorna bleve fria från tull.

En omläggning av beskattningen enligt revisorernas förslag torde komma att medföra en minskning i vissa utgifter för vin- och spritcentralen. Det är emellertid uppenbart, att ändringen jämväl komme att leda till en ökning av bolagets arbete i flera avseenden. Måhända bleve det i sådant fall nödvändigt för bolaget att, innan varorna avhämtades från tullverket, undersöka sändningarna för fastställande, huruvida några skador uppkommit eller stölder begåtts under transporten, samt att därefter, åtminstone i viss utsträckning, verkställa samma bestämmingar rörande vikten och alkoholhalten, som för närvarande utföras av tulltjänstemännen, delvis i samarbete med bolagets tjänstemän.

Styrelsen finner sig emellertid i detta sammanhang böra ifrågasätta, huruvida tillräckliga skäl numera kunna anses föreligga att bibehålla nederlagsrörelsen i fråga om vin och spritdrycker. Importbolaget kan visserligen nu genom att upplägga varorna på nederlag i stället för att anmäla dem till direkt förtullning komma i åtnjutande av anstånd med betalning av tullavgiften och även vinna viss nedsättning däri, när avdrag i kvantiteten (läckage) beräknas för drycker å träfat, sedan de varit upplagda på nederlag under viss tid. Det vill dock synas som om ett monopolföretag icke kan hava något verkligt behov av dylika förmåner, vilka för statsverket innebära uppenbara nackdelar. Därest bolaget avstode från sin rätt till uppläggning av vin och spritdrycker på tullnederlag, skulle en del av revisorernas reformförslag kunna förverkligas utan ändring av gällande författningar och med bibehållande av nuvarande system för tulltaxering i övrigt. Tullverket skulle då också bliva i tillfälle att debitera fulla tullavgifter och inleverera dem tidigare än vad nu kan ske, vilket måste framstå såsom en vinst för statsverket. Man kan även tänka sig, att bolaget mot avstående av rätten till tullnederlag genom särskilt medgivande av Kungl. Maj:t skulle kunna erhålla samma anstånd med betalning av tullavgiften för gods, anmält till direkt förtullning, som enligt nuvarande bestämmelser må åtnjutas i fråga om nederlagsgodset. För återbekommande av den erlagda tullen vid återutförsel av varor torde bolaget i sådant fall behöva rätt till handelsrestitution. Sådan rätt kan emellertid icke utan ändring av gällande bestämmelser medgivas för vin och spritdrycker.

Enligt revisorernas uppfattning borde ur handelspolitisk synpunkt hinder icke möta mot ett genomförande av den föreslagna reformen. Generaltullstyrelsen kan icke ansluta sig till denna uppfattning. Tullarna för vin och spritdrycker hava sedan gammalt utnyttjats såsom bytesmedel vid förhandlingar med främmande länder, och detta torde hava skett till och med i större omfattning än vad fallet varit i fråga om tullarna för flertalet andra varor. Samtliga tullar för ifrågavarande produkter beröras även för närvarande av handelsavtal med vissa utländska makter. Att under sådana förhållanden upphäva dessa tullar och överföra dem till omsättningsskatten för vin och spritdrycker torde handelspolitiskt sett få anses vara en mycket olämplig åtgärd. Det skulle innebära att man antingen avhände sig värdefulla by-

tesmedel eller ock överginge till ett system, som skulle göra det möjligt för främmande makter att erhålla inflytande på inre svenska förhållanden, vilka man så vitt möjligt torde böra hålla utanför ett sådant inflytande. Enligt styrelsens förmenande måste revisorernas förslag ur handelspolitisk synpunkt äga nackdelar, vilka äro så betydande, att de i varje fall icke kunna uppvägas av sådana jämförelsevis små besparingar, som kunna vara att vinna genom en omläggning av beskattningen. De ovissa förhållanden, som för närvarande råda, synas även starkt tala mot vidtagandet av varje åtgärd, som kan innebära ett försvagande av vår beredskap i handelspolitiskt avseende.

Såsom revisorerna framhållit skulle en omläggning av beskattningen på sätt ifrågasatts hava till följd, att tolagsersättningen till vissa städer komme att minskas. Till belysande härav har styrelsen i en tablå, som bifogas,¹ låtit sammanställa vissa uppgifter, angivande tulluppbörden för vin och spritdrycker under åren 1937—1942 (januari—november) samt den tolagsersättning, som kan beräknas motsvara ifrågavarande uppbörd. Av tablå framgår att hela tulluppbörden för nämnda varor år 1938 uppgick till 10,128,000 kronor, mot vilken summa svarar en tolagsersättning av omkring 506,400 kronor. Med hänsyn till importens fördelning kan antagas att Stockholm av nämnda summa erhållit 333,100 kronor, Göteborg 28,100 kronor, Södertälje 118,100 kronor och Karlshamn 6,200 kronor. År 1941 utgjorde hela tulluppbörden för samma varor 4,450,000 kronor. Enligt verkställda beräkningar skulle den häremot svarande tolagsersättningen hava fördelats på städerna sålunda: 150,600 kronor till Stockholm, 6,700 kronor till Göteborg, 7,300 kronor till Hälsingborg, 56,700 kronor till Södertälje och 1,200 kronor till Karlshamn.

Vissa städer komma sålunda i åtnjutande av jämförelsevis stora belopp i tolagsersättning, som hänför sig till tulluppbörden för vin och spritdrycker, och såvitt styrelsen kan bedöma skulle de besparingar av verklig betydelse för statsverket, som kunna vara att vinna genom en omläggning av beskattningen, huvudsakligen komma att avse denna tolagsersättning. Den av revisorerna ifrågasatta anordningen skulle följaktligen kunna sägas innebära en teknisk ändring i beskattningen, som gjorde det möjligt för staten att indraga en del av den till vissa städer nu utgående tolagsersättningen. Det synes därför vara naturligt, att de städer, som åtnjuta tolagsersättning, tillmäta frågan stor principiell betydelse. För tullverkets del skulle en sådan indragning av tolagsersättning vara ägnad att öka de svårigheter, som göra sig gällande vid förhandlingar med städernas myndigheter i frågor rörande tulllokaler m. m.

Vad slutligen beträffar revisorernas förslag, att vin- och spritcentralen i avvaktan på resultatet av den ifrågasatta särskilda utredningen skulle erhålla vissa lättnader i tulltaxeringen, motsvarande dem som år 1921 beviljades tobaksmonopolet, finner styrelsen, att de lättnader, som här avses, i stort sett endast skulle innebära, att vissa göromål överflyttades från tullverket till vin- och spritcentralen. En del av arbetet skulle alltså komma att falla på tullverket, och tullmyndigheterna torde även, såsom fallet var i fråga om tobaken, i stället för de göromål, som bortföle, få i uppdrag att verkställa erforderlig granskning av vin- och spritcentralens bokföring med hänsyn till tullavgifternas debitering. En dylik uppdelning av arbetet skulle uppenbarligen försvåra den nödvändiga kontrollen och torde icke kunna medföra några nämnvärda besparingar.

Med hänsyn till att ett inarbetande av sprit- och vintullarna i alkoholbeskattningen icke torde kunna komma till stånd utan vidtagande av jämförelsevis ingripande förändringar i hithörande skattebestämmelser samt jämväl av vissa jämkningar i rusdrycksförsäljningsförfattningarna, hava revisorerna, så-

¹ Ej här avtryckt.

som förut nämnts, föreslagit, att den väckta frågan göres till föremål för särskild utredning. Syftet med denna utredning skulle sålunda vara att erhålla förslag till de för en omläggning av beskattningen erforderliga författningsändringarna. Då emellertid enligt generaltullstyrelsens mening skäl icke föreligga att vidtaga någon sådan omläggning, som ifrågasatts, finner styrelsen ytterligare utredning icke påkallad.

På grund härav får generaltullstyrelsen hemställa, att riksdagens revisorers här ovan behandlade förslag till vissa åtgärder, berörande tulltaxeringen av vin och spritdrycker vid införsel genom aktiebolaget vin- och spritcentralen, icke måtte föranleda någon vidare åtgärd.

I ärendets handläggning hava deltagit, förutom undertecknad generaltulldirektör, byråcheferna Jansson, Hilding, Sandquist, föredragande, Linders och Lindberg.

Protokollsutdrag, upptagande vid ärendets föredragning uttalade skiljaktiga meningar, bifogas.

Stockholm den 22 januari 1943.

Underdånigst
NILS WOHLIN.

Jacob Håkanson.

Bilaga.

*Utdrag av protokollet, hållet hos Kungl. Generaltullstyrelsen
den 22 januari 1943.*

Närvarande: Generaltulldirektören Wohlin samt byråcheferna Jansson, Hilding, Sandquist, föredragande, Linders och Lindberg.

Anmäldes Kungl. Maj:ts remiss den 18 december 1942 i anledning av riksdagens revisorers förslag till vissa åtgärder, berörande tulltaxeringen av vin och spritdrycker vid införsel genom aktiebolaget vin- och spritcentralen; och beslöts underdånigt utlåtande av innehåll registraturet utvisar.

Byråchefen Hilding anförde:

»Lika väl som tullavgiften borttagits från monopolartikeln tobak, lika väl synes den mig kunna borttagas från monopolartiklarna spritdrycker och vin. Kravet på konsekvens torde i sin mån tala för en sådan åtgärd.

De invändningar, som rests mot förslaget, äro enligt min mening föga bärande.

Att städernas anspråk på tolagsersättning icke kan utgöra något hinder, framgår av behandlingen på sin tid av bensin- och tobakstullarna. Då det gällde att uttaga högre avgift för bensin, sattes tullen ned till den obetydliga avgiften av $\frac{1}{10}$ öre pr liter samtidigt som en mycket hög införselavgift debiterades under namn av bensinskatt. Såväl vid denna omläggning som vid avskaffandet av tobakstullen torde det väsentliga motivet hava varit, att pålagorna skulle i största möjliga utsträckning tillfalla staten själv och ej delas med vissa städer.

De handelspolitiska betänkligheterna få enligt min mening ej överskattas. Vid handelstraktatförhandlingar köpslås ej blott om positioner i tulltaxorna utan om många andra ämnen. Den tidigare i bevillningsförordningen men numera i annan författning omhandlade avgiften för utländska handels-

resande må nämnas såsom exempel på ett ämne, som från utländskt håll gjorts till föremål för underhandlingar. På samma sätt kan man tänka sig, att aktiebolaget vin- och spritcentralens avans på någon vinsort blir föremål för förhandlingar med en främmande stat. Om den avgift, som skall regleras uppåt eller nedåt, har benämningen tull eller har en annan benämning, är givetvis utan betydelse för realfrågan. Farhågorna för att svenska staten skulle genom den ifrågasatta omläggningen avhända sig bytesobjekt vid traktatförhandlingar torde alltså vara mycket överdrivna.

De besparingar för statsverket, som skulle följa av att tulltjänstemän ej vidare behöfve tullbeskatta och i åtskilliga av statsrevisorerna närmare angivna hänseenden taga befattning med de införda spritdryckerna och vinerne, torde bliva ganska betydliga. Ej blott kanslibiträdens utan även kammar-skrivares m. fl. tjänstemäns tid komme därigenom att i stor utsträckning sparas.

De sålunda vunna besparingarna i förening med besparingen av omkring en halv miljon kronor årligen i tolagsersättning torde utgöra goda skäl för den ifrågasatta omläggningen.

Jag anser förty, att Styrelsen ej bort motsätta sig den närmare utredning av ämnet, vilken statsrevisorerna påyrkat.»

Byråchefen Linders anförde:

»Därest tullarna å vin och spritdrycker upphävdes, borde tulltaxeringen av sådana varor kunna grundas på företedda handlingar på motsvarande sätt, som enligt Kungl. Maj:ts förordning den 20 juni 1924 (nr 247) sker i fråga om tobaksvaror.

Tulltaxerade vin- och spritpartier uppläggas i betydande omfattning å tullnederlag. Upplagstiden för tullnederlagsgods, vilken enligt tullstadgan utgör fem år, har beträffande vin och spritdrycker under senare tid vid ett flertal tillfällen av Kungl. Maj:t utsträckts med fem år och i vissa fall med ytterligare fem år. På grund av den långa upplagstiden och då tullnederlagsjournalerna för varje räkenskapsår insändas till Generaltullstyrelsen för granskning, måste i stor utsträckning anteckningarna i journalerna år från år överföras i nya journaler.

Efter tullarnas upphävande skulle genom den förenklade tulltaxeringen samt genom att det omfattande arbetet med nederlagsbokföring, debitering, uppbörd och redovisning av avgifter samt med kontroll å räkenskapsmaterialet upphörde, tullverkets arbete vid införsel av vin och spritdrycker avsevärt minskas vid jämförelse med nuvarande system.

I vad mån den föreslagna omläggningen av beskattningssystemet skulle föranleda minskning i arbetet för aktiebolaget vin- och spritcentralen, är icke utrett i ärendet. Det synes mig emellertid osannolikt, att, såsom i ärendet gjorts gällande, minskningen i tullverkets arbete skulle uppvägas av ökat arbete för nämnda bolag.

Skada å från utlandet inkommet gods plägar av tullbevakningspersonalen anmärkas vid kontroll över lossningen. Möjligheten att genom tullverkets försorg få skada å emballage till vin och spritdrycker skriftligen bekräftad skulle icke uteslutas genom tullarnas upphävande. En sådan anordning skulle för övrigt kunna vidtagas, att på begäran och mot särskild ersättning tullverket till utrönande av skada verkstälde undersökning av innehållet i inkomna kollin och utfärdade bevis därom.

Bibehållande av tullarna å vin och spritdrycker men upphävande av nederlagsrätten för sådana varor, på sätt i ärendet ifrågasatts, skulle beträffande varor, som kräva en längre tids lagring, innebära avvikelser från principen, att tidpunkten för tullarnas uttagande bör ligga nära tidpunkten för försäljningen för förbrukning inom landet.

Upphävande av tullarna å vin och spritdrycker skulle medföra en betydande minskning i den tolagersättning, som tillkommer vissa tullhusbyggnadsskyldiga stapelstäder. Härvid är dock att märka, att tulltaxeringen av vin och spritdrycker åtminstone i Stockholm till stor del icke förrättas i lokaler, som av staden upplåtits till tullverket, utan i aktiebolaget vin- och spritcentralens lokaler. I varje fall måste uppenbarligen ändringar i tullsystemet, liksom ock inrättande av nya tullanstalter, vilken sistnämnda åtgärd i vissa fall jämväl inverkar på rätten till tolagersättning, kunna ske oberoende av nämnda rättighet.

För varor, som införas av statens myndigheter, åtnjutes icke tullfrihet. Den i ärendet omnämnda tullfriheten, som intill den 1 juli 1923 kunde av Kungl. Maj:t medgivas för effekter för lant- och sjöförsvaret, avsåg endast varor, vilka icke kunde erhållas inom landet. Den omständigheten att nämnda tullfrihet upphävts torde icke utgöra stöd för att tull bör utgå även för av monopolföretag införda varor, för vilka skatt sedermera skall till statsverket inlevereras.

Vad beträffar frågans handelspolitiska sida torde en närmare utredning vara erforderlig.

På grund av det anförda och särskilt med hänsyn till att förslaget står i överensstämmelse med 1924 års riksdags beslut om upphävande av tullarna å tobaksvaror, som infördes av andra än resande, hade enligt min mening Styrelsen icke bort motsätta sig, att utredning av frågan verkställdes.»

Stockholm som ovan.

In fidem

H. Hartler.

Kontrollstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorerers uttalande del I, sid. 120, § 26.

Till Konungen.

Genom remiss den 18 december 1942 har Kungl. Maj:t anbefallt kontrollstyrelsen att avgiva utlåtande med anledning av vad som i en remissen bifogat tramsamt av riksdagens senast församlade revisorerers berättelse yttrats angående tullbehandlingen av spritdrycker och vin vid införsel genom aktiebolaget Vin- och spritcentralen.

Med anledning härav får kontrollstyrelsen anföra följande.

Riksdagsrevisorerna erinra, hurusom praktiskt taget all införsel till riket av spritdrycker och vin skedde uteslutande genom spritcentralen. Tullbehandlingen av dessa varor, vilken gällde avsevärda kvantiteter och för vilken tillämpades ett stort antal olika tullpositioner, krävde med nuvarande system ett jämförelsevis omständligt förfarande, som medförde icke obetydligt arbete med åtföljande kostnader och tidsutdräkt för både tullverket och spritcentralen. Då läget i detta hänseende hade varit detsamma beträffande importen av tobak och tobaksvaror, genomfördes på sin tid genom beslut av statsmakterna vissa anordningar, som förenklade tullbehandlingsförfarandet i fråga om sistberörda varuslag. Detta skedde i två etapper. Enligt beslut vid 1921 års riksdag hade sålunda antagits särskilda bestämmelser angående för-

tullning av för aktiebolaget Svenska tobaksmonopolets räkning inkommande oarbetad tobak och tobaksmjöl. Dessa bestämmelser hade i huvudsak inneburit, att varorna, sedan de i vanlig ordning upptagits å angingningsinlagor, utan vidare tullbehandling utlämnats till tobaksmonopolet. Förtullningen hade därefter skett, först då varorna intagits i tobaksfabrik, i samband varmed vikten å de sålunda disponerade varorna hade fastställts. Uppgifter å dessa kvantiteter hade därefter månadsvis av tobaksfabriken lämnats till vederbörande tullförvaltning, varefter denna debiterade vederbörliga tullbelopp och underrättade generaltullstyrelsen om de verkställda debiteringarna. Tobaksmonopolet hade vidare att månadsvis till sagda styrelse ingiva en på bolagets bokföring grundad, på särskilt sätt undertecknad och till riktigheten bestyrkt uppgift å sammanlagda nettovikten av de varor, som uppvägs vid varje särskild tobaksfabrik, samt att samtidigt inleverera den däremot svarande tullavgiften. — Det ytterligare steget till förenkling i tullbehandlingen av tobak och tobaksvaror hade tagits år 1924, då tullfrihet enligt riksdagens beslut infördes beträffande nämnda varuslag, i samband varmed tullavgifterna överfördes till tobaksskatten, som i sin helhet redovisades av tobaksmonopolet. Tullbehandlingen försigginge alltså numera efter de för tullfria vara gällande regler och kunde därigenom i betydlig grad inskränkas.

Enligt riksdagsrevisorernas uttalande skulle visserligen en icke oväsentlig arbetsbesparing och minskning i omkostnaderna vid införseln av spritdrycker och vin kunna vinnas, genom att spritcentralen medgävs samma lättnader i fråga om tullbehandlingen och tullavgifternas erläggande, som genom riksdagens beslut år 1921 beviljades tobaksmonopolet. Emellertid ansåge revisorerna, att åtgärderna icke borde begränsas endast härtill. Med den ställning av statligt monopolföretag, som spritcentralen — i likhet med tobaksmonopolet — intog, syntes ur kontroll- och redovisningssynpunkt några betänkligheter icke kunna hysas mot att, på sätt genom 1924 års riksdagsbeslut skett i fråga om tullen å tobak, en motsvarande överföring av de nuvarande tullavgifterna å spritdrycker och vin till skatten å samma varor verkställdes. Det kunde i detta sammanhang erinras, att spritcentralen anförtrotts omhänderhavandet av omsättningsskatten å spritdrycker och å vin, uppgående till mångdubbelt större belopp än tullen å desamma. Vid ett genomförande av revisorernas förslag syntes det ligga närmast till hands, att tullen överfördes till omsättningsskatt. Härigenom kunde ett likformigt uttagande av skatten ske. Något hinder mot den föreslagna reformen ur handelspolitisk synpunkt borde, enligt vad revisorerna funnit, ej möta. Revisorerna uttala emellertid, att ett inarbetande av sprit- och vintullarna i alkoholbeskattningen icke kunde komma till stånd utan vidtagande av jämförelsevis ingripande förändringar i hithörande skattebestämmelser samt jämväl av vissa jämkningar i rusdrycksförsäljningsförfattningarna, varför den nu väckta frågan borde göras till föremål för särskild utredning. I avvaktan på resultatet av denna syntes för spritcentralens vidkommande motsvarande lättnader i fråga om förtullningen av spritdrycker och vin böra medgivas, som genom 1921 års riksdagsbeslut beviljades tobaksmonopolet.

Då riksdagsrevisorerna i sitt förevarande yttrande med utgångspunkt från syftmålet att närmast av besparingsskäl förenkla tullbehandlingsförfarandet vid rusdrycksimporten föreslå genomförandet av ett enhetligt beskattningssystem för spritdrycker och vin, upptaga revisorerna därmed ett spörsmål, som kontrollstyrelsen ur andra synpunkter haft anledning uppmärksamma tidigare vid åtskilliga tillfällen. För den ur skattesynpunkt ojämförligt viktigaste kategorien av rusdrycker, nämligen spritdryckerna, sker beskattning — frånsett tull för importerade varor — i form av dels *tillverkningskatt* för allt brännvin, som tillverkas inom landet och som från brännerierna leverere-

ras till aktiebolaget Vin- och spritcentralen för att antingen användas för beredning av förtäringssprit eller för förskäring av spritdrycker eller ock för försäljning såsom sprit för annat ändamål än såsom skattefri sprit, dels *omsättningsskatt* å av spritcentralen försålda varor.

Tillverkningskatten, som i sin nuvarande form tillkom år 1855 och för närvarande är reglerad genom förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin, har alltsedan år 1903 utgått med ett oförändrat belopp av 65 öre per normalliter (liter å 50 % alkoholhalt). I beloppet för brännvinstullen, som vid import å fat är 1 kr. per normalliter, är ett belopp, motsvarande tillverkningskatten inräknat.

Omsättningsskatten å spritdrycker, för vilken nu gällande bestämmelser återfinnas i förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningskatt å spritdrycker, infördes år 1920 och utgick intill den 1 februari 1932 allenast med ett procentuellt belopp i förhållande till systembolagens inköpspris för varan, omsättningsskatten oberäknad. Från nyssnämnda tidpunkt ingår i omsättningsskatten jämväl en grundavgift med visst belopp per liter. Att märka är att omsättningsskatten såtillvida icke är en fast skatt, som den hittills förklarats gällande allenast för ett budgetår i sänder. Såväl den procentuella delen av omsättningsskatten som dess grundavgift ha successivt på grund av statsverkets finansiella behov underkastats förhöjningar. Från att ursprungligen den procentuella skattesatsen allenast utgjorde 25 % och grundavgiften 60 öre per liter, utgår den förra från och med den 1 juli 1932 med 60 % och den senare från och med den 16 mars 1942 med 6 kronor per liter. Det torde böra uppmärksammas, att genom procentskattens beräkning å spritcentralens försäljningspris, i vilket för inhemsk vara ingår tillverkningskatt och å utländsk vara tullavgift, omsättningsskatt kommer att utgå jämväl å skattens respektive tullavgiftens belopp.

En särställning i beskattningshänsende intager den s. k. skattelagda tekniska spriten. I de fall där skattefri sprit — i allmänhet denaturerad — icke lämpligen kan användas eller tilldelas för vetenskapliga, tekniska eller industriella ändamål, kan vederbörande förbrukare erhålla tillstånd att hos spritcentralen inköpa skattelagd sprit. Före omsättningsskattens tillkomst var denna sprit alltså belagd med brännvinstillverkningskatt, som för 95-procentig sprit utgjorde 1 krona 23 öre per liter. Till följd av omsättningsskattebestämmelsernas utformning träffade omsättningsskatten till en början icke de spritvaror, som för nyss angivna ändamål inköptes direkt från spritcentralen. Då den särskilt för tekniska ändamål avsedda skattelagda tekniska spriten i huvudsak kommer till användning för tillverkning av sådana mera överflödsbetonade varor som hårvatten, eau-de-cologne, parfyper, munvatten, essenser m. m., upptogs år 1933 frågan om att i lämplig omfattning utsträcka omsättningsskattens tillämpning att omfatta jämväl dylik sprit. Vid sagda års riksdag antogs ett tillägg till omsättningsskatteförordningen av innebörd att för spritdrycker, som för nu ifrågavarande ändamål inköpas hos spritcentralen eller till riket införas, omsättningsskatt skall upptagas med en grundavgift av 1 krona 40 öre per liter, varemot procentskatten i detta fall icke skall vinna tillämpning.

Vad beskattningen av vin beträffar, består denna i dels en *omsättningsskatt å inhemskt vin* — 70 öre per liter för starkvin och musserande vin samt 35 öre för annat vin —, dels en *särskild omsättningsskatt* å såväl inhemskt som importerat vin, utgående med 50 % av det pris, den särskilda skatten oberäknad, spritcentralen tillämpar vid försäljning till systembolagen, i fråga om starkvin dock med visst minimibelopp per butelj. Omsättningsskatten å inhemskt vin regleras genom förordningen den 30 mars 1935 (nr 76) och den särskilda omsättningsskatten å vin genom förordningen den 21 oktober 1939

(nr 742). Förordningarna trädde i kraft den 1 april 1935 resp. den 22 oktober 1939.

Den lämnade redogörelsen torde utvisa, att den svenska rusdrycksbeskattningen i sitt nuvarande skick framgått som resultat av åtskilliga under tider- nas lopp vidtagna påbyggnader av skattebestämmelserna. Även om man knappast kan göra gällande, att några mera framträdande praktiska olägen- heter äro förbundna med tillämpningen av den nuvarande anordningen, framstår dock densamma såsom föga rationell och är även ägnad att i bok- förings- och redovisningshänseende medföra ett visst dubbelarbete. Vad brännvinstillverkningskatten angår förtjänar särskilt anföras, att, då denna skatt påföres redan å så tidigt stadium som å den orektificerade spriten, sprit- centralen nödgas arbeta med en relativt högt beskattad råvara, vilket ökar de ekonomiska förlusterna av fabrikations- och lagringssvinn, och att i övrigt ett särskilt restitutionsförfarande måste finnas anordnat för återbetalning till bolaget av skatten å avfallssprit och å annan sprit hos bolaget, vilken beskattats men skall komma till användning för skattefritt ändamål. Ur nu angivna synpunkter torde anledning sålunda föreligga att överväga en omlägg- ning av spritdrycksbeskattningen, och kontrollstyrelsen skulle för sin del icke ha något att erinra mot att den av riksdagsrevisorerna föreslagna utred- ningen igångsattes, vid vilken den nuvarande rusdrycksbeskattningen i sin helhet kunde komma under omprövning. Styrelsen hyser emellertid den upp- fattningen, att frågan lämpligen icke bör upptagas, förrän förhållandena efter den nu rådande krisens upphörande kommit att någorlunda stabilisera sig. Ett borttagande av spritdrycks- och vintullarna torde nämligen för visso kom- ma att innebära vissa vanskligheter även i andra avseenden än beträffande de av revisorerna berörda frågorna om tolagsersättnings minskning i vissa fall och de handelspolitiska hindren, vilka sistnämnda kontrollstyrelsen dock förmodar icke vara så lätta att övervinna, som revisorerna synas förmena. Det bör uppmärksammas, att sprittullen, förutom att tjäna såsom en ekvi- valent för brännvinstillverkningskatten å den inhemska spriten, även fyller uppgiften att lämna den svenska spritindustrien nödigt tullskydd mot de å världsmarknaden ofta nog förekommande mycket låga spritpriserna. En lik- nande funktion ha hittills vintullarna fyllt till förmån för den inhemska vin- tillverkningen. Därest ifrågasvarande tullar skola bortfalla, måste alltså i stäl- let tillkomma någon annan anordning för beredande av det erforderliga in- dustriskyddet på detta område. Vidare kräver tillmätandet av lämpliga skat- tesatser för det tillämnade enhetliga skattesystemet synnerligen ingående överväganden, som påfordra säkrare hållpunkter än dem som i det nuva- rande krisskedet kunna erbjuda sig. Slutligen kommer, såsom revisorerna själva antytt, den avsedda beskattningsomläggningen att tarva omarbetning av åtskilliga bestämmelser i alkohollagstiftningen.

Kontrollstyrelsen anser sig därför böra förorda, att den av riksdagsreviso- rerna föreslagna åtgärden att överföra de nu gällande spritdrycks- och vin- tullarna till rusdrycksbeskattningen måtte framdeles vid lämplig tidpunkt gö- ras till föremål för utredning, i vilken jämväl torde böra inbegripas frågan om en revision av sagda beskattning i sin helhet. Med denna inställning till nämnda spörsmål anser kontrollstyrelsen, i likhet med riksdagsrevisorerna, att i avvaktan på den blivande utredningens resultat åtgärd omedelbart bör vidtagas, i syfte att tullbehandlingsförfarandet beträffande spritdrycker och vin, som importeras av spritcentralen, måtte förenklas på motsvarande sätt, som enligt beslut av 1921 års riksdag medgivits beträffande tobaksmono- polets import av vissa varuslag. En dylik åtgärd finner styrelsen särskilt mo- tiverad i nuvarande krisläge, då största möjliga förenkling i förvaltnings- arbetet på alla områden eftersträvas för statsutgifternas nedbringande. Ge-

nom den tilltänkta anordningen för förtullningen böra otvivelaktigt vissa sammantaget för tullverket och spritcentralen icke så oväsentliga besparingar vara att vinna, och någon olägenhet av densamma kan kontrollstyrelsen för sin del icke finna uppstå annat än möjligen i det hänseendet, att det undantagsvis kan uppstå tvekan för spritcentralen rörande den tulltaxerubrik, var till en speciell vara skall hänföras. I dylikt fall bör emellertid spritcentralen ha att hänvända sig till generaltullstyrelsen för inhämtande av erforderligt besked.

I detta ärendes behandling ha, förutom undertecknad överdirektör, deltagit byråchefen Almgren, tillika föredragande, samt tillförordnade byråchefen Bergils.

Stockholm den 19 januari 1943.

Underdånigst
ALFRED KOLLBERG.

Arne Hillbo.

A.-B. Vin- och spritcentralens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid.120, § 26.

Till Konungen.

Genom remiss den 18 december 1942 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt aktiebolaget Vin- och spritcentralen att avgiva utlåtande med anledning av en av riksdagens senast samlade revisorer gjord framställning angående tullbehandling av spritdrycker och viner vid införsel genom bolaget.

Med anledning härav tillåter sig bolaget anföra följande.

I likhet med statsrevisorerna finner spritcentralen det ostridigt, att såväl förenklingar i arbetet som besparing av kostnader för spritcentralens vidkommande skulle vinnas genom medgivande åt bolaget av motsvarande lättnader för tullbehandling och erläggande av tullavgifter för importerade varor, som beviljats tobaksmonopolet genom riksdagens beslut år 1921. Dessa fördelar skulle ytterligare ökas om, på sätt som i fråga om tullar på tobaksvaror skett genom 1924 års riksdags beslut, tullarna på spritdrycker och vin icke uttoges i samband med importen, utan motsvarande belopp överfördes till omsättningsskatten för dessa varor.

Spritcentralen har därför icke i och för sig någon erinran mot ett genomförande snarast möjligt av det förstnämnda förslaget, som för sitt förverkligande icke torde medföra några avsevärda förarbeten. Enligt en approximativ överslagsberäkning skulle den årliga kostnadsbesparingen för bolaget, som bleve följden av den ifrågasatta anordningen, vid en import av de senaste fredsårens omfattning uppgå till omkring 25,000 kr. på grund av förenkling i arbetet och 35,000 kr. i bortfallande bokföringsavgifter till tullverket. En eventuell olägenhet, som skulle förorsakas av att tullverkets kontroll över tullsatserna upphörde, bör emellertid ej förbises. De regler, som för närvarande gälla för de införda varornas gruppering efter ett relativt stort antal tullsats, ha icke sällan givit anledning till olika meningar angående den tullsats, som borde tillämpas för en särskild vara (t. ex. om den bort hänföras till mousserande eller »pärlande» vin, till likör eller andra spritdrycker). Den

expertis, som fordras för bedömande av dylika frågor, torde visserligen få anses tillgänglig inom spritcentralen, men bolaget såsom samtidig köpare skulle vid dylika avgöranden få en ömtålig ställning, och det kan sättas ifråga, om det ej med hänsyn till tvistefrågornas betydelse för de utländska säljarna bleve nödvändigt ordna så, att spritcentralen ej vore sista instans, utan att besvärsmöjlighet hölles öppen.

Vad det längre gående förslaget beträffar, vilket syftar till ett överförande till skatt av tullarna för spritdrycker och viner, har det för spritcentralen hittills framstått såsom en med hänsyn till de eventuella konsekvenserna vansklig sak att sammanföra tull och omsättningsskatt. Det har nämligen visat sig, att tullsatserna på spritdrycker och viner vid traktatförhandlingar med de viktigaste producentländerna spelat en framträdande roll och utgjort ett mycket vanligt bytesmedel. Skulle dessa tullavgifter nu utgå ur tulltaxan och förvandlas till omsättningsskatt, torde det icke vara uteslutet, att hela omsättningsskattesystemet i vad angår spritdrycker och vin — i motsats till vad som hittills varit fallet — komme att indragas i kommande överläggningar om handelsavtal med främmande makter. För den händelse en sådan utveckling icke behöver befaras eller ur allmän synpunkt anses vara av underordnad betydelse och under förutsättning att det förut omförmälda behovet av besvärinstans beaktas, anser sig spritcentralen böra tillstyrka förslaget såsom innebärande avsevärda kostnadsbesparingar för företaget och förordar därför den ifrågasatta utredningen.

Stockholm den 16 januari 1943.

Underdånigst

Aktiebolaget Vin- & Spiritcentralen

ERNST LYBERG.

M. Marcus.

Yttranden i anledning av riksdagens revisorers uttalande § 27 finnas tryckta efter övriga yttranden.

Riksförsäkringsanstaltens

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 130, § 28.

Till Konungen.

Genom remiss den 18 december 1942 har Kungl. Maj:t anbefallt riksförsäkringsanstalten att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1942 församlade revisorer under § 28 i sin berättelse anfört i fråga om försäkring för olycksfall i arbete av lärare vid folkskoleväsendet. Med anledning härav får riksförsäkringsanstalten med remissaktens återställande anföra följande.

Såsom statsrevisorerna närmare påvisat medföra bestämmelserna i folkskolans avlöningsreglemente den 30 juni 1942 vissa olägenheter, då det gäller regleringen av ersättning vid olycksfall i tjänsten för folk- och småskollärare. Statsrevisorerna ha därför ifrågasatt att, för undvikande av ifrågasvarande olägenheter, folk- och småskollärare antingen skola jämsställas med

de statliga tjänstemännen jämväl beträffande olycksfall i tjänsten eller också med stöd av 3 § olycksfallsförsäkringslagen undantagas från nämnda lags tillämpning.

Förslaget om lärarnas jämställande med statstjänstemännen i förevarande hänseende förutsätter, dels, såsom revisorerna framhållit, att staten anses såsom arbetsgivare enligt olycksfallsförsäkringslagen för lärarna, dels ock att bestämmelserna i folkskolans ovannämnda avlöningsreglemente, i vad avser frågan om ersättning vid olycksfall i tjänsten bringas i överensstämmelse med motsvarande bestämmelser för de statsanställda.

Vid bedömandet av frågan vem som enligt olycksfallsförsäkringslagen är att anse såsom arbetsgivare för folk- och småskollärare har riksförsäkringsanstalten för sin del funnit att, även med hänsyntagande till bestämmelserna i nyssnämnda avlöningsreglemente, skoldistriktet äro att anse såsom arbetsgivare i förhållande till lärarna såsom arbetare. Denna fråga prövas emellertid jämlikt 33 § olycksfallsförsäkringslagen i sista instans av försäkringsrådet. Såvitt riksförsäkringsanstalten har sig bekant, har emellertid frågan icke varit föremål för rådets prövning. Om i enlighet med riksförsäkringsanstaltens mening skoldistriktet äro att anse såsom arbetsgivare enligt olycksfallsförsäkringslagen för lärarna, återstår den möjligheten att i särskild ordning föreskriva att ifrågavarande lärarpersonal skall *beträktas* såsom statsanställd vid tillämpningen av olycksfallsförsäkringslagen. Då detta emellertid skulle innebära att statsverket finge ikläda sig kostnaderna enligt olycksfallsförsäkringslagen för lärarnas olycksfall i tjänsten, torde frågan om införandet av en dylik föreskrift i första hand bli en statsfinansiell fråga.

Beträffande frågan om lärarnas undantagande från olycksfallsförsäkringslagens tillämpning får riksförsäkringsanstalten anföra följande.

Enligt 3 § i nyssnämnda lag äger Konungen från tillämpningen av lagen undantaga arbetare, som användas till arbete för statens eller kommuns räkning och vilka på grund därav tillförsäkrats ersättningar vid olycksfall i arbete, som finnas väsentligen motsvara ersättningarna enligt lagen.

Beträffande statens arbetare har Kungl. Maj:t genom kungörelse den 30 juni 1942 (nr 678) med särskilda bestämmelser i fråga om tillämpningen av olycksfallsförsäkringslagen å arbetare, som användas till arbete för statens räkning föreskrivit viss ordning för utgivande av olycksfallsersättning till dessa. Jämlikt nämnda kungörelse äro ifrågavarande arbetare att anse såsom försäkrade i anstalten, varav följer, bland annat, att det ankommer på riksförsäkringsanstalten att vid olycksfall pröva ersättningsfrågan enligt nämnda lag, liksom ock att besvär över anstaltens beslut kunna anföras hos försäkringsrådet i den ordning, som 33 § i lagen stadgar. Statens arbetare äro alltså i berörda hänseende nära likställda med arbetare hos sådan enskild arbetsgivare, som visserligen har sina arbetare försäkrade i anstalten men som, på grund av åtagande enligt lagens 11 § att själv bestrida kostnaderna jämlikt lagen, beviljats sådan därav betingad lindring i försäkringsavgiften, som avses i 15 § andra stycket.

Kungl. Maj:t har hittills icke heller i något fall beviljat av kommuner i enlighet med 3 § gjorda framställningar om undantagande av hos dem anställda arbetare från lagens tillämpning. Sålunda har Kungl. Maj:t enligt beslut den 29 november 1918, efter av riksförsäkringsanstalten den 26 februari 1918 avgivet avstyrkande utlåtande, funnit en av Stockholms stad i ämnet gjord ansökning icke föranleda till någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Liknande beslut har Kungl. Maj:t meddelat den 29 november 1918 beträffande av stadsfullmäktige i Norrköping, Linköping och Kristianstad gjorda framställningar i ämnet och den 29 april 1932 beträffande en av stadsfullmäktige i Växjö gjord framställning om undantagande av stadens polispersonal från

tillämpningen av olycksfallsförsäkringslagen. I sitt ovan berörda utlåtande den 26 februari 1918, som i bestyrkt transumt bifogas,¹ avgav anstalten närmare redogörelse angående skälen till att anstalten avstyrkte den av Stockholms stad i ämnet gjorda ansökningen. Av samma skäl som riksförsäkringsanstalten därvid anfört böra, enligt anstaltens mening, ej heller de kommunalanställda folk- och småskollärarna undantagas från olycksfallsförsäkringslagens tillämpning.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit byråcheferna Östrand och Puke, byrådirektörerna Sidvall, Källström och Wolff samt t.f. byråchefen Silén.

Stockholm den 18 januari 1943.

Underdånigst
SAM LARSSON.

R. VON DER BURG.

Skolöverstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 130, § 28.

Till Konungen.

Sedan skolöverstyrelsen genom nådig remiss den 18 december 1942 anbefallts att avgiva utlåtande med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats rörande försäkring för olycksfall i arbete av lärare vid folkskoleväsendet, får överstyrelsen, med remissaktens återställande, härmed i underdånighet anföra, att överstyrelsen för sin del intet har att erinra mot det av revisorerna på anförda grunder uttalade önskemålet, att frågan om sådan olycksfallsförsäkring snarast möjligt måtte göras till föremål för utredning.

I den slutliga handläggningen av detta ärende hava deltagit generaldirektören Holmdahl, avdelningschefen undervisningsrådet Falck och undervisningsrådet Weijne, föredragande.

Stockholm den 5 januari 1943.

Underdånigst
OTTO HOLMDAHL.

JOSEF WEIJNE.

Einar Sprinchorn.

Skolöverstyrelsens yttrande med anledning av riksdagens revisorers uttalande § 29, del I sid. 133, har här ej avtryckts.

¹ Ej här avtryckt.

Lantbruksstyrelsens och statens livsmedels- kommissionens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 135, § 30.

Till Konungen.

Genom remiss har Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen och statens livsmedelskommission att gemensamt avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer i § 30 av sin berättelse anfört rörande klassificering av kött.

Med bifogande av remissakten ävensom av statens priskontrollnämnd och Sveriges slakteriförbund, förening u. p. a., avgivna yttranden i ärendet¹ få lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen anföra följande.

Sedan riksdagen i skrivelse den 21 juni 1941, nr 413, anmält, att riksdagen vid granskning av det av revisorerna berörda, av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förordning angående klassificering av kött ej hade funnit skäl att mot detsamma framställa någon erinran, anbefallde Kungl. Maj:t den 28 juni 1941 lantbruksstyrelsen att — efter samråd med livsmedelskommissionen och hörande av vederbörande organisationer ävensom med beaktande av vad i propositionen nr 299 till 1941 års riksdag och jordbruksutskottets utlåtande nr 76/1941 anförts — utarbета och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till föreskrifter angående antalet kvalitetsklasser och grunderna för klassificeringen samt angående omklassificering av kött ävensom till de ytterligare föreskrifter, som kunde erfordras för tillämpningen av förordningen ifråga.

Tämligen omedelbart efter det att lantbruksstyrelsen hade erhållit berörda uppdrag, påbörjade styrelsen undersökningar rörande vilka föreskrifter, som lämpligen borde meddelas i förevarande avseende. Samtidigt som undersökningarna företogs hade styrelsen överläggningar i ämnet med på köttklassificeringens område sakkunniga personer. Sedan inom lantbruksstyrelsen utarbetats preliminära förslag till föreskrifter i ämnet, inhämtade styrelsen yttranden häröver av livsmedelskommissionen, statens priskontrollnämnd, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, föreningen svenska städers offentliga slakthus, Sveriges charkuteri- och slakteriädkares riksförbund ävensom av kooperativa förbundet, förening u. p. a., och Sveriges slakteriförbund, förening u. p. a. Därefter utarbetade styrelsen definitiva förslag i ämnet, vilka förslag styrelsen överlämnade till Kungl. Maj:t med skrivelse den 5 december 1941. Sedermera bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 13 februari 1942 lantbruksstyrelsen att utfärda bestämmelser och föreskrifter, som avsåges i 2 och 11 §§ förordningen den 30 december 1941 (nr 1011) angående klassificering av kött, ävensom meddela undantag, varom i sistnämnda paragraf förmäldes. Genom samma beslut meddelade Kungl. Maj:t vissa föreskrifter att iakttagas vid utfärdande av bestämmelser angående grunder för klassificering av kött m. m.

Såsom torde framgå av vad nu anförts hava lantbruksstyrelsens föreskrifter rörande klassificering av kött tillkommit efter noggrann utredning och prövning ävensom efter hörande av åtskilliga myndigheter och sammanslutningar, som kunde anses därav beröras. Vid föreskrifternas utarbetande gick lantbruksstyrelsens strävan i mycket hög grad ut på att klassificeringssystemet skulle bli så enkelt som möjligt.

Med hänsyn härtill samt till den kännedom rörande förutsättningarna för

¹ Ej här avtryckt.

uppnående av det med förordningen angående klassificering av kött avsedda syftet, som lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen förskaffat sig, finna styrelsen och kommissionen sig icke kunna dela riksdagens revisorers uppfattning angående föreskrifternas ändamålsenlighet.

Lantbruksstyrelsen och kommissionen vilja bestämt hävda, att det med hänsyn till den stora kvalitetsvariationen olika slaktkroppar emellan varit nödvändigt att för uppnående av nyssnämnda syfte bygga priskontrollen på förevarande område på ett klassificeringssystem av i huvudsak den struktur, som det nu tillämpade systemet har. Denna nödvändighet synes jämväl klart framgå av Sveriges slakteriförbunds ovanberörda yttrande, varjämte priskontrollnämnden, enligt vad som framgår av nämndens likaledes ovanberörda yttrande, ansett det nuvarande klassificeringssystemet välmotiverat ur priskontrollsynpunkt. Lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen torde, med hänsyn till vad priskontrollnämnden och slakteriförbundet anfört, icke behöva anföra särskild motivering ur priskontrollsynpunkt för det nuvarande klassificeringssystemet.

I detta sammanhang må anföras, att den omständigheten, att det nuvarande klassificeringssystemet ej blott är ändamålsenligt ur priskontrollsynpunkt utan därjämte underlättar en rättvis betalning till köttproducenterna, snarast torde få betraktas såsom en förtjänst hos systemet.

Lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen äro medvetna därom, att tillämpningen av ifrågakvarande klassificeringssystem till en början vållade vissa svårigheter, enär behovet av klassificerare med tillräcklig kompetens ej omedelbart kunde helt täckas. Sedan en tid tillbaka synes emellertid — främst tack vare de av lantbruksstyrelsen anordnade kurserna för utbildning av klassificerare — bristen på tillräckligt kompetenta klassificerare vara i det närmaste hävd, varför bristande tillgång på klassificerare icke numera torde kunna användas såsom argument för en förenkling av klassificeringssystemet. Det torde därjämte här förtjäna framhållas, att enligt såväl lantbruksstyrelsens som kommissionens erfarenheter klassificeringen i allmänhet utföres på ett tillfredsställande sätt. Mera vägande anmärkningar mot enhetligheten och tillförlitligheten i klassificeringen kunna enligt berörda erfarenheter icke framställas.

Såväl priskontrollnämnden som slakteriförbundet anse enligt föreliggande yttranden, att det i nuvarande klassificeringssystem ingående rullstämplingsförfarandet icke utformats så, att största möjliga effekt uppnåtts. Lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen vilja icke förneka, att vissa svagheter vidlåda utformningen av rullstämplingsförfarandet, men hålla ändock före, att utformningen med hänsyn till de förutsättningar, som hittills förelegat — bland annat ifråga om möjligheterna att anskaffa lämpliga stämpelfärger — blivit relativt tillfredsställande. Lantbruksstyrelsen har dock alltsedan klassificeringsföreskrifternas tillkomst sin uppmärksamhet riktad på spörsmålet om rullstämplingsförfarandet i syfte att detta snarast möjligt måtte erhålla en ur alla synpunkter ändamålsenlig utformning.

Lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen hålla före, att en effektiv tillsyn över klassificeringen är nödvändig, främst med hänsyn till behovet att ytterligare öka enhetligheten och tillförlitligheten i klassificeringen. En dylik tillsyn synes emellertid böra upprätthållas jämväl i syfte att föreskrifterna vid behov må kunna snabbt revideras på ett för verksamheten gagneligt sätt. Med avseende härå må såsom exempel framhållas, att önskvärdheten av att öka effektiviteten av ovanberörda rullstämplingsförfarande för närvarande synes böra särskilt uppmärksammas i samband med tillsynen. Att denna tillsyn skulle överflyttas på annan myndighet än lantbruksstyrelsen, torde enligt styrelsens och livsmedelskommissionens åsikt icke för närvarande vara lämpligt. I syfte att lantbruksstyrelsen må kunna bedriva tillsynen med till-

fredsställande effektivitet synes styrelsen vara i oundgängligt behov av att fortsättningsvis liksom för närvarande hava för ändamålet hos sig anställd en särskild tjänsteman. Såsom framgår av lantbruksstyrelsens underdåniga skrivelse den 10 oktober 1942 i ämnet har styrelsen funnit behov föreligga av anställande hos styrelsen av ytterligare en tjänsteman för ifrågavarande ändamål. Enligt beslut av Kungl. Maj:t den 30 oktober 1942 har emellertid lantbruksstyrelsens i berörda skrivelse gjorda framställning om erforderliga medel för anställande under viss tid av ytterligare en dylik tjänsteman icke vunnit Kungl. Maj:ts bifall. Lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen vilja här framhålla, att den hos lantbruksstyrelsen för förevarande ändamål redan anställde tjänstemannen synes vara erforderlig även med hänsyn till lantbruksstyrelsens behov av något biträde för beredningen inom styrelsen av ärenden rörande köttklassificeringen. Ytterligare må här tilläggas att, därest denna tillsyn åvilade livsmedelskommissionen, kommissionen otvivelaktigt skulle, liksom nu är fallet med lantbruksstyrelsen, vara i behov av minst en särskild tjänsteman för ändamålet.

Vad angår det framtida behovet av kurser för utbildning av klassificerare vilja lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen anföra, att ett dylikt behov torde under ytterligare någon tid komma att göra sig gällande. Antalet i framtiden behövliga kurser låter sig icke nu närmare beräknas, men är sannolikt förhållandevis ringa. Mera betydande kostnader för statsverket för utbildning av klassificerare torde därför icke vara att förvänta i fortsättningen. För övrigt må framhållas, att ett enklare klassificeringssystem än det nu tillämpade systemet skulle, såsom även slakteriförbundet synes anse, knappast hava föranlett lägre utgifter av statsmedel för utbildning av klassificerare än som föranletts av det nuvarande systemet.

På grund av vad sålunda anförts få lantbruksstyrelsen och livsmedelskommissionen avstyrka riksdagens revisorers nu framförda förslag om ändringar i bestämmelserna om klassificering av kött m. m.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit för lantbruksstyrelsen generaldirektören Sylvan, byråchefen Bjurstedt och tjänstförrättande byråchefen Sonesson samt för statens livsmedelskommission vice ordföranden Johansson ävensom ledamöterna Nordgren, Cederlund och Hovgard.

Stockholm den 15 januari 1943.

Underdånigst

för lantbruksstyrelsen:

H. SYLVAN.

NILS SONESSON.

för statens livsmedelskommission:

REIMER JOHANSSON.

ARTUR BÖRJESSON.

Länenämndens för sekundär jordbrukskredit

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 143, § 31.

Till Konungen.

Kungl. Maj:t har den 18 december 1942 anmodat länenämnden för sekundär jordbrukskredit att avgiva utlåtande med anledning av vad riksdagens revisorer uttalat rörande statens sekundärlånefond för jordbrukare. På grund härav får länenämnden, med återställande av remissakten, anföra följande.

Såsom revisorerna erinrat var syftet med sekundärlånefondens inrättande enligt jordbrukskreditutredningens betänkande (S. O. U. 1934: 37) närmast att möjliggöra en konvertering av jordbrukets sekundärkrediter i långfristiga lån till någorlunda gynnsam och fast ränta. Detta utredningsinitiativ torde få ses mot bakgrunden av den ekonomiska krisen under 1930-talets första år, som särskilt för jordbrukets del blev mycket kännbar och som framför allt kännetecknades av låga produktpriser och ogynnsamma kreditvillkor. Den åsyftade depressionstiden torde ha medfört en ökad skuldsättning för jordbrukarna, och behovet av en sanering blev trängande. Det torde då ha framstått såsom omöjligt att åvägabringa en dylik sanering genom anlitan- de av bestående kreditinrättningar och organisationer, varför aktionen tänktes genomförd i statlig regi under förmedling av enskilda penninginstitut.

Sedan jordbruksutredningen utarbetat sitt betänkande, alltså mot slutet av år 1934, kunde allt tydligare tecken skönjas på en inträdande förbättring av den ekonomiska situationen för jordbrukets vidkommande. Konjunkturer- na ändrades sedan snabbt till det bättre. Prisläget i fråga om jordbrukets produkter visade en stigande tendens, delvis tack vare stödåtgärder från statens sida. Utvecklingen på penningmarknaden gick mot räntesänkning och bättre penningtillgång.

Det ändrade konjunkturläget satte otvivelaktigt i viss mån sin prägel på statsmakternas behandling av jordbrukskreditutredningens förslag. Samtidigt som det från såväl vederbörande departementschefers som från riksdagens sida betonades, att den nya sekundärlånefondens i första hand borde främja syf- tet att omlägga jordbrukets sekundärkredit på betryggande sätt, i den mån så erfordrades, framhölls, att fonden jämväl borde kunna anlitas för andra ändamål. Sålunda yttrade departementschefen (prop. nr 187: 1935, sid. 55):

»Enär i några yttranden uttalats tveksamhet, huruvida lån från fonden bör beviljas i sådana fall, då med lånet ej avses att omlägga redan erhållna kre- diter, vill jag framhålla, att enligt min mening hinder ej bör möta att i dylika fall bevilja lån. Att den föreslagna hjälpaktionen i främsta rummet avser att konvertera på ogynnsamma villkor erhållna krediter, synes icke rimligt- vis böra utesluta, att lån exempelvis beviljas jordbrukare, som för startan- det av ett eget jordbruk är i behov av kapital.»

Jordbruksutskottet åter anförde (utl. nr 71: 1935, sid. 16):

»Fondens ändamål bör, i anslutning till det redan sagda, främst vara konsolidering av redan befintlig gäld. Detta kan dock icke rimligtvis ute- sluta, att lån från fonden understundom beviljas i sådana fall, då med lånet ej avses att omlägga tidigare erhållna krediter. Upptagande av nya sekun- därlån, exempelvis för jordbruksdriftens förbättrande, kan utan tvivel i vissa fall vara fullt befogat. Emellertid vill utskottet understryka, att ny skuldsättning av denna art i regel icke bör uppmuntras, framför allt icke i samband med startande av jordbruk.»

När utlåningen från sekundärlånefondens startades mot slutet av år 1935, skedde detta under väsentligen andra betingelser än dem, som bildat bak- grunden för utredningsarbetet. De då rådande ekonomiska konjunkturerna kunde betecknas såsom normalt tillfredsställande. Den under depressionsti- den påtagliga åtstramningen i affärs- och sparbankernas kreditgivning gav efter. Lån kunde i vanliga kreditinrättningar erhållas eller omsättas på rela- tivt gynnsamma villkor. Under sådana förhållanden kunde det knappast va- ra att vänta, att den av jordbrukskreditutredningen åsyftade, brett lagda konverteringsoperationen med anlitan- de av sekundärlånefondens skulle kom- ma till stånd. Så blev ej heller fallet.

Den tid, under vilken utlåningen från sekundärlånefondens hittills fortgått, har utmärkts av förbättrade konjukturer för jordbruket. Fondens kan sägas hava under denna tid tagits i anspråk för fyllande av vissa mera normala

kreditbehov. Dess främsta betydelse torde ligga i fördelen för jordbruket att erhålla räntebunden sekundärkredit. Sekundärlånefonden kan, såvitt angår jordbruket, sägas fylla den uppgift, som beträffande stadsfastigheterna tillgodoses genom Svenska Bostadskreditkassan. Lånenämnden finner överflödigt att här påvisa den räntebundna kreditens fördelar framför andra kreditformer. Dock bör framhållas, att efterfrågan å den ena eller andra kreditformen i mångt och mycket är konjunkturbetingad. Det ligger i sakens natur, att den enskilde är mera obenägen att välja den räntebundna krediten vid en tidpunkt, då ränteläget väntas ytterligare falla. På samma sätt är det naturligt, att många inför en befarad räntestegring söka överföra sin fastighetskredit till den inrättning, som lämnar garantier mot förhöjd ränta. Vad sekundärlånefonden beträffar har det nu sagda fått sin bekräftelse i form av en från början låg och sjunkande lånefrekvens, medan det år som markerar räntefotens bottenläge, 1939, utmärkes av en kraftigt stegrad utlåning. Efter en räntestegring under första krigsåret inträdde småningom en stabilisering av ränteläget, något som visat sig medföra en sjunkande kurva i lånefrekvensen.

Till den av revisorerna lämnade redogörelsen för sekundärlåneverksamhetens nuvarande omfattning m. m. må följande upplysningar fogas.

Omkostnaderna för verksamheten ha under 1942 ytterligare nedbringats och uppgå för sagda år, inberäknat de genom statskontoret utbetalade ersättningarna till lånenämndens ledamöter, till cirka 60,000 kronor. En betydande del av dessa kostnader, ej mindre än cirka 39,000 kronor belöpa på låneärendenas lokala handläggning och utgöres av ersättningar åt låneförmedlande kreditinrättningar, de s. k. statsombuden samt de för granskning av låneförmedlarnas räkenskaper och förvaltning särskilt utsedda revisorerna. Återstoden, 21,000 kronor, utgör lånenämndens egna omkostnader, belöpande på ledamöter, revisorer, personal och expenser. I betraktande av att utlåningen numera överstiger 15,000,000 kronor lämnar, det i författningen föreskrivna räntetillägget av minst 0.5 procent utöver medelräntan för statens upplåning täckning för omkostnaderna samt därutöver ett överskott. Det må även nämnas att sekundärlånefonden under de över sju år, som verksamheten hittills fortgått, icke lidit någon förlust. Uppenbart är dock att en kreditrörelse av detta slag är förenad med ekonomiska risker, vilka i ett sämre konjunkturläge kunna framträda.

Det synes vidare vara anledning att något redogöra för de ändamål, för vilka sekundärkrediten under den hittills förflutna tiden tagits i anspråk. Någon exakt statistik i detta avseende är lånenämnden ej i tillfälle att framlägga men varje låneärende prövas av nämnden jämväl med hänsyn till det ändamål, som den sökta krediten uppgives skola tillgodose. Med ledning av hittills vunna erfarenheter kan lånenämnden säga, att sekundärkrediten till mycket övervägande del anlitas för omläggning av redan befintlig gäld, som ofta syntas vara mindre väl eller olämpligt placerad. Ofta har ansökan sålunda gällt överflyttning av lån hos enskilda. Vanligt är att en sterbhusdelägare, som övertager jordbruk, utnyttjar sekundärlånet för att utlösa sina meddelägare i boet. I ytterligare andra fall har ansökan om sekundärlån åsyftat att omlägga växel- och andra lösa skulder, varigenom dessa blivit lättare att bemästra, eller att omföra motsvarande, med borgen förstärkta in-teckningskredit hos enskilda penninginrättningar, varigenom låntagaren kunnat befrias från anlitan- de av borgensmän. Vid sidan av nu berörda konverteringsändamål ha sekundärlånen — dock i mindre grad — utlämnats för vissa produktionsfrämjande ändamål.

Riksdagens revisorer ha, under hänvisning till att lån mot säkerhet av in-teckning i jordbruksfastigheter lämnas bland annat av jordbrukskasserörel-

sen, samt till egnahemsverksamheten, ifrågasatt, om sekundärlånefonden fyller något behov som icke kan tillgodoses av andra kreditinstitutioner.

Vad egnahemslånerörelsen beträffar är denna begränsad till det mindre jordbruket och syftar framför allt till att bereda mindre penningstarka personer möjlighet att *förvärva* jordbruk och egnahem. I viss mån är verksamheten subventionsbetonad. Sekundärlånerörelsen, sådan den i praktiken utformats, ligger väsentligen utanför egnahemsklientelet, i det att sekundärlånen, i anslutning till riksdagens anvisning, ganska sällan kommit i fråga för nyförvärv av mindre jordbruk.

Beträffande revisorernas yttrande att jordbrukskasserörelsen är i stånd att fylla de uppgifter, som nu åvila sekundärlånefonden, må framhållas följande. Inteckningslån till jordbruket utlämnas, förutom av jordbrukskassorna, även av landshypoteksföreningarna, sparbanker och affärsbanker. Varken jordbrukskassorna eller övriga nyssnämnda kreditinrättningar äro emellertid berättigade att utlämna rena inteckningslån med bunden ränta i så högt förmånsrättsläge, som för den statliga sekundärkreditgivningen är medgivet, d. v. s. upp till 75 procent av taxeringsvärdet. Ovan angivna kreditinrättningar kunna sålunda icke lämna någon räntebunden kredit, bortsett från hypotekskrediterna, vilka ju dock uteslutande avse primärbelåningen.

Då sålunda utlåning mot enbart inteckningssäkerhet upp till 75 procent av jordbruksfastigheternas taxeringsvärden och med räntegaranti under lång tid icke kan ske hos någon annan kreditorganisation eller penninginrättning, än sekundärlånefonden, torde ett borttagande av den sistnämnda låneformen kunna befaras komma att försämra jordbrukets kreditförhållanden. Visserligen råder för närvarande god tillgång på utlåningsmedel hos olika penninginrättningar, vilket föranlett vissa svårigheter för åtskilliga av dem att kunna i lån placera sina tillgodohavanden, men detta kanske tillfälliga läge på penningmarknaden kan möjligen inom en snar framtid förbytas i ett sådant läge, att utlämnande av lån till jordbruket av det slag, sekundärlånefonden representerar, bleve av stor betydelse och omfattning.

Oavsett vilka åtgärder, som kunna föranledas av riksdagsrevisorernas uttalande med avseende å statens sekundärlånefond, synes det därför vara angeläget, att jordbrukarnas möjligheter att erhålla rena inteckningslån i sekundärt förmånsrättsläge och med bunden ränta bevaras i någon form. En omläggning av verksamheten synes alltså ej böra äga rum utan närmare utredning rörande de former, vari dylik sekundär jordbruksbelåning framdeles bör ordnas.

I behandlingen av detta ärende hava deltagit lånenämndens samtliga ordinarie ledamöter. Protokollsutdrag utvisande av herr Waller anförd skiljaktig mening bifogas.

Stockholm den 14 januari 1943.

Underdånigst

Lånenämnden för sekundär jordbrukskredit:

CARL MANNERFELT.

Torsten Stjernberg.

Utdrag ur protokollet, hållet vid sammanträde med lånenämnden för sekundär jordbrukskredit den 14 januari 1943.

Närvarande: Herrar Mannerfelt, ordförande, Magnusson, von Hofsten, Andersson i Löbbo och Waller ävensom vid protokollet undertecknad, verkställande tjänsteman.

§ 2.

Föredrogs remiss med anledning av vad riksdagens revisorer anfört rörande sekundärlånefonden; och beslöts utlåtande.

Herr Waller anmälde skiljaktig mening samt anförde:

»För min del biträder jag i allt väsentligt de synpunkter, som statsrevisorerna framhållit.

De förutsättningar, som lågo till grund för igångsättandet av de statliga sekundärlånen, äro icke längre för handen. Även bortsett från de förändrade konjunkturerna, anser jag att den utveckling och rationalisering som jordbrukskasserörelsen undergått sedan dess, göra sådana särskilda anordningar, som den statliga sekundärlånegivningen representerat, obehövlige.

För närvarande lämnar jordbrukskasserörelsen lån mot säkerhet av enbart in-teckning upp till 70 procent av fastighets värde, vilket värde kan uppskattas högre än taxeringsvärdet. Jordbrukskasserörelsen kan, utan att någon ändring behöves ske i de för rörelsen grundläggande författningarna, omhändertaga all kreditgivning mot sådan säkerhet, som avses med de statliga sekundärlånen. Emellertid kunna från jordbrukskasserörelsen icke utlämnas lån med bunden ränta. Huruvida den bundna eller rörliga räntan är den mest förmånliga, har hittills varit en omstridd fråga, som för övrigt icke torde kunna besvaras generellt utan måste bedömas efter olika förhållanden. Vad beträffar förmånen av bunden sekundärkredit, synes mig den omständigheten att sådan kredit i allmänhet har karaktär av driftskredit, utgöra skäl för att krediten icke bindes för lång tid.

Till slut får jag erinra om vad statsrevisorerna anfört därom att, om jordbrukarnas behov av sekundärkredit till äventyrs skulle finnas icke kunna tillgodoses på tillfyllestgörande sätt av befintliga kreditinstitutioner, det torde vara lämpligt att grunderna för dessas verksamhet modifieras i erforderlig mån än att staten vidmakthåller anordningen med en särskild lånefond under egen förvaltning. Det kan, enligt min mening, icke vara befogat sönderdela jordbrukskrediten i olika grupper med var sin kreditorganisation som företrädare. Det måste vara enklare att låta de tidigare existerande kreditinstitutionerna, så mångsidigt och smidigt som möjligt tillgodose de olika slag av kreditbehov, som göra sig gällande på jordbrukskreditens område.»

Denna paragraf förklarades omedelbart justerad.

Som ovan.

In fidem:

Torsten Stjernberg.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 146, § 32.

Till Konungen.

Genom remiss har Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 32 av sin berättelse anfört rörande jordbruksekonomisk undersökning.

Med återställande av remissakten samt med överlämnande av yttrande i ämnet av professorn i lantbruksekonomi med handelslära vid lantbrukshögskolan L. Nannesson, vilken handhar överinseendet över den statistiska bearbetningen av bokföringsmaterialet och utarbetandet av redogörelser för ifrågavarande undersökning, får lantbruksstyrelsen anföra följande.

Den jordbruksekonomiska undersökningen igångsattes så sent som genom beslut av 1939 års riksdag. I bilagan till statsverkspropositionen till nämnda riksdag, nionde huvudtiteln, punkt 88, anförde föredragande departementschefen i fråga om undersökningen, bland annat, att genom densamma en värdefull översikt torde kunna erhållas rörande jordbrukets driftsekonomi, samt att det måste anses vara av vikt att på detta sätt kunna erhålla en säkrare bild av jordbrukets ekonomiska förhållanden och lönsamhet.

Jordbruksutskottet anförde vid sin behandling av ärendet (utlåtande nr 1, punkt 89), att utskottet särskilt med hänsyn till betydelsen av att erhålla kännedom om verkningarna av de under de senaste åren vidtagna prisreglerande åtgärderna på jordbrukets ekonomiska förhållanden ville förorda, att undersökningen verkställdes.

Lantbruksstyrelsen kan för sin del svårligen inse, att förhållandena redan nu skulle hava så förändrats, att icke de anförda skälen alltjämt skulle kunna åberopas i fråga om undersökningens berättigande. Tvärtom torde de rådande utomordentliga förhållandena och de därav föranledda statliga ingripandena i fråga om prissättningen på jordbruksprodukter hava medfört ett än större behov av en så ingående kännedom som möjligt om de ekonomiska förutsättningarna för jordbruksproduktionen och verkningarna av såväl växlande skördeutfall som olika stödåtgärder på området.

Erinras må, att den delegation av 1942 års jordbrukskommitté, som tillsatts för granskning av gjorda beräkningar rörande jordbrukets inkomster och kostnader, i en rapport till kommittén uttalat, att det vore synnerligen önskvärt, att ett mera direkt mått på jordbrukets ekonomiska läge under olika år kunde erhållas, så att det bleve möjligt att bedöma icke endast förändringarna i relationen mellan inkomster och kostnader utan även dessas absoluta storlek. Samtidigt såg sig emellertid delegationen nödsakad att förklara, att åtminstone tillsvidare någon möjlighet icke föreläge att erhålla ett dylikt mått på jordbrukets räntabilitet, som kunde utgöra ett tillförlitligt underlag för prissättningen på jordbruksprodukter.

Av det nu sagda framgår, att det hittills förefintliga materialet i fråga om jordbrukets ekonomiska resultat är bristfälligt. Det synes lantbruksstyrelsen vid sådant förhållande missriktat, att nedlägga ifrågavarande jordbruksekonomiska undersökning, som avser att i någon mån avhjälpa denna brist. Det material, som framkommer genom undersökningen, torde otvivelaktigt få anses vara det mest detaljerade och tillförlitliga, som står till buds på området. Revisorerna hava förmenat, att de utredningar, som på grundval av bearbetade självdeklarationer verkställas inom livsmedelskommissionen tjäna i stort sett samma syfte. Enligt lantbruksstyrelsens mening torde de resultat, som kunna erhållas ur ifrågavarande självdeklaration, icke kunna betraktas såsom lika tillförlitliga som de, vilka erhållas ur verkliga bokslut. Deklaratio-

nerna torde nämligen endast i undantagsfall grunda sig på förda räkenskaper; de utgöras till stor del, med undantag givetvis för de uppgifter, som kunna verifieras, av i efterhand gjorda uppskattningar. Dessutom kunna dessa deklARATIONER icke tillräckligt belysa åtskilliga detaljspörsmål, som äro av vikt för bedömandet av jordbrukets ekonomi. Detta har Nanneson närmare utvecklat i sitt ovannämnda yttrande.

Revisorerna hava vidare anført, att de framlagda räkenskapsresultaten icke kunna anses representativa för hela riket, emedan antalet jordbruk, som omfattades av undersökningen, vore allt för litet och endast de mera framstående och välorganiserade jordbruken utvaldes. Givetvis skulle det vara till fördel för resultatens tillförlitlighet, om antalet deltagare i undersökningen vore större. Det har emellertid visat sig förenat med vissa svårigheter att erhålla deltagare, då uppgiftslämnandet är tämligen arbetskrävande. Vidare bliva även kostnaderna för undersökningen större vid ett mera omfattande underlag. Enligt lantbruksstyrelsens mening torde emellertid även det nu använda materialet giva ett tillfredsställande resultat. I fråga om deltagarnas representativitet torde det förhållandet, att deltagarna i genomsnitt måhända äro mera driftiga än det stora flertalet jordbrukare knappast kunna undvikas men icke heller nämnvärt nedsätta värdet av undersökningen, om detta hålles i minnet vid studerandet av resultaten. Även mindre framstående jordbruk äro emellertid i icke ringa utsträckning representerade, vilket, såsom Nanneson anført, giver en värdefull möjlighet till jämförelse i fråga om orsakerna till differensen i driftsresultaten. Det nämnda förhållandet torde icke heller kunna inverka på bedömandet av variationer i resultaten för olika år, variationer mellan olika områden, resultatet av förändringar i produktionsriktningen och förutsättningarna för produktionen, exempelvis växlande skördeutfall, vilka faktorer det under nuvarande förhållanden är av synnerligt intresse att få belysta.

Revisorerna hava i fråga om kostnaderna för undersökningen särskilt framhållit utgiftsposten till ersättning till i undersökningen deltagande jordbrukare såsom alltför hög samt erinrat om vederbörande departementschefs uttalande att utbetalandet av dylik ersättning till deltagare icke borde göras till regel.

Med hänsyn till det icke obetydliga arbete deltagandet i undersökningen medför för vederbörande jordbrukare synes den ersättning härför, som kan utgå — enligt riktlinjerna för undersökningen högst 10 kronor per deltagare — snarare vara för låg än för hög. Det har nämligen trots denna ersättning i många fall visat sig vara förenat med svårigheter att erhålla deltagare eller förmå dessa till fortsatt deltagande i undersökningen. I viss utsträckning har emellertid med anlitande av för kontanta ersättningar avsedda medel utarbetats driftsanalyser för de enskilda jordbruken, vilka analyser tillställts vederbörande jordbrukare i stället för nämnda ersättning.

I övrigt får lantbruksstyrelsen hänvisa till vad Nanneson i sitt ovanberörda yttrande anført.

Med anledning av vad sålunda anförts finner sig lantbruksstyrelsen icke kunna biträda riksdagens revisorers förslag om nedläggande av ifrågavarande undersökning.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören SYLVAN, byråchefen Bjurstedt och tjänstförrättande byråchefen Sonesson.

Stockholm den 13 januari 1943.

Underdånigst

II. SYLVAN.

NILS SONESSON.

Statens livsmedelskommissionens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 146, § 32.

Till Konungen.

Genom remiss den 18 december 1942 har statens livsmedelskommission anbefallts att avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer anfört rörande lantbruksstyrelsens jordbruksekonomiska undersökning. På grund härav får livsmedelskommissionen, efter att i ärendet ha samrått med 1942 års jordbrukskommitté, anföra följande:

Lantbruksstyrelsens förslag år 1938 om anordnande av en representativ jordbruksekonomisk undersökning avgavs i samråd med 1938 års jordbruksutredning. Det huvudsakliga syftet med undersökningen var, såsom statsrevisorerna uttalat, att erhålla en fortlöpande representativ statistik rörande jordbrukets driftsekonomiska förhållanden. Den enda statistik av driftsekonomisk art, som förefanns före 1938, utgjordes av publikationen Räkenskapsresultat för svenska jordbruk, vilken grundade sig på bokslut, utförda vid bokföringsbyåer och bokföringsföreningar. Anslutningen till denna bokföringsverksamhet var emellertid synnerligen ojämn och det mindre jordbruket var väsentligt svagare representerat än det större. På grund härav kunde det från bokföringsbyråerna erhållna materialet långt ifrån betraktas såsom representativt för det svenska jordbruket. Lantbruksstyrelsens förslag gick bland annat ut på att erhålla ett för olika jordbruksområden och storleksgrupper representativt urval av brukningsdelar. I samband härmed förordades en ej oväsentlig utökning av bokföringsmaterialet. 1938 års jordbruksutredning förklarade sig livligt tillstyrka att lantbruksstyrelsens förslag komme till genomförande.

De skäl, som motiverat statsmakternas beslut att bevilja medel till ifrågasvarande undersökning, kvarstå alljämt och torde under rådande kristid till och med väga tyngre än tidigare. Det synes uppenbart, att en statligt dirigerad hushållning reser många olika problem, för vilkas lösande man måste ha tillgång till ett i möjligaste mån tillförlitligt statistiskt underlag. Livsmedelskommissionen har också i olika sammanhang haft mycket god nytta av materialet från de bokföringskontrollerade jordbruken. Såsom exempel härpå kan nämnas, att de undersökningar rörande utvecklingen av jordbrukets inkomster och kostnader, som sedan ett par år tillbaka utföras inom kommissionen och som de senaste åren legat till grund för prissättningen på jordbrukets produkter, i vad angår kostnadssidan till viss del byggts på uppgifter från bokföringskontrollerade jordbruk. Sålunda grundas beräkningarna rörande arbetskraftvolymen och dess förändringar i huvudsak på dylika uppgifter. Med hänsyn till arbetslönernas dominerande betydelse för jordbrukets kostnader och då användbara uppgifter om arbetskraftanvändningen å jordbruk av olika kategorier och belägenhet ej stå att erhålla på annat håll, är det givetvis av största vikt, att det material, ur vilket uppgifterna hämtas, är så tillförlitligt som möjligt. Det kan även nämnas, att vissa av de utredningar, som det enligt direktiv åligger 1942 års jordbrukskommitté att utföra, icke kunna verkställas utan tillgång till sådan fortlöpande statistik, som lantbruksstyrelsens ekonomiska undersökning avser att lämna. Över huvud måste sägas att dylik statistik är av ett utomordentligt stort värde vid verkställande av specialutredningar på jordbrukets område. Såsom ytterligare exempel härpå framhålles, att såväl egnahemsutredningens som statsmakternas

ställningstagande till frågan om bildandet av nya bärkraftiga jordbruk respektive frågan om komplettering av ofullständiga jordbruk till stor del bygger på utredningar, som verkställt på grundval av räkenskapsresultaten från de bokföringskontrollerade jordbruken.

Statsrevisorernas åsikt att lantbruksstyrelsens undersökning blivit överflöd-ig, sedan numera inom livsmedelskommissionen verkställas representativa undersökningar av jordbrukets kontanta inkomster och utgifter på grundval av jordbrukarnas självdeklarationer, kan livsmedelskommissionen icke biträda. Deklarationsundersökningarna kunna icke ersätta lantbruksstyrelsens undersökning utan utgöra snarare ett komplement till denna. En bearbetning av deklARATIONERNA kan endast tjäna till belysning av huru de *enskilda jordbrukarnas* ekonomiska förhållanden förändra sig år från år men kan icke lämna tillförlitliga svar på frågor vare sig rörande *jordbrukets* lönsamhet eller rörande dess driftsekonomi. Att så icke *kan* vara fallet torde framgå redan därav, att i A-bilagan till jordbrukarnas självdeklarationer upptagna uppgifter icke äro uppdelade på den egentliga jordbruksdriften och jordbrukets binärningar, såsom skogsbruk, körslor m. m. Bilagan innehåller vidare inga uppgifter om arbetskraftanvändning och en bearbetning av densamma kan därför icke lämna material till utförandet av sådana specialundersökningar, som i föregående stycke omnämnts. Då det gäller att bedöma den faktiska utvecklingen av jordbruksbefolkningens inkomster, äro däremot deklARATIONERNA av stor betydelse. I nämnda hänseende kunna de sägas äga företräde framför lantbruksstyrelsens jordbruksekonomiska undersökning, särskilt med tanke på det stora antal representativt utvalda brukningsdelar, som ingå i deklARATIONERNA.

På grund av vad ovan anförts anser sig livsmedelskommissionen böra bestämt avstyrka, att lantbruksstyrelsens förevarande undersökning nedläggas. Att göra detta vid nuvarande tidpunkt skulle vara desto olyckligare som ett nedläggande skulle innebära en väsentlig minskning av såväl livsmedelskommissionens som jordbrukskommitténs möjligheter att vidtaga av förhållandena påkallade utredningar rörande jordbrukets ekonomiska läge.

Vad härefter angår statsrevisorernas kritik i övrigt mot lantbruksstyrelsens undersökning läser kunna vitsordas, att de för bokföringsåren 1939/40 och 1941/42 framlagda resultaten icke kunna anses helt representativa, vilket beror på att det hittills ännu ej lyckats styrelsen att få med tillräckligt många av de mindre brukningsdelarna i undersökningen. En av anledningarna härtill torde ha varit, att inkallelserna till militärtjänstgöring försvårat för dessa jordbrukare att kontinuerligt föra böcker. Livsmedelskommissionen vill uttala den förhoppningen, att det skall vara möjligt för lantbruksstyrelsen att snarast giva undersökningen den omfattning, som ursprungligen avsetts. Eftersom undersökningen måste bli värdefullare ju större antal brukningsdelar som ingå i densamma, synes det mycket önskvärt, att materialet därefter successivt utvidgas utöver den ursprungliga planen. Ur denna synpunkt är det av betydelse, att möjlighet fortfarande kommer att finnas att utbetala ersättning till i undersökningen deltagande innehavare av mindre jordbruk. Utgivandet av dylik ersättning synes väl kunna motiveras med hänsyn till den ingående varu- och arbetsbokföring, som det åligger deltagarna att utföra, och vilken icke utan men för undersökningens resultat kan avvaras eller väsentligt förenklas.

Det är möjligt, att den av kommissionen förordade utökningen av lantbruksstyrelsens undersökning icke kan genomföras utan någon höjning av det för undersökningen utgående anslaget. Enligt kommissionens åsikt bör emellertid denna omständighet icke få utgöra hinder för en utökning. Det bör i detta sammanhang framhållas, att undersökningen, såsom förut fram-

hållits, för närvarande är av stor betydelse och, därest utökningen kommer till stånd, kan bli av ännu större betydelse för avgivandet av förslag rörande prissättningen på jordbrukets produkter och andra åtgärder av jordbrukspolitisk natur. Man bör vid bedömandet av anslaget storlek hålla i minnet, att jordbrukets sammanlagda inkomster av jordbruksprodukter belöpa sig på cirka 1,900 miljoner kronor.

Livsmedelskommissionen kan instämma i statsrevisorernas uttalande att huvudresultaten av en sådan undersökning, som den nu förevarande, böra bli tillgängliga i tryck snarast möjligt efter bokföringsårets utgång. Det torde också böra finnas möjligheter att forcera bearbetningen av materialet på sådant sätt, att preliminära resultat, grundade på huvuddelen av materialet, kunna föreligga inom loppet av ett halvt år efter bokföringsårets utgång.

Livsmedelskommissionen delar vidare revisorernas åsikt om önskvärdheten av att i varje fall huvudresultaten av undersökningen skola framläggas i sådan form, att även icke jordbruksekonomiskt skolade personer kunna tillgodogöra sig desamma. Emellertid behöver detta icke nödvändigtvis förutsätta en omläggning av den hittillsvarande publikationen, vilken närmast utgör och även avsetts att utgöra en statistisk källpublikation och mot vilken ur statistisk synpunkt några större erinringar icke torde vara att göra. De grundläggande principerna för bearbetningen av materialet och publiceringen av detta har för övrigt omedelbart före krigsutbrottet varit under granskning av särskilt tillkallade sakkunniga, nämligen statssekreteraren Nils Malmfors, överdirektören E. Höijer, docenten E. Lundberg och lantbrukaren F. Sillén, Foghammar. Önskemålet om att en större del av jordbrukarna skola kunna tillgodogöra sig de framkomna resultaten synes bäst nås därigenom, att dessa bli föremål för populära framställningar i jordbrukarnas fackpress och i andra tidningar, som i större utsträckning hållas av jordbrukare.

I behandlingen av detta ärende ha deltagit kommissionens ordförande och samtliga ledamöter.

Stockholm den 16 januari 1943.

Underdånigst

Statens livsmedelskommission

BO HAMMARSKJÖLD.

OLOF SÖDERSTRÖM.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 152, § 33.

Till Konungen.

Genom remiss har Kungl. Maj:t anbefallt lantbruksstyrelsen att efter hörande av styrelsen för svenska smörprovningarna avgiva underdånigt uttalande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 33 i sin berättelse anfört beträffande svenska smörprovningarna och deras verksamhet.

Med överlämnande av ett av styrelsen för svenska smörprovningarna infortrat yttrande ävensom ett från svenska mejeriernas riksförening u. p. a. inkommet yttrande i ämnet får lantbruksstyrelsen anföra följande.

Lantbruksstyrelsen, som måste ställa sig frågande till den av riksdagens

revisorer tillämpade metodiken vid deras arbetstidsstudier hos svenska smörprovningarna, finner sig i huvudsak kunna vitsorda, vad provningarnas styrelse anfört i sitt yttrande i fråga om smörprovningarnas arbetsuppgifter och behov av arbetskraft, och tillåter sig styrelsen med avseende härå hänvisa till detta yttrande. Även om ytterligare någon besparing utöver vad provningarnas styrelse föreslagit uti sin i revisorernas berättelse omförmälda skrivelse till lantbruksstyrelsen den 23 augusti 1942 kan vara möjlig att genomföra beträffande provningarnas utgifter, så är dock enligt lantbruksstyrelsens bestämda uppfattning någon sådan beskärning av smörprovningarnas organisation, som riksdagens revisorer tänkt sig, icke möjlig utan att effektiviteten och noggrannheten i provningarnas verksamhet äventyras. Denna fråga torde tarva ytterligare överväganden.

Riksdagens revisorer hava ifrågasatt om smörprovningarnas styrelse bör bibehållas, enär, såsom revisorerna framhålla, på styrelsen ankommande ärenden syntes kunna handläggas av provningarnas direktör eventuellt under lantbruksstyrelsens direkta ledning. Till vad svenska smörprovningarnas styrelse och svenska mejeriernas riksförening anfört på denna punkt finner sig styrelsen böra foga vissa erinringar av mera principiell innebörd. Såvitt framgår av revisorernas uttalande, hava revisorerna, för den händelse smörprovningarnas styrelse avskaffas, tänkt sig verksamheten kunna uppehållas enligt tvenne olika alternativ, nämligen antingen av en självständigt verkande direktör eller av en direktör under lantbruksstyrelsens direkta ledning. För såvitt lantbrukstyrelsen kan finna, skulle enligt det första alternativet direktören vara såväl självständigt beslutande som verkställande. Man måste emellertid härvid fråga sig av vem skall direktören utses och i kraft av vems uppdrag fyller han sin funktion. Då smörprovningarna väl icke kan tänkas bliva direktörens privata verksamhet, så synes saken icke kunna ordnas på annat sätt än att direktören utses och får sin befogenhet av antingen, såsom för närvarande är fallet, en representation för anslutna mejerier eller en statlig myndighet, i vilket senare fall verksamheten torde få helt statlig karaktär. Det hade varit önskvärt, att revisorerna åtminstone i någon mån uppdragit riktlinjer i fråga om formerna för verksamhetens upprätthållande för den händelse en direktör skulle självständigt svara för verksamheten. Enligt lantbruksstyrelsens uppfattning torde det knappast vara möjligt att organisatoriskt genomföra alternativ I.

Enligt alternativ II åter skulle direktören utöva sin verksamhet under lantbruksstyrelsens direkta ledning. Ett sådant förslag är givetvis organisatoriskt sett genomförbart, men torde man för detta fall böra räkna med att verksamheten blir helt förstatligad. Vid ett förstatligande av svenska smörprovningarna torde man emellertid väl knappast kunna förutsätta, att statens utgifter för verksamheten komme att minska — något som torde vara syftet med revisorernas förslag — utan torde man härvid med största sannolikhet böra räkna med ökade statsutgifter. Det må med avseende härå anmärkas, att statens bidrag till smörprovningarnas verksamhet för närvarande uppgår endast till något mellan en femtedel och en fjärdedel av samtliga utgifter för verksamheten, samt att Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition framlagt förslag om statsbidragets sänkande för nästa budgetår till ungefär hälften av dess nuvarande belopp.

Med avseende på sistnämnda alternativ må vidare anföras, att lantbruksstyrelsen av principiella skäl måste motsätta sig, att svenska smörprovningarna på detta sätt inflyttas direkt i lantbruksstyrelsen. Det synes styrelsen nämligen olämpligt, att en förvaltningsmyndighet med mera allmänna uppgifter att befrämja en viss näring även belastas med en omfattande speciell kontrolluppgift av delvis fiskalisk karaktär. Härigenom uppkommer otvivel-

aktigt en viss dualism i verksamheten, som kan bliva till skada för den egentliga uppgiften. Det har också hittills varit en ledande princip inom den statliga lantbruksförvaltningen att förlägga dylika speciella kontrolluppgifter på särskilda anstalter, vilka organiserats som självständiga institutioner utanför lantbruksstyrelsen. Lantbruksstyrelsen vill i sådant hänseende peka på statens centrala frökontrollanstalt, statens lantbrukskemiska kontrollanstalt och statens maskin- och redskapsprovninganstalter. Särskilt må uppmärksammas, att samtliga dessa anstalter ledas av särskilda styrelser, och man frågar sig varför svenska smörprovningarna skola i sådant avseende utgöra ett undantag.

Svenska smörprovningarnas verksamhet baseras till huvudsaklig del på det s. k. runmärket och på villkoren för dess begagnande. Svenska smörprovningarna är att betrakta såsom en sammanslutning av landets mejerier, och det är i denna egenskap som svenska smörprovningarna fått på sig registrerat runmärket såsom särskilt varumärke enligt lagen om skydd för varumärken (jämför 1 §). Detta varumärke torde på grund av lagens bestämmelser icke kunna överflyttas på lantbruksstyrelsen eller annan statlig myndighet, något som också synes utgöra hinder för ett förstatligande av ifrågasvarande provningsverksamhet.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektör Sylvan, byråchefen Bjurstedt och tjänstförrättande byråchefen Sonesson.

Stockholm den 13 januari 1943.

Underdånigst

H. SYLVAN.

NILS SONESSON.

Bilaga A.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Enligt vad svenska mejeriernas riksförening inhämtat ha riksdagens revisorer under § 33 i sin den 15 december 1942 avgivna berättelse framhållit, att när de ärenden, som handlades av styrelsen för Svenska smörprovningarna, vore endast obetydliga löpande sådana, det funnes anledning ifrågasätta, om styrelsen borde bibehållas. I anledning av detta uttalande får riksföreningen framhålla följande.

Enligt riksföreningens uppfattning bör kontrollverksamheten beträffande smör alltjämt handhas av ett organ under statlig medverkan. Med hänsyn till kontrollverksamhetens betydelse för mejerihanteringen måste det vara riktigt och till gagn för hanteringen, om representanter för densamma äro företrädare i smörprovningarnas ledning med möjlighet att följa verksamheten och deltaga i planläggandet av framtida åtgärder. Erfarenheten från den förflutna tiden bestyrker enligt riksföreningens förmenande, att den samverkan, som kunnat åstadkommas mellan provningarna och mejerihanteringen genom att mejeriorganisationen är företräd i den förstnämndas styrelse, varit till gagn för hanteringen.

Under åberopande av vad som anförts får riksföreningen därför framhålla angelägenheten av att styrelsen för smörprovningarna bibehålles.

Stockholm den 13 januari 1943.

Svenska mejeriernas riksförening u. p. a.

Reimer Johansson.

V. Aaröe.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Med anledning av bilagda till styrelsen för svenska smörprovningarna för yttrande remitterade skrivelse angående riksdagens revisorers berättelse får styrelsen vördsamt anföra följande.

Styrelsen vill först understryka, att riksdagens revisorers uttalande, att kontrollen av smör och ägg bör handhas av ett organ under statlig medverkan, helt sammanfaller med styrelsens egen uppfattning, som framförts bland annat i styrelsens skrivelse till kungl. lantbruksstyrelsen den 23 augusti 1942.

Mot den av riksdagens revisorer framförda uppfattningen, att svenska smörprovningarnas organisation även efter genomförande av de av styrelsen i nyssnämnda skrivelse föreslagna besparingsåtgärderna måste anses alltför omfattande och dyrbar, samt mot uttalandet, att det synes uteslutet att hela den vid huvudkontoret anställda personalstyrkan kan beredas ens tillnärmelsevis effektiv sysselsättning, vill styrelsen däremot inlägga en bestämd gensaga. Denna grundar sig på styrelsens mångåriga erfarenhet av verksamhetens och de av denna betingade arbetenas omfattning.

En grundlig utredning om svenska smörprovningarnas verksamhet under nuvarande förhållanden har nyligen utförts av representanter för smörprovningarnas styrelse och för svenska mejeriernas riksförening. Utredningsmännen utgjordes av vice ordföranden i smörprovningarnas styrelse, greve R. Barnekow, nuvarande vice ordföranden i svenska mejeriernas riksförening godsägare C. Fr. Waern, statskonsulent E. Carlberg, direktör V. Aaröe, professor B. Platon samt direktörsassistent W. Ljung. Denna utredning (bilaga 1),¹ som sålunda utfördes av framstående och med smörprovningarnas organisation och uppgifter väl förtrogna representanter för mejerihanteringen, slutfördes i augusti 1942 och tog särskilt sikte på vilka besparingsåtgärder som kunde vidtagas. Resultatet av utredningen blev beträffande möjligheten av personalinskränkning, att en smörbedömarebefattning i Malmö ansågs kunna indragas och detta delvis med hänsyn till viss omläggning av inspektionsverksamheten. Då endast fyra månader förflutit sedan denna utredning slutfördes, synes det styrelsen synnerligen anmärkningsvärt, att riksdagens revisorer ansett sig kunna föreslå indragning av ej mindre än ytterligare fem befattningar, därav fyra vid kontoret i Malmö. Styrelsen står frågande inför ett sådant resultat av revisorernas granskning och kan icke värja sig för intrycket, att ett grundligare studium för revisorernas egen del av förhållandena varit lämpligt. Revisorerna uppgiva visserligen, »att de avlagt besök vid smörprovningarnas kontor i Malmö och i Stockholm». Enligt vad styrelsen har sig bekant har detta besök, åtminstone vad huvudkontoret i Malmö angår, inskränkt sig till att allenast en av revisorerna besökt detta kontor under ej fullt en timmes tid, därvid i huvudsak endast äggkontrollarbetets anordning diskuterades.

En detaljerad utredning (bilaga 2)¹ om arbetsbehovet vid smörprovningarnas kontor i Malmö utfördes i september 1941. Utredningen omfattar icke arbetsbehovet vid laboratoriet, äggkontrollen, bokföringen, handeln med runmärkt emballage och ej heller maskinpersonalens arbete. Med hänsyn till den omläggning, som förutses skola äga rum i anledning av styrelsens förslag till stat för verksamhetsåret 1943—44, har utredningen kompletterats

¹ Ej här avtryckt.

(bilaga 3).¹ Utredningen tar hänsyn till arbetet dels för bedömningskunnig personal, dels för kontorsbiträden och dels för lagerföreståndare och vaktmästare. Arbetsbehovet för år utgör för förstnämnda grupp 821 dagar, för kontorspersonal 355 dagar samt för lagerföreståndare och vaktmästare 502 dagar. Antalet resedagar för upprätthållande av likformighet i smörbedömningsarna på olika bedömningsorter samt för kontroll på inhemska marknaden kan för direktör, direktörsassistent, smör- och äggkontrollant och smörbedömare ej beräknas mindre än det antal samma tjänstemän haft tidigare eller sammanlagt 186 dagar per år. Sammanlagda arbetsbehovet för bedömningskunnig personal blir alltså 1,007 dagar, vilket motsvarar den nuvarande personalstyrkan, fyra personer, vari smörprovningarnas direktör är inräknad. Då omkring hälften av direktörens arbetstid åtgår för handläggande av ärenden för äggkontrollen, bokföringen (inklusive smörkontrollstationens förvaltning) och handeln med runmärkt emballage, måste en del av ifrågavarande arbete utföras av kontorsbiträdena, ehuru det tidigare utförts av bedömningskunnig personal. Arbetsbehovet för kontorspersonal ökas härigenom till omkring 450 dagar. Då endast en av de i staten upptagna kontorsbiträdesbefattningarna är besatt med ordinarie innehavare, måste detta arbetsbehov till återstående del fyllas av extra anställd personal. Av lagerföreståndarens och vaktmästarens arbetstid beräknas att 65 dagar åtgår för förtullning och transport av smörpapper. Genom att smörprovningarna själva ombesörja dessa arbeten, inbesparas årligen omkring 3,000 kronor i förtullnings- och speditjonskostnader. Vaktmästarearbetet vid äggexportkontroll har på grund av rådande förhållanden bortfallit, men detta uppväges till fullo av den ökning i vaktmästarearbetet, som uppstått genom beredskapslagringen av smörpapper. Det beräknade arbetsbehovet, 502 dagar jämte ovanstående 65 dagar, kan därför icke fyllas av den anställda arbetskraften, utan extra arbetskraft måste anlitas. Ifrågavarande arbeten äro i likhet med andra arbeten vid smörprovningarna av sådan natur, att van och kunnig personal i möjligaste mån bör finnas tillgänglig, varför extra arbetshjälp endast i undantagsfall bör anlitas.

Som tidigare nämnts har smörprovningarnas direktör att deltaga i smörbedömningsarna även vid avdelningskontoren i syfte att upprätthålla likformighet i bedömningsarbetet. Vid härför nödvändiga resor kontrolleras även avdelningarnas arbeten i övrigt. Direktören har även att inspektera äggpackerier och följa äggkontrollanternas arbete. Vid huvudkontoret har direktören, utöver deltagande i smörprovningarna, att fatta beslut om mejeriers och äggpackeriernas runmärkesrätt, handlägga ärenden rörande inköp och försäljning av runstäver och smörpapper, leda och i stor utsträckning själv ombesörja den vidlyftiga skriftväxlingen, handhava ledningen för smörprovningarnas ekonomi och i egenskap av styrelsens sekreterare förbereda styrelsesammanträdena. Därjämte har direktören att handlägga ärendena rörande smörkontrollstationens förvaltning. En ej ringa del av direktörens tid tages dessutom i anspråk för personliga överläggningar med representanter för de organisationer, som beröra smörprovningarnas verksamhet, lokala prisbedömningar av smör m. m. Nämnas kan i detta sammanhang, att på grund av den stora utsträckning, i vilken manlig personal varit inkallad till militär tjänstgöring, direktören under de senaste åren ej kunnat fullgöra det honom åliggande kontrollarbetet, såvitt angår äggkontrollen, i den utsträckning, som eljest varit önskvärd.

Beträffande direktörsassistentbefattningen vid huvudkontoret må nämnas, att beslut om inrättande av denna fattades av 1930 års riksdag, samt att

¹ Ej här avtryckt.

smörprovningarnas direktör redan dessförinnan under flera år närmast under sig haft en medhjälpare under benämningen assistent, som vid direktörens frånvaro kunnat ansvara för de löpande ärendenas behöriga handläggande, bl. a. fränkännanden och tillerkännanden av mejeriernas runmärkesrätt. Då antalet provningar numera är mångdubbelt större än tidigare, har detta medfört, att antalet fall av tillerkännande och fränkännande av mejeriernas runmärkesrätt stigit till sammanlagt omkring 600 per år. Då alla beslut om förändring av mejeriernas runmärkesrätt numera fattas vid huvudkontoret och dessa medföra avsevärda ekonomiska konsekvenser för mejerierna, synes det styrelsen ofrånkomligt, att en ersättare för direktören vid dennes frånvaro kan handlägga dessa och andra viktiga ärenden, som ofta äro av brådskande natur. Vidare må tilläggas, att vid av styrelsen föreslagna indragningar ytterligare arbete kommer att åläggas direktörsassistenten.

Direktörsassistenten och smörbedömnarna deltaga liksom smörprovningarnas direktör i smörbedömningsarna. Det direkta arbetet vid dessa kan, som riksdagens revisorer påpeka, uppskattas till omkring 36 timmar för månad. Av den bilagda arbetsbehovsutredningen (bilaga 2) framgår emellertid, att provningarna erfordra för- och efterarbeten såsom uppgörande av inkallelse-listor, telefoninkallelse av proven, stripning, upprättande av poängsammandrag och runmärkeslistor, meddelanden om av provning föranledda ändringar av runmärkesrätten o. s. v. i sådan omfattning, att själva bedömnings-tiden endast utgör en ringa bråkdel av arbetstiden i övrigt. Detta arbete utföres av direktörsassistenten, smörbedömnaren och, i mån av disponibel tid, av smör- och äggkontrollanten. Dessa befattningshavares tid tages därjämte i anspråk för utarbetande av skrivelser, utredningar, arbeten i samband med årsberättelsen m. m. samt av kontroll på inhemska marknaden bland annat vid ett 40-tal mejerier med utsträckt rätt till bitförpackning.

Med stöd av föreliggande utredningar anser sig styrelsen kunna fastslå, att den i statförslaget upptagna personalen vid kontoret i Malmö är oundgängligen nödvändig.

Beträffande vaktmästarearbetet i Göteborg vill styrelsen endast meddela, att då antalet inkommande smörprov överstiger 50 % av det i Malmö, ger arbetet mer än full sysselsättning åt den i Göteborg anställda vaktmästaren. Visserligen har denne intet arbete med smörpapper, men vaktmästaren har där att utföra vissa kontorsgöromål, som tidigare utförts av där anställt kontorsbiträde, vars befattning numera är indragen. Styrelsen vill därför på det bestämdaste avstyrka vaktmästarbefattningens indragning. Att ersätta hans arbete med extra arbetshjälp skulle enligt vad erfarenheten ger vid handen medföra ökade kostnader och försämrat arbetsresultat.

Att behovet av arbetskraft för motsvarande arbeten i Stockholm är mindre än i Göteborg beror främst på att antalet inkommande smörprov i Stockholm är betydligt mindre än i Göteborg. Vaktmästarearbetet i Stockholm utföres dels av den extra kontorsassistenten — som även utför äggkontroll — dels av ett företag, som åtagit sig vissa arbeten. Kostnaderna för vaktmästarearbetet sålunda anordnat motsvarar lönekostnaderna för en vaktmästare.

Riksdagens revisorer ifrågasätta ävenledes bibehållandet av smörprovningarnas styrelse, då de finna, att styrelsens arbete endast gäller obetydliga löpande ärenden, vilka skulle kunna handläggas av smörprovningarnas direktör eventuellt under Kungl. Lantbruksstyrelsens direkta ledning. Häremot anser sig styrelsen böra framhålla, att då smörprovningarnas utgifter till största delen — omkring $\frac{3}{4}$ — täckas av inkomstmedel från mejerier och ägghandelsföretag, det synes vara principiellt riktigt, att representanter för jordbruksnäringen få deltaga i smörprovningarnas ledning och på så sätt äga möjlighet att mera direkt medverka vid kontrollens handhavande och

utveckling, något som i och för sig måste lända till största gagn för anslutna mejerier och andelsföretag. Styrelsens förnämsta uppgifter äro att övervaka användningen av de på svenska smörprovningarna inregistrerade varumärkena för smör och ägg, de s. k. runmärkena, att ansvara för smörprovningarnas förvaltning och för handeln med runstäver och smörpapper, att handhava förvaltningen av smörkontrollstationen i Malmö och att avgiva yttrandet och förslag rörande kontrollverksamheten och därmed sammanhängande frågor. Visserligen är det sant, att en del frågor av huvudsakligen organisatorisk art skola underställas lantbruksstyrelsens gillande, men bakom de förslag, som sålunda komma under lantbruksstyrelsens bedömande, ligga helt naturligt utredningar och överläggningar inom styrelsen av ofta synnerligen vidlyftig beskaffenhet, därvid en nära kontakt med jordbrukets män givetvis är av oskattbart värde.

Det är obestriddt, att det arbete, som av smörprovningarnas styrelse under årens lopp presterats, varit av den största betydelse för svensk mejerihantering. Det torde även i framtiden vara en nödvändig förutsättning för fyllandet av smörprovningarnas uppgift att verka för åstadkommande av ett fullgott och likartat smör och en fullgod äggkvalitet, att smörprovningarnas styrelse bibehålles. Att överlämna styrelsens göromål att handläggas och avgöras av direktören ensam, eventuellt under lantbruksstyrelsens direkta ledning utan den direkta medverkan av det praktiska livets män, som den nuvarande organisationen innebär, skulle därför enligt styrelsens mening vara synnerligen olyckligt.

I anslutning till det föregående vill styrelsen slutligen framhålla, att en nödvändig förutsättning för att smörprovningarna skall kunna på ett fullt tillfredsställande sätt fylla sin uppgift är, att erforderliga kompetenta arbetskrafter stå till dess förfogande. Brister det härvidlag, kan detta ej undgå att inverka på arbetsresultatets kvalitet. Att härutinnan intet klickar är av vikt ej blott med hänsyn till angelägenheten att vårt smörs standard överhuvud taget upprätthålles och i möjligaste mån förbättras — spåren från de tidigare krigs- och efterkrigsåren förskräcka sannerligen härutinnan — utan även med tanke på att resultatet av smörprovningarnas kontrollerande verksamhet ligger till grund för den betalning för smör efter dess kvalitet, som för närvarande gäller.

Malmö den 11 januari 1943.

Svenska Smörprovningarna

Sven Hagströmer.

A. R. T. Söderlund.

Lantbruksstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorerers uttalande del I, sid. 160, § 34.

Till Konungen.

Genom remiss har lantbruksstyrelsen anbefallts att efter hörande av styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 34 av sin berättelse anfört rörande forsknings- och försöksverksamheten på mejerihanteringsområde.

Med återställande av remissakten och med överlämnande av yttranden av styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut samt Svenska mejeriernas riksförening u. p. a. får lantbruksstyrelsen anföra följande.

De nuvarande förhållandena på ifrågavarande för mejerihanteringen betydelsefulla område kunna icke anses helt tillfredsställande. Den forsknings- och försöksverksamhet, som bedrivs av statens mejeriförsök, har på grund av denna institutions begränsade resurser, icke kunnat få någon större omfattning. Som en följd härav har Svenska mejeriernas riksförening u. p. a. ansett sig böra igångsätta egen försöksverksamhet, för vilket ändamål riksföreningen även åtnjuter bidrag av statsmedel. Otvivelaktigt har den av riksdagens revisorer påtalade splittringen av ifrågavarande verksamhet icke varit ägnad att befrämja densammans effektivitet. I viss mån har dock olägenheten härav kunnat minskas genom det samarbete, som ägt rum mellan lantbruksstyrelsen, statens mejeriförsök och förenämnda riksförening. Ett ytterligare samordnande av verksamheten synes dock lantbruksstyrelsen önskvärt. I likhet med riksdagens revisorer och styrelserna för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut samt Svenska mejeriernas riksförening u. p. a. får lantbruksstyrelsen fördenskill förordna, att en utredning snarast kommer till stånd beträffande ledningen av forsknings- och försöksverksamheten på mejerihanteringsområdet och denna verksamhets framtida organisation. Mot de önskemål i fråga om representation i en sådan utredning, som framförts av styrelserna för omnämnda institut och riksförening, har lantbruksstyrelsen icke något att erinra.

Riksdagens revisorer hava i samband med frågan angående organisationen utav forsknings- och försöksverksamheten på mejerihushållningens område jämväl uttalat, att det borde tagas under övervägande, huruvida icke lantbruksstyrelsen borde förstärkas med en på mejerihanteringsområdet sakkunnig såsom föredragande.

Något som helst motiv för detta förslag hava revisorerna icke lämnat. Lantbruksstyrelsen anser sig i allt fall böra i korthet beröra denna fråga och uttala sin uppfattning härom.

Mejeriärendena i lantbruksstyrelsen föredragas av byråchefen på lantbruksbyrån, som vid ärendenas beredning har till biträde en byråinspektör för mejeriärenden med mejeriteknisk utbildning. Lantbruksstyrelsen anser denna ordning för mejeriärendenas behandling vara fullt ändamålsenlig och lämna den bästa garantien för en tillfredsställande handläggning av dessa ärenden. En dylik uppfattning har styrelsen även uttalat vid tidigare tillfällen, då saken varit på tal. Emellertid har lantbruksstyrelsen i samband med mottagandet av uppdrag att handhåva kontrollen över mjölkstandardiseringen med stöd av bestämmelser i styrelsens instruktion förordnat byråinspektören för mejeriärenden att vara föredragande i vissa ärenden angående mjölkkontrollen av mera enkel och schablonmässig art, där en sådan ordning kunde vara betryggande, huvudsakligen avseende ärenden angående utseende av provtagare och ersättningar till provtagare och undersökningsförrättare vid omnämnda mjölkkontroll.

Någon ändring i nuvarande ordning för mejeriärendenas behandling inom lantbruksstyrelsen anser styrelsen för sin del varken behöflig eller önskvärd. Framhållas må, att frågan om särskild föredragande för mejeriärenden inom lantbruksstyrelsen icke kan anses hava något direkt sammanhang med spörsmålet om mejeriforskningens och mejeriförsökens organisation utan rör utslutande styrelsens egen organisation och bör behandlas i samband med övriga organisationsfrågor inom styrelsen. Tilläggas må också, att vid utformandet av övrig forsknings- och försöksverksamhet inom lantbruksstyrelsen

område hithörande frågor bedömts enbart för sig och icke ansetts hava något samband med lantbruksstyrelsens organisation.

Lantbruksstyrelsen anser sålunda anledning icke föreligga att i förevarande sammanhang jämväl till utredning upptaga frågan om mejeriärendenas handläggning inom styrelsen.

I detta ärendes slutliga handläggning hava deltagit generaldirektören Sylvan, byråcheferna Bjurstedt och Arnegren samt tjänstförrättande byråchefen Sonesson.

Stockholm den 13 januari 1943.

Underdånigst

H. SYLVAN.

NILS SONESSON.

Bilaga A.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Genom remiss den 28 december 1942 har kungl. lantbruksstyrelsen anhållit, att styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut ville till lantbruksstyrelsen inkomma med yttrande i anledning av vad riksdagens revisorer uti § 34 i sin berättelse anfört rörande forsknings- och försöksverksamheten på mejerihanteringen område. I anledning härav och med återställande av remisshandlingens får styrelsen anföra följande.

I likhet med riksdagens revisorer anser styrelsen, att statens mejeriförsök icke äro utrustade med tillräckliga resurser för att kunna fullgöra dem tillkommande arbetsuppgifter. Detta har också föranlett styrelsen att göra upprepade framställningar till statsmakterna avsedda att avhjälpa dylika brister, men de ha endast i ringa omfattning bifallits. Såsom riksdagens revisorer framhålla, ha åtskilliga försök utförts i samarbete med och med ekonomiskt stöd av svenska mejeriernas riksförening, och detta har möjliggjort genomförandet av undersökningar, som med statens mejeriförsöks egna resurser varit uteslutna.

Vad särskilt beträffar den av riksdagens revisorer påtalade bristen på egentlig mejeriverksamhet vid statens mejeriförsöks institution i Alnarp är det angeläget för styrelsen att framhålla, att anstaltens resurser i detta avseende alltifrån början icke varit avsedda för annat än försök i mindre skala. Utrustningen ifråga om såväl lokaler, personal som driftsmedel ger sålunda inga som helst möjligheter till mejeriförsök under praktiska förhållanden därstädes. Även mjölmängden vid Alnarps mejeri, vars huvuduppgift är att vara skolmejeri, är otillräcklig för att möjliggöra en från undervisningen fristående försöksverksamhet i större skala. I detta sammanhang bör framhållas, att det med hänsyn till försöksproblemens art ofta är nödvändigt, att förlägga de praktiska försöken till mejerier i olika delar av landet. Sådana försök ha också bedrivits och bedrivs allttjämt med hjälp av tillfälliga anslag.

Den för den praktiska mejerihanteringen behov otillräckliga statliga mejeriförsöksverksamheten har tvingat näringens egna organ att vid sidan av nämnda samarbete med statens mejeriförsök bedriva egen försöksverksamhet. Dessutom ha, såsom revisorererna framhålla, särskilda anslag av statsmedel beviljats för vissa undersökningar och för inrättandet av en mejeriförsöksstation i Norrland. Ehuru dessa medel i vissa fall ha ställts till lantbrukssty-

relsens, i andra fall till svenska mejeriernas riksförenings förfogande, ha statens mejeriförsök på olika sätt varit eller äro allttjämt engagerade i de uppgifters fullgörande, vartill medlen ha beviljats.

Det intima samarbete, som rått mellan statens mejeriförsök och svenska mejeriernas riksförening har enligt styrelsens mening varit synnerligen fruktbringande och har i och för sig motverkat en splittrings stora nackdelar i ekonomiskt hänseende och ifråga om verksamhetens effektivitet. Något slöseri med statens medel har sålunda icke förekommit. Styrelsen vill emellertid med skärpa framhålla betydelsen av att en samordning kommer till stånd av all verksamhet på hithörande område vid den utvidgning och effektivisering, som styrelsen i likhet med riksdagens revisorer finner ofrånkomlig.

Den uppfattningen, att ett trängande behov föreligger av en utvidgad och effektiviserad mejeriförsöksverksamhet, torde delas jämväl av svenska mejeriernas riksförening, som enligt vad styrelsen har sig bekant själv har bedrivit ett omfattande utredningsarbete rörande denna fråga, vilket dock icke ännu torde lett till slutgiltigt ställningstagande beträffande de åtgärder, som borde vidtagas. Styrelsen vill för sin del på det livligaste förorda en allsidig och förutsättningslös utredning på detta område och finner sig icke nu böra taga ställning till de synpunkter beträffande mejeriförsöksverksamhetens framtida organisation, som framförts av riksdagens revisorer, utan förutsätter, att styrelsen kommer att bliva representerad vid utredningen.

Alnarp, Åkarp den 7 januari 1943.

På styrelsens vägnar:

Ture Anderson.

Hjalmar Nilsson.

Bilaga B.

Till kungl. lantbruksstyrelsen.

Med skrivelse den 9 innevarande januari har kungl. lantbruksstyrelsen anhållit, att riksföreningen ville till lantbruksstyrelsen inkomma med yttrande i anledning av vad riksdagens revisorer under § 34 i sin berättelse anfört rörande forsknings- och försöksverksamheten på mejerihanteringsens område. I anledning härav får riksföreningen anföra följande.

I likhet med riksdagens revisorer finner riksföreningen, att statens mejeriförsök icke utrustats med erforderliga resurser för att kunna fullgöra de arbetsuppgifter, som tillkomma försöken. Denna omständighet har medfört, att riksföreningen dels upptagit egen försöksverksamhet dels ock ställt medel till förfogande för statens mejeriförsök för genomförande av vissa särskilda forskningsuppdrag. Detta samarbete mellan statens mejeriförsök och riksföreningen har enligt riksföreningens uppfattning varit till gagn för mejerihanteringen.

Behovet av en samordning av samtliga här verkande krafter gör sig emellertid starkt gällande. I avsikt att erhålla kännedom om vad som här kan och bör åtgöras har riksföreningen låtit påbörja en utredning rörande möjligheterna att åstadkomma en sådan samordning. Denna utredning har ännu icke kunnat framföras så långt, att det är möjligt för riksföreningen att nu göra ett uttalande om de linjer, som lämpligen kunna tänkas för ernående av samordningen. Mot bakgrunden härav vill riksföreningen för sin del för-

orda, att en allsidig och förutsättningslös statlig utredning verkställes på detta område. Riksföreningen förutsätter i anslutning härtill, att riksföreningen blir representerad i utredningen.

Remisshandlingarna återställas.

Stockholm den 12 januari 1943.

Svenska Mejeriernas Riksförening u. p. a.

Reimer Johansson.

V. Aarøe.

Lotsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 173, § 35.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1942 har Eders Kungl. Maj:t anbefallt lotsstyrelsen att avgiva utlåtande med anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats angående lotsverkets tjänstefartyg Gävle (§ 35 i berättelsen). Till åttlydnad härav får lotsstyrelsen, med återställande av remissakten, anföra:

Lotsstyrelsen har i ärendet infordrat yttrande av lotskaptenen i nedre norra lotsdistriktet S. G. D. Magnusson, vilken i sin tur inhämtat yttranden från styrmannen J. A. B. Söderlund och maskinisten A. Pettersson, båda å tjänstefartyget. I de sålunda avgivna yttrandena har anförts i huvudsak följande:

Revisorernas uttalanden vore i flera hänseenden grundade på oriktiga förutsättningar. Revisorerna uppgåve sig vid besök ombord å »Gävle» ha inhämtat, att fartyget legat i hamn under tiden 11 januari—19 maj 1942 samt att under nämnda tid pågått vissa reparationsarbeten, vilka delvis varit föranledda av en den 3 maj 1941 inträffad grundkänning med fartyget. Dessa uppgifter vore emellertid icke med rätta förhållandet överensstämmande och torde ej ha lämnats av fartygets besättning under det besök, som revisorerna avlade ombord å fartyget. Med fartyget hade nämligen under tiden 14—17 april utförts en del nödvändig isbrytning för fryskeppens räkning; i samband därmed hade ock lämnats assistens åt fyra å Öregrunds redd infrusna ångare. Då sjöfarten efter nämnda tidpunkt kunnat väntas taga sin början inom den närmaste tiden, hade fartyget därefter hållits fullt rustat och färdigt att, så snart omständigheterna så medgåve, tagas i bruk. Några reparationsarbeten, föranledda av förenämnda grundkänning, hade ej heller förekommit under ifrågavarande vinterperiod; dessa arbeten, som varit av ringa omfattning, hade nämligen slutförts redan under september 1941 i samband med att fartyget då torrsatts för den årligen återkommande bottenmålningen. De arbeten, som pågått ombord under det att fartyget legat i hamn, hade utgjorts av erforderliga underhålls- och över-
synsarbeten.

Revisorernas uppgift om att fartygets besättning under vinterperioden bott i land och att någon uppvärmning av fartyget för besättningens skull därför ej behövt ifrågakomma, vore likaledes felaktig. Av besättningens nio man hade sålunda styrmannen, maskinisten, en matros, två motormän och en mässuppassare (kock) varit påmönstrade och av dessa hade samtliga utom styrmannen och maskinisten — vilka hade sina hem i Öregrund —

bott ombord under hela vinterperioden. Även styrmannen hade för övrigt under några veckor erhållit logi ombord.

Vad anginge de ombord utförda arbetena måste ett nybyggt fartyg, särskilt om det i likhet med »Gävle» blivit färdigställt under den kalla årstiden — fartyget levererades i april 1941 — skötas med den största omsorg för att det icke från början skulle taga allvarlig skada. Det hade sålunda varit ansvarslöst att samma dag som man inför den stundande vintersäsongen intagit den sista lysbojen inom distriktet vinterförtöja fartyget och låta allt arbete ombord avbrytas till dess arbetet med vårutprickningen skulle påbörjas. Såväl på däck som i maskin vore översyns- och underhållsarbeten erforderliga och för de utgifter, som härav föranleddes, torde statsverket få full kompensation genom ökad livslängd hos fartyget. Utförandet av dessa arbeten hade varit nödvändigt för uppfyllande av de anspråk, respektive leverantörer ställde på anläggningarnas skötsel. Ett åsidosättande härav hade medfört risker för skador, vilkas reparation kunnat komma att draga betydande kostnader. De arbeten, varmed maskinisten och de båda motormännen sålunda varit sysselsatta, hade innefattat översyn av fartygets propellermotor, hjälpmotorer och övrigt hjälpmaskineri, kolvdragning, justering av lager, inslipning av ventiler m. m. De övriga ombordvarande hade arbetat med mönjning och målning av sådana utrymmen, vilka ej vore åtkomliga då fartyget skulle tagas i bruk, rengöring av vattentankar, översyn av hissanordningar och wirar och mycket annat, som hade måst medhinnas för att sätta fartyget i sjövärdigt skick före den ovissa tidpunkt, då seglationen ånyo skulle taga sin början och fartyget skulle vara berett att omedelbart börja sitt arbete i sjöfartens tjänst.

Vad beträffar revisorernas uttalande om det anmärkningsvärda i att lotsstyrelsen icke tidigare vidtagit åtgärder för övergång till koksoppvärmning å fartyget hade denna fråga diskuterats mellan lotskaptenen och maskinisten i syfte att till lotsstyrelsen inkomma med förslag i ärendet. Lotskaptenen hade emellertid ansett det vara mindre lyckligt att börja vidtaga ändringar å ett nybyggt fartyg innan tillräcklig erfarenhet vunnits beträffande detsamma. Därest ett förslag avgivits omedelbart efter seglationens slut i januari 1942, hade man ändock ej haft möjlighet att under vintern förverkliga detsamma på grund av den stränga kylan, som under denna tid varierat mellan -15° och -30° .

Lotsstyrelsen, som anser sig kunna vitsorda riktigheten av vad som anförts i de nu återgivna yttrandena, får i anslutning härtill för egen del framhålla följande:

Såsom av det föregående framgår äro de i revisorernas berättelse angående »Gävle» lämnade sakuppgifterna i vissa hänseenden felaktiga. Det må framhållas, att dessa uppgifter icke grunda sig på upplysningar, lämnade vare sig av besättningen å fartyget eller någon i förhållandena insatt person inom lotsstyrelsen. Vad angår revisorernas uppgift att reparationsarbeten, vilka delvis skulle ha varit föranledda av en grundkänning med fartyget, pågått ombord under tiden 11 januari—19 maj 1942 har denna uppgift beriktigats av chefen för styrelsens lotsbyrå, byråchefen Edman, redan vid revisorernas besök ombord.

Styrelsen vill understryka, att de arbeten, som under fartygets uppläggning utförts ombord, varit erforderliga för att hålla fartyget i gott stånd. Ett nybygge tarvar alltid efter första seglationssäsongen särskilt noggrann översyn. Härtill kommer nödvändigheten att under de i kontraktet angående fartygsbygget stipulerade garantitiderna underkasta fartygets olika maskinella anläggningar fortlöpande kontroll dels för utrönande av eventuella brister

dels ock för att respektive leverantörer ej skola kunna åberopa bristande tillsyn och underhåll såsom orsak till eventuellt uppkommande haverier och andra skador å anläggningarna. För att kunna utföra nämnda översyns- och kontrollarbeten har fartyget måst hållas nödtorftigt uppvärmt.

Revisorernas anmärkning mot underlåtenheten att redan tidigare än som skett vidtaga ändring av värmeanläggningen å fartyget för övergång till kokseldning torde utvisa, att revisorerna icke ägt tillräcklig kännedom om förutsättningarna för vidtagande av en sådan ändring. Utöver vad härom i de avgivna yttrandena anförts får styrelsen frambålla, att ändringen av värmesystemet förutsatte lösandet av två för fartygets användbarhet betydelsefulla spörsmål. Det ena gällde frågan om erhållande av erforderligt utrymme för koksörråd, det andra innefattade frågan huruvida vid införande av kokseldning värmepannan kunde bibehållas på sin oskyddade plats i maskinrummet.

De utrymmen, som funnits att tillgå för koksörråd och, i händelse flyttning av värmepannan bleve erforderlig, för pannans placering, ha utgjorts av två akter om motorrummet belägna oljetankar. Dessa oljetankar ha emellertid jämväl tjänat syftet att för olika lastningsförhållanden och jämväl under fartygets gång i is möjliggöra ett för fartyget lämpligt läge. Huruvida nöjaktig trimning av fartyget skulle kunna erhållas jämväl utan tillgång till dessa två tankar, kunde emellertid utrönas först efter det under en längre tids användning av fartyget närmare förtrogenhet vunnits med fartygets egenskaper. I dessa hänseenden förelåg ännu vid seglationssäsongens slut i januari 1942 ej tillräcklig grund för ett definitivt ståndpunkttagande. Med stöd av numera vunnen erfarenhet har styrelsen emellertid kommit till den uppfattningen, att oljetankarna kunna avvaras utan väsentligt men för fartygets trimning. Vad åter angår pannans placering vid kokseldning har sistlidet höst företagen ytterligare undersökning givit till resultat, att styrelsen funnit sig ej kunna taga risken av att vid kokseldning bibehålla pannan placerad i maskinrummet, där annat utrymme för ändamålet ej finnes att tillgå än den plats i omedelbar närhet av spilluftpumpen, varest den hittillsvarande pannan, monterad för oljeeldning, varit uppställd. Dieselmotorn för fartygets framdrivning förbrukar avsevärda mängder luft; detta har till följd, att under gång med fartyget allvarlig risk uppkommer för att sot samt koks- och slagpartiklar från värmepannan av spilluftpumpen blåsas in i motorns cylindrar och där, under det att motorn är i gång, vålla skada å cylinderväggar och kolringar. Denna risk är så betydande, att fartyget vid eldning av värmepannan med koks ej bör hållas i drift så länge pannan är placerad i maskinrummet.

Sedan sålunda nöjaktig erfarenhet vunnits angående fartygets trimning och styrelsen tillika kunnat bilda sig tillförlitlig uppfattning angående placeringen av en kokseldad panna, har styrelsen under hösten 1942 låtit lägga upp fartyget samt omedelbart igångsatt arbetena med förflyttningen av värmepannan till den ena oljetanken; denna anordning har befunnits vara den enda lämpliga som stode till buds. Arbetena beräknas vara färdigställda till seglationens början innevarande år.

Styrelsen vill ytterligare tillägga, att jämväl för det fall att styrelsen redan hösten 1941 skulle varit i tillfälle att bilda sig en uppfattning om förutsättningarna för övergång till kokseldning, fartyget i allt fall icke kunnat sagda seglationssäsong uppläggas tidigare än som skett d. v. s. i mitten av januari 1942. Fartyget var särskilt i säsongens slutskede hårt taget i anspråk för nödvändiga arbeten i såväl det egna som ock i övre norra lotsdistriktet; annat fartyg fanns då icke att tillgå för utförande av sagda uppgifter. Med hänsyn till de under januari—april 1942 rådande klimatiska förhållandena hade det vidare icke varit möjligt att under sistnämnda tid företaga de änd-

ringar, som påkallats av övergång till kokseldning, och i samband därmed flyttning av värmepannan till en av oljetankarna utan att riskera skador å fartyget och äventyra de i det föregående omnämnda översyns- och kontrollarbetena.

Vad angår kostnaderna för övergång till eldning av värmepannan med koks, ha revisorerna i berättelsen anfört, att dessa kostnader angivits till omkring 2,000 kronor. Den kostnadsberäkning, som slutade å nämnda be- lopp och som förelåg vid revisorernas besök ombord, var emellertid allenast preliminär och hänförde sig till det i det föregående omnämnda alternativet att värmepannan ändrad till kokseldning skulle kunna kvarstå å sin förutva- rande oskyddade plats i maskinrummet. Byråchefen Edman framförde redan vid revisorernas besök ombord å fartyget och har sedermera till avdelnings- sekreteraren Erik Annell ytterligare uttalat bestämda reservationer beträf- fande genomförbarheten av detta alternativ. Enligt av styrelsen numera an- taget anbud för ändring av värmesystemet å fartyget till kokseldning, med värmepannan placerad i ena oljetanken, komma dessa kostnader att uppgå till 8,192 kronor.

Vad angår koksförbrukningen torde denna, med ledning av hittills vunna erfarenheter, beräknas komma att under kall väderlek uppgå till omkring 6 hektoliter per dygn eller per år till omkring 1,000 hektoliter.

Av den föregående redogörelsen torde framgå, att ändringen av värme- systemet varit ett i tekniskt hänseende komplicerat spörsmål, som även med hänsyn till de med ändringen förenade kostnaderna krävt mera ingående och tidskrävande överväganden och undersökningar än revisorerna torde ha förutsatt.

Då det med hänsyn till det anförda icke varit möjligt och lämpligt att tidigare än som skett igångsätta arbetena med ändringen av värmesystemet, får styrelsen hemställa, att revisorernas uttalanden angående tjänstefartyget Gävle icke måtte föranleda vidare åtgärd.

Ett av chefen för kommerskollegii fartygsinspektionsbyrå K. H. Sjöholm avgivet utlåtande beträffande värmepannans placering i samband med över- gång till kokseldning bifogas.

I handläggningen av detta ärende hava deltagit överfyringenjören Frost, byråchefen Edman, föredragande, och byråchefen Ericsson.

Stockholm den 19 januari 1943.

Underdånigst
TORSTEN PETERSSON

Gunnar Smedman.

Bilaga.

Kungl. Kommerskollegium.
Fartygsinspektionsbyrån.

Till kungl. lotsstyrelsen.

Angående tjänstefartyget »Gävle».

Med anledning av kungl. lotsstyrelsens anhållan om mitt uttalande, huru- vida det ur säkerhetssynpunkt är något att erinra emot att ovannämnda far- tygs värmepanna med bibehållande av sin plats i fartygets maskinrum änd- ras från oljeeldning till koleldning, får jag härmed framhålla följande.

Med hänsyn till att den ifrågavarande värmepannan är placerad i omedelbar närhet av huvudmotorns luftintag anser jag det ej vara ur säkerhetssynpunkt tillrädligt att låta den kvarstå å denna plats vid omändring till koleldning, med mindre att

dels tillfredsställande anordningar vidtagas, varigenom pannans eldstad erhåller så riklig lufttillförsel från fria luften, att den synnerligen kraftiga luftström, som vid motorns arbete införes i densamma, ej kan åstadkomma sådant undertryck utanför pannans eldstad att flammor och förbränningsgaser — vilka innehålla betydande mängder koloxid — från fyren kunna »slå ut» i maskinrummet med påföljd att brand- och förgiftningsfara uppstår samt

dels tillfredsställande avskärningsanordningar anordnas framför eldstaden så att slagg o. dyl. ej kan nedfalla å den mer eller mindre oljedränkta durken och därstädes åstadkomma brand.

Av ovanstående skyddsåtgärder skulle särskilt den förstnämnda bliva både omfattande och kostsam.

Förutom de ovan framhållna riskerna ur säkerhetssynpunkt vill jag i detta sammanhang ej underlåta att omnämna den risk för motorns förtidiga förslitning, som uppstår därest kol- och slaggp Partiklar el. dyl. från värmepannan komma att medfölja luftströmmen in i motorn.

Enligt min mening bör ångpannan vid omändringen till koleldning icke bibehållas å sin ursprungliga plats, utan flyttas så, att den icke kommer att stå i närheten av motorns luftintag, och är enligt mitt förmenande i förevarande fall den mest lämpliga och praktiska åtgärden den, som jag erfarit att lotsstyrelsen beslutat sig för, nämligen att flytta värmepannan till en av de akter om maskinrummet belägna tankarna.

Stockholm den 19 januari 1943.

Hjalmar Sjöholm.

Riksdagens revisorers uttalande under § 36 del I sid. 175, har av finansdepartementet ej utsänts på remiss.

Statskontorets

yttrande i anledning av riksdagens revisorers uttalande del I, sid. 178, § 37.

Vad angår revisorernas anmärkning med anledning av vissa av prästerskaps ämne- och pupillkassa utlämnade inteckningsslån kan statskontoret ävenledes ansluta sig till revisorernas uppfattning. Kassans direktion, som redan genom inköp av ifrågavarande fastigheter överträtt gränserna för sin befogenhet, har ej heller vid avvecklingen av nämnda affär ställt sig bestämmelserna till efterrättelse. Det förefaller ej osannolikt, att statsverket härigenom i en framtid kan komma att få vidkännas kapitalförluster.

Med hänsyn till bestämmelserna i överenskommelsen mellan kassan och staten rörande övertagandet av kassans verksamhet lär emellertid någon åtgärd mot kassans fullmäktige, direktion eller tjänstemän i anledning av nämnda överträdelse knappast kunna vidtagas.

Stockholm den 5 januari 1943.

Underdånigst

WILHELM BJÖRCK.

S. T. ÖRTENGREN.

M. Sivert.

Kungl. järnvägsstyrelsens

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 185, § 38.

Till Konungen.

Genom remiss den 22 december 1942 anbefalld avgiva utlåtande i anledning av vad riksdagens år 1942 församlade revisorer under § 38 i sin berättelse anfört angående övertidsersättningen vid statens järnvägars kontrollkontor, får järnvägsstyrelsen i detta ärende anföra följande.

Efter att hava redogjort för nu gällande bestämmelser i fråga om övertidsersättning ävensom för kontrollkontorets arbetsuppgifter och inre organisation meddela revisorerna en uppgift rörande omfattningen av kontorets övertidsarbete under åren 1939—1941 samt storleken av den härför utbetalade övertidsersättningen. I anslutning till denna redogörelse erinrar revisorerna inledningsvis om följande av kommunikationsverkens lönekommitté i dess den 20 februari 1919 avgivna betänkande vid behandlingen av frågan om övertidsersättning gjorda uttalande.

»Kommittén har likväl icke kunnat värja sig för känslan att på vissa håll, särskilt inom några av järnvägsstyrelsens kontor, övertidsarbete förekommer i långt större utsträckning än tillbörligt, och kommittén vill kraftigt framhålla, att åtgärder böra vidtagas i syfte att stävja sådant.»

Ifrågavarande uttalande torde i vad det gäller kontrollkontoret böra ses mot bakgrunden av det förhållandet, att arbetet inom nämnda kontor på grund av den under förra världskriget starkt ökade trafiken vuxit till en omfattning, som nödvändiggjorde övertidsarbete i icke önskvärd utsträckning. Redan innan kommunikationsverkens lönekommitté uttalat sig på ovan angivna sätt, hade emellertid järnvägsstyrelsen haft sin uppmärksamhet riktad på berörda förhållande och den 28 juni 1917 tillsatt en kommitté med uppdrag att framlägga förslag till bl. a. lämpliga förändringar av sättet för stationernas redovisningar till kontrollkontoret samt arbetssättet inom kontoret. Vid tiden för lönekommitténs ovannämnda uttalande hade kontorets övertidsarbete också väsentligt nedbringats, och minskningen fortgick under de närmaste åren ytterligare så, att övertiden år 1921 helt upphörde. Från början av detta år fram till hösten 1939 har övertid icke förekommit å kontrollkontoret annat än i ett fåtal fall, samtliga med undantag för år 1930 av jämförelsevis liten omfattning. Anledningen till den större övertiden under sistnämnda år var, att kontoret då under cirka ett halvt års tid måste avstå ett 30-tal tjänstemän för angelägna arbeten å en av styrelsens byråer.

Med utbrottet av det nu pågående världskriget ställdes kontrollkontoret inför samma svårigheter som under det förra kriget. Arbetskvantiteten har t. o. m. ökat betydligt mer än då, på grund av att trafikökningen nu varit proportionsvis mycket större. Detta gäller särskilt militärtransporterna, som till sin omfattning nu vida överträffa allt vad som tidigare förekommit. Erfarenheterna från den förra efterkrigstiden, då järnvägsstyrelsen nödgades avskeda tusentals under krigtidens högtrafik anställda, hava gjort det angeläget att endast i begränsad utsträckning nyanställa personal för att möta den ökade arbetsbörda, som till följd av den ökade trafiken gjort sig gällande inom snart sagt alla grenar av järnvägstjänsten. Såsom särskilt skäl för återhållsamhet härutinnan kan för kontrollkontorets del framhållas, att det pågående förstatligandet av enskilda järnvägar och samtrafikens i samband härmed stående successiva minskning medfört och kan väntas medföra en betydande lättnad i kontorets arbetsbörda. Denna lättnad har vis-

serligen hittills icke gjort sig märkbar eller föranlett några svårigheter, i vad gäller anpassningen av kontorets personalnumerär efter de genom förstatligandet ändrade arbetsförhållandena, enär densamma mycket mer än motvägts av ovannämnda arbetsökning. Vid återgången till mera normala förhållanden måste emellertid räknas med, att den nuvarande personalstyrkan av nyss berörda anledning t. o. m. kan befinnas vara mer än tillräcklig. På grund härav har den inträffade arbetsökningen ansetts böra avvecklas huvudsakligen med övertidsarbete. Att detta under sådana förhållanden kommit att få en även enligt järnvägsstyrelsens uppfattning väl stor omfattning torde få anses i och för sig naturligt. Tillika må emellertid framhållas, att styrelsen alltid funnit och allt fortfarande finner det vara en angelägenhet av största vikt att såvitt möjligt söka begränsa övertidsarbetet, och att styrelsen vidtagit åtskilliga åtgärder i detta syfte. I detta hänseende må i förevarande sammanhang bl. a. erinras om att Kungl. Maj:t år 1940 på förslag av järnvägsstyrelsen bemyndigat styrelsen att tillämpa medelprisberäkning för militära tjänsteresor i statens järnvägars egen trafik och att styrelsen hösten 1942 framlagt förslag om dels sådan utvidgning av nämnda medelprisberäkning, att densamma även må omfatta resor i samtrafik med enskilda järnvägar, dels ock ett förenklat förfarande beträffande räkningsföringen av samma slags resor. Styrelsen har sålunda redan före revisorerens uttalande vidtagit de av dem anbefallda åtgärderna att söka förenkla arbetsmetoderna, i vad gäller de militära resornas kontroll och debitering. Ingridande åtgärder hava även vidtagits i fråga om förenkling av redovisningen av godstransporterna i statens järnvägars egen trafik, vilka åtgärder i förening med det pågående förstatligandet av enskilda järnvägar haft stor betydelse i arbetsminskande riktning såväl för stationernas som för kontrollkontorets del.

Revisorerna uttala sin förvissning om att övertidsarbetet kunnat i betydlig mån begränsas även genom ett effektivare utnyttjande av kontorets personal och framhålla i detta sammanhang bl. a., att personal synes hava kunnat överflyttas från avdelningar, där övertidsarbete icke heller i ringa grad förekommit, till de mera arbetstygda avdelningarna.

Vid bedömandet av sistnämnda fråga torde böra tagas i betraktande, dels att arbetena på kontorets olika avdelningar kräva viss specialutbildning, varför den totala arbeteffekten alltid under en längre eller kortare tid blir lidande genom en överflyttning från en avdelning till en annan, dels att personalen på flera av kontorets avdelningar, särskilt de för utländsk trafik, till stor del består av äldre, övervägande kvinnlig personal, som icke kan anlitas för övertidsarbete. Det är vidare att märka, att viss del av den övertid, som i den av revisorererna uppgjorda tablån över personalens fördelning på olika avdelningar redovisas på den mest arbetstygda av kontorets underavdelningar, den för militärtrafik m. m., belöper sig på ett mycket stort antal av den å avdelningen för inländsk godstrafik placerade personalen. Den utjämning av arbetsbördan, som revisorererna väl närmast åsyfta, har sålunda i själva verket ägt rum i mycket stor utsträckning ehuru delvis på annat sätt än genom överflyttning av personal, varigenom den ej helt kommer till synes i tablån. Såsom ock framgår av tablån har emellertid personal i icke ringa mån även direkt överflyttats från mindre till mera arbetstygda avdelningar. Personalstyrkan å den mest arbetstygda huvudavdelningen har sålunda successivt ökats från 84 under 1939 till 107 under 1940 och 111 under 1941, medan densamma å de båda andra huvudavdelningarna under samma tid minskats från 170 till 165 och 161, resp. från 60 till 57 och 53.

Kontrollkontorets arbetsuppgifter bestå, såsom framgår av den av revisorerna lämnade redogörelsen, till övervägande del av granskning, inkomstfördelning och övrig behandling av de från stationerna månatligen ingående trafikräkenskaper. Den ojämförligt största delen av kontorets arbeten måste därför medhinnas inom perioder om en månad vardera, oavsett om de insända redovisningarna hava större eller mindre omfattning. Då godstrafiken under sommarmånaderna är mindre än under övriga månader, har, som ock revisorerna framhållit, övertidsarbete under sommarmånaderna förekommit endast i mycket liten utsträckning på avdelningarna för inländsk godstrafik och utländsk trafik.

Inskränkningen i arbetstid under sommarmånaderna för dessa båda avdelningar, vilka tillsammans med övriga smärre avdelningar, där övertid icke alls förekommit, utgöra den ojämförligt största delen av kontoret, torde icke stå i strid med instruktionens bestämmelser, att dylik inskränkning må medgivas endast om och i den mån omständigheterna så tillåta. Då kontoret, som ovan framhållits, arbetar på månadsterminer, kan en eventuell utökning av arbetstiden under sommarmånaderna icke heller i nämnvärd mån komma övriga månader tillgodo för minskande av då behövt övertidsarbete.

Även ifråga om den av kontorets huvudavdelningar, där trots i möjligaste mån vidtagen personalförstärkning från andra avdelningar övertid måst tillgripas även under sommarmånaderna, gäller vad i det föregående framhållits, nämligen att arbetet till övervägande del måste slutföras inom till en månad begränsade terminer. Ej heller här skulle alltså ett uttagande av full — d. v. s. ej inskränkt — arbetstid jämväl under sommarmånaderna hava möjliggjort någon nämnvärd begränsning av övertidsarbetet under övriga delar av året. Däremot är det givet, att övertidsarbetet på denna avdelning *under sommartiden* skulle blivit mindre, om hela dess personal även då tjänstgjort full ordinarie tid.

Vid bedömandet av frågan, huruvida den i instruktionen för järnvägstyrelsen angivna förutsättningen för tjänstgöringstidens inskränkning under sommarmånaderna är för handen, d. v. s. om omständigheterna medgiva sådan begränsning, synes det enligt styrelsens uppfattning knappast med rättvisa och billighet förenligt att förhållandena bedömas tjänsteställevis, än mindre att ett sådant bedömande sker för varje underavdelning av ett styrelsens kontor för sig. Det synes nämligen icke rimligt, att viss avdelnings tjänstemän, utgörande endast en mindre del av ett kontors hela personal, på grund av rådande extrema undantagsförhållanden i fråga om trafiken skall vara helt utesluten från en förmån, så länge denna fortfarande kan få åtnjutas såväl av deras kamrater på kontorets övriga avdelningar som av personalen å övriga tjänsteställen inom styrelsen.

Avslutningsvis framhålla överrevisorerna, att den omständigheten att viss inskränkning i den dagliga arbetstiden medgivits under sommarmånaderna givetvis icke är av beskaffenhet att medföra rätt till övertidsersättning för tid, som faller utanför den reducerade arbetstiden men inom den normalt gällande arbetstiden. Att övertidsersättning för sådan tid utanordnats under 1940 och 1941 inom en av kontrollkontorets huvudavdelningar är beroende på en missuppfattning. Härutöver torde beträffande nu påtalade förhållande i detta sammanhang endast behöva framhållas, att styrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 december 1942 anmält ifrågavarande felaktigt utbetalda övertidsersättningar — uppgående till sammanlagt 2,055 kronor 13 öre — ävensom på anförda skäl hemställt, att vid de sålunda gjorda utbetalningarna måtte få bero.

I behandlingen av detta ärende hava jämväl deltagit byråchefen Ruist samt ombudsmannen Nordmark och överkontrollören Stolpe.

Stockholm den 15 januari 1943.

Underdånigst

G. DAHLBECK.

A. THORSELI.

Justitiekanslersämbetets

yttrande i anledning av riksdagens
revisorers uttalande del I, sid. 127, § 27.

Till Konungen.

Genom remiss den 18 december 1942 har Kungl. Maj:t i anledning av vad i riksdagens senast församlade revisorers berättelse yttrats angående mynt- och justeringsverkets försäljningar av silver anbefallt justitiekanslersämbetet att, efter hörande av myntdirektören A. Grabe och den utredning i övrigt, vartill ämbetet funne omständigheterna föranleda, till finansdepartementet inkomma med utlåtande i ämnet. I anledning härav får justitiekanslersämbetet anföra följande.

Den 5 januari 1943 har Grabe avgivit här bifogade förklaring (bil. 1).

Med anledning av de uppgifter förklaringen innehöll angående rätt för myntverket att till föreningen Industrisilver till eget inköpspris försälja viss mängd silver för fördelning inom silverindustrin samt angående Grabes åtagande i föreningen m. m. har en promemoria den 21 januari 1943 under hand tillställts statssekreteraren i finansdepartementet med hemställan om vissa upplysningar. Nämnde statssekreterare har lämnat de begärda upplysningarna i en promemoria och samtidigt överlämnat en skrivelse i ämnet av Grabe, dagtecknad den 7 december 1940. Enligt meddelande av statssekreteraren har Grabes i skrivelsen gjorda anhållan lämnats utan erinran. Nu berörda handlingar fogas härvid (bil. 2—4).¹

I anslutning till ett besök, som vice ordföranden i föreningen Industrisilver, verkställande direktören i Guldsmeds Aktiebolaget i Stockholm juris doktor Axel Roos avlagt hos justitiekanslersämbetet, har Roos den 21 januari 1943 till ämbetet inkommit med en skrift i ärendet (bil. 5).²

Justitiekanslersämbetet har vidare å särskilda dagar under tiden 5—25 februari 1943 hört ordföranden i Sveriges guldsmedsförbund hovjuveleraren Sven Carlman, verkställande direktören i C. G. Hallbergs guldsmedsaktiebolag Otto Decker, verkställande direktören i Atelier Borgila Aktiebolag friherre Erik Fleming, direktören Gösta Nyström, auktoriserade revisorn Harry Sjöåker, disponenten i Aktiebolaget Gustaf Erikssons metallfabrik i Eskilstuna Lars Hedlund, ovan omförmälde Roos ävensom Grabe. Såsom förut nämnts är Roos vice ordförande i styrelsen för föreningen Industrisilver. Decker och Hedlund äro ledamöter i styrelsen och Carlman har tillhört densamma. Sjöåker är föreningens revisor. Fleming och Nyström tillhöra icke föreningen men hava hörts i egenskap av rörelseidkare inom silververbranschen, Fleming såsom tillverkare av konstnärligt silver och Nyström

¹ Myntdirektör Grabes ovan nämnda skrivelse av den 7 dec. 1940 (bil. 4) här ej avtryckt.

² Bil. 5 här ej avtryckt.

såsom idkare av handel med ädla metaller. Protokoll över dessa förhör överlämnas (bil. 6—13).¹

Med hänsyn till önskvärdheten att erhålla närmare kännedom om den av Grabe omhändertagda fördelningen av det silver, som ställts till föreningen Industrisilvers förfogande, och då det gjorts gällande, att silver, som tilldelats ett företag för tillverkning av tandamalgam, av företaget använts för annat ändamål, har undertecknad justitiekansler den 27 februari 1943 uppdragit åt verkställande direktören i Sveriges Järn- och metallmanufakturforening G. Bolander och auktoriserade revisorn Sven Hagström att *dels* granska den fördelning av silver, som verkställdes av föreningen från dess bildande i november 1940 till och med utgången av år 1942, särskilt för utvärderande av huruvida någon vid fördelningen blivit gynnad framför annan, *dels ock* undersöka, huruvida nämnda påstående om obehörig användning av silver vore riktigt. Till fullgörande av uppdraget hava Bolander och Hagström den 20 mars 1943 avgivit bifogade berättelse (bil. 14).¹

Sedan Grabe därefter erhållit tillfälle att genomgå utredningsmaterialet, har Grabe förklarat sig icke hava något att tillägga i saken, men i anledning av vad en av de hörda yttrat har han inkommit med en promemoria, som fogats vid protokollet över förhöret med denne (bil. 8a).¹

På given anledning har Grabe sedermera överlämnat dels vissa kompletterande upplysningar (bil. 13 a—d)¹ dels ock en skrift i ärendet (bil. 13e).¹

I fråga om det närmare innehållet av den utredning, varom justitiekanslersämbetet sålunda föranstaltat, får ämbetet hänvisa till bilagorna. Beträffande protokollen över de i ärendet hållna förhören med andra än Grabe må emellertid nämnas, att de frågor, som vid förhören i större eller mindre utsträckning uppmärksammats, väsentligen avsett

tillkomsten av föreningen Industrisilver och dess ändamål,

den myckenhet silver, som myntverket ställt till föreningens förfogande, och vad som i samband därmed förekommit från Grabes sida,

det sätt, på vilket fördelningen av silvret till föreningens medlemmar och andra handhafts av Grabe, bland annat huruvida någon kunde anses bli gynnad framför annan eller eljest något vore att anmärka,

föreningens prissättning å fördelat silver, särskilt i vad mån Grabe tagit befattning därmed,

det pris föreningsmedlemmarna tillämpat vid försäljning till allmänheten av silver- och nysilvervaror, en fråga som upptagits för att belysa i vad mån silverransoneringen lyckats i fråga om önskemålet att hålla priset nere,

omfattningen och arten av Grabes arbetsuppgifter inom föreningen,

grunderna för ersättningarna till Grabe,

det sätt, på vilket ersättningarna bestämts, särskilt huruvida Grabe därvid i någon form medverkat, samt slutligen

skäligheten av ersättningarna.

Riksdagens revisorer hava anmärkt, att Grabe utnyttjat sin ställning såsom myntdirektör till att bereda sig ekonomiska fördelar. Detta skulle ha skett på det sättet, att Grabe såsom myntdirektör låtit föreningen Industrisilver, i vilken Grabe är ordförande och verkställande ledamot, till myntverkets inköpspris erhålla silver, för vilket föreningen emellertid sedermera vid återförsäljning till sina medlemmar betingat sig ett avsevärt högre pris. De betydande inkomster, som föreningen härigenom tillförts, hade möjliggjort för Grabe att från föreningen lyfta ersättningar, vilka enligt revisorerens mening icke stode i rimlig proportion till de arbetsuppgifter, han åtagit

¹ Här ej avtryckta.

sig inom föreningen. Dessa ersättningar framstode så mycket betänkligare som det ålåg Grabe att mot dem som från myntverket inköpa silver företräda statens intressen.

Av utredningen framgår, att chefen för finansdepartementet under hand lämnat utan erinran, att myntverket till föreningen Industrisilver avstode 25 procent av silvertillgången, därvid det ansetts självklart, att silvret skulle gå vidare till konsumenterna utan vinst men också utan förlust för statsverket. Inom angivna ram av 25 procent av silvertillgången har det emellertid varit möjligt för Grabe såsom myntdirektör att variera silvertilldelningen till föreningen, om han med hänsyn till myntverkets behov funnit anledning därtill. Den myckenhet silver, som myntverket ställt till föreningens förfogande, har enligt utredningen icke överstigit den medgivna kvantiteten, och från Grabes sida lärs icke i annan mån ha varit tal om att en mindre mängd än den tillåtna eventuellt skulle tillhandahållas föreningen än att Grabe understundom framhållit angelägenheten av att sparsamhet iakttoges med silvret. Det pris föreningen erlagt till myntverket har ej varit lägre än det myntverket betalat. Vid nu nämnda förhållanden synes det tydligt, att Grabe icke utnyttjat sin ställning som myntdirektör genom att han i denna sin egenskap åt föreningen till pris ej understigande myntverkets inköpspris överlätit den myckenhet silver föreningen erhållit.

Enligt samstämmiga uttalanden har Grabe praktiskt taget avhållit sig från att deltaga i behandlingen av frågan om det pris föreningen skulle betinga sig vid de överlåtelse, föreningen i sin tur verkställde av det från myntverket erhållna silvret. Nämnda pris har bestämts av övriga styrelseledamöter. Med hänsyn härtill lär det icke kunna göras gällande, att Grabe begagnat sin tjänsteställning för att påverka prissättningen. Anledningen till att priset satts på sätt som skett har angivits vara önskan — utom att täcka omkostnaderna för föreningens verksamhet — att skapa en kapitalreserv, som skulle tagas i anspråk för inköp av silver och för prisutjämning, därest vid eventuellt inköp av silver en avsevärdare ökning av inköpspriset visade sig ofrånkomlig. Största delen av överpriset har sedermera återburits eller, såvitt angår vissa försäljningar år 1941, reserverats för senare utbetalning.

Utredningen giver vid handen, att Grabe icke för sitt sysslade med föreningens angelägenheter uppställt krav å arvode till visst belopp, och han synes ej heller i övrigt hava vare sig direkt eller indirekt tagit någon befattning med fastställandet av ersättningarna. Vad särskilt angår tilläggsarvodet för år 1941, förefaller han hava stått utanför beslutet härom. Detta synes hava fattats på initiativ av en styrelseledamot, som ansett sig äga särskild kännedom om det merarbete utöver det ursprungligen beräknade, vilket föreningens verksamhet åsamkat funktionärerna: Grabe, dennes närmaste man och revisorn.

Huru Grabe handhaft sitt uppdrag i föreningen äger väl icke omedelbar betydelse för frågan, om någon anmärkning är att framställa mot Grabe i hans egenskap av tjänsteman, men har tydligen ett nära samband med denna fråga. Vid den undersökning härutinnan, som justitiekanslersämbetet ombesörjt, har något obehörigt ej iakttagits. I berättelsen över undersökningen har anförts, att inga omständigheter framkommit, som tyda på att någon vid fördelningen av silver avsiktligen gynnats framför annan. I fråga om det för amalgamtillverkning tilldelade silvret har undersökningen ådagalagt, att större kvantiteter silver än de tilldelade använts för uppgivet ändamål. Mistanken, att något oriktigt förfarande härvid skulle ha förekommit, har följaktligen visat sig ogrundad.

Av vad sålunda anförts framgår, att Grabe enligt justitiekanslersämbetets mening icke gjort sig skyldig till det allvarliga tjänstefel, som utnyttjande

av tjänsteställning för egen fördel innebär. Grabe har emellertid i så måtto handlat felaktigt, att han underlåtit hos Kungl. Maj:t söka tillstånd att innehåva förevarande uppdrag. Det hade varit desto mer påkallat, att han förskaffat sig sådant tillstånd som arvodet — betraktat såsom ersättning för en bisyssla — i och för sig lär få anses högt och det tillika avsett en verksamhet, som stått nära de uppgifter, vilka ålegat honom såsom myntdirektör. Chefen för finansdepartementet har visserligen haft kännedom om Grabes uppdrag och funktioner inom föreningen men däremot saknat vetskap om den ersättning, som skulle utgå för uppdraget. Närmast synes departementschefen ha ansett uppdraget äga sådant samband med Grabes tjänsteverksamhet, att det varit naturligt, om arvode ej utgått. Till förklaring av den underlåtenhet, som sålunda förekommit, har Grabe hänvisat till att chefen för finansdepartementet i allt fall varit underrättad om Grabes sysslande inom föreningen och ej haft något att däremot erinra samt att Grabe varken i samband med uppdragets mottagande eller sedermera såsom vid uppbärandet år 1941 av den extra ersättningen tänkt på att det författningsenligt ålåg honom att även formligen hos Kungl. Maj:t anhålla om tillstånd att med sin tjänst förena ifrågavarande uppdrag. Att märka är också, att de uppgifter som ålegat Grabe synas ha varit både maktpåliggande och ganska omfattande samt motiverat en tämligen betydande ersättning. Ehuru justitiiekanslersämbetet finner Grabes berörda underlåtenhet anmärkningsvärd, anser ämbetet likväl åtal härför med hänsyn till omständigheterna icke skäligen böra anställas mot honom.

Grabe har felat jämväl därutinnan, att han låtit ingenjören vid mynt- och justeringsverket fil. lic. E. J. O. Lindberg biträda sig i föreningen utan att denne för innehav av bisysslan erhållit ämbetsverkets tillstånd. Då myntdirektören emellertid äger ensam beslutanderätt i alla ärenden, som förekomma till avgörande i mynt- och justeringsverket, torde det fel som härutinnan förelupit vara övervägande formellt.

Remissakten återställes.

Stockholm den 27 mars 1943.

Underdånigst
OLOF ALSÉN.

Sten Fallenius.

Bil. 1.

Till justitiiekanslersämbetet.

Med anledning av bilagda remisshandlingar rörande mot mig framställda anmärkningar av riksdagens revisorer får undertecknad härmed vördsamt anföra följande:

Då det vid anmärkningarnas bedömande torde vara av betydelse att närmare känna såväl förhistorien till föreningen Industrisilvers bildande som dess verksamhet, skall jag här nedan lämna en redogörelse härför.

1. *Silversituationen vid avspärrningens inträdande.*

Redan sedan lång tid tillbaka hade mynt- och justeringsverket importerat osedvanligt stor silvermängd och hade en relativt tillfredsställande försörjning i form av lager. Dessutom hade verket överenskommit med Bolidens

Gruv-ABol. om övertagande av hela dess silverproduktion. Vid avspärningen fanns i landet relativt små lager hos övriga silverförbrukare och vid hösten 1940 voro dessa lager praktiskt taget slut, varför industrien stod inför hotet att icke kunna uppbringa något silver för sina behov.

Med anledning härav och då man kunde frukta att en allmän rusning efter silver med ty åtföljande snabb höjning av silverpriset kunde uppstå, hänvände sig vissa större silverförbrukare bl. a. Guldsmeds ABol. i Stockholm, Hovjuvelerare G. H. Hallberg, Gust. Erikssons Metallfabrik m. fl. till undertecknad för underhandlingar om, huru olägenheterna skulle kunna undvikas. Man hade klart för sig, att en viss och t. o. m. ganska sträng ransonering måste komma till stånd och var beredd därpå, men framhöll samtidigt att staten, som genom myntverkets inköpsöverenskommelser behärskade alla källorna till silverproduktionen inom landet, borde avstå från en del av detta monopol till industrien.

Med anledning härav satte sig undertecknad i förbindelse med finansdepartementet och erhöll därifrån utfästelse, att 25 % av verkets inköp av silver f. o. m. en viss tidpunkt skulle ställas till förfogande under förutsättning, att ett organ skapades, som kunde efter sunda principer fördela detta silver bland förbrukarna.

2. Bildandet av föreningen Industrisilver u. p. a.

Efter överläggningar med representanter för de större silverförbrukarna, representanter för Nysilverfabrikantföreningen, Sveriges Juvelerare- och Guldsmedsförbund överenskoms, att en ekonomisk förening skulle bildas enligt följande huvudgrunder.

a) Medlemskap i föreningen skulle kunna förvärfvas av en var regelbunden tillverkare av silver- eller nysilvervaror. Ansökan om medlemskap skulle dock behandlas av styrelsen, men ingen finge nekas medlemskap med mindre beslut därom biträdades av föreningens ordförande.

b) Envar medlem skulle erlägga medlemsavgift i förhållande till den silverkvantitet han i genomsnitt förbrukat under åren 1937, 1938 och 1939. Minsta medlemsavgift skulle vara 100 kronor och därutöver 100 kronor för varje fullt hundratal kilogram finsilver han enligt ovanstående beräkningsgrund förbrukat.

c) Utöver ovan angivna medlemsavgift skulle varje medlem avlämna reverser ställda till innehavaren och löpande utan ränta å ett belopp av 5 gånger medlemsavgiften att användas såsom säkerhet för bankgaranti, för den händelse föreningen skulle komma i tillfälle importera silver från utlandet.

d) Medlemmarna skulle förbinda sig att icke inköpa finsilver av annan leverantör än föreningen.

e) Medlemmarna skulle förbinda sig att icke uppköpa s. k. skrotsilver till högre pris än av föreningen fastställdes.

Konstituerande sammanträde med föreningen avhölls den 25 november 1940, varvid följande medlemmar voro representerade:

Guldsmeds ABol. i Stockholm.

C. G. Hallbergs Guldsmeds ABol.

ABol. Gustaf Erikssons Metallfabrik.

ABol. Råström & Carlman, Silversmide.

Hovjuvelerare Sven Carlman, med firma C. F. Carlman.

Därjämte närvaro undertecknad och advokaten Gösta Åkerlund.

Vid sammanträdet antogos stadgar i enlighet med ovan anförda grunder, varjämte fastställdes att arvoden skulle utgå till ordföranden med 2,000 kronor samt till övriga styrelseledamöter med 500 kronor, med 4,000 kronor

till den styrelseledamot, som av styrelsen komme att utses till verkställande ledamot samt till revisorn 500 kronor, allt för år räknat.

Det beslöts vidare, att styrelsen skulle bestå av 5 ledamöter jämte lika många personliga suppleanter. Till styrelse valdes:

Myntdirektör Alf Grabe, jur. dr Axel Roos, direktören Otto Decker, direktören Lars Hedlund samt hovjuveleraren Sven Carlman.

Till suppleanter valdes i ordning som förut utsedda ledamöter: Fil. lic. Ernst Lindberg, kamrer Gert Arnold, disponenten Erik Wedelin, kamrer Abel Östlund samt direktören Ragnar Nyström.

Meddelande rörande föreningens bildande tillställdes Sveriges Juvelerare- och Guldsmedsförbund samt publicerades i dess tidskrift, vari infördes utdrag ur stadgarna samt dessutom ett meddelande rörande de principer, som därutöver fastställts för verksamheten så lydande:

»Av tillgängliga silverkvantiteter skola först och främst avsättas de mängder, som åtgå för medicinska ändamål (tandanalyser, lapis m. m.) samt övriga statliga behov (elektriska kontakter, slaglod m. m.). Därefter skall såvitt möjligt silver tilldelas för försilvring av nysilvervaror, varjämte för yrkesskicklighetens bibehållande företräde skall givas åt hantverksmässigt, konstnärligt silvertillverkning framför tillverkning av pressade eller tryckta varor (massartiklar).

Beslut rörande silvertilldelning fattas av ordföranden ensam, som dock i avseende på principerna skall rådgöra med styrelsen. Ordförandens beslut i dessa frågor kan icke överklagas.

Utom de i 5 § stadgarna omnämnda uppgifterna om inköp av finsilver under åren 1937—1939 böra lämnas uppgift rörande silvrets användning enligt särskilt formulär. Alla uppgifter skola lämnas på heder och samvete och skola inom föreningen endast vara tillgängliga för ordföranden.

Till förhindrande av illojal handel med silver skola medlemmarna förbinda sig, att icke inköpa finsilver av annan än föreningen eller till annan försälja sådant silver, ävensom att vid inköp av silverskrot, gammalt silver m. m. tillämpa av föreningen fastställda priser.»

Sedan ovan nämnda principer delgivits finansministern bl. a. genom en uppvaktning för denna av jur. dr Roos, direktör Decker och direktör Hedlund samt hovjuvelerare Carlman, förklarade denne sig intet hava att erinra mot att föreningen finge inköpa föreslagen silverkvantitet från myntverket till dess inköpspris samt att undertecknad åtog sig ordförandeskapet och utdelningen av silvret. Med anledning härav ävensom på grund av de underhandlingar, som av undertecknad fördes med statssekreterare Hammarskjöld, ansåg undertecknad, att i finansdepartementet full vetskap rådde om mitt åtagande och, att detsamma kunde anses godkänt och underlät att göra formell ansökan om tillstånd att åtaga mig uppdraget. Att jag innehaft detsamma, har dessutom vid ett flertal tillfällen av mig bringats på tal vid besök i departementet hos såväl departementschefen som statssekreteraren och har sålunda av mig på intet sätt hemlighållits.

Föreningen Industrisilver u. p. a. registrerades den 4 december 1940.

Föreningens verksamhet:

a) Medlemsantalet utgjordes från början endast av stiftarna, men har sedan undan för undan vuxit och utgör nu 20 stycken, representerande sannolikt minst 95 % av silverförbrukningen bland guldsmeder och nysilverfabrikanter.

b) *Silverinköp:* I enlighet med vad som ifrågasattes vid föreningens bildande har föreningen undan för undan av myntverket inköpt silver till verkets inköpspris och under en kortare tid till c:a 1 krona per kg högre pris, vilket

silver sedermera distribuerats på sätt nedan närmare anges. Vid olika tillfällen ha frågor rörande silverimport behandlats och olika anbud granskats. Det har emellertid visat sig, att i regel dessa anbud varit antingen mycket för höga eller ock att inköpet varit förenat med sådana risker och osäkra transportförhållanden, att anbuden avslagits. I vissa fall har det till följd av krigsläget skärpning och svårigheten erhålla navycert och transporttillstånd endast varit möjligt verkställa import för statens räkning, varvid föreningen endast sedermera fått inköpa fastställd kvot.

c) *Prissättning*: Då det vid föreningens bildande ännu ansågs möjligt för föreningen att själv importera silver och det kunde förväntas, att föreningen kunde komma i tillfälle uppköpa i öppna marknaden befintliga silverpartier, ansågs det nödvändigt att till en början fastställa ett högre inköpspris för medlemmarna för det silver, som tilldelades dem, för att på så sätt skaffa en kapitalreserv. Då styrelsens medlemmar representerade de största intressena i fråga om silverförbrukning, ansåg jag mig icke hava anledning att göra någon erinran mot det beslut som fattades, innebärande ett partipris av 10 kronor högre än inköpspriset. Statsrevisorernas påstående, att under-tecknad skulle ha begagnat sin ställning att genomdriva högre pris för att därigenom gynna mig själv, måste jag sålunda på det bestämdaste tillbakavisa. Detta påstående torde därjämte falla på sin egen orimlighet, ty ett sådant försök från min sida torde ej kunna tänkas ha haft framgång i betraktande till medlemmarnas naturliga intresse att köpa sitt silver till lägsta möjliga pris. Att ett eventuellt sådant försök från min sida skulle ha mötts med protester och eventuell anmälan till finansministern måste väl anses säkert. Jag har sålunda på intet sätt influerat på prissättningen, vilken jag ansett närmast vara en fråga, som borde bestämmas av delägarna utan min inblandning. Jag anser mig i denna fråga böra anhålla, att herr justitiekanslern ville genom direkt hänvändelse till styrelsens övriga medlemmar kontrollera mina uppgifters sanningsenlighet.

d) *Silverfördelning*: Den ursprungliga avsikten med föreningens bildande var givetvis, att utdelning av silver huvudsakligen skulle ske till medlemmarna med hänsyn tagen till deras tidigare förbrukning, men därjämte till arten av de produkter, vartill detta silver använts. Så har också skett, varvid enligt förut fastslagna grundsatser nysilverfabrikanterna, såsom sysselsättande ett vida större arbetareantal erhållit en tilldelning, som varit procentuellt avsevärt högre än sådana, som utom nysilver även tillverkat massartiklar av silver.

Det visade sig emellertid mycket snart, att den mekaniska, kemiska och framför allt den elektriska industrien var i behov av större silvermängder än man ursprungligen haft anledning räkna med, men då dessa industrier icke enligt föreningens stadgar kunde bliva medlemmar och å andra sidan deras silverbehovs täckande var av väsentlig betydelse för såväl försvar som folkförsörjning beslöts, att dessa skulle kunna tilldelas silver utan att vara medlemmar.

På detta sätt utvecklade sig föreningens verksamhet snabbt till en alla industrier omfattande silverransonering, som givetvis kom att ställa mycket stora anspråk på under-tecknads arbetsförmåga och sakkunskap. Det gällde här, att bland de till tusentalet uppgående ansökningarna verkställa den prövning av behovets berättigande, som är nödvändig för en rationell ransonering. Det gällde vidare, att i de fall, vilka i synnerhet under första året voro talrika, då silver ej kunde tilldelas i full utsträckning, föreslå ersättningsmaterial och i allmänhet medverka till omkonstruktioner i syfte att åstadkomma besparingar, något som t. o. m. emellanåt måst taga sig uttryck i rent praktiska demonstrationer av arbetsförfarandet vid lödning med silver m. m. Det

har gällt att lämna råd och upplysningar, hänvisa de sökande till lämplig inköpskälla för ersättningsmaterial o. s. v. En icke oväsentlig uppgift har även varit att kontrollera, att begärda silverkvantiteter också verkligen motsvarade, vad som för det uppgivna ändamålet varit behövliga, vilket i många fall visat sig ingalunda vara fallet.

Utöver de firmor, som varit medlemmar i föreningen, har det visat sig finnas en mindre kår av hantverkare, gravörer och cicelörer, vilka regelbundet tillverkat konstnärliga silverföremål. Dessa ha tilldelats silver i tämligen stor utsträckning, utan att medlemskap fordrats, då medlemsavgiften för dessa småförbrukare skulle varit betydande.

I den mån silvertillgångarna i fria marknaden försvunnit, har silvertilldelning även måst ske för andra ändamål, varav det viktigaste varit för silvernitratframställning. Detta silver har ställts till förfogande direkt från myntverket, men inräknas i den silverkvantitet, som skulle ställas till industriens förfogande. Industrikommissionen har sedan omhändertagit silvernitrat tilldelningen för fotografiska ändamål, spegelfoliering m. m. Inalles har för 1941 och 1942 2,400 kg silver på detta sätt ställts till disposition. På grund av önskvärdheten att hålla silvernitratpriset vid en något så när konstant nivå, har det pris som myntverket debiterat tillverkare av silvernitrat varit vida högre än inköpspriset eller 82 kronor, då inköpspriset varit 68 kronor eller däromkring. Härigenom har för verket uppstått en betydande vinst.

Resultatet av föreningens ransoneringsverksamhet torde kunna sägas vara, att det lyckats att tillfredsställa alla medicinska och alla rustningsindustriens samt för folkförsörjningen nödvändiga behov, praktiskt taget hålla försilveringsverksamheten i full gång, så att någon arbetslöshet av denna anledning icke uppstått inom nysilverfabrikationen. Det har vidare varit möjligt, att i viss mån tillgodose hantverkets behov. Däremot har det icke varit möjligt att tilldela silver för framställning av massaartiklar, kuvertsilver, fat, brickor, bågare, bijouterier m. m. De industrier, som haft dylik tillverkning ha varit hänvisade till sådant silver, som kunnat inköpas som skrot o. d. Den kontrollstämplade kvantiteten sådana varor har därför sjunkit avsevärt och utgör f. n. c:a 30 % av 1939 års tillverkning.

Det är uppenbart, att guldsmedsnäringen härav i viss mån blivit lidande och att här ett utpräglat missnöje gjort sig gällande. Det är emellertid tydligt, att om tillgångarna på silver ej täcka mera än c:a 30 % av normalbehovet, inskränkning någonstades måst ske, och att denna inskränkning måst gå ut över de artiklar, som utan vidare kunna anses lyxbetonade är väl också naturligt. Men lika naturligt är det också, att guldsmederna, som under senare tider haft möjlighet försälja äkta silver till snart sagt vilka priser som helst, icke sett ransoneringen med blida ögon.

Till belysande av denna frågas innebörd anser jag mig även böra i korthet ingå på guldsmedsnäringens struktur.

I motsats till vad fallet är exempelvis i Finland erfordras i Sverige ingen särskild kompetens för att få öppna guldsmedsaffär. Följden härav är den, att det bland Sveriges guldsmeder endast finnes ett översvinnande fåtal, som själva tillverka varor av ädla metaller. Det vida övervägande antalet försäljer i butikerna endast fabriksvaror av äkta silver, tillverkade antingen hos de större fabriker i Sverige eller importerade från utlandet. De förbruka sålunda under normala förhållanden icke något silver i egen fabrikation, och om man undantager så föga bearbetade varor som exempelvis serviettringar och rockplåtar o. d. bli de tillverkande guldsmederna så fåtaliga, att det åtminstone ur arbetslöshetssynpunkt kan betraktas som skäligen betydelselöst, om de erhålla silvertilldelning eller ej.

Härav följer att den silvertilldelning, som kommit på de större fabrikan-

ternas lott, också i själva verket varit den, som tilldelats guldsmedsnäringen i sin helhet.

Emellertid torde det icke finnas någon guldsmedsbutik i Sverige, som endast försäljer äkta silver. Deras huvudsakliga försäljning torde vara nysilvervaror, vartill komma guldvaror och juvelarbeten samt tennvaror och i det stora flertalet fall oäkta bijouterier, i många fall i kombination med urmakeri eller urförsäljning.

Några få undantag givas, där guldsmeden själv är tillverkare. I en del fall äro dessa medlemmar av föreningen, och som de i regel huvudsakligen syssla med hantverksmässigt, konstnärligt silver, ha de erhållit en viss tilldelning för detta ändamål. I andra fall återigen ha dessa tillverkare ställt sig på den ståndpunkten, att då föreningen ej kunnat garantera dem *hela* den silverkvantitet, de kunnat förbruka, så ha de föredragit att helt avstå från att ingå i föreningen och inköpa sitt silver i fria marknaden, varvid de ofta betalat priser, som legat avsevärt högre än dem föreningen tillämpat och därigenom bidragit till en osund prisbildning och ett visst jobberi, som dock till följd av de mycket små förefintliga silverkvantiteterna åstadkommit mera oro än verklig skada.

Jag har i det föregående relativt utförligt anfört de förutsättningar och omständigheter, som legat till grund för mitt arbete, ävensom dess art och omfattning. Jag anser mig här endast böra tillägga, att jag vid föreningens bildande föreslog, att silverutdelningen skulle verkställas av en av stämman vald förtroendenämnd på 3 personer. Detta förslag ansågs icke kunna accepteras, enär det ansågs omöjligt finna tre personer med erforderlig sakkunskap och tillräcklig opartiskhet för uppdraget. Det hemställdes till mig att ensam åtaga mig detsamma, vilket jag med vetskap om den ömtåliga och för kritik utsatta ställning jag därigenom komme att intaga gentemot särskilt guldsmedskåren lovade göra endast under förutsättning, att finansministern därtill lämnade sitt samtycke, och att det stipulerades, att mina beslut ej finge överklagas samt att tilldelningsbesluten ej bleve tillgängliga för andra än revisorn. Detta var också anledningen till den förut omnämnda uppvaktningen hos finansministern av en del av stiftarna.

Myntverket och Föreningen Industrisilver.

Det har av riksdagens revisorer anmälts, att min ställning inom föreningen varit så mycket betänkligare, som jag haft att mot dem, som från myntverket inköpa silver företräda statens intressen. Med anledning härav anser jag mig i någon mån böra ingå på förhållandet mellan verket och föreningen.

Myntverket har beträffande silver först och främst det intresset, att dess tillgångar på metaller äro tillräckliga för dess behov. De åtgärder jag i detta hänseende vidtagit torde kunna sägas vara tillfyllest. Verket har, trots oerhört stegrat myntbehov, varit i stånd att tillgodose marknaden på ett sätt, som endast varit avhängigt av verkets maskinella kapacitet och torde även för framtiden vara i stånd att så göra.

Dessutom har myntverket, eller åtminstone staten, ett intresse av att silverpriset i öppna marknaden icke tillåtes stiga så, att fara för nedsmältning av mynt uppstår. Det är denna senare omständighet, som varit anledningen till att jag överhuvud taget vidlagit några åtgärder för genomförande av ordning och ransonering på silvermarknaden. Det fanns så mycket större anledning att göra detta som myntverket genom mina åtgöranden förskaffat sig tillgång till all inom landet befintlig produktion av silver. Om industrien skulle kunna erhålla sitt även ur statens synpunkt oavvisliga behov av silver täckt, måste helt enkelt myntverket avstå från en del av sin in-

köpsrätt. Någon annan utväg fanns överhuvud taget icke. Om denna överlåtelse tager formen av rätt för något industriens organ att direkt av producenten inköpa en viss kvantitet silver eller denna överlåtelse sker via myntverket genom erläggande av likvid till dess kassa förefaller tämligen likgiltigt. En viss fördel med det senare arrangemanget ligger däri, att en officiell kontroll över kvantiteten är möjlig. Det blir här icke frågan om köp i vanlig mening, där prisfrågor m. m. äro det väsentliga utan om en enkel överlåtelse på fastställda villkor. Under sådana omständigheter kan jag icke finna, att jag i min ställning som chef för myntverket kunnat ha några intressen att bevaka, som varit oförenliga med verksamheten i föreningen. Det har heller icke av revisorerna påvisats något fall, där verkets rätt genom mina åtgöranden trätts för nära eller någon förlust åsamkats staten.

Riksdagens revisorer ha vidare anmärkt, att silvret uppvägs av myntverkets tjänstemän såsom tjänstegöromål. Undertecknad har svårt att förstå, huru något annat förfaringssätt skulle vara möjligt, då verket skall avstå silver till industrien. Det är att märka, att den tid, som härför åtgått möjligen kan beräknas att motsvara c:a 1 timme per månad.

Beträffande frågan om att undertecknad använt myntverkets lokaler för verksamheten, skall jag tillåta mig framhålla, vad som kommit att inträffa, därest föreningen Industrisilver icke bildats och tagit hand om ransoneringen och om staten icke vid ifrågavarande tillfälle avstått från en del silver.

Med den ringa täckning av silverbehoven, som år 1940 förefanns skulle det med visshet omedelbart inträtt en rusning efter silver med ty åtföljande snabb prisförhöjning, vilken i betraktande till den fria prishöjning, som då var rådande, omedelbart skulle uppdrivit silverpriset till sådan höjd att statsingripande blivit nödvändigt. Man hade då måst tillgripa beslag, inventering av befintliga förråd, maximipriser o. s. v. samt slutligen införande av ransonerings och licenssystem enligt mönster från övriga metaller. Det hade inom Statens Industrikommission måst avdelas personal för hela denna organisation och staten hade under sådana omständigheter måst ikläda sig kostnader av helt annan storleksordning samt även lokalomkostnader. Ej heller torde det under sådana omständigheter ha varit möjligt hålla silverpriset på den relativt låga nivå, som nu varit fallet, därest ransoneringen införts på en senare tidpunkt. Staten har sålunda enligt mitt förmenande ingalunda förlorat något på de gjorda dispositionerna utan tvärtom besparats avsevärda utgifter.

Det må emellertid dessutom framhållas, att min verksamhet inom föreningen icke enbart varit av arten att fördela tillgängliga silvermängder. Den har även varit inriktad på ökning av den tillgängliga kvantiteten och jag vill därvid särskilt framhålla det genom mitt initiativ igångsatta allmänna tillvaratagandet av silver ur fotografiska fixerbad inom statens sjukvårdsinrättningar. Det är ingalunda obetydliga kvantiteter, som sålunda tillvaratagits och tillförts myntverkets förråd och därmed till en viss del även industrien. Åtskilliga hundratal kilogram silver per år runno tidigare bort i kloakerna.

Jag kommer nu till riksdagens revisorers beskyllning mot mig att ha utnyttjat min ställning som myntdirektör för att hava föranlett, att föreningen vid återförsäljning av från myntverket erhållet silver till föreningens medlemmar belingat sig ett avsevärt högre pris, varigenom »föreningen tillförts betydande inkomster, vilket möjliggjort för G. att från denna lyfta ersättningar, som icke stå i rimlig proportion till de utgifter han åtagit sig inom föreningen».

Redan tidigare har påpekats, att priset utan något förslag från min sida, i särskilt syfte, fastställts av föreningens styrelse, varest Sveriges största privata silverförbrukare ha säte och stämma. Jag vill vidare framhålla, att ersättningen för mina tjänster fastställts på föreningens stämma och lika-

ledes utan något förslag eller yrkande från min sida. Den extra engångserättning, som i november 1941 av styrelsen beslöts, har likaledes icke påyrkats av mig, vilket av styrelsens ledamöter torde kunna vitsordas.

Då revisorerna påstå, att dessa ersättningar icke stå i rimlig proportion till de uppgifter jag åtagit mig inom föreningen, måste jag ifrågasätta, huruvida de verkligen närmare inträngt i de arbetsuppgifter, som åvilat mig och som jag utfört och huruvida de äga kännedom om de ersättningar, som industrien i allmänhet anser rimliga och motiverade, då det är fråga om ledande förtroendeposter. Härmed har jag emellertid icke velat förneka, att jag icke, till följd av den betydelse, som silverransoneringen har ur allmän synpunkt, skulle hava utfört mitt arbete eller åtagit mig detsamma, därest för mig fastställdes vid lägre ersättning än vad som skett. Jag har dock icke ansett mig handla orätt, då jag mottagit vad styrelsen ansett tillbörligt tilldela mig.

Att jag, då det gällt att under kristiden utföra för landet betydelsefulla och arbetsfyllda uppgifter icke visat mig ovillig utföra dessa utan varje ersättning torde framgå av min tidigare verksamhet, då jag bl. a. innehade ledningen av den s. k. kilovattjakten i syfte att innan planen för en elransonering hunnit utarbetas spara stenkol, propagandan för återvinnandet av använd smörjolja, propagandan för bensinbesparing, innan restriktionerna genomförts, upplysningsverksamhet för bränslebesparing m. m., m. m.

Slutligen vill jag beröra frågan om de restituerade beloppens inverkan på silverpriset för medlemmarna.

Då det gällde att utdela det överskott, som uppstod i rörelsen på grund av att medlen ej behövde tagas i anspråk för silverinköp, diskuterades olika alternativ efter vilka detta borde verkställas. Styrelsen ansåg därvid rättvisast att lämna restitution endast för sådant silver, som tilldelats för den egna rörelsen och ej för kompensationssilver. Att härvid summan kom att uppgå till kr. 11.68 per kg beror givetvis på förhållandet mellan mängden tilldelat silver och kompensationssilver. Då emellertid alla större förbrukare av silver samtidigt också förbruka kompensationssilver, blir det genomsnittliga silverpriset för dem betydligt högre än inköpspriset. I något enstaka fall kan det givetvis ha inträffat att en mindre förbrukare erhållit silver till något lägre pris än inköpspriset, men någon full rättvisa kunde ej åstadkommas. Detta torde emellertid vara en fråga, som endast berör föreningens medlemmar och torde sakna all reell betydelse. Det må framhållas, att för år 1942 återbäringen uppgår till allenast kr. 8.07 per kg, vadan allt silver kommer att betalas högre än inköpspriset.

Sammanfattningsvis får jag sålunda framhålla:

1. Det är av riksdagens revisorer fastslaget, att staten icke lidit någon förlust.

2. Staten har ett vitalt intresse av, att fördelningen av det av staten till förfogande ställda silver sker på ett med hänsyn till statens intressen betryggande sätt. Tillvaratagandet av statens intressen i detta fall har enligt min mening skett på bästa sätt genom att chefen för myntverket tillades den kontrollerande uppgift, som följde med befattningen såsom ordförande i och verkställande ledamot av styrelsen för Föreningen Industrisilver u. p. a. Emot detta arrangemang har finansdepartementet icke haft något att invända.

Min medverkan står följaktligen i överensstämmelse med statens intressen och icke emot dessa såsom statsrevisorerna framhålla.

3. Föreningens utförsäljningspris på silver har fastställts av föreningens styrelse genom enhälligt beslut. De av styrelsens övriga ledamöter anförda skälen för prissättningen har jag ansett mig böra godtaga; detta så mycket mera som prissättningen var en fråga som huvudsakligen berörde konsu-

menterna och följaktligen icke de intressen, vilka jag hade att tillvarataga. Uppstående vinst har för övrigt återburits till köparna.

4. Det förhållandet, att en statstjänsteman åtager sig privata eller halvstatliga uppdrag har tidigare icke ansetts utgöra hinder för uppdragets avlöande. De belopp, som tillerkänts mig, hava beslutats dels å föreningssammanträde, vid vilket jag såsom icke varande delägare saknat rösträtt, och dels beträffande tilläggsanslaget av styrelsen i min frånvaro. Besluten hava icke tillkommit på min begäran eller tillskyndan. Arvodenas storlek har icke vid något tillfälle diskuterats med mig. Jag uppställde följaktligen icke visst arvode såsom förutsättning för min medverkan.

Arvodets storlek saknar visserligen principiell betydelse, men torde icke stå i orimlig proportion till arbetsuppgifterna, vilka såsom ovan framhållits varit både betungande och tidsödande.

5. Med hänsyn till de förutsättningar, under vilka finansdepartementet lämnat medgivande till silveröverlåtelserna samt till det förhållandet, att departementet hållits underkunnigt om formerna för föreningens verksamhet, har jag ansett mig kunna underlåta att ingiva formell ansökan att få innehåva ifrågavarande befattningar hos föreningen.

Av vad jag ovan anfört torde framgå, att vad i saken förekommit icke berättigar revisorerna till de för mig kränkande slutsatser, som berättelsen innehåller.

Stockholm den 5 januari 1943.

Vördsamt

Alf Grabe.

Bil. 2.

Justitiekanslersämbetet.

P. M.

angående upplysningar, som i ärende rörande mynt- och justeringsverkets silverförsäljningar vore önskvärt att erhålla från Kungl. finansdepartementet.

Myntdirektören A. Grabe har i förklaring till justitiekanslersämbetet i anledning av Kungl. Maj:ts remiss uppgivit, att, då lagren av finsilver hos andra silverförbrukare än staten hösten 1940 vore praktiskt taget slut, vissa större förbrukare hänvänt sig till Grabe samt att denne i anledning därav satt sig i förbindelse med finansdepartementet och därifrån erhållit utfästelse att 25 % av verkets inköp av silver skulle från viss tidpunkt ställas till förfogande, under förutsättning att ett organ skapades, som kunde efter sunda principer fördela detta silver bland förbrukarna.

Sedan med anledning härav föreningens Industrisilver u. p. a. bildats, hava enligt Grabe ledamöter av föreningens styrelse uppvaktat chefen för finansdepartementet, som då förklarat sig intet hava att erinra mot att föreningen finge inköpa föreslagen silverkvantitet från myntverket till dess inköpspris samt att Grabe åtog sig ordförandeskapet i styrelsen och fördelningen av silvret.

I fråga om sitt åtagande i föreningen har Grabe, efter erinran om finansministerns förklaring, vidare anfört: »Med anledning härav ävensom på grund av de underhandlingar, som av undertecknad fördes med statssekre-

terare Hammarskjöld, ansåg undertecknad, att i finansdepartementet full vetskap rådde om mitt åtagande och att detsamma kunde anses godkänt och underlät att göra formell ansökan om tillstånd att åtaga mig uppdraget. Att jag innehaft detsamma, har dessutom vid ett flertal tillfällen av mig bringats på tal vid besök i departementet hos såväl departementschefen som statssekreteraren och har sålunda av mig på intet sätt hemlighållits.» Sammanfattningsvis yttrar Grabe i nu berörda hänseende. »Med hänsyn till de förutsättningar, under vilka finansdepartementet lämnat medgivande till silveröverlåtelserna samt till det förhållandet, att departementet hållits underkunnigt om formerna för föreningens verksamhet, har jag ansett mig kunna underlåta att ingiva formell ansökan att få innehava ifrågavarande befattningar hos föreningen».

Önskvärt är att från finansdepartementet erhålla de upplysningar, som med anledning av Grabes förklaring kunna lämnas. Följande frågor torde därvid särskilt beaktas.

1. Har föreningens inköpskvantitet fixerats till 25 % av myntverkets inköp (eventuellt myntverkets inköp från Boliden) eller hur har den eventuellt annorledes angivits?

Med denna fråga avses särskilt att erhålla kännedom om huruvida inköpskvantiteten bestämts så, att Grabe på något sätt kunnat inverka på den myckenhet silver som ställdes till föreningens förfogande. Här kan nämnas, att Grabe i annat sammanhang framhållit, att hans verksamhet inom föreningen även varit inriktad på ökning av den tillgängliga kvantiteten silver, bl. a. genom tillvaratagande av silver av fotografiska fixerbad inom statens sjukvårdsinrättningar. »Det är ingalunda obetydliga kvantiteter, som sålunda tillvaratagits och tillförts myntverkets *förråd och därmed till en viss del även industrien*».

2. Skulle försäljning till föreningen ske till myntverkets inköpspris eller till högre pris?

3. Äro Grabes ovanberörda uppgifter dels om departementschefens inställning till Grabes sysslande med föreningens angelägenheter dels om Grabes omnämnande av åtagandet vid skilda besök hos såväl departementschefen som statssekreteraren riktiga?

4. Har i någon form mellan departementschefen eller annan vederbörande i departementet samt Grabe eller föreningen avhandlats fråga om arvode åt Grabe för bisysslan?

5. Förutsattes i departementet ytterligare prövning av bisysslefrågan efter skriftlig ansökan av Grabe om tillstånd av Kungl. Maj:t?

Stockholm den 21 januari 1943.

Bil. 3.

P. M.

i anledning av vissa frågor från justitiekanslersämbetet.

1. »Har föreningens inköpskvantitet fixerats till 25 % av myntverkets inköp (eventuellt myntverkets inköp från Boliden) eller hur har den eventuellt annorledes angivits?»

Det medgivande som lämnats har haft den innebörden, att finansministern med hänsyn till industriens behov av silver lämnat utan erinran, att mynt-

verket avstått viss del av silvertillgången till industrien. Den siffra som nämnts har varit 25 % utan närmare precisering av beräkningssättet. Grabe kunde icke utan att ånyo taga upp saken med finansdepartementet anses befogad att avstå en större mängd silver än som på detta sätt ungefärligen angivits. Inom ramen av medgivandet får Grabe dock anses ha haft möjlighet att variera silvertilldelningen, om han med hänsyn till myntverkets behov funnit anledning därtill.

2. »Skulle försäljning till föreningen ske till myntverkets inköpspris eller till högre pris?»

Med hänsyn till att föreningens befattning med silverfördelningen betraktats såsom ett rent formellt förfarande, åsyftande att möjliggöra organiserat samråd med silverkonsumenterna, har frågan om priset vid försäljning till föreningen aldrig diskuterats; det har ansetts självklart, att silvret skulle gå vidare till konsumenterna utan vinst men också utan förlust för statsverket.

3. »Äro Grabes uppgifter dels om departementschefens inställning till Grabes sysslande med föreningens angelägenheter, dels om Grabes omnämnande av åtagandet vid skilda besök hos såväl departementschefen som statssekreteraren riktiga?»

Departementet har ägt kännedom om Grabes åtagande och med hänsyn till den under 2. angivna uppfattningen om föreningens karaktär och uppgifter ansett sig kunna lämna detta utan erinran. Därvid har emellertid Grabes funktioner inom föreningen betraktats blott som en naturlig utveckling av hans åligganden såsom verkets chef.

4. »Har i någon form mellan departementschefen eller annan vederbörande i departementet samt Grabe eller föreningen avhandlats fråga om arvode åt Grabe för bisysslan?»

Nej. Se i övrigt under punkt 3.

5. »Förutsattes i departementet ytterligare prövning av bisysslefrågan efter skriftlig ansökan av Grabe om tillstånd av Kungl. Maj:t?»

Givetvis ansågs icke underhandsmeddelandet om Grabes åtagande befria honom från skyldigheten att i vanlig ordning hemställa om tillstånd att förena åtagandet med sin tjänst. Om emellertid en sådan framställning inkommit vid ifrågavarande tidpunkt, skulle den, om hänsyn tagits blott till de uppgifter, som funnos tillgängliga för departementet, säkerligen ha bifallits. En annan sak är att framställningen sannolikt skulle föranlett departementet att införskaffa närmare uppgifter om föreningens utformning, förekomsten av ersättningsbestämmelser o. dyl.